

МАТЕРІАЛИ ІХ МІЖНАРОДНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВОЇ **КОНФЕРЕНЦІЇ**

МОДЕРНІЗАЦІЯ ТА
СУЧАСНІ УКРАЇНСЬКІ
І СВІТОВІ НАУКОВІ
ДОСЛІДЖЕННЯ

М. ЖИТОМИР, УКРАЇНА

**14 ЛИСТОПАДА
2025 РІК**

МАТЕРІАЛИ ІХ МІЖНАРОДНОЇ
СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

.....

**МОДЕРНІЗАЦІЯ ТА СУЧАСНІ
УКРАЇНСЬКІ І СВІТОВІ
НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ**

.....

м. Житомир, Україна

14 листопада 2025 рік

**УДК 082:001
М 74**

Голова оргкомітету: Коренюк І.О.

Верстка: Білоус Т.В.

Дизайн: Бондаренко І.В.

Рекомендовано до видання Вченою Радою Інституту науково-технічної інтеграції та співпраці. Протокол № 45 від 13.11.2025 року.

Конференцію зареєстровано Державною науковою установою «УкрІНТЕІ» в базі даних науково-технічних заходів України та бюлетені «План проведення наукових, науково-технічних заходів в Україні» (Посвідчення № 456 від 10.06.2025).

Матеріали конференції знаходяться у відкритому доступі на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (CC BY-SA 4.0).

М 74

Модернізація та сучасні українські і світові наукові дослідження: матеріали ІХ Міжнародної студентської наукової конференції, м. Житомир, 14 листопада, 2025 рік / ГО «Молодіжна наукова ліга». — Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2025. — 540 с.

ISBN 978-617-8582-01-2

DOI 10.62732/liga-inter-14.11.2025

Викладено матеріали учасників ІХ Міжнародної мультидисциплінарної студентської наукової конференції «Модернізація та сучасні українські і світові наукові дослідження», яка відбулася 14 листопада 2025 року у місті Житомир, Україна.

УДК 082:001

© Колектив учасників конференції, 2025

© ГО «Молодіжна наукова ліга», 2025

© ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2025

ISBN 978-617-8582-01-2

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ, МАКРО- ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ТУРИСТИЧНИХ ПОТОКІВ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ Балацька А.В., Науковий керівник: Арзянцева Д.А.	18
МІГРАЦІЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ ВІЙНИ Заїка В.В., Науковий керівник: Корюгін А.В.	22
ТЕНДЕНЦІЇ ІМПОРТУ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ В УКРАЇНІ: ЧИННИКИ, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕНЕРГЕТИЧНОГО РИНКУ Григоришена В.О., Науковий керівник: Макарова Т.Л.	24

СЕКЦІЯ 2. ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ТДВ «ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ ХІМЗАВОД» Марич А.В., Науковий керівник: Зибарева О.В.	28
АНАЛІЗ РИНКУ ГОТЕЛЬНИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ Гноєвий А., Науковий керівник: Соколовська О.О.	32
РОЛЬ МОТИВАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ Манжелій Д.В., Науковий керівник: Бутенко Д.С.	36
ТЕНДЕНЦІЇ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТИВАННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ Степової Д.Ю., Науковий керівник: Калюжна Н.Г.	38
ЦИФРОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТА АНАЛІЗ ГОТОВНОСТІ ГОТЕЛЮ «ОПТИМА РІВЕР МИКОЛАЇВ» ДО ВПРОВАДЖЕННЯ AI-ТЕХНОЛОГІЙ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ Подгорнюк Д.О.	41

СЕКЦІЯ 3. ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА; ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ

АУДИТ РОЗРАХУНКІВ З ОПЛАТИ ПРАЦІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: НОВІ ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ АДАПТАЦІЇ Мельник А.Д.	44
ГРОШОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ: ВИКЛИКИ ВИКОРИСТАННЯ ФІКСОВАНОЇ БАЗОВОЇ СУМИ Белік П.О.	47
ЦИФРОВІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА: МОЖЛИВОСТІ ТА ОБМЕЖЕННЯ Піщаницька В.В., Науковий керівник: Кондратюк О.І.	49

ЯК ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЗМІНЮЄ ОЦІНКУ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ У МІЖНАРОДНОМУ БАНКІНГУ	
Баришева М.В., Попова М.С., Науковий керівник: Олійник А.А.	52

СЕКЦІЯ 4. МАРКЕТИНГОВА ТА ЛОГІСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

АНАЛІЗ СПРИЙНЯТТЯ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПРОГРАМИ «НАЦІОНАЛЬНИЙ КЕШБЕК» СПОЖИВАЧАМИ	
Мартюшева В., Науковий керівник: Коровіна О.В.	55
ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ПОВЕДІНКУ СПОЖИВАЧІВ	
Онипко Є.М., Науковий керівник: Коровіна О.В.	58
ЗМІНИ У МОДЕЛІ ПОВЕДІНКИ СПОЖИВАЧІВ У ЦИФРОВУ ЕПОХУ	
Піскун О.А., Науковий керівник: Коровіна О.В.	60
ІНТЕГРАЦІЯ МАРКЕТИНГОВИХ І ЛОГІСТИЧНИХ СТРАТЕГІЙ У SMART-СЕРЕДОВИЩІ	
Колодєєва О.А., Науковий керівник: Кухарська Н.О.	62
НАПРЯМИ ВІДНОВЛЕННЯ ПРАВОПОРЯДКУ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТА ПРИФРОНТОВИХ ТЕРИТОРІЯХ	
Піхотіна В.С., Науковий керівник: Валєєв Р.Г.	64
СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ БРЕНДОМ У ДОБУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ	
Боклаг І.С., Науковий керівник: Слоква М.Г.	67

СЕКЦІЯ 5. МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

INNOVATIVE MODELS OF MANAGEMENT IN THE ERA OF DIGITAL TRANSFORMATION	
Boklah I., Scientific supervisor: Oleshko N.	70
THE MECHANISM FOR FORMING AN ENTERPRISE'S EXPORT STRATEGY	
Zarva Yu.D., Scientific supervisor: Shyrmova T.Ye.	73
ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ, КОМУНІКАЦІЯ ЧИ КРЕАТИВНІСТЬ: ЩО ВАЖЛИВІШЕ ДЛЯ МОЛОДОГО ФАХІВЦЯ	
Сабельникова Є.А., Науковий керівник: Красільнікова О.В.	75
ІНТЕГРАЦІЯ ГЕНДЕРНОГО ПІДХОДУ ЄС У ПРАВОВУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	
Яцуляк І.Т.	78
РОЛЬ ЄС У ВІДНОВЛЕННІ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ	
Яцуляк І.Т.	81
РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ КОРПОРАЦІЙ У СТАЛОМУ РОЗВИТКУ	
Боклаг І.С., Науковий керівник: Кушнарєнко Н.П.	84
СТРУКТУРА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ ЯК ІНДИКАТОР ЕФЕКТИВНОСТІ КОЛЕКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ	
Цвинда О.А., Науковий керівник: Крикун О.О.	88

СЕКЦІЯ 6. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ДИПЛОМАТІЇ: СУЧАСНІ ІНСТРУМЕНТИ МІЖДЕРЖАВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Марунчак К.-М.Б. 92

СЕКЦІЯ 7. ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

FOREIGN LANGUAGE FOR SPECIFIC PURPOSES AS A COMPONENT OF PROFESSIONAL TRAINING OF CADETS IN INSTITUTIONS WITH SPECIFIC LEARNING CONDITIONS

Kozhushko B., *Scientific supervisor: Krasnopol'skyi V.* 94

INTERNATIONAL LEGAL CONSCIOUSNESS AND CYBER DIPLOMACY

Kovalova D., *Scientific supervisor: Terekhova S.* 96

LEGISLATION OF WHICH STATE APPLIES ON THE OCCUPIED TERRITORY

Cherviak V.O., *Scientific supervisor: Terekhova S.I.* 98

THE ROLE OF DIGITAL TECHNOLOGIES IN PREVENTING DOMESTIC VIOLENCE

Zub D.O., *Scientific supervisor: Dekusar H.G.* 100

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: МЕХАНІЗМИ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА ДО СТАНДАРТІВ (ACQUIS COMMUNAUTAIRE) ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Купріянова А.О., *Науковий керівник: Богущкий В.В.* 102

ВІДНОВЛЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ СТРОКІВ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ВНАСЛІДОК ФОРС-МАЖОРНИХ ОБСТАВИН ВОЄННОГО ХАРАКТЕРУ

Степаненко А.В., *Науковий керівник: Логінова М.В.* 105

ЕТИЧНІ ВИМОГИ ДО СУДДІ ТА АДВОКАТА: СПІЛЬНЕ ТА ВІДМІННЕ

Ткаченко Д.С., *Науковий керівник: Лавренко Д.О.* 108

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БАЛАНСУ МІЖ ПРОЦЕСУАЛЬНОЮ ЕКОНОМІЄЮ ТА ПРАВОМ НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Степаненко А.В., *Науковий керівник: Логінова М.В.* 110

ЗНАЧЕННЯ РІШЕНЬ СУДУ СПРАВЕДЛИВОСТІ ЄС ЩОДО ПРИНЦИПІВ ПРАВА ЄС ДЛЯ УКРАЇНИ

Федорова Д., *Науковий керівник: Спесивцева О.О.* 113

КАПІТАЛЬНИЙ РЕМОНТ ВІДМЕЖУВАННЯ ВІД МІСТОБУДІВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Лобатенко І., *Науковий керівник: Тихонова Д.С.* 116

КОНТРОЛЬ ЗА МЕЖАМИ ДИСКРЕЦІЇ ЗАКОНОДАВЦЯ У ПОЛІТИЦІ ДЕРАДЯНІЗАЦІЇ

Смолінський І.О., *Науковий керівник: Солодка І.В.* 118

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ (СТ. 212 КК УКРАЇНИ)

Стефанишин З.С., *Науковий керівник: Виговський Д.Л.* 122

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ Клименко Д.Р., Науковий керівник: Тихонова Д.С.	125
МІЖНАРОДНА СПІВПРАЦЯ У СФЕРІ ОСВІТИ І НАУКИ Коваленко Н.К., Науковий керівник: Скиба Е.К.	128
МОДЕРНІЗАЦІЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРОЦЕСУ: ЕЛЕКТРОННИЙ СУД ТА ДИСТАНЦІЙНІ ЗАСІДАННЯ Сергієнко А.С., Науковий керівник: Фролов М.М.	130
ОПІКА ТА ПІКЛУВАННЯ: ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ДИТИНИ Коломієць О.Е., Науковий керівник: Грицишина Л.В.	133
ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ЮРИСДИКЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ В СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ЩО ПОСЯГАЮТЬ НА ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ ТА ВЛАСНІСТЬ Піхотіна В.С., Соколов І.С., Науковий керівник: Дерев'янка К.В.	135
ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ Парахотін Г.Є., Науковий керівник: Фролов М.М.	139
ОСОБЛИВОСТІ ОКРЕМОГО ПРОВАДЖЕННЯ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ Кріпаченко М.Д., Науковий керівник: Фролов М.М.	141
ОСОБЛИВОСТІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ КІБЕРЗАГРОЗ ТА ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА Козорог В.О., Науковий керівник: Варава В.В.	144
ОЦІНКА ДОКАЗІВ СУДОМ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЗА ВНУТРІШНІМ ПЕРЕКОНАННЯМ: КРИТЕРІЇ ТА МЕЖІ СУДДІВСЬКОГО РОЗСУДУ Рухло Н.В., Науковий керівник: Фролов М.М.	146
ПРАВОВИЙ СТАТУС ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ В НОВИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПРОБЛЕМИ Шульга Д.І., Науковий керівник: Фролов М.М.	150
ПРАВОВІ ВИКЛИКИ ТА МЕХАНІЗМИ СПРОЩЕННЯ МІСТОБУДІВНИХ ПРОЦЕДУР ДЛЯ ПІСЛЯВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ Бидзюра С.В., Науковий керівник: Тихонова Д.С.	152
ПРИЗНАЧЕННЯ ЕКСПЕРТИЗИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ Єременко Д.Ю., Морозов Д.О., Старченко К.Є., Степаненко П.С., Науковий керівник: Шендрік Ю.В.	155
ПРОБЛЕМАТИКИ СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИ ЗА ОЗНАКАМИ ЗОВНІШНОСТІ (ГАБІТОСКОПІЯ) Свиридон С.В., Науковий керівник: Лазебний А.М.	158
ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРЕДСТАВНИЦТВА НА ПІДСТАВІ ДОГОВОРУ ПРО НАДАННЯ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ Зуб Д.О., Науковий керівник: Логінова М.В.	160
ПРОЦЕСУАЛЬНІ СТРОКИ, СУДОВІ ВИТРАТИ ТА ЗАХОДИ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРИМУСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ Смочиліна М.Ю., Науковий керівник: Фролов М.М.	162
ПУБЛІЧНА АДМІНІСТРАЦІЯ У СИСТЕМІ СУБ'ЄКТІВ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА Піхотіна В.С., Науковий керівник: Логвиненко Б.О.	165

РЕАЛІЇ ПРОЦЕДУРИ ІМПІЧМЕНТУ ПРЕЗИДЕНТУ УКРАЇНИ Шишлакова А.Б., <i>Науковий керівник: Чукаєва В.О.</i>	167
РОЗ'ЄДНАННЯ ПОЗОВІВ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА СТРОКИ РОЗГЛЯДУ СПРАВИ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ Зуб Д.О., <i>Науковий керівник: Логінова М.В.</i>	170
РОЗШУК БЕЗВІСНО ЗНИКЛИХ НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ: ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ Тарасов Р., Хара А., <i>Науковий керівник: Коломієць В.Ю.</i>	172
РОЛЬ ФІНАНСОВО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ Цар А.Р.	174
СЛУЖБОВИЙ ЕТИКЕТ ЮРИСТА Берлименко Л.Г., <i>Науковий керівник: Лавренко Д.О.</i>	177
СТРУКТУРА ЦПК УКРАЇНИ ТА ДЖЕРЕЛА ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА Шиловська Г.І., <i>Науковий керівник: Фролов М.М.</i>	179
ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВАМИ Новак О.Є., <i>Науковий керівник: Фролов М.М.</i>	181
ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ, ЯК ОДНІЄЇ ЗІ СКЛАДОВИХ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ Д'яченко М.О., <i>Науковий керівник: Варава В.В.</i>	184
ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ: ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ ТА ПРАВОВІ РИЗИКИ Чернявська В.В., <i>Науковий керівник: Колісник О.В.</i>	188
ЩОДО ЗБИРАННЯ ДОКАЗІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ Гаврилюк В.І., <i>Науковий керівник: Соловійова О.Є.</i>	191
ЩОДО ПИТАННЯ ПРО ШЛЮБНИЙ ДОГОВІР У СУЧАСНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ Цибуленко О.В., <i>Науковий керівник: Чевичалова Ж.В.</i>	194
ЮРИДИЧНИЙ ОБОВ'ЯЗОК І МОРАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ: СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ Журавський М.В., <i>Науковий керівник: Лавренко Д.О.</i>	197

СЕКЦІЯ 8. ІНСТИТУТ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, СУДОВА СИСТЕМА ТА НОТАРІАТ

COMBATING DRUG TRAFFICKING IN UKRAINE AND BRITAIN: COMPARATIVE LEGAL ANALYSIS OF CRIMINAL LIABILITY AND ENFORCEMENT CHALLENGES Medvid K.V., <i>Scientific supervisor: Dekusar H.H.</i>	200
WAYS TO SOLVE THE PROBLEM OF DRUG TRAFFICKING DURING MARTIAL LAW IN UKRAINE Girkalo D.K., <i>Scientific supervisor: Dekusar H.G.</i>	204

ВИКОНАННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ЗАВДАННЯ З РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗОВАНОЇ ГРУПИ ЧИ ЗЛОЧИННОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ (ОПЕРАТИВНЕ ВПРОВАДЖЕННЯ): ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ Круть Т.В., Науковий керівник: Копилов Е.В.	206
ОПЕРАТИВНЕ СУПРОВОДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ: ПРОБЛЕМАТИКА ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ Стариковський А.О., Науковий керівник: Варава В.В.	209
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ДОКУМЕНТУВАННЯ ФАКТІВ ДЕРЖАВНОЇ ЗРАДИ І ШПИГУНСТВА Марков М.О., Науковий керівник: Варава В.В.	212
ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ, УЧИНЕНИХ У СТАНІ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ АБО КРАЙНЬОЇ НЕОБХІДНОСТІ Піхотіна В.С., Науковий керівник: Бабанін С.В.	215
ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНОГО РОЗШУКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ Коношко В.В., Науковий керівник: Прокопов С.О.	219
ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ Косяченко Є.О., Науковий керівник: Турчанікова Г.О.	223
РОЛЬ КІБЕРПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У ВИЯВЛЕННІ КАНАЛІВ ОНЛАЙН-ТОРГІВЛІ ЗБРОЄЮ Решетняк В.С., Редька В.В., Науковий керівник: Телійчук В.Г.	226
РОЛЬ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ У БОРОТБІ З ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ Чиж А.О., Науковий керівник: Варава В.В.	228
ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНА ПІДГОТОВКА ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ДО ДІЙ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ Піхотіна В.С., Науковий керівник: Бардін Є.В.	231

СЕКЦІЯ 9. ВОЄННІ НАУКИ, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ТА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

ВЗАЄМОДІЯ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ З НАСЕЛЕННЯМ ТА ГРОМАДСЬКІСТЮ У РОЗШУКУ ОСІБ, ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТІ Лісуненко А.Р., Науковий керівник: Коломісць В.Ю.	235
ІДЕНТИФІКАЦІЯ НЕБЕЗПЕК У СФЕРІ ТУРИЗМУ Симоненко С.Д.	238
НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ СУЧАСНИХ ЗАГРОЗ: РОЛЬ ВОЄННОЇ НАУКИ Дарчич Д.М., Науковий керівник: Наточій А.Д.	240
НОВІ ВИКЛИКИ ВІЙНИ: ЗЛОЧИНИ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОЛАБОРАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ Устенко Д.О., Науковий керівник: Жеглінська Т.О.	244
ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ Піхотіна В.С., Науковий керівник: Наточій А.Д.	247

СЕКЦІЯ 10. БІОЛОГІЯ ТА БІОТЕХНОЛОГІЇ

ВПЛИВ РІЗНОНАПРАВЛЕНИХ РІСТРЕГУЛЯТОРІВ НА ПОКАЗНИКИ ІНДУКЦІЇ
ФЛУОРЕСЦЕНЦІЇ ХЛОРОФІЛУ У РЕДИСКИ

Чекотун А.В., Качинський К.В., Кашук І.В., Полянський С.П. 250

СЕКЦІЯ 11. АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО

ХАРАКТЕРИСТИКА СОРТІВ СОЇ

Соколовський В.І., Науковий керівник: Павкович С.Я. 254

СЕКЦІЯ 12. ВЕТЕРИНАРНІ НАУКИ

ДІАГНОСТИКА АДЕНОМИ ГІПОФІЗУ У ЩУРІВ

Янковська Ю.Ю., Науковий керівник: Немова Т.В. 256

СЕКЦІЯ 13. ТЕХНОЛОГІЇ ЛЕГКОЇ ТА ДЕРЕВООБРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

DURABILITY OF KITCHEN TABLES

Ivanchenko D.V., Scientific supervisor: Horbachova O.Yu. 259

СЕКЦІЯ 14. ВИДАВНИЦТВО ТА ПОЛІГРАФІЯ

ФОРМУВАННЯ ВІЗУАЛЬНОЇ АЙДЕНТИКИ МОБІЛЬНОГО ЗАСТОСУНКУ ДЛЯ
РЕЄСТРАЦІЇ ТВАРИН У СЕРЕДОВИЩІ FIGMA

Агапова А.Д., Науковий керівник: Хоршевська І.О. 261

СЕКЦІЯ 15. ЕНЕРГЕТИКА ТА ЕНЕРГЕТИЧНЕ МАШИНОБУДУВАННЯ

МЕТОДИ КОНТРОЛЮ СТАНУ МЕТАЛУ КОРПУСУ РЕАКТОРА ВВЕР-1000

Миколаєнко Т.А., Науковий керівник: Матіко Г.Ф. 265

НАПРЯМКИ ПОКРАЩЕННЯ ПОКАЗНИКІВ ЯКОСТІ КЕРУВАННЯ
ТЕХНОЛОГІЧНИМИ ПРОЦЕСАМИ З ПОЗИЦІЙ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ

Приходько А.С., Ступак П.П., Науковий керівник: Задорожня І.М. 268

СЕКЦІЯ 16. ЕКОЛОГІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ЗАХИСТУ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

ЕКОЛОГІЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ІНТЕГРОВАНОГО КОНТРОЛЮ ШКІДНИКІВ У
ПІДПРИЄМСТВАХ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ЯК ІНСТРУМЕНТ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ВИРОБНИЦТВА

Кіт Т.В., Науковий керівник: Воронова Н.В. 270

СЕКЦІЯ 17.

КОМП'ЮТЕРНА ТА ПРОГРАМНА ІНЖЕНЕРІЯ

АВТОМАТИЧНЕ РОЗПІЗНАВАННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ У ВІДЕОПОТОЦІ З ВИКОРИСТАННЯМ МЕТОДІВ ГЛИБИННОГО НАВЧАННЯ

Харланов О.М., Науковий керівник: Опотяк Ю.В. 273

АРХІТЕКТУРНІ РІШЕННЯ ПРИСТРОЇВ ІНТЕРНЕТУ РЕЧЕЙ У СИСТЕМАХ МОНІТОРИНГУ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ: ЕВОЛЮЦІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Анісімова К.А., Науковий керівник: Тищенко Д.О. 275

БІНАРНИЙ ТРАНСПОРТНИЙ ПРОТОКОЛ UASTION ДЛЯ ІОТ-ПРИСТРОЇВ НА ESP32

Ревко Р.Д., Науковий керівник: Багнюк Н.В. 278

ВИКОРИСТАННЯ СТРАТЕГІЇ ДИВЕРСИФІКОВАНОГО АНСАМБЛЮ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ РОБУСТНОСТІ СИСТЕМ ПРОТИДІЇ СПУФІНГУ (РАД)

Богун Р.С. 280

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ВЕБ-РОЗРОБЦІ

Чуприна О.О. 282

ГІБРИДНА РЕКОМЕНДАЦІЙНА СИСТЕМА НА БАЗІ ML.NET

Зюнд Б.В., Науковий керівник: Аксак Н.Г. 284

МЕТОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ У ХМАРНИХ ПРОГРАМНИХ СИСТЕМАХ

Сазонов А.В. 286

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ РЕЛЯЦІЙНИХ ТА NOSQL БАЗ ДАНИХ У КОНТЕКСТІ ЗБЕРІГАННЯ І ОБРОБКИ ДАНИХ ІНТЕРНЕТУ РЕЧЕЙ (ІОТ)

Лук'янчук Ю.В., Науковий керівник: Лавренчук С.В. 288

СЕКЦІЯ 18.

СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ, МОДЕЛЮВАННЯ ТА ОПТИМІЗАЦІЯ

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ МАШИННОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ ПРОГНОЗУВАННЯ РИЗИКІВ ДИНАМІКИ ФОНДОВИХ ІНДЕКСІВ

Голуб О.І., Науковий керівник: Теслюк В.М. 291

ЗВІТ ВІДОМОСТЕЙ, ЩО СТАНОВИТЬ ДЕРЖАВНУ ТАЄМНИЦЮ: ОГЛЯД ОСНОВНИХ ПИТАНЬ

Піхотіна В.С., Науковий керівник: Копилов Е.В. 296

ХАРАКТЕРИСТИКА ВІДОМОСТЕЙ, ЩО СТАНОВЛЯТЬ ДЕРЖАВНУ ТАЄМНИЦЮ ТА КОНФІДЕНЦІЙНОЇ ІНФОРМАЦІЇ, ЩО Є ВЛАСНІСТЮ ДЕРЖАВИ

Піхотіна В.С., Науковий керівник: Копилов Е.В. 299

СЕКЦІЯ 19.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СИСТЕМИ

DEVELOPING ENGLISH COMMUNICATION SKILLS FOR CYBERSECURITY PROFESSIONALS

Skrylnyk V., Kononenko I., Scientific supervisor: Bukovska I. 302

IDIOM TRANSLATION USING TRANSFORMER-BASED NEURAL MODELS: A UKRAINIAN-ENGLISH CASE STUDY Mylymuk O.	305
АНАЛІЗ МЕТОДІВ КЕШУВАННЯ У МОНОЛІТНИХ І МІКРОСЕРВІСНИХ ВЕБСИСТЕМАХ Воронін Д.О., Науковий керівник: Вечірська І.Д.	307
ДОСЛІДЖЕННЯ ГІБРИДНИХ МОДЕЛЕЙ ТА МЕХАНІЗМІВ УВАГИ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ ТОЧНОСТІ КЛАСИФІКАЦІЇ ЕМОЦІЙ У МУЛЬТИМОДАЛЬНИХ МЕДІАДАНИХ Цісаренко О., Науковий керівник: Руденко Д.О.	309
ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМ РЕНДЕРИНГУ: EEVEE У BLENDER ТА LUMEN В UE5 Польовик І.Л., Науковий керівник: Мінухін С.В.	312
ЗАСТОСУВАННЯ ЗГОРТКОВИХ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ ТА 3D-ДАНИХ ДЛЯ АВТОМАТИЗОВАНОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ ОЦІНКИ ВГОДОВАНOSTІ ВЕЛИКОЇ РОГАТОЇ ХУДОБИ Черкасов А.Д., Науковий керівник: Татарников А.О.	315
ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ МАШИННОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ АНОМАЛІЙ У МЕРЕЖЕВОМУ ТРАФІКУ Руденко А.А., Науковий керівник: Татарников А.О.	317
ІЄРАРХІЧНИЙ ЕНКОДЕР ДЛЯ АТРИБУЦІЇ, ГЕНЕРАЦІЇ СЕГМЕНТІВ І СУБ'ЄКТИВНОСТІ Чіп С., Лось М., Козак А.	319
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА СИСТЕМА АВТОМАТИЗОВАНОЇ ВАЛІДАЦІЇ ФОРМАТУВАННЯ ОФІСНИХ ДОКУМЕНТІВ НА ОСНОВІ НЕЙРОМЕРЕЖЕВОГО АНАЛІЗУ Пелих П.П., Науковий керівник: Нарушинська О.О.	322
ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА ДЛЯ АКАДЕМІЧНОГО ОБМІНУ НАУКОВИМИ ПУБЛІКАЦІЯМИ Салабай Б.С., Науковий керівник: Рудавський Д.В.	325
ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА ДЛЯ ВІДСТЕЖЕННЯ ДИНАМІЧНИХ ПАРАМЕТРІВ СПЕЦТЕХНІКИ(АВТОКРАНІВ) У РЕАЛЬНОМУ ЧАСІ Дорикевич А.А., Науковий керівник: Сенета М.Я.	328
МЕТОДИ ПІДВИЩЕННЯ ДОСТУПНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ВЕБ-ПОРТАЛІВ ВІДПОВІДНО ДО СТАНДАРТУ WCAG 2.1 (НА ПРИКЛАДІ RADA.GOV.UA) Данилко А.З., Науковий керівник: Кавун С.В.	330
МОДЕЛЬ РОЗПІЗНАВАННЯ ЇЖИ НА ОСНОВІ РОЗПІЗНАВАННЯ ОБРАЗІВ Штинда В.	332
МОДЕЛЬ ТА ЗАСОБИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ТРЕНУВАЛЬНИХ ПРОГРАМ Литвин М.Ю., Науковий керівник: Опотяк Ю.В.	334
МОДЕЛЮВАННЯ ТА КЛАСТЕРИЗАЦІЯ ТРАФІКУ ІОТ-МЕРЕЖ НА ОСНОВІ ТЕХНОЛОГІЇ LORAWAN Ярош О.В., Науковий керівник: Чаплига В.М.	335
ПІДТРИМКА КАР'ЄРНОГО ВИБОРУ В ІТ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕТОДУ АНАЛІЗУ ІЄРАРХІЙ Гураль Р.Р.	336

ПРОГНОЗУВАННЯ МІСЬКИХ ТЕПЛОВИХ ОСТРОВІВ НА ОСНОВІ МАШИННОГО НАВЧАННЯ ТА СУПУТНИКОВИХ ДАНИХ	
Крук І.І., Науковий керівник: Зварич В.І.	339

СЕКЦІЯ 20. СОЦІОЛОГІЯ ТА СТАТИСТИКА

ПРЕДМЕТ, ОБ'ЄКТ, МЕТОДИ ТА ФУНКЦІЇ СОЦІОЛОГІЇ	
Піхотіна В.С., Науковий керівник: Комих Н.Г.	342
РОЛЬ СОЦІАЛЬНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ В РОЗБУДОВІ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ	
Жир Ю.О., Власюк А.Д., Науковий керівник: Кравець І.М.	345

СЕКЦІЯ 21. ФІЛОЛОГІЯ ТА ЖУРНАЛІСТИКА

GASTRONOMISCHER TOURISMUS: EINE REISE DURCH DIE KÜCHE DER WELT	
Melnyk V.R., Betreuer: Pavlyk O.B.	348
INTERNET COMMUNICATION: CONTEMPORARY APPROACHES AND CHALLENGES	
Horiainova D., Scientific supervisor: Kravtva Yu.	350
TEACHING CONDITIONAL SENTENCES AT DIFFERENT LEVELS	
Rokits'ka A.	352
АКТУАЛЬНЕ ЧЛЕНУВАННЯ РЕЧЕННЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ ДЖ. КОНРАДА «СЕРЦЕ ПІТЬМИ» ТА ЙОГО ПЕРЕКЛАДУ)	
Сентєрєва К.С., Науковий керівник: Крилова Т.В.	353
АНГЛОМОВНІ ТА УКРАЇНОМОВНІ ІНТЕРНЕТ-МЕМИ СУСПІЛЬНО- ПОЛІТИЧНОЇ ТЕМАТИКИ: КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНИЙ, ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТИ	
Андрієць С.М., Науковий керівник: Семігінівська Т.Г.	356
ВИВЧЕННЯ ТРЕВЕЛОГІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	
Сніжко А., Науковий керівник: Маланій О.	359
ВІДТВОРЕННЯ ЕКСПРЕСИВНОЇ ЛЕКСИКИ В ПЕРЕКЛАДАХ АНГЛОМОВНИХ МЕДІАТЕКСТІВ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ	
Голуб А.О., Науковий керівник: Семігінівська Т.Г.	362
ВІДТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИХ ОДИНИЦЬ В АНГЛОМОВНОМУ ПЕРЕКЛАДІ МУЛЬТИПЛІКАЦІЙНОГО ФІЛЬМУ “МАВКА. ЛІСОВА ПІСНЯ”	
Бондарчук Е., Науковий керівник: Головня А.В.	365
ЕКСПРЕСИВНА ЛЕКСИКА ТА РИТОРИЧНІ ПРИЙОМИ В АНГЛІЙСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ ВОЛОНТЕРСЬКИХ ЗАКЛИКІВ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ	
Мазуркевич С.Ю., Науковий керівник: Дольник І.М.	367
ОНІМНИЙ ПРОСТІР ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ ДМИТРА ЯВОРНИЦЬКОГО	
Киричук Н., Науковий керівник: Гримашевич Г.	370
ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ВІЙСЬКОВОГО ДИСКУРСУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ	
Куракіна І.Є., Науковий керівник: Сітко А.В.	374

ПЕРЕКЛАД АНГЛІЙСЬКИХ ПІСЕННИХ ТЕКСТІВ

Фуга А.А., *Науковий керівник: Бехта І.А.* 376

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗАСОБІВ ВИРАЖЕННЯ ЕКСПЛІЦИТНОГО ЗАПЕРЕЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ НА МАТЕРІАЛІ ТВОРУ Х. ЛІ «ВБИТИ ПЕРЕСМІШНИКА»

Гуменюк А.В., *Науковий керівник: Крилова Т.В.* 377

ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ РЕКЛАМНИХ ТЕКСТІВ З УРАХУВАННЯМ ЇХ СТИЛІСТИЧНОГО ХАРАКТЕРУ

Лукашук М.В., *Науковий керівник: Косенко А.В.* 380

ХУДОЖНЯ МОВА ПОЕТИЧНОЇ ЗБІРКИ ВАСИЛЯ СИМОНЕНКА «ЗАДИВЛЯЮСЬ У ТВОЇ ЗІНИЦІ...»: СИСТЕМА ТРОПІВ І СТИЛІСТИЧНИХ ФІГУР

Каніболоцька Ю.М., *Науковий керівник: Головка Л.Г.* 382

СЕКЦІЯ 22. ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА

АНГЛОМОВНІ ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧІ ТЕКСТИ ТА ЇХ ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Грек Я.І., *Науковий керівник: Демчук А.І.* 385

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВОЇ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Бігар Н.М., *Науковий керівник: Маляр Л.В.* 387

ІГРОВІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ У СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ З МЕТОЮ ПОДОЛАННЯ ОСВІТНИХ ВТРАТ

Марченко О.М., *Науковий керівник: Пузирьов В.Є.* 389

ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Бігар Н.М., *Науковий керівник: Маляр Л.В.* 392

КАЗКА ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ РОЗВИТКУ НАВИЧОК ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ III РІВНЯ

Кашина О. 394

КОНТЕКСТНІ РОЗРАХУНКОВІ ЗАДАЧІ ЯК ЧИННИК РЕАЛІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ У НАВЧАННІ ХІМІЇ УЧНІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Бичек К.Ю. 396

КРАЄЗНАВЧИЙ МАТЕРІАЛ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Шандрук А.П., *Науковий керівник: Волохата К.М.* 399

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ АНГЛОМОВНОГО ЕКСТЕНСИВНОГО ЧИТАННЯ УЧНІВ ПРОФІЛЬНОЇ ШКОЛИ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРУ THE PEARL BY JOHN STEINBACK)

Ходоровська О.П., *Науковий керівник: Зелена І.О.* 402

МОДЕРНІЗАЦІЯ ОСВІТИ ТА ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ НА ОСНОВІ ІНШОМОВНИХ КАЗОК

Грисюк М.С., *Науковий керівник: Забужанська І.Д.* 405

ОБМЕЖЕННЯ ТА ГАРАНТІЇ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРАВОВА ПРИРОДА ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ Великий М.О., Науковий керівник: Турчанікова Г.О.	407
ОСВІТНЯ СИСТЕМА НІМЕЧЧИНИ: МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ Заремба К.Д.	409
ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ОЗНАЙОМЛЕННЯ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ З ТЕМОЮ «ТІЛА ОБЕРТАННЯ»: РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ Шомко А.В., Науковий керівник: Чемерис О.А.	412
ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ (НА МАТЕРІАЛІ FOCUS 4, PEARSON) Прокопенко Г.С., Науковий керівник: Зелена І.О.	415

СЕКЦІЯ 23. ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ

IQ VS EQ: ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ УСПІХУ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ Кіріцева О.А., Науковий керівник: Герасімчук Т.С.	418
АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ КОРЕКЦІЇ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ Чонговай Ю.М., Науковий керівник: Афанасьєва Н.Є.	420
ВИЗНАЧЕННЯ ВИГОРАННЯ ЗА К. МАСЛАЧ: КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ Загребельна Н.А.	423
ВПЛИВ МУЗИКИ НА ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН МОЛОДІ Гвоздецька В.В.	425
ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я МОЛОДІ Ісакова С.О., Науковий керівник: Левченко В.В.	428
ЕМОЦІЙНІ ПЕРЕЖИВАННЯ ЯК КЛЮЧОВИЙ РЕГУЛЯТОР ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ Шпак В.В.	431
КІБЕРБУЛІНГ ЯК СУЧАСНА ФОРМА АГРЕСІЇ Шевченко Л.Г.	433
КОНСУЛЬТАТИВНИЙ СУПРОВІД ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ФАХІВЦІВ МЕДИЧНИХ МОБІЛЬНИХ КОМАНД Герасимова К.М., Науковий керівник: Герасіна С.В.	435
КРИЗОВЕ ПСИХОЛОГІЧНЕ КОНСУЛЬТУВАННЯ ЖІНОК СТАРШОГО ВІКУ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ (2022–2025 Р.) Сітніченко С.І.	437
ОСОБИСТІСНІ ПЕРЕКОНАННЯ: СУТНІСТЬ, ФУНКЦІЇ ТА АДАПТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ У КОНТЕКСТІ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я Олішевська Д.В.	439
ОСОБИСТІСНІ РЕСУРСИ ЯК ЧИННИК УСПІШНОСТІ КАР'ЄРНОГО РОЗВИТКУ УПРАВЛІНЦІВ ПРИВАТНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ Почтар М.	441

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО ІМУНІТЕТУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ЇХНЬОГО ЛІМІНАЛЬНОГО ДОСВІДУ Синявська В.В., Науковий керівник: Хомуленко Т.Б.	444
ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ Поліщук Н.А., Науковий керівник: Будяченко О.М.	447
ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ЯК СКЛАДОВА ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ Піхотіна В.С., Науковий керівник: Комих Н.Г.	449
ПРОЯВИ ШКІЛЬНОЇ ТРИВОЖНОСТІ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ (ВІКОВА КАТЕГОРІЯ 14–16 РОКІВ) Семеняк А.І.	451
ПСИХОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ: ЗВ'ЯЗОК АКУЛЬТУРАЦІЙНИХ СТРАТЕГІЙ ТА ОСОБИСТІСНИХ РЕСУРСІВ Попазова А.С.	454
ПСИХОЛОГІЧНЕ КОНСУЛЬТУВАННЯ ЩОДО ОБМЕЖУВАЛЬНИХ ПЕРЕКОНАНЬ, ЇХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА РОЛІ САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ (ЖІНОК ВІКОМ 20-35 РОКІВ) Мадяр Ю.М.	456
ПСИХОЛОГІЧНІ РЕСУРСИ ТА СТІЙКІСТЬ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ПЕРМАКРИЗИ Матулевський К.М.	459
ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ АУТОАГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ В УКРАЇНІ Сенько С.В.	462
ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЖИТТЄВОЇ ПЕРСПЕКТИВИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ Сарафінюк С.М., Науковий керівник: Корольова Н.Д.	464

СЕКЦІЯ 24.

МЕДИЧНІ НАУКИ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

ВПЛИВ БАГАТОПЛІДНОЇ ВАГІТНОСТІ НА ЧАСТОТУ ПРЕЕКЛАМПСІЇ Й ТЯЖКІСТЬ ЇЇ ПЕРЕБІГУ Цанько Д.Є., Науковий керівник: Бисага Н.Ю.	467
ЗАСТОСУВАННЯ ТЕСТОВИХ МЕТОДИК ДЛЯ РАННЬОГО ВИЯВЛЕННЯ КОГНІТИВНИХ ВІДХИЛЕНЬ У ЛЮДЕЙ Янів А.М., Науковий керівник: Теслюк В.М.	469
ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ СТУДЕНТІВ МЕДИКІВ Томенко М.О., Науковий керівник: Бєсєдіна А.А.	472
ІНТЕГРАЦІЯ СОМАТИЧНИХ І ПСИХОЕМОЦІЙНИХ МЕТОДІВ У ВІДНОВЛЕННІ ОСІБ З ПОСТТРАВМАТИЧНИМ СТРЕСОВИМ РОЗЛАДОМ Северин Д.С., Науковий керівник: Бєсєдіна А.А.	474
МОТИВАЦІЯ СТУДЕНТОК-МЕДИКІВ ДО ВІЙСЬКОВОЇ ХІРУРГІЇ: ВИКЛИКИ ПРОФЕСІЇ Жолудь В.В., Пастерюк В.Г., Науковий керівник: Литовченко В.О.	476

ОБІЗНАНІСТЬ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПІВ ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТУ	
Ціпотан С.В., Науковий керівник: Гуменюк Н.І.	478
ОПТИМІЗАЦІЯ АЛГОРИТМУ НАДАННЯ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ПОЛІЦЕЙСЬКИМ В УМОВАХ ВОГНЕВОГО КОНТАКТУ (ПРОТОКОЛ MARCH)	
Майборода Т., Замишляєнко М., Науковий керівник: Бардін Є.	480
ПЕРИНАТАЛЬНІ НАСЛІДКИ COVID-19 У ВАГІТНИХ	
Кіт Н.О., Науковий керівник: Бисага Н.Ю.	483
РОЛЬ ТЕЛЕМЕДИЦИНИ У ПЕРВИННІЙ ЛАНЦІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	
Черняк М.О., Качур І.В., Науковий керівник: Ксенчин О.О.	485
СИМБІКОРТ: ЗАСТОСУВАННЯ ПРИ ЗАХВОРЮВАННЯХ ДИХАЛЬНОЇ СИСТЕМИ	
Венгринюк М.О., Науковий керівник: Данильців Л.О.	488
СТРАХУВАННЯ МЕДИЧНИХ РИЗИКІВ ДЛЯ ПОДОЛАННЯ НЕСТАБІЛЬНОСТІ У ФУНКЦІОНУВАННІ МЕДИЧНОЇ УСТАНОВИ	
Жир Ю.О.	491
СУЧАСНИЙ ПІДХІД ДО ПРОФІЛАКТИКИ ТРОМБОЕМБОЛІЙ: РОЛЬ НОВИХ ОРАЛЬНИХ АНТИКОАГУЛЯНТІВ	
Пацьо В.В., Науковий керівник: Грига В.І.	493

СЕКЦІЯ 25. ФАРМАЦІЯ ТА ФАРМАКОТЕРАПІЯ

RESEARCH ON THE EFFECT OF FOOD PRODUCTS ON THE PHARMACOKINETICS OF DRUGS	
Dzyubenko V.V., Scientific supervisor: Denisenko V.M.	495
ФАРМАКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЛІКУВАННЯ ОЖИРІННЯ: СУЧАСНІ ПРЕПАРАТИ І ПЕРСПЕКТИВИ	
Коціпак О.В., Науковий керівник: Грига В.І.	497

СЕКЦІЯ 26. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА, СПОРТ ТА ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ

ВПЛИВ РІЗНИХ ЗАСОБІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ НА ФОРМУВАННЯ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ МОТИВАЦІЇ ДО ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ	
Мельник Р., Науковий керівник: Антіпова Ж.І.	500
ЗАСОБИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ, ЯКІ СПРІЯЮТЬ ФОРМУВАННЮ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	
Коваль О., Науковий керівник: Антіпова Ж.І.	502
МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТИ	
Фолкуян Д.Д., Науковий керівник: Барсукова Т.О.	505
ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА ЯК ОСНОВА ЯКІСНОГО ПРОВЕДЕННЯ АВАРІЙНО-РЯТУВАЛЬНИХ РОБІТ	
Попчук М.О., Науковий керівник: Бушуєв О.А.	507

ФУТЗАЛ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНЕ ТА СПОРТИВНЕ ЯВИЩЕ СУЧАСНОСТІ Кравчук С.С., Науковий керівник: Фісун О.В.	509

СЕКЦІЯ 27. ІСТОРІЯ, АРХЕОЛОГІЯ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЯ

АСКАНІЯ-НОВА ЯК КУЛЬТУРНА ТА ПРИРОДНА СПАДЩИНА: ІСТОРІЯ, РІЗНОМАНІТНІСТЬ, ВИКЛИКИ ТА ВІДНОВЛЕННЯ Варенюк А.В., Науковий керівник: Лукашук В.С.	512
КУЛЬТУРНИЙ ФРОНТ: РОЛЬ МУЗИКИ, МИСТЕЦТВА І КІНО У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ Гудзь С.О., Науковий керівник: Мельник Н.М.	514
МАНЬЧЖУРИ І ТАЙПІНСЬКЕ ПОВСТАННЯ: ПРИЧИНИ ПРОТИСТОЯННЯ ТА НАСЛІДКИ Козяк С.О., Науковий керівник: Горбачик О.О.	517
УКРАЇНСЬКА КУХНЯ ЯК ПРОСТІР ПАМ'ЯТІ, ІДЕНТИЧНОСТІ ТА КУЛЬТУРНОГО ВІДРОДЖЕННЯ: СУЧАСНІ ГАСТРОНОМІЧНІ ВИДАННЯ Децик А.В., Науковий керівник: Труба Р.І.	519
ШЛЯХ АНГЛІЙСЬКОЇ ОСТ-ІНДСЬКОЇ КОМПАНІЇ ДО ПАНУВАННЯ В ІНДІЇ Козяк С.О., Науковий керівник: Горбачик О.О.	522

СЕКЦІЯ 28. АРХІТЕКТУРА ТА БУДІВНИЦТВО

ОЦІНКА ВПЛИВУ ЕКОЛОГІЧНИХ БУДІВЕЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ НА ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО МІКРОКЛІМАТУ ПРИМІЩЕНЬ ТА ЖИТТЄВИЙ ЦИКЛ БУДІВЛІ (LCA) Лущик В.О., Науковий керівник: Вознюк Ю.В.	524

СЕКЦІЯ 29. КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО

КОМУНІКАТИВНА ПІДГОТОВКА ВІЙСЬКОВОГО ДИРИГЕНТА ДО РОБОТИ З ДУХОВИМ ОРКЕСТРОМ Пушка К.В., Науковий керівник: Ваврик Р.В.	527
ОРКЕСТРОВИЙ ТВІР «ВЕЗУВІЙ» Ф. ТІЧЕЛЛІ В РЕПЕРТУАРІ ДУХОВОГО ОРКЕСТРУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ Петренко Д.В., Науковий керівник: Ваврик Р.В.	529
ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ ГРАФІЧНОГО ДИЗАЙНУ ГЕРОЯ В УМОВАХ МУЛЬТИПЛІКАЦІЙНОГО ТВОРУ Іваночко С.	531

СЕКЦІЯ 30. ГЕОГРАФІЯ ТА ГЕОЛОГІЯ

ВПЛИВ УРБАНІЗАЦІЇ НА ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН МІСТ УКРАЇНИ Куца І.В., Бондар І.Б.	535
ІННОВАЦІЇ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ Варенюк А.В., Науковий керівник: Арзянцева Д.А.	537

СЕКЦІЯ 1.

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ, МАКРО- ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Балацька Анна Віталіївна, студентка бакалаврату факультету публічного управління

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

Науковий керівник: Арзянцева Дар'я Андріївна, кандидат економічних наук, доцент кафедри

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ТУРИСТИЧНИХ ПОТОКІВ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Туризм є однією з провідних галузей світової економіки, що відіграє ключову роль у формуванні валового внутрішнього продукту багатьох країн, розвитку міжнародної торгівлі послугами, створенні робочих місць та підтриманні міжкультурних зв'язків. У XXI столітті туризм перетворився з елітарного виду дозвілля на масове соціально-економічне явище, а аналіз динаміки туристичних потоків став важливим інструментом прогнозування економічної ситуації, оцінки ефективності державної політики та визначення перспектив розвитку галузі [1, с. 9].

Актуальність теми зумовлена суттєвими трансформаціями у структурі міжнародних туристичних потоків протягом останнього десятиліття, що стали наслідком глобальних криз — пандемії COVID-19, воєнних конфліктів, кліматичних змін та цифровізації суспільства. Україна, як держава з потужним рекреаційним потенціалом, одночасно виступає і країною-донором, і країною-приймачем туристів, що вимагає комплексного аналізу динаміки в'їзного, виїзного та внутрішнього туризму [2, с.17].

Мета дослідження здійснити системний аналіз динаміки туристичних потоків в Україні та світі, виявити ключові тенденції, фактори впливу та напрями подальшого розвитку галузі.

За даними Всесвітньої туристичної організації (UNWTO), до 2019 року міжнародний туризм сягнув історичного максимуму — понад 1,5 млрд міжнародних прибуттів туристів у світі [6, с. 7].

Європа традиційно залишається лідером за кількістю відвідувань (близько 50% світового туристичного потоку), зокрема країни Південної та Західної Європи. Азійсько-Тихоокеанський регіон демонстрував найвищі темпи зростання — понад 6% щорічно у 2010–2018 рр. [3, с 18].

Однак пандемія COVID-19 спричинила безпрецедентний спад — у 2020 році світові туристичні прибуття скоротилися на 74%, що стало найбільшим падінням в історії галузі. Лише з 2022 року розпочалося поступове відновлення: міжнародні

прибуття у 2022 році досягли близько 80% від рівня докризового 2019 року. Основні драйвери зростання цифровізації туристичних сервісів, зростання попиту на еко та гастрономічний туризм [4].

Таким чином, сучасний світовий туризм перебуває на етапі глибокої трансформації — від масового до інтелектуального та стійкого туризму, орієнтованого на якість досвіду, безпеку та культурну автентичність.

Динаміка туристичних потоків в Україні. До 2014 року Україна демонструвала стабільне зростання в'їзного туризму. Після початку військових дій у 2014 році показники суттєво знизилися. Найважливішою подією для міжнародного туризму України у 2018 році стає отримання безвізового режиму, але ця подія має більший вплив на виїзний туризм, ніж на в'їзний. Схожа ситуація і на внутрішньому ринку туристичних послуг. Значний спад спостерігаємо у 2014 та 2016 роках, а найбільша кількість внутрішніх туристів зафіксована у 2020 році, що пов'язана з пандемією коронавірусу у світі та обмеженням виїзду за кордон, тому українці надали перевагу відпочинку в регіонах своєї країни.

Пандемія COVID-19 призвела до подальшого спаду, але вже у 2021–2022 рр. спостерігалось поступове поживлення внутрішнього туризму, зокрема завдяки активності українців у межах західних регіонів (Карпати, Львів, Закарпаття). Водночас повномасштабна війна з 2022 року практично зупинила міжнародні потоки, змінивши пріоритети галузі на внутрішній, та волонтерський туризм. [5, с. 468].

Повномасштабне вторгнення Росії у лютому 2022 року стало безпрецедентним ударом для українського туризму. За перші місяці війни інфраструктура зазнала значних руйнувань — постраждали готелі, музеї, національні парки, пам'ятки архітектури.

В'їзний туризм практично зупинився: кількість іноземних відвідувачів знизилася до мінімальних показників, обмежившись переважно гуманітарними місіями та волонтерськими поїздками. Виїзний туризм різко змінив структуру: частина виїздів мала вимушений характер евакуація, міграція.

Внутрішній туризм набув нового змісту, мільйони внутрішньо переміщених осіб здійснювали переміщення з небезпечних регіонів до відносно безпечних Львівщина, Закарпаття, Івано-Франківщина, Буковина.

Попри війну, у 2023–2024 рр. спостерігається поступове поживлення туристичної активності у безпечних регіонах. Зростає популярність: патріотичного туризму відвідування меморіалів, музеїв війни., волонтерського туризму, реабілітаційного туризму — коротких подорожей для психологічного відновлення військових і цивільних.

У відповідь на ці виклики формується нова модель українського туризму, що базується на розвитку внутрішніх маршрутів, просуванні еко- та культурно-пізнавального туризму, цифровізації послуг. Туристичний збір в Україні за минулий – 2024 рік зріс майже на 23 % у порівнянні з позаминулим 2023 роком, коли до бюджету областей надійшло 222 млн 618 тис. грн. У 2022 році сума турзбору по регіонах була меншою за торішню майже на 53% – 178 млн 949 тис. грн. До лідерів за сплатою туристичного збору увійшли місто Київ та 5 областей. [7].

ТУРИСТИЧНИЙ ЗБІР ЗА 2024 РІК

ДАРТ

Рис. 1 Аналіз динаміки та регіональної структури туристичного збору в Україні за 2021-2024 роки

Згідно з аналітикою Державного агентства розвитку туризму, позитивна динаміка зборів у 2024 році відображає поступову стабілізацію внутрішнього туризму у безпечних регіонах, зростання кількості малих готельних об'єктів і популяризацію коротких відпочинкових подорожей. Відновлення туристичних надходжень свідчить про підвищення економічної ролі галузі навіть в умовах війни, що є важливим чинником регіонального розвитку та формування місцевих бюджетів.

Після завершення активної фази війни туризм може стати рушієм економічної реінтеграції. Україна має потенціал для розвитку: меморіального та воєнно-історичного туризму: музеї війни, маршрути пам'яті; волонтерського та реконструкційного туризму: участь іноземців у проєктах відновлення; медичного та реабілітаційного туризму: санаторії, психологічна реабілітація військових і цивільних; культурного туризму: фестивалі, гастрономічні події, збереження спадщини. [6].

Проведений аналіз засвідчує, що динаміка туристичних потоків у світі й в Україні має багатофакторний характер, зумовлений глобальними соціально-економічними, політичними та екологічними процесами. У глобальному масштабі відбувається поступове відновлення міжнародного туризму, з акцентом на стійкість, інноваційність і безпеку. Таким чином, визначено основні тенденції, чинники впливу та перспективні напрями розвитку.

Список використаних джерел:

1. Петров С. В. Глобалізація і розвиток сфери послуг. – Львів, 2017. 254 с.
2. Коваленко О. О. Проблеми розвитку в'їзного туризму в Україні. Туризм і гостинність. 2021. 45–51с.
3. UNWTO. Tourism Highlights Madrid, 2019 «Regional Trends», 20–25с. URL: <https://www.unwto.org/publication/unwto-tourism-highlights-2019-edition> (дата звернення: 19.10.2025).

4. UNWTO. Impact Assessment of the COVID-19 Outbreak on International Tourism URL: https://www.untourism.int/impact-assessment-of-the-covid-19-outbreak-on-international-tourism?utm_source дата звернення: (дата звернення 19.10.2025).
5. Звіт ДАРТ. В'їзний туризм України у 2021 році URL: <https://archive.interconf.center/index.php/conferenceproceeding/article/view/2217/2246> (дата звернення: 19.10.2025).
6. Туризм під час війни. Як галузь виживає та готується до відновлення URL: <https://hub.kyivstar.ua/articles/turyzm-pid-chas-vijny-yak-galuz-vyzhyvaye-taotuyetsya-do-vidnovlennya> (дата звернення: 30.10.2025).
7. Звіт ДАРТ URL: https://www.tourism.gov.ua/blog/do-byudzhetu-gromad-u-2024-roci-nadiyshlo-mayzhe-273-mln-grn-turistichnogo-zboru?utm_source (дата звернення: 30.10.2025).

Зайка Віталій Васильович, здобувач вищої освіти факультету Публічного управління та адміністрування
«Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова», Україна

Науковий керівник: Корюгін Андрій Валерійович, канд.екон.наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту, економіки, статистики та цифрових технологій
«Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова», Україна

МІГРАЦІЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ ВІЙНИ

Окупація АР Крим, російсько-українська війна на Сході, повномасштабне вторгнення у 2022 році спричинили найбільшу міграційну кризу в Європі з часів Другої світової війни. Міграційні процеси охопили як внутрішні переміщення, так і масовий виїзд українців за кордон. Ці процеси стали ключовими демографічними викликами для України, як держави, безпосередньо впливаючи на ринок праці, соціальну структуру та демографічну стабільність.

За даними міністерства соціальної політики України після анексії Криму та початку бойових дій на Донбасі у період з 2014 по 2016 рік з цієї території виїхало близько 1,7 млн осіб [1, 2]. Від початку повномасштабного вторгнення (2022-2023 рр.) кількість внутрішньо переміщених осіб різко зросла. У квітні 2022 року виїхало понад 7,1 млн осіб, до кінця цього ж року ще 5,9 млн осіб. Станом на лютий 2025 року приблизно 3,7 млн осіб через часткове повернення населення на звільнені території, але на жаль, через провальну державну політику з розміщення та підтримки ВПО, дефіцит житла, складнощі з працевлаштуванням, а також високі витрати на оренду та проживання у приймаючих регіонах українці були змушені повертатися до своїх домівок навіть попри небезпеку, а подекуди на окуповані території [1].

Найбільше ВПО прийняли Дніпропетровська (520 тис.), Харківська (447 тис.), Полтавська (290 тис.) та Львівська (280 тис.) області [3].

Починаючи з 2014 року близько 1 млн українців були змушені виїхати з окупованих та прифронтових територій до ЄС, та на жаль, до країни агресорки, а також до держави-співагресора. Під час вже повномасштабного вторгнення (2022-2025 рр.) масштаби зовнішньої міграції зросли в рази:

- у березні 2022 р. ЄС зафіксував понад 4 млн перетинів кордону українськими громадянами;

- наприкінці 2022 р. — 5,7 млн біженців та шукачів притулку;

- станом на квітень 2025 р. — 6,9 млн українців-біженців, з яких 4,3 млн отримали тимчасовий захист у країн ЄС [4].

Зараз найбільше українців перебуває в: Німеччині — 1,24 млн, Польщі — 999,7 тис., Чехії — 367 тис., Італії — 191 тис., Іспанії — 186 тис [5].

Після звільнення Київщини, Харківщини, деокупації правого берегу Херсонщини в Україні почався поступовий процес повернення громадян. За даними Міжнародної організації з міграції, у 2023–2024 рр. близько 1,1 млн українців повернулися додому [2]. Варто зауважити, що повноцінного потоку повернення українців додому поки не має — головними причинами залишаються руйнування

житла, проблеми з працевлаштуванням та безпекові ризику життю та здоров'ю особливо гостро це відчувається в прифронтових територіях.

На нашу думку, міграція вплинула і на демографічні процеси в країні:

- за даними Держстату України частка населення працездатного віку зменшилася на 20%;
- відбулося скорочення чоловічого населення через втрати на фронті;
- станом на 2024 рік Громадська мережа «Опора» заявила, що серед ВПО 60 % становлять жінки, 30 % — діти, 10 % — люди похилого віку [6,7].

Також війна спричинила негативні тенденції в економіці та скорочення ВВП. За даними Світового банку ВВП України у 2022 р. скоротилось на 29,1%, проте згідно «Звіту про платіжний баланс» (у 2024 р.) грошові перекази українців з-за кордону зросли до 13,2 млрд дол. у 2023 р [8].

Таким чином, міграція населення України у 2014–2025 рр. є одним із наймасштабніших соціально-демографічних явищ у сучасній історії Європи. Вона охопила понад 10 млн осіб, які були змушені змінити місце проживання всередині країни або виїхати за її межі.

Водночас міграційна мобільність українців стала чинником формування нових соціальних зв'язків, діаспорних спільнот і міжнародної підтримки. На нашу думку, у післявоєнний період ключовими завданнями державної політики мають стати:

- реінтеграція ВПО,
- сприяння поверненню біженців,
- підтримка зайнятості,
- демографічне відновлення через соціальні стимули.

Список використаних джерел:

1. Ukraine Situation: Global Report 2022. The UN Refugee Agency. 2023. URL: <https://reporting.unhcr.org/ukraine-situation-global-report-2022>.
2. Ukraine Internal Displacement Report. International Organization for Migration. 2022–2024. URL: <https://www.iom.int/ukraine-internal-displacement-report>.
3. Number of internally displaced persons from Ukraine by region in 2024. Statista Research Department. 2024. URL: <https://www.statista.com/statistics/1403354/number-of-internally-displaced-persons-from-ukraine-by-region/>.
4. Refugees from Ukraine by receiving country, 2025. Eurostat. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat>.
5. Another 100,000 people left Ukraine this year. RBC-Ukraine News. 2025. URL: <https://newsukraine.rbc.ua/news/another-100-000-people-left-ukraine-this-1747910016.html>.
6. Кількість українців та їх міграція за кордон через війну. Громадянська мережа ОПОРА. 2024. URL: <https://www.oporaua.org/viyna/24791-kilkist-ukrayintsiv-ta-yikh-migratsiia-za-kordon-cherez-viinu-doslidzhennia>.
7. Демографічний огляд України за 2024 рік. Державна служба статистики України. Київ, 2024. URL: <https://ukrstat.gov.ua>.
8. Звіт про платіжний баланс України за 2023 рік. Національний банк України. Київ, 2024. URL: <https://bank.gov.ua>.

Григоришена Валерія Олександрівна, здобувач вищої освіти ОС Бакалавр
факультету міжнародної торгівлі та права
Державний торговельно-економічний університет, м. Київ, Україна

Науковий керівник: Макарова Тетяна Леонідівна, канд. екон. наук,
доцент кафедри міжнародного менеджменту
Державний торговельно-економічний університет, м. Київ, Україна

ТЕНДЕНЦІЇ ІМПОРТУ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ В УКРАЇНІ: ЧИННИКИ, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕНЕРГЕТИЧНОГО РИНКУ

Електроенергія є одним з ключових ресурсів для забезпечення стабільного функціонування усіх сфер людської діяльності — від побуту до високотехнологічного виробництва. У сучасному світі вона сприймається не тільки як товар, а також як стратегічний ресурс, що має вирішальний вплив на національну безпеку, технологічний прогрес та соціальний добробут. Електроенергія необхідна для життєзабезпечення сучасних міст, підтримки виробничих процесів та розвитку інноваційних галузей [1].

Питання енергетичної безпеки нині набуває особливої важливості. Країни світу безперервно працюють над пошуком оптимальних шляхів забезпечення стабільного енергопостачання, враховуючи власні ресурси, технологічний розвиток та вплив зовнішніх факторів. Однією зі стратегій у цій сфері є імпорт електроенергії, тобто придбання електроенергії за кордоном з метою компенсації дефіциту внутрішнього виробництва або підвищення надійності енергетичних систем. Такий підхід стає особливо актуальним у періоди підвищеного попиту, технічних збоїв або посилення залежності від зовнішніх енергоресурсів.

Електроенергія характеризується такими основними властивостями:

- Миттєве споживання: електроенергія повинна вироблятися в той самий момент, коли вона споживається.
- Надійність: енергосистема повинна гарантувати безперебійне постачання електроенергії навіть у випадку аварій.
- Якість: основними параметрами якості є стабільність частоти та напруги, що забезпечує коректну роботу обладнання [2].

З технічної точки зору електроенергію поділяють на первинну та вторинну. Первинна електроенергія — це енергія, яку отримують безпосередньо з природних джерел, таких як вугілля, нафта, природний газ, гідроенергія, атомна енергія або відновлювані ресурси: сонячна енергія, вітер, біомаса. Вторинна електроенергія, у свою чергу, являє собою енергію, яка вже пройшла процес генерації і постачається до кінцевих споживачів через електромережі [3]. Саме вторинна електроенергія зазвичай підлягає імпорту, оскільки її можна передавати через міжнародні енергетичні коридори, здійснювати трансформацію та включати до національних енергетичних систем.

Імпорт електроенергії є складним економічним і політичним процесом, що виходить за рамки простої технічної операції. Він передбачає тісну співпрацю між

країнами, наявність розвинутої інфраструктури, укладання відповідних договорів і постійний регуляторний контроль. Україна завдяки своїй потужній енергетичній інфраструктурі активно використовує імпорту для стабільного балансування внутрішнього ринку енергії, особливо в період пікових навантажень, модернізації електростанцій або у випадках зменшення обсягів генерації через зовнішні фактори. Такий підхід забезпечує не тільки стабільність енергопостачання, але й сприяє інтеграції України до європейського енергетичного простору, що є стратегічним завданням держави.

Аналіз динаміки імпорту електроенергії дає змогу оцінити, як країна долає глобальні виклики, коригує енергетичну політику та формує партнерські відносини. Використовуючи статистичні дані, можна визначити ключових постачальників електроенергії, простежити зміни обсягів імпорту з року в рік та з'ясувати основні чинники, що впливають на ці процеси. Це сприяє не тільки аналізу поточного стану справ, але й прогнозуванню майбутніх тенденцій. Завдяки такому підходу можна розробляти стратегії розвитку енергетичного сектору, беручи до уваги геополітичні ризики, екологічні вимоги та економічну ефективність.

Таблиця «Провідні партнери України в імпорті електроенергії за період 2020-2024 рр.» служить інструментом для наочного відображення цих процесів, аналізу обсягу поставок, ідентифікації надійних партнерів та оцінки результативності зовнішньоекономічної енергетичної стратегії. Проте, перед її розглядом необхідно враховувати, що обсяги імпорту електроенергії визначаються не лише технічними можливостями, а й такими факторами, як політична воля, тарифна політика, наявність міждержавних угод та загальний стан енергетичного сектору.

Таблиця 1

**Провідні партнери України в імпорті електроенергії за період 2020-2024рр.,
млн. кВт·год**

Країни	Роки					Базисне відхилення	
	2020	2021	2022	2023	2024	Абсолютне	Відносне, %
Угорщина	84,63	79,60	0,03	0,001	1556,65	1472,02	1739,36
Словаччина	327,52	422,09	5,68	460,70	1090,93	763,41	233,09
Румунія	7,29	39,54	6,27	77,84	972,40	965,11	13238,82
Польща	—	—	—	36,85	776,48	739,63	2007,14
Бельгія	—	—	206,84	449,85	519,12	312,28	150,98
Республіка Молдова	0,04	0,09	78,71	182,16	307,57	307,53	768825,00
Білорусь	1,13	761,32	1245,26	—	—	1244,13	110100,00
росія	30,06	155,46	8,36	—	—	-21,70	-72,19
Світ	450,67	1458,10	1551,14	1207,41	5223,14	4772,47	1058,97

Джерело: побудовано автором на основі даних [4]

— дані відсутні

Примітка: Базисне відхилення обчислене на основі фактично наявних даних за відповідні роки, що наведені у таблиці, із урахуванням можливого неповного періоду спостережень.

У 2020-2024 роках імпорту електроенергії в Україну змінився радикально. Найбільше зростання показала Угорщина, що збільшила обсяги імпорту до 1556,65 млн кВт·год у 2024 році. Словаччина зміцнила свою репутацію надійного партнера, збільшивши обсяги імпорту з 327,52 до 1090,93 млн кВт·год. Така тенденція,

ймовірно, пов'язана з модернізацією транскордонної інфраструктури та активною політичною підтримкою енергетичної інтеграції. Ще яскравішим прикладом є Румунія: з 7,29 млн кВт·год у 2020 році цей показник зріс до 972,40 млн кВт·год у 2024 році. Це свідчить про суттєві зміни у сфері енергетичного співробітництва, які, можливо, стали результатом відкриття нових енергетичних коридорів чи реалізації спільних проєктів у галузі відновлюваної енергетики.

У 2024 році відбувся новий етап у співпраці України з постачальниками електроенергії. Польща, яка до 2023 року не була серед постачальників, тепер забезпечує понад 776,48 млн кВт·год. Це, ймовірно, пов'язане з інтеграцією України до європейської енергетичної системи ENTSO-E. Бельгія також стала помітним гравцем на цьому ринку, незважаючи на значну географічну відстань, що може свідчити про використання транзитних маршрутів через інші країни ЄС. Республіка Молдова помітно збільшила свої обсяги експорту: з незначних поставок у 2020 році вони зросли до 307,57 млн кВт·год у 2024 році, що відображає посилення регіонального співробітництва та модернізацію її енергетичної інфраструктури. Натомість імпорт з Білорусі та Росії припинився після 2022 року через повномасштабне вторгнення в Україну, що спричинило значне посилення орієнтації України на ринки ЄС.

На світовому рівні імпорт електроенергії демонструє стійке зростання в період з 2020 по 2024 роки. Якщо у 2020 році обсяг імпорту складав 450,67 млн кВт·год, то до 2024 року він збільшився до 5223,14 млн кВт·год. Абсолютне базисне відхилення досягло 4772,47 млн кВт·год, а відносне — 1058,97%, що вказує на значне розширення міжнародних енергетичних потоків. Така тенденція може бути зумовлена підвищенням світового попиту на електроенергію, активним розвитком транскордонної торгівлі та переходом багатьох країн до більш адаптивних моделей енергетичного забезпечення. Ці дані підкреслюють важливість імпорту електроенергії як ключового інструменту для забезпечення стабільності енергосистем у глобальному масштабі.

Імпорт електроенергії в Україні відіграє важливу роль у зміцненні енергетичної безпеки та забезпеченні стабільної роботи енергосистеми, особливо в умовах зростаючого попиту, модернізації виробничих потужностей та геополітичних викликів. Основними факторами, що формують цей процес, є внутрішній дефіцит енергогенерації, розвиток інфраструктури для транскордонної передачі, інтеграція в європейський енергетичний простір та державна політика в цій сфері. Водночас існують і виклики, серед яких залежність від зовнішніх постачальників, необхідність забезпечення тарифної та регуляторної стабільності, а також гарантування якості й надійності поставок. Майбутнє енергетичного ринку України пов'язане з подальшою диверсифікацією імпортних джерел, активним впровадженням відновлюваних джерел енергії, інтеграцією до системи ENTSO-E та використанням інноваційних технологій для балансування енергомережі. Це дозволить зміцнити енергетичну незалежність країни та зробити ринок більш ефективним.

Список використаних джерел:

1. Sumper A., Ferreira P. Electricity: A New Open Access Journal. ResearchGate. 2020. Vol. 1, no. 1. P. 60-61. DOI: 10.3390/electricity1010004 (дата звернення 25.10.2025).

2. Електроенергія. *NEC*. URL: <https://n-e-c.com.ua/uk/products-masonry-col-2/first-product> (дата звернення 25.10.2025).
3. Types of electricity. How electricity is produced. *REPSOL*. URL: <https://www.repsol.com/en/energy-and-the-future/future-of-the-world/types-of-electricity/index.cshtml#:~:text=Types%20of%20electricity%20by%20origin&text=They%20are%20mainly%20divided%20into,%3A%20renewable%20and%20non%2Drenewable.&text=The%20main%20sources%20of%20renewable,oldest%20forms%20of%20electricity%20generation> (дата звернення 25.10.2025).
4. Зовнішня торгівля окремими видами товарів за країнами світу. *Державна служба статистики України*. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 26.10.2025).

СЕКЦІЯ 2.

ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

Марич Аліна Василівна, здобувачка вищої освіти економічного факультету
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна

Науковий керівник: Зибарева Оксана Василівна, доктор екон. наук, проф.,
проф. кафедри бізнесу та управління персоналом
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ТДВ «ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ ХІМЗАВОД»

Товариство з додатковою відповідальністю «Чернівецький хімічний завод» є одним із провідних українських виробників лакофарбових матеріалів і відоме як на вітчизняному, так і на зарубіжних ринках. Підприємство займає стабільні позиції у галузі завдяки високій якості продукції, сучасним технологіям і постійному вдосконаленню виробничих процесів. ТДВ «Чернівецький хімічний завод» поєднує якість, інноваційність та національну самобутність, адже саме тут створюють «барви Буковини» [3].

Показники ефективності формування фінансових ресурсів підприємства розглянуто на рис. 1.

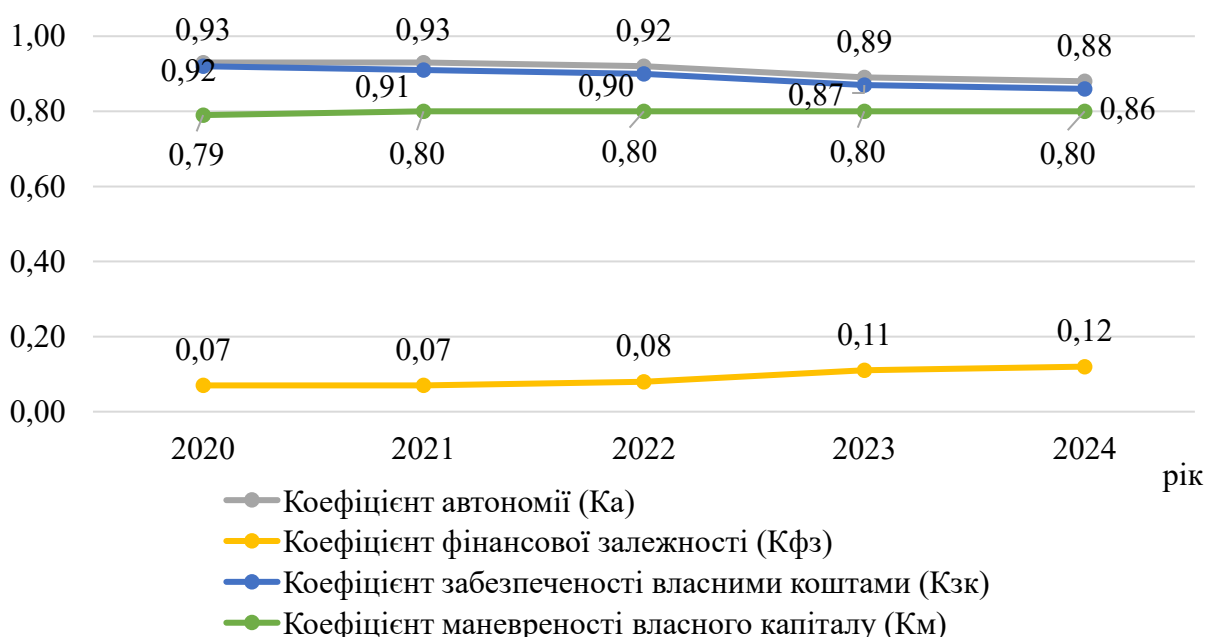

Рис. 1 Основні коефіцієнти ефективності формування фінансових ресурсів ТДВ «ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ ХІМЗАВОД» за 2020-2024 роки [3]

З рисунка видно, що всі основні коефіцієнти фінансової стійкості підприємства протягом аналізованого періоду демонструють високі та стабільні значення, що підтверджує надійний фінансовий стан підприємства.

1. Коефіцієнт автономії (Ка) зменшився з 0,93 у 2020 році до 0,88 у 2024 році. Це свідчить про незначне зниження частки власного капіталу у структурі фінансування активів. Незважаючи на це, рівень коефіцієнта залишається значно вищим за нормативне значення (0,5), що підтверджує фінансову незалежність підприємства від зовнішніх джерел.

2. Коефіцієнт фінансової залежності (Кфз) має тенденцію до поступового зростання – з 0,07 до 0,12. Це означає, що з кожним роком частка залучених коштів зростала, хоча рівень боргового навантаження залишається дуже низьким, тобто підприємство практично не використовує позиковий капітал.

3. Коефіцієнт забезпеченості власними коштами (Кзк) знизився з 0,92 до 0,86, що свідчить про певне скорочення власних оборотних ресурсів у покритті поточних активів. Проте значення показника залишаються вище нормативного рівня (0,1-0,5), тому зберігає високу ліквідність і фінансову стійкість.

4. Коефіцієнт маневреності власного капіталу (Км) залишається стабільним – 0,79-0,80 протягом усіх років, що означає, що приблизно 80% власного капіталу перебуває у мобільній формі (оборотних активах) і може бути використане для фінансування поточної діяльності.

Також варто проаналізувати показники оборотності загальної суми фінансових ресурсів, власних та позикових фінансових ресурсів (табл. 1).

Проведений аналіз показників оборотності та ефективності використання фінансових ресурсів ТДВ «Чернівецький хімзавод» за 2020-2024 роки свідчить про певне зниження ефективності управління капіталом підприємства.

Коефіцієнт оборотності капіталу за досліджуваний період зменшився з 1,41 у 2020 році до 1,14 у 2024 році, що означає уповільнення швидкості обігу капіталу. Відповідно, тривалість обороту капіталу зросла з 259 до 319 днів, тобто підприємству потрібно більше часу для перетворення вкладених ресурсів у грошові надходження. Це може бути наслідком збільшення обсягів активів, не забезпечених достатнім зростанням реалізації продукції.

Таблиця 1

**Показники оборотності та ефективності використання фінансових ресурсів
ТДВ «ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ ХІМЗАВОД» за 2020-2024 роки [3]**

№ зп	Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Абсолютне відхилення,	
							2024/ 2023	2024/ 2020
1.	Коефіцієнт оборотності капіталу	1,41	1,45	1,1	1,02	1,14	0,12	-0,27
2.	Коефіцієнт завантаження капіталу	0,71	0,69	0,91	0,98	0,87	-0,11	0,16
3.	Тривалість обороту капіталу, дні	259	252	332	358	319	-39	60
4.	Коефіцієнт оборотності власного капіталу	1,51	1,56	1,19	1,14	1,3	0,16	-0,21
5.	Тривалість одного обороту власного капіталу, дні	242	234	306	319	282	-37	40

Продовження табл. 1

№ зп	Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Абсолютне відхилення,	
							2024/ 2023	2024/ 2020
6.	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	67,37	68,86	47,16	66,37	134,39	68,02	67,02
7.	Середній термін погашення кредиторської заборгованості, дні	5,42	4,3	7,74	5,5	2,72	-2,78	-2,7
8.	Рентабельність капіталу, %	28,74	18,96	23,08	0,3	8,85	8,55	-19,89
9.	Рентабельність власного капіталу, %	30,81	20,39	25,02	0,34	10,02	9,68	-20,79

Коефіцієнт оборотності власного капіталу також знизився з 1,51 до 1,3, а тривалість його обороту збільшилася з 242 до 282 днів, що свідчить про певне погіршення ефективності використання власних фінансових ресурсів. Зниження швидкості обігу власного капіталу може вказувати на надлишок необоротних активів або неефективну структуру фінансування.

Водночас коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості суттєво зріс – з 67,37 у 2020 році до 134,39 у 2024 році, що є позитивною тенденцією, оскільки свідчить про прискорення розрахунків із постачальниками. Середній термін погашення кредиторської заборгованості скоротився з 5,42 до 2,72 днів, що означає своєчасність виконання зобов'язань перед контрагентами.

Що стосується рентабельності капіталу, то спостерігається істотне її зниження: з 28,74% у 2020 році до 8,85% у 2024 році, а рентабельність власного капіталу скоротилася з 30,81% до 10,02%. Це вказує на зниження прибутковості діяльності підприємства та неефективність використання фінансових ресурсів.

Отже, аналіз ефективності використання фінансових ресурсів ТДВ «Чернівецький хімзавод» за 2020-2024 роки свідчить, що підприємство зберігає достатній рівень фінансової стійкості та автономії, проте ефективність використання капіталу поступово знижується. Спостерігається уповільнення оборотності активів і власного капіталу, а також скорочення рівня рентабельності, що вказує на необхідність оптимізації структури фінансових ресурсів, підвищення результативності виробничо-господарської діяльності та посилення контролю за ефективністю їх використання.

Управління фінансовими ресурсами є центральним елементом забезпечення ефективної діяльності підприємства, оскільки охоплює всі стадії руху фінансових потоків – від їх формування до кінцевого використання. Основними завданнями в цій сфері є:

1. Розробка фінансової стратегії та її адаптація до зовнішніх умов. Фінансове управління повинно бути інтегрованим у систему планування підприємства й враховувати економічні, політичні та соціальні зміни.

2. Фінансове планування. Дає змогу здійснювати збалансування доходів і витрат, оптимізувати бюджетні витрати та прогнозувати майбутні показники діяльності підприємства.

3. Фінансовий контроль та аналіз. Сприяє виявленню неефективних витрат, дозволяє оперативно реагувати на відхилення від запланованих показників і мінімізує ризики.

4. Підтримання ліквідності та стійкості. Завдяки ефективному управлінню грошовими потоками та залученим капіталом підприємство може уникати касових розривів та забезпечувати фінансову стабільність.

5. Зростання прибутковості. Досягається через ефективне використання ресурсів, скорочення надлишкових витрат та грамотне управління дебіторською й кредиторською заборгованістю [1].

Раціональне управління фінансовими ресурсами включає низку послідовних етапів, а саме:

- ідентифікація проблеми або управлінського завдання, що потребує вирішення у сфері фінансів. Цей етап передбачає використання аналітичних даних, оцінку попереднього досвіду та визначення напрямів оптимізації фінансової діяльності;

- прийняття обґрунтованого управлінського рішення щодо розподілу або використання фінансових ресурсів, що враховує як внутрішні можливості підприємства, так і зовнішні фактори впливу, а також безпосереднє втілення цього рішення в господарську практику;

- оцінка результатів реалізованого рішення, в тому числі аналіз його ефективності, виявлення потреби в коригуванні або модифікації дій, а також формування нового досвіду, який може бути використаний у майбутньому для підвищення якості фінансового управління [2].

Система управління фінансовими ресурсами вважається дієвою та ефективною лише за умови, якщо вона не обмежується раціональним використанням наявних коштів, а водночас орієнтована на перспективу – тобто передбачає постійний пошук нових джерел фінансування, інвестиційних можливостей та шляхів сталого розвитку.

Таким чином, ефективне фінансове управління має комплексний характер і виконує функцію «фінансового навігатора» для підприємства, спрямовуючи його до досягнення стратегічних цілей в умовах постійних викликів і змін.

Список використаних джерел:

1. Даценко А.М. Фінансове забезпечення підприємств в контексті сталого розвитку національної економіки. *Економіка та суспільство*. 2024. Випуск 61. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3775>
2. Єрешко Ю. О., Товмасьян В. Р. Теорія фінансової політики підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 15-16. С. 63-68.
3. Офіційний сайт ТДВ «Чернівецький хімзавод». URL: <https://himzavod.com.ua/>

Артем Гноєвий, здобувач вищої освіти кафедра готельно-ресторанного бізнесу та харчових технологій

Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу», Україна

Науковий керівник: Соколовська Олена Олександрівна, канд. технічних наук, доцент

Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу», Україна

АНАЛІЗ РИНКУ ГОТЕЛЬНИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Актуальність теми зумовлена безпрецедентною кризою, яку переживає готельний ринок України внаслідок повномасштабного вторгнення. Індустрія зазнала значних інфраструктурних руйнувань, зупинки діяльності на окупованих та прифронтових територіях і була змушена докорінно трансформуватися. В умовах війни відбулася різка поляризація ринку: катастрофічний спад у східних та південних областях контрастує з адаптацією та зростанням у західних регіонах. Дослідження цих процесів, аналіз механізмів виживання бізнесу, зміни споживчих пріоритетів та регіональних особливостей є надзвичайно важливим для розробки стратегій підтримки галузі, планування її повоєнного відновлення та розуміння стійкості економіки в екстремальних умовах.

Метою роботи є комплексний аналіз стану та тенденцій розвитку ринку готельних послуг України в умовах воєнного стану.

Для досягнення мети поставлено такі завдання:

1. проаналізувати вплив повномасштабного вторгнення на ключові показники індустрії гостинності (кількість закладів, рівень заповнюваності);
2. дослідити регіональну поляризацію ринку через порівняння динаміки податкових надходжень у прифронтових та тиллових областях;
3. визначити зміни у структурі готельного ринку за форматами (міжнародні мережі, національні оператори, незалежні готелі);
4. на прикладі Львівської області вивчити еволюцію асортименту основних та додаткових послуг як відповідь на нові виклики та потреби клієнтів.

Теоретичною та інформаційною основою дослідження стали дані Державної служби статистики України, аналітичні звіти Київської школи економіки, компаній EY та HotelMatrix, Асоціації готельєрів Львова, а також інформація з агрегаторів онлайн-бронювання.

Повномасштабна війна призвела до обвалу ключових показників ринку. Якщо у 2015–2019 рр. спостерігалось стабільне зростання кількості закладів розміщення, то у 2022 році їхня кількість, за експертними оцінками, значно скоротилася (рис. 1). Столичний ринок значно постраждав: середня заповнюваність готелів у Києві у 2022 році впала до 22% (проти 50% у 2021 р.). Водночас преміальний сегмент («5 зірок») виявився стійкішим через попит з боку дипломатичних та бізнес-делегацій, демонструючи завантаженість на рівні 28–40% у першому кварталі 2023 року. [3]

Рис. 1. Динаміка кількості колективних засобів розміщення в Україні, 2015–2023 рр. Подано на основі джерела [1]

На противагу Києву, західні регіони продемонстрували зростання. У Львові заповнюваність готелів у 2022 році сягнула 54% (+6% до 2021 р.), а в курорті Буковель залишилася стабільною на рівні 58%. Ця тенденція підтверджується динамікою податкових надходжень: у 2023 році в прифронтових областях зафіксовано катастрофічне падіння (у Луганській — на 4600%, у Херсонській — на 1960% порівняно з 2021 р.), тоді як у безпечних регіонах відбулося значне зростання (у Київській — на 30%, у Львівській та Закарпатській — більше ніж на 200%), що наочно демонструє рис. 2. [4]

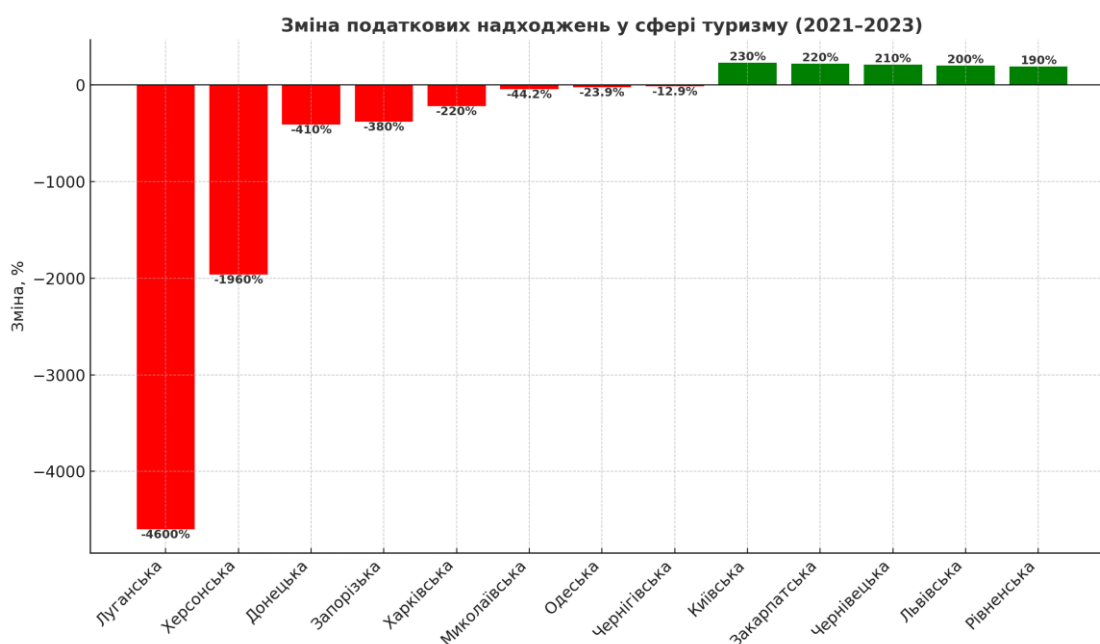

Рис. 2. Зміна податкових надходжень у сфері туризму за регіонами, 2021-2023 рр. [5]

Структура ринку також зазнала змін. Станом на 2023-2024 рр. близько 80% ринку складають індивідуальні готелі, які виявилися найбільш гнучкими та змогли швидко переорієнтуватися на потреби внутрішньо переміщених осіб та релокованого бізнесу. Частка міжнародних мереж (1%) залишається незначною, і їхня експансія призупинилася до закінчення війни (рис. 3).

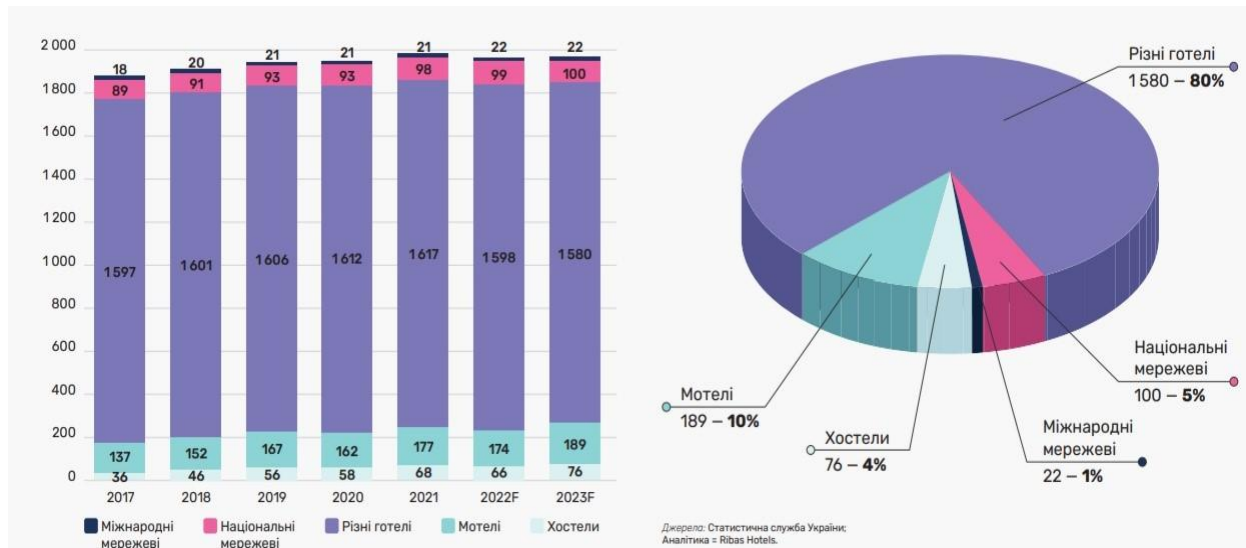

Рис. 3. Структура та динаміка ринку готельних послуг України. [1]

На прикладі Львівщини видно, що ринок адаптується, розширюючи спектр послуг. Поряд зі стандартними (безпека, Wi-Fi, парковка), зростає попит на додаткові сервіси, такі як швидкісний інтернет, опції здорового харчування (веганські сніданки) та бізнес-послуги, що стає ключовим фактором конкурентоспроможності. [2]

Отже, ринок готельних послуг України в умовах війни характеризується глибокою кризою, спричиненою руйнуванням інфраструктури, та водночас високою адаптивністю. Ключовими рисами сучасного етапу є різка поляризація між зруйнованими ринками сходу й півдня та зростаючими ринками заходу, домінування гнучких незалежних готелів та зміна попиту в бік безпеки й розширеного сервісу. Подальше відновлення галузі напрому залежатиме від завершення бойових дій та реалізації державних програм підтримки.

Для прискорення повоєнного відновлення галузі, спираючись на виявлені тенденції, практична значущість дослідження полягає у формуванні диференційованого підходу. По-перше, враховуючи домінування незалежних готелів, державна підтримка має бути спрямована саме на цей гнучкий малий та середній бізнес через мікрогранти та освітні програми. По-друге, необхідно розробити цільові стратегії для поляризованих регіонів: для західних — інструменти управління стійким розвитком та якістю, для постраждалих південних та східних — механізми пільгового кредитування та залучення інвестицій для відбудови. По-третє, доцільно оновити національні стандарти гостинності, інтегрувавши в них нові вимоги безпеки (наявність сертифікованих укриттів) та попит на нові формати, як-от реабілітаційний туризм та довгострокове розміщення бізнес-команд.

Список використаних джерел:

1. Аналіз готельного ринку України у 2024 році [Електронний ресурс] //Inventure, 2024. URL: <https://inventure.com.ua/uk/analytics/investments/analiz-gotel'nogo-rinku-ukraini-u-2024-roci> (дата звернення: 30.10.2025).
2. Аналітичний звіт проєкту «Росія заплатить». Київ: Київська школа економіки, 2024.
3. Огляд готельного ринку України / ЕУ, HotelMatrix // Property Times. 2023.
4. Підсумки туристичної галузі за 2023 рік / Державне агентство розвитку туризму України. Київ, 2024.
5. Податки від туризму у I півріччі за регіонами [Електронний ресурс] //Скільки-скільки: [вебсайт], 2025. URL: <https://skilky-skilky.info/podatky-vid-turyzmu-u-i-pivrichchi-za-rehionamy-na-zaporizhzh-zrostannia-u-2-5-raza> (дата звернення: 30.10.2025).

Манжелій Діана Валеріївна, здобувач вищої освіти інституту економіки та права
Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця, Україна

Науковий керівник: Бутенко Дар'я Сергіївна, канд. екон. наук, доцент, кафедри
підприємництва, торгівлі та туристичного бізнесу
Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця, Україна

РОЛЬ МОТИВАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Сьогодні український бізнес працює у реаліях, де конкуренти діють агресивно, правила гри постійно змінюються, а будь-яка помилка швидко б'є по результатах. У такій ситуації успіх залежить не тільки від наявних виробничих потужностей та обсягів залучених інвестицій, а насамперед від того, як бізнес-структури використовують свій головний ресурс – людський. Адже саме працівники генерують інноваційні ідеї, креативні рішення, здійснюють НДДКР та перетворюють їх на реальні продукти і послуги. Тому управління людськими ресурсами має здійснюватися в межах загальної стратегії розвитку підприємницьких структур на рівні з маркетингом, фінансами та іншими бізнес-процесами. Для досягнення зазначеної мети доцільно ставити чіткі цілі, розробляти та впроваджувати прозору систему винагород, що у підсумку надасть можливість сформувати ефективну систему мотиваційного менеджменту та підвищити особисту відповідальність персоналу. Такий підхід допоможе швидше реагувати на зміни ринку, підвищити продуктивність праці і сформувати компаративну культуру при якій кожен співробітник відчуває приналежність та можливість реалізації власного потенціалу. Інакше кажучи, у умовах постійних ризиків і невизначеності саме грамотна робота з персоналом стає базою для стійкості бізнесу та забезпечення конкурентних переваг.

Мотиваційний менеджмент у широкому розумінні – це продуманий процес керування системою заохочень і правил, який узгоджує інтереси працівників із фінансовими, виробничими та комерційними цілями підприємства і тим самим підтверджує свою критичну важливість для сучасного бізнес-середовища [3]. Фактично, йдеться про стратегічне управління людськими ресурсами: компанія ставить розробляє чіткі цілі, критерії оцінювання та прозорі механізми винагород, застосовує конкретні методи й інструменти (від матеріальних винагород до можливостей навчання та кар'єрного зростання) з метою реалізації людського потенціалу.

У мотиваційному менеджменті важливо узгодити два рівні впливу: мотиви та стимули. Мотиви – це внутрішні причини дії людини: її інтереси, цінності, прагнення до самореалізації й професійного зростання. Вони визначають, чому працівник готовий докладати зусиль і як він обирає напрям розвитку. Стимули – це зовнішні умови та заохочення: оплата праці й премії, безпечні та зручні умови, зрозумілі правила кар'єрного просування й соціальні гарантії. Саме стимули підкріплюють потрібну поведінку і роблять результати стабільними. Важливо розрізняти потреби й мотиви: потреби часто спільні для більшості, а мотиви індивідуальні; у той самий час між ними є тісний зв'язок. Урахування цієї

залежності дозволяє менеджеру добирати доречні інструменти впливу, краще розкривати потенціал працівників, утримувати команду та послідовно вести її до стратегічних цілей підприємства [2].

Система мотиваційного менеджменту в сучасній підприємницькій діяльності має будуватися як на узгодженому поєднанні методів і практичних засобів, що водночас підвищують результативність праці та формують здоровий психологічний клімат у колективі. До методів належать матеріальні заохочення, нематеріальні заохочення та коригувальні заходи дисципліни; їх втілюють через конкретні інструменти, підібрані під завдання підрозділів і реальні потреби працівників. Матеріальна складова охоплює премії за досягнення, разові бонуси за перевиконання планів, надбавки за додаткові обов'язки, а також цільову матеріальну допомогу в періоди високого навантаження; такі виплати мають бути прозорими, пов'язаними з чітко визначеними показниками роботи та зрозумілими для кожного співробітника [4]. Нематеріальна складова включає участь працівників у прийнятті рішень, наставництво, можливості навчання й підвищення кваліфікації, публічне та приватне визнання досягнень, а також поліпшення умов праці; ці заходи зміцнюють внутрішню мотивацію, підвищують залученість і підтримують згуртованість колективу [1]. Ефективність усієї системи забезпечує узгодженість цілей, ясні критерії оцінювання, добір інструментів під різні групи працівників і постійний перегляд дієвості обраних підходів.

Отже, мотиваційний менеджмент у підприємницькій діяльності – це ядро управління людьми, яке перетворює потенціал працівників на вимірювані результати. Ефективна система мотиваційного менеджменту узгоджує інтереси працівників і власників бізнесу, утримує фахівців, скорочує плинність кадрів, підсилює ініціативність та відповідальність, стимулює навчання і професійне зростання.

Список використаних джерел:

1. Бутенко Д. С. Мотиваційний менеджмент у підприємницькій діяльності. Економіка та суспільство. 2019. № 20. С. 142–148.
2. Бутенко Д. С. Складові мотиваційного менеджменту в підприємницькій діяльності. Економічний розвиток і спадщина Семена Кузнеця: збірник матеріалів IV міжнар. науково-практ. конф., 30–31 трав. 2019 р. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019.
3. Бутенко Д. С., Кисельов О. С. Використання мотиваційного менеджменту на підприємстві. Літні наукові читання – 2022: матеріали ХСІ міжнар. інтернет-конф., м. Рівне, 6 черв. 2022 р.: тези допов. Рівне, 2022.
4. Манжелій Д. В. Вплив проблеми низької мотивації працівників на ефективність роботи підприємства. Економіко-правові та управлінсько-технологічні виміри сьогодення: молодіжний погляд: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 3 листопада 2023 р. Дніпро, 2023. Т. 2. С. 119–122.

Степова Діана Юріївна, студентка третього курсу

Спеціальності “міжнародні економічні відносини”

Оп “міжнародний бізнес”

Державний торговельно-економічний університет, Україна

Науковий керівник: Калюжна Наталія Геннадіївна, доктор економічних наук,

професор, професор кафедри світової економіки

Державний торговельно-економічний університет, Україна

ТЕНДЕНЦІЇ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТИВАННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Глобальна економічна нестабільність, спричинена наслідками пандемії COVID-19, геополітичними конфліктами, інфляційним тиском та порушенням ланцюгів постачання, суттєво впливає на міжнародні інвестиційні потоки [3]. Попри ці виклики, іноземне інвестування не припиняється, а лише адаптується до нових реалій. У цьому контексті важливо визначити ключові галузі, які залишаються привабливими для інвесторів, та окреслити основні тенденції світового капіталу.

Світові прямі іноземні інвестиції (ПІІ) за останні роки демонструють нестійку динаміку, що відображає глибокі зміни в глобальній економіці. Після падіння у 2020 році через пандемію COVID-19 інвестиційна активність частково відновилося у 2021 році. Однак у 2022 році зафіксовано скорочення ПІІ на 12% порівняно з 2021 роком. Це падіння пояснюється кількома факторами: геополітичними конфліктами (зокрема війною в Україні), високою інфляцією, зростанням вартості енергоресурсів та невизначеністю на фінансових ринках [1].

Водночас у 2024 році ПІІ демонстрували тенденцію до часткового відновлення. Це зростання не було рівномірним: у той час як інвестиції в деякі традиційні галузі знижувалися, окремі сектори – зокрема пов’язані з інноваціями, цифровізацією та сталим розвитком – навпаки, залучали значні обсяги капіталу.

Основні тенденції, які визначають характер сучасного іноземного інвестування, можна згрупувати за такими напрямками:

Однією з ключових змін стало переміщення інвестиційних потоків у бік політично та економічно стабільних країн. Інвестори почали уникати регіонів із високим рівнем ризику – збройними конфліктами, валютною нестабільністю або непрозорим регулюванням бізнесу.

Наприклад, інвестиційна привабливість деяких країн Азії зменшилась через геополітичне напруження між США та Китаєм, тоді як Північна Америка, Західна Європа та деякі держави Близького Сходу стали новими центрами тяжіння для капіталу.

Крім того, спостерігається зростання внутрішньорегіональних інвестицій – коли капітал залишає межі великих транснаціональних потоків і переміщується в межах окремих економічних блоків (ЄС, ASEAN, USMCA). Такий процес сприяє зменшенню залежності від глобальних ланцюгів постачання та сприяє економічній автономії окремих країн і регіонів [6].

Світ вступив у фазу цифрової трансформації, і цей процес стимулює нові потоки інвестицій. Сектори, пов'язані з інформаційними технологіями, штучним інтелектом (AI), автоматизацією, кібербезпекою та обробкою великих даних (Big Data), стали пріоритетними для іноземних інвесторів.

Особливо швидко розвиваються:

- Cloud-технології та дата-центри: у 2023 році світові інвестиції в хмарні сервіси зросли на понад 20% [5];
- Інтернет речей (IoT) та розумні міста;
- Фінансові технології (FinTech) – мобільні платежі, криптовалюти, децентралізовані фінансові сервіси (DeFi);
- EdTech та HealthTech – цифрові освітні та медичні платформи.

Цей сектор характеризується високим рівнем інноваційності, коротким життєвим циклом продуктів і стрімкою глобалізацією. З огляду на це, країни, які забезпечують сприятливе середовище для цифрового бізнесу (гнучке регулювання, податкові пільги, інвестиції в освіту), отримують перевагу в залученні ПІІ.

Тенденція до сталого розвитку набуває дедалі більшого значення в ухваленні інвестиційних рішень. ESG-фактори (Environment – довкілля, Social – соціальна відповідальність, Governance – управління) стають невід'ємною частиною стратегії великих інституційних інвесторів.

Це проявляється у таких формах:

- Інвестування у "зелені" проекти: енергозберігаючі технології, переробка відходів, екологічне будівництво;
- Фінансування соціально орієнтованих програм: розвиток освіти, інклюзія, охорона здоров'я;
- Оцінка корпоративного управління: прозорість, антикорупційні заходи, захист прав акціонерів.

Компанії, які відповідають ESG-критеріям, отримують більший доступ до дешевшого фінансування, державних стимулів, міжнародних грантів і партнерств. У зв'язку з цим держави також активізують формування національних стандартів сталого інвестування, щоб відповідати глобальним очікуванням і зберігати конкурентоспроможність [7].

Ще однією тенденцією є поступове зниження обсягів ПІІ у сектори, пов'язані з викопними енергоносіями (нафта, газ, вугілля). Причиною є:

- зростання глобального тиску на скорочення викидів вуглецю;
- міжнародні кліматичні зобов'язання (наприклад, Паризька угода);
- впровадження податків на викиди CO₂;
- ріст вартості видобутку та регуляторних витрат.

І хоча нафта й газ ще залишаються важливими елементами світової енергетики, довгострокові інвестиційні пріоритети зсуваються в бік відновлюваних джерел енергії, зокрема сонячної, вітрової та водневої.

Цей перехід є не лише екологічно вмотивованим, але й економічно доцільним, оскільки вартість виробництва "зеленої" енергії продовжує знижуватись, а ефективність технологій – зростати.

Високі темпи цифровізації, попит на хмарні сервіси, розробку програмного забезпечення та кібербезпеку зумовлюють зростання капіталовкладень у цей сектор.

Інвестори активно вкладають у стартапи, що працюють з Big Data, штучним інтелектом та блокчейном.

Зобов'язання країн щодо скорочення викидів CO₂ стимулюють розвиток альтернативної енергетики: сонячна, вітрова, гідроенергія, водень.

Капітал активно вливається в інноваційні енергетичні проекти, особливо в Європі, США та країнах Азії.

Варто зазначити, що після пандемії спостерігається зростання уваги до інвестицій у медичний сектор, включаючи фармацевтику, розробку вакцин і телемедицину, що зумовлено стратегічною важливістю цієї галузі в умовах глобальних викликів. Паралельно, зміни у світових ланцюгах постачання стимулюють компанії вкладати кошти в розвиток логістики, інфраструктури складів та автоматизації процесів. Зростає також інтерес до електронної комерції, зокрема до маркетплейсів і мобільних платформ як інструментів цифрової трансформації торгівлі. Водночас інвестори змушені діяти в умовах зростаючої геополітичної нестабільності, спричиненої війною в Україні, конфліктами на Близькому Сході та напруженням у відносинах між США і Китаєм. Додатковими бар'єрами є інфляційний тиск, підвищення процентних ставок, що знижує привабливість інвестицій, регуляторна невизначеність у технологічних секторах, логістичні проблеми, пов'язані з санкціями та подорожчанням доставки, а також фінансові кризи в окремих країнах і посилення контролю за капіталом. Усе це формує складне та нестабільне інвестиційне середовище, яке вимагає від учасників ринку гнучкості та адаптивності [5].

Отже, іноземне інвестування в умовах глобальної економічної нестабільності зазнає трансформації. Інвестори прагнуть мінімізувати ризики, обираючи стратегічні галузі, такі як цифрові технології, зелена енергетика, охорона здоров'я. Водночас економічна та політична ситуація у світі формує нову архітектуру інвестиційних потоків, вимагаючи гнучкості, адаптивності та довгострокового мислення. Для країн, які прагнуть залучати іноземні інвестиції, ключовим залишається створення передбачуваного, прозорого бізнес-середовища та підтримка інновацій.

Список використаних джерел:

1. UNCTAD. World Investment Report 2023. United Nations Conference on Trade and Development. URL: <https://unctad.org/publication/world-investment-report-2023>
2. McKinsey & Company. Global Economic Conditions Survey – 2023. URL: <https://www.mckinsey.com>
3. The World Bank. Global Economic Prospects – 2024. URL: <https://www.worldbank.org/en/publication/global-economic-prospects>
4. IMF. Foreign Direct Investment Trends, 2023. International Monetary Fund. URL: <https://www.imf.org>
5. Deloitte. 2023 Global Investment Outlook. URL: <https://www2.deloitte.com>
6. OECD. Investment Policy Reviews – 2023. URL: <https://www.oecd.org/investment>
7. Bloomberg & Financial Times Reports. Investment Trends and Risk Outlooks – 2023–2024.

Подгорнюк Данііл Олегович, магістрант 5-го курсу
спеціальності 241 «Готельно-ресторанна справа»,
ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна

ЦИФРОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТА АНАЛІЗ ГОТОВНОСТІ ГОТЕЛЮ «ОПТИМА РІВЕР МИКОЛАЇВ» ДО ВПРОВАДЖЕННЯ AI-ТЕХНОЛОГІЙ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ

Готельний бізнес України, функціонуючи в умовах зовнішньої нестабільності, вимагає від підприємств сфери гостинності постійного впровадження технологічних інновацій. У контексті теми магістерської роботи, актуальним є дослідження господарської діяльності та технологічної бази готелю як платформи для подальшого удосконалення комерціалізації послуг.

Готель «Оптіма Рівер Миколаїв» є сучасним тризірковим закладом розміщення (3★), що входить до мережі Optima Hotels & Resorts. Основними напрямками його діяльності є надання послуг тимчасового розміщення, організація харчування, конференц-сервіс та реалізація низки додаткових сервісів (паркінг, трансфер). Підприємство вирізняється вигідним розташуванням на березі річки Південний Буг, що забезпечує потенціал для розвитку як ділового, так і туристичного сегментів.

1. Організаційна структура та матеріально-технічна база.

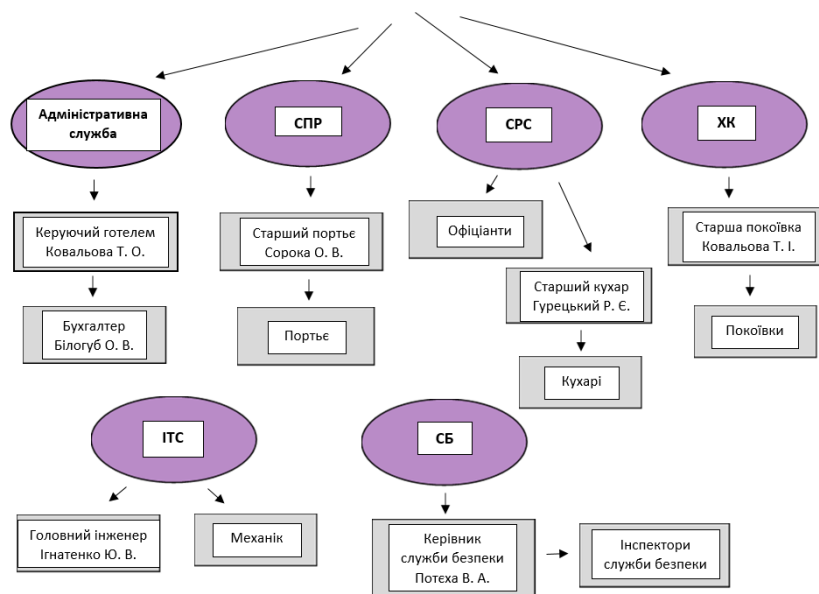

Рис.1 Схема управління готелем

Структура управління готелем побудована за функціональним принципом і включає (рис. 1) адміністративну службу, СПР (служба прийому та розміщення), СРС, службу хаускіпінгу (ХК), інженерно-технічну службу та службу безпеки. Координацію роботи здійснює генеральний менеджер.

Номерний фонд готелю складається з 33 номерів різних категорій (Standard Double, Standard Twin та Superior). Функціонують конференц-зали та зона ресторанного обслуговування. Матеріально-технічна база та функціональне зонування відповідають вимогам категорії закладу та стандартам якості, що регламентуються ДСТУ 4268:2003 [1].

2. Технологічна готовність до інновацій. Важливою конкурентною перевагою готелю є високий рівень цифровізації, який створює надійний фундамент для впровадження технологій комерціалізації:

- Servio PMS – автоматизована система управління готелем, що забезпечує облік завантаження, поселення та виселення [2].

- Smart Hotel System – програмне забезпечення для управління електронними замками та створення індивідуальних ключів доступу [3].

- Канали бронювання інтегровані через офіційний сайт, міжнародні платформи (Booking.com, Expedia) та корпоративні агентства, що мінімізує ризики відмов.

Завдяки цим технологіям готель підтримує високий рівень обслуговування, скорочує час обробки запитів гостей і забезпечує безпеку проживання.

3. Аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища. Проведений PEST- і SWOT-аналіз (табл. 1) дозволяє оцінити стійкість підприємства у складних економічних умовах.

Таблиця 1

Аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища

Фактор	Характеристика
Сильні сторони (SWOT)	Автоматизовані системи управління, належність до відомої мережі Optima, вигідне розташування біля річки, кваліфікований персонал.
Слабкі сторони (SWOT)	Обмежена кількість номерів (33), тимчасові труднощі з водопостачанням у регіоні, залежність від сезонності.
Політичні/Економічні (PEST)	Вплив воєнного стану, необхідність оптимізації витрат через інфляцію, поступове відновлення ділової активності в регіоні.
Технологічні (PEST)	Активна цифровізація процесів, підвищення ролі онлайн-каналів продажу.

Зовнішня нестабільність (воєнні ризики, коливання тарифів) вимагає від готелю посилення внутрішньої ефективності.

4. Висновки та перспективи. Готель «Оптіма Рівер Миколаїв» демонструє стійке позиціонування завдяки ефективній організаційній структурі та високій культурі обслуговування (стандарт HEART).

Однак, для подальшого удосконалення комерціалізації необхідно використати наявну технологічну базу для впровадження інструментів прогнозної аналітики:

1. Розширення функціоналу Servio PMS та CRM для динамічного ціноутворення (Predictive RM).

2. Впровадження AI-персоналізації для максимізації додаткових продажів (TRRevPAR).

3. Підвищення енергоефективності будівлі через IoT-системи, що сприятиме зниженню OPEX та відповідатиме принципам ESG.

Таким чином, готель має необхідну технологічну зрілість для переходу на наступний етап цифрової трансформації, що є ключовою умовою підвищення конкурентоспроможності та прибутковості.

Список використаних джерел:

1. ДСТУ 4268:2003. Послуги туристичні. Засоби розміщення. Загальні вимоги. Київ : Держспоживстандарт України, 2004. 19 с.
2. Servio : офіційний сайт. URL: <https://servio.ua/> (Дата звернення: 05.11.2025).
3. Smart Hotel System : офіційний сайт. URL: <https://smarthotelsystems.com/> (Дата звернення: 05.11.2025).

СЕКЦІЯ 3.

ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА; ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ

Мельник Аміна Дмитрівна, здобувач магістерського освітнього ступеня економічного факультету

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна

АУДИТ РОЗРАХУНКІВ З ОПЛАТИ ПРАЦІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: НОВІ ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ АДАПТАЦІЇ

Облік розрахунків з оплати праці завжди посідав центральне місце в системі управління підприємством, адже він напряду пов'язаний з оподаткуванням та формує значну частину витрат. Проте, впровадження воєнного стану кардинально змінило усталені процеси. Виникла нагальна необхідність впровадження змін у сфері трудових відносин, що змусило підприємства застосовувати нові, часто тимчасові, інструменти їх регулювання. Такі законодавчі трансформації не лише ускладнили саму організацію обліку, але й сформували нові, безпрецедентні ризики для процесу аудиту. Таким чином, актуальність роботи полягає у дослідженні цих нових викликів та адаптації до них саме аудиторських процедур.

Питанням регулювання трудових відносин та їх відображення в обліку присвячено праці багатьох вітчизняних вчених. Вагомий внесок у дослідження проблематики в умовах воєнного стану зробили М.І. Наньєва, детально проаналізувавши законодавчі новели [3], та І.П. Склярчук і М.В. Поліщук, які розкрили особливості організації обліку в сучасних умовах [4]. Вони справедливо зауважують, що зміни трудового законодавства вимагають нових підходів до облікових процесів.

Попри наявні напрацювання, основний фокус дослідників зосереджений на юридичних аспектах [3] або безпосередньо на організації обліку [4]. Проте, недостатньо розкритими залишаються аспекти систематизації таких змін крізь призму аудиторських ризиків. Потребують подальшого опрацювання питання адаптації методики аудиту та розробки конкретних контрольних процедур, спрямованих на перевірку дотримання нових, тимчасових норм трудового права. Отже, метою тез є ідентифікація ключових викликів для аудиту розрахунків з оплати праці в умовах воєнного стану та пропозиція шляхів їх подолання.

Зміни в правовому полі створили для аудиторів принципово нові зони ризику, які можна умовно поділити на дві групи.

Перша група – це виклики, пов'язані з комплаєнс-контролем. Ключовим нормативним актом став Закон № 2136 [1], який запровадив тимчасові механізми, що мають пріоритет над КЗпП [2]. Відтак, для аудитора відбувається зміщення акцентів: від традиційної перевірки арифметичної коректності нарахунків до поглибленого аналізу правомірності застосування нових норм трудового законодавства.

До зон найвищого ризику, по-перше, слід віднести призупинення дії трудового договору – механізм, що дозволяє не нараховувати заробітну плату, не припиняючи при цьому трудових відносин [1]. В даному контексті, завданням аудитора стає оцінка наявності абсолютної неможливості роботодавця надавати роботу [1; 3] та коректності документального оформлення, оскільки саме такі документи є підставою для майбутньої компенсації працівнику від держави-агресора [3].

По-друге, окремого аналізу вимагає процедура надання відпусток, зокрема нових видів відпусток без збереження заробітної плати: необмеженої на період воєнного стану, або обов'язкової (тривалістю до 90 днів) для ВПО та осіб, що виїхали за кордон [1; 3]. Аудиторська перевірка повинна включати верифікацію підтверджуючих документів (наприклад, довідки ВПО або відміток про перетин кордону [3]), оскільки існує ризик приховування "латентного безробіття" через необґрунтоване надання таких відпусток.

По-третє, суттєві ризики генерують нові підстави припинення трудових відносин, як-от звільнення через "відсутність працівника на роботі та відсутність інформації про причини такої відсутності понад чотири місяці підряд" [2]. У даному випадку аудитор зобов'язаний оцінити повноту вжитих роботодавцем заходів щодо встановлення контакту з працівником, аби мінімізувати ймовірність майбутніх судових спорів.

Друга група – це операційні виклики та ризики внутрішнього контролю. Релокація, дистанційна робота та втрата документів через бойові дії ставлять під сумнів традиційні аудиторські процедури. Як справедливо зазначають І.П. Скларук та М.В. Поліщук, для забезпечення своєчасності розрахунків необхідна "ефективна система документообігу", яка в умовах війни часто дає збій [4]. Для аудитора це суттєво підвищує ризик контролю та ризик невиявлення.

Враховуючи вищезазначені виклики, методика аудиту потребує гнучкої адаптації. Першим запропонованим кроком є зміщення фокусу на ризик-орієнтований підхід. Замість суцільної перевірки нарахунків, аудитор має сконцентрувати зусилля на вибірках, що стосуються саме нових законодавчих норм (призупинення, відпустки, звільнення за новими підставами). Другим кроком є активне використання альтернативних процедур збору доказів. За неможливості отримати первинні документи (табелі, накази), аудитор повинен активно використовувати непрямі джерела: банківські виписки, дані електронного кабінету платника податків, аналіз кореспонденції рахунків. Нарешті, важливим елементом адаптації є надання рекомендацій щодо вдосконалення аналітичного обліку. Для мінімізації ризиків у майбутньому, аудитор у своєму звіті керівництву має рекомендувати клієнту вдосконалити модель обліку. Наприклад, запровадити додаткові субрахунки до рахунку 661 "Розрахунки за заробітною платою", як пропонують дослідники [4], для окремого групування розрахунків з мобілізованими, з особами у відпустках без збереження, та з тими, чиї договори призупинені. Це підвищить прозорість обліку та значно полегшить контроль.

Отже, проведене дослідження підтверджує, що воєнний стан фундаментально трансформував підходи до аудиту розрахунків з оплати праці. Він змістив фокус аудитора з традиційної перевірки арифметичної коректності нарахунків на комплексний аналіз правомірності застосування тимчасових норм трудового законодавства [1]. Було систематизовано ключові ризикові зони, зокрема пов'язані з

правовою оцінкою нових інструментів, як-от призупинення трудових договорів [1; 3] чи надання специфічних відпусток [3], а також з операційними збоями у системах внутрішнього контролю через релокацію чи втрату первинної документації [4].

У відповідь на вищезазначені виклики запропоновано конкретні шляхи адаптації аудиторської методики. Вони включають перехід до пріоритезації ризиків при формуванні вибірки, активне застосування непрямих методів збору доказів та надання клієнтам пропозицій щодо модернізації аналітичного обліку [4]. Таким чином, гнучкість аудиторських процедур та їх своєчасна адаптація до динамічних правових змін є вирішальною умовою для формування достовірної думки про фінансову звітність підприємства.

Список використаних джерел:

1. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 15.03.2022, № 2136-IX: станом на 01.10.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20> (дата звернення: 09.11.2025).
2. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971, № 322-VIII : станом на 12.10.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення: 09.11.2025).
3. Наньєва М.І. Актуальні зміни трудового законодавства під час воєнного стану. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 6. С. 235–238. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-6/53>.
4. Склярчук І.П., Поліщук М.В. Особливості організації обліку розрахунків з оплати праці в сучасних умовах. Економіка та суспільство. 2023. Вип. 47. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-50>.

Белік Павло Олексійович, здобувач вищої освіти IV курсу бакалаврату
військового факультету сил підтримки та забезпечення
Військовий інститут
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

ГРОШОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ: ВИКЛИКИ ВИКОРИСТАННЯ ФІКСОВАНОЇ БАЗОВОЇ СУМИ

Сучасні економічні умови, зокрема постійні інфляційні процеси, піднімають проблему справедливості та актуальності методики нарахування грошового забезпечення військовослужбовцям. Наразі базисом для розрахунку є фіксована сума – 1762 гривні [1], а саме прожитковий мінімум на 1 січня 2018 року [2], яка забезпечує певну передбачуваність виплат, але водночас створює низку збоїв у відображенні реальної купівельної спроможності. Використання константної величини не враховує динаміку цінового середовища: при зростанні інфляції військовослужбовці фактично отримують гроші, що поступово втрачають свою економічну цінність.

Якби базою розрахунку стали показники прожиткового мінімуму на 1 січня календарного року, адаптовані до поточних економічних умов, це дозволило б значно посилити корективи щодо рівня інфляції. Прожитковий мінімум є індикатором, який відображає мінімальний рівень доходів, необхідний для задоволення базових потреб людини, що регулярно переглядається з метою збереження життєвого рівня населення. Інтеграція цього показника у систему нарахування грошового забезпечення впровадила б більш гнучкий і справедливий механізм, який враховує як номінальні, так і реальні зміни вартості грошей. Такий підхід сприятиме підтримці стабільності соціального захисту, дозволяючи військовослужбовцям своєчасно реагувати на економічні виклики.

21 лютого 2018 року Кабінет Міністрів України прийняв Постанову №103, у якій було внесено зміни до пункту 4 Постанови №704. Згідно з новими положеннями, розмір посадових окладів і оклад за військовим званням розраховується за фіксованою сумою, а саме – величиною прожиткового мінімуму станом на 1 січня 2018 року, а не оновлюється щороку на початку календарного року, як це було раніше [3]. До цього рішення розмір виплат коригувався відповідно до зростання прожиткового мінімуму, тоді як після його впровадження сума залишається фіксованою на рівні 2018 року. Такий підхід зробив фінансово-економічне становище військовослужбовців більш вразливим до змін економічних умов країни.

Сучасна система, що базується на статичному показнику прожиткового мінімуму від 1 січня 2018 року, не здатна адекватно реагувати на зміну економічних умов та інфляційні процеси. Постійне використання незмінного коефіцієнта поступово знижує купівельну спроможність виплат, що негативно позначається на соціальному захисті військових.

Список використаних джерел:

1. Про грошове забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб : постанова Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2017 р. № 704. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/704-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення: 06.11.2025).

2. Про Державний бюджет України на 2018 рік : закон України від 23 листопада 2018 р. № 2629-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2246-19#Text> (дата звернення: 06.11.2025).
3. Про перерахунок пенсій особам, які звільнені з військової служби, та деяким іншим категоріям осіб : постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 103. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103-2018-%D0%BF#n51> (дата звернення: 06.11.2025).
4. Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2017 р. № 704 і від 21 лютого 2018 р. № 103 : постанова Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 р. № 481. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/481-2023-%D0%BF#n6> (дата звернення: 06.11.2025).

Піщаницька Вікторія Володимирівна, здобувач вищої освіти факультету міжнародної торгівлі та права

Державний торговельно-економічний університет, Україна

Науковий керівник: Кондратюк Оксана Іванівна, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки та фінансів підприємства

Державний торговельно-економічний університет, Україна

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА: МОЖЛИВОСТІ ТА ОБМЕЖЕННЯ

В наші дні економіка характеризується стрімким розвитком цифрових технологій, які стосуються та змінюють усі аспекти підприємницької діяльності. У сучасних умовах цифрової економіки фінансовий менеджмент підприємства зазнає суттєвих змін. Традиційні методи управління фінансами поступово втрачають ефективність через зростання обсягів інформації, складність бізнес-процесів і потребу у швидкому прийнятті управлінських рішень. Саме тому цифровізація фінансового менеджменту стає ключовим напрямом підвищення конкурентоспроможності підприємства, так як вона дозволяє автоматизувати фінансові процеси, зменшити кількість помилок і підвищити точність аналітики. Для українських компаній, які прагнуть ефективно працювати та бути конкурентоспроможними, важливо швидко адаптуватися до цих змін та впроваджувати сучасні технології у фінансовий менеджмент.

Цифровізація фінансового менеджменту - це процес впровадження цифрових технологій у всі аспекти управління фінансовими ресурсами компанії. Основною метою її є підвищення ефективності управління шляхом використання інноваційних інструментів, що забезпечують оперативність, прозорість та аналітичну точність. Основні цифрові інструменти, які можуть бути інтегровані у підприємстві, щоб покращити фінансовий менеджмент: Enterprise Resource Planning (ERP-система), бізнес аналітика та Big data, штучний інтелект (ШІ), хмарні технології та блокчейн.

ERP-системи - це основа цифрових фінансів. Вони об'єднують всі процеси підприємства в одну велику систему: закупівлі, продаж, склад, виробництво та бухгалтерія. Система автоматично відслідковує, скільки грошей в запасах, яка дебіторська заборгованість та коли потрібно платити постачальникам [2]. Ці системи дозволяють керівництву отримувати актуальну інформацію про фінансовий стан підприємства, швидко аналізувати дані та приймати ефективні рішення.

Бізнес-аналітика та Big Data - це інструменти для роботи з великими обсягами даних. Вони допомагають знайти закономірності, які неможливо помітити вручну. Така система може проаналізувати тисячі транзакцій і показати, які товари приносять найбільший прибуток, які клієнти найчастіше затримують оплату, або в які періоди зростають витрати. Спираючись на ці дані підприємство може робити прогнози та планувати бюджет більш точно не витрачаючи багато часу на попередній аналіз даних [1]. Використання Big Data у фінансовому менеджменті допомагає оцінювати прибутковість продукції та послуг, поведінку клієнтів і фінансові ризики з високою ймовірністю точності.

Штучний інтелект може використовуватися також для прогнозування та автоматизації рішень. Він може передбачити, скільки грошей залишиться на рахунку наступного місяця, виявити підозрілі операції або розподілити бюджет між проектами. Сучасні дослідження показують, що компанії, які впровадили такі рішення скоротили час на складання бюджетів на половину та підвищили точність фінансових прогнозів на 25% [3].

Використання хмарних технологій дозволяє підприємствам зберігати фінансові дані на віддалених серверах, забезпечуючи доступ до інформації з будь-якої точки світу. Це особливо важливо зараз, коли більшість компаній працюють віддалено або розділені по містах. Крім того, хмарні сервіси дешевші, ніж власні сервери, і не потребують штату ІТ-спеціалістів для обслуговування. Після початку повномасштабної війни частка українських компаній, які використовують хмарні технології, зросла з 45% до 65% [4].

Блокчейн створює можливість проведення фінансових операцій з високим рівнем прозорості та безпеки. Кожна транзакція записується в незмінний цифровий реєстр, який не можна підробити, що запобігає шахрайству та спрощує аудит. Це може бути корисно для міжнародних розрахунків, де важливо довести походження грошей [3]. У перспективі блокчейн може стати основою автоматизованих смарт-контрактів, які забезпечуватимуть розрахунки між партнерами без участі посередників.

Головна перевага цифрових технологій - це швидкість та точність. Автоматизація знижує кількість «людських» помилок, які виникають при ручному введенні даних, вона прискорює всі процеси та дає актуальну інформацію. Керівник може в будь-який момент подивитись на дашборд і побачити поточний стан фінансів, не чекаючи звіту від бухгалтерії, що дозволяє приймати рішення швидко та обгрунтовано [2]. Також цифрові інструменти допомагають краще контролювати ризики, адже системи автоматично відслідковують відхилення від плану, виявляють незвичні операції. За даними McKinsey, компанії з цифровими системами управління ризиками працюють на 30-40% ефективніше.[3]. Економія - ще одна важлива перевага. Хоча впровадження потребує інвестицій, у довгостроковій перспективі цифровізація знижує операційні витрати, адже дослідження показують, що компанії економлять 30-40% на фінансовому контролі після впровадження цифровізації [2]. Цифровізація фінансового менеджменту відкриває перед підприємствами нові можливості для підвищення ефективності управління.

Водночас, впровадження цифрових технологій має і певні обмеження:

По-перше, це висока вартість впровадження. Хороші системи коштують дорого, що може бути дуже дорого для малого бізнесу.

По-друге, ризики кібербезпеки, зокрема можливість витоку конфіденційних даних.

По-третє, потрібно навчати працівників, що також потребує часу та додаткових витрат.

По-четверте, неузгодженість нормативної бази з новими цифровими моделями обліку та звітності.

Отже, виходячи з зазначених переваги та обмежень застосування цифрових технологій у фінансовому менеджменту, можна зробити висновок, що цифровізація фінансового менеджменту є необхідною умовою успішного розвитку українських

підприємств у сучасних умовах. Незважаючи на складнощі впровадження, цифрові технології значно підвищують ефективність управління фінансами, знижують витрати та покращують якість прийняття рішень.

Список використаних джерел:

1. Давиденко Н. М., Буряк А. В., Ключка О. В. Цифровізація фінансового менеджменту підприємств. Сталій розвиток економіки. 2025. № 2(53). С. 418-422. URL: <https://economdevelopment.in.ua/index.php/journal/article/download/1267/1221/>
2. Зверук Л. А. Цифровізація фінансового менеджменту підприємств в умовах сталого розвитку. Бізнесінформ. 2025. № 6. С. 322-331. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2025-6_0-pages-322_331.pdf
3. Лизак М. П. Діджиталізація фінансового менеджменту як відповідь на виклики глобальної економічної нестабільності. Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Трансформація менеджменту в умовах глобальної макроекономічної нестабільності». Миколаїв, 19-21 березня 2025 р. С. 96-98. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/20958/1/zbirnik-tez-19-21-03-25-96-98.pdf>
4. Хмарні технології використовують близько 28% всіх українських бізнесів, а ШІ - понад 24%. Що ще показує соцдослідження. DEV.ua. 2025. URL: <https://dev.ua/news/khmarni-tekhnolohii-vykorystovuiut-blyzko-28-vsikh-ukrainskykh-biznesiv-a-shi-ponad-24-shcho-shche-pokazuie-sotsdoslidzhennia-1740215422> (дата звернення: 01.11.2025).

Баришева Марія Владиславівна, здобувач вищої освіти факультету міжнародної торгівлі та права

Державний торговельно-економічний університет, Україна

Попова Марія Сергіївна, здобувач вищої освіти факультету міжнародної торгівлі та права

Державний торговельно-економічний університет, Україна

Науковий керівник: Олійник Андрій Анатолійович, канд. екон. наук, доцент кафедри міжнародного менеджменту

Державний торговельно-економічний університет, Україна

ЯК ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЗМІНЮЄ ОЦІНКУ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ У МІЖНАРОДНОМУ БАНКІНГУ

Штучний інтелект (ШІ) глибоко трансформує процес оцінки кредитоспроможності в міжнародному банкінгу, виходячи за межі традиційних статичних моделей і пропонуючи новий рівень точності, швидкості та інклюзивності [4]. Ця технологічна революція, що охоплює провідні фінансові установи по всьому світу, робить ШІ не просто інструментом, а основою нової операційної моделі банку [5]. Сучасні алгоритми машинного навчання обробляють величезні, часто неструктуровані масиви даних, мінімізуючи людський фактор і значно скорочуючи час, необхідний для прийняття кредитного рішення, що є критично важливим для клієнтів у глобальному масштабі [2]. ШІ-інструменти дозволяють створювати динамічний, всебічний «портрет» позичальника, враховуючи не тільки класичні фінансові показники (кредитні історії, доходи), але й альтернативні джерела, такі як історія мобільних платежів, використання комунальних послуг та географічні дані, особливо у країнах із недостатньо розвинутою формальною кредитною інфраструктурою [3]. Така інтеграція дозволяє банкам не лише точніше прогнозувати поведінку позичальників протягом життєвого циклу кредиту, але й виявляти ризики дефолту та шахрайства на ранніх етапах, суттєво зменшуючи потенційні втрати [4]. При цьому відбувається перехід до комплексного Enterprise AI, яке забезпечує гнучкість, масштабованість та швидкість впровадження інновацій у всій логіці клієнтського обслуговування [5].

Головною можливістю, яку відкриває ШІ в міжнародному банкінгу, є суттєве підвищення швидкості та ефективності кредитного процесу. Якщо раніше оцінка кредитоспроможності займала дні або тижні, то тепер, завдяки ШІ, кредити можуть бути надані за лічені хвилини, оскільки всі необхідні перевірки та аналіз здійснюються автоматично [2]. Це значно покращує клієнтський досвід і дає банкам конкурентну перевагу на ринку, де швидкість обслуговування стає ключовим фактором. Окрім швидкості, ШІ забезпечує фінансову інклюзію та справедливішу оцінку [6]. Традиційні моделі кредитного скорингу часто відсіюють цілі сегменти населення – мікропідприємців, неформальних працівників або мігрантів, які не мають усталеної кредитної історії. Використовуючи альтернативні дані та складні алгоритми, ШІ може ідентифікувати кредитоспроможність цих "необслуговуваних"

груп, розширюючи доступ до кредитів та створюючи більш справедливую оцінку [3]. Крім того, ШІ забезпечує гнучкість ціноутворення та лімітування, дозволяючи банкам пропонувати конкурентні ставки та автоматично визначати максимальний поріг позики, що точно відповідає платоспроможності клієнта, одночасно мінімізуючи кредитний ризик [4]. Здатність ШІ прогнозувати майбутню кредитну поведінку, використовуючи минулі тренди та закономірності, дозволяє установам отримувати ранні попередження про потенційні дефолти та проактивно управляти ризиками [4].

Водночас, міжнародний банкінг стикається з низкою серйозних викликів, пов'язаних із впровадженням ШІ в кредитний скоринг. Найгострішою проблемою є так званий "ефект чорного ящика" (*black-box effect*), де складна архітектура моделей машинного навчання ускладнює інтерпретацію та пояснення рішень регуляторним органам та самим клієнтам [6]. У міжнародному контексті це особливо критично, оскільки виникають регуляторні та правові ризики, пов'язані з необхідністю дотримання абсолютно різних законів про захист даних та норм про доброчесне кредитування, що забороняють дискримінацію [1]. Якщо навчальні дані ШІ містять історичні упередження, алгоритм може несвідомо їх посилити, призводячи до алгоритмічної упередженості та дискримінаційних результатів, навіть коли банк не має наміру дискримінувати [6]. Для транскордонних банків ці проблеми ускладнюються через юрисдикційні конфлікти та відсутність єдиних глобальних стандартів для прозорості та підзвітності ШІ [1]. Регулятори можуть вимагати локалізації даних або прямого доступу до журналів алгоритмів, що може бути несумісним із політиками інших країн, створюючи правову напругу [1]. Також ШІ не знімає юридичної відповідальності: якщо інструмент ШІ призводить до упереджених результатів кредитування або порушує вимоги щодо розкриття інформації, відповідальність лягає на фінансову установу, а не на алгоритм [1]. Це вимагає від фінансових установ розробки надійних систем управління ризиками, посилення аудиту моделей та впровадження інструментів пояснюваного ШІ (Explainable AI, XAI), щоб забезпечити довіру споживачів і регуляторів до автоматизованих кредитних рішень.

Таким чином, ШІ трансформує міжнародний кредитний скоринг із реактивного процесу, заснованого на статичних даних, у проактивну, динамічну та більш інклюзивну систему, що використовує широке розмаїття інформації. Успіх цієї трансформації залежить від здатності глобальних банків не лише впроваджувати технологічні інновації, але й вирішувати етичні, правові та регуляторні виклики для забезпечення справедливості, прозорості та відповідальності на міжнародному рівні, що вимагає постійного балансування між амбітним впровадженням інновацій та виваженою відповідальністю [5].

Список використаних джерел:

1. Ismail A. Smarter, Faster, Riskier? The Legal Realities of AI in Finance. IR Global. 28.10.2025. URL: <https://irglobal.com/article/smarter-faster-riskier-the-legal-realities-of-ai-in-finance/> (дата звернення: 02.11.2025).
2. Як штучний інтелект змінює ринок кредитування та фінансових послуг. Хіт FM. URL: <https://www.hitfm.ua/info/2520-yak-shtuchnyi-intelekt-zminiue-rynok-kredytuvannia-ta-finansovykh-poslugh/> (дата звернення: 02.11.2025).
3. Exploring the Role of AI-Driven Credit Scoring Systems on Financial Inclusion in Emerging Economies. ResearchGate. URL:

https://www.researchgate.net/publication/388842627_EXPLORING_THE_ROLE_OF_AI-DRIVEN_CREDIT_SCORING_SYSTEMS_ON_FINANCIAL_INCLUSION_IN_EMERGING_ECONOMIES (дата звернення: 02.11.2025).

4. Ritesh Shetty. The Role Of AI In Transforming Credit Risk Assessment Process. Arya.ai. 30.05.2024. URL: <https://arya.ai/blog/ai-in-credit-risk-assessment> (дата звернення: 02.11.2025).
5. Драгін. О. Довірити фінанси штучному інтелекту. Банки впроваджують ШІ в обслуговування клієнтів. CIO Sense Bank Олександр Драгін – про переваги та ризики автоматизації. Forbes.ua. 23.09.2025. URL: <https://forbes.ua/money/doviriti-finansi-shtuchnomu-intelektu-banki-vprovadzhuyut-shi-v-obslugovuvannya-klientiv-cio-sense-bank-oleksandr-dragin-pro-perevagi-ta-riziki-avtomatizatsii-23092025-32811> (дата звернення: 03.11.2025).
6. AI-Powered Credit Scoring Models: Ethical Considerations, Bias Reduction, and Financial Inclusion Strategies. IJRPR. URL: <https://ijrpr.com/uploads/V6ISSUE3/IJRPR40581.pdf> (дата звернення: 03.11.2025).

СЕКЦІЯ 4.

МАРКЕТИНГОВА ТА ЛОГІСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Мартюшева Вікторія, здобувачка вищої освіти ОС «бакалавр»,
Факультет торгівлі та маркетингу
Державний торговельно-економічний університет, Україна

Науковий керівник: Коровіна Олена Володимирівна, кандидат економічних
наук, доцент, доцент кафедри маркетингу
Державний торговельно-економічний університет, Україна

АНАЛІЗ СПРИЙНЯТТЯ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПРОГРАМИ «НАЦІОНАЛЬНИЙ КЕШБЕК» СПОЖИВАЧАМИ

В сучасному світі на висококонкурентному ринку компанії постійно намагаються придумати та удосконалити нові стратегії для утримання покупців та збільшення прибутків. Одним з найефективніших методів є впровадження програми лояльності з кешбеком. Така програма не просто стимулює повторні покупки, але й зміцнює, перш за все, зв'язок між брендом та клієнтами.

Встановлено, що цифровізація є ключовим драйвером впровадження кешбек-програм у компаніях, орієнтованих на зростання та адаптацію. Кешбек, як цифрова система повернення коштів за кожну покупку, вже широко поширений серед споживачів і став невід'ємною складовою сучасної торгівлі. Дослідження свідчать, що наявність і стабільність кешбеку суттєво підвищують прихильність клієнтів. [1, с.302]

По-друге, програми лояльності значно впливають на середній чек і загальну ефективність роздрібної торгівлі. Ритейлери можуть використовувати кешбек для покращення бізнес-показників шляхом залучення більшої кількості споживачів. Окремо проаналізовано державну підтримку в Україні, зокрема національну кешбек-програму, яка безперечно принесе користь як малому бізнесу, так і покупцям: приваблива система лояльності мотивує клієнтів будувати довгострокові відносини саме з програмою, а не лише з брендом. [5, с. 77]

На меті є актуальним вивчити їх вплив у межах програми Всеукраїнської економічної платформи «Зроблено в Україні» за спеціальним режимом використання «Національний кешбек»

На українському ринку кешбек та бонусні програми виконують такі функції: стимулюють короткострокові транзакції завдяки миттєвій винагороді; створюють відкладену мотивацію та сприяють довгостроковій лояльності; підвищують частоту безготівкових операцій і зменшують відтік клієнтів.

Програма «Національний кешбек» мала позитивний ефект як для малого бізнесу, так і для споживачів. Споживачі отримували економічну вигоду, адже за

покупки їм надавались додаткові переваги у вигляді винагород. Це сприяло формуванню когнітивних та емоційних намірів продовжувати купувати, щоб накопичувати ще більше бонусів через програму національного кешбеку, що в свою чергу підвищує фінансову віддачу для ритейлерів. Лояльність до програми кешбеку з відчутними вигодами (наприклад, реальними кешбек-винагородами) може призводити до вищих намірів щодо покупок і більших витрат саме на продукцію вітчизняних товаровиробників. [1, с. 311]

Вплив кешбеку та бонусних програм на споживчу поведінку розглядається крізь призму маркетингу та поведінкової економіки. Традиційні маркетингові концепції трактують програми прихильності клієнтів як інструмент формування довготривалих взаємин із ними, тоді як поведінкова економіка пояснює психологічні механізми сприйняття миттєвих (кешбек) і відкладених (бонуси) винагород. [4, с. 8]

За даними Міністерства економіки України станом на 25 грудня 2024 року до програми «Національний кешбек» приєдналося 7,9 млн громадян, з яких 4,2 млн карток активовано через «Дію». Участь беруть 1665 виробників, серед яких відомі українські ритейлери, аптечні мережі та автозаправні станції; обмежено представлені регіональні мережі й окремі магазини. [2, с. 241]

За прогнозними оцінками Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи, населення України (без урахування тимчасово окупованих територій) на 1 січня 2025 року становить 31,1 млн осіб, з них дорослих — 24,875 млн. Таким чином, охоплення програми серед дорослого населення сягає 31,72 %. [3]

Програма "Національний кешбек", станом на листопад 2025 року демонструє значне охоплення з понад 7,3 мільйонами учасників, 1860 виробниками та 400 тисячами товарів у реєстрі, що призвело до нарахування понад 5 мільярдів гривень кешбеку та зростання внутрішнього споживання на 8% у ключових секторах завдяки загальному обсягу покупок у 38,5 мільярда гривень.

На українському ринку недостатньо пропонувати лише якісний продукт чи послугу, адже конкуренція надзвичайно висока, а багато компаній надають схожі товари та послуги з порівнянним рівнем сервісу. Лояльність клієнтів стає ключовим фактором успіху й прибутковості бізнесу. В умовах глобалізації та жорсткої конкуренції залучення й утримання споживачів є критично важливими для розвитку компаній. Саме тому головною метою підприємств є формування довгострокових партнерських відносин із клієнтами за допомогою програм лояльності.

Проте водночас стикається з серйозними викликами, з точки зору споживача, такими як: багатомісячні затримки виплат за серпень і вересень через перевищення прогнозованої кількості учасників, технічні проблеми з погодженням та брак коштів у державному бюджеті й резервному фонді, адже подібні проблеми спостерігалися на початку 2025 року, і загалом кошти на спеціальних рахунках можна використовувати лише до 31 грудня 2025 року на обмежений перелік цілей, як-от комунальні послуги, медицину чи благодійність, без оподаткування та впливу на субсидії, що робить програму ефективним інструментом економічної стимуляції, але водночас піддає її критиці за нестабільність фінансування та залежність від бюджетних ресурсів, знижуючи довіру учасників і вимагаючи від влади оперативніших рішень для збереження позитивного ефекту на внутрішній ринок.

Список використаних джерел:

1. Правдюк М. В. Cashback як елемент розвитку малого бізнесу. *Наука і техніка сьогодні*. 2024. № 12(40). С. 302–314. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nts/article/view/16964/17036> (дата звернення: 10.11.2025).
2. Слюсарчук Л. І., Слюсарчук Я. Д. Когнітивні пастки в економіці, їх вплив на формування фінансових рішень. *Економічний простір*. 2025. № 198. С. 238–243. URL: <http://srd.pgasa.dp.ua:8080/xmlui/handle/123456789/14879> (дата звернення: 10.11.2025).
3. Національні демографічні прогнози. Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи. URL: https://idss.org.ua/forecasts/nation_pop_proj (дата звернення: 10.11.2025).
4. Гричіна М.-О., Балабуха К. Є. Вплив кешбеку та бонусних програм на поведінку споживачів банківських послуг. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. № 16. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17508319> (дата звернення: 10.11.2025).
5. Сміян О. В., Проскурня О. М. Огляд державних програм економічної підтримки підприємств. *Управлінські парадигми сталого розвитку та інклюзивного економічного зростання: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Суми, 27–28 листопада 2024 р.) / за заг. ред. І. І. Рекуненка, В. В. Сулим. Суми: Сумський державний університет, 2024. С. 77–80. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/97527> (дата звернення: 10.11.2025).
6. Похилько С. В., Єременко А. Ю. Необхідність застосування міжнародного досвіду використання кешбеків для електронної комерції в Україні. *Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка*. 2020. № 1. С. 45–54. DOI: <https://doi.org/10.21272/1817-9215.2020.1-05>. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/77706> (дата звернення: 10.11.2025).

Онипко Єлизавета Миколаївна, здобувач вищої освіти факультету торгівлі та маркетингу

Державний торговельно-економічний університет, Україна

Науковий керівник: Коровіна Олена Володимирівна, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри маркетингу

Державний торговельно-економічний університет, Україна

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ПОВЕДІНКУ СПОЖИВАЧІВ

В умовах стрімкої діджиталізації суспільства соціальні мережі перетворилися з платформ для спілкування на потужний інструмент впливу на економічні процеси. Вони кардинально змінили спосіб, у який компанії взаємодіють зі споживачами, а споживачі, у свою чергу, приймають рішення про покупки.

Трансформація споживчої поведінки під впливом соціальних мереж відбувається за кількома ключовими напрямками.

1. Зміна джерел інформації та довіри. Якщо раніше основним джерелом інформації про товар чи послугу була традиційна реклама (ТБ, преса) та офіційні сайти компаній, то сьогодні споживачі все частіше звертаються до соціальних мереж. Вони шукають відгуки, дивляться огляди та довіряють контенту, згенерованому іншими користувачами (User-Generated Content, UGC), значно більше, ніж прямій рекламі. Згідно з дослідженнями, близько 80% споживачів довіряють онлайн-відгукам так само, як і особистим рекомендаціям.

2. Феномен інфлюенсер-маркетингу. Особливу роль у формуванні споживчих вподобань відіграють лідери думок, або інфлюенсери. Вони вибудовують зі своєю аудиторією парасоціальні відносини, що базуються на довірі та відчутті особистого знайомства. Рекомендація від блогера, якому довіряють, часто сприймається не як реклама, а як дружня порада. Це стимулює не лише планові, але й імпульсивні покупки. Інфлюенсер-маркетинг дозволяє брендам досягати вузькосегментованої аудиторії з високим рівнем залученості.

3. Персоналізація та таргетована реклама. Соціальні мережі володіють величезними масивами даних про своїх користувачів (їхні інтереси, демографічні характеристики, поведінкові фактори). Алгоритми SMM (Social Media Marketing) дозволяють компаніям створювати високоперсоналізовані рекламні пропозиції. Споживач бачить рекламу тих товарів, які з високою ймовірністю відповідають його поточним потребам чи бажанням. Це значно підвищує ефективність реклами, але водночас створює "бульбашку фільтрів" та може стимулювати надмірне споживання.

4. Соціальний доказ (Social Proof). Психологічний феномен соціального доказу відіграє в соціальних мережах ключову роль. Кількість лайків, репостів, коментарів під постом про товар слугує індикатором його популярності та якості в очах потенційного покупця. Висока активність створює відчуття, що "всі це купують", і підштовхує індивіда до наслідування. Бренди активно використовують це, стимулюючи обговорення та залучаючи користувачів до взаємодії.

5. Інтеграція e-commerce та скорочення шляху клієнта. Сучасні соціальні платформи (наприклад, Instagram Shopping, Facebook Marketplace) активно інтегрують інструменти електронної комерції. Це дозволяє споживачу здійснити покупку, не покидаючи додаток. Шлях клієнта (Customer Journey) скорочується до мінімуму: від побачив (надихнувся постом) до купив (натиснув кнопку "купити"). Це мінімізує час на роздуми та збільшує ймовірність імпульсивної покупки.

Соціальні мережі здійснили фундаментальний вплив на поведінку споживачів, перетворивши їх із пасивних отримувачів рекламної інформації на активних учасників ринкового діалогу. Ключовими механізмами впливу є зміщення довіри від брендів до користувачів та інфлюенсерів, потужна персоналізація завдяки таргетингу, використання психологічного ефекту соціального доказу та безшовна інтеграція інструментів онлайн-торгівлі.

Для українських компаній розуміння цих механізмів є критично важливим для побудови ефективної маркетингової стратегії та збереження конкурентоспроможності в цифровій економіці. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на вивчення специфіки впливу окремих платформ (напр., TikTok) на різні вікові групи споживачів в Україні.

Список використаних джерел:

1. Гончаренко, Т. С. (2021). Трансформація споживчої поведінки в умовах діджиталізації. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*, (3), 115-120.
2. Іванова, О. П. (2022). Роль SMM у формуванні лояльності споживачів в Україні. *Ефективна економіка*, (4). URL: <https://www.google.com/search?q=http://www.economy.nayka.com.ua/%3Fop%3D1%26z%3D9981>
3. Клименко, А. (2021). Інфлюенсер-маркетинг як сучасний інструмент просування бренду. *Маркетинг в Україні*, (3), 25-30.
4. Кулик, Є. В. (2022). *Цифровий маркетинг: нові інструменти та технології*. Київ: КНЕУ.
5. Окландер, М. А., & Романенко, О. О. (2020). Поведінкові патерни споживачів у соціальних медіа. *Економічний вісник. Серія: фінанси, облік, оподаткування*, (5), 78-86.

Піскун Олександра Артемівна, здобувач вищої освіти,
Факультет торгівлі та маркетингу
Державний торговельно економічний університет, Київ, Україна

Науковий керівник: Коровіна Олена Володимирівна, канд.екон.наук, доц.
Державний торговельно економічний університет, Київ, Україна

ЗМІНИ У МОДЕЛІ ПОВЕДІНКИ СПОЖИВАЧІВ У ЦИФРОВУ ЕПОХУ

У сучасному світі цифрові технології стали невід’ємною частиною нашого життя. Інтернет, смартфони, соціальні мережі й онлайн-магазини суттєво вплинули на те, як люди приймають рішення про купівлю товарів і послуг. Поведінка споживачів змінилася настільки, що традиційні моделі вибору товару вже не працюють так, як раніше. Якщо колись ми дізнавалися про новинки з реклами або від знайомих, то зараз більшість людей перед покупкою шукають інформацію в інтернеті, читають відгуки, дивляться відеоогляди та порівнюють ціни.

Сьогодні споживач став більш вимогливим і поінформованим. Він очікує, що процес купівлі буде швидким, зручним і безпечним. Якщо сайт працює повільно або має незрозумілий інтерфейс, покупець переходить до іншого продавця. Люди хочуть, щоб сервіс був персоналізований - щоб їм пропонували саме ті товари, які відповідають їхнім інтересам і потребам. Тому компанії все частіше використовують дані про споживачів, щоб краще зрозуміти їхню поведінку.

Великий вплив на рішення споживачів мають соціальні мережі. Більшість споживачів звикли довіряти не тільки рекламі, а й реальним людям - блогерам, знайомим, коментарям в Instagram чи TikTok. Часто саме відгуки або рекомендації в соцмережах стають вирішальними. Тому бренди активно спілкуються зі своєю аудиторією онлайн, щоб залишатися ближчими до покупців.

Ще одна важлива зміна - це поява омніканальної поведінки. Сьогодні люди можуть дізнатися про товар у соцмережах, замовити його на сайті, а забрати у звичайному магазині. Споживачі самі обирають, як і де їм зручно купувати. Через це бізнесу потрібно поєднувати онлайн і офлайн канали, щоб покупець отримував однаковий позитивний досвід у будь-який спосіб.

У цифрову епоху також зросло значення довіри. Коли більшість покупок здійснюється через інтернет, люди більше звертають увагу на безпеку оплати, збереження персональних даних і чесність продавців. Якщо компанія викликає підозру, покупець швидко знайде альтернативу. Тому важливо будувати відкриті відносини з клієнтами й підтримувати добру репутацію.

Крім того, сучасні споживачі стали більше думати про цінності. Для них важливо, щоб бренд був чесним, екологічним і соціально відповідальним. Люди частіше підтримують компанії, які піклуються про довкілля чи допомагають суспільству. Це означає, що вибір товару вже залежить не лише від ціни або якості, а й від ставлення бренду до важливих проблем.

Суттєвим поштовхом до цифрових змін стала пандемія. Коли більшість магазинів були закриті, споживачі почали активно замовляти онлайн. Ці звички залишилися навіть після зняття обмежень - тепер люди звикли отримувати товари швидко й без черг.

Отже, цифрова епоха докорінно змінила модель поведінки споживачів. Люди стали самостійнішими, активнішими та обізнанішими. Вони не просто купують товар, а аналізують інформацію, порівнюють пропозиції, спілкуються з брендами й очікують комфортного сервісу. Для бізнесу це означає, що потрібно швидко адаптуватися до нових умов, розвивати онлайн-канали, працювати над довірою та цінностями. Ті компанії, які зрозуміють сучасного споживача й зможуть говорити з ним однією мовою, матимуть перевагу на ринку.

Список використаних джерел:

1. McKinsey & Company. State of the Consumer 2025
<https://www.mckinsey.com/industries/consumer-packaged-goods/our-insights/state-of-consumer>
2. Duralia O. The Impact of Digital Marketing on Consumer Behaviour. Studies in Business and Economics
https://www.researchgate.net/publication/383939275_The_Impact_of_Digital_Marketing_on_Consumer_Behaviour
3. Online Mason. Understanding Consumer Behavior in the Digital Age
<https://online.mason.wm.edu/blog/understanding-consumer-behavior-in-the-digital-age>
4. 42Signals Blog. The Evolution of Customer Behavior Analysis in the Digital Age
<https://www.42signals.com/blog/the-evolution-of-customer-behavior-analysis-in-the-digital-age-understanding-and-adapting-to-modern-shopping-trends/>
5. Speaker Agency. The Evolution of Consumer Behavior in the Digital Era
<https://www.speakeragency.co.uk/blog/the-evolution-of-consumer-behavior>

Колодєєва Ольга Андріївна, здобувач вищої освіти факультету Бізнесу та соціальних комунікацій

Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку, Україна

Науковий керівник: Кухарська Наталія Олександрівна, д-р.ekon.наук, проф., професор кафедри менеджменту та маркетингу

Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку, Україна

ІНТЕГРАЦІЯ МАРКЕТИНГОВИХ І ЛОГІСТИЧНИХ СТРАТЕГІЙ У SMART-СЕРЕДОВИЩІ

Сьогодні, в умовах діджиталізації бізнесу все активніше порушується питання взаємодії маркетингу і логістики, так як логістична складова будь-якої країни є основним джерелом доходу. За допомогою впровадження цифрових технологій підприємства проявляють свою гнучкість, вміння адаптуватися і оптимізувати свою роботу. Крім цього, саме інтеграція маркетингових і логістичних стратегій дозволяє не тільки вдосконалити та систематизувати бізнес-процеси, а й суттєво вплинути на рівень задоволеності споживачів.

Впродовж функціонування підприємства, маркетингова частина спрямована на загальне задоволення та вивчення потреб споживача, тобто на клієнтоорієнтованість. Тоді як логістична сфера зосереджена на транспортуванні, доставці та керуванні ресурсами (товаром). Наприклад, Тяжкун Є. В. зазначає, що саме у період такого стрімкого розвитку ринкової економіки між маркетингом та логістикою виникає тісний взаємозв'язок, оскільки підприємства інвестують значну кількість ресурсів у розвиток логістики як невіддільного складника маркетингових процесів. Науковець підкреслює, що конкретно ефективне поєднання маркетингової та логістичних стратегій дозволяє підприємству підвищити свою конкурентоспроможність на ринку та забезпечити лояльність споживачів у динамічному ринковому середовищі [1].

Такі процеси вже вимагають активного використання smart-середовища, у якому взаємодія маркетингу та логістики набуває нових можливостей. Наприклад, використання таких інструментів як штучний інтелект, великі дані (Big Data), Інтернет речей (Internet of Things) і різноманітних автоматизованих аналітичних платформ, дозволяє підприємствам суттєво точніше прогнозувати попит, зменшувати витрати, підвищувати якість обслуговування клієнтів та оптимізувати маршрути доставляння. Дослідниця Похильченко О. А. розглядає такі інновації як 3D-друк та електронну комерцію, і, на її думку, їх впровадження підвищує швидкість, надійність та ефективність постачань [2]. Така велика кількість цифрових технологій відкриває нові можливості для всіх підприємств, постачальників і споживачів, адже вони створюють прозорі, керовані та ефективні бізнес-стратегії. Наприклад, сьогодні компанії вже використовують відстеження руху товару у реальному часі, автоматичні підрахунки та платформи для прогнозування як доходів, так і витрат. Також завдяки цьому компанії отримують змогу синхронізувати маркетингові кампанії з фактичними можливостями постачання та уникати того ж дефіциту чи надлишку товарів. Це поєднання забезпечує постійний обмін інформацією між відділами маркетингу, логістики й

аналітики, який дозволяє планувати подальше виробництво. До того, використання smart-технологій дозволяє маркетологам оперативно відстежувати поведінку та реакцію споживачів, наприклад з використанням CRM-платформ, чат-ботів, моніторингу у соціальних мережах, і коригувати стратегії відповідно до їхніх потреб.

Усе це свідчить про те, що інтеграція маркетингових і логістичних стратегій в умовах диджиталізації створює комплексну систему управління за допомогою різноманітних інструментів автоматизації та аналітики. Завдяки цьому підприємства отримують можливість не лише адаптуватися під зміни у ринковому середовищі, а й формувати індивідуальний підхід до кожного споживача, забезпечуючи високий рівень обслуговування. Таким чином, саме ця взаємодія маркетингу і логістики у smart-середовищі перетворюються на новий стратегічний ресурс, що допомагає швидше приймати рішення, точніше прогнозувати попит і раціонально розподіляти ресурси. Найголовніше, що це сприяє зростанню ефективності, прозорості та конкурентоспроможності бізнесу не тільки на всьому ринку, але й у цифровому.

Список використаних джерел:

1. Тяжкун Є. В. Інтеграційна взаємодія маркетингу та логістики: сучасні тенденції. *Економіка та суспільство*. №59. 2024. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3430/3358> (дата звернення: 06.11.2025).
2. Похильченко, О. А. «Діджиталізація» як головний тренд розвитку світової логістики. *NEW ECONOMICS: матеріали Міжнародного наукового форуму «NEW ECONOMICS – 2019»* (м. Київ, 14-15 листопада). Т. 1. 2019. С. 97-102. URL: http://www.aenu.org/download/monographs/Forum2019_T1.pdf#page=97 (дата звернення: 06.11.2025).

Піхотіна Вікторія Сергіївна, здобувач вищої освіти 2-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Валєєв Руслан Гельманович, доцент кафедри адміністративного права і процесу кандидат педагогічних наук, полковник поліції

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

НАПРЯМИ ВІДНОВЛЕННЯ ПРАВОПОРЯДКУ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТА ПРИФРОНТОВИХ ТЕРИТОРІЯХ

Після початку повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти нашої держави діяльність Національної поліції України зазнала суттєвих змін. Поліцейські структури опинилися в новій реальності, коли завдання забезпечення громадського порядку, захисту прав і свобод громадян, розслідування злочинів і підтримання довіри населення переплелися з умовами війни, окупації, деокупації та постійних загроз безпеці. Деокуповані та прифронтові території стали простором, у якому держава не лише відновлює суверенітет, а й вибудовує довіру між владою та громадою, формуючи нову якість взаємодії між поліцією та населенням.

Однією з ключових особливостей діяльності поліції на таких територіях є відновлення основних функцій правопорядку в умовах нестабільності. Звільнені від окупації громади часто мають зруйновану інфраструктуру, відсутність електропостачання, проблеми з транспортом і комунікаціями. У цих умовах поліція виступає не лише органом правопорядку, але й одним із перших представників державної влади, який повертається до громади. Завданням стає не тільки розкриття злочинів чи забезпечення громадської безпеки, а й відновлення відчуття присутності держави та справедливості, поновлення функціонування пенітенціарних установ [1].

На практиці поліцейські стикаються з низкою викликів. Значна частина місцевого населення пережила окупацію, має травматичний досвід, часто не довіряє будь-яким представникам влади через страх або попередні зловживання окупаційних структур. Тому першим кроком поліції є налагодження комунікації, демонстрація відкритості, прозорості та готовності допомогти. Саме тут реалізуються принципи «community policing» – поліцейської діяльності, орієнтованої на громаду [2]. Участь поліції у гуманітарних ініціативах, евакуації населення, розподілі допомоги чи навіть психологічній підтримці – це не виняток, а буденність сучасних прифронтових регіонів [3].

Водночас значним викликом залишається питання розмінування територій та документування злочинів війни. Працівники поліції беруть участь у фіксації фактів вбивств, катувань, руйнувань цивільних об'єктів, співпрацюючи з прокуратурою, міжнародними партнерами, військовими адміністраціями. Ця діяльність має не лише правовий, але й моральний вимір – адже саме поліція стає тим інститутом, який допомагає громадянам знайти правду й відновити справедливість.

На деокупованих територіях поліція також відіграє ключову роль у реінтеграції місцевого населення. Йдеться про відновлення системи реєстрації, перевірку документів, боротьбу з колабораціонізмом, контроль за переміщенням осіб. Разом із тим важливо, щоб ці заходи не перетворювалися на репресивні. Застосування принципу індивідуальної відповідальності, повага до прав людини, уникнення колективної провини – основа довіри до влади. Тому поліцейські мають не лише юридичні, а й етичні орієнтири, які визначають специфіку їхньої роботи у звільнених регіонах [4].

У прифронтових громадах, де бойові дії тривають або можливі будь-якої миті, поліція часто діє в умовах підвищеної небезпеки. Важливим напрямом стає забезпечення евакуації цивільних, підтримання дорожнього контролю, реагування на обстріли та ліквідацію наслідків атак. У таких ситуаціях поліцейські виступають одночасно правоохоронцями, рятувальниками і соціальними працівниками. Вони працюють у тісній взаємодії з військовими підрозділами, ДСНС, місцевими адміністраціями, міжнародними гуманітарними організаціями.

Змінилася і структура поліцейських підрозділів: створюються спеціальні мобільні групи, підрозділи превенції, штаби з координації дій у кризових умовах. Впроваджуються нові моделі управління ризиками, використовується цифровізація для швидкої ідентифікації осіб, фіксації правопорушень, моніторингу безпекової ситуації. Проте, водночас, зберігаються проблеми з кадровим забезпеченням, матеріально-технічним оснащенням, психологічною підтримкою особового складу.

Особливе значення має робота з дітьми та молоддю. У багатьох деокупованих населених пунктах саме підлітки стають вразливою категорією, яка зазнала впливу окупаційної пропаганди або втратила базові соціальні орієнтири. Програми превенції правопорушень, спільні освітні заходи з учителями, волонтерами, психологами стають інструментом довгострокового відновлення соціального середовища.

Невід'ємною складовою ефективної роботи поліції на деокупованих територіях є розвиток партнерства з громадянським суспільством. Волонтерські організації, місцеві лідери, журналісти та активісти сприяють комунікації між владою та громадою, а поліція, у свою чергу, отримує зворотний зв'язок і підтримку. Такий діалог дозволяє не лише зменшити рівень конфліктності, а й підвищити ефективність безпекових заходів [5].

Правове регулювання діяльності поліції в умовах війни потребує вдосконалення. Наявна нормативна база не завжди враховує специфіку дій у районах активних бойових дій чи на територіях, що щойно звільнені. Потрібне чітке визначення повноважень, правових гарантій поліцейських, порядку взаємодії з військовими структурами. Водночас важливо уникати надмірної мілітаризації поліції, зберігаючи її громадянський характер і орієнтацію на захист прав людини.

Після завершення війни роль поліції у процесі відновлення державності на постраждалих територіях буде ще більш значущою. Саме вона закладатиме основи довіри, справедливості та соціальної стабільності. Від ефективності поліцейської присутності, відновлення справедливості й безпеки залежатиме не лише стан правопорядку, а й успішність інтеграції громад у єдиний правовий простір України.

Отже, діяльність Національної поліції на деокупованих і прифронтових територіях – це не просто виконання службових обов'язків у складних умовах. Це

прояв державності, гуманізму й професійної стійкості. Через роботу поліцейських формується обличчя держави, яка не лише воює, а й дбає про своїх громадян, захищаючи їх навіть там, де тривають обстріли. Ефективна робота поліції в таких умовах – запорука відновлення безпеки, довіри й миру, які є фундаментом післявоєнної України.

Список використаних джерел:

1. Tohochynskyi, O. et al. Burnout among correctional staff: Effects of job satisfaction. *Postmodern Openings*, 11(2 Supl 1), 161-181.
2. Валєєв, Р.Г. Поліцейська діяльність, орієнтована на громаду, як складова соціального розвитку держави // *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави : тези доп. XII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 1 груд. 2023 р.)* / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Наук. парк «Наука та безпека»; Консультат. місія Європейського Союзу. – Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 128 – 130
3. Баранов, С.О. Адміністративно-правове забезпечення процесу деокупації тимчасово окупованих територій України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 512–516. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2022/117.pdf.
4. Логвиненко, Б.О. Адміністративно-правове забезпечення деокупації та реінтеграції окупованої території Автономної республіки Крим та міста Севастополя. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. № 2. С. 126–130.
5. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15 квітня 2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>.
6. Чорна, А. Правові акти, що регулюють діяльність Національної поліції щодо запобігання кримінальним правопорушенням на деокупованих територіях. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 1. С. 410–413. URL: http://lsej.org.ua/1_2023/98.pdf (Дата звернення 22.10.2025)

Боклаг Ірина Сергіївна, здобувач вищої освіти факультету міжнародної торгівлі та права

«Державний торговельно-економічний університет», Україна

Науковий керівник: Слоква Марина Григорівна, канд. екон. наук, доцент кафедри міжнародного менеджменту

«Державний торговельно-економічний університет», Україна

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ БРЕНДОМ У ДОБУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Активізація міжнародної економічної інтеграції та глобалізаційних процесів у сучасному бізнес-середовищі зумовлює появу нових стратегічних орієнтирів для компаній. Під впливом зростаючої конкуренції на міжнародних ринках компанії змушені поєднувати адаптивність із довгостроковим стратегічним управлінням брендом. Зокрема, бренд вже не обмежується суто маркетинговим інструментом - він перетворюється на механізм формування нематеріальних активів організації, носія її репутації, цінностей і довіри споживачів.

Історично поняття «бренд» виникало як засіб ідентифікації походження товару, маркування продукції для відрізнення її від виробів конкурентів. З часом маркування виконувало переважно інформаційну функцію (походження, виробник). Однак в умовах розвитку ринкових відносин і глобального маркетингу роль бренду значно розширилася: сьогодні бренд - це не просто назва чи знак, а комплекс нематеріальних активів (імідж, асоціації, емоційна прив'язаність, споживча цінність), що формує конкурентну перевагу компанії як на національному, так і на міжнародному рівні.

Одним із класичних прикладів успішної стратегії «глокалізації» (glocalization) є компанія McDonald's, яка поєднує глобальну бренд-концепцію з локальною адаптацією. McDonald's використовує стратегію «Think Global, Act Local», коли основні елементи бренду (логотип, слоган, стандарти обслуговування) залишаються стабільними, але меню, промо-акції й маркетингові повідомлення змінюються залежно від країни [1, С. 99]. Наприклад, в Індії McDonald's запровадив вегетаріанські позиції, замінивши м'ясні продукти локальними альтернативами – McAloo Tikki burger тощо. Також у різних країнах McDonald's вводить регіональні позиції (наприклад, на ринках Азії – спеціальні бургери з морепродуктами, спеції, локальні смаки) – що підсилює привабливість бренду для місцевих споживачів без втрати глобального впізнавання [2, С. 66].

У контексті українського ринку також можна знайти приклади цікавих брендових стратегій із частковою міжнародною перспективою. Наприклад, Rozetka - один із найвідоміших інтернет-магазинів України - отримав бренд-оцінку приблизно 143 млн дол. США і входить до числа найдорожчих брендів в Україні [3]. За даними ECDB, обсяг продажів Rozetka (GMV) сягає сотень мільйонів доларів щомісяця, причому весь бізнес сконцентрований на українському ринку. Щодо активності у соціальних мережах, то за дослідженням по комунікаційним особливостям, бренд Rozetka був лідером серед українських брендів за кількістю підписників на Facebook (470 тис.) та кількістю публікацій (616 публікацій на рік)

[4]. Це демонструє, що бренд активно працює над комунікаційною присутністю і формуванням взаємодії зі споживачем.

Але бренд-стратегія українських компаній стикається з низкою викликів. Через обмеження ресурсів, конкуренцію з глобальними брендами та недостатню здатність масштабувати виробництво, українські бренди рідко виходять на великі міжнародні ринки. При цьому частина українських брендів уже демонструє тенденцію до міжнародної присутності, особливо у нішевих сегментах. Наприклад, Gunia Project - український бренд моди та дизайну - працює з міжнародними роздрібними мережами у Лондоні, Цюриху, Токіо тощо, і позиціонує себе як культурний бренд, що транслює українську ідентичність на світову арену. Ще один приклад – український бренд електроніки HATOR, який з Києва виходить на ринки Молдови, Вірменії й Грузії. Він пропонує локалізацію продукту (наприклад, підтримка української мови) й будує імідж українського технологічного бренду. Ці приклади вказують, що українські бренди вже починають формувати свою міжнародну ідентичність, правда поки що переважно в ніші і при локальному масштабі, а не як глобальні бренди першої величини.

У цифрову епоху брендинг стає дедалі більш технологічно підкріпленим. Наприклад, за даними звіту DataReportal «Digital 2024 Global Overview», кількість активних ідентичностей у соціальних мережах перевищила 5 млрд, що відповідає близько 62 % населення планети [5]. Цей факт означає, що брендам необхідно бути присутніми в багатьох цифрових каналах, забезпечуючи взаємодію у реальному часі. Крім того, дослідження «Top 34 Branding Statistics and Trends 2024» показує, що 81 % споживачів потребують довіри до бренду перед купівлею, а 89 % керівників бізнесу вважають персоналізацію ключовою для успіху підприємства в найближчі три роки [6]. Таким чином, цифрові комунікації, аналітика даних, штучний інтелект і персоналізація стають невід’ємними складовими стратегічного брендингу в глобальній перспективі.

Зростання вартості брендів у світовому масштабі підкреслює їхню стратегічну важливість. Згідно з аналізом World Intellectual Property Organization (WIPO) і Brand Finance, загальна вартість топ-5000 брендів світу зросла з приблизно 11 трлн дол. США у 2020 році до понад 13 трлн дол. США у 2024 році – це зростання більш ніж на 20 %. При цьому США утримують домінуючу позицію, маючи понад 45 % загальної вартості брендів [7]. Для українських компаній це означає, що вихід на міжнародний ринок вимагає не лише адаптації продукту, але й побудови бренду як нематеріального активу, здатного конкурувати в глобальному вимірі.

Отже, стратегічний брендинг в умовах глобалізації ринків сьогодні – це не просто логотип, слоган або реклама. Це – формування довготривалих нематеріальних активів, що включають імідж, довіру, цінності, цифрову присутність і здатність адаптуватись до різних культурних і ринкових умов. Успіх у цьому процесі вимагає: чіткого глобального бачення бренду з можливістю локальної адаптації; активного використання цифрових каналів і аналітики даних для персоналізації та взаємодії зі споживачем; оцінки бренду як стратегічного активу - зокрема у контексті глобальної вартості брендів, що постійно зростає. Для українських компаній це означає необхідність поєднувати національну ідентичність із міжнародною компетенцією, інвестувати в бренд-капітал і створювати бренд-стратегію, орієнтовану на глобальне зростання.

Список використаних джерел:

1. Vignali C. (2001). McDonald's: Think global, act local: The marketing mix. *British Food Journal* . № 103(2). Pp. 97-111. URL: <https://doi.org/10.1108/00070700110383154> (дата звернення: 29.10.2025).
2. Khan M., Khan M.M. (2013). "I'm Lovin' It" – Around the World: A Case Study of McDonald's "Glocalization". *Journal of Hospitality & Tourism Cases*. № 2(2). Pp. 65-71. URL: <https://doi.org/10.4135/9781529710199> (дата звернення: 29.10.2025).
3. Which Ukrainian companies are among the Top-50 most expensive brands. URL: <https://visitukraine.today/es/blog/2741/which-ukrainian-companies-are-among-the-top-50-most-expensive-brands> (дата звернення: 29.10.2025).
4. Rozetka – retailer data overview. URL: <https://ecdb.com/resources/sample-data/retailer/rozetka> (дата звернення: 29.10.2025).
5. Digital 2024 Global Overview Report. URL: <https://datareportal.com/reports/digital-2024-global-overview-report> (дата звернення: 29.10.2025).
6. Branding statistics and trends 2024. URL: <https://influencermarketinghub.com/branding-statistics/> (дата звернення: 29.10.2025).
7. Global brand value : WIPO and Brand Finance Insights 2024. URL: <https://www.wipo.int/en/web/global-innovation-index/w/blogs/2024/global-brand-value> (дата звернення: 29.10.2025).

СЕКЦІЯ 5.

МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

Boklah Iryna, faculty of International Trade and Law, course III, group 7
specialty International Management
State University of Trade and Economics, Ukraine

Scientific supervisor: Oleshko Nataliia, senior lecturer of the Department of Modern
European Languages
State University of Trade and Economics, Ukraine

INNOVATIVE MODELS OF MANAGEMENT IN THE ERA OF DIGITAL TRANSFORMATION

The global digital transition is redefining how companies organize, produce, and compete. Under the influence of rapid technological change, innovative management practices have become a decisive factor in maintaining enterprise competitiveness, productivity, and adaptability. The integration of advanced digital technologies enables companies to modernize production, improve operational efficiency, and introduce new sustainable business models.

Innovation-driven development today relies on the deep digitalization of economic and production processes, supported by technologies such as intelligent automation, large-scale data analysis, interconnected smart devices, distributed ledger systems, and robotic innovations [2, pp. 4–5]. Digital transformation transforms both the technological foundation of business operations and the overall framework of organizational governance and culture.

Among the major technological trends that drive innovative development, several stand out:

1. **Artificial Intelligence and Machine Learning.** AI tools help automate business processes, predict market trends and interpret customer preferences. They support data-driven decisions in HR, finance, and marketing, while intelligent chatbots and analytics platforms enhance internal communication and customer service quality.

2. **Internet of Things (IoT).** IoT integrates smart sensors and digitally linked devices that enable instant process monitoring and preventive maintenance. It improves efficiency in logistics, production, and energy management through continuous data monitoring.

3. **Blockchain Technologies.** Blockchain increases transparency and trust in transactions, ensuring reliable information sharing within logistics networks and financial operations. It minimizes risks of fraud and enhances traceability of operations.

4. **Sharing Economy Models.** Digital platforms enable companies to share assets, reduce fixed costs, and reach global markets. Collaborative ecosystems promote flexibility, innovation, and customer-oriented service.

5. FinTech Solutions. Financial technologies expand access to digital payments, online banking, and automated investment tools, helping companies improve financial control and business agility [1, pp. 33–35].

In modern management, digital leadership and intelligent analytical systems serve as essential factors in enhancing enterprise efficiency. Project management platforms such as Trello, Asana, and Monday.com facilitate real-time coordination, remote teamwork, and transparency of workflows. Additionally, agile frameworks like Scrum - based on flexibility and iterative improvement - help teams adapt to market uncertainty and foster creativity.

One of the most dynamic instruments of digital business is the Freemium model, which combines free basic access with paid premium services. This approach, popular among start-ups and technology companies, enables fast audience growth and stable revenue generation. It also reflects a broader trend: the shift toward user-centric, data-driven business models focused on long-term engagement and personalization [2, p. 5].

An essential dimension of successful transformation is human capital. Even the most advanced technologies require specialists capable of using them effectively. Modern management focuses not only on automation but also on developing digital literacy, communication, and strategic competencies among employees. Creating an adaptive corporate culture - where staff are encouraged to experiment, learn, and co-create - becomes the foundation for innovation. This “human-centered” management approach ensures that technological progress goes hand in hand with social responsibility and creativity.

Another crucial aspect of innovative management is the responsible use of artificial intelligence in decision-making. AI-driven systems can analyze massive data streams, identify hidden patterns, and provide predictive insights for strategic planning. However, their implementation requires transparency, human oversight, and ethical accountability to prevent algorithmic bias and ensure fair equitable handling of personnel and consumers. Building trust in AI-based management practices therefore becomes a priority for organizations seeking to combine technological efficiency with social responsibility.

Digitalization also plays a key role in enhancing national economic resilience. In Ukraine’s post-war recovery, innovative management practices in agricultural and processing industries are vital for ensuring food security, optimizing logistics chains, and restoring export potential. Integrating advanced digital systems into production, storage, and logistics processes contributes to internal economic resilience and enhance Ukraine’s standing within the worldwide food industry [3, p. 15].

Innovative management in the digital era represents a synthesis of technology, leadership, and human development. Its success depends on a strategic vision, investment in qualified personnel, and the ability to integrate digital tools into every level of corporate decision-making. Organizations that foster digital literacy, analytical thinking, and creative problem-solving among their employees are more capable of adapting to uncertainty and driving continuous innovation.

In the long term, the transformation of management systems will determine not only business competitiveness but also national economic resilience. By combining technological modernization with ethical governance and human-centered principles, enterprises can ensure sustainable growth, social responsibility, and global integration in the digital economy.

References:

1. Anopa A.S., Illiashenko S.M. Specifics of Conducting Innovative Business under Digital Transformation. *Economy and Society*, 2025, No. 71, pp. 1-8. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-71-85>.
2. Portnoi Ye.V. Innovative Activity of Enterprises in the Conditions of Digital Transformation. *Digital Economy and Economic Security*, 2024, Issue 6(15), pp. 31–38. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.15-5>.
3. Shynkovych A.V., Vasylieva N.B., Romanenko O.V. Innovative Management of Enterprises under Digital Transformation: Challenges and Strategies. *Economic Achievements: Perspectives and Innovations*, 2024, No. 13, pp. 1-23. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14648256>.

Zarva Yuliia Dmitrievna, 3rd year student at the Faculty of International Trade and Law
State University of Trade and Economics, Ukraine

Scientific supervisor: Shyrmova Tatyana Yevgenivna, senior lecturer at the
Department of Modern European Languages
State University of Trade and Economics, Ukraine

THE MECHANISM FOR FORMING AN ENTERPRISE'S EXPORT STRATEGY

In today's environment of globalization and intensifying international competition, export activity is a key factor in the development of a company. Entering foreign markets allows you to increase profitability, ensure business stability, stimulate innovation, and strengthen the company's position in the global economic space. An effective export strategy determines the directions of enterprise development, forms mechanisms for the implementation of foreign economic activity, and contributes to the achievement of strategic goals.

Formulating an export strategy involves analyzing the external environment, assessing internal potential, selecting sales markets, partners, and ways to enter the international market. The success of this process depends on understanding the models of commercial relations used in international activities. The most common types are B2B, B2C, B2G, and C2C.

The B2B (Business to Business) model covers relationships between businesses where the customers are other companies or organizations. This format involves large sales volumes, a personalized approach, rational decisions, and long-term contracts. An example would be the cooperation between equipment manufacturers, raw material suppliers, or IT companies with corporate clients.

B2C (Business to Consumer) refers to the interaction of a business with end consumers—through retail, services, or online stores. Here, purchasing decisions are often made emotionally, so advertising, service quality, brand reputation, and flexible marketing policies are important. [1,2]

B2G (Business to Government) covers business relations with government agencies through tenders, public procurement, or public-private partnerships. Such activities require compliance with legal regulations, transparent procedures, and a high level of responsibility, but they ensure stability and large orders.

C2C (Consumer to Consumer) is interaction between individual consumers, most often implemented through online platforms. It is informal in nature, with small transaction volumes, but high dynamics and flexibility.

Understanding these models helps a company determine its market segment, choose effective sales channels, and form an appropriate marketing policy. An export strategy is part of a company's overall development strategy, which can take the form of a growth, stabilization, or survival strategy, depending on the conditions of operation. [2]

A company can use various types of export strategies: direct or indirect export, distribution agreements, licensing, franchising, creation of joint ventures or strategic alliances, as well as e-commerce. The choice of the optimal strategy is determined by the company's resources, the level of risk, the competitive environment, and the characteristics of the target market. [3]

According to the FasTrack Globalizer approach, the process of forming an export strategy consists of several stages: preparation for market entry, selection of potential countries for export, development of a promotion plan, creation of an export structure for the enterprise, construction of a distribution network, and further development of foreign sales. All these elements are aimed at ensuring the stable growth of the enterprise in the international environment. [4]

Thus, the mechanism for forming an enterprise's export strategy is a holistic process that combines analytical, strategic, and organizational actions aimed at the effective development of foreign markets. Its implementation requires a systematic approach, a deep understanding of the international environment, flexibility, and readiness for change. A successful export strategy allows a company to strengthen its competitive position, increase profitability, expand its sales geography, and integrate into the global economic space.

References:

1. Marchenko V. M., Lebedeva N. P. Export Activity Strategy for Subjects of Foreign Economic Activity. *Economy and Society*. 2017. №14. P. 593-594. [in Ukrainian]
2. Homonai Ya. B2B, B2C, B2G, C2C: segmentation and specifics. *Avivi*. 2020. URL: <https://avivi.pro/ua/blog/b2b-b2c-b2g-c2c-segmentatsiya-ta-spetsifika/> (access date: 05.11.2025) [in Ukrainian]
3. Linbis Logistics Software. *What is an Exporter? Types of Export Strategies Explained*. URL: <https://www.linbis.com/import-and-export/what-is-an-exporter-types-of-export-strategies-explained/> (access date: 05.11.2025)
4. Noah D. 6 Steps for Building a Successful Export Strategy. Shipping Solutions blog. 2022. <https://shippingsolutionssoftware.com/blog/6-steps-for-building-a-successful-export-strategy> (access date: 05.11.2025)

Сабельникова Єва Андріївна, студентка 2 курсу
Державний торгово-економічний університет, Україна

Науковий керівник: Красільникова Олена Василівна, канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри економіки та маркетингу
Державний торгово-економічний університет, Україна

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ, КОМУНІКАЦІЯ ЧИ КРЕАТИВНІСТЬ: ЩО ВАЖЛИВІШЕ ДЛЯ МОЛОДОГО ФАХІВЦЯ

Першочергово варто зазначити, що сучасний етап розвитку суспільства характеризується швидкими технологічними змінами, цифровізацією, глобалізацією ринків і зростанням вимог до якості людського капіталу. Молоді фахівці, які лише входять на ринок праці, стикаються з новими викликами, серед яких не лише потреба у високому рівні професійної підготовки, але й у розвитку особистісних компетенцій, так званих *soft skills*. Згідно з дослідженнями Світового економічного форуму, саме м'які навички є вирішальними для успішної кар'єри у ХХІ столітті, оскільки вони визначають здатність людини взаємодіяти, адаптуватися, навчатися і приймати рішення в умовах невизначеності [1].

Серед найважливіших складових *soft skills* виділяють емоційний інтелект, комунікацію та креативність. Кожна з цих якостей виконує свою роль у формуванні професійної успішності, проте визначення їхньої відносної ваги залишається предметом дискусії серед науковців і практиків [2].

Емоційний інтелект є поняттям, що набуло широкого поширення завдяки працям Д. Гоулмана, П. Саловея та Д. Майєра. Він трактується як здатність людини усвідомлювати власні емоції, розуміти емоції інших людей, керувати емоційними станами і використовувати емоційну інформацію для підвищення ефективності мислення та поведінки [2; 6]. На відміну від традиційного інтелекту, який вимірює логічне чи аналітичне мислення, емоційний інтелект визначає, наскільки людина здатна ефективно взаємодіяти із соціальним оточенням, що особливо важливо для молодих фахівців, які розпочинають свій професійний шлях.

У трудових колективах із високим рівнем емоційної культури спостерігається менше конфліктів, більша продуктивність праці та вищий рівень задоволеності роботою [3]. Працівники, які мають розвинений емоційний інтелект, легше адаптуються до нових умов, швидше навчаються та демонструють лідерські якості. Вони здатні не лише розуміти власні почуття, але й виявляти емпатію, що є співпереживанням емоцій інших, яке формує довіру і командний дух.

Для молодого фахівця емоційний інтелект є також чинником саморегуляції. Здатність зберігати спокій у стресових ситуаціях, аналізувати власні реакції й робити висновки є важливою умовою професійного розвитку. Наприклад, працівник, який вміє управляти емоціями, не схильний до імпульсивних рішень і може конструктивно реагувати на критику. Це особливо цінно у сферах, де важливі комунікації з клієнтами або переговори, зокрема в бізнесі, маркетингу, управлінні персоналом.

Не менш значущою є комунікація як базовий компонент професійної взаємодії. Ефективне спілкування передбачає вміння не лише висловлювати думки, але й уважно слухати, аргументувати, вести діалог, переконувати, адаптуватися до стилю

співрозмовника. За результатами дослідження McKinsey Global Institute, майже 80% роботодавців вважають комунікаційні навички одними з найважливіших для працівників будь-якої галузі [4].

Для молодого фахівця комунікація виступає не лише засобом передачі інформації, але й способом самопрезентації та побудови кар'єрної траєкторії. Вміння грамотно презентувати свої ідеї, доносити результати роботи, брати участь у командних дискусіях формує позитивний професійний імідж. Особливо важливо розвивати навички міжкультурної комунікації, оскільки сучасне бізнес-середовище часто є міжнародним, і фахівці повинні бути здатними взаємодіяти з представниками різних культур.

Доцільно зауважити, що комунікативна компетентність є невід'ємним елементом управлінських функцій. Лідери, які володіють високими навичками комунікації, здатні мотивувати команду, створювати сприятливий психологічний клімат і формувати корпоративну культуру, орієнтовану на співпрацю та розвиток [4]. Саме тому багато сучасних університетів включають у навчальні програми тренінги з розвитку комунікаційних навичок, публічних виступів і переговорів.

Третьою важливою складовою професійної компетентності є креативність. У сучасному світі, де знання швидко застарівають, а технології постійно змінюються, саме здатність мислити нестандартно та шукати нові підходи стає основою конкурентних переваг як для компаній, так і для окремих фахівців [5]. Креативність є не лише художнім талантом, а передусім умінням бачити проблему під іншим кутом, пропонувати інноваційні рішення, поєднувати різні галузі знань.

Для молодого спеціаліста креативність означає гнучкість мислення, готовність до експериментів і сприйняття нових ідей. Наприклад, у сфері економіки чи маркетингу саме креативність дозволяє створювати нестандартні бізнес-моделі, ефективні рекламні кампанії або нові формати комунікації з клієнтами. Вона також сприяє самореалізації, оскільки дозволяє людині відчувати себе творцем, а не лише виконавцем завдань.

На думку Річарда Флориди, автора концепції «креативного класу», майбутнє економічного розвитку залежить від здатності суспільства розвивати творчий потенціал своїх громадян [5]. У цьому контексті роль креативності зростає не лише в культурних чи інноваційних індустріях, але й у традиційних галузях економіки, де необхідно постійно вдосконалювати процеси та знаходити нові підходи до вирішення виробничих завдань.

Водночас емоційний інтелект, комунікація і креативність не є ізольованими характеристиками. Вони взаємопов'язані і взаємопідсилюють одна одну. Розвинений емоційний інтелект сприяє ефективній комунікації, адже людина, яка розуміє емоції співрозмовника, може вибудувати конструктивний діалог. У свою чергу, відкритість у спілкуванні стимулює креативне мислення, оскільки обмін ідеями між людьми є джерелом інновацій.

За моделлю Д. Майєра і П. Саловея, емоційний інтелект складається з чотирьох компонентів: розпізнавання емоцій, використання емоцій для мислення, розуміння емоцій та управління ними [6]. Кожен із цих компонентів має безпосередній зв'язок із комунікаційними та креативними процесами. Наприклад, уміння розпізнавати емоції допомагає обрати правильний стиль спілкування, а здатність управляти емоціями, тобто зберігати конструктивність навіть у складних дискусіях.

Сучасна система освіти дедалі більше орієнтується на розвиток цих компетенцій. У провідних університетах світу впроваджуються курси з емоційного

лідерства, психології комунікації, креативного мислення. В Україні також спостерігається тенденція до інтеграції тренінгових програм у навчальний процес, що дозволяє студентам розвивати не лише професійні знання, а й особистісні навички. Такі зміни відповідають новій парадигмі освіти, у центрі якої є людина, як активний творець знань, а не пасивний споживач інформації [1].

Для молодих фахівців, які планують кар'єру у сфері економіки, управління чи підприємництва, поєднання емоційного інтелекту, комунікаційних здібностей і креативності є ключем до успіху. Наприклад, у переговорах з партнерами важливо не лише володіти аналітичними даними, а й розуміти емоційний стан співрозмовника, адаптувати стиль спілкування, знаходити креативні способи досягнення компромісу. Такий підхід сприяє побудові довгострокових взаємин, підвищенню репутації і розвитку професійного бренду.

Варто зазначити, що розвиток цих якостей потребує системного підходу. Якщо комунікаційні навички можна вдосконалювати через практику, участь у публічних виступах або групових проєктах, то емоційний інтелект формується через саморефлексію, усвідомлення власних реакцій і тренування емпатії. Креативність, своєю чергою, потребує створення сприятливого середовища, а саме - відкритості до ідей, толерантності до помилок і підтримки експериментів.

Високий рівень емоційного інтелекту також допомагає розвивати креативність. Людина, яка вміє управляти своїми емоціями, не боїться невдач і сприймає нові виклики як можливості для навчання. Це створює внутрішню свободу, необхідну для творчого мислення. У свою чергу, креативність дозволяє емоційно інтелігентній особистості знаходити нові способи вираження почуттів і налагодження взаєморозуміння.

Тому можна стверджувати, що усі три якості є емоційним інтелектом, а комунікація і креативність є невід'ємними складовими сучасного професійного портрета молодого фахівця. Проте саме емоційний інтелект виступає базовою платформою, яка забезпечує ефективний розвиток двох інших компетенцій. Він формує основу для гармонійного спілкування, конструктивного вирішення конфліктів, розвитку довіри та стимулює креативне мислення.

У сучасних умовах, коли ринок праці швидко змінюється, а конкуренція серед молодих спеціалістів зростає, саме емоційний інтелект визначає здатність людини до успішної самореалізації. Він забезпечує внутрішню стійкість, соціальну гнучкість і відкритість до нового. Комунікація є практичним інструментом реалізації емоційного інтелекту, а креативність безпосередньо його творчим продовженням. У поєднанні ці якості формують сучасний тип фахівця, здатного ефективно діяти в умовах невизначеності, ініціювати інновації та досягати професійного успіху.

Список використаних джерел:

1. Нікітішин, А. О. Еволюція наукових поглядів на призначення і роль оподаткування в системі суспільних відносин. *Актуальні проблеми економіки*, 2011, № 1, с. 26–32.
2. Goleman, D. *Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ*. New York: Bantam Books, 1995. 352 p.
3. Bradberry, T. & Greaves, J. *Emotional Intelligence 2.0*. San Diego: TalentSmart, 2009. 255 p.
4. Коваленко, І. О. Комунікативна компетентність як чинник професійного успіху. *Вісник психології і педагогіки*, 2018, № 22, с. 45–51.
5. Florida, R. *The Rise of the Creative Class*. New York: Basic Books, 2002. 404 p.
6. Mayer, J. D., Salovey, P. & Caruso, D. R. Emotional Intelligence: Theory, Findings, and Implications. *Psychological Inquiry*, 2004, vol. 15, no. 3, pp. 197–215.

Яцуляк Ігор Тарасович, здобувач вищої освіти факультету управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет ім. Івана Франка, Україна

ІНТЕГРАЦІЯ ГЕНДЕРНОГО ПІДХОДУ ЄС У ПРАВОВУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У сучасних умовах інтеграційних процесів між Україною та Європейським Союзом особливої актуальності набуває питання гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами у сфері забезпечення гендерної рівності. Одним із ключових векторів є інтеграція гендерного підходу, що передбачає урахування гендерної складової у формуванні, реалізації та оцінці державної політики. Такий підхід є необхідною передумовою дотримання прав людини, соціальної справедливості та демократичних принципів, а також виступає індикатором правової зрілості суспільства.

Гендерна рівність – це рівні права, обов'язки та можливості для жінок і чоловіків у всіх сферах життя. В Європейському Союзі питання гендерної рівності регулюється значною кількістю документів, серед яких можна виокремити Європейську соціальну хартію, Хартію основних прав ЄС, Директиву Ради 2006/54/ЄС про реалізацію принципу рівних можливостей і рівного ставлення до чоловіків і жінок у питаннях працевлаштування та професійної діяльності, а також Європейську стратегію з гендерної рівності на 2020-2025 роки. «Всі ці документи визначають чіткі орієнтири для держав-членів та партнерів ЄС щодо усунення дискримінації за ознакою статі та запровадження комплексного гендерного підходу в усі сфери суспільного життя» [1].

В Україні інтеграція гендерного підходу у правову систему почала активно розвиватися з моменту підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (2014), яка, серед іншого, зобов'язує державу впроваджувати європейські норми у сфері прав людини, включно з гендерною рівністю. Крім того, «важливо зазначити, що Україна є учасницею Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, що також зобов'язує державу до вжиття всіх необхідних заходів для досягнення гендерної рівності в правовому та фактичному вимірах» [4].

Серед ключових нормативно-правових актів, що регулюють гендерну політику в Україні, слід виокремити Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (2005), у якому закріплено правові засади забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах суспільного життя. Також вагомим є Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (2017), який розширює поняття насильства, включаючи економічне та психологічне, і передбачає спеціальні заходи для захисту постраждалих осіб.

Незважаючи на наявність нормативної бази, проблема ефективного впровадження гендерного підходу в Україні залишається відкритою. Встановлено, що основними бар'єрами є недостатній рівень інституційної спроможності органів влади впроваджувати гендерний аналіз, низький рівень обізнаності посадових осіб

з гендерною проблематикою, а також обмеженість фінансування відповідних програм. Зокрема, фахівцями зазначено, що «в Україні досі відсутній обов'язковий механізм гендерної експертизи законопроектів, що є нормою у практиці ЄС» [3, с. 118].

Варто зауважити, що у 2022 році Україна ратифікувала Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульську конвенцію), що стало вагомим кроком до інтеграції європейських стандартів у національне законодавство. «Конвенція вимагає не лише криміналізації певних форм насильства, а й обов'язкового навчання суддів, прокурорів, поліцейських та інших професіоналів, що працюють із постраждалими» [1].

Водночас перспективи розвитку гендерного підходу в Україні пов'язані з реалізацією Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків до 2030 року, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 р. № 752-р. У цій стратегії закладено основи для системного підходу до гендерної рівності через удосконалення законодавства, інституційної структури, статистики та освіти. Зокрема, передбачено створення гендерно чутливої статистики, розвиток інституційного механізму гендерної політики, інтеграцію гендерного підходу в систему освіти та державного управління.

Також одним із ключових інструментів інтеграції гендерного підходу є так званий *gender mainstreaming* – стратегія, яка полягає в системному урахуванні гендерної проблематики в усіх політиках і заходах на всіх рівнях прийняття рішень. Саме цю практику активно використовують країни-члени ЄС, впроваджуючи обов'язкову гендерну оцінку державних програм та бюджетів. В Україні подібні практики лише починають впроваджуватись у межах пілотних проєктів, зокрема у сфері місцевого самоврядування та бюджетування [3, с. 120].

Важливо відзначити роль інституційного механізму – Урядової уповноваженої з питань гендерної політики, діяльність якої спрямована на координацію міжвідомчої роботи щодо забезпечення гендерної рівності. Її діяльність, згідно з Положенням, затвердженим постановою Кабміну від 7 червня 2017 р. № 390, має підтримувати ефективну реалізацію гендерної політики в Україні.

Довготривалі традиції ЄС у розбудові інституційних механізмів із забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків можуть також «створити хибне уявлення про те, що питання вже «закрите», тобто розв'язане» [2, с. 27]. Водночас, попри позитивні зрушення, Україні ще належить подолати низку викликів. Залишається недостатньо розвинутою практика обов'язкового гендерного аналізу державних рішень, а існуючі інституційні механізми часто обмежені у фінансуванні та повноваженнях. На місцевому рівні ще бракує належної підготовки кадрів з гендерної тематики, що гальмує впровадження принципів гендерної рівності у регіонах. Важливо, що на відміну від низки країн ЄС, в Україні відсутній закон, який би чітко регламентував механізм впровадження *gender mainstreaming* як обов'язкової управлінської практики.

У перспективі, задля успішної імплементації європейських стандартів гендерної рівності, Україні варто:

1) Законодавчо закріпити обов'язковість проведення гендерного аналізу на всіх стадіях прийняття політичних рішень та бюджетного процесу.

2) Інституалізувати систему гендерної експертизи всіх проєктів законів, постанов та регуляторних актів.

3) Розширити систему підготовки кадрів з питань гендерної рівності в органах державної влади та місцевого самоврядування;

4) Забезпечити фінансування державних програм спрямованих на подолання дискримінації за ознакою статі та підтримку вразливих груп;

5) Сприяти розвитку громадських ініціатив та організацій, що працюють у сфері захисту прав жінок та впровадження гендерної рівності.

Отже, інтеграція гендерного підходу ЄС у правову систему України є важливим та необхідним процесом у контексті євроінтеграційного курсу держави. Попри наявні досягнення, реалізація принципів гендерної рівності вимагає подальшої нормативної конкретизації, інституційного зміцнення та зміни суспільного мислення. Гармонізація з європейськими стандартами не лише зобов'язання в рамках міжнародного права, а й шлях до побудови більш справедливого, інклюзивного та демократичного суспільства в Україні.

Список використаних джерел:

1. Григоренко Ю. Правове регулювання гендерної політики в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/inshe/pravove-regulyuvannya-gendernoyi-politiki-v-ukrayini-suchasniy-stand-i-perspektivi-rozvitku.html> (дата звернення 03.05.2025).
2. Філіпчук В. Гендерна політика Європейського Союзу: загальні принципи та найкращі практики. Київ: МЦПД, 2015. 44 с.
3. Хавлін Т. В. Гендерна політика в рамках Європейського Союзу та український вимір. *Політика*. 2018. С. 118-122.
4. Чи гендерно чутлива система соціального захисту в Україні? URL: <https://jurfem.com.ua/chy-henderno-chutlyva-systema-sotszahystu/> (дата звернення 03.05.2025).

Яцуляк Ігор Тарасович, здобувач вищої освіти факультету управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет ім. Івана Франка, Україна

РОЛЬ ЄС У ВІДНОВЛЕННІ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ

Повномасштабне російське вторгнення у лютому 2022 року призвело до масштабних руйнувань критичної інфраструктури України. Європейський Союз одразу заявив про свою солідарність і взяв активну участь у відновленні енергетичних, транспортних, телекомунікаційних і водопостачальних мереж, а також об'єктів охорони здоров'я та інших життєво важливих систем. Допомога ЄС спрямована на підвищення стійкості цих систем, адаптацію їх до європейських стандартів і створення передумов для довгострокової стійкості України та її інтеграції в європейський простір.

В секторі енергетики ЄС визначив пріоритет надшвидкої допомоги, особливо перед зимовим періодом. «На жовтень 2024 року ЄІБ та Єврокомісія ініціювали «План підтримки енергетики України», за яким інвестується до 600 млн євро в екстрені проекти з генерації тепла й електроенергії, укриття пошкоджених підстанцій та відновлення мереж» [4]. Значна увага приділяється відновлюваним джерелам: наприклад, проект «Промінь надії» передбачає доставку понад 5 800 сонячних панелей до лікарень, що забезпечує їхню енергетичну автономність. Фінансування надходить у формі грантів і кредитів через ЄС-агенції та механізми Ukraine Facility, а також програм ЄІБ і ЄБРР із технічною підтримкою. Основною метою є забезпечити безперебійну роботу енергосистеми й наблизити її до стандартів ЄС, адже енергетична стійкість є ключовою для безпеки й економіки країни.

У транспортному секторі ЄС акцентує увагу на забезпеченні логістичних коридорів. Вже у травні 2022 року Комісія запустила план «Дороги солідарності». «Це альтернативні маршрути через ЄС-порти та країни-союзники (залізницею, автошляхами, річками), завдяки яким вивозиться велика частина українських товарів» [2]. Європейські інвестиції спрямовані на модернізацію прикордонної інфраструктури: наприклад, ЄІБ виділив €50 млн на ремонт залізничних ліній та пунктів пропуску на західному кордоні України (у межах гранту Connecting Europe), а ЄБРР перенаправив кредити на термінові ремонти автошляхів до ЄС. Такі заходи мають розвантажити перевантажені траси та пришвидшити експорт, особливо агропродукції. Водночас Україна починає інтегрувати свою мережу з європейськими транспортними коридорами TEN-T і адаптувати стандарти руху до європейських норм.

Ще однією галуззю, що привернула увагу ЄС, стало відновлення телекомунікаційної та цифрової інфраструктури. «Внаслідок активних бойових дій сотні телеком-об'єктів було зруйновано або пошкоджено, що створило проблеми з мобільним зв'язком і доступом до інтернету» [2]. ЄС надає фінансово-технічну допомогу операторам зв'язку і державним органам для ремонту вишок, заміни обладнання. Також підтримуються проекти з розбудови мережі високошвидкісного інтернету на селі, впровадження цифрових державних послуг та інтеграції до єдиної

цифрової системи ЄС. Мета цих заходів забезпечити безперебійний зв'язок і доступ до інформації в усіх регіонах та посилити цифрову стійкість суспільства, що є однією з пріоритетних задач ЄС щодо підтримки України.

Важливим напрямом також є відновлення водопостачання та водовідведення. За роки війни численні мережі води та очисні споруди в Україні постраждали від руйнувань і обстрілів, що створило загрозу екології й здоров'ю населення. «ЄС виділяє кошти на ремонт насосних станцій, резервуарів, заміну пошкоджених труб, а за підтримки ЄІБ і міжнародних партнерів здійснюються програми модернізації систем водоканалів за сучасними технологіями й нормами» [3, с. 2].

Зокрема, у рамках програми FELICITY II (спільного проєкту ЄС і Німеччини) ведеться робота над оновленням міських мереж, розробкою планів реконструкції та адаптацією стандартів до європейських директив щодо якості питної води та санітарії. «Пріоритет тут – швидке відновлення подачі чистої води і роботи каналізаційних систем, оскільки це запобігає спалахам хвороб та забезпечує життєдіяльність громад» [3, с. 6].

У секторі охорони здоров'я підтримка з боку ЄС спрямована на відновлення медичної інфраструктури і забезпечення лікарень необхідним обладнанням. За програмами міжнародної допомоги було встановлено модульні клініки (за участі ВООЗ і МОЗ), які надають первинну медичну допомогу у постраждалих регіонах. Використовуються як гуманітарні кошти на швидкі реагування (закупівлю автомобілів швидкої допомоги та обладнання), так і інвестиції в реконструкцію закладів. Європейський інвестиційний банк та інші фінансові інститути профінансували капітальні ремонти: у Львівській області відновлено реанімаційні відділення лікарні та дитячі садки з модернізацією енергоефективності. Мета цих зусиль відновити доступ громадян до якісних медпослуг та підвищити стійкість системи охорони здоров'я України.

У сфері кібернетичної безпеки ЄС також надає стратегічну підтримку. Зокрема, Євросоюз організував спецпрограму спільного навчання й обміну досвідом для українських кіберфахівців. «В грудні 2023 року Україна та Європейське агентство з кібербезпеки (ENISA) уклали домовленість про співпрацю у протидії кібератакам на критичну інфраструктуру, проведенні спільних тренінгів і розробці стандартів захищеності» [2].

Крім того, ЄС сприяє зміцненню системи захисту від інформаційних загроз: фінансуються заходи з підвищення обізнаності населення, протидії дезінформації та розвитку національного CERT (команд реагування на інциденти). Ця підтримка має допомогти Україні ефективніше протидіяти кібергібридним загрозам і наблизити її інформаційні системи до спільних європейських стандартів безпеки.

«Для забезпечення ліквідації крайньої бідності та підвищення рівня добробуту населення управління інвестиціями має спрямовуватись на досягнення головних цілей: забезпечення вільного доступу до ринків, регіональної інтеграції та управління шоками» [1, с. 183]. Фінансування та супровід здійснюються за Team Europe: комбіновано використано гранти з європейських фондів (бюджет Ukraine Facility), кредити ЄІБ/ЄБРР під гарантію ЄС і кошти донорів, а технічна допомога надається через програми Твіннінг, TAIEХ і спільні місії експертів. Цей підхід дозволяє поєднати фінансові вливання з передачею знань і кращих практик управління інфраструктурою. Водночас існують складнощі: європейські тендерні

процедури є бюрократичними й можуть затягувати терміни проєктів. Також великі суми та матеріали вимагають жорсткого контролю через ризики корупції, тому донори наполягають на реформах і прозорих закупівлях. Нарешті, довгострокова підтримка залежить від безпекового контексту: для сталості відновлення необхідно не лише швидко будувати, а й планувати експлуатацію та фінансування нових об'єктів у майбутньому.

Отже, ЄС відіграє комплексну роль у відновленні критичної інфраструктури України як в оперативному ліквідуванні руйнувань, так і у створенні бази для модернізації за європейськими стандартами. Фінансові вливання та технічна допомога поєднуються з підтримкою реформ і запровадженням енергетичних, транспортних та цифрових рішень майбутнього.

Список використаних джерел:

1. Гринів В., Клепанчук О. Роль інвестиційних процесів у післявоєнній відбудові торговельної галузі України. *Modeling the development of the economic systems*. 2023. №2. С. 179-188.
2. Наша робота з відновлення критичної інфраструктури України приносить відчутні результати. URL: <https://www.nefco.int/news> (дата звернення 03.05.2025).
3. Поясник Г. Роль екологічного підприємництва в умовах післявоєнної відбудови. *Економіка та суспільство*. 2023. №47. С. 1-8.
4. Як ЄС допомагає Україні відновити енергетику. URL: <https://www.dw.com/uk/ak-es-narosue-energeticnu-dopomogu-ukraini/a-70640012> (дата звернення 03.05.2025).

Боклаг Ірина Сергіївна, здобувач вищої освіти факультету міжнародної торгівлі та права

«Державний торговельно-економічний університет», Україна

Науковий керівник: Кушнарєнко Наталія Петрівна, канд. екон. наук, доцент кафедри світової економіки

«Державний торговельно-економічний університет», Україна

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ КОРПОРАЦІЙ У СТАЛОМУ РОЗВИТКУ

В епоху глобалізації міжнародні корпорації відіграють ключову роль у формуванні економічного, соціального та екологічного середовища. Їхня діяльність дедалі більше орієнтується на досягнення цілей сталого розвитку, що передбачають узгодження економічних, соціальних і екологічних пріоритетів суспільства. Сучасні транснаціональні компанії розглядають сталість як стратегічний чинник конкурентоспроможності: впровадження екологічних і соціально відповідальних практик зміцнює репутацію, підвищує рівень довіри серед партнерів та сприяє поширенню інноваційних підходів до управління на глобальному рівні.

Прикладом ефективного втілення принципів сталого розвитку в діяльності транснаціональних корпорацій можна вважати провідні міжнародні компанії, які інтегрували екологічні та соціальні цілі у свої стратегії. Такі компанії демонструють, що сталий розвиток може поєднуватися з інноваціями, ефективністю та прибутковістю, формуючи довгострокову цінність для суспільства. Серед лідерів цього напрямку - корпорації Microsoft, Unilever та IKEA, що постійно звітують про виконання екологічних програм і досягнення у сфері сталого розвитку.

Microsoft задекларувала амбітну мету стати «вуглецево негативною», «водно-позитивною» та «нуль-відходною» до 2030 року. За даними офіційного звіту компанії за 2024 рік, уже укладено контракти на понад 19 ГВт нової відновлюваної енергії у 16 країнах, а також активно розвиваються спеціальні центри з повторного використання матеріалів [1]. Інший приклад - Unilever, яка оновила власну кліматичну стратегію, передбачивши декарбонізацію виробництва, скорочення пластикових відходів і розвиток сталих ланцюгів постачання [2]. IKEA, у свою чергу, зосереджує зусилля на впровадженні принципів циркулярної економіки та переході на 100 % відновлювану енергію у власних виробничих і логістичних процесах [3].

Статистичні дані Net Zero Stocktake 2024 свідчать про зростання активності корпорацій у сфері кліматичних зобов'язань. Особливо динамічний прогрес спостерігається серед компаній Азії, де за останні півтора року суттєво збільшилася кількість корпоративних стратегій досягнення «Net Zero». Це підтверджує формування глобальної тенденції відповідального бізнесу, у межах якої міжнародні корпорації виступають ключовими драйверами сталого розвитку.

Таблиця 1

**Кількість компаній із цілями досягнення «Net Zero» у провідних країнах Азії
(2023–2024 рр.)**

№	Країна	Кількість компаній із цілями «Net Zero» 18 міс. тому	Кількість компаній із цілями «Net Zero» станом на 2024 р.	Темп зростання, %
1	Японія	118	184	+56 %
2	Китай	27	48	+78 %
3	Південна Корея	22	41	+86 %
4	Індія	20	29	+45 %
5	Тайвань	12	26	+117 %

Джерело: складено автором на основі [4].

Як видно з табл. 1, кількість компаній, що декларують кліматичні цілі, різко зросла в азійських країнах. Найвищі темпи зростання демонструють Тайвань і Таїланд, що свідчить про активізацію бізнесу в регіонах, які раніше мали нижчий рівень кліматичних зобов'язань. У Японії кількість компаній із цілями «Net Zero» є найбільшою - 184. Загалом зростання на 66 % підтверджує посилення глобальної корпоративної участі у реалізації принципів сталого розвитку.

Загальна динаміка впровадження кліматичних стратегій на глобальному рівні демонструє швидке зростання кількості країн, регіонів, міст і компаній, що декларують цілі досягнення «Net Zero».

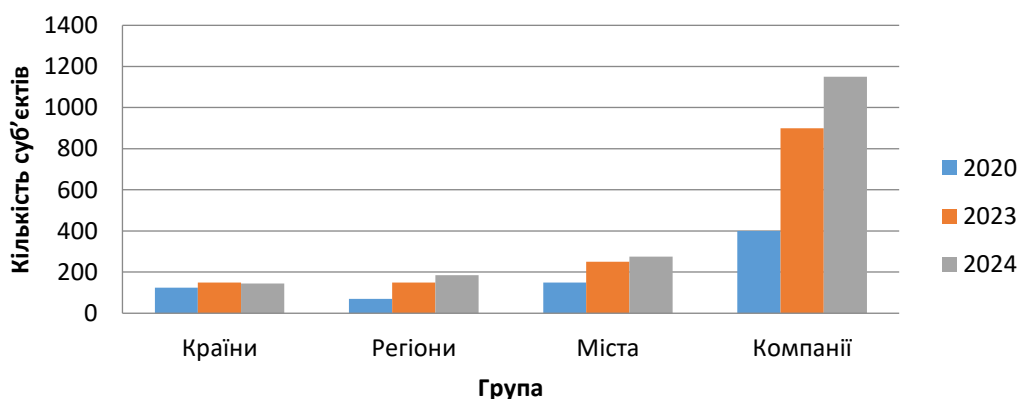

**Рис. 1. Динаміка зростання кількості суб'єктів із цілями «Net Zero»
(2020–2024 рр.)**

Джерело: складено автором на основі [4].

Отримані дані свідчать про те, що найбільш активне зростання демонструють міжнародні компанії, що підтверджує посилення їхньої ролі у досягненні глобальних кліматичних цілей. Збільшення кількості зобов'язань серед країн і регіонів також вказує на розширення міжнародного партнерства у сфері сталого розвитку.

Важливо, що сталий розвиток у діяльності міжнародних корпорацій уже не сприймається як окремий соціальний проєкт, а стає інтегрованою частиною бізнес-моделі. Звітність за стандартами ESG (Environmental, Social, Governance)

перетворилася на обов'язковий елемент корпоративного управління, який враховується інвесторами, рейтинговими агентствами та урядами. Публікація нефінансових звітів підвищує прозорість, знижує репутаційні ризики та зміцнює позиції компаній на міжнародних ринках. Саме тому багато корпорацій активно впроваджують системи внутрішнього моніторингу екологічного впливу, етичних стандартів і рівності можливостей для працівників.

Водночас міжнародні організації поступово створюють єдині нормативні рамки для оцінки сталості бізнесу. Європейський Союз ухвалив Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD), яка зобов'язує великі компанії звітувати про свій вплив на довкілля та суспільство у стандартизованому форматі. Цей підхід сприяє уніфікації вимог і дозволяє зіставляти результати різних компаній на глобальному рівні. Крім того, ініціативи ООН (UN Global Compact) та World Economic Forum сприяють поширенню принципів сталого розвитку серед бізнесу, стимулюючи корпорації до більш відповідального використання ресурсів і розвитку партнерств між державним і приватним секторами.

В Україні принципи сталого розвитку також поступово інтегруються у діяльність міжнародних і національних компаній. Так, у 2023 році корпорація Nestlé оголосила про інвестиції обсягом 40 млн швейцарських франків у створення нового виробничого підприємства у селі Смолигів Волинської області, яке спеціалізується на випуску локальної продукції та забезпечує сотні нових робочих місць [5]. Компанія підкреслює, що проєкт відповідає принципам енергоефективності та сталого розвитку, сприяючи економічному відновленню регіону. Іншим прикладом є діяльність Henkel Ukraine, яка у 2024 році представила результати програми Sustainability Ambition Framework 2030+, зосередженої на декарбонізації виробництва, переході на відновлювані джерела енергії та розвитку циркулярної економіки [6]. Такі приклади свідчать про активне поширення міжнародних стандартів корпоративної відповідальності та поступову екологізацію бізнесу в Україні.

Таким чином, міжнародні корпорації відіграють ключову роль у глобальному переході до сталого розвитку, задаючи стандарти відповідального бізнесу та демонструючи приклади ефективного поєднання економічних і соціально-екологічних цілей. Їхня діяльність свідчить, що сталість перестала бути лише репутаційним чинником - вона стала основою корпоративної стратегії, що визначає довгострокову конкурентоспроможність і привабливість для інвесторів. Застосування підходів ESG у стратегічному управлінні формує нову модель взаємодії бізнесу, держави та суспільства, засновану на партнерстві, інноваціях і прозорості.

Для України орієнтація на міжнародні стандарти сталого розвитку та розширення співпраці з транснаціональними корпораціями відкривають значний потенціал для післявоєнного економічного відновлення. Участь українських підприємств у глобальних ініціативах сталості дозволить не лише залучати інвестиції, а й інтегрувати сучасні технології, розвивати «зелену» економіку та зміцнювати міжнародний імідж держави. Таким чином, сталий розвиток має стати стратегічним орієнтиром для бізнесу і державної політики, здатним забезпечити Україні економічне зростання та довгострокову стійкість у глобальному середовищі.

Список використаних джерел:

1. Microsoft Environmental Sustainability Report 2024. URL: <https://www.microsoft.com/sustainability> (дата звернення: 03.11.2025).
2. Unilever - Climate Transition Action Plan 2024. URL: <https://www.unilever.com/sustainability> (дата звернення: 03.11.2025).
3. IKEA Sustainability and Climate Reports FY24. URL: <https://www.ikea.com/global/en/newsroom/sustainability/ikea-sustainability-and-climate-reports-fy24-250130/> (дата звернення: 03.11.2025).
4. Net Zero Stocktake 2024: Assessing the status and trends of net zero target setting. Аналітичний звіт. URL: https://ca1-nzt.edcdn.com/Reports/Net_Zero_Stocktake_2024.pdf?v=1732639611 (дата звернення: 03.11.2025).
5. Nestlé launches vermicelli production at new factory in Ukraine. URL: <https://agronews.ua/en/news/nestle-launches-vermicelli-production-at-new-factory-in-ukraine/> (дата звернення: 03.11.2025).
6. Henkel Sustainability Ambition Framework 2030+. URL: <https://www.henkel.com/sustainability/strategy-and-values/sustainability-ambition-framework-2030-plus> (дата звернення: 03.11.2025).

Цвинда Олексій Андрійович, здобувач вищої освіти економічного факультету
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Україна

Науковий керівник: Крикун Ольга Олександрівна, кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри економіки та менеджменту
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Україна

СТРУКТУРА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ ЯК ІНДИКАТОР ЕФЕКТИВНОСТІ КОЛЕКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

У сучасному управлінському середовищі соціально-психологічний клімат (СПК) розглядається як ключовий чинник, що визначає якість колективної взаємодії, рівень мотивації, згуртованості та психологічного комфорту працівників. За визначенням О.О. Роговської та М.С. Хаджинової, СПК є інструментом управління персоналом, що впливає на продуктивність і задоволеність працівників, особливо в соціальних службах [1].

СПК трактується як інтегральна характеристика колективу, що охоплює емоційний настрій, міжособистісні стосунки, згуртованість і задоволеність працею. М.Г. Луцький із співавторами розглядають клімат організації як систему, яка поєднує організаційний і психологічний компоненти, що відображають взаємозв'язок між формальними управлінськими структурами та неформальними відносинами в колективі [2].

На думку О.П. Жаровської, соціально-психологічний клімат є основою управління персоналом і визначає ефективність використання кадрового потенціалу [3]. О. Сімоненко у своїй теоретичній моделі СПК підкреслює багатовимірність цього явища, яке включає емоційні, когнітивні, мотиваційні та поведінкові складові [4]. З позицій психологічної стійкості, Н. Павлик визначає СПК як показник адаптивності особистості до змін і стресових факторів, що робить його важливим чинником стабільності колективу [5].

В управлінні підприємствами, за Л. Ющишиною, Т. Шматковською та А. Юхимчук, СПК формується внаслідок цілеспрямованих управлінських дій — розвитку комунікації, ефективного лідерства, підтримки командного духу та профілактики конфліктів [6].

Розмаїття наукових підходів свідчить, що соціально-психологічний клімат є багатокомпонентною системою, яка охоплює як емоційно-мотиваційні, так і організаційно-управлінські аспекти.

Узагальнені наукові підходи до визначення СПК наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Трактування соціально-психологічного клімату (СПК) та ключові акценти науковців

№	Автор(и)	Трактування СПК	Основний акцент	Джерело
1	Роговська О.О., Хаджинова М.С.	Інструмент управління персоналом	Організаційна культура, мотивація	[1]
2	Луцький М.Г. та ін.	Взаємодія психологічного та організаційного клімату	Структура, чинники формування	[2]

Продовження табл. 1

№	Автор(и)	Трактування СПК	Основний акцент	Джерело
3	Жаровська О.П.	Основа управління персоналом	Соціометрія, лідерство	[3]
4	Сімоненко О.	Теоретична модель СПК	Структура, багатовимірність	[4]
5	Павлик Н.	Показник адаптивності особистості	Стресостійкість, саморегуляція	[5]
6	Ющишина Л., Шматковська Т., Юхимчук А.	Результат управлінських зусиль	Комунікація, лідерство, підтримка	[6]

Проаналізовані підходи дозволяють перейти до розгляду структурних елементів соціально-психологічного клімату, механізмів його формування та управління ним у сучасних організаціях.

Важливим елементом формування позитивного соціально-психологічного клімату є організаційна культура. Як зазначають О.О. Роговська та М.С. Хаджинова, саме цінності, традиції, норми поведінки й комунікаційні практики створюють середовище, у якому працівники відчують безпеку, приналежність і довіру [1]. Організаційна культура виступає фоном, що підтримує соціальну взаємодію, знижує напруження та запобігає конфліктам. Її гармонійне поєднання з управлінськими процесами забезпечує стабільність у колективі навіть за умов зовнішніх змін.

Науковці підкреслюють, що структура СПК включає взаємопов'язані рівні — емоційний, когнітивний, мотиваційний і поведінковий. Згідно з підходом О. Сімоненко, ці складові взаємодіють у межах організації як цілісної системи, формуючи “соціальну енергетику” колективу [4]. Емоційний рівень відображає переважаючий настрій і довіру, когнітивний — спільне бачення цілей і цінностей, мотиваційний — рівень залученості, а поведінковий — узгодженість дій. Від балансу між ними залежить не лише психологічна атмосфера, а й ефективність командної діяльності.

М.Г. Луцький зі співавторами зазначають, що клімат формується під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників — стилю керівництва, системи комунікації, організаційної структури, а також соціально-економічного контексту [2]. Важливою умовою підтримки позитивного клімату є ефективна система зворотного зв'язку, що дозволяє виявляти конфлікти, узгоджувати очікування та забезпечувати участь персоналу в ухваленні рішень. У цьому аспекті СПК стає не просто наслідком управлінської діяльності, а й її активним регулятором, який визначає темп розвитку організації.

Психологічна стабільність колективу безпосередньо пов'язана з адаптивністю особистості. Н. Павлик розглядає СПК як середовище, у якому формується здатність працівників до саморегуляції, стресостійкості та позитивного сприйняття змін [5]. Чим вищий рівень підтримки та довіри у колективі, тим легше працівники долають професійні виклики та зберігають продуктивність у періоди трансформацій. Таким чином, СПК виконує не лише соціальну, а й психотерапевтичну функцію — забезпечує психологічну безпеку та підвищує якість трудового життя.

Не менш важливою складовою управління є практичне впровадження програм розвитку командної взаємодії. Л. Ющишина, Т. Шматковська та А. Юхимчук зазначають, що формування сприятливого клімату потребує системних дій — від навчання керівників навичкам емоційного лідерства до створення платформ для внутрішньої комунікації [6]. За умови стратегічного підходу СПК стає індикатором ефективності управлінських рішень і чинником підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Рис. 1 Структура соціально-психологічного клімату

Джерело: сформовано авторами на основі [2; 11; 15; 20]

Як видно з рисунку, СПК виступає не лише індикатором внутрішнього стану колективу, а й стратегічним ресурсом організації, що визначає її ефективність, стабільність і конкурентоспроможність в умовах змін.

У підсумку соціально-психологічний клімат доцільно розглядати як інтегральну управлінську категорію, що поєднує емоційні, когнітивні, мотиваційні та поведінкові складові. Він виступає одночасно індикатором ефективності колективної взаємодії та стратегічним ресурсом організації. Управління СПК дозволяє формувати високий рівень згуртованості, психологічної безпеки й готовності персоналу до змін, що є ключовими умовами сталого розвитку установи в умовах трансформацій.

Таким чином, соціально-психологічний клімат слід розглядати як системну управлінську категорію, здатну забезпечити якісну взаємодію в колективі, підтримку психоемоційного балансу та реалізацію стратегічних цілей організації.

Список використаних джерел:

1. Роговська О.О., Хаджинова М.С. Організаційна культура та соціально-психологічний клімат як інструменти управління персоналом в системі соціальних служб в Україні – URL: https://journals.urau.ua/vsgf_pstu/article/view/320604/311206

2. Луцький М. Г., Мостенська Т. Л., Ковтун О. А., Мостенська Т. Г. Теоретичні засади визначення клімату організації та чинників його формування // Український журнал прикладної економіки. – 2021. – Т. 6, № 2. – С. 171-180. – DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2021-2-22> – URL: https://ujae.org.ua/wp-content/uploads/2021/10/ujae_2021_r02_a22.pdf
3. Жаровська О.П. Соціально-психологічний клімат як основа управління в колективах організацій та установ // Вісник післядипломної освіти: збірник наукових праць. – 2025. – № 31(60). – С. 227-245. – URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/visnyk_PO/31_60_2025/admin/Bulletin_31_60_sciences_Social_and_Behav_Manag_Admin_Olena%20Zharovska.pdf
4. Сімоненко О. Теоретична модель соціально-психологічного клімату в організації в процесі впровадження децентралізації в Україні // Вчені записки Університету «КРОК». – 2022. – № 4(68). – С. 140–151. – URL: <https://snku.krok.edu.ua/index.php/vcheni-zapiski-universitetu-krok/article/view/553>
5. Павлик Н. Проблема соціально-психологічної адаптивності особистості в умовах світових змін // Вісник Київського інституту бізнесу та технологій. – 2025. – № 52(1). – URL: <https://herald.kibit.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/1813/177>
6. Ющишина Л., Шматковська Т., Юхимчук А. Особливості управління процесом формування сприятливого соціально-психологічного клімату в колективі сучасного підприємства // ResearchGate. – 2024. – URL: https://www.researchgate.net/publication/381533063_OSOBLIVOSTI_UPRAVLINNA_PROCESO_M_FORMUVANNA_SPRIATLIVOGO_SOCIALNO-PSIHOLOGICNOGO_KLIMATU_V_KOLEKTIVI_SUCASNOGO_PIDPRIEMSTVAFEATURES_OF_MANAGING_THE_PROCESS_OF_FORMING_A_FAVORABLE_SOCIAL_AND_PSYCHOLOGIC

СЕКЦІЯ 6.

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Марунчак Катерина-Марія Богданівна, здобувач вищої освіти факультету міжнародних відносин

Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ДИПЛОМАТІЇ: СУЧАСНІ ІНСТРУМЕНТИ МІЖДЕРЖАВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

У час, коли поняття глобалізації, диджиталізації та автоматизації набирають популярності й реалізуються у різних формах на різних соціальних рівнях, доречно згадати про вплив цих тенденцій на колись традиційні форми міждержавних комунікацій.

Дипломатія як ключовий інструмент зовнішньої політики держави є процесом і практикою комунікації між міжнародними акторами, метою якої є досягнення взаєморозуміння, узгодження інтересів і мирне вирішення суперечок. Вона передбачає використання різних методів — діалогу, переконання, компромісу та примусу — для впливу на поведінку інших учасників міжнародної системи [1].

В епоху розвитку інформаційного суспільства та стрімкої цифровізації комунікацій дипломатія поступово переходить у нову площину, де цифрові технології відіграють ключову роль у формуванні міжнародних зв'язків. Цей процес зумовив появу поняття цифрової дипломатії — сучасного напряму зовнішньополітичної діяльності, що передбачає використання інформаційно-комунікаційних технологій для досягнення дипломатичних цілей, просування національних інтересів та зміцнення міжнародного іміджу держави.

Інструментарій цифрової дипломатії охоплює широкий спектр засобів, який постійно оновлюється й стає більш динамічним, візуальним та орієнтованим на пряму взаємодію з громадськістю.

Уряди та міжнародні організації дедалі активніше використовують соціальні медіа — X, Instagram, Facebook, Telegram — для поширення офіційних повідомлень, швидкого реагування на події та прямої взаємодії з іноземною громадськістю. Такий підхід дозволяє оминати традиційні медіа-посередники та робить голос держави більш персоніфікованим і доступним [2].

Також характерним є відхід від довгих текстів на користь мультимедійних форматів — інтерактивної інфографіки, відеоконтенту та цифрових презентацій. Візуалізація складних політичних рішень підвищує залученість аудиторії та робить інформацію зрозумілішою для широкого кола користувачів.

Особливу увагу сучасні дипломати приділяють формуванню та просуванню бренду держави в цифровому середовищі. Через соціальні медіа та онлайн-платформи вони демонструють цінності, досягнення та унікальні особливості своєї країни, створюючи впізнаваний імідж на міжнародній арені. Цифрова присутність стає інструментом культурної дипломатії, що допомагає будувати довіру та позитивне сприйняття держави за кордоном.

У підсумку можна стверджувати, що процес цифровізації змінює природу дипломатичної діяльності. Соціальні медіа, інтерактивні платформи та мультимедійні формати дають державам виходити за межі традиційних каналів комунікації, будувати прямий контакт із міжнародною громадськістю та оперативно реагувати на події. Сучасна дипломатія перетворюється з закритого інституту на відкриту та проактивну систему, де значна увага приділяється формуванню іміджу та бренду держави в цифровому середовищі. Це не лише підвищує впізнаваність країни, а й сприяє довгостроковому зміцненню її авторитету, довіри та впливу на міжнародній арені.

Список використаних джерел:

1. WHAT IS DIPLOMACY? JINDAL GLOBAL UNIVERSITY, 24 ЛЮТОГО 2024 РОКУ. URL: <https://jgu.edu.in/blog/2024/02/24/what-is-diplomacy/>
2. DIGITAL DIPLOMACY AND ITS IMPLICATIONS IN THE 21ST CENTURY. Institute of Peace and Research Centre (IPRC), 24 січня 2023 р. URL: <https://www.iprc.com.tr/digital-diplomacy-and-its-implications-in-the-21st-century/> iprc.com.tr

СЕКЦІЯ 7.

ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

Bohdan Kozhushko, 4th year cadet of the Faculty of Training Specialists for Pre-Trial Investigation Bodies of the National Police of Ukraine
Dnipro State University of Internal Affairs, Dnipro, Ukraine

Scientific supervisor: Volodymyr Krasnopol'skyi, doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Language Training
Dnipro State University of Internal Affairs, Dnipro, Ukraine

FOREIGN LANGUAGE FOR SPECIFIC PURPOSES AS A COMPONENT OF PROFESSIONAL TRAINING OF CADETS IN INSTITUTIONS WITH SPECIFIC LEARNING CONDITIONS

In the modern context of globalization and internationalization of social processes, knowledge of a foreign language has become an integral component of professional competence in any field. Foreign language training acquires particular importance in higher education institutions with specific learning conditions, where future law enforcement officers, military personnel, and other national security specialists must possess the skills of professional foreign-language communication. A foreign language for specific purposes not only broadens the cadets' worldview but also ensures their ability to effectively interact with colleagues from other countries, work with specialized sources of information, and participate in international cooperation.

The formation of cadets' foreign-language communicative competence is a complex and multi-level process that combines linguistic, professional, and cultural components of training. Successful implementation of this process requires the use of modern teaching methods, interactive technologies, and the creation of a language environment that closely imitates real professional settings. Analyzing the main ways to improve professionally oriented foreign-language training for future police officers, L. Dyahileva emphasizes the importance of developing pragmatic competence and suggests ways to enhance it. She stresses that the development of communicative competence should take place in a language and communication environment aimed at harmoniously integrating speech and professional behavior [1, pp. 35–39]. The primary goal of foreign language instruction is to develop cadets' communicative abilities and practical language skills. To achieve this, teaching methods that stimulate cadets' cognitive activity should be selected. Among the most effective approaches are cooperative learning, interactive techniques, project-based methods, and the use of modern computer technologies and Internet resources. Interactive methods, in particular, involve active interaction between cadets and instructors in the form of dialogue or discussion. These methods aim to jointly solve learning tasks, develop mutual understanding, and foster cadets' personal qualities [2, p. 26]. It is important to note that the effectiveness of foreign-language training for future law enforcement officers largely depends on the professional orientation of the learning content. The educational

process should focus not only on mastering grammatical structures and basic vocabulary but also on acquiring specialized terminology and typical communicative situations encountered in police work. Learning a foreign language should consider the real communicative needs of future professionals — such as conducting negotiations, drafting official documents, translating specialized texts, and participating in international operations. The main principles of modern foreign-language training for police officers and cadets include: result orientation, individualization, systematicity, priority of self-directed learning, teamwork, reliance on prior educational experience, contextual learning, efficiency, the development of educational needs, and conscious learning [3]. In the process of training future police officers, distance learning plays a significant role through the use of online communication platforms. These innovative methods have gained wide popularity due to their flexibility, as they are not bound by specific schedules, providing comfort and adaptability to individual learning rhythms. At the same time, such training requires cadets to maintain self-discipline and motivation, as they are responsible for tracking their own progress and managing their study time [2].

Therefore, a foreign language for specific purposes serves as an essential element of the professional training system for cadets in institutions with specific learning conditions, aimed at forming competent, communicative, and competitive specialists. Proficiency in a foreign language enables future law enforcement officers to engage in professional communication in an international environment, participate in joint operations, conferences, and training sessions, and gain access to the latest sources of professional information. The use of innovative teaching methods, interactive technologies, and distance learning formats creates favorable conditions for developing cadets' communication skills, critical thinking, and professional autonomy. Such approaches enhance motivation to study the language, expand opportunities for its practical use, and ensure that language training meets the modern requirements of law enforcement practice.

References:

1. Dyahileva L.D. *Issues of Language Training for Future Law Enforcement Officers in the New Conditions of Professional Activity*. Current Scientific Research in the Modern World: Proceedings of the 14th International Scientific Conference, July 26–27, 2016, Pereiaslav-Khmelnytskyi. Issue 6 (14), Part 10, pp. 35–39.
2. Rii M.M., Horun H.R. *Peculiarities of Using Innovative Methods in Foreign Language Training of Future Police Officers*. *Innovative Pedagogy*, 2025, Issue 81, Vol. 2. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/81.2.4>.
3. *English for Police*. URL: <https://www.englishclub.com/english-for-work/police.htm>

Diana Kovalova, Faculty of International Trade and Law,
course IV, group 18, specialty International Law
State University of Trade and Economics, Kyiv, Ukraine

Scientific supervisor: Svetlana Terekhova, Dr.Sc. (Linguistics), Professor,
Professor of the Department of Germanic and Roman Languages
Kyiv National Linguistic University, Ukraine
Professor of the Department of Modern European Languages
State University of Trade and Economics, Kyiv, Ukraine

INTERNATIONAL LEGAL CONSCIOUSNESS AND CYBER DIPLOMACY

In the context of increasing digitalization and global cyber threats, the role of international legal consciousness in regulating cyber relations and ensuring cybersecurity becomes particularly significant. The growing importance of cyber diplomacy demonstrates the need for a coherent international legal framework governing states behavior in cyberspace.

International legal consciousness is the collective set of views, perceptions, and ideas held by participants in international relations concerning the essence and necessity of international law, legality, and order [1].

On the other hand, cyber diplomacy is a branch of foreign policy that focuses on the use of cyber technologies to achieve diplomatic objectives. This includes the application of cyber tools for communication with other countries, influencing global cybersecurity, and more.

Legal consciousness significantly impacts the formation and development of the legal environment within a society. Before being expressed in legal acts, the interests and needs of people pass through the filter of the will and awareness of those involved in the creation of legal norms. Thus, the quality of these norms and their alignment with the needs of societal development depend on the legal perceptions and the level of legal awareness of those shaping them. This consciousness is a key factor in the development of legislation, ensuring legal stability, and safeguarding the rights and freedoms of citizens [2].

In today's world, cyber diplomacy is closely tied to the development of international legal consciousness and its influence. Through this emerging field, new legal norms and standards are being established, forming the foundation of international legal consciousness concerning the use of cyber technologies and behavior in the digital environment. Moreover, cyber diplomacy contributes greatly to international cooperation and the establishment of trust between (or among) nations.

Ukraine is actively engaging in digital diplomacy, which facilitates the development of partnerships, including the promotion of effective digital solutions like the "Diia" portal at the international level. Cyber diplomacy plays a significant role in shaping international legal consciousness. For example, through cyber diplomacy, Ukraine can build effective and mutually beneficial partnerships, share its expertise, and accelerate its European and Euro-Atlantic integration through cooperation with the EU and NATO [3].

Therefore, modern international legal consciousness is a collection of perceptions, values, norms, and institutional frameworks that defines how law is perceived, understood, and applied at the international level in the contemporary world. It reflects current trends, challenges, and opportunities in international relations and legal practice.

Modern international legal consciousness continuously evolves, reflecting changes in the global order, technology, social dimensions, and other areas of life. In particular, cyber diplomacy plays a critical role in shaping international legal consciousness and contributes to the development of legal regulation in the digital environment. The interaction between international legal consciousness and cyber diplomacy demonstrates that law is increasingly adapting to the realities of the digital age. The development of international norms in cyberspace depends not only on political will but also on the collective awareness of the need for responsible and ethical behavior online.

References:

1. Буткевич В.Г. Мицик В.В. Задорожній О.В. та ін. Міжнародне право. Основні галузі. - К.: Либідь, 2001. - 816 с. URL: http://librarium.freehostia.com/pravo/mijnar/mijpr_osngaluzi.html
2. Формування і розвиток правотворчості в умовах трансформації суспільства: монографія / за ред. д. філос. н., к.ю.н., професора, Заслуженого діяча науки і техніки України В. П. Павлича. – Одеса: Фенікс, 2018. – 348 с. URL: <https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/07ca54a1-a702-4e74-8155-68f7b767debf/content>
3. Як кібердипломатія може допомогти Україні у досягненні інтересів у зовнішній політиці // 2014-2024, Європейська правда, Міжнародна безпека та євроінтеграція України. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/10/5/7170795/>

Cherviak Violeta Oleksandrivna, 4th year student of the Faculty of International Trade and Law

State University of Trade and Economics, Kyiv, Ukraine

Scientific supervisor: Terekhova Svitlana Ivanivna, Dr.Sc. (Linguistics), Professor, Professor of the Department of Germanic and Roman Languages

Kyiv National Linguistic University, Ukraine

Professor of the Department of Modern European Languages

State University of Trade and Economics, Kyiv, Ukraine

LEGISLATION OF WHICH STATE APPLIES ON THE OCCUPIED TERRITORY

The issues and regime of military occupation are regulated by the following normative acts: Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land, the Geneva Conventions of 1949 and Additional Protocols of 1977 adopted by a Diplomatic Conference in Geneva and later ratified by almost all countries in the world.

In accordance with the Convention IV respecting the Laws and Customs of War on Land, a territory is considered occupied when it is actually placed under the authority of the hostile army (Article 42) [1].

Thus, occupation is the temporary seizure of a territory or part of a territory of one state by the armed forces of another state and the establishment of military administration in the occupied territory. The territory is considered to be occupied from the moment actual control over it is established and lasts until this control is no longer there [2, p.436]. However, the occupation of any territory does not mean that it comes under the jurisdiction of the occupying state. An occupation administration, established in this territory, should perform its functions in accordance with international law [3, p.351].

In accordance with Article 43 of Convention IV respecting the Laws and Customs of War on Land, the authority of the legitimate power having in fact passed into the hands of the occupant, the latter shall take all the measures in his power to restore, and ensure, as far as possible, public order and safety, while respecting, unless absolutely prevented, the laws in force in the country [1].

The requirement to respect the laws existing in the country means that the Occupying Power should not change, suspend or replace the existing legislation with its own [3, p.351]. Consequently, the legislation of the state to which the territory belongs applies in the occupied territory. The Convention relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War also contains regulations on military occupation (Section 3. Occupied Territories). For instance, as stated in Article 64 of this Convention, the penal laws of the occupied territory shall remain in force, with the exception of that they may be repealed or suspended by the Occupying Power in cases where they constitute a threat to its security or an obstacle to the application of the present Convention [4].

Ukrainian legislation also contains regulations and legal acts governing the legal status of occupied territories. The legal regime of the occupied territory in Ukraine is regulated by such normative legal acts as: the Constitution of Ukraine, the Criminal Procedure Code of Ukraine, the Laws of Ukraine "On Ensuring Civil Rights and Freedoms

of Citizens and the Legal Regime on the Temporarily Occupied Territory of Ukraine", etc. In accordance with the Law of Ukraine "On Ensuring Civil Rights and Freedoms of Citizens and the Legal Regime on the Temporarily Occupied Territory of Ukraine", which came into force in 2014 after the annexation of the Crimea, the temporarily occupied territory of Ukraine is an integral part of the territory of Ukraine, to which the Constitution and laws of Ukraine, as well as international treaties ratified by the Verkhovna Rada of Ukraine, apply (Article 1). It is also stated that the legal regime of the temporarily occupied territory may be determined, changed or abolished by the laws of Ukraine, and therefore the Occupying Power has no right to introduce its own legislation, change or abolish the legal regime of the occupied territory established by the legislation of Ukraine [5].

Therefore, the legislation of the occupied state remains in force in the occupied territory. Occupation imposes obligations on the occupying state to restore and ensure public order and security, complying with the laws existing in the state, except when this is absolutely impossible. It also acquires certain rights, the exercise of which must not violate the sovereignty of the occupied state [3, p.352]. Thus, occupation does not mean the loss of sovereignty over the occupied territory and does not give the Occupying Power the right to establish its own legislation.

References:

1. Convention IV respecting the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land dated 18.10.1907. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text
2. Telipko V. E., Ovcharenko A. S. International Public Law: Textbook edited by Telipko V. E. Kyiv: Centre for Educational Literature, 2010. 608 p. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/3FMB_Pravo/Telipko.-MCHP.pdf
3. Voitsikhovsky, A. V. International Law: Textbook; Ministry of Internal Affairs of Ukraine. Kharkiv: National University of Internal Affairs, 2020. 544 p. URL: http://library.megu.edu.ua:8180/jspui/bitstream/123456789/2835/1/2020%20Mizhnarodne%20pravo_Pidruchnyk_A%20Voitsikhovskyi_2020.pdf
4. Convention relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War dated 12.08.1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text
5. The Law of Ukraine "On Ensuring Civil Rights and Freedoms of Citizens and the Legal Regime on the Temporarily Occupied Territory of Ukraine" dated 27.04.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>

Zub Daria Oleksandrivna, 3rd year cadet of the Faculty of Training of Specialists for Pre-Trial Investigation Bodies of the National Police of Ukraine
Dnipro State University of Internal Affairs, Ukraine

Scientific supervisor: Dekusar Hanna Gennadiivna, senior lecturer of the Department of Language Training
Dnipro State University of Internal Affairs, Ukraine

THE ROLE OF DIGITAL TECHNOLOGIES IN PREVENTING DOMESTIC VIOLENCE

In today's society, the issue of domestic violence has become extremely relevant and pressing [4, p. 210]. In the context of modern challenges, in particular military conflict, when the risks of violence escalation are increasing, it is critically important to find innovative, confidential and fast assistance tools. Digital technologies (mobile applications, cloud services, AI) offer new opportunities to overcome barriers associated with social isolation, economic dependence and fear of victims.

Mobile technologies have become the most accessible means of communication, which has allowed the creation of specialized applications for victims that solve two key problems: speed of response and safety. A key functionality implemented in such Ukrainian applications as "Kryla" (MIA, UNFPA) and WhiteRibbonUA is the "hidden SOS button". The signal is activated without calling 102, which is critically important when the victim cannot speak. The system automatically transmits the exact geolocation and information about the specifics of the case (domestic violence) to the police [1, p. 84].

Given the total control by the perpetrators, the masking of applications (for example, under a calendar or a neutral icon) plays a critical role. This provides a hidden interface and reduces the risk of escalation.

The "My Diary" function in mobile applications allows victims to record the date, time and place of the incident in a safe and secure environment, as well as a description of the events, photo, audio and video evidence. This creates an evidentiary base that can be used in court, which is a significant step from passive appeal to active legal protection [2].

The use of advanced digital technologies goes beyond individual assistance and touches on systemic prevention. Artificial Intelligence models are being developed and tested abroad that can identify high risk by analyzing large data sets (police reports, social status, previous incidents), AI can identify families at increased risk of repeated or fatal violence, as well as timely intervention (primary prevention), based on forecasts, social services can prioritize resources for early intervention and preventive measures.

Effective countermeasures require a comprehensive approach and coordinated work of the police, social services, doctors and educational institutions. The creation of an integrated electronic system for recording cases of domestic violence provides quick and full access to information to all authorized entities. This helps to promptly make decisions on issuing restraining orders and monitor their implementation.

The implementation of digital solutions also carries new threats that require immediate resolution. This includes cyberstalking, i.e. the use of GPS trackers, spyware or social media for total control, as well as the dissemination of private data, i.e. the pattern of using intimate images for blackmail purposes.

Therefore, the introduction of digital technologies is not just an addition, but becomes a fundamental element of the transformation of the national system for preventing domestic violence [3]. These technologies ensure a transition from a predominantly reactive (post-factum) to a more preventive and operational approach, significantly increasing the chances of victims for safety and legal protection. Despite significant advantages, digitalization also creates new challenges. Today, the fight against domestic violence is inextricably linked to combating cyberviolence (geolocation tracking, blackmail, sharing of private data). Therefore, the further development of digital solutions should be accompanied by strengthening the cybersecurity of applications and active training of victims in digital literacy and measures to protect themselves from online harassment.

Thus, digital technologies are a powerful catalyst in the fight against domestic violence, offering not only life-saving tools, but also laying the foundation for a comprehensive, preventive and technologically equipped system for protecting human rights in Ukraine.

References:

1. Yurkiv Y. Use of digital technologies in organizing social support for persons who have suffered from domestic violence. *Science and Education*, No. 2, 2023. P. 83-88.
2. Preventing and combating domestic violence. URL: <https://sites.google.com/view/zpsh-nathnennya/> (date of application: 12.10.2025).
3. 10 ways to prevent domestic violence in society. URL: <https://rozirvykolo.org/korysni-materialy/yak-zapobigti-domashnomu-nasilstvu/> (date of application: 12.10.2025).
4. Dekusar H., Sheyko S. A gender approach in the work of the police in detecting and responding to cases of domestic violence. *Materials of the Regional Scientific and Practical Seminar (DDUVS, 05.12.2023). Current problems of preventing and combating domestic violence*. P. 210-212.

Купріянова Анастасія Олександрівна ^{ID}, курсант Військово-юридичного інституту Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна

Науковий керівник: Богущкий Володимир Володимирович, доцент кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: МЕХАНІЗМИ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА ДО СТАНДАРТІВ (*ACQUIS COMMUNAUTAIRE*) ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Процес європейської інтеграції України, що зазнав безпрецедентного прискорення після набуття статусу кандидата на членство в Європейському Союзі, формує актуальний напрям трансформації системи державного управління. Сучасна євроінтеграція виступає не лише політичною метою, але й всебічною правовою реформою, яка передбачає глибоке оновлення адміністративного законодавства і управлінських практик на основі стандартів *acquis communautaire*.

Особливу важливість має впровадження принципів належного врядування, верховенства права, відкритості, пропорційності та підзвітності органів публічної влади, що закріплені у Законі України «Про адміністративну процедуру» (2022). Ці принципи створюють основу для нової моделі взаємовідносин між державою і громадянином — сервісної, побудованої на довірі, правовій визначеності та ефективності прийняття управлінських рішень. Реформа адміністративного права нині сприймається не як проста технічна адаптація законодавства до європейських норм, а як масштабне стратегічне оновлення управлінської культури. Це передбачає перехід від застарілої бюрократичної моделі до інноваційної системи, сконцентрованої на потребах людини. В умовах воєнного стану така трансформація набуває критичного значення, адже стійкість державних інституцій, оперативність прийняття рішень та забезпечення прав громадян стають ключовими складовими національної безпеки.

Термін *acquis communautaire* охоплює весь масив норм і принципів Європейського Союзу, які визначають стандарти функціонування публічної адміністрації. Йдеться про вимоги законності, пропорційності, неупередженості, прозорості та відповідальності. Для України їх реалізація означає системне оновлення публічного управління, де органи влади діють не лише в межах повноважень, а й у дусі правової доброчесності та відкритості перед суспільством.

Після набрання чинності Законом України «Про адміністративну процедуру» розпочався новий етап уніфікації управлінських процесів. Цей закон закладає єдині засади взаємодії громадянина і держави, гарантує участь особи в адміністративному провадженні, встановлює порядок оскарження рішень і забезпечує правову визначеність адміністративних актів. Саме він стає основою для гармонізації інших напрямів адміністративного права — від надання послуг і публічних закупівель до сфер екологічного контролю та цифрового врядування.

Впровадження європейських стандартів особливо актуальне в умовах цифрової трансформації державного управління. Розвиток електронних адміністративних процедур, порталу «Дія», автоматизованого документообігу та відкритих реєстрів є проявом практичної реалізації принципів належного врядування. Україна фактично стала лідером серед країн-кандидатів у впровадженні *e-Government*, що сприяє зниженню корупційних ризиків, оптимізації процедур і підвищенню довіри громадян до держави.

Важливим елементом є розвиток адміністративної юстиції, яка забезпечує контроль за законністю рішень органів влади, формує практику застосування принципу верховенства права і гарантує громадянам ефективний судовий захист (Кодекс адміністративного судочинства України, 2005). Адміністративні суди дедалі частіше посиляються на стандарти Європейського суду з прав людини, формуючи правову культуру підзвітності та обґрунтованості адміністративних дій.

Попри суттєвий прогрес, процес гармонізації стикається з низкою викликів. Серед головних проблем — нестача кваліфікованих кадрів, що володіють компетенціями у сфері європейського адміністративного права, інституційна інертність, недосконалість координації між органами влади та складнощі у практичному впровадженні норм у регіонах. В умовах триваючої агресії Російської Федерації пріоритетом стає збереження керованості державного апарату, безперервності публічних функцій і швидкої адаптації управлінських рішень до кризових обставин.

Перспективи подальшої євроінтеграційної трансформації полягають у розвитку професійної компетентності державних службовців, розробці галузевих стандартів доброчесності, удосконаленні правового контролю та створенні системи оцінювання ефективності адміністративних рішень за європейськими індикаторами якості (Іванов, 2024). Важливим кроком є посилення участі громадськості у формуванні політик, а також розширення застосування електронної демократії.

Сучасна адміністративно-правова політика України дедалі більше орієнтується на принципи результативності, інклюзивності та відкритості. Європейська інтеграція виступає не лише як зовнішній чинник реформ, а як внутрішня потреба модернізації управління. Зміцнення верховенства права, прозорості адміністративних процедур і захисту прав громадян формує нову парадигму публічного врядування, що відповідає цінностям Європейського Союзу.

Таким чином, адміністративно-правова адаптація України є не просто кроком до членства в ЄС, а стратегічною основою побудови сучасної демократичної держави. Закон «Про адміністративну процедуру» та розвиток адміністративної юстиції закладають фундамент для формування нової управлінської культури, заснованої на довірі, підзвітності й ефективності. Успіх цього процесу залежить від професійної спроможності державного апарату, активності громадянського суспільства та послідовності урядових дій у напрямі реалізації європейських стандартів законності, ефективності та прозорості.

Список використаних джерел:

1. Про адміністративну процедуру : Закон України від 17 листоп. 2021 р. № 2073-IX // *Відомості Верховної Ради України*. — 2022. — № 33. — Ст. 233.
2. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 6 лип. 2005 р. № 2747-IV // *Відомості Верховної Ради України*. — 2005. — № 35–37. — Ст. 446.

3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їх державами-членами, з іншої сторони від 27 черв. 2014 р. // *Офіційний вісник України*. — 2014. — № 75, т. 1. — Ст. 2125.
4. Кравченко В. В. Адаптація адміністративного законодавства України до стандартів Європейського Союзу: сучасний стан і перспективи // *Юридичний науковий журнал*. — 2023. — № 2. — С. 45–52.
5. Турчин О. М. Європейські стандарти належного врядування у контексті імплементації Закону України «Про адміністративну процедуру» // *Державне управління: удосконалення та розвиток*. — 2022. — № 11. — URL: <https://www.dy.nayka.com.ua>.
6. Іванов І. П. Євроінтеграційна трансформація адміністративного права України: інституційні механізми та виклики // *Право України*. — 2024. — № 3. — С. 78–85.
7. European Commission. *European Administrative Space: Principles and Criteria*. — Brussels, 2020. — 36 p.
8. Council of Europe. *Recommendation CM/Rec(2007)7 of the Committee of Ministers to member states on good administration*. — Strasbourg, 2007.
9. OECD. *SIGMA Papers No. 27: European Principles for Public Administration*. — Paris : OECD Publishing, 2018.
10. Офіс віцепрем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України. *Звіт про стан адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу за 2024 рік*. — Київ, 2025. — 64 с.

Степаненко Ангеліна Володимирівна, курсант 3 курсу Факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Логінова Марина Вікторівна, викладач кафедри цивільно-правових дисциплін Факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ВІДНОВЛЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ СТРОКІВ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ВНАСЛІДОК ФОРС-МАЖОРНИХ ОБСТАВИН ВОЄННОГО ХАРАКТЕРУ

Повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України 24 лютого 2022 року створило надзвичайні умови для здійснення правосуддя. Введення воєнного стану зумовило об'єктивні труднощі у дотриманні процесуальних строків учасниками цивільних справ, що підвищило актуальність питання про визнання воєнних подій поважними причинами для відновлення пропущених строків. Метою дослідження є аналіз правових засад та практики відновлення процесуальних строків у цивільному процесі за наявності форс-мажорних обставин воєнного характеру, виявлення проблем правозастосування та визначення шляхів удосконалення механізмів захисту процесуальних прав учасників справи в умовах воєнного стану.

Правову основу відновлення процесуальних строків у цивільному процесі становлять: Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР [1]; Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV [2]; Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV [3]; Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р., ратифікована Законом України від 17.07.1997 р. № 475/97-ВР [4]; Закон України "Про правовий режим воєнного стану" від 12.05.2015 р. № 389-VIII [5]; Закон України "Про торгово-промислові палати в Україні" від 02.12.1997 р. № 671/97-ВР [6]; Постанова Пленуму Вищого Спеціалізованого Суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 17.10.2014 р. № 11 "Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення" [7].

Інститут процесуальних строків є одним із ключових елементів цивільного судочинства, що забезпечує своєчасність і ефективність правосуддя. Відповідно до статті 120 Цивільного процесуального кодексу України, строки, в межах яких вчиняються процесуальні дії, встановлюються законом, а якщо такі строки законом не визначені – встановлюються судом [2]. Процесуальні строки забезпечують динаміку судового процесу та створюють гарантії реалізації права на судовий захист, закріпленого статтею 55 Конституції України. Важливо забезпечити доступ до правосуддя для всіх громадян, включаючи тих, хто перебуває за кордоном або стикається з труднощами через конфлікт [1] [5, с.258].

Однак особливістю правового регулювання строків у цивільному процесі є можливість їх поновлення за наявності поважних причин пропуску. Стаття 127 ЦПК України встановлює, що суд за заявою учасника справи поновлює пропущений процесуальний строк, встановлений законом, якщо визнає причини його пропуску поважними, крім випадків, коли цим Кодексом встановлено неможливість такого поновлення [2]. Питання про те, чи є обставини непереборної сили воєнного характеру поважною причиною пропуску процесуальних строків, набуло особливої актуальності після введення воєнного стану в Україні.

Форс-мажорні обставини в контексті цивільного процесу необхідно розглядати з урахуванням положень матеріального та процесуального права. Відповідно до статті 617 Цивільного кодексу України, особа звільняється від відповідальності за порушення зобов'язання, якщо вона доведе, що це порушення сталося внаслідок випадку або непереборної сили [3]. Частина 2 статті 14-1 Закону України "Про торгово-промислові палати в Україні" визначає форс-мажорними обставинами, зокрема, військові дії, оголошену та неоголошену війну [6].

Особливості застосування інституту поновлення процесуальних строків в умовах форс-мажорних обставин воєнного характеру зумовлені низкою факторів. По-перше, воєнні дії мають неоднорідний характер і різний ступінь впливу на різні регіони України, що потребує індивідуального підходу до кожної справи. По-друге, тривалість дії форс-мажорних обставин може суттєво перевищувати встановлені законом процесуальні строки. По-третє, воєнний стан створює об'єктивні перешкоди для реалізації процесуальних прав навіть при функціонуванні судової системи.

Важливим є розмежування застосування інституту поновлення процесуальних строків та інституту зупинення провадження у справі. Відповідно до статті 125 ЦПК України, зупинення провадження у справі зупиняє перебіг процесуальних строків, а з дня відновлення провадження перебіг процесуальних строків продовжується [2]. Однак зупинення провадження застосовується за наявності підстав, визначених статтею 251 ЦПК України, серед яких немає загальної підстави у вигляді воєнного стану. Це означає, що учасники справи повинні заявляти клопотання саме про поновлення пропущених процесуальних строків.

Окремого розгляду потребує питання про поновлення строків на апеляційне та касаційне оскарження судових рішень. Стаття 354 ЦПК України встановлює 30-денний строк для апеляційного оскарження, а стаття 390 ЦПК України – 30-денний строк для касаційного оскарження [2]. Практика свідчить, що суди апеляційної та касаційної інстанцій застосовують більш детальний аналіз обставин справи при вирішенні питань про поновлення строків оскарження, враховуючи як інтереси особи, яка пропустила строк, так і необхідність забезпечення стабільності судових рішень та правової визначеності.

Європейський суд з прав людини у своїй практиці щодо застосування статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод неодноразово зазначав про необхідність балансу між забезпеченням доступу до правосуддя та дотриманням процесуальних вимог [4]. У контексті воєнного стану цей баланс набуває особливого значення, оскільки надмірний формалізм може призвести до порушення права на справедливий суд, тоді як автоматичне визнання всіх пропусків поважними може підірвати принцип правової визначеності.

Сам факт дії воєнного стану в Україні не є автоматичною підставою для поновлення пропущених процесуальних строків, однак обставини, що виникли внаслідок воєнних дій і унеможливили вчинення процесуальних дій у встановлені строки, визнаються судами поважними причинами за наявності належних доказів. Судова практика формує підхід, який передбачає індивідуальний аналіз кожної справи з урахуванням конкретних обставин, що впливали на можливість особи реалізувати свої процесуальні права. Подальший розвиток правового регулювання цього інституту має здійснюватися з урахуванням балансу між необхідністю захисту прав осіб, які об'єктивно не могли дотримати процесуальні строки внаслідок воєнних дій, та забезпеченням стабільності судових рішень і ефективності правосуддя. Врахування практики Європейського суду з прав людини та розробка додаткових механізмів підтвердження форс-мажорних обставин воєнного характеру сприятиме підвищенню рівня захисту процесуальних прав учасників цивільних справ в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 31.10.2025)
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. Дата оновлення: 17.07.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 31.10.2025)
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Дата оновлення: 04.07.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 31.10.2025)
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р., ратифікована Законом України від 17.07.1997 р. № 475/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 31.10.2025)
5. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. Дата оновлення: 08.02.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 31.10.2025)
6. Про торгово-промислові палати в Україні: Закон України від 02.12.1997 р. № 671/97-ВР. Дата оновлення: 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671/97-вр#Text> (дата звернення: 31.10.2025)
7. Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення: Постанова Пленуму Вищого Спеціалізованого Суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 17.10.2014 р. № 11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0011740-14#Text> (дата звернення: 31.10.2025)
8. Логінова М. Пукас Я. Виклики цивільного процесу, що постають в умовах воєнного стану // Приватно-правові та публічно-правові відносини: модернізація розвитку в умовах воєнного стану: збірник матеріалів I Всеукраїнської науково-практичної конференції. Кропивницький, 2024. С. 257-259

Ткаченко Дарія Степанівна, студентка навчально-наукового інститут права та інноваційної освіти

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Науковий керівник: Лавренко Дар'я Оленксандрівна, старший викладач кафедри теорії держави та права

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

ЕТИЧНІ ВИМОГИ ДО СУДДІ ТА АДВОКАТА: СПІЛЬНЕ ТА ВІДМІННЕ

У суспільстві нашого часу, для якого демократія є основною характеристикою, ефективність роботи судової системи обумовлюється не лише рівнем кваліфікації юристів, але й їхніми моральними якостями. Професійна етика – це моральна настанова, яка з'ясовує, описує та підкреслює поведінку правників (суддів, адвокатів, прокурорів, нотаріусів). Завдяки їй формується довіра громадян до правосуддя та забезпечується справедливість.

Суддя та адвокат, професії, яким ми будемо приділяти особливу увагу в цій роботі, посідають особливе місце серед інших професій юридичного спрямування. Суддя має бути взірцем законності, незалежності, справедливості та мати бездоганне моральне підґрунтя. Адвокат є захисником прав, свобод та законних інтересів громадян, який повинен проявляти неупередженість. Обидві професії особливі. Вони вимагають високого рівня інтелекту та моральної культури, адже вони будуються на справедливості, гідності та честі і безпосередньо впливають на долі багатьох людей.

Актуальність теми базується на тому, що ключовою передумовою формування справжнього правосуддя та забезпечення верховенства права є слідування етичним нормам. Метою роботи є дослідження спільних та відмінних рис у професійній діяльності суддів та адвокатів.

Слід розпочати з поняття професійної етики. Професійна етика – це система норм поведінки та певних моральних принципів, які юрист має право застосовувати у своїй професії. Вона передбачає стандарти чесності, поваги, відповідальності, порядності. Завдяки дотриманню стандартів етики з'являється стимул для довіри суспільства до судової системи та справедливості у діяльності, що передбачає правозастосування. Моральні орієнтири спонукають юриста приймати рішення, які будуть відповідати як закону, так і принципам етичності та рівності. Основними аспектами професійної етики є чесність, добросовісність, відповідальність, конфіденційність, незалежність, повага до учасників юридичного процесу, професіоналізм тощо. Авторитет правової системи та ефективне здійснення правосуддя підтримується саме дотриманням цих принципів. Отже, етичні норми – це моральні орієнтири юристів, а професійна етика – це основа правової культури [1].

Роль судді має вирішальне значення у системі правосуддя, тому його діяльність має суворо й безкомпромісно відповідати стандартам сучасної етики. Як вже зазначено вище, основними критеріями є незалежність та неупередженість, що можуть забезпечувати нейтральну позицію особи з огляду на вплив з боку учасників процесу, політичних сил або державних органів. Повинна бути присутня довіра

громадян до судової влади, яка може зумовлюватись лише чесністю та порядністю. Також важливими вимогами до професійної діяльності судді є прояв поваги абсолютно до всіх учасників судового процесу та збереження конфіденційності інформації, яка стала відома протягом нього. Так само важливим є підтримання достойної поведінки за межами суду, уникнення провокативних публічних дій та висловлювань. Такі правила етики сприяють підвищенню авторитету судової системи у суспільстві [2].

Адвокат відіграє не менш значущу роль у юридичній системі. Його професія зобов'язує захищати права та законні інтереси тих, хто користується його послугами. Етичні вимоги перегукуються з суддівськими, але мають певні відмінності. Основними з них є незалежність та сумлінне виконання обов'язків. Ці правила забезпечать уникнення конфліктів інтересів, а також будуть сприяти захисту прав громадян на професійному рівні. Прояв чесності та порядності під час комунікації з клієнтами та колегами, нерозголошення отриманої від клієнтів інформації – все це є надзвичайно важливими вимогами, які запобігають недовірі суспільстві до адвокатури та правової системи загалом, формують авторитет адвокатури серед громадян, забезпечують дієвий та законний захист прав і свобод усієї громадян без виключень [3].

Суддів та адвокатів об'єднують вимоги професійної етики, які формують реальну довіру до системи правосуддя. Для обох професій основу принципів складають чесність, порядність, дотримання закону та повага до всіх учасників процесу. Як суддя, так і адвокат повинні дотримуватись гідної поведінки та високого рівня моральної культури, підтримувати авторитет юридичної професії у суспільстві. Також мають своє місце і відмінності. Наприклад, суддя має проявляти незалежність та неупередженість, що в свою чергу має забезпечувати об'єктивність та зваженість рішень судового процесу. Водночас адвокат має орієнтуватись на захист інтересів клієнта, при цьому зберігаючи конфіденційність та уникаючи будь-яких непорозумінь. Адвокат є представником і захисником, в той час як суддя виконує роль арбітра [4].

Підсумовуючи, можемо сказати, що етичні вимоги до суддів та адвокатів сприяють формуванню норм поведінки та моральних принципів, що безумовно забезпечують незалежність, справедливість, законність, чесність та довіру. Спільні принципи спрямовані формування довіри до діяльності юристів, а відмінності полягають і специфіці, ролі та завданнях кожного з правників у системі законності. Слідування цим нормам є найнеобхіднішою умовою здійснення результативного регулювання правосуддя.

Список використаних джерел:

1. О. Сироїд, Л. Денисенко, О. Шаповалова, І. Фадєєва. Бути суддею: професія чи покликання. Київ, 2015. URL: <https://nsj.gov.ua/files/1444391019To%20be%20a%20Judge.pdf>
2. Романова А. С. Морально-етичні аспекти у професійній діяльності судді. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2024. № 5. С. 953-957.
3. <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/12/162.pdf>
4. Заборовський В. В. «Моральні засади здійснення адвокатської діяльності: загальні положення», м. Ужгород, 2024. <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/03/30-2.pdf>
5. Павлюк Н. М. «Наука про адвокатуру та її практичне значення для інституту адвокатури», Львів, 2024. http://www.lsej.org.ua/1_2024/161.pdf

Степаненко Ангеліна Володимирівна, курсант 3 курсу Факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Логінова Марина Вікторівна, викладач кафедри цивільно-правових дисциплін Факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БАЛАНСУ МІЖ ПРОЦЕСУАЛЬНОЮ ЕКОНОМІЄЮ ТА ПРАВОМ НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабна російська агресія проти України поставила перед національною судовою системою безпрецедентні виклики у забезпеченні доступу до цивільного правосуддя в умовах воєнного стану. Аналіз досвіду країн, що зіткнулися з аналогічними викликами, дозволяє виявити ефективні механізми адаптації цивільного судочинства до екстремальних умов.

Збройні конфлікти створюють системні перешкоди для функціонування цивільного судочинства. Згідно з ЦПК України, доказами є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги учасників справи [1]. В умовах окупації територій та активних бойових дій збирання, збереження та подання доказів у цивільних справах стає критично проблематичним.

Воєнний стан в Україні вплинув на всі аспекти цивільного судочинства: реалізацію майнових прав, виконання судових рішень, дотримання процесуальних строків, можливість особистої участі сторін у процесі. Особливої актуальності набувають спори про право власності на зруйноване або пошкоджене майно, відшкодування збитків, трудові спори, сімейні справи у зв'язку з евакуацією та розлученням сімей.

Хорватія після збройного конфлікту 1991-1995 років зіткнулася з масштабною проблемою затримок у розгляді цивільних справ. Судова система включає 15 окружних судів, 34 муніципальні суди, 9 комерційних судів, які розглядають цивільні спори [2].

Критичною проблемою стала тривалість цивільних проваджень. Країна внесла зміни до Цивільного процесуального кодексу для встановлення чітких термінів ухвалення рішень судами [3].

Грузія стикнулася з конфліктами в Абхазії та Південній Осетії, що створило складнощі для цивільного судочинства. Конституція передбачає незалежність судової влади, а Верховний суд здійснює нагляд за відправленням правосуддя у цивільних справах [4].

Особливою проблемою стали цивільні позови внутрішньо переміщених осіб щодо житлових прав, майнових спорів, компенсацій за втрачене майно на окупованих територіях. Грузія активно використовувала Європейський суд з прав

людини для розгляду цивільних позовів громадян проти держави щодо порушення майнових прав внаслідок конфлікту.

Міжнародний суд ООН розглядав справу Грузії проти Російської Федерації, що включала елементи цивільно-правового характеру щодо дискримінації у доступі до правосуддя та майнових прав [5].

Ізраїль функціонує в умовах постійної безпекової загрози, що вплинуло на організацію цивільного судочинства. Відсутність писаної конституції надає судам особливу роль у визначенні цивільних прав громадян [6, с. 390]. Верховний суд, засідаючи як Високий суд справедливості, розглядає цивільні позови про захист основних прав.

У 1995 році Верховний суд здійснив “конституційну революцію”, заявивши про право скасовувати закони, що порушують основні права, включаючи майнові та цивільні права громадян [7, с. 3]. Це посилило судовий захист у цивільних справах.

Під час воєнних операцій цивільні суди продовжують функціонувати, розглядаючи позови про відшкодування шкоди, завданої внаслідок воєнних дій, житлові спори евакуйованих громадян, спори про виконання цивільно-правових зобов’язань в умовах конфлікту. Високий суд розглядає справи про компенсації цивільному населенню, баланс між безпековими заходами та майновими правами.

Україна впроваджує системні зміни у цивільному судочинстві в умовах воєнного стану. В умовах воєнного стану особливої актуальності набуває реалізація майнових прав, виконання цивільно-правових зобов’язань, виконання судових рішень у цивільних справах [8, с. 220].

ЦПК України передбачає загальні правила доказування, однак в умовах окупації та бойових дій виникають об’єктивні перешкоди для їх застосування [2]. Документи можуть бути знищені, свідки евакуйовані або загинули, об’єкти нерухомості зруйновані. Це вимагає адаптації процесуальних правил щодо допустимості альтернативних доказів, використання цифрових копій, свідчень з відеоконференцій.

Україна активно використовує міжнародні механізми. Українські громадяни подають цивільні позови до ЄСПЛ щодо порушення майнових прав, права на справедливий суд, права на повагу до житла.

Українська система виконання судових рішень у цивільних справах стикається з численними проблемами, на жаль навіть через затверджений механізм виконання судових рішень у цивільних справах. Проблеми впливають ефективність справедливості судової системи. Ці проблеми зумовлені різними чинниками, які в свою чергу залежать від загальної ситуації в державі [9, с. 146].

Особливої уваги потребують питання: строків позовної давності під час воєнного стану; можливості розгляду цивільних справ за відсутності сторін, евакуйованих з окупованих територій; виконання рішень у цивільних справах за відсутності доступу до майна; визнання документів, виданих на окупованих територіях; доказування майнових прав при знищенні правостановлюючих документів.

Досвід Хорватії щодо прискорення розгляду цивільних справ, Грузії – у використанні міжнародних судових інстанцій, та Ізраїлю – у збалансуванні безпекових потреб із захистом цивільних прав, є цінним для формування ефективної моделі цивільного правосуддя в екстремальних умовах. Водночас український

досвід професіоналізації процесів документування порушень, цифровізації судочинства та міжнародної координації створює надійну основу для формування майбутніх програм цивільних компенсацій і відновлення порушених прав громадян у післявоєнний період.

Список використаних джерел:

1. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>
2. Uzelac A. Role and Status of Judges in Croatia. URL: <https://www.alanuzelac.from.hr/pubs/A01Role%20and%20Status.pdf>
3. European e-Justice Portal. National justice systems – Croatia. URL: https://e-justice.europa.eu/content_judicial_systems_in_member_states-16-hr-en.do?member=1
4. Globalex. Guide to Georgian Legal Research. URL: <https://www.nyulawglobal.org/globalex/Georgia.html>
5. International Court of Justice. Georgia v. Russian Federation. URL: <https://www.icj-cij.org/case/140>
6. Ginsburg T. The Long Hand of Anti-Corruption: Israeli Judicial Reform // Israel Law Review. 2023. Vol. 56. P. 385-406.
7. Arab Center Washington DC. Israel's Justice System and the Genocidal War on Gaza. June 2, 2025.
8. Логінова М.В. Липка Р.О. Пріоритетні напрями досліджень в науковій та освітній діяльності: *матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 19-20 грудня 2023 року*. Львів: Львівський науковий форум, 2023. 164 с.

Федорова Дана, студентка 1 курсу магістратури, групи 07МП-25М-01
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Науковий керівник: Спесивцева Олена Олександрівна, асистентка кафедри
 права Європейського Союзу, докторка філософії
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

ЗНАЧЕННЯ РІШЕНЬ СУДУ СПРАВЕДЛИВОСТІ ЄС ЩОДО ПРИНЦИПІВ ПРАВА ЄС ДЛЯ УКРАЇНИ

Суд справедливості Європейського Союзу (далі – Суд справедливості ЄС) формує правовий порядок шляхом тлумачення і застосування норм права ЄС, а його рішення не лише встановлюють правові стандарти для держав-членів, але й слугують орієнтиром для країн-кандидатів, які адаптують своє законодавство до *acquis communautaire*. Для України, яка отримала статус кандидата на членство в ЄС у 2022 році, сформульовані Судом справедливості ЄС принципи є основою правового порядку, оскільки саме вони визначають напрями реформ у процесі євроінтеграції.

Суд справедливості ЄС, заснований у 1952 році Паризьким договором як частина Європейської Спільноти з вугілля та сталі, з моменту набрання чинності Лісабонським договором у 2009 році набув сучасної назви та структуру. Відповідно до статті 19 Договору про Європейський Союз, Суд справедливості ЄС включає Суд справедливості, Загальний суд та спеціалізовані суди, які разом забезпечують єдність тлумачення та застосування права ЄС на всій його території [1]. Основна функція Суду справедливості ЄС полягає у гарантуванні дотримання норм права при тлумаченні та застосуванні установчих договорів Союзу, а його рішення мають прецедентний характер і є обов'язковими для судів держав-членів.

Для України, яка перебуває на шляху до членства в ЄС, практика Суду справедливості ЄС має подвійне значення. По-перше, вона допомагає зрозуміти зміст положень *acquis* ЄС, необхідних для гармонізації законодавства. По-друге, рішення Суду можуть бути використані українськими судами як аргументаційна база при тлумаченні національного права у світлі європейських стандартів [2, с. 99]. Наприклад, Угода про асоціацію між Україною та ЄС, яка набула чинності у 2017 році, зобов'язує сторони враховувати практики Суду справедливості ЄС при імплементації її положень, що в черговий раз підкреслює важливість аналізу принципів права ЄС, сформованих у судових рішеннях [3].

Одним із фундаментальних принципів права ЄС, сформульованих Судом справедливості ЄС, є принцип примату права ЄС над національним законодавством держав-членів. Він був чітко визначений у рішенні від 9 березня 1978 року у справі *Amministrazione delle Finanze dello Stato v Simmenthal SpA* (C-106/77), де Суд постановив, що у разі колізії між нормами національного права та нормами ЄС пріоритет належить саме праву ЄС, навіть якщо національний акт ухвалено пізніше. Відповідно, це забезпечує цілісність і послідовність правового простору Союзу та унеможливлює застосування суперечливих норм національного законодавства [4].

В процесі імплементації Угоди про асоціацію цей принцип має особливе значення для України. У сфері енергетики, де Україна є стороною Договору про

заснування Енергетичного Співтовариства, рішення Суду справедливості ЄС, наприклад, справа *FENS v Slovak Republic* (C-305/17), підтвердило, що національні тарифи чи збори, які перешкоджають вільному руху енергопродуктів, можуть бути визнані такими, що суперечать праву ЄС. Велика Палата Верховного Суду України також враховує подібний підхід, визнаючи невідповідність окремих тарифів на передачу електроенергії положенням Договору про Енергетичне Співтовариство, що підкреслює те, що принцип примату права ЄС поступово впроваджується в українську судову практику, хоча повне його застосування стане можливим лише після вступу до ЄС [5].

Наступним є принцип прямої дії права ЄС, сформульований у рішенні від 5 лютого 1963 року у справі *van Gend & Loos v Netherlands Inland Revenue Administration* (C-26/62), який дозволяє фізичним і юридичним особам безпосередньо посилаючись на норми права ЄС у національних судах [6]. Суд справедливості ЄС встановив, що положення договорів ЄС можуть безпосередньо посилаючись на норми права ЄС у національних судах, якщо такі норми є чіткими, безумовними та не потребують додаткової імплементації. В Україні принцип прямої дії має значення для застосування директив ЄС при тлумаченні національного законодавства, насамперед у сферах захисту прав споживачів і конкуренції. З одного боку, Україна ще не є членом ЄС, але практика Суду, прикладом, у справах *Yvonne van Duyn v Home Office* (41/74) [7] та *Paola Faccini Dori v Recreb Srl* (C-91/92) [8], демонструє, як норми права ЄС можуть безпосередньо забезпечувати захист прав громадян навіть у національних судах.

Принцип верховенства права, закріплений у статті 2 Договору про Європейський Союз, є основоположним елементом правового порядку ЄС. У рішенні від 27 лютого 2018 року у справі *Associação Sindical dos Juizes Portugueses v Tribunal de Contas* (C-64/16) Суд справедливості ЄС наголосив, що незалежність судової системи є головною передумовою дотримання принципу верховенства права [9]. Суд постановив, що держави-члени зобов'язані забезпечувати автономність судової системи, її незалежність від політичного впливу та належний рівень матеріального забезпечення суддів. У цій справі Суд справедливості ЄС розглядав питання скорочення суддівських зарплат у Португалії, дійшовши висновку, що тимчасові заходи, які не спрямовані виключно на судову систему, не порушують принцип незалежності [9].

Для України це рішення є особливо показовим, оскільки незалежність судової системи є одним із головних критеріїв для вступу до ЄС. Відповідно, Конституційний Суд України неодноразово підкреслював значення достатнього матеріального забезпечення суддів як гарантії їхньої незалежності, а зважаючи на правовий режим воєнного стану в Україні обмеження суддівських винагород не запроваджувалися, що відповідає стандартам, визначеним Судом справедливості ЄС [2, с. 99]. Таким чином, реформи, спрямовані на посилення незалежності судової системи, залишаються одним із головних пріоритетів у процесі євроінтеграції України.

Наступним прикладом впливу практики Суду справедливості ЄС є доктрина «мовчазної згоди» (*acquiescence*), сформульована у рішенні від 22 вересня 2011 року у справі *Budějovický Budvar v Anheuser-Busch Inc.* (C-482/09). Суд визначив, що власник торговельної марки, який протягом п'яти років не заперечував проти

використання схожої марки, втрачає право оскаржувати її реєстрацію, якщо вона була здійснена добросовісно [10]. Так, доктрина відображає баланс між захистом прав інтелектуальної власності та стабільністю господарських відносин.

В Україні така доктрина ще не закріплена законодавчо, однак Верховний Суд посиляється на неї у своїх рішеннях, розглядаючи можливість співіснування двох торговельних марок за умови добросовісного використання, що свідчить про поступове запозичення європейських підходів у сфері інтелектуальної власності.

Отже, рішення Суду справедливості Європейського Союзу мають надзвичайно важливе значення у формуванні основоположних принципів права ЄС – примату, прямої дії, верховенства права та захисту прав інтелектуальної власності. Зазначені принципи не лише забезпечують єдність правового порядку ЄС, але й слугують орієнтиром для країн-кандидатів. Крім того, зважаючи на процес євроінтеграції України практика Суду справедливості ЄС має безпосереднє прикладне значення, оскільки її рішення використовуються українськими судами для тлумачення національного законодавства та ефективної імплементації Угоди про асоціацію.

Список використаних джерел:

1. Договір про Європейський Союз (консолідована версія). Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text
2. Кравчук В., Юхимюк О. Загальні аспекти правового статусу судді Суду Справедливості Європейського Союзу. Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління : електронне наукове видання : збірник. 2022. № 64 (22). С. 99–107.
3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
4. Рішення Суду справедливості Європейського Союзу у справі C-106/77, *Amministrazione delle Finanze dello Stato v Simmenthal SpA*, від 9 березня 1978 року. URL: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-106/77>
5. Рішення Суду справедливості Європейського Союзу у справі C-305/17, *FENS v Slovak Republic*, від 6 грудня 2018 року. URL: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-305/17>
6. Рішення Суду справедливості Європейського Союзу у справі C-26/62, *van Gend & Loos v Netherlands Inland Revenue Administration*, від 5 лютого 1963 року. URL: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-26/62>
7. Рішення Суду справедливості Європейського Союзу у справі 41/74, *Yvonne van Duyn v Home Office*, від 4 грудня 1974 року. URL: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=41/74>
8. Рішення Суду справедливості Європейського Союзу у справі C-91/92, *Paola Faccini Dori v Recreb Srl*, від 14 липня 1994 року. URL: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-91/92>
9. Рішення Суду справедливості Європейського Союзу у справі C-64/16, *Associação Sindical dos Juízes Portugueses v Tribunal de Contas*, від 27 лютого 2018 року. URL: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-64/16>
10. Рішення Суду справедливості Європейського Союзу у справі C-482/09, *Budějovický Budvar v Anheuser-Busch Inc.*, від 22 вересня 2011 року. URL: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-482/09>

Лобатенко Ірина, студентка

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Україна

Науковий керівник: Тихонова Дар'я Сергіївна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного, адміністративного, екологічного та трудового права

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Україна

КАПІТАЛЬНИЙ РЕМОНТ ВІДМЕЖУВАННЯ ВІД МІСТОБУДІВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Проблема відмежування капітального ремонту від містобудівної діяльності має важливе значення для належного правозастосування, оскільки саме від цього залежить порядок набуття права на виконання робіт, необхідність отримання дозвільних документів та залучення контролюючих органів. В умовах реформування будівельного законодавства й переходу до цифрових форматів дозвільних процедур питання набуває особливої актуальності, адже правильна класифікація видів робіт визначає межі відповідальності суб'єктів господарювання та держави.

У науковій літературі цій темі приділяється значна увага. Зокрема, М. Ю. Онисковець акцентує на потребі системного вдосконалення механізмів реалізації містобудівної політики, де особливу роль відіграє визначення меж правового регулювання у сфері будівництва. К. О. Калаченкова, Д. О. Захарчук і А. А. Буравська аналізують проблеми реформування законодавства, звертаючи увагу на необхідність чіткого розмежування понять «капітальний ремонт», «реконструкція» та «нове будівництво» для уникнення дублювання повноважень органів контролю [3; 4]. Відсутність у чинному законодавстві достатньо конкретних критеріїв, які б дозволяли відрізнити капітальний ремонт від містобудівної діяльності, створює передумови для колізій, неоднозначного тлумачення та правової невизначеності.

Відповідно до Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» будівництво охоплює нове будівництво, реконструкцію, реставрацію та капітальний ремонт. Разом з тим правовий режим капітального ремонту має спрощений характер: його здійснення не завжди потребує подання повідомлення або отримання дозволу, якщо роботи не змінюють геометричних параметрів будівлі чи її функціонального призначення [1]. Це положення сприяє спрощенню адміністративних процедур і полегшенню господарської діяльності, однак водночас відкриває можливості для зловживань, коли під виглядом ремонту фактично проводиться реконструкція.

Постанова Кабінету Міністрів України № 466 «Деякі питання виконання підготовчих і будівельних робіт» уточнює порядок набуття права на виконання таких робіт. У пункті 2 зазначено, що до будівельних робіт належать нове будівництво, реконструкція, реставрація та капітальний ремонт, а у пунктах 27–33 визначено процедуру реєстрації та анулювання дозволів. Окремо варто наголосити на пункті 7, який передбачає можливість виконання окремих видів робіт без дозвільних

документів, що має важливе значення для практики застосування спрощених процедур [2].

Отже, ключовим критерієм для відмежування капітального ремонту від містобудівної діяльності є масштаб і мета втручання в об'єкт. Капітальний ремонт має на меті відновлення або підтримання експлуатаційних властивостей будівлі без зміни її основних характеристик і призначення, тоді як містобудівна діяльність охоплює створення, розширення чи переобладнання об'єктів, що змінюють їхню функціональність або просторові параметри.

Доцільним буде доповнити чинне законодавство техніко-юридичними критеріями для чіткого розмежування цих понять, наприклад, через встановлення граничних меж втручання у несучі конструкції та визначення видів робіт, які не потребують дозвільної процедури. Варто також розглянути можливість запровадження електронного реєстру ремонтних робіт і типових технічних паспортів, що сприятиме прозорості, зменшенню адміністративного тиску та забезпеченню єдності правозастосування.

У підсумку, удосконалення правового регулювання капітального ремонту є важливою передумовою стабільності містобудівної системи. Законодавче уточнення меж цього поняття дозволить забезпечити баланс між спрощенням процедур і дотриманням вимог безпеки, сприятиме розвитку будівельної галузі на засадах правової визначеності та зменшенню конфліктних ситуацій між суб'єктами господарювання й органами державного нагляду.

Список використаних джерел:

1. Про регулювання містобудівної діяльності : Закон України від 17.02.2011 № 3038-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3038-17> (дата звернення: 01.11.2025).
2. Деякі питання виконання підготовчих і будівельних робіт : Постанова Кабінету Міністрів України від 13.04.2011 № 466. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/466-2011-%D0%BF> (дата звернення: 01.11.2025).
3. Калаченкова К. О., Захарчук Д. О., Буравська А. А. Деякі актуальні питання реформування законодавства у сфері містобудівної діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал*. — 2023. — № 2. — С. 237–242. URL: http://lsei.org.ua/2_2023/54.pdf (дата звернення: 01.11.2025).
4. Онисковець М. Ю. Правове регулювання містобудівної діяльності в Україні. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. — 2024. — № 1 (31). — С. 964–969. URL: <https://vca.univd.edu.ua/index.php/vca/article/view/394/401> (дата звернення: 01.11.2025).

Смолінський Іван Олександрович, здобувач вищої освіти юридичного факультету

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

Науковий керівник: Солодка Ірина Володимирівна, доцент, кандидат юридичних наук, начальник відділу внутрішнього забезпечення якості вищої освіти, доцент кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

КОНТРОЛЬ ЗА МЕЖАМИ ДИСКРЕЦІЇ ЗАКОНОДАВЦЯ У ПОЛІТИЦІ ДЕРАДЯНІЗАЦІЇ

Політика дерадянзації в Україні — це сукупність законодавчих, адміністративних і символічних заходів, спрямованих на усунення з публічного простору елементів радянської/радянсько-імперської системи, а саме: символів, топонімів, норм, практик, які вважаються несумісними з демократичними принципами та національною безпекою. Вона має дві складові: власне, матеріально-правову (запровадження заборон і обов'язків через закони) і правозастосовчу (дії органів влади щодо реалізації цих норм).

Найважливіші законодавчі підґрунтя — пакет 2015 року, зокрема Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки», та окремо ухвалений у 2022 році Закон України «Про дерадянізацію законодавства України», який систематизує й очищує нормативну базу від радянської термінології і правових формулювань[1][2].

Дискреція законодавця в цій сфері має природний і навіть неминучий характер. Адже парламент визначає мету, а саме: засудження тоталітаризму, захист прав жертв репресій, формування національної ідентичності, і встановлює рамки заборон і санкцій. Проте проблема виникає, коли реалізація політики виходить за межі суворой правової дискреції, наприклад, за умови, що виконавчі органи, місцева влада або правоохоронці трактують і застосовують норми ширше, ніж це передбачено законом або за умови, що норми є неоднозначними і дають надто великий простір для суб'єктивних рішень або коли заходи, формально виправдані загальною метою, фактично обмежують фундаментальні права, такі як свобода слова, свобода об'єднань, право власності. Оцінку такого «виходу за межі дискреції» здійснюють різні механізми контролю — суди, національні інституції захисту прав людини, міжнародні організації та актори громадянського суспільства[3].

Конституційний та судовий нагляд в Україні виконують ключову роль у стримуванні надмірної реалізації політики дерадянзації. Конституційний Суд України у практиці підтверджував легітимність мети заборон комуністичної пропаганди, однак одночасно констатував необхідність дотримання принципів правової визначеності і заборони свавілля при застосуванні таких заходів. Відповідне рішення Великої палати КС від 16 липня 2019 р. підтвердило конституційність частини норм декомунізаційного пакету, водночас акцентувавши на межах інститутів контролю[4].

Адміністративні суди, у свою чергу, мають повноваження перевіряти, чи дії органів місцевого самоврядування та виконавчої влади прийняті на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України — цю норму містить Кодекс адміністративного судочинства, що дає механізм реагування на випадки, коли посадовець «перетягує» на себе дискреційні повноваження відповідно до законодавства[3].

Практика адмінсудів містить приклади оскаржень рішень щодо перейменувань, демонтажу пам'ятників і надання дозволів, де суди оцінювали масштаб дискреції органів та її відповідність процедурним гарантіям[6].

Міжнародно-правовий контроль та доктрина захисту прав людини відіграють коригувальну роль. Так, до прикладу, Венеційська комісія (спільно з OSCE/ODIHR) у 2015 р. висловила критику щодо надто широкого обсягу деяких заборон у законі про засудження тоталітарних режимів, мовляв, загальні заборони без чіткої індивідуалізації ризиків створюють підстави для неправомірного ущемлення свободи вираження поглядів і політичної конкуренції. Висновок Комісії прямо наголошував на необхідності однозначних, пропорційних і передбачуваних правил, а також на ризику «холодильного ефекту» на плюралізм думок[7].

Крім того, Європейський суд з прав людини у справах, пов'язаних із забороною символіки тоталітарного походження, зокрема справа *Vajnai v. Hungary* (Вайнай проти Угорщини), встановив, що тотальна заборона може бути непропорційною, якщо символ має множинні значення і відсутній реальний ризик відновлення тоталітаризму. Прецеденти такого характеру ЄСПЛ є важливим зовнішнім орієнтиром для національної юриспруденції, оскільки Україна, як сторона Конвенції, має дотримуватися практики[8].

Окремий проєкт контролю — інституція Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, яка фіксує індивідуальні скарги на порушення прав у процесі реалізації політики дерадянізації, випрацьовує рекомендації органам влади і може ініціювати правоохоронні або судові дії. Уповноважений також має роль експертного арбітра в ситуаціях, де політика модернізації символічного простору стикається з правами окремих осіб та громад[9].

Поряд із цим, активну роль відіграють Український інститут національної пам'яті, який формує списки та методологію, громадські організації та наукова спільнота — їх висновки часто стають підґрунтям для судового оскарження або для зміни адміністративної практики[10].

Практичні ризики контролю за межами дискреції мають кілька аспектів:

- по-перше, нечіткість формулювань у нормах, такі як широкі поняття «пропаганда», «неприпустима символіка», «ознаки тоталітаризму», створює простір для суб'єктивного тлумачення й упередженого застосування, що загрожує правовій визначеності і передбачуваності;

- по-друге, централізовані розпорядження про примусові перейменування чи демонтаж, які не супроводжуються прозорими процедурними гарантіями, такими як публічні обговорення, експертні висновки, можливість оскаржити рішення, породжують конфлікти й судові спори;

- по-третє, відсутність ефективних санкцій за перевищення повноважень або, навпаки, надмірна каральність щодо «порушників» створює дисбаланс, коли застосування закону перетворюється на інструмент політичного тиску замість

відновлення історичної справедливості. Практичні кейси судових спорів підтверджують ці ризики та демонструють, що суверенний законодавець не може підняти судову перевірку чи міжнародні стандарти[5].

Виходячи з описаних проблем, для збалансованого контролю за реалізацією політики дерадянзації пропоную такі практичні гарантії:

1) чіткість і дефінітивність законодавчих термінів, а саме: переліки символів і критерії їх оцінки;

2) обов'язкова індивідуалізація рішень — виключення автоматизованих заборон без оцінки контексту;

3) впровадження обов'язкового тесту пропорційності «ціль — засіб — шкода» у кожному рішенні про обмеження прав;

4) забезпечення процедурної відкритості: публічні слухання, експертні висновки, мотивування рішень;

5) доступ до ефективних способів судового захисту та оперативне розглядання спорів адміністративними судами;

6) врахування рекомендацій Венеційської комісії і практики ЄСПЛ при формулюванні супровідних підзаконних актів та адміністративних інструкцій. Законодавець і органи виконавчої влади повинні пам'ятати: мета дерадянзації легітимна, але її реалізація має відбуватися у межах верховенства права та гарантій прав людини.

Підсумовуючи, контроль за межами дискреції законодавця у політиці дерадянзації є багаторівневим, тому що він поєднує національні суди та конституційний контроль, інститути захисту прав людини та міжнародні інституції (Venice Commission, OSCE, ЄСПЛ), а також суспільний нагляд. Щоб уникнути перетворення правомірної трансформації пам'яті на інструмент свавілля, необхідно поєднувати рішучість у відновленні історичної справедливості з чіткою процедурною дисципліною, правовою визначеністю і гарантованою судовою та позасудовою можливістю оскарження. Лише такий баланс забезпечить те, що дерадянізація залишатиметься політикою правової держави, а не політикою поза її межами.

Список використаних джерел:

1. Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки : Закон України від 09.04.2015 № 317-VIII : станом на 30 серп. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/317-19#Text> (дата звернення: 10.10.2025).
2. Про дерадянізацію законодавства України : Закон України від 21.04.2022 № 2215-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2215-20#Text> (дата звернення: 10.10.2025).
3. Кодекс адміністративного судочинства України : Кодекс України від 06.07.2005 № 2747-IV : станом на 8 серп. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 10.10.2025).
4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України "Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки" : Рішення Конституц. Суду України від 16.07.2019 № 9-п/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-19#Text> (дата звернення: 10.10.2025).
5. Судова багатосерійка довкола будівлі колишнього хмельницького музучилища. ГО "Жіночий Антикорупційний Рух". URL: <https://zhar.org.ua/sudova-bagatoserijka-dovkola-budivli-kolyshnogo-hmelnyczkogo-muzuchylyshha> (дата звернення: 10.10.2025).

6. Рішення Львівського окружного адміністративного суду від 05.06.2024 у справі № 380/5234/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119530050> (дата звернення: 10.10.2025).
7. Ukraine law banning Communist and Nazi propaganda has a legitimate aim, but does not comply with European standards, say constitutional law experts of the Venice Commission and OSCE/ODIHR. Council of Europe. URL: <https://rm.coe.int/168072125e> (date of access: 10.10.2025).
8. Vajnai v. Hungary - Global Freedom of Expression. Global Freedom of Expression. URL: <https://globalfreedomofexpression.columbia.edu/cases/vajnai-v-hungary/> (date of access: 10.10.2025).
9. Омбудсман України. Ombudsman of Ukraine. URL: <https://ombudsman.gov.ua/>. (дата звернення: 10.10.2025).
10. Декомунізація. Український інститут національної пам'яті - офіційний веб-сайт. URL: <https://uinp.gov.ua/dekomunizaciya-ta-reabilitaciya/dekomunizaciya> (дата звернення: 10.10.2025).

Стефанишин Захар Сергійович, здобувач вищої освіти юридичного факультету Хмельницький Університет Управління та Права імені Леоніда Юзькова, Україна

Науковий керівник: Виговський Дмитро Леонідович, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та процесу Хмельницький Університет Управління та Права імені Леоніда Юзькова, Україна

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ (СТ. 212 КК УКРАЇНИ)

Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) за ст. 212 КК України — це умисне діяння платника податків (фізичної особи, ФОП або службової особи юрособи), спрямоване на ненадходження коштів до бюджету чи державних цільових фондів у значному, великому або особливо великому розмірі. Безпосередній об'єкт — встановлений законом порядок оподаткування як елемент фінансової системи держави; додатково охороняються майнові інтереси держави та принцип рівності оподаткування.

У дослідженнях підкреслюють, що ст. 212 КК України має не лише каральне, а й запобіжне призначення, виступаючи «кримінально-правовою гарантією» виконання конституційного обов'язку сплачувати податки. Її безпосереднім об'єктом є встановлена державою система оподаткування, а додатковими — майнові інтереси держави та фіскальна безпека, що зумовлює вимогу реальної шкоди як ознаки матеріального складу. Водночас у теорії та практиці усталилася позиція щодо суб'єктивної сторони: для кваліфікації потрібен саме прямий умисел на уникнення публічного платежу, який відмежовує злочин від добросовісної помилки чи податкового спору. Верховний Суд послідовно наголошує: «сам факт несплати» без доведеного наміру та причинного зв'язку не утворює складу ст. 212 КК, а всі сумніви тлумачаться на користь особи [1, с. 69-70].

Безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 212 КК України («Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)»), виступають суспільні відносини, що гарантують законне функціонування податкової системи держави. Предметом посягання є власне податки та збори (обов'язкові платежі). Їхні дефініції, перелік, коло платників, ставки, об'єкти оподаткування й порядок справляння кодифіковано в Податковому кодексі України як єдиному профільному акті. Як слушно зауважує В. В. Олійниченко, така нормативна конструкція фактично слугує «дорожньою картою» для правозастосування: суди, за загальним правилом, орієнтуються на правові позиції Верховного Суду, відступаючи від них лише у виняткових випадках, а діяльність інших учасників кримінального провадження спрямована на доведення релевантних обставин саме перед судом [2, с. 203-204].

Об'єктивній стороні властиві такі ознаки: діяння у вигляді ухилення від сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), що належать до системи оподаткування; наслідки у вигляді фактичного ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів у значних (ч. 1), великих (ч. 2) або особливо великих (ч. 3) розмірах; причинний зв'язок між зазначеними діяннями та наслідками.

Суб'єкт — загальний (платник) і спеціальний (службова особа юридичної особи, відповідальна за організацію обліку та декларування — зазвичай керівник, головний бухгалтер або інша уповноважена особа). Співучасть можлива у формах організації, підбурювання, пособництва; кримінальна відповідальність кожного співучасника визначається з урахуванням його внеску у спільний умисел та фактичні наслідки.

Суб'єктивна сторона — прямий умисел: особа усвідомлює протиправність обраного способу зменшення/невідображення зобов'язань, передбачає неминучість чи реальну можливість ненадходження коштів і бажає такого результату. Добросовісна помилка у правозастосуванні, неоднозначність норм, дотримання індивідуальної податкової консультації або своєчасне врегулювання спору в публічно-правовому порядку без доказів умислу виключають склад злочину. Наявність лише податкового спору без доведеного наміру уникнути платежу не утворює складу за ст. 212 [3, 2, с. 204].

Кваліфікуючі ознаки залежать від розміру ненадходжень: ч. 1 — значний розмір; ч. 2 — більший (зазвичай — великий) розмір; ч. 3 — особливо великий розмір або вчинення діяння організованою групою. Санкції варіюються від штрафів і спеціальних заборон до позбавлення волі у найтяжчих випадках. Водночас примітка до статті передбачає спеціальну підставу звільнення від кримінальної відповідальності: особа, яка вперше вчинила діяння, до притягнення повністю сплатила суму податкового боргу та передбачені законом фінансові санкції (штраф, пеня), підлягає звільненню за ч. 4 ст. 212 КК; це припиняє кримінально-правові наслідки за умови повної компенсації шкоди державі [3,5].

Конкуренція та сукупність: ст. 212 не охоплює несплату єдиного внеску, що кваліфікується самостійно за ст. 212-1 КК. Використання підроблених документів може утворювати сукупність зі ст. 366 КК (службове підроблення) або ст. 358 КК (підроблення документів), а зловживання владою — зі ст. 364 КК. Фіктивні «схеми» із підакцизними товарами здатні поєднуватися з іншими злочинами у сфері публічних доходів залежно від предмета та способу. Відмежування від злочинів проти власності (ст. 191, 190) здійснюється за об'єктом посягання: за ст. 212 шкода завдається публічним фінансам через порушення податкового обов'язку, а не через заволодіння чужим майном.

Процесуальні наслідки кримінально-правової оцінки для сторін кореспондують ключовим елементам складу: для обвинувачення — доведеність умислу, причинного зв'язку та порогового розміру ненадходжень; для захисту — спростування умислу (добросовісність поведінки, правова невизначеність, коректне використання консультацій), демонстрація відсутності причинного зв'язку між діями особи та дефіцитом надходжень, а також усунення шкоди державі з використанням механізму ч. 4 ст. 212 КК. Ядро відповідальності за ст. 212 формують три опори — умисел, причинний зв'язок і розмір шкоди; руйнування будь-якої з них веде до відсутності складу, перекваліфікації або звільнення від відповідальності у передбаченому законом порядку [4,5].

Отже, ухилення від сплати податків за ст. 212 КК України є самостійним злочином проти публічних фінансів, де кримінально-правова відповідальність прив'язана не до наявності податкового спору як такого, а до доведеного прямого умислу, причинного зв'язку між конкретними діями (бездіяльністю) платника і

ненадходженням коштів та досягнення встановленого законом порогового розміру шкоди. Такий підхід узгоджується з принципами законності та індивідуалізації відповідальності: кримінальна реакція виправдана лише тоді, коли платник цілеспрямовано підриває податковий обов'язок (через «безтоварні» операції, приховування виручки, удавані пільги тощо), а наслідком цього стає реальний дефіцит публічних доходів. Водночас добросовісні помилки обліку, нормативна неоднозначність чи дотримання індивідуальної консультації не можуть підміняти собою доказ умислу і мають вирішуватися в адміністративно-правовій площині.

Список використаних джерел:

1. Резніченко Г. С. Кримінальна відповідальність за ухилення від сплати податків: проблемні питання // Науковий вісник ОДУВС. 2021. № 2. С. 69–76.
2. Олійниченко В.В. Кримінально-правова характеристика ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів). Підприємництво, господарство і право. 2018. № 4. С. 201–208.
3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III станом на 17.07.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 03.11.2025).
4. Верховний Суд України. Постанова Пленуму «Про судову практику у справах про ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів» від 08.10.2004 № 15. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0015700-04> (дата звернення: 03.11.2025).
5. Pravo.ua. «Ухилення від сплати податків: тенденції судової практики, ризики та правові підходи» (публікація із цитуванням правових позицій ККС). Опубліковано: жовтень–листопад 2025. URL: <https://pravo.ua/ukhylennia-vid-splaty-podatkov-tendentsii-sudovoi-praktyky-ryzyky-ta-pravovi-pidkhody> (дата звернення: 03.11.2025).

Клименко Даніїл Романович, здобувач вищої юридичної освіти
Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Україна

Науковий керівник: Тихонова Дар'я Сергіївна, кандидат юридичних наук,
доцент кафедри конституційного, адміністративного, екологічного та трудового
права

Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Україна

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження механізмів державної підтримки внутрішньо переміщених осіб в Україні зумовлена масштабністю внутрішньої міграції населення внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, що спричинила одну з найбільших гуманітарних криз у Європі ХХІ століття. Забезпечення ефективних механізмів державної підтримки внутрішньо переміщених осіб є необхідною умовою соціальної стабільності, відновлення прав людини, економічної інтеграції постраждалих громадян і зміцнення національної безпеки України.

Механізми державної підтримки внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні становлять комплекс правових, соціально-економічних та організаційних заходів, спрямованих на забезпечення реалізації їхніх прав і свобод. В основі формування цих механізмів лежать міжнародні стандарти захисту прав людини, зокрема Керівні принципи ООН щодо переміщення осіб всередині країни (1998 р.) [4], які визначають зобов'язання держав щодо гарантування безпеки, соціальної підтримки та гідних умов життя переміщеним особам.

Національне правове підґрунтя державної підтримки ВПО визначене Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20.10.2014 р. № 1706-VII [1], який закріплює їхній правовий статус, гарантує доступ до житла, освіти, медичних і соціальних послуг, а також сприяє працевлаштуванню [5]. Одним із базових інструментів реалізації фінансової допомоги є Постанова Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 р. № 505, що визначає порядок надання щомісячної адресної допомоги для покриття витрат на проживання та оплату житлово-комунальних послуг [2].

Важливою складовою механізмів державної підтримки є забезпечення трудових прав ВПО. Відповідно до Закону України «Про зайнятість населення» від 05.07.2012 р. № 5064-VI, держава стимулює роботодавців до працевлаштування внутрішньо переміщених осіб шляхом компенсації витрат на оплату праці та професійне навчання, а також запровадження квот для їх працевлаштування [3]. Такий підхід підсилює соціально-економічну інтеграцію переміщених осіб у місцеві громади.

На думку Наливайко І. вагоме значення у формуванні ефективних механізмів підтримки ВПО має міжнародне співробітництво України з ООН, ОБСЄ, ЄС та

неурядовими організаціями, що забезпечують гуманітарну, правову та психологічну допомогу [4]. Завдяки цьому українська система соціального захисту поступово наближається до міжнародних стандартів, впроваджуючи сучасні практики управління та моніторингу.

Серед ключових напрямів державної підтримки — забезпечення житлом, медичними послугами та освітою. Місцеві органи влади зобов'язані надавати тимчасове житло або допомогу в оренді, забезпечувати безоплатну медичну допомогу та реалізовувати програми психологічної реабілітації. Важливим інструментом є також щомісячна адресна грошова допомога, розмір якої залежить від складу сім'ї та прожиткового мінімуму.

Невід'ємним аспектом механізмів підтримки є освітня інтеграція дітей і молоді з числа ВПО, що передбачає створення спеціальних програм адаптації, психологічного супроводу та доступу до всіх рівнів освіти. Як зазначає Селіхов Д.А. держава також реалізує програми професійного навчання і перекваліфікації дорослих переміщених осіб, сприяючи їхньому працевлаштуванню [5].

Водночас, на думку Селіхова Д.А., діюча система державної підтримки стикається з низкою викликів: недостатнім фінансуванням, бюрократичними перешкодами, нерівномірністю доступу до соціальних послуг та проблемами інтеграції ВПО у приймаючі громади [5]. Недосконалість процедур надання допомоги часто ускладнює доступ до неї, а нестача житла та робочих місць залишається системною проблемою.

Підвищення ефективності державних механізмів підтримки ВПО можливе через цифровізацію адміністративних процесів, зокрема створення єдиного електронного реєстру ВПО, що забезпечить прозорість розподілу допомоги й мінімізує бюрократичні бар'єри. Наливайко І. у свою чергу вважає доцільним створення координаційного центру між державними структурами, органами місцевого самоврядування, міжнародними партнерами та громадським сектором для моніторингу ефективності соціальних програм [4].

У цьому контексті особливої ваги набуває роль органів місцевого самоврядування, які забезпечують реалізацію державних програм у громадах — від надання житла до організації працевлаштування та надання психологічної підтримки. Їхня співпраця з міжнародними донорами сприяє залученню ресурсів і впровадженню інноваційних підходів до соціальної підтримки [5].

Таким чином, механізми державної підтримки внутрішньо переміщених осіб в Україні є системою взаємопов'язаних правових, фінансових і організаційних заходів, спрямованих на забезпечення базових потреб та інтеграцію ВПО у соціально-економічне життя. Їх подальше вдосконалення потребує комплексного підходу, що включає належне фінансування, цифровізацію, підвищення координації між рівнями влади та активне залучення міжнародних партнерів. Реалізація таких кроків стане запорукою формування стабільної системи соціального захисту і гарантією гідного рівня життя для внутрішньо переміщених осіб в Україні.

Список використаних джерел:

1. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20.10.2014 р. № 1706-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (дата звернення: 18.10.2025 р.)

2. Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 р. № 505. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/505-2014-п#Text> (дата звернення: 18.10.2025 р.)
3. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 р. № 5067-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text> (дата звернення: 18.10.2025 р.)
4. Наливайко І. Роль держави у забезпеченні соціальних стандартів та гарантій: теоретико-правові аспекти та світовий досвід. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2023. № 2. С. 151–155. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/handle/123456789/12079> (дата звернення: 18.10.2025 р.)
5. Селіхов Д.А. Правові основи соціального захисту внутрішньо переміщених осіб. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, 2024. Серія ПРАВО. Випуск 84: частина 1. 6 с. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/311408/302616> (дата звернення: 18.10.2025 р.)

Коваленко Назар Костянтинович, здобувач вищої освіти ФПФODP НПУ
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Скиба Елеонора Костянтинівна, професор кафедри мовної підготовки
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

МІЖНАРОДНА СПІВПРАЦЯ У СФЕРІ ОСВІТИ І НАУКИ

Освіта і наука є ключовими чинниками сталого розвитку сучасного суспільства. У ХХІ столітті вони стали не лише внутрішньою справою держав, а й важливою сферою міжнародного співробітництва. Глобалізація, інтеграційні процеси, розвиток інформаційних технологій і світовий обмін знаннями вимагають нових форм взаємодії між країнами. Саме тому міжнародна співпраця у галузі освіти і науки є необхідною умовою для забезпечення конкурентоспроможності націй, підвищення рівня освіченості населення та впровадження інновацій.

Міжнародна взаємодія у цій сфері охоплює широкий спектр напрямів: академічну мобільність студентів і викладачів, участь у спільних наукових дослідженнях, розробку освітніх стандартів, обмін технологіями та створення спільних програм підготовки фахівців. Її розвиток сприяє не лише поширенню знань, але й формуванню взаєморозуміння між народами, толерантності та миру.

Початки міжнародного наукового та освітнього співробітництва сягають ще доби Відродження, коли університети Європи почали активно обмінюватися знаннями, професорами та студентами. Проте справжнього розвитку ця співпраця набула у ХХ столітті - після створення Організації Об'єднаних Націй та її спеціалізованих установ.

У 1945 році була заснована Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО). Її головна мета - сприяти миру і безпеці через розширення співробітництва держав у сфері освіти, науки, культури і комунікації. Саме завдяки ЮНЕСКО були закладені міжнародні принципи академічної свободи, доступності освіти, розвитку науки на благо людства.

У 1972 році ЮНЕСКО ухвалила «Конвенцію про визнання документів про освіту у регіоні Європи», яка започаткувала формування міжнародних механізмів взаємного визнання дипломів і кваліфікацій. Цей процес продовжився із підписанням у 1997 році Лісабонської конвенції про визнання кваліфікацій у сфері вищої освіти в Європейському регіоні, яка стала основою Болонського процесу.

Одним із найважливіших етапів міжнародної співпраці у галузі освіти є Болонський процес, започаткований у 1999 році підписанням Болонської декларації. Його метою є створення спільного Європейського простору вищої освіти (ЕНЕА), який забезпечує сумісність освітніх систем, порівнянність дипломів та академічну мобільність. Україна приєдналася до Болонського процесу у 2005 році, що стало важливим кроком до інтеграції в європейський освітній простір. Завдяки цьому українські студенти отримали можливість навчатися у провідних університетах Європи, а вітчизняні заклади освіти - брати участь у міжнародних освітніх програмах, таких як Erasmus+, Horizon Europe, Jean Monnet тощо.

Українські вчені беруть участь у програмах Horizon Europe - рамковій програмі ЄС з наукових досліджень та інновацій, а також у спільних проєктах з Німеччиною, Францією, США, Польщею, Японією. Особливу роль відіграють наукові обміни між університетами, стажування, спільні публікації у міжнародних журналах.

Україна активно інтегрується у світовий освітньо-науковий простір. Після незалежності, наша держава уклала десятки двосторонніх і багатосторонніх угод у сфері освіти та науки, співпрацює з міжнародними фондами, організаціями та університетами. Такі як: Erasmus+, НАТО «Наука заради миру та безпеки», Європейська дослідницька рада (ERC).

Після початку повномасштабної агресії Росії проти України міжнародна співпраця у сфері освіти та науки набула нового значення.

Європейські та світові університети створили програми підтримки для українських студентів, аспірантів і викладачів. Зокрема, Єврокомісія запровадила ініціативу - Erasmus+ для України, яка дозволяє українським студентам продовжити навчання у вишах ЄС.

Німеччина, Польща, Чехія, Франція, Канада та інші країни відкрили сотні грантів для українських дослідників, які змушені були залишити свої місця роботи через війну.

ЮНЕСКО, ООН і Європейська комісія реалізують спільні проєкти з відновлення освітньої інфраструктури, цифровізації освіти та забезпечення академічної доброчесності.

Список використаних джерел:

1. Освіта в Україні: базові індикатори. Інформаційно-статистичний бюлетень результатів діяльності галузі освіти у 2017/2018 р.
2. Міністерство освіти і науки України. Міжнародні проєкти : вебсайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/diyalnist/mizhnarodna-dilnist/spivpracya-zmizhnarodnimi-organizaciyami/mizhnarodni-proekti>
3. Лазебна Л.О. Нова українська школа – основа національної освітньої реформи. Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України : зб. мат. Всеукр. кр. столу, м. Київ, 17 квітня 2018 р. Київ : КНУБА, 2018.
4. Петухова І.О., Ополінська В.В. Проблеми і перспективи сучасної вітчизняної вищої освіти в контексті порівняльного аналізу Болонської та української освітніх моделей. Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України : зб. мат. Всеукр. кр. столу, м. Київ, 17 квітня 2018 р. Київ : КНУБА, 2018.

Сергієнко Анна Сергіївна, студентка 4 курсу

Навчально-науковий інститут права та інноваційної освіти

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Фролов Михайло Михайлович, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін ННІПО, кандидат юридичних наук, доцент

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

МОДЕРНІЗАЦІЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРОЦЕСУ: ЕЛЕКТРОННИЙ СУД ТА ДИСТАНЦІЙНІ ЗАСІДАННЯ

Сучасний розвиток судової системи України неможливо уявити без цифровізації процесів, що охоплює всі етапи судочинства — від подання позову до виконання судових рішень. В умовах глобальних викликів, таких як пандемія COVID-19 та воєнний стан, актуальність переходу до електронного судочинства стала беззаперечною. Господарські суди, які розглядають спори між суб'єктами господарювання, першими відчували потребу в оперативному, прозорому та доступному механізмі комунікації між сторонами та судом, що привело до активного впровадження системи «Електронний суд».

Електронне судочинство є складовою ширшої реформи — модернізації господарського процесу, спрямованої на підвищення ефективності правосуддя, мінімізацію бюрократії та скорочення строків розгляду справ. Система «Електронний суд» була запроваджена в Україні відповідно до статей 6, 12, 43 та 197 Господарського процесуального кодексу України. Згідно із зазначеними нормами, учасники справи мають право подавати документи в електронній формі, брати участь у судових засіданнях через відеоконференцію, а також отримувати процесуальні документи через власний електронний кабінет.

Однією з основних переваг електронного судочинства є **дистанційна участь сторін у засіданні**, що стало особливо важливим у період воєнного стану. Відповідно до Постанови Державної судової адміністрації України №196 від 08.04.2022 року, суди мають право проводити засідання із використанням платформ Zoom, Microsoft Teams або EasyCon. Це забезпечує безперервність судочинства навіть за умов евакуації або обмеженого доступу до приміщень судів. Такі засідання прирівнюються до очних, якщо сторони ідентифіковані належним чином за допомогою електронного підпису або засобів BankID.

Правове підґрунтя електронного документообігу в судовій сфері базується на положеннях Закону України «Про електронні довірчі послуги». Цей закон закріплює юридичну силу електронного підпису, електронної печатки та часової позначки, що дає змогу уникнути сумнівів щодо автентичності електронних документів. Застосування кваліфікованого електронного підпису (КЕП) стало ключовою умовою визнання доказів і процесуальних дій законними у цифровому форматі.

Разом з тим, практика господарських судів свідчить про низку **проблем і викликів** при впровадженні електронного суду. По-перше, у деяких регіонах України відсутнє стабільне технічне забезпечення судів, що ускладнює доступ сторін до системи. По-друге, рівень цифрової грамотності учасників процесу, особливо представників малого бізнесу, залишається низьким. По-третє, судова

практика ще не виробила єдиних стандартів щодо визнання електронних доказів, що призводить до суперечливих рішень у подібних справах.

Утім, позитивних результатів значно більше. Згідно зі статистикою Державної судової адміністрації України, понад 70% процесуальних документів у господарських судах у 2024 році було подано в електронній формі. Це суттєво скоротило витрати на паперове діловодство та прискорило рух справ. Крім того, електронний суд забезпечує прозорість: усі дії сторін фіксуються в системі, що унеможлиблює маніпуляції з доказами чи документами.

Важливим елементом модернізації стало **поєднання електронного суду з іншими державними реєстрами**, зокрема Єдиним державним реєстром юридичних осіб, Єдиним державним реєстром судових рішень, системою електронних платежів та сервісами поштового зв'язку. Це сприяє автоматизації процесу надсилання повісток, рішень і ухвал суду, а також дозволяє сторонам оперативно відслідковувати стан справи.

Судова практика демонструє, що дистанційна форма судочинства підвищує рівень довіри бізнесу до судової системи. Учасники процесів зазначають, що електронне судочинство зменшує витрати на транспорт, забезпечує швидке інформування про рішення суду та дозволяє уникнути затягування справи через неявку сторін.

Поряд із перевагами, науковці наголошують на необхідності **посилення кібербезпеки судової інформації**. Електронна система судочинства містить чутливі персональні дані, а отже, потребує захисту від зовнішнього втручання. Для цього пропонується створення окремого центру кіберзахисту судової системи, що здійснюватиме моніторинг інформаційних атак та унеможливить витік процесуальних документів.

Майбутнє господарського судочинства в Україні безпосередньо пов'язане з **інтелектуалізацією електронних процесів**. Уже сьогодні розглядається можливість запровадження алгоритмів штучного інтелекту для автоматичного розподілу справ між суддями, аналізу судових рішень, виявлення судової практики та навіть прогнозування ймовірних результатів спору. Такі технології можуть суттєво підвищити ефективність правосуддя, за умови, що вони діятимуть під контролем людини й у межах закону.

Таким чином, модернізація господарського процесу через упровадження електронного суду та дистанційних засідань є стратегічним напрямом розвитку української юстиції. Вона не лише відповідає європейським стандартам цифрового правосуддя, але й формує передумови для створення відкритого, ефективного та справедливого судового середовища. Впровадження електронних інструментів, інтеграція судів у цифрову державу та підвищення рівня правової культури учасників процесу дозволять Україні зробити вирішальний крок до побудови сучасної системи правосуддя, яка забезпечує реальну доступність і прозорість правосуддя для кожного громадянина та підприємця.

Список використаних джерел:

1. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 06.11.1991 № 1798-XII (у ред. 2023 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 08.11.2025).

2. Закон України «Про електронні довірчі послуги» від 05.10.2017 № 2155-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (дата звернення: 08.11.2025).
3. Постанова Державної судової адміністрації України №196 від 08.04.2022 р. «Про забезпечення участі сторін у судових засіданнях за допомогою відеоконференцій».
4. Судова адміністрація України. Звіт про впровадження системи «Електронний суд» за 2024 рік. – Київ : ДСА, 2025. – 38 с.
5. Гетманцев, Д. О. Господарське процесуальне право : підручник. – Київ : Юрінком Інтер, 2021. – 548 с.
6. Кравчук, В. І. Електронне правосуддя: проблеми теорії та практики. – Львів : СПОЛОМ, 2022. – 284 с.

Коломієць Олександра Едуардівна, здобувачка вищої освіти юридичного факультету

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

Науковий керівник: Грицишина Лариса Валеріївна, доктор філософії з права, доцент, доцент кафедри приватного права

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

ОПІКА ТА ПІКЛУВАННЯ: ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ДИТИНИ

Питання опіки та піклування є одним із ключових у системі захисту прав дитини, оскільки стосується осіб, які не можуть самостійно захищати свої права через вік або стан здоров'я. Сучасне законодавство України закладає чіткі механізми гарантування прав дітей у таких ситуаціях, поєднуючи норми Цивільного та Сімейного кодексів із спеціальними законами, спрямованими на охорону дитинства. Під правовими гарантіями реалізації прав дитини у сфері опіки та піклування слід розуміти систему норм і процедур, які забезпечують ефективне здійснення та захист її особистих і майнових прав.

Згідно з ст. 55 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), опіка й піклування встановлюються з метою забезпечення особистих немайнових і майнових прав та інтересів малолітніх, неповнолітніх осіб, а також повнолітніх осіб, які за станом здоров'я не можуть самостійно здійснювати свої права і виконувати обов'язки [1]. Таке положення підкреслює, що інститут опіки та піклування має передусім охоронну природу, спрямовану на забезпечення реалізації та захисту прав дитини, а не на їх обмеження.

Сімейне законодавство вводить вікову межу для застосування цих інститутів. Згідно зі ст. 243 Сімейного кодексу України, опіка встановлюється над дітьми, які не досягли чотирнадцяти років, тоді як піклування – від чотирнадцяти до вісімнадцяти років [2].

Призначення опікуна або піклувальника у сімейно-правових відносинах є процедурою, що чітко регламентується законом. Згідно із ст. 63 ЦК України, виконувати функції опікуна чи піклувальника може лише фізична особа, яка має повну цивільну дієздатність і подала письмову заяву [1]. Невідповідність цим критеріям автоматично унеможливує призначення особи опікуном чи піклувальником. При цьому законодавець приділяє особливу увагу врахуванню волевиявлення самої дитини: у випадку призначення опікуна малолітній особі або піклувальника неповнолітньому враховується її думка, що підкреслює визнання дитини активним суб'єктом правовідносин та учасником процесу захисту власних прав.

До моменту офіційного визначення постійного опікуна чи піклувальника функції тимчасового захисту прав та інтересів дитини покладаються на органи опіки і піклування. Згідно із ст. 65 ЦК України, ці органи здійснюють тимчасову опіку або піклування, що має виключно перехідний характер і припиняється з моменту призначення постійної особи, уповноваженої виконувати відповідні функції [1]. Такий правовий механізм забезпечує безперервність захисту дитини, що є важливим

елементом стабільності системи сімейно-правового захисту. У практиці помічають, що саме в цьому проміжному етапі виникають ризики щодо відсутності стабільного нагляду. Зокрема, Заборовський і Заборовська в своїй науковій публікації вказують, що в умовах війни зростає кількість дітей, які залишаються у «тимчасовій» опіці, що загрожує порушенням їхніх прав та стабільності догляду [3].

Не менш важливим елементом правових гарантій є обмеження повноважень опікуна чи піклувальника у здійсненні правочинів від імені дитини. За ст. 71 ЦК України укладення договорів, які потребують нотаріального посвідчення чи державної реєстрації, або розпорядження майном дитини допускається лише за попереднім дозволом органу опіки [1]. Це правило покликане перешкодити зловживанням, коли особа, що має опіку, може не на користь дитини розпоряджатися її майном або правами. Така нормативна межа є одним із засобів балансу між автономією дитини і захистом її інтересів.

Сімейний кодекс у ст. 247 гарантує множинні права дитини під опікою чи піклуванням: право проживати у родині опікуна чи піклувальника, право на належні умови розвитку та освіти, право зберегти користування житлом, яке належало їй до встановлення опіки, а також право на захист від зловживань з боку опікуна [2].

У науковій публікації Заборовського і Заборовської аналізується проблема ресурсної нестачі в місцевих органах опіки, високі навантаження на працівників, відсутність системного моніторингу й оцінювання ефективності. Стверджується, що лише нормативні положення без реального функціонування інституцій не дають очікуваного захисту – додатково потрібно посилювати судову практику, контроль з боку громадськості і систему навчання фахівців [3].

Отже, правові гарантії у сфері опіки й піклування в Україні складають багаторівневу систему норм, процедур спрямованих на те, аби діти, позбавлені батьківського піклування, не залишалися без захисту. Законодавчо впроваджено обмеження повноважень опікуна, вимоги до його призначення та права дитини на захист і розвиток. Проте найбільше значення має не просто наявність норм, а їх практична реалізація – через належне забезпечення ресурсами органів опіки, системний контроль, ефективну судову практику та свідомість суспільства.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV : станом на 5 жовт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 27.10.2025).
2. Сімейний кодекс України : Кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III : станом на 12 верес. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 27.10.2025).
3. Заборовський В. В., Заборовська С. В. Опіка дітей, позбавлених батьківського піклування в умовах війни: соціально-правовий аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2023. Т. 1, № 79. С. 408–414. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.79.2.64> (дата звернення: 27.10.2025).

Піхотіна Вікторія Сергіївна, здобувач вищої освіти 2-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Соколов Іван Станіславович, здобувач вищої освіти 2-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Дерев'янка Крістіна Віталіївна, старший викладач кафедри адміністративного права і процесу Навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України, капітан поліції
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ЮРИСДИКЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ В СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ЩО ПОСЯГАЮТЬ НА ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ ТА ВЛАСНІСТЬ

Адміністративно-юрисдикційна діяльність поліції є важливою складовою державного механізму забезпечення законності, громадського порядку та безпеки громадян. Вона спрямована на своєчасне виявлення, припинення і розгляд справ про адміністративні правопорушення, які завдають шкоди суспільним інтересам, правам і свободам людини. Особливої актуальності набуває діяльність поліції у справах, що посягають на здоров'я населення та власність, адже ці категорії правопорушень безпосередньо впливають на стан суспільної безпеки, рівень довіри до держави та соціальну стабільність.

Адміністративно-юрисдикційна діяльність передбачає наявність у поліції владних повноважень із розгляду та вирішення справ, що віднесені до її компетенції. Вона охоплює не лише застосування заходів адміністративного примусу, а й дотримання принципів законності, пропорційності, об'єктивності, а також захисту прав осіб, притягнутих до відповідальності. Поліція в цій сфері виступає як суб'єкт владних повноважень, який має забезпечити не лише покарання правопорушника, а й профілактику подальших порушень [1].

Сфера охорони здоров'я населення традиційно належить до пріоритетних напрямів діяльності поліції. Відповідно до чинного законодавства, до правопорушень, що посягають на здоров'я, відносять дії, які створюють загрозу для фізичного або психічного стану громадян. Це, зокрема, порушення правил торгівлі тютюновими виробами, алкоголем, наркотичними засобами, розповсюдження небезпечних речовин, порушення санітарних норм, а також дрібне хуліганство чи розпивання спиртних напоїв у заборонених місцях. Усі ці дії мають прямий вплив на здоров'я суспільства, формують негативні соціальні явища та потребують оперативного реагування з боку поліції.

Особливістю юрисдикційної діяльності поліції у справах, що посягають на здоров'я населення, є те, що більшість таких правопорушень мають масовий і латентний характер. Їх виявлення часто пов'язане не лише з безпосереднім контролем, а й із проведенням профілактичних рейдів, перевірок торговельних об'єктів, моніторингом громадських місць, співпрацею з органами охорони здоров'я та місцевого самоврядування. Так, у період пандемії COVID-19 поліцейські виконували функції контролю за дотриманням карантинних вимог, застосовували адміністративні заходи до порушників, забезпечували громадський порядок під час проведення профілактичних заходів. Це показало, наскільки важливою є здатність поліції адаптувати свої функції до актуальних загроз здоров'ю населення [2].

Юрисдикційна діяльність поліції щодо таких правопорушень базується на процесуальних засадах, визначених Кодексом України про адміністративні правопорушення (КУпАП). Працівники поліції мають право складати протоколи, проводити адміністративне розслідування, вилучати речові докази, забезпечувати доставку порушника, а також розглядати справи та накладати адміністративні стягнення у межах своєї компетенції. При цьому важливо дотримуватися процесуальних гарантій особи — ознайомлення з протоколом, право на пояснення, присутність під час розгляду справи, можливість оскарження рішень. Недотримання цих принципів може призвести до визнання рішень поліції неправомірними та їх скасуванням судом.

Другою важливою групою правопорушень, у яких поліція здійснює адміністративно-юрисдикційну діяльність, є посягання на власність. Власність, як економічна та правова категорія, виступає одним із фундаментальних елементів соціальної стабільності. Захист права власності гарантується Конституцією України, і його порушення розглядається як загроза суспільному порядку. До адміністративних правопорушень, що посягають на власність, відносять дрібні крадіжки, самовільне використання майна, пошкодження об'єктів комунальної власності, знищення зелених насаджень, пошкодження транспортних засобів тощо [3].

Особливість юрисдикційної діяльності поліції у таких справах полягає в тому, що вони часто є суміжними з кримінальними діями. Межа між адміністративною та кримінальною відповідальністю у випадках посягання на власність досить тонка й залежить від розміру заподіяної шкоди, повторності, мотивів правопорушення та особи правопорушника. Тому поліцейський при кваліфікації таких дій має діяти з максимальною обережністю, щоб не допустити неправильної правової оцінки. Це потребує високої юридичної підготовки, знання судової практики та дотримання принципу індивідуалізації відповідальності.

У процесі адміністративно-юрисдикційної діяльності поліції важливе місце займає превентивна функція. Поліцейський не лише реагує на вже вчинене правопорушення, а й має запобігати його повторенню. У справах, що стосуються здоров'я населення, це може бути проведення роз'яснювальної роботи, інформування громадян про наслідки вживання алкоголю чи наркотиків, залучення неповнолітніх до профілактичних програм. У справах про посягання на власність — налагодження комунікації з громадами, участь у програмах «Безпечне місто», контроль за об'єктами з підвищеним ризиком крадіжок [4].

Суттєвою особливістю є також підвищений рівень доказової діяльності. Поліція зобов'язана не лише зафіксувати факт правопорушення, а й забезпечити належну доказову базу: показання свідків, фото- чи відеоматеріали, акти огляду, матеріальні докази. У разі порушень, що стосуються здоров'я населення (наприклад, незаконна торгівля тютюновими виробами неповнолітнім), важливими є документальні підтвердження, показання очевидців та інші матеріали, що виключають суб'єктивність оцінки. Це підвищує рівень обґрунтованості юрисдикційних рішень поліції та зменшує кількість випадків їх оскарження.

Варто підкреслити, що адміністративно-юрисдикційна діяльність поліції має подвійний характер – каральний і виховний. Застосовуючи адміністративне стягнення, поліцейський повинен керуватися принципом доцільності: метою покарання є не лише притягнення до відповідальності, а й формування правосвідомої поведінки. Це особливо важливо у справах, де правопорушення має соціальний або моральний аспект – наприклад, порушення правил громадської поведінки, незаконна реклама алкоголю, пошкодження об'єктів благоустрою. Такі дії часто вчиняються через низький рівень правової культури, і тому реакція поліції має бути не лише формальною, а й профілактично спрямованою [5].

Сучасна практика свідчить, що ефективність адміністративно-юрисдикційної діяльності поліції у справах, що посягають на здоров'я населення та власність, значною мірою залежить від рівня цифровізації процесів. Використання електронних протоколів, автоматизованих баз даних, систем відеофіксації, інтегрованих платформ обліку адміністративних правопорушень дозволяє зменшити кількість помилок, підвищити прозорість та контроль за діями посадових осіб. Водночас цифровізація ставить нові вимоги до поліцейських – знання інформаційних технологій, уміння працювати з доказами цифрового походження, дотримання стандартів захисту персональних даних.

Важливу роль у забезпеченні законності адміністративно-юрисдикційної діяльності відіграє судовий контроль. Рішення поліції можуть бути оскаржені до суду, що гарантує дотримання прав особи і запобігає зловживанню владними повноваженнями. Це стимулює працівників поліції до ретельного документування усіх процесуальних дій, дотримання строків, правильного оформлення протоколів. Судова практика у справах цієї категорії сприяє формуванню єдиних підходів до застосування адміністративних норм і підвищує рівень правової культури як серед поліцейських, так і серед громадян.

У контексті реформування правоохоронної системи України важливо відзначити тенденцію до гуманізації адміністративної відповідальності. Поліція дедалі частіше використовує попередження, усні зауваження, роз'яснення як альтернативу штрафам, особливо у випадках малозначних правопорушень. Такий підхід узгоджується з принципом пропорційності та сприяє підвищенню авторитету поліції як сервісної інституції, а не лише карального органу.

Сучасна адміністративно-юрисдикційна діяльність поліції у справах про правопорушення, що посягають на здоров'я населення та власність, має міжгалузевий характер. Вона пов'язана із санітарним, екологічним, господарським, податковим і кримінальним законодавством. Це вимагає від працівників поліції широких знань, здатності орієнтуватися у суміжних нормах і взаємодіяти з іншими органами державної влади – Держпродспоживслужбою, органами місцевого

самоврядування, судово-медичними установами, соціальними службами. Така координація дозволяє ефективніше розслідувати правопорушення, попереджати рецидиви та забезпечувати захист громадських інтересів.

Таким чином, адміністративно-юрисдикційна діяльність поліції у справах про адміністративні правопорушення, що посягають на здоров'я населення та власність, характеризується складністю, багатофункціональністю і високим рівнем соціальної відповідальності. Її мета – не лише відновлення порушених правопорядкових відносин, а й формування у громадян правомірної поведінки, зміцнення законності та профілактика правопорушень у суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Шевяков М.О. Профілактика адміністративних правопорушень, що посягають на громадський порядок та громадську безпеку, як спосіб захисту прав та основних свобод людини. Аналітично-порівняльне Правознавство Електронне наукове видання № 4. 2022. 231 с.
2. Шевяков М.О. Здійснення національною поліцією адміністративно-правової профілактики правопорушень, що посягають на громадський порядок і громадську безпеку, та шляхи її вдосконалення. Електронне наукове фахове видання «Юридичний науковий Електронний журнал» № 3. 2022. с. 187.
3. Дудник О. В. Спеціальні методи профілактики дитячого дорожньо-транспортного травматизму та їх використання на практиці. Вісн. Луганськ. держ. ун-ту внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. Вип. No 4 (61). Луганськ, 2012. С. 56-61.
4. Leheza, Y., Pisotska K., Dubenko O., Dakhno O., & Sotskyi A. (2023). The Essence of the Principles of Ukrainian Law in Modern Jurisprudence. *Revista Jurídica Portucalense*, C. 342–363.
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до № 51, ст.1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

Парахотін Гліб Євгенович, здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Фролов Михайло Михайлович, доцент кафедри, цивільно-правових дисциплін ННІПО ДДУВС, кандидат юридичних наук, доцент

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Цивільне судочинство в Україні зазнало значних змін через введення воєнного стану. Ці зміни обумовлені необхідністю адаптації правового поля до надзвичайних умов, у яких доводиться працювати судовим органам. Я вважаю, що особливості здійснення цивільного судочинства в умовах воєнного стану передбачають обмеження окремих прав і свобод громадян, але також і забезпечення ефективного судового захисту прав осіб, враховуючи сучасні виклики для національної безпеки.

Згідно з Конституцією України та Законом "Про правовий режим воєнного стану", у разі введення воєнного стану можуть бути тимчасово обмежені деякі права і свободи громадян, включаючи право на судовий захист. Так, стаття 43 Конституції дозволяє обмеження доступу до правосуддя в ці періоди, що можна пояснити необхідністю забезпечення національної безпеки. Однак, ці обмеження створюють труднощі для громадян, які намагаються реалізувати своє право на судовий захист. Згодна з автором, в умовах воєнного стану важливо, щоб судова система не лише працювала оперативної, але й забезпечувала виконання своїх функцій, не порушуючи основних прав людини.

Одним із основних аспектів, що змінюється в цивільному судочинстві під час воєнного стану, є зміни в процедурі розгляду справ. В статті 37 Закону України "Про правовий режим воєнного стану" зазначено, що в умовах воєнного стану можуть бути введені обмеження на подачу позовів до судів, або змінені терміни звернення до суду [3]. На мою думку, такі зміни є необхідними для адаптації судового процесу до реалій війни, коли важливою є не лише швидкість вирішення справ, але й необхідність пріоритезації тих справ, які безпосередньо впливають на національну безпеку.

Ще одним важливим аспектом є обмеження функціонування судів у випадках, коли пошкоджуються або знищуються судові приміщення через військові дії. Згідно з постановою Верховного Суду № 3-113/2022, суди мають право продовжувати працювати навіть у разі пошкодження їх інфраструктури, застосовуючи сучасні технології для проведення судових засідань онлайн [4]. Я вважаю, що цей механізм є ефективним, оскільки дозволяє продовжити розгляд справ, навіть коли фізичні судові приміщення можуть бути непридатними через військові дії.

Найбільш помітні зміни в цивільному судочинстві відбуваються також в процесі виконання судових рішень. В умовах воєнного стану можуть бути встановлені тимчасові обмеження на виконання судових рішень щодо майна, особливо коли це стосується військових або державних органів. Це підтверджується змінами до законодавства, які стосуються виконання судових рішень в умовах

воєнного стану, зокрема через прийняття постанови Верховного Суду № 2-13/2022, де визначено певні механізми для відстрочки виконання деяких рішень [5]. Це важливо для того, щоб уникнути порушень прав осіб, коли примусове виконання судових рішень може ускладнити ситуацію в умовах активних бойових дій.

Що стосується цивільних процесуальних норм, то в умовах воєнного стану змінюється і процедура подачі позовних заяв. У статті 224 Кодексу цивільного процесуального кодексу України зазначено, що позови можуть подаватися в електронному вигляді, що дозволяє зменшити навантаження на суди та скоротити час на розгляд справ у воєнний період. Я згодна з автором, що розвиток електронного судочинства в умовах війни є не тільки необхідним, а й логічним кроком у напрямку досягнення ефективності правосуддя [6].

Особливості цивільного судочинства в умовах воєнного стану також проявляються в питанні розгляду справ у судових органах, які можуть працювати в обмеженому режимі через відсутність частини суддів або їхнє тимчасове переміщення. За даними досліджень, багато суддів тимчасово переїжджають до більш безпечних регіонів, що створює додаткові труднощі в організації роботи судів [7]. Тому важливим є застосування віддаленого розгляду справ і забезпечення максимальної мобільності судової системи для вирішення цієї проблеми.

З огляду на все вищезазначене, можна констатувати, що здійснення цивільного судочинства в умовах воєнного стану потребує значних змін у правовій процедурі, особливо щодо прав громадян на доступ до суду, термінів подачі позовів, а також процедур виконання судових рішень. Водночас, на мою думку, ці зміни повинні бути збалансованими, адже потрібно враховувати як необхідність оперативного захисту прав громадян, так і вимоги безпеки та правопорядку в умовах війни. Важливим є також збереження прав громадян на справедливий судовий процес, навіть у складних обставинах, коли війна змінює звичний порядок речей.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Закон України "Про правовий режим воєнного стану" № 389-VIII від 12 травня 2015 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>.
3. Постанова Верховного Суду № 3-113/2022 від 16 березня 2022 року. URL: <https://www.court.gov.ua/>.
4. Постанова Верховного Суду № 2-13/2022. URL: <https://www.court.gov.ua/>.
5. Цивільний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
6. Огляд практики застосування норм права в умовах воєнного стану. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>.

Кріпаченко Марія Дмитрівна здобувачка вищої освіти навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Фролов Михайло Михайлович, доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ОКРЕМОГО ПРОВАДЖЕННЯ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Введення воєнного стану на території України спричинило суттєві зміни у функціонуванні всіх державних інституцій, зокрема й судової влади. Суди продовжують здійснювати правосуддя, однак правові механізми часто потребують адаптації до умов воєнного часу. Одним із найчутливіших напрямів судочинства у таких умовах є окреме провадження – специфічна форма цивільного процесу, покликана встановлювати юридичні факти або підтверджувати обставини, що мають значення для набуття чи реалізації прав особи. У воєнний період ця процедура набуває особливого значення, оскільки саме через неї громадяни нерідко відновлюють свої порушені права, підтверджують факти, необхідні для отримання соціальних гарантій, компенсацій, а також вирішення питань, пов'язаних із мобілізацією та наслідками бойових дій.

В умовах воєнного стану значна частина справ окремого провадження пов'язана із встановленням юридичних фактів, що виникли внаслідок бойових дій. Це, зокрема, справи про констатацію смерті осіб на окупованих територіях чи в районах активних бойових дій, підтвердження факту народження або родинних зв'язків, визначення місця проживання дитини, встановлення факту самотійного виховання для отримання права на відстрочку від мобілізації. Такі справи часто стають єдиним правовим шляхом для реалізації соціальних гарантій або отримання документів, що неможливо оформити в адміністративному порядку. Усе це обумовлює необхідність уважного та гнучкого підходу судів до розгляду заяв у порядку окремого провадження.

Згідно з положеннями Цивільного процесуального кодексу України, окреме провадження є самотійною формою цивільного судочинства, у якій суд вирішує питання про підтвердження фактів, що мають юридичне значення, або про надання певного правового статусу особі [1]. При цьому важливо розуміти, що справи цього типу не мають відповідачів, а залучення заінтересованих осіб здійснюється судом лише в межах необхідності забезпечити баланс прав усіх сторін. Як зазначає судова практика, заінтересовані особи не є аналогом відповідачів, проте вони можуть брати участь у процесі, якщо рішення може вплинути на їхні права чи обов'язки. Суд, у свою чергу, може залучити таких осіб навіть без відповідного клопотання заявника, діючи з власної ініціативи, аби забезпечити законність та об'єктивність розгляду.

Особливої уваги під час воєнного стану потребує питання складу суду в справах окремого провадження. Відповідно до статті 293 ЦПК України, окремі категорії справ, зокрема ті, що стосуються обмеження цивільної дієздатності, усиновлення, надання дозволу на усиновлення тощо, повинні розглядатися

колегіально – одним суддею і двома присяжними [1]. Порухення цього принципу, наприклад, заміна присяжного під час розгляду справи, вимагає почати процес спочатку, оскільки це порушує принцип безпосередності судового розгляду. У воєнний час, коли багато присяжних можуть бути мобілізовані або евакуйовані, забезпечення належного складу суду стає складним, однак необхідним для дотримання процесуальної законності.

В окремих випадках суди стикаються з недобросовісним використанням інституту окремого провадження. Зокрема, поширеними стали спроби подати заяви про визнання особи недієздатною з метою уникнення мобілізації. Право на подання таких заяв має лише чітко визначене коло осіб – близькі родичі, опікуни або органи опіки та піклування. Суди залишають без розгляду заяви, подані сторонніми особами, які не мають законних підстав звернення. Більше того, суди ретельно перевіряють осіб, яких пропонують призначити опікунами, оскільки виконання таких функцій вимагає постійної присутності та дієздатності. Якщо потенційний опікун мобілізований чи не може виконувати свої обов'язки через воєнні дії, суд відмовляє у задоволенні заяви або шукає іншу кандидатуру.

Окрему категорію під час воєнного стану становлять справи про встановлення факту смерті або визнання особи померлою. У багатьох випадках загибель людей відбувається в районах активних бойових дій, де неможливо провести офіційну фіксацію факту смерті. У таких умовах судова процедура стає єдиним шляхом юридичного підтвердження загибелі, необхідним для отримання свідоцтва про смерть, спадкових прав чи соціальних виплат [2]. Важливою є позиція Великої палати Верховного Суду, яка визначила, що шестимісячний строк для визнання особи померлою починає відліковуватися з моменту припинення бойових дій у відповідній місцевості. Наприклад, для міста Києва цей строк обчислюється з 30 квітня 2022 року – дати офіційного завершення активної фази бойових дій. Такий підхід є гнучким і враховує специфіку воєнного часу, коли звичайні часові межі не можуть застосовуватись формально.

Не менш важливим аспектом є встановлення юридичних фактів, необхідних для подальшого вирішення інших справ. Суд у порядку окремого провадження може встановити факт народження, смерті, родинних зв'язків, проживання однією сім'єю без реєстрації шлюбу тощо, але лише за умови, що іншим способом ці факти підтвердити неможливо. Водночас, якщо в процесі доведення з'ясовується причинно-наслідковий зв'язок між певними подіями, наприклад, між смертю людини та збройною агресією Російської Федерації, суд може визнати такий факт допустимим для встановлення в межах окремого провадження. Це надзвичайно важливо для подальших міжнародних судових процесів та відшкодування шкоди, завданої війною.

Суттєві труднощі виникають і в питаннях юрисдикції. Зокрема, встановлення факту спільного проживання без шлюбу або самотійного виховання дитини часто стає підставою для звільнення від мобілізації. Проте практика вирішення таких питань ще не є сталою: окремі справи розглядаються цивільними судами, інші – адміністративними. У разі виникнення юрисдикційного конфлікту суди передають справи до Великої палати Верховного Суду для визначення належної юрисдикції. Водночас важливо, що особа не повинна втрачати право на судовий захист через невизначеність процесуальних меж. Якщо один суд відмовляє у відкритті

провадження, інший має забезпечити можливість реалізації права на розгляд справи по суті.

Серед практичних проблем, що виникають під час воєнного стану, варто також назвати безпідставне звернення до суду у справах, які не належать до юрисдикції окремого провадження. Наприклад, спроби встановити факт громадянства України у судовому порядку, коли це можна підтвердити документально або через адміністративну процедуру. У таких випадках суд залишає заяви без розгляду, оскільки юридичний факт не потребує судового встановлення, якщо існують інші законні способи підтвердження. Це є проявом принципу процесуальної економії, спрямованої на запобігання перевантаженню судів під час воєнного стану [3].

Особливості окремого провадження у воєнний час свідчать про глибоку взаємодію між правом і суспільними реаліями. З одного боку, судова система має залишатися гарантом законності та дотримання процесуальних норм. З іншого – вона повинна гнучко реагувати на нові виклики, пов’язані з воєнними обставинами, зокрема втрату документів, відсутність свідків, евакуацію населення, перебої у роботі державних реєстрів. Судова практика останніх років демонструє прагнення до забезпечення реального доступу до правосуддя навіть у найскладніших умовах.

Таким чином, окреме провадження під час дії воєнного стану виступає важливим інструментом захисту прав людини, стабілізації правового поля та забезпечення соціальної справедливості. Його особливості проявляються у посиленій увазі до процесуальної форми, забезпеченні участі заінтересованих осіб, гнучкому підході до строків і доказів, а також у прагненні судів поєднати букву закону з духом гуманізму. Правосуддя у таких умовах стає не лише механізмом вирішення спорів, а й символом стійкості правової держави, що здатна діяти навіть у часи війни, зберігаючи повагу до людини, її честі, гідності та права на справедливість.

Список використаних джерел:

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 берез. 2004 р. № 1618-IV (редакція від 18 черв. 2023 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.
2. Ясинок М. М. Окреме провадження як підгалузь цивільного процесуального права України. Господарсько-правове, цивільно-правове та фінансово-правове забезпечення розвитку економіки України: зб. тез Всеукр. наук.-практ. конф. (Донецьк, 26 листоп. 2010 р.). Донецьк, 2010. С. 45–46.
3. Маркова О. О., Садикова Я. М. Окреме провадження у цивільному процесі України: навч. посіб. Суми, 2014. 194 с.

Козорог Владислав Олександрович, здобувач вищої освіти 3 курсу ФПФОДР
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Варава Володимир Вікторович, кандидат юридичних наук
Доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ КІБЕРЗАГРОЗ ТА ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

У сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства оперативно-розшукова діяльність (ОРД) набуває нових змістовних і технологічних характеристик. Цифровізація усіх сфер життя, активне використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), а також поширення кіберзлочинності істотно змінюють як об'єкти оперативного інтересу, так і способи їх виявлення та документування. Кіберпростір став середовищем, у якому здійснюються не лише традиційні кримінальні правопорушення (шахрайство, розповсюдження порнографії, незаконний обіг наркотиків), але й нові, раніше нехарактерні для офлайн-середовища злочини, такі як фішинг, хакерські атаки, створення бот-мереж, криптозлочини тощо.

Згідно із Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 № 2135-XII (зі змінами), оперативно-розшукова діяльність – це система гласних і негласних заходів, спрямованих на виявлення, попередження, припинення і розкриття злочинів, розшук осіб, які їх учинили, а також на здобуття інформації в інтересах безпеки держави. У контексті цифрової трансформації це визначення набуває нового значення, оскільки об'єктом розшуку можуть бути як фізичні особи, так і цифрові сліди, що залишаються в кіберпросторі [3].

Відповідно до статті 7 зазначеного Закону, ОРД здійснюється уповноваженими підрозділами Національної поліції, Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань, Бюро економічної безпеки та іншими органами в межах їх компетенції. Особливість діяльності цих органів у сучасних умовах полягає у впровадженні цифрових інструментів моніторингу, аналітики великих масивів даних, використанні штучного інтелекту та спеціалізованих програм для ідентифікації кіберзагроз і відстеження злочинних схем у мережі Інтернет.

Цифрова трансформація суспільства суттєво впливає на методи збору оперативної інформації. Так, на підставі Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII, поліція має право використовувати технічні засоби фіксації правопорушень, аналізувати публічні дані з відкритих джерел, а також взаємодіяти з міжнародними структурами, такими як Europol, Interpol, ENISA тощо. У цьому контексті надзвичайно важливим є дотримання принципів законності, пропорційності й захисту персональних даних, визначених Законом України «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 № 2297-VI, а також положень Загального регламенту ЄС із захисту даних (GDPR), імплементованих у національне законодавство [4].

У рамках оперативно-розшукової протидії кіберзлочинності велике значення має Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від

05.10.2017 № 2163-VIII. Цей нормативно-правовий акт визначає поняття кіберзагрози, кіберінциденту, а також порядок взаємодії суб'єктів забезпечення кібербезпеки, серед яких центральне місце займають СБУ, Національна поліція та Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації. Відповідно до статті 9 цього Закону, оперативні підрозділи мають право на проведення розвідувально-аналітичних заходів для виявлення джерел кіберзагроз, що особливо актуально у період гібридної війни проти України [1, с. 26].

Особливістю сучасної ОРД є необхідність постійного оновлення технічного потенціалу, підвищення кваліфікації співробітників, здатних здійснювати цифрову криміналістику, аналіз цифрових слідів, відновлення видалених даних та ідентифікацію користувачів за електронними ідентифікаторами. Ці компетенції вимагають співпраці з приватними ІТ-компаніями, освітніми установами та міжнародними партнерами, що відповідає вимогам Концепції розвитку цифрової держави «Дія.Цифрова держава 2030» [2, с. 131].

Таким чином, оперативно-розшукова діяльність в умовах цифрової трансформації суспільства характеризується інтеграцією інноваційних технологій у правоохоронну практику, посиленням аналітичного компоненту та необхідністю правового врегулювання використання цифрових інструментів у розшуковій роботі. У той же час актуальними залишаються питання дотримання балансу між потребами безпеки та правом особи на приватність, що потребує подальшого вдосконалення законодавчої бази і створення єдиного правового режиму кібероперацій у межах ОРД.

Список використаних джерел:

1. Марчак Я.В. Особливості, механізми та напрями вдосконалення діяльності силових структур із захисту кіберпростору України в умовах повномасштабної війни. Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2024. С. 26-35.
2. Горун О.Ю. Кіберзагрози України в умовах агресії РФ. Інформація і право. 2025. С. 131-138.
3. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>
4. Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

Рухло Нікіта Віталійович, здобувач вищої освіти

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Фролов Михайло Михайлович, канд.юрид.наук,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ОЦІНКА ДОКАЗІВ СУДОМ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЗА ВНУТРІШНІМ ПЕРЕКОНАННЯМ: КРИТЕРІЇ ТА МЕЖІ СУДДІВСЬКОГО РОЗСУДУ

Сучасне цивільне судочинство ґрунтується на принципі вільної оцінки доказів, який передбачає, що суд формує свої висновки на основі внутрішнього переконання. Водночас ця свобода не є абсолютною — вона обмежується законом, логікою та загальними засадами справедливості. Проблема полягає у визначенні чітких критеріїв, за якими суд може оцінювати докази, не виходячи за межі власного розсуду. Актуальність теми зумовлена необхідністю забезпечення єдності судової практики та запобігання суб'єктивізму у прийнятті рішень. Метою дослідження є з'ясування критеріїв оцінки доказів та меж суддівського розсуду в межах цивільного провадження.

У цьому контексті важливо розглянути наукові підходи до оцінки доказів судом. Штефан А. у своїй роботі розглянула оцінку доказів судом у цивільному провадженні за внутрішнім переконанням та зазначила, що це не просто технічна дія, а розумово-процесуальна діяльність суду, яка поєднує мислення й процесуальні кроки. Авторка наголошує, що суд формує своє переконання поступово — у процесі всебічного, повного та безпосереднього дослідження доказів. Внутрішнє переконання має як об'єктивну, так і суб'єктивну складову: з одного боку, воно ґрунтується на результатах дослідження доказів, а з іншого — залежить від правосвідомості судді. Правосвідомість, за Штефан, є тим внутрішнім бар'єром, який дозволяє судді зберегти незалежність від будь-якого зовнішнього впливу. Дослідниця підкреслює, що жоден доказ не має для суду наперед встановленого значення — усі вони оцінюються у сукупності, без пріоритету одного над іншим. Водночас кожен доказ аналізується окремо за критеріями належності, допустимості, достовірності та достатності. Оцінка доказів, за авторкою, — це не довільне судження, а діяльність, суворо впорядкована законом. Її результатом є формування переконливих висновків, що знаходять своє відображення у мотивувальній частині судового рішення. Штефан підкреслює, що лише суд наділений правом оцінювати докази з юридично обов'язковими наслідками, тоді як позиції сторін мають лише допоміжний характер. Таким чином, оцінка доказів постає як ключовий елемент встановлення судової істини у цивільному процесі [7, с 118-128].

На законодавчому рівні це питання регулюється статтею 89 Цивільного процесуального кодексу України. Відповідно до положень цієї статті, суд здійснює оцінку доказів за власним внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному, об'єктивному та безпосередньому дослідженні наявних у справі доказів. При цьому жоден доказ не має для суду наперед встановленого значення, а оцінка

проводиться за критеріями належності, допустимості, достовірності кожного доказу окремо, а також достатності та взаємного зв'язку доказів у їх сукупності. Результати такої оцінки обов'язково зазначаються у судовому рішенні[1].

У порівняльному аспекті принцип вільної оцінки доказів розглянуто Цал-Цалко Ю. Ю., яка акцентує, що цей принцип є базовим для цивільного судочинства, зокрема у практиці Швеції. Авторка підкреслює, що він означає відсутність жорстких законодавчих рамок у визначенні доказового значення кожного факту — суд оцінює їх виходячи зі свого професійного розсуду, спираючись на внутрішнє переконання та «диктат сумління». Вона зазначає, що у шведській системі не застосовується принцип *numerus clausus*, тобто закон не обмежує перелік допустимих доказів — може бути використано будь-які відомості, які мають значення для справи.

Ю. Цал-Цалко також наголошує, що оцінка доказів і визначення їхньої переконливості залежать виключно від суду, який зобов'язаний зберігати баланс між об'єктивністю та професійним суддівським розсудом. Закон не визначає, які саме докази мають більшу чи меншу силу — це вирішується на практиці. Так, суд зазвичай надає більшої ваги документам, у яких немає сумнівів щодо достовірності, або свідченням, наданим під присягою. Водночас будь-який доказ може бути відхилений, якщо суд визнає його непотрібним чи неважливим для конкретної справи.

У підсумку дослідниця робить висновок, що вільна оцінка доказів забезпечує суду можливість формувати власне переконання без зовнішнього впливу, а всі види доказів — у тому числі електронні — оцінюються на рівних засадах. Такий підхід сприяє гнучкості та справедливості правозастосування, адже дозволяє враховувати індивідуальні обставини кожної справи[5, с.100-105].

Внутрішнє переконання судді є однією з ключових категорій правосуддя, адже саме на ньому ґрунтується прийняття справедливого рішення, зазначає у власній праці Хопта С. Ф. Автор наголошує, що воно формується у процесі розгляду конкретної справи, спираючись не лише на докази, а й на професійну правосвідомість судді. Внутрішнє переконання, за Хоптою, — це поєднання знань, досвіду, логіки, моральних принципів та особистої відповідальності судді. Воно не може бути нав'язане ззовні й не є інтуїтивним — це результат глибокої розумової та аналітичної роботи. Дослідник підкреслює, що така впевненість судді має бути обґрунтованою й спиратися на всебічне дослідження матеріалів справи. Саме внутрішнє переконання, помножене на правосвідомість і совість, виступає гарантією незалежності суду та формування законного й справедливого рішення[4, с 396-400].

Натомість Сокалюк В. П. у своїй роботі звертає увагу, що стандарти доказування — це своєрідна «міра переконливості доказів», яка визначає, наскільки суд має бути впевненим у доведеності певних обставин. Автор підкреслює, що в цивільному процесі ці стандарти тісно пов'язані з внутрішнім переконанням судді, адже саме через нього відбувається оцінка доказів і формування висновків. Внутрішнє переконання, на думку дослідника, не може бути довільним — воно має спиратися на логіку, об'єктивність і узгоджуватись із установленими законом критеріями доказування. Водночас суд не обмежений жорсткими рамками: стандарти не підміняють собою процес мислення, а лише створюють межі, у яких

формується суддівська впевненість у правильності рішення. Сокалюк наголошує, що лише гармонійне поєднання доказів, стандартів їх оцінки та внутрішнього переконання судді забезпечує ухвалення справедливого та вмотивованого рішення[3, с. 156-160].

У статті В. В. Гаджули визначено основні критерії оцінки доказів в цивільному провадженні, до яких відносять: належність, достовірність, достатність і взаємозв'язок доказів. Належність означає, що доказ має бути таким, який уміє встановити саме обставину, що має значення для справи. Достовірність стосується спроможності доказу відображати реальні обставини без спотворення чи сумнівів. Достатність вказує на те, що доказів має бути стільки, аби вони могли переконливо підтвердити або спростувати обставину. І нарешті, взаємозв'язок доказів означає, що всі докази у справі мають бути узгоджені між собою, без внутрішніх протиріч, бо тільки так суд може сформулювати обґрунтоване рішення. Коли хоча б один із цих критеріїв не дотримано — ризик того, що рішення буде менш переконливим чи справедливим, значно зростає[2, с. 120-124].

Про існування чітких меж суддівського розсуду зазначає у своїй статті Шевченко А.В, стверджуючи, що, хоча суддя наділений правом приймати рішення за власним розсудом, ця свобода не є абсолютною. Авторка підкреслює: межами розсуду виступають процедурні обмеження, зокрема обов'язок мотивувати рішення, дотримання справедливого процесу й принципів незалежності суду. Також Шевченко вказує на матеріальні обмеження, тобто вимога до «розумності» суддівського вибору — рішення не має бути явно несправедливим або очевидно непропорційним. Вона наголошує: вихід за межі суддівського розсуду відбувається, коли суддя діє свавільно — ігнорує норму закону чи діє всупереч принципу рівності сторін. Авторка звертає увагу, що сам факт скасування рішення вищою інстанцією не означає автоматично, що суддя перевищив межі — важливо встановити умисел або грубу недбалість судді. Зокрема вона вказує, що коли суддя ігнорує мотивування рішення або приймає його без обґрунтування — це вже сигнал про можливий вихід за межі розсуду. Шевченко підкреслює: порушення меж суддівського розсуду може тягти відповідальність — дисциплінарну (у разі умислу чи грубої недбалості) — і тут важлива різниця між простою «помилкою» судді та вчинком, що виходить за межі дозволеного[6, с. 111-120].

Таким чином, оцінка доказів за внутрішнім переконанням є невід'ємним елементом цивільного судочинства і забезпечує формування справедливого та обґрунтованого рішення. Внутрішнє переконання судді поєднує об'єктивний аналіз доказів і професійну правосвідомість, що гарантує незалежність правосуддя. Критеріями оцінки доказів є належність, достовірність, достатність і взаємозв'язок, а межі суддівського розсуду визначаються процедурними й матеріальними обмеженнями. Вільна оцінка доказів дозволяє суду враховувати індивідуальні обставини справи та уникати суб'єктивізму. Загалом, суворе дотримання критеріїв та меж розсуду є запорукою правової визначеності й справедливості цивільного процесу.

Список використаних джерел:

1. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 40–42. — Ст. 492. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

2. Гаджула В. В. Критерії оцінки доказів у цивільному судочинстві [Електронний ресурс] // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми правознавства» / Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. — Одеса, 2023. — С. 120–124.
3. Сокалюк В. П. Існуючі стандарти доказування та внутрішнє переконання судді // Юридичний науковий електронний журнал. — 2024. — № 1. — С. 156–160.
4. Хопта С. Ф. Внутрішнє переконання судді як основа ухвалення правосудних рішень // Альманах права. — 2017. — Вип. 8. — С. 396–400.
5. Цал-Цалко Ю. Ю. Загальні аспекти щодо доказів та доказування у цивільному судочинстві Швеції // Матеріали конференції Національного університету «Одеська юридична академія». — Одеса, 2023. — С. 100–105.
6. Шевченко А. В. Суддівський розсуд і суддівське свавілля: межі дозволеного та відповідальність за їх порушення // Вісник кримінального судочинства. — 2018. — № 3. — С. 111–120.
7. Штефан А. Оцінка доказів у цивільному процесі // Слово Національної школи суддів України. — 2017. — № 1(18). — С. 118–128.

Шульга Дар'я Іванівна, здобувачка вищої освіти 4 курсу ННІ права та інноваційної освіти

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Науковий керівник: Фролов Михайло Михайлович, канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін ННІПО

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

ПРАВОВИЙ СТАТУС ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ В НОВИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПРОБЛЕМИ

У сучасних умовах розвитку ринкової економіки України товариство з обмеженою відповідальністю (далі – ТОВ) є однією з найпоширеніших організаційно-правових форм підприємництва. Його гнучка структура управління, обмежена відповідальність учасників та простота створення роблять ТОВ оптимальною формою для малого та середнього бізнесу. Водночас, у зв'язку зі змінами у господарському законодавстві, цифровізацією економіки та інтеграційними процесами у ЄС, виникають нові виклики щодо правового регулювання діяльності таких товариств.

Відповідно до статті 80 Господарського кодексу України, ТОВ є господарським товариством, статутний капітал якого поділений на частки, розмір яких визначається установчими документами, а учасники не відповідають за його зобов'язання, ризикують лише своїми внесками [1]. Основні засади діяльності визначає Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 06.02.2018 № 2275-VIII, який закріпив нову модель корпоративного управління, наближену до європейських стандартів [2].

Сучасні тенденції розвитку правового статусу ТОВ пов'язані передусім із реформою корпоративного законодавства, цифровою трансформацією господарських відносин та необхідністю підвищення прозорості бізнесу. Однією з ключових новацій останніх років є запровадження електронної реєстрації товариств через Єдиний державний вебпортал «Дія.Бізнес», що суттєво спрощує процес створення підприємства. Крім того, розширено можливості онлайн-скликання загальних зборів учасників, прийняття рішень із використанням кваліфікованого електронного підпису, що забезпечує оперативність управлінських процесів [3].

Однак попри позитивні зміни, існує низка проблем, які потребують подальшого вдосконалення. Зокрема, неврегульованими залишаються питання реального корпоративного контролю між учасниками ТОВ, оскільки законодавство не завжди ефективно захищає міноритарних учасників від зловживань більшості. У практиці трапляються випадки порушення порядку скликання зборів, незаконного відчуження часток, а також маніпуляцій із корпоративними правами через третіх осіб.

Важливою проблемою є також недосконалість правового механізму виходу учасника з товариства. Хоча Закон № 2275-VIII встановлює право учасника на вихід і отримання вартості своєї частки, на практиці цей процес часто супроводжується

судовими спорами, затягуванням строків виплат та оцінкою корпоративних прав. Судова практика (наприклад, постанова Верховного Суду від 12.03.2024 у справі № 910/16492/22) вказує на відсутність єдиного підходу до визначення реальної вартості частки учасника [4].

У нових умовах господарювання актуальним є питання впровадження принципів корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) у діяльність ТОВ. Учасники все частіше орієнтуються не лише на отримання прибутку, але й на дотримання етичних стандартів ведення бізнесу, екологічну безпеку, прозорість звітності. Це сприяє підвищенню репутаційного капіталу товариства та залученню іноземних інвестицій.

Особливу увагу також привертає інститут бенефіціарних власників, який став обов'язковим елементом прозорості корпоративної структури. Відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів...» № 361-IX, ТОВ зобов'язані розкривати інформацію про кінцевих власників, що підвищує рівень контролю за корпоративними структурами, але водночас ускладнює процедуру державної реєстрації [5].

Науковці (зокрема, Д. Гетманцев, Р. Мельник, Н. Кузнєцова) підкреслюють, що подальше вдосконалення правового статусу ТОВ має ґрунтуватися на гармонізації національного законодавства з правом ЄС, розширенні гарантій для учасників, цифровізації корпоративного управління та розвитку альтернативного вирішення корпоративних спорів [6].

Отже, товариство з обмеженою відповідальністю залишається провідною формою підприємництва в Україні, що поєднує гнучкість управління, інвестиційну привабливість і захист учасників від надмірних ризиків. Утім, подальший розвиток його правового статусу потребує вдосконалення законодавства, формування сталої судової практики, підвищення корпоративної культури та впровадження цифрових технологій у сфері управління. Лише за цих умов ТОВ зможе повною мірою відповідати вимогам сучасної економіки та сприяти сталому розвитку господарського середовища України.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (Дата звернення: 06.11.2025).
2. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю : Закон України від 06.02.2018 № 2275-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text> (Дата звернення: 06.11.2025).
3. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань : Закон України від 15.05.2003 № 755-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text> (Дата звернення: 06.11.2025).
4. Постанова Верховного Суду від 12.03.2024 у справі № 910/16492/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117845322> (Дата звернення: 06.11.2025).
5. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів... : Закон України від 06.12.2019 № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (Дата звернення: 06.11.2025).
6. Гетманцев Д. О., Мельник Р. С. Господарське право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2023. – 524 с.
7. Кузнєцова Н. С. Корпоративне право України : навч. посібник. Харків : Право, 2022. – 368 с.
8. Логінова М. В. Правові аспекти корпоративного управління в умовах цифровізації. *Науковий вісник ДДУВС*, 2024, № 2, с. 45–49.

Бидзюра Сергій Вікторович, студент 4 курсу

Полтавський юридичний інститут НЮУ імені Ярослава Мудрого, Україна

Науковий керівник: Тихонова Дар'я Сергіївна, канд.юрид.наук, доцент
кафедри конституційного, адміністративного, екологічного та трудового права
Полтавський юридичний інститут НЮУ імені Ярослава Мудрого, Україна

ПРАВОВІ ВИКЛИКИ ТА МЕХАНІЗМИ СПРОЩЕННЯ МІСТОБУДІВНИХ ПРОЦЕДУР ДЛЯ ПІСЛЯВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ

Повномасштабна агресія російської федерації проти України, розпочата у 2022 році, спричинила руйнування значної частини житлового, комунального, промислового та транспортного фонду. За даними уряду України, понад 200 тисяч об'єктів інфраструктури потребують капітального ремонту або відбудови. Відтак, відновлення країни неможливе без ефективного правового регулювання містобудівної діяльності, спрощення дозвільних та погоджувальних процедур, створення сприятливого середовища для інвестицій і швидкої реалізації відбудовних проєктів. З огляду на це, актуальність теми зумовлюється потребою поєднати ефективність правового регулювання з прозорістю та контролем у сфері будівництва, планування територій і землекористування, з урахуванням викликів воєнного та післявоєнного часу.

Одним із головних викликів є застаріла система дозвільних процедур, сформована ще в довоєнний період. Вона передбачала багаторівневі погодження, довгі терміни розгляду документів та значну кількість бюрократичних перепон. У воєнних умовах такі механізми стають неефективними, оскільки вимагають оперативності та адаптивності [1 с.14]. Крім того, відсутність актуальної містобудівної документації у більшості територіальних громад є серйозною перешкодою. Як зазначає М. Онісковець [2 с.16], менше 2 % громад розробили комплексні плани просторового розвитку, що унеможливило ефективне землевпорядкування. Воєнні дії, міграція населення та руйнування призвели до хаотичного використання земель без належного правового регулювання.

Ще одним викликом є забезпечення права на житло для внутрішньо переміщених осіб і тих, хто втратив домівки. Законодавство України не містить достатньо чітких норм щодо тимчасового чи модульного житла, порядку передачі земель під його будівництво, а також контролю за якістю таких споруд [4 с.11]. У 2022–2025 рр. ухвалено низку законодавчих актів, спрямованих на дерегуляцію містобудівних процесів. Зокрема, Закон України № 2254-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо першочергових заходів реформування сфери містобудівної діяльності» (09.06.2022) передбачив: можливість відновлення об'єктів без затвердженої містобудівної документації; спрощення отримання дозвільних документів через електронні сервіси; створення Програм комплексного відновлення територій, які визначають пріоритети розвитку громад. Окрім того, прийняття законопроекту № 5655 заклало підвалини для повної цифровізації містобудівних процесів. Законопроект передбачає автоматичне надання деяких дозволів, електронну реєстрацію будівельної діяльності, інтеграцію з Державним

земельним кадастром та Реєстром будівельної діяльності [7]. У 2025 році ухвалено Закон № 9549, що спростив процедуру відведення земельних ділянок, дозволивши здійснювати планування навіть за відсутності детальних планів територій. Це створює можливості для швидкої реалізації проєктів цифрової та транспортної інфраструктури [5].

Цифровізація містобудування — один із ключових напрямів реформ. Її суть полягає у повній автоматизації дозвільних процедур, зменшенні людського чинника та підвищенні прозорості. Впровадження електронної системи дозволяє: скоротити терміни видачі дозвільних документів з місяців до кількох днів; усунути корупційні ризики; забезпечити відкритий доступ до інформації про кожен об'єкт будівництва. Водночас правники [3 с.12] наголошують, що цифровізація має супроводжуватися посиленням відповідальності посадових осіб за внесення недостовірних даних та дотриманням принципів персональної відповідальності забудовників.

Інноваційним інструментом є Програма комплексного відновлення населеного пункту, запроваджена Законом № 2254-IX. Вона поєднує елементи стратегічного планування, землевпорядкування та соціально-економічного розвитку. Такі програми мають формуватися з урахуванням: аналізу рівня руйнувань; потреб громади у житлі, транспорті, соціальних послугах; екологічних та енергетичних стандартів ЄС. Важливим елементом є залучення громадськості до розробки програм, що підвищує прозорість рішень і довіру до органів влади [6]. Для вирішення цих проблем потрібно: оновити законодавчу базу з урахуванням воєнних реалій: запровадити тимчасові режими будівництва, скорочені строки розгляду дозвільних заяв, створити єдину цифрову платформу, що об'єднає кадастрові, земельні та будівельні реєстри. впровадити адаптивні стандарти містобудування, які дозволять швидко розгортати модульні житлові комплекси. забезпечити баланс між швидкістю процедур та контролем якості будівництва, особливо у житловій сфері. стимулювати залучення міжнародних інвесторів через прозорі правила, аудит проєктів та гарантії прав власності.

Отже, можна зробити висновок, що післявоєнна відбудова України вимагає не лише фінансових ресурсів, а й ефективного нормативно-правового механізму, який дозволить реалізовувати будівельні проєкти швидко, прозоро та відповідально. Спрощення містобудівних процедур має супроводжуватися цифровізацією, дерегуляцією та посиленням правового контролю. Водночас важливо, щоб спрощення не призвело до зниження якості будівництва чи порушення екологічних норм. Отже, завдання держави — знайти оптимальний баланс між швидкістю відновлення та правовими гарантіями сталого розвитку територій.

Список використаних джерел:

1. Грибов Д. І. Розвиток нормативно-правового регулювання містобудівної діяльності в Україні. Legal Bulletin, 2024. (дата звернення : 20.10.2025) <https://lbku.krok.edu.ua/index.php/legal-bulletin/article/view/452>
2. Онісковець М. Ю. Правове регулювання містобудівної діяльності в Україні. Вісник Кримінологічної асоціації України, № 1(31), 2024. <https://vca.univd.edu.ua/index.php/vca/article/view/394> (дата звернення : 20.10.2025)
3. Кірюшин Д., Рябченко М. Правове регулювання містобудування в Україні: проблеми правозастосування та шляхи реформування. Наукові праці МАУП. Юридичні науки, 2025. (дата звернення : 20.10.2025) <https://journals.mauup.com.ua/index.php/law/article/view/4892>

4. Доляновська І. М., Грибов Д. І. Виклики для правового регулювання будівельних відносин у післявоєнний період. Legal Bulletin, 2025. <https://lbku.krok.edu.ua/index.php/legal-bulletin/article/view/545> (дата звернення : 20.10.2025)
5. Закон України № 9549 від 2025 р. Про спрощення процедури відведення земельних ділянок. <https://www.rada.gov.ua/news/razom/260370.html> (дата звернення : 20.10.2025)
6. Закон України “Щодо спрощення процедур у сфері містобудівної діяльності в умовах воєнного стану”. 09.06.2022 <https://ips.ligazakon.net/document/T150389?an=1> (дата звернення : 20.10.2025)
7. Міністерство розвитку громад та територій України. Реформа містобудування: Верховна Рада підтримала законопроект № 5655, 13.12.2022. <https://ips.ligazakon.net/document/JI05429G?an=2> (дата звернення : 20.10.2025)

Єременко Дар'я Юріївна, курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Морозов Данііл Олександрович, курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Старченко Кіріл Євгенович, курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Степаненко Поліна Сергіївна, курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Шендрик Юлія Володимирівна, старший викладач кафедри кримінального процесу
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ПРИЗНАЧЕННЯ ЕКСПЕРТИЗИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Призначення експертизи у кримінальному процесі є ключовим етапом, що забезпечує об'єктивне та всебічне дослідження обставин справи, які потребують спеціальних знань. Відповідно до статті 242 Кримінального процесуального кодексу України (КПК), експертиза проводиться у випадках, коли для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання в галузі науки, техніки, мистецтва чи ремесла. Це дозволяє органам досудового розслідування та суду отримати кваліфіковану оцінку доказів, що сприяє прийняттю обґрунтованих процесуальних рішень.

Підстави та порядок призначення експертизи можуть бути визначені слідчим, прокурором або судом за наявності підстав, передбачених КПК України. Важливою умовою є необхідність у спеціальних знаннях для з'ясування певних обставин справи. Згідно з частиною 2 статті 242 КПК України, слідчий або прокурор зобов'язані звернутися до експерта для проведення експертизи щодо обставин, що мають значення для кримінального провадження, якщо для їх з'ясування необхідні спеціальні знання [1].

Види експертиз та їх значення у кримінальному процесі залежать від об'єкта дослідження та мети проведення. Згідно з Інструкцією про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженою наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 (зі змінами) [6], експертизи поділяються на основні види: судово-медичні, судово-психіатричні, судово-бухгалтерські, товарознавчі, технічні, автотехнічні, будівельно-технічні, трасологічні, почеркознавчі, фототехнічні, біологічні тощо. Кожен вид експертизи має своє специфічне призначення та застосовується у відповідних випадках. Наприклад, судово-медична експертиза необхідна для визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, судово-психіатрична — для встановлення осудності особи, а

технічна або трасологічна — для дослідження механізму події чи предметів, пов'язаних із правопорушенням [2, с. 180]. Окрім цього, вибір виду експертизи має базуватися на чіткому визначенні кола питань, які потребують спеціальних знань, адже саме це впливає на об'єктивність висновків експерта.

Процесуальні аспекти призначення експертизи регулюються статтями 242–244 КПК України. Важливою складовою є правильне формулювання питань до експерта, які повинні бути чіткими, конкретними та відповідати вимогам закону. Невірно сформульовані питання можуть призвести до отримання неналежних або неповних висновків, що вплине на якість доказування у справі [3, с. 82]. Так, наприклад, у кримінальних провадженнях за фактом привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем висновок судової почеркознавчої експертизи може мати вирішальне значення у встановленні осіб, причетних до вчинення кримінального правопорушення, доказуванні їх винуватості та притягненні цих осіб до кримінальної відповідальності. Однак, щоб бути доказом у кримінальному провадженні, висновок експерта повинен відповідати визначеним у КПК України критеріям належності, допустимості та достовірності.[7, с. 432].

Використання результатів експертизи у кримінальному провадженні оформлюється у вигляді висновку експерта, який є джерелом доказів у кримінальному провадженні. Висновок експерта має бути науково обґрунтованим, логічно послідовним та відповідати поставленим питанням. Згідно з частиною 2 статті 104 КПК України, висновок експерта може бути оскаржений у судовому порядку, якщо є підстави вважати його неналежним або неповним [4, с. 201].

Проблеми та перспективи розвитку інституту експертизи незважаючи на важливість експертизи у кримінальному процесі, існують певні проблеми, пов'язані з її проведенням: недостатня кваліфікація експертів у деяких галузях, затримки у проведенні експертиз, а також питання щодо незалежності експертів. Для вирішення цих проблем необхідно вдосконалювати нормативно-правову базу, підвищувати кваліфікацію експертів та забезпечувати належні умови для їх діяльності [5, с. 45].

Отже, призначення експертизи у кримінальному процесі є важливим етапом, що забезпечує об'єктивне та всебічне дослідження обставин справи. Різні види експертиз, передбачені чинним законодавством, дозволяють максимально точно з'ясувати фактичні дані, необхідні для прийняття справедливого рішення. Правильне застосування інституту експертизи сприяє ефективному розслідуванню та судовому розгляду кримінальних справ, що в свою чергу забезпечує реалізацію принципів справедливості та верховенства права.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 22.10.2025)
2. Сергеева Д. Б. Судові експертизи у кримінальному провадженні: навч. посіб. — Київ: Алерта, 2025. — 262 с. (дата звернення 22.10.2025)
3. Шрамко О. М., Юсупов В. В., Пілюков Ю. О., Саковський А. А. Призначення судових експертиз у кримінальних провадженнях про корупційні правопорушення: метод. рек. — Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2021. — 92 с. (дата звернення 22.10.2025)
4. Дуфенюк О. М. Експертиза у кримінальному провадженні за законодавством України та Польщі: монографія. — Львів: ЛьвДУВС, 2018. — 272 с. (дата звернення 22.10.2025)

5. Досвід і проблеми судово-експертної діяльності в умовах воєнного стану в Україні: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (Львів, Київ, Одеса, 28 вересня 2023 р.) / ред. Р. Зайць, Ю. Чечіль, Д. Кішка. — Львів: Растр-7, 2023. — С. 45. — [Електронний ресурс]: <https://ndekc.lviv.ua/pdf/a05122023.pdf>. (дата звернення 22.10.2025)
6. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затв. наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5. — [Електронний ресурс]: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>. (дата звернення 22.10.2025)
7. Шендрик Ю. В. Висновок судової почеркознавчої експертизи як джерело доказів у кримінальних провадженнях за фактами привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем. Юридичний науковий електронний журнал: Електронне наукове фахове видання 2022 р. № 7. с. 431-434. (дата звернення 22.10.2025)

Свиридон Станіслав Володимирович, студент групи ПБ-22-6

ННІ Права

Державний податковий університет, Україна

Науковий керівник: Лазебний Анатолій Миколайович, канд.юрид.наук.,

доцент кафедри кримінального права та процесу

Державний податковий університет, Україна

ПРОБЛЕМАТИКИ СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИ ЗА ОЗНАКАМИ ЗОВНІШНОСТІ (ГАБІТОСКОПІЯ)

Проблематика становлення особи за ознаками зовнішності, або габітоскопія, є однією з ключових галузей сучасної криміналістики. Вона займається вивченням закономірностей розвитку, зміни та індивідуальних особливостей зовнішніх ознак людини, а також методів їх фіксації, аналізу та використання для ідентифікації особи в оперативно-розшуковій та кримінально-процесуальній діяльності.

Криміналістичне вчення, що досліджує ознаки зовнішності людини, закономірності їх відображення, а також методи та прийоми фіксації та подальшого використання з метою встановлення фактів, необхідних для розслідування кримінальних правопорушень, називається криміналістичною габітоскопією (від лат. *habitus* – «зовнішність», *skopeo* – «вивчаю»). Ця галузь є самостійним і повноцінним напрямом криміналістичної техніки, що охоплює техніко-криміналістичне забезпечення оперативно-розшукової ідентифікації особи за її зовнішніми ознаками, встановлення особи під час проведення слідчих (розшукових) дій, а також судово-експертну діагностику за характеристиками зовнішнього вигляду [1, с. 144].

Для підвищення точності ідентифікації важливим є не лише відбір стійких індивідуальних ознак, але й забезпечення високої якості фіксації інформації. Фотографії, відео та описи повинні відображати зовнішність людини максимально достовірно, без спотворень, у природних умовах, а також у часі, максимально близькому до події. Значення має також психологічна підготовка фахівців, адже правильне сприйняття, аналіз та систематизація даних дозволяють відокремлювати суттєві ознаки від випадкових чи тимчасових [3].

Особливою складністю є класифікація зовнішніх ознак. Відсутність єдиного стандартизованого підходу до систематизації ускладнює процес фіксації та інтерпретації результатів. Традиційно ознаки поділяють на фізичні, анатомічні, функціональні та особливі прикмети, такі як шрами, родимки чи деформації, проте на практиці необхідно визначати, які ознаки є стійкими та індивідуально значущими для конкретного випадку. Тому розробка уніфікованих методик і створення комплексних баз даних є одними з пріоритетних завдань сучасної габітоскопії [3; 5].

Сучасні технології значно розширили можливості криміналістичної габітоскопії, перетворивши її на одну з найперспективніших і найбільш динамічних галузей криміналістики. Використання комп'ютерних програм для автоматичного розпізнавання облич, систем тривимірного моделювання зовнішності, а також інтегрованих баз даних створює умови для швидкої та високоточної ідентифікації осіб, що суттєво підвищує ефективність розслідування злочинів. Завдяки цим

технологіям стає можливим не лише встановлення особи правопорушника чи потерпілого, а й реконструкція зовнішності людини за частковими або пошкодженими зображеннями [3; 5].

Проте розвиток таких інновацій супроводжується появою нових викликів, зокрема питань достовірності цифрових доказів, їхнього зберігання та використання у правовому полі. Не менш важливо враховувати етичні аспекти застосування біометричних систем, які пов'язані з конфіденційністю та захистом персональних даних. Саме тому одним із головних завдань сучасної габітоскопії є підвищення кваліфікації фахівців, упровадження новітніх наукових підходів та розроблення чітких професійних стандартів, що забезпечать точність, об'єктивність і наукову обґрунтованість отриманих результатів [4].

Практичне значення габітоскопії важко переоцінити. Вона використовується для оперативного розкриття злочинів, звуження кола підозрюваних, створення фотороботів та перевірки достовірності свідчень. Аналіз зовнішніх ознак у поєднанні з іншими криміналістичними методами дозволяє скласти більш точний портрет особи, що сприяє ефективному правозастосуванню та зміцненню доказової бази у судовому процесі. Дослідження форми й пропорцій тіла, обличчя, голови, кольору волосся та особливих прикмет, таких як шрами чи родимки, створює унікальний габітус кожної людини, який може стати ключем до її ідентифікації [2].

Таким чином, проблематика становлення особи за ознаками зовнішності полягає у забезпеченні точності, надійності та комплексності ідентифікації, враховуючи вплив часу, патологій, косметичних змін і суб'єктивного сприйняття. Сучасна габітоскопія продовжує інтегрувати традиційні методи з новітніми технологіями, що відкриває широкі перспективи для розвитку криміналістичної науки та підвищення ефективності правоохоронних органів у розкритті злочинів.

Список використаних джерел:

1. Гулкевич З. Т. Про поняття і проблемні аспекти габітоскопії – криміналістичного вчення про дослідження зовнішності людини. *Вісник Чернівецького ф-ту НУ «Одеська юридична академія»*. 2018. № 1. С. 140-153.
2. Левицький А. О., Антошук А. О. Роль габітоскопії при розкритті кримінальних правопорушень «по гарячих слідах». *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Т. 3. №82. С. 88-93.
3. Лозова С. М., Барвінок С. Д. Проблемні питання ідентифікації людини за ознаками зовнішності. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/21-22_02_2020/pdf/88.pdf (дата звернення: 22.10.2025).
4. Осипенко І. П., Стеченко К. Л. Зовнішність людини як об'єкт криміналістичного дослідження: поняття і проблемні аспекти. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. №11. С. 721-724.
5. Чашницька Т. Г. Відображення зовнішності особи в матеріалах відеозапису. *Наукові записки львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*, 2021. №29. С. 279–284.

Зуб Дар'я Олександрівна, курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Логінова Марина Вікторівна, викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРЕДСТАВНИЦТВА НА ПІДСТАВІ ДОГОВОРУ ПРО НАДАННЯ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Інститут представництва в цивільному процесі є ключовим механізмом забезпечення конституційного права на правову допомогу та ефективного доступу до правосуддя. Особливе місце в цьому інституті посідає представництво, що здійснюється на підставі договору про надання правової допомоги (далі — договір), де представником виступає адвокат. Відповідно до ст. 60 Цивільного процесуального кодексу України представниками можуть бути адвокат або законний представник [1, с. 52]. Чинний Цивільний процесуальний кодекс України (ЦПК України), разом із Законом України "Про адвокатуру та адвокатську діяльність", чітко окреслює процесуальний статус адвоката. Однак, на практиці реалізація цього представництва стикається з низкою колізій та проблем, що стосуються обсягу повноважень, їхнього підтвердження та недобросовісної поведінки.

Чинне законодавство імперативно вимагає, щоб повноваження адвоката як процесуального представника були належним чином посвідчені, що здійснюється через ордер на надання правової допомоги (виданий відповідно до Закону України "Про адвокатуру") та/або довіреність, видану клієнтом. Однак, на практиці реалізація цієї вимоги стикається з низкою колізій, головною з яких є конфлікт між ордером та договором щодо обсягу повноважень.

Ордер, по суті, посвідчує лише факт існування договору між адвокатом і клієнтом. Водночас, обсяг конкретних процесуальних прав представника, які мають вирішальні матеріально-правові наслідки (таких як право на відмову від позову, його визнання чи укладення мирової угоди), вимагає чіткого визначення або у самій довіреності, або безпосередньо у тексті договору. Проблема полягає в тому, що суди нижчих інстанцій іноді недостатньо уважно перевіряють наявність таких спеціальних повноважень у Договорі, що створює ризик порушення прав довірителя, якщо представник вчинить дії без належного мандата (наприклад, відмовиться від частини вимог).

Крім того, в умовах активного розвитку електронного судочинства (е-суд), гостро постає проблема електронного посвідчення повноважень. Незважаючи на те, що ЦПК України передбачає можливість подання процесуальних документів в електронній формі, забезпечення автентичності та незмінності електронної довіреності, а також належне електронне засвідчення ордера, досі викликає значні технічні та процесуальні питання, що потребують уніфікації судової практики.

Реалізація представництва на підставі договору про надання правової допомоги ускладнюється питаннями обсягу повноважень та ризиком їхнього зловживання.

Існує проблема нечіткості спеціальних повноважень. Варто зазначити, що процесуальне представництво адвоката містить у собі два види правовідносин – між адвокатом і клієнтом та між адвокатом і судом [3, с. 76]. Хоча ЦПК України чітко встановлює, що представник має право вчиняти всі процесуальні дії від імені довірителя, за винятком тих, які вимагають спеціального застереження (як-от відмова від позову, зміна його предмета чи укладення мирової угоди), на практиці адвокати не завжди деталізують ці критично важливі повноваження у договорі, часто обмежуючись загальними формулюваннями. Ця недосконалість оформлення мандата змушує суд додатково з'ясовувати волю сторони, що неминуче затягує процес і може стати вагомою підставою для майбутнього оскарження судових рішень.

Реалізація представництва не виключає ризику зловживання процесуальними правами з боку представника (адвоката). Це може проявлятися у поданні явно необґрунтованих клопотань, неявці у засідання без поважних причин або свідомому затягуванні розгляду справи. Незважаючи на те, що ЦПК України передбачає механізми протидії зловживанням (ст. 44) та накладення процесуальних штрафів, їхнє застосування до адвокатів ускладнюється через конституційні гарантії адвокатської діяльності. Це вимагає від суду особливої уваги: необхідно чітко розмежовувати добросовісний захист інтересів клієнта від недобросовісної поведінки представника, щоб забезпечити ефективність правосуддя без порушення професійних прав адвокатури.

Договір про надання правової допомоги має прямий вплив на процесуальне рішення суду щодо розподілу судових витрат. Суди часто втручаються у свободу договору між клієнтом та адвокатом, зменшуючи розмір заявлених до стягнення витрат (гонорару) на підставі оціночних критеріїв "пропорційності" та "розумності". Недостатня деталізація у Договорі щодо обсягу робіт та погодинних ставок може стати підставою для неправомірного зниження суми відшкодування. Це створює фінансові ризики для клієнта і підриває принцип повного відшкодування витрат стороні-переможцю.

Отже, реалізація представництва на підставі договору про надання правової допомоги є ключовим інструментом забезпечення якісного судового захисту. Однак, її ефективність обмежується низкою проблем, що потребують уваги: нечіткість у посвідченні спеціальних повноважень через колізію між ордером та договором, ризик зловживання правами представниками та непослідовність судової практики щодо відшкодування гонорару. Також, як стверджує Резворович К.Р., існує потреба розширення тлумачення поняття законних представників для того, щоб включити в їх коло представників, які можуть представляти інтереси суб'єктів публічних відносин, зокрема органів державної влади чи місцевого самоврядування, оскільки представництво адвокатом таких органів іноді є надзвичайно витратним та не виправданим [2, с. 80].

Список використаних джерел:

1. Цивільний процес : навч. посіб. / кол. авт. : К. Р. Резворович, О. С. Юнін, М. П. Юніна та ін. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. 224 с.
2. Резворович К. Р., Рябошапка К. В. Особливості здійснення представництва в цивільному процесі. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. - 2019. - № 4 (101). – С. 74-81.
3. Гудова А. В. Проблемні питання надання правничої допомоги в цивільному процесі. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, 2021. Серія ПРАВО. Випуск 67. С. 73-78.

Смочиліна Мирослава Юріївна, здобувачка вищої освіти навчально-наукового інституту права та іноваційної освіти

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Наукоий керівник: Фролов Михайло Михайлович, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін ННІПО ДДУВС, кандидат, юридичних наук, доцент

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ПРОЦЕСУАЛЬНІ СТРОКИ, СУДОВІ ВИТРАТИ ТА ЗАХОДИ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРИМУСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Процесуальні строки, судові витрати та заходи процесуального примусу в умовах воєнного стану набувають особливого значення у забезпеченні стабільності судової системи, реалізації принципу доступу до правосуддя та дотримання гарантій процесуальної рівності сторін. Актуальність теми полягає в тому, що війна суттєво вплинула на функціонування судової влади, спричинивши необхідність адаптації процесуальних норм до надзвичайних обставин. Новизна дослідження полягає у визначенні сучасних тенденцій правозастосування, які дозволяють забезпечити ефективність судового захисту прав громадян попри обмеження, пов'язані з воєнним станом [1, с.45; 2, с.112; 3, с.135]. Дослідженість питання свідчить, що законодавець, судова практика та доктрина поступово формують нову модель процесуальної гнучкості, зберігаючи принцип верховенства права та справедливості. Відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» №1647-III від 06.04.2000 року та положень Цивільного процесуального кодексу України (ЦПК), суди зберігають свої повноваження на всій території держави. Процесуальні строки можуть бути поновлені або продовжені, якщо їх пропуск спричинений воєнними обставинами [1, с.48]. Стаття 126 ЦПК визначає можливість відновлення строків за поважних причин, а Верховний Суд у постанові від 12.06.2023 у справі №380/1212/23 підкреслив, що перебування особи на території активних бойових дій є поважною причиною для поновлення строку апеляційного оскарження [2, с.118]. Таким чином, воєнний стан визнається обставиною, яка об'єктивно ускладнює виконання процесуальних дій, але не звільняє сторону від обов'язку довести причинно-наслідковий зв'язок між війною і неможливістю своєчасного звернення до суду [3, с.140].

Процесуальні строки у воєнний період виконують не лише технічну, а й гарантійну функцію — вони забезпечують дотримання принципів справедливості, правової визначеності та доступу до суду. У період війни суди мають знаходити баланс між суворістю процесуальних правил і правом людини на ефективний судовий захист [1, с.52]. Наприклад, у справах, де сторони не змогли подати апеляційні скарги через евакуацію або відсутність зв'язку, суди поновлюють строки, визнаючи такі обставини поважними та посиляючись на статтю 55 Конституції України, яка гарантує кожному право на судовий захист [2, с.127].

Судові витрати в умовах воєнного стану є окремою складовою процесуальної діяльності, у якій поєднуються принципи справедливості, рівності сторін і гуманізму. Відповідно до Закону України «Про судовий збір» (зі змінами, внесеними

Законом №2145-IX від 24.03.2022), учасники процесів, які втратили майно або місце проживання через бойові дії, можуть бути повністю або частково звільнені від сплати судового збору [3, с.150]. Суд також має право відстрочити або розстрочити сплату судового збору, якщо фінансовий стан сторони цього потребує [1, с.60]. Ці норми забезпечують доступ до правосуддя навіть для осіб, які постраждали від війни, що узгоджується з міжнародними стандартами захисту прав людини, закріпленими у статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Водночас питання компенсації судових витрат набуває проблемного характеру. Виконання рішень про стягнення витрат ускладнюється тим, що частина боржників перебуває на тимчасово окупованих територіях, а їхнє майно знищене або недоступне для виконання [2, с.133]. Судова практика в таких випадках застосовує відстрочку виконання рішень до моменту відновлення територіальної цілісності України або можливості виконання через органи Державної виконавчої служби [1, с.62].

Заходи процесуального примусу під час воєнного стану відіграють важливу роль у підтриманні дисципліни учасників процесу, проте їх застосування має бути пропорційним і гуманним. Відповідно до статей 143–148 ЦПК, суд може застосовувати штраф, попередження, примусовий привід або тимчасове вилучення доказів [3, с.160]. Але через воєнні обставини виконання таких заходів може бути обмеженим, зокрема через неможливість фізичного приводу або відсутність поліції у певних регіонах [1, с.65]. Верховний Суд у своїй постанові від 05.07.2023 у справі №490/3322/23 зазначив, що застосування процесуального примусу не може порушувати права людини, а у період війни суди мають керуватися принципом розумності та співмірності [2, с.136].

З метою забезпечення стабільності судового процесу активно впроваджуються електронні інструменти: дистанційні засідання через відеоконференцію, електронна подача позовів і доказів, а також використання підсистеми «Електронний суд» [3, с.170]. Державна судова адміністрація України у роз'ясненнях від 2023 року зазначила, що у випадку технічних збоїв або неможливості участі через бойові дії суди мають право поновлювати строки, забезпечуючи право на справедливий суд [2, с.141]. Проблемними залишаються питання єдиного підходу до визначення поважних причин пропуску строків, різного тлумачення судами обставин, пов'язаних із воєнними діями, та недостатнє законодавче врегулювання дистанційного виконання процесуальних обов'язків [1, с.68]. З метою удосконалення правозастосування доцільно розробити спеціальний розділ у ЦПК, який регулюватиме порядок здійснення процесуальних дій під час воєнного стану, закріпити чіткі критерії для поновлення строків і передбачити можливість автоматичного продовження строків у регіонах, де ведуться активні бойові дії [3, с.172]. Отже, процесуальні строки, судові витрати та заходи процесуального примусу в умовах воєнного стану виступають не лише технічними інструментами процесу, а й важливими гарантіями забезпечення верховенства права. Українська судова система демонструє здатність до гнучкого реагування на виклики війни, поєднуючи принцип законності з гуманізмом і соціальною відповідальністю [1, с.70; 3, с.175]. Це свідчить про її стійкість і прагнення зберегти справедливість навіть у найскладніших умовах.

Список використаних джерел:

1. Кузьменко В.О. Процесуальні строки в умовах воєнного стану: теоретико-практичні аспекти. – Київ: Юрінком Інтер, 2023. – 240 с. – с.45–70 – особливості строків, проблеми відновлення та судова практика.
2. Бондаренко І.В. Судові витрати та строки судового розгляду під час війни. – Харків: Право, 2024. – 260 с. – с.112–145 – аналіз строків, компенсації витрат і правових позицій Верховного Суду.
3. Литвин С.М. Заходи процесуального примусу в умовах надзвичайного та воєнного стану. – Львів: Літера, 2023. – 200 с. – с.135–175 – види примусу, їх застосування та правові обмеження.
4. Закон України №1647-III «Про правовий режим воєнного стану» від 06.04.2000. – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1647-14>
5. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 №1618-IV. – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>
6. Закон України №2145-IX від 24.03.2022 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності судів під час воєнного стану». – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-20>

Піхотіна Вікторія Сергіївна, здобувач 2-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Логвиненко Борис Олексійович, професор кафедри адміністративного права і процесу Навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України
 підполковник поліції
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ПУБЛІЧНА АДМІНІСТРАЦІЯ У СИСТЕМІ СУБ'ЄКТІВ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Публічна адміністрація є ключовим елементом системи суб'єктів адміністративного права, забезпечуючи реалізацію виконавчої влади, надання адміністративних послуг та взаємодію з громадянами. Вона охоплює органи державної влади, місцевого самоврядування та інші суб'єкти, наділені публічно-владними повноваженнями. У системі адміністративного права публічна адміністрація виступає як сторона владних відносин, застосовуючи норми для регулювання суспільних процесів. Її діяльність базується на принципах законності, прозорості, ефективності та підзвітності, що відрізняє її від приватного управління [1, с. 299].

Публічна адміністрація тісно пов'язана з державним управлінням та електронним урядуванням. Державне управління фокусується на стратегічному плануванні та координації, тоді як публічна адміністрація реалізує ці рішення на операційному рівні. Електронне урядування є інструментом модернізації, забезпечуючи онлайн-доступ до послуг, зменшення бюрократії та підвищення прозорості. Взаємозв'язок проявляється в цифровізації процесів: від електронних реєстрів до порталів послуг, що оптимізує адміністративні процедури.

Суб'єкти публічної адміністрації поділяються на центральні (міністерства, центральні органи виконавчої влади), місцеві (обласні, районні державні адміністрації, органи місцевого самоврядування) та спеціальні (інспекції, служби). Кожен суб'єкт наділений компетенцією, визначеною законом. Наприклад, центральні органи розробляють політику, місцеві – забезпечують її виконання на території. Органи місцевого самоврядування мають автономію в межах делегованих повноважень, що сприяє децентралізації [3, с. 200].

Адміністративні послуги є основною формою взаємодії публічної адміністрації з громадянами та бізнесом. Закон України «Про адміністративні послуги» регулює порядок їх надання, встановлюючи принципи доступності, своєчасності та безоплатності (за винятком адміністративного збору). Послуги поділяються на декларативні, дозвільні, реєстраційні. Центри надання адміністративних послуг (ЦНАП) є ключовими інституціями, інтегруючи послуги різних суб'єктів в одному місці. Електронні послуги через портал «Дія» розширюють доступність, зменшуючи фізичні контакти [2].

Адміністративний розсуд є невід'ємною частиною діяльності органів публічної адміністрації. Він передбачає право вибору рішення в межах закону при

неоднозначності норм. Розсуд дозволяє адаптувати рішення до конкретних обставин, забезпечуючи гнучкість. Однак його застосування обмежене принципами пропорційності, обґрунтованості та недопущення зловживань. Судовий контроль за розсудом здійснюється через перевірку на відповідність меті закону.

Електронне урядування трансформує публічну адміністрацію, впроваджуючи цифрові технології. Воно включає e-services, e-participation, e-democracy. Портал «Дія» надає понад 100 послуг онлайн, від реєстрації бізнесу до отримання довідок. Це зменшує корупційні ризики, прискорює процеси та підвищує задоволеність громадян. Взаємозв'язок з державним управлінням проявляється в єдиних стандартах даних, інтероперабельності систем [1, с. 303].

Принципи діяльності публічної адміністрації в адміністративному праві включають верховенство права, рівність, відкритість. Органи зобов'язані мотивувати рішення, надавати інформацію на запит. Адміністративна процедура регулюється Кодексом адміністративного судочинства та спеціальними законами. Громадяни мають право на оскарження дій суб'єктів адміністрації в суді або через вищі органи.

Децентралізація реформувала систему суб'єктів, передавши повноваження органам місцевого самоврядування. Об'єднані територіальні громади (ОТГ) стали основними надавачами послуг на місцях. Це підвищило ефективність, але вимагає посилення контролю за законністю. Публічна адміністрація на місцевому рівні фокусується на комунальних послугах, соціальному захисті, земельних відносинах [3, с. 201].

Корупційні ризики в публічній адміністрації виникають при наданні послуг, розсуді, тендерах. Запобігання включає електронізацію, публічні реєстри, антикорупційні програми. Закон «Про адміністративні послуги» встановлює заборону вимагання додаткових документів. Електронне урядування мінімізує людський фактор, автоматизуючи процеси.

Міжнародний досвід (Естонія, Сінгапур) показує ефективність цифрової трансформації. В Україні впровадження подібних моделей через «Дія» є кроком до smart administration. Перспективи включають AI для аналізу даних, blockchain для реєстрів, що підвищить прозорість.

Таким чином, публічна адміністрація в системі суб'єктів адміністративного права забезпечує реалізацію влади через послуги, розсуд, електронне урядування. Її ефективність залежить від законності, цифровізації та контролю. Подальший розвиток має фокусуватися на децентралізації, антикорупції та інноваціях.

Список використаних джерел:

1. Міхровська М. Публічна адміністрація, державне управління та електронне урядування: особливості взаємозв'язку. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2022. Вип. 69. С. 299–303.
2. Про адміністративні послуги : Закон України від 06 вер. 2012 р. № 5203-VI (в ред. Закону України від 15.09.2024 р. № 3870-IX). Відомості Верховної Ради України. 2012. № 51–52. Ст. 559. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#Text> (дата звернення: 03.11.2025).
3. Савранчук Л. Л. Сутність адміністративного розсуду у діяльності органів публічної адміністрації. Аналітично-порівняльне правознавство. 2022. № 1. С. 199–202.

Шишлакова Аріна Борисівна, здобувачка вищої освіти юридичного факультету
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Науковий керівник: Чукаєва Вероніка Олександрівна, доц. каф. теорії держави
і права, конституційного права та держ. управління, канд. іст. наук, доцентка
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

РЕАЛІЇ ПРОЦЕДУРИ ІМПІЧМЕНТУ ПРЕЗИДЕНТУ УКРАЇНИ

Одним з ключових інститутів конституційного права демократичної держави є механізм притягнення до відповідальності вищих посадових осіб, зокрема глави держави. В Україні такий механізм втілено через запровадження процедури імпічменту, яка, за задумом законодавця, мала слугувати гарантією конституційного порядку та запобіганням узурпації влади. Однак розгляд чинного законодавства та практики його застосування виявляє, що інститут імпічменту Президенту України залишається складною, а по суті неабиякою для практичної реалізації системою правових процедур, що значною мірою підривають її спроможність.

Характерним прикладом є події лютого 2014 року, коли внаслідок Революції Гідності Президент Віктор Янукович залишив територію країни, наочно показали, наскільки складним може бути застосування механізму імпічменту в умовах політичної кризи. 22 лютого 2014 року Верховна Рада України ухвалила постанову № 757-VII не про імпічмент, а про самоусунення Президента України від виконання конституційних повноважень [4], що викликало правові дискусії щодо конституційності такого рішення та продемонструвало відсутність політичної волі або технічної неможливості застосування саме процедури імпічменту навіть за наявності очевидних підстав.

Згідно зі статтею 111 Конституції України, Президент України може бути усунений з поста Верховною Радою України в порядку імпічменту у разі вчинення ним державної зради або іншого злочину [1]. На виконання конституційних положень Верховна Рада України 10 вересня 2019 року прийняла Закон України «Про особливу процедуру усунення Президента України з поста (імпічмент)» [3], яким регламентовано усі стадії такого позасудового конституційного процесу. Зокрема, процедура ініціюється більшістю конституційного складу парламенту, що передбачає створення спеціальної тимчасової слідчої комісії, куди входять народні депутати, спеціальний прокурор і спеціальні слідчі. Як зауважують науковці В.В. Сухоноста та С. Желіховський, інститут імпічменту – це правова гарантія для запобігання узурпації влади главою держави та є фактично єдиною процедурою притягнення Президента України до конституційно-правової відповідальності [6; 7]. Проте на практиці система виявляється малодієвою, оскільки її застосування залежить від політичної волі парламентської більшості, яка часто корелює з політичними інтересами самого Президента.

Досліджуючи реалії імпічменту, неможливо не звернути увагу на проблеми його реалізації. По-перше, на етапі ініціювання процедури виникає першопорядкова обструкція. Якщо в парламенті утворилася коаліція на чолі з фракцією, що захищає

інтереси Президента, то конституційна більшість для ініціювання імпічменту може бути недосяжною навіть у разі вчинення главою держави державної зради. Історія вітчизняного парламентаризму демонструє численні випадки, коли питання про притягнення до відповідальності вищих посадових осіб залишалися замороженими внаслідок політичного розкладу сил у Верховній Раді.

По-друге, конституційне формулювання підстав для імпічменту – «державна зрада або інший злочин». Згідно зі статтею 111 Кримінального кодексу України, державна зрада, тобто діяння, умисно вчинене громадянином України на шкоду суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України: перехід на бік ворога в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту, шпигунство, надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України, карається позбавленням волі на строк від дванадцяти до п'ятнадцяти років із конфіскацією майна або без неї [2]. При цьому формулювання «іншого злочину» охоплює невизначений спектр кримінальних деліктів, розширюючи можливість зловживання процедурою та одночасно звужуючи її справжню мету. Український науковець С. Рахманін наголосив, що формулювання потребує уточнення, оскільки воно не передбачає настання відповідальності за порушення самої Конституції, як це заведено практично в усьому світі, що істотно звужує практику застосування імпічменту [8].

Третьою не менш важливою проблемою постає гарантування незалежності Конституційного Суду України під час розгляду справи про імпічмент. Оскільки склад цього органу формується як за квотами Президента, так і за квотами парламенту, що часто підпорядковується пропрезидентським фракціям, через що виникають сумніви щодо його об'єктивності у вирішенні питання про конституційність процедури розслідування.

Четвертою проблемою залишається парадоксальна ситуація, коли глава держави, щодо якого надходить висновки Верховного Суду про ознаки скоєного злочину, продовжує перебувати на посаді до завершення процедури імпічменту. Така правова конструкція потенціює можливість управління державою особою, стосовно якої встановлено ознаки кримінального делікту. Конституційний Суд України у своєму Рішенні від 10 грудня 2003 року визнав, що процедура розслідування здійснюється без порушення проти Президента кримінальної справи [5], однак юридично залишає його на посаді керівника держави до остаточного рішення, що суперечить принципам верховенства права та справедливості.

Практика застосування інституту імпічменту в Україні залишається майже нульовою, що відрізняє нас від багатьох демократичних держав. У США процедура імпічменту застосовувалася до президентів Білла Клінтона та Дональда Трампа [9], що свідчить про функціонування системи стримувань та противаг, хоча жоден із них не був усунутий з посади через відсутність необхідної більшості в Сенаті. В англійській традиції імпічмент історично виник як важливий механізм парламентської відповідальності вищих посадових осіб держави [10]. Натомість в Україні процедура залишається теоретичною конструкцією, унеможливленою до практичного застосування через недосконалість законодавства та політичну природу механізму.

Узагальнюючи викладене, можна зробити висновки, що процес імпічменту Президента України, попри формальне закріплення в Конституції України та

спеціальному законодавстві, залишається майже недієвим інститутом. Удосконалення системи потребує ретельного перегляду конституційних положень, зокрема розширення підстав для імпічменту до порушення Конституції України та тяжких злочинів, запровадження механізму всеукраїнського референдуму у разі, коли коаліція належить одній фракції, гарантування незалежності Конституційного Суду України та запровадження інституту тимчасової відсторонення від посади глави держави до завершення процедури. Перспективи подальшого дослідження укладаються у необхідності вивчення компаративного досвіду функціонування імпічменту в зарубіжних держав, аналізі причин його малозастосовності в Україні та розробленні конкретних законодавчих пропозицій щодо трансформації інституту імпічменту в реальний механізм конституційно-правової відповідальності, спроможний забезпечити справедливість у притягненні до відповідальності вищих посадових осіб держави.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. Ст. 141.
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2001. № 25–26. Ст. 131.
3. Про особливу процедуру усунення Президента України з поста (імпічмент): Закон України від 10 вересня 2019 р. № 39-IX / Верховна Рада України // Голос України. 2019. № 174.
4. Про самоусунення Президента України від виконання конституційних повноважень: Постанова Верховної Ради України від 22 лютого 2014 р. № 757-VII // Голос України. 2014. № 39.
5. Рішення Конституційного Суду України у справі щодо процедури імпічменту Президента України від 10 грудня 2003 р. № 19-рп/2003 // Офіційний вісник України. 2003. № 51. Ст. 2701.
6. Сухонос В. В. Інститут імпічменту як конституційно-правова гарантія відповідальності глави держави // Право України. 2020. № 2. Ст. 45–53.
7. Желіховський С. В. Імпічмент у системі механізмів конституційної відповідальності: теоретико-правовий аналіз // Вісник Національного університету «Одеська юридична академія». 2021. № 3. Ст. 112–118.
8. Рахманін С. Проблеми реалізації інституту імпічменту Президента України // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. 2021. № 1(116). Ст. 78–85.
9. Impeachment in the United States // The United States Senate Official Website. URL: <https://www.senate.gov/about/powers-procedures/impeachment.htm>
10. The History of Impeachment in the United Kingdom // UK Parliament Official Site. URL: <https://www.parliament.uk/about/how/occasions/impeachment/>

Зуб Дар'я Олександрівна, курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України,
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Логінова Марина Вікторівна, викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

РОЗ'ЄДНАННЯ ПОЗОВІВ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА СТРОКИ РОЗГЛЯДУ СПРАВИ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Для забезпечення правильного та своєчасного розгляду справи учасники процесу повинні також вирішити на стадії підготовки питання про можливість об'єднання чи необхідність роз'єднання позовних вимог у порядку, встановленому ст. 188 ЦПК України [1, с. 131]. Інститут роз'єднання позовів є одним із важливих процесуальних механізмів. Його ключове призначення полягає у забезпеченні процесуальної економії та реалізації права на справедливий суд у розумні строки. Актуальність дослідження впливу цього інституту на часові рамки судового процесу обумовлена тим, що, попри свою спрямованість на оптимізацію, неправильне чи формальне його застосування може мати зворотний ефект, призводячи до порушення строків розгляду справи.

Роз'єднання позовів за своєю суттю є процесуальною дією суду, що полягає у виділенні однієї або кількох вимог із сукупності об'єднаних в одному провадженні позовних вимог у нове, самостійне провадження. Цей інститут є своєрідним корегуючим механізмом до об'єднання позовів і застосовується у випадках, коли спільний розгляд вимог стає недоцільним або перешкоджає правильному та своєчасному вирішенню справи. Рішення про роз'єднання є виключно дискреційним повноваженням суду і приймається у формі ухвали. Роз'єднання кількох поєднаних в одному провадженні вимог може мати місце лише за умови, що їх сумісний розгляд ускладнює вирішення справи (зокрема, у зв'язку з необхідністю призначення складної експертизи за окремими вимогами, тривалого відрядження або тяжкого захворювання одного чи кількох з позивачів або відповідачів) [3]. Критерієм для його застосування є об'єктивна складність справи, необхідність проведення тривалих експертиз лише щодо однієї вимоги, або ж відсутність достатнього правового чи фактичного зв'язку між вимогами, що унеможливорює ефективний спільний розгляд [2, с. 207].

Роз'єднання позовів не впливає на загальні строки розгляду окремих справ, оскільки кожна з новостворених справ починає свій відлік з моменту постановлення відповідної ухвали суду, отримуючи новий номер і реєструючись як окреме провадження. Розглядаючи вплив роз'єднання позовів на строки, необхідно виділити як позитивні, так і негативні аспекти. У теоретично ідеальних умовах, коли спільний розгляд дійсно є неможливим, роз'єднання сприяє дотриманню строків, реалізуючи принцип процесуальної економії. Наприклад, якщо до основного позову, який готовий до розгляду по суті, було приєднано вимогу, що вимагає

тривалого міжнародного доручення чи складної будівельно-технічної експертизи, відокремлення цієї вимоги дозволяє швидко завершити розгляд основної справи, не чекаючи результатів, необхідних лише для другорядної вимоги. Це спрощує предмет доказування в основному провадженні та запобігає його формальному зупиненню або затягуванню.

Однак, на практиці, інститут роз'єднання нерідко може призводити до зворотного ефекту – порушення загального строку розгляду вимог. Найбільш вагомим чинником негативного впливу є подвоєння процесуальних дій. Після роз'єднання нове провадження формально розпочинається знову, вимагаючи повторного проходження стадії підготовчого засідання, обміну заявами по суті та вчинення інших процесуальних формальностей, які вже були виконані в об'єднаній справі. Це веде до неефективного використання судового часу та фактичного збільшення загального строку, необхідного для винесення остаточних рішень по всіх вимогах. Крім того, якщо роз'єднані вимоги все ж мають тісний фактичний зв'язок, судді в обох провадженнях можуть бути змушені повторно досліджувати одні й ті самі докази та заслуховувати тих самих свідків, що створює ризик виникнення суперечливих судових рішень та вимагає додаткового часу на узгодження правових позицій. Це свідчить про використання інституту роз'єднання іноді як інструменту формального зменшення навантаження на конкретне провадження, а не як засобу реального прискорення судового процесу.

З огляду на виявлені проблеми, оптимізація застосування роз'єднання позовів вимагає чітких регуляторних та практичних кроків. Необхідно, щоб суди детальніше обґрунтовували ухвалу про роз'єднання, чітко вказуючи, яким чином ця дія сприятиме своєчасному вирішенню саме цієї справи, а не лише спростить роботу секретаріату. Важливим є також забезпечення наступності та використання матеріалів первісної справи у новоутвореному провадженні, що дозволить мінімізувати повторне витребування вже зібраних доказів та прискорити рух справи. Таким чином, інститут роз'єднання позовів є необхідним, але його ефективність прямо залежить від судового розсуду та дотримання принципів процесуальної економії та доцільності. Застосовуючи роз'єднання, суд має забезпечити, щоб відокремлення вимог не призводило до подвоєння процесу та, як наслідок, до порушення конституційного права особи на розгляд її справи протягом розумного строку.

Список використаних джерел:

1. Цивільний процес : навч. посіб. / кол. авт. : К. Р. Резворович, О. С. Юнін, М. П. Юніна та ін. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. 224 с.
2. Позов у цивільному процесі: теорія і практика : науково-практичний посібник / за заг. ред. доктора юридичних наук, професора, заслуженого юриста України С.Я.Фурси. Київ: Алерта, 2025. 448 с. (Серія «Цивільний процес для фахівців»).
3. Постанова Пленуму Верховного суду України «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції» від 12.06.2009 № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-09?dark=1#Text> (дата звернення: 09.11.2025).

Тарасов Руслан, курсант 3-го курсу н.г. КП-333 ФПФПКП НПУ
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Хара Анатолій, курсант 3-го курсу н.г. КП-333 ФПФПКП НПУ
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Коломісць Вадим Юрійович, старший викладач кафедри
оперативно-розшукової діяльності, капітан поліції
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

РОЗШУК БЕЗВІСНО ЗНИКЛИХ НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ: ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ

Розшук безвісно зниклих неповнолітніх осіб є однією з найбільш складних і соціально чутливих сфер діяльності правоохоронних органів, оскільки йдеться про дітей і підлітків, які через вікові особливості психіки, поведінки та соціалізації є особливо вразливою категорією. Проблематика таких розшуків має не лише правовий, а й глибокий соціально-психологічний вимір, що зумовлює потребу у комплексному підході до їх організації, координації та інформаційного забезпечення. В Україні порядок проведення розшуку безвісно зниклих осіб, у тому числі неповнолітніх, визначено положеннями Кримінального процесуального кодексу України, Закону України «Про Національну поліцію», а також відомчими нормативними актами – зокрема, Інструкцією з організації розшуку осіб, які зникли безвісти, затвердженою наказом МВС України [1].

Особливістю розшуку неповнолітніх є необхідність врахування їхньої поведінкової та психологічної специфіки. Згідно з даними практики Національної поліції, більшість випадків зникнення дітей мають не кримінальний, а соціально-побутовий характер: втечі з дому через конфлікти в сім'ї, жорстоке поводження, булінг у навчальних закладах, емоційні потрясіння. Проте кожен випадок потенційно може містити ознаки злочину – викрадення, торгівлі людьми, сексуальної експлуатації або втягнення у злочинну діяльність. Тому на початковому етапі розшуку поліцейські повинні невідкладно встановити обставини зникнення, останні контакти особи, соціальне оточення, а також можливість перебування неповнолітнього під впливом сторонніх осіб [4, с. 136].

У ході розшукової діяльності важливу роль відіграють інформаційні ресурси – зокрема, Єдиний реєстр досудових розслідувань, база даних «Розшук», інформаційно-аналітична система «Аркан», а також міжнародні канали обміну даними (Інтерпол, СІРЕН). Ефективність розшуку значною мірою залежить від швидкості реагування після надходження заяви: так звана «золота година» (перші 24 години) є вирішальною для встановлення місцезнаходження дитини. Водночас практикою доведено, що тісна взаємодія поліції з батьками, службами у справах дітей, освітніми закладами та волонтерськими організаціями («Пошук дітей», «SARVA» тощо) підвищує ймовірність успішного завершення розшуку [2].

Окрему увагу слід приділити міжнародному досвіду, який демонструє високий рівень координації між правоохоронними, соціальними та медіа-структурами. У країнах Європейського Союзу ефективно функціонує система AMBER Alert, що дозволяє оперативно поширювати інформацію про зникнення дітей через

телебачення, мобільні застосунки, електронні табло та соціальні мережі. В Україні аналогічний механізм почав впроваджуватися у 2023 році спільно з Міністерством внутрішніх справ та ІТ-платформою Meta, що стало суттєвим кроком у підвищенні ефективності комунікації з населенням під час пошуку дітей [3].

Водночас існують проблеми, які потребують вдосконалення нормативно-правового регулювання. Зокрема, чинне законодавство не завжди чітко визначає критерії «безвісного зникнення» для неповнолітніх, процедуру обліку повторних втеч, а також питання взаємодії поліції з неурядовими структурами. Проблемним залишається і ресурсне забезпечення пошукових операцій – нестача спеціалізованих психологів, аналітичних підрозділів, сучасних засобів моніторингу геолокації.

Таким чином, розшук безвісно зниклих неповнолітніх осіб потребує системного підходу, який поєднує правові, оперативно-розшукові, інформаційно-аналітичні та соціально-психологічні методи. Удосконалення нормативної бази, розвиток партнерських ініціатив між поліцією, місцевими громадами та ІТ-платформами, а також впровадження інноваційних технологій (геолокаційні сповіщення, розумний моніторинг, інтеграція з міжнародними базами даних) здатні суттєво підвищити ефективність захисту прав і безпеки дітей, які зникли безвісти.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про Національну поліцію» : Закон України від 02 лип. 2015 р. № 580-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40-41. Ст. 379.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.
3. Council of Europe. Guidelines on Child-Friendly Justice [Електронний ресурс]. Strasbourg : Council of Europe Publishing, 2010. URL: <https://www.coe.int/en/web/childrens-rights/child-friendly-justice>
4. Волошанівська Т. В. Особливості розслідування кримінальних правопорушень, вчинених дітьми в умовах воєнного стану. Вчені записки. 2023. С. 136

Цар Арсен Русланович, командир 3 курсу 1 групи

Військово-юридичного інституту

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

РОЛЬ ФІНАНСОВО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Правова сутність фінансово-правового механізму, що забезпечує фінансову безпеку держави, формується його публічно-правовим характером та імперативним методом регулювання. Цей механізм являє собою систему фінансово-правових норм, встановлених державою, які впливають на суспільні відносини, що стосуються створення, розподілу та використання централізованих і децентралізованих фінансових ресурсів, шляхом використання специфічних інструментів, таких як податки, збори, бюджетні видатки, обов'язкові нормативи, ліцензування й санкції. Основна мета цього впливу - захист національних фінансових інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз. Механізм має високу юридичну силу, оскільки більшість його норм є імперативними і регулюються державними органами, такими як Національний банк України (НБУ), Міністерство фінансів, Державна податкова служба та Державна служба фінансового моніторингу. Наприклад, НБУ встановлює обов'язкові норми достатності капіталу для банків; якщо фінансова установа не виконує ці вимоги (наприклад, якщо норматив адекватності регулюючого капіталу менше від мінімально допустимого рівня), регулятор може вжити найсуворіших заходів - визнати банк неплатоспроможним, що є яскравим прикладом застосування фінансово-правового механізму для запобігання системним і забезпечення фінансової безпеки.

Особливу увагу в дослідженні приділено визначенню поняття фінансової безпеки держави. О. Ладюк підкреслює, що фінансова безпека - це багатогранна економічна категорія, яка має різні трактування щодо її сутності та складових. Найчастіше до складових фінансової безпеки держави відносять: бюджетну, боргову, грошово-кредитну (монетарну), валютну, інвестиційну, банківську безпеку, а також безпеку небанківського фінансового сектору, зокрема страхового та фондового ринків. Важливо зазначити, що основні загрози фінансовій безпеці України, визначені в Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері (затвердженій КМУ у 2012 році), залишаються актуальними. Серед них: обмежений доступ до міжнародних фінансових ринків, значна залежність від експорту та імпорту, погіршення зовнішньої торгівлі, зростання дефіциту платіжного балансу, залежність від зовнішніх кредиторів, вплив світових фінансових криз, нестабільне правове регулювання, нерівномірний розподіл податкового навантаження, ухилення від сплати податків та відплив капіталу, низький інвестиційний клімат, слабка бюджетна дисципліна, збільшення державного боргу, тіньова економіка, недостатні золотовалютні резерви, висока доларизація економіки, коливання обмінного курсу, слабкий розвиток фондового ринку та недостатній захист прав інвесторів, а також низька капіталізація фінансової системи.

Враховуючи вищезазначене, фінансову безпеку держави можна визначити як складну економіко-правову категорію, що охоплює сукупність економічних та

фінансових відносин, спрямованих на забезпечення стабільності національної фінансової системи, включаючи стабільність національної валюти, наповнення державного бюджету, збалансування зовнішньої торгівлі та створення сприятливого інвестиційного клімату.

Таким чином, дослідження поняття фінансової безпеки держави є ключовим для розуміння її стійкості та здатності протистояти внутрішнім та зовнішнім викликам. Визначення фінансової безпеки як комплексної економіко-правової категорії, що охоплює стабільність національної валюти, бюджетну збалансованість, позитивне сальдо зовнішньої торгівлі та сприятливий інвестиційний клімат, дозволяє сформулювати цілісне уявлення про її сутність. Водночас, аналіз актуальних загроз, перелічених у Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері, підкреслює необхідність постійного моніторингу та розробки ефективних механізмів протидії цим ризикам. Це включає в себе як удосконалення правового регулювання, так і стимулювання інвестиційної активності, боротьбу з тіньовою економікою та забезпечення стабільності національної валюти. Комплексний підхід до забезпечення фінансової безпеки, що враховує як її складові, так і потенційні загрози, є запорукою сталого розвитку держави та добробуту її громадян.

Національний банк України (НБУ) є ключовою державною інституцією, на яку покладено відповідальність за формування та реалізацію грошово-кредитної політики в Україні. Конституція України чітко визначає, що Рада НБУ має повноваження самостійно розробляти та затверджувати щорічні "Основні засади грошово-кредитної політики", а також здійснювати нагляд за їх впровадженням. Центральні банки країн з розвинутою ринковою економікою активно використовують широкий спектр інструментів для впливу на грошово-кредитну сферу. Ці інструменти є регуляторними заходами, які перебувають під повним контролем центрального банку і спрямовані на досягнення пріоритетних цілей монетарної політики. Відповідно до статті 99 Закону України "Про Національний банк України", грошово-кредитна політика – це комплекс заходів, що стосуються грошового обігу та кредитування, метою яких є забезпечення стабільності національної валюти шляхом застосування визначених законом засобів. Крім того, другою пріоритетною метою є сприяння фінансовій стабільності, включаючи стабільність банківської системи, якщо це не ставить під загрозу досягнення та підтримання цінової стабільності.

Найактуальнішим зараз є питання поповнення державного бюджету, оскільки не для кого не секрет, що війна це – неймовірно дорого. І видатки нашої держави на комплексний захист та підтримку економіки, за інформацією від глави Уряду Дениса Шмигала, становлять близько 2 млрд гривень щодня. За ініціативою НБУ для залучення коштів було відкрито спецрахунок на допомогу армії, з якого станом на 30 травня 2022 року було перераховано на військові потреби 17 млрд грн. Ці кошти надходили як від громадян та підприємств України, так і від міжнародної спільноти (зокрема, зі США, Великої Британії, Німеччини, Швеції, Фінляндії, Канади, Болгарії, Гонконгу та ще багатьох країн світу). Весь світ з нами! Також потрібно зауважити, що залучаються кошти від викупу військових ОВДП, що в мирний час заборонено. Станом на 26 травня портфель військових облігацій власності Національного банку становить 120 млрд грн. Важливим є те, що НБУ

веде не тільки внутрішню політику, а також тісно співпрацює із світовими організаціями. Зараз ведуться активні переговори щодо залучення коштів від МВФ, Світового банку. Національний банк зараз працює над розширенням фінансової підтримки, насамперед, за двома напрямками. Перший - це фінансування через своп-лінії. Вже підписано угоду з Національним банком Польщі, ведуться перемовини з іншими центробанками та міжнародними організаціями. Другий – це фінансування через передавання Україні спеціальних прав запозичення (СПЗ). Вже проведено зустріч з представниками низки країн, щоб реалізувати цей варіант [8]. Також велика надія залишається на кошти, залучені від заморожених активів російських банків (МР Банк та Промінвестбанк), що 25 лютого закінчили «паразитувати» на українських ринках, коли НБУ відкликав свою ліцензію. Згідно з даними НБУ близько 26 млрд грн може бути спрямовано в бюджет держави у результаті цієї націоналізації активів [6]. Вагомою допомогою є відкриття Європейським Союзом та країнами Великої сімки повного доступу до їх ринків без імпорتنих мит на українські товари протягом року. Війна триває, і кожного дня залучаються кошти на оборону держави, це є першочерговою ціллю – підтримка армії. Але також кожного дня боротьба ведеться і в тилу, оскільки економічна стабільність є не менш важливим фактором. Відомо, що 15 цивільних осіб утримують одного військовослужбовця, якщо зупиниться економіка країни – буде програна війна. Тому важливо аналізувати наявну ситуацію та прогнозувати подальший розвиток економіки країни на підставі геополітики, сировинних можливостей, земельних ресурсів, стану банківської сфери та ще багатьох чинників.

Список використаних джерел:

1. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/679-14> (дата звернення: 29.10.2025).
2. Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 24.02.2022 № 18 «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» / Національний банк України. URL: https://www.google.com/search?q=https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_24022022 (дата звернення: 29.10.2025).
3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 № 2120-IX. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text> (дата звернення: 29.10.2025).
4. Шевченко К. Економіка почала пристосовуватися до війни. *Економічна правда*. 2022. URL: <https://www.google.com/search?q=https://www.epravda.com.ua/publications/2022/04/8/685423/> (дата звернення: 29.10.2025).
5. Офіційний сайт НБУ. За три місяці повномасштабної війни Нацбанк «надрукував» вже 120 мільярдів гривень. *Економічна правда*. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/news/2022/05/26/687482/> (дата звернення: 29.10.2025).
6. Уряд підтримав пропозицію НБУ націоналізувати активи Сбербанку і Промінвестбанку. *Фінансовий портал Finbalance*. 2022. URL: <https://www.google.com/search?q=https://finbalance.com.ua/news/uryad-pidtrimav-propozitsiyu-nbu-natsionalizuvati-aktivi-sberbanku-i-prominvestbanku/amp> (дата звернення: 29.10.2025).
7. Голова Національного банку України: Втрати України у війні з Росією становлять 50 % ВВП. *Asahi Shimbun's Asia & Japan Watch*. 2022. URL: <https://www.asahi.com/ajw/articles/14619106> (дата звернення: 29.10.2025).
8. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/679-14> (дата звернення: 29.10.2025).

Берлименко Ліна Геннадіївна, студентка навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Лавренко Дар'я Оленксандрівна, старший викладач кафедри теорії держави та права

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

СЛУЖБОВИЙ ЕТИКЕТ ЮРИСТА

Юрист – це фахівець, який має професійні знання у галузі юридичних наук. Його основною метою є взаємодія з людьми та надання правової допомоги особам, які цього потребують. Насамперед, особливістю цієї професії є етикет. Дотримання правил про надання послуг є невід'ємною частиною сфери юриспруденції.

Службовий етикет юриста є важливим елементом його професійного становлення, що передбачає вміння гідно та коректно поводитися відповідно до займаної посади. Він має деонтологічний характер, тобто є обов'язковим для дотримання. Важливість цієї норми полягає у дотриманні порядку виконання службових обов'язків, взаємоповаги та досконалого виконання професійних обов'язків.

Професійна культура юриста формується поетапно. Першою сходинкою, є усвідомлення правником своє призначення. Тобто, відбувається ознайомлення особи з певними функціями та обов'язками тієї чи іншої галузі. Ми це можемо назвати періодом перебування у вищому навчальному закладі, коли людина тільки отримує знання у цій професії. Наступний, це етап формування юриста-професіонала. Саме він характеризує правника як особу, яка набуває досвідченості та власного підходу до своєї праці. Та, останній третій етап, це майстер у сфері юриспруденції. Це людина, яка вже дуже багато років перебуває у цій сфері та точно знає як потрібно себе поводити перебуваючи з колегами та клієнтами.

Основним завданням етики юриста є: теоретичне обґрунтування основних принципів загальнолюдської моралі у праві; розкритті морального змісту таких принципів правосуддя, як законність, презумпція невинуватості, відкритість судового процесу, незалежність суддів та інших працівників правової сфери, їх підзвітність закону; аналізі моральних взаємин між учасниками кримінального процесу тощо [1, с. 39]. За цими критеріями, суспільство оцінює працю всіх державних та приватних органів, які надають юридичні послуги. Тому, особи, які тісно пов'язані з цією професією повинні чітко й зрозуміло формулювати інформацію без зайвого. Також, юридична етика має декілька підвидів (ознак спеціалізації): суддівська, прокурорська, адвокатська, етика слідчого та нотаріуса. Всі правила поведінки цих видів є окремо представлені в відповідних кодексах професійної етики. У кожному з цих різновидів ми можемо говорити про офіційну, корпоративну і традиційну етику.

Якщо говорити про формальні рівні на які поділяється ця юридична мораль у документах, то маємо: міжнародний, європейський, вітчизняний та регіональний. Вони мають власні нормативно-правові акти, принципи та механізми регулювання, що визначають стандарти професійної поведінки юристів на кожному з цих рівнів.

Опрацювавши всю цю інформацію у нас, як молоді, повстає запитання: А як щодо правил ведення соціальних мереж? Ось візьмемо до прикладу сферу адвокатів. Такі науковці, як В.Осашова, О.Кальян та А.Нікітенко зазначають, що оптимальний варіант – викладати пости виключно на професійну тематику, а задля привернення уваги потенційних клієнтів використовувати мультимедійні матеріали, завдяки цьому у підписників така інформація буде асоціюватися з компанією, яку представляє юрист, та в цілому із адвокатською спільнотою. При цьому, ризики нести дисциплінарну відповідальність за ст. 58 та 59 Правил будуть значно заниженими [2, с.10]. Також, у постах повинно бути присутнє ввічливе спілкування з повагою та сприймати навіть найгірші коментарі без агресії.

Отже, на нашу думку етикет у сфері юриспруденції має визначну роль. Правильне спілкування та надання правової допомоги допомагає обізнаному юристу ставати все краще та краще у своїй сфері діяльності. Крім того, дотримання професійного етикету сприяє формуванню довіри між юристом і клієнтом, підвищує авторитет правника в суспільстві та зміцнює репутацію правової професії загалом. Дотримання цих норм допомагає уникати конфліктних ситуацій та встановлює справедливість у даній професії.

Список використаних джерел:

1. Професійна етика юриста : навчально-методичний посібник (у схемах) / за наук. ред. проф. В. С. Бліхара. Львів: ПП «Арал», 2018. 108 с., URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2357/1/%D0%9F%D0%95%D0%AE%20.pdf>
2. Осашова В. О., Кальян О. С., Нікітенко А. В. Деонтологічні аспекти поведінки адвоката у соціальних мережах. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 5. С. 1-12. URL: <http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/handle/123456789/6974> (дата звернення: 16.03.2021).

Шиловська Ганна Іллівна, здобувач вищої освіти, н.г. ЮЗ-344
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Фролов Михайло Михайлович, доцент кафедри,
кандидат юридичних наук, доцент
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

СТРУКТУРА ЦПК УКРАЇНИ ТА ДЖЕРЕЛА ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

Цивільне процесуальне право є однією з ключових галузей національного права, яка забезпечує реалізацію права громадян на судовий захист та справедливий розгляд цивільних справ. Основним нормативним актом, що регламентує порядок здійснення правосуддя у цивільних справах, виступає Цивільний процесуальний кодекс України (ЦПК). Його положення ґрунтуються на Конституції України [1] та міжнародних стандартах захисту прав людини [6].

Метою даної роботи є висвітлення структури Цивільного процесуального кодексу України та аналіз системи джерел цивільного процесуального права, що визначають правові засади цивільного судочинства.

1. Цивільний процесуальний кодекс України (ЦПК) — це базовий нормативно-правовий акт, який регламентує порядок здійснення правосуддя у цивільних справах, забезпечуючи реалізацію права на судовий захист. Прийнятий **18 березня 2004 року** (ЦПК України від 18.03.2004 № 1618-IV [2]), він виступає системоутворюючим документом у сфері цивільного судочинства.

ЦПК визначає порядок розгляду та вирішення цивільних справ судами загальної юрисдикції, встановлює процесуальні права й обов'язки учасників процесу, гарантує законність, змагальність та справедливість судового розгляду.

2. Структура ЦПК України побудована за логікою розвитку судового процесу — від загальних положень до міжнародного співробітництва у цивільних справах [2].

Розділ I. Загальні положення визначає засади цивільного процесу: завдання судочинства, принципи, склад учасників процесу, їх права та обов'язки, а також правила підвідомчості й підсудності.

Розділ II. Позовне провадження регламентує основну форму захисту цивільних прав: порядок подання позову, відкриття провадження, підготовче засідання, розгляд справи по суті та ухвалення рішення.

Розділ III. Наказне провадження встановлює спрощену процедуру судового розгляду у безспірних справах, порядок видачі й скасування судового наказу.

Розділ IV. Окреме провадження містить правила розгляду справ, де відсутній спір про право (встановлення фактів, усиновлення, обмеження дієздатності тощо).

Розділ V. Перегляд судових рішень забезпечує право на перевірку законності судових актів: апеляційне та касаційне оскарження, перегляд рішень Верховним Судом, перегляд за нововиявленими або виключними обставинами [7].

Розділ VI. Процесуальні питання виконання рішень містить норми щодо реалізації судових рішень та пов'язаних із цим процесуальних дій (з урахуванням Закону України «Про виконавче провадження» [4]).

Розділ VII. Міжнародне співробітництво регулює взаємодію судів України з іноземними судами та іншими органами правосуддя, зокрема на підставі

міжнародних договорів (Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [6]; Постанова КМУ від 31.12.2004 № 1736 [8]).

Прикінцеві та перехідні положення визначають порядок набрання чинності Кодексом та узгодження його положень із іншими актами.

3. Джерела цивільного процесуального права України утворюють ієрархічну систему нормативних актів, що забезпечують єдність і стабільність судової практики.

Конституція України — основа всього процесуального законодавства; гарантує право на судовий захист (ст. 55, 124, 129) [1].

Цивільний процесуальний кодекс України — головне джерело, яке конкретизує конституційні принципи у сфері цивільного судочинства [2].

Закони України, що деталізують окремі процесуальні інститути:

- «Про судоустрій і статус суддів» [3];
- «Про виконавче провадження» [4];
- «Про міжнародне приватне право» [5].

Підзаконні нормативні акти — постанови Верховної Ради України, укази Президента, постанови Кабінету Міністрів України, інструкції Міністерства юстиції (зокрема Постанова КМУ від 31.12.2004 № 1736 [8]).

Міжнародні договори України, зокрема **Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод** 1950 р. [6], які мають пріоритет у разі колізії з національним законом.

Практика Верховного Суду України — орієнтир у застосуванні норм права, що сприяє єдності судової практики (Постанова Пленуму ВСУ № 5 від 12.06.2009 [7]).

Структура Цивільного процесуального кодексу України відображає послідовність стадій цивільного судового процесу — від відкриття провадження до виконання судового рішення та міжнародного співробітництва [2]. Джерела цивільного процесуального права формують цілісну ієрархічну систему, в основі якої лежить Конституція України [1], ЦПК [2] і міжнародні стандарти захисту прав людини [6]. Вони забезпечують системність, узгодженість та верховенство права у сфері судочинства, гарантують ефективний захист прав і свобод громадян.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV // *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. — 2004. — № 40–42. — Ст. 492.
3. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII // *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. — 2016. — № 31. — Ст. 545.
4. Закон України «Про виконавче провадження» від 2 червня 2016 р. № 1404-VIII // *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. — 2016. — № 30. — Ст. 542.
5. Закон України «Про міжнародне приватне право» від 23 червня 2005 р. № 2709-IV // *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. — 2005. — № 32. — Ст. 422.
6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (ратифікована Україною 17 липня 1997 р.) // *Офіційний вісник України*.
7. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у судах першої інстанції» від 12 червня 2009 р. № 5.
8. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку виконання міжнародних договорів України з питань правової допомоги у цивільних справах» від 31 грудня 2004 р. № 1736.

Новак Олена Євгеніївна, здобувачка вищої освіти 4 курсу ННІ права та інноваційної освіти

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Фролов Михайло Михайлович, канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін ННІПО

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВАМИ

У сучасному світі, де технології розвиваються з неймовірною швидкістю, цифрова трансформація стає не просто модним трендом, а необхідністю для виживання та розвитку бізнесу. Вона охоплює глибоке перетворення бізнесу, культури та процесів з використанням цифрових технологій. Цифрова трансформація передбачає зміну процесів виробництва, управління та впровадження новітніх технологій і бізнес-моделей, що особливо актуально для підприємств України в умовах глобальної конкуренції.

Цифрові технології стали невід'ємним елементом сучасного цивілізаційного розвитку. Практично кожна сфера економіки застосовує новітні ІТ-досягнення у своїй господарській діяльності. Нині успіх компанії визначається не лише багаторічним досвідом чи наявністю матеріальних активів, а й умінням швидко змінюватися та адаптувати бізнес до нових реалій. Саме цифрові трансформації забезпечують ефективну адаптацію до актуальних бізнес-завдань [1, с. 2].

Вивчення зазначеної проблематики є важливим на сьогоднішній день як ніколи, оскільки це допоможе розкрити сутність цифрової трансформації, її переваги для управління підприємствами, вивчити приклади успішного впровадження, а також виклики, з якими стикаються компанії.

Так, цифрова трансформація – це процес впровадження сучасних технологій та цифрових інструментів для оптимізації бізнес-процесів, покращення ефективності та створення нових можливостей. У контексті управління підприємствами вона включає інтеграцію цифрових технологій у всі сфери діяльності, від операцій до стратегічного планування. Це не просто автоматизація, а фундаментальна зміна способу роботи, яка передбачає використання даних, штучного інтелекту, хмарних технологій та «Інтернет» речей [2].

На нашу думку, цифрова трансформація в управлінні підприємствами – це процес інтеграції цифрових технологій у всі аспекти бізнесу, що призводить до фундаментальних змін у його стратегії, моделях, операціях та взаємодії з клієнтами. Даний процес є надзвичайно актуальним, адже він дозволяє підвищити ефективність, оптимізувати процеси, стимулювати інновації, розширити ринки, взаємодію з клієнтами тощо.

Варто погодитися з думками Томах В. В., Сігаєвої Т. Є. та Мартиненко М. В., які у своєму дослідженні зазначають, що ключовим елементом цифрової трансформації управління підприємствами України є впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Сьогодні ці технології слугують потужним інструментом для оптимізації управління організацією та її бізнес-процесами,

оскільки основою менеджменту є інформація й управлінські рішення. ІКТ інтегрують програмно-технічні засоби, виробничі процеси та методи, задіяні в зборі, зберіганні, обробці, аналізі й розповсюдженні даних. Наслідком такої інтеграції стає зменшення трудовитрат на інформаційні процеси. Особливої уваги це набуває в управлінні організаційною культурою та персоналом, кадровому адмініструванні, маркетингу, контролі якості тощо. Основна мета впровадження ІКТ – забезпечити раціональне використання інформаційних ресурсів для підтримки процесу прийняття рішень; підвищити конкурентоспроможність підрозділів підприємства, що взаємодіють із постачальниками та клієнтами (через покращення клієнтського досвіду) [1, с. 5].

Цифрова трансформація приносить численні переваги в управлінні підприємствами. По-перше, вона підвищує ефективність операцій шляхом оптимізації процесів. Наприклад, впровадження ІІІ-рішень дозволяє автоматизувати рутинні завдання, звільняючи ресурси для стратегічних ініціатив. По-друге, вона покращує прийняття рішень завдяки аналізу великих даних, що дає змогу прогнозувати тенденції ринку та реагувати на зміни в реальному часі [3].

Слід пам'ятати, що цифрова трансформація в управлінні підприємствами має як і свої переваги, так і певні ризики. Верескун М. В., Колосок В. М. та Колосок Е. В. наголошують на наступному: «На стратегічному рівні виділено дві ключові тенденції, які обов'язково слід враховувати під час планування трансформації процесу управління. Перша тенденція полягає у переході від аналізу потреб покупця до їх активного формування. У сучасних умовах споживач часто не усвідомлює всіх перспектив, що відкриваються завдяки впровадженню виробниками передових технологій на кожному етапі життєвого циклу продукту. Тому необхідно інформувати його про ці можливості, демонструвати їхню цінність, реалізовувати продаж та спостерігати за враженнями клієнта під час використання. Другою тенденцією є зменшення дистанції між виробником і споживачем. Для її врахування підприємствам потрібно постійно відстежувати трансформації у ланцюгах створення доданої вартості. Сучасні цифрові технології дозволяють виключити посередників, забезпечуючи пряму взаємодію між виробником і клієнтом» [4, с. 14].

Дійдемо висновку, що незважаючи на переваги, цифрова трансформація має свої виклики та ризики. Серед них – опір змінам з боку співробітників, кібербезпека та необхідність інвестицій у впровадження вказаних технологій чи навчання. В Україні на підприємствах є проблемним фактом відсутність кваліфікованих працівників і т. д. Також, повільний перехід від застарілих до новітніх систем, що вимагає стратегічного планування.

Враховуючи вищезазначене робимо висновки, що цифрова трансформація є ключовим елементом сучасного управління підприємствами, що забезпечує конкурентні переваги та стійкий розвиток. Вона передбачає інтеграцію інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), штучного інтелекту, хмарних рішень та «Інтернет» речей у всі аспекти бізнесу – від операційних процесів до стратегічного планування та взаємодії з клієнтами. Ключовим ефектом ІКТ є раціоналізація інформаційних ресурсів, зменшення трудовитрат і підвищення якості управлінських рішень. Переваги трансформації очевидні: оптимізація бізнес-процесів, автоматизація рутинних завдань, покращення аналітики даних для прогнозування ринкових тенденцій, а також формування нових моделей взаємодії з

клієнтами – від активного формування потреб до скорочення дистанції між виробником і споживачем. Водночас процес супроводжується викликами: опором змінам з боку персоналу, ризиками кібербезпеки, необхідністю значних інвестицій у технології та навчання, а також браком кваліфікованих кадрів в Україні. Успіх залежить від стратегічного планування, поступового переходу від застарілих систем і врахування сучасних тенденцій, таких як пряма взаємодія з клієнтом і виключення посередників.

Отже, цифрова трансформація – це не лише технологічна, а й культурна та організаційна зміна, що вимагає комплексного підходу. Лише за умови подолання ризиків і системного впровадження підприємства зможуть забезпечити стійкий розвиток, інноваційність і лідерство на ринку.

Список використаних джерел:

1. Томах В. В., Сігаєва Т. Є., Мартиненко М. В. Цифрова трансформація управління підприємствами України у контексті сталого розвитку: інноваційні рішення, креативні технології. *Академічні візії*. 2023. № 18. 11 с. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7840221>.
2. Цифрова трансформація підприємств [Електронний ресурс] / Vamark. – 2024. – URL: <https://vamark.ua/blog/czyfrova-transformacziya-pidpryyemstv/>.
3. Цифрова трансформація бізнесу в Україні: від автоматизації до інтелектуального управління даними [Електронний ресурс] / UA Consulting. – 2025. – URL: <https://uaconsulting.eu/uk/2025/10/23/tsyfrova-transformatsiya-biznesu-ukr/>.
4. Верескун М. В., Колосок В. М., Колосок, Е. В. Вплив цифрової трансформації на управління промисловими підприємствами. *Підприємництво і торгівля*. 2021. № 30. С. 11–16. URL: <https://doi.org/10.36477/2522-1256-2021-30-02>.

Д'яченко Максим Олександрович, здобувач вищої освіти 3 курсу ФПФОДР
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Варава Володимир Вікторович, кандидат юридичних наук
Доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ, ЯК ОДНІЄЇ ЗІ СКЛАДОВИХ ОПЕРАТИВНО- РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Підрозділи кримінального аналізу відіграють надзвичайно важливу роль у системі правоохоронних органів, адже саме вони здійснюють комплексний збір, обробку, аналіз та інтерпретацію інформації, що допомагає у розкритті, розслідуванні та попередженні злочинів. В умовах постійного ускладнення криміногенної обстановки, зростання рівня організованої злочинності та використання новітніх технологій злочинцями, актуальним стає питання підвищення ефективності роботи цих підрозділів. Ефективність роботи кримінального аналізу безпосередньо впливає на якість прийнятих управлінських рішень, оперативність розкриття злочинів і загальну безпеку суспільства, тому пошук шляхів її вдосконалення є пріоритетним завданням.

Одним із ключових факторів підвищення ефективності роботи підрозділів кримінального аналізу є модернізація матеріально-технічної бази. Сучасні криміналісти потребують доступу до високопродуктивних комп'ютерних систем, спеціалізованого програмного забезпечення для обробки великих обсягів даних, а також сучасних засобів комунікації. Впровадження інноваційних технологій, таких як штучний інтелект, машинне навчання, автоматизовані системи пошуку та аналізу інформації, дозволяє суттєво прискорити процеси аналізу, підвищити точність прогнозів та виявлення закономірностей у поведінці злочинців. Водночас важливо забезпечити безперервне оновлення цих систем, а також їх інтеграцію з іншими інформаційними ресурсами правоохоронних органів, що забезпечить оперативний доступ до необхідних даних та полегшить їх обробку [1,с.117].

Велике значення має і підвищення кваліфікації персоналу. Кримінальний аналіз – це специфічна сфера, яка потребує комплексних знань у галузі кримінального права, криміналістики, психології, статистики, інформаційних технологій, а також аналітичного мислення і вміння працювати з великими обсягами різномірної інформації. Регулярне навчання та підвищення кваліфікації фахівців, участь у тренінгах, семінарах, конференціях дозволяють підтримувати високий рівень професійної підготовки, ознайомлюватися з новими методиками, технологіями та законодавчими змінами. Особливо важливо впроваджувати системи безперервного професійного розвитку, які будуть мотивувати аналітиків до постійного самовдосконалення та здобуття нових компетенцій[1,с.87].

Наступним напрямком підвищення ефективності є вдосконалення організаційної структури та процесів роботи підрозділів кримінального аналізу. Рациональний розподіл обов'язків, чітке визначення ролей та відповідальності,

оптимізація робочих процесів дозволяють зменшити час, необхідний на виконання аналітичних завдань, а також знизити ризик помилок. Важливо впроваджувати системи контролю якості аналітичних продуктів, які будуть забезпечувати відповідність висновків стандартам, науковій обґрунтованості та практичній значущості. Застосування сучасних методів управління проектами та автоматизації документообігу сприяє підвищенню прозорості роботи підрозділів та полегшує координацію між різними рівнями управління [3,с.27].

Величезне значення має також інтеграція кримінального аналізу з іншими підрозділами правоохоронних органів, а також з організаціями, що здійснюють превентивну діяльність. Ефективний обмін інформацією між слідчими, оперативними підрозділами, судовими експертами, прокуратурою, а також з громадськими організаціями дозволяє формувати повнішу картину криміногенної ситуації, своєчасно виявляти злочинні групи та тенденції, що допомагає приймати виважені рішення. У цьому контексті розвиток міжвідомчої взаємодії, створення спільних інформаційних платформ і баз даних, а також формування мереж аналітичної підтримки є одним із пріоритетних напрямків[2].

Не менш важливою є увага до вдосконалення методик кримінального аналізу. Впровадження нових методів збору, класифікації, систематизації та обробки інформації сприяє підвищенню якості аналітичних висновків. Застосування комплексного підходу, що поєднує кількісний і якісний аналіз, прогнозування та моделювання, допомагає більш ефективно виявляти закономірності злочинної поведінки, передбачати розвиток криміногенної обстановки та оптимізувати заходи реагування. Важливо постійно переглядати та удосконалювати методики з урахуванням змін у кримінальній сфері, технологічному прогресі та міжнародному досвіді [4,с.67].

Особливу увагу слід приділяти психологічному забезпеченню роботи підрозділів кримінального аналізу. Робота з великим обсягом інформації, часто пов'язана з негативними, стресовими ситуаціями, вимагає від аналітиків високої психологічної стійкості, здатності приймати швидкі та обґрунтовані рішення. Організація психологічної підтримки, тренінгів зі стресостійкості, створення комфортних умов праці, а також формування сприятливого соціального клімату в колективі сприяють підвищенню продуктивності та якості роботи. Важливо розробляти програми профілактики професійного вигорання та підтримки психічного здоров'я співробітників.

Підвищення ефективності роботи кримінального аналізу неможливе без забезпечення надійності та безпеки інформації. Забезпечення кібербезпеки, захист від несанкціонованого доступу, збереження конфіденційності даних є критично важливими. Зловмисники та організовані злочинні угруповання також використовують сучасні технології для приховання своєї діяльності, тому інформаційна безпека підрозділів кримінального аналізу має відповідати найвищим стандартам. Впровадження багаторівневих систем захисту, регулярний аудит безпеки, навчання персоналу основам інформаційної гігієни є обов'язковими складовими[3,с.59].

Не варто забувати про роль науково-дослідної роботи у вдосконаленні кримінального аналізу. Постійне вивчення нових тенденцій злочинності, розробка інноваційних методів та технологій, апробація нових підходів у практиці – усе це

вимагає тісної співпраці між підрозділами кримінального аналізу та науковими установами. Проведення спільних досліджень, експериментів, публікація результатів у фахових виданнях сприяють підвищенню теоретичного рівня та практичної дієвості кримінального аналізу. Використання результатів наукових розробок дозволяє підвищити якість прогнозування та планування антикримінальних заходів[1,с.25].

Також важливо звернути увагу на правове забезпечення діяльності підрозділів кримінального аналізу. Чітке регламентування повноважень, відповідальності, процедур збору та обробки інформації, взаємодії з іншими органами сприяє ефективній роботі, зменшує корупційні ризики та правові колізії. Необхідно постійно вдосконалювати нормативно-правову базу з урахуванням змін у кримінальній ситуації, розвитку технологій та міжнародних стандартів, забезпечуючи баланс між оперативністю роботи та захистом прав громадян.

Підвищення ефективності роботи підрозділів кримінального аналізу також можливе через впровадження мотиваційних механізмів, які стимулюють професійну діяльність співробітників. Визнання досягнень, можливість кар'єрного росту, матеріальні та нематеріальні винагороди, а також створення умов для реалізації творчого потенціалу сприяють підвищенню зацікавленості у результатах роботи. Важливо формувати корпоративну культуру, яка б заохочувала ініціативу, відповідальність та командну взаємодію[2].

Особливої уваги заслуговує розвиток міжнародного співробітництва. Злочинність дедалі більше набуває транснаціонального характеру, тому обмін інформацією, координація дій з іноземними правоохоронними органами, участь у міжнародних проєктах та конференціях дозволяє отримувати актуальні дані, впроваджувати передовий досвід і підвищувати професійний рівень працівників. Використання міжнародних стандартів і рекомендацій сприяє уніфікації підходів до кримінального аналізу та підвищенню його якості.

Сучасні підходи до підвищення ефективності роботи підрозділів кримінального аналізу передбачають також активне використання аналітичних платформ та баз даних із застосуванням технологій великих даних (Big Data). Ці інструменти дозволяють обробляти надзвичайно великі обсяги інформації, виявляти приховані зв'язки між подіями, особами та об'єктами злочинної діяльності. Впровадження таких технологій значно розширює аналітичні можливості, дозволяє прогнозувати розвиток ситуації і приймати превентивні рішення, що позитивно впливає на загальну ефективність роботи[4,с.47].

Крім того, важливо розвивати міждисциплінарні підходи у кримінальному аналізі, які передбачають поєднання знань з кримінального права, психології, соціології, інформатики та інших наук. Такий підхід дозволяє більш глибоко розуміти природу злочинності, мотиви та поведінку злочинців, а також соціально-економічні чинники, що впливають на криміногенну обстановку. Це допомагає розробляти більш ефективні стратегії боротьби зі злочинністю і підвищує якість аналітичних продуктів.

Підвищення ефективності роботи підрозділів кримінального аналізу неможливо без постійного моніторингу та оцінки їх діяльності. Впровадження системи показників, які відображають якість, своєчасність, обсяг виконаної роботи, а також її результативність, дозволяє виявляти слабкі місця, планувати коригуючі

заходи і покращувати управління. Регулярна оцінка сприяє формуванню прозорості роботи, підвищує відповідальність працівників та спрямовує діяльність на досягнення конкретних цілей[1,с.34].

Підсумовуючи, можна зазначити, що підвищення ефективності роботи підрозділів кримінального аналізу є комплексним процесом, що включає модернізацію матеріально-технічної бази, підвищення кваліфікації персоналу, удосконалення організаційних структур і процесів, інтеграцію з іншими підрозділами, розвиток науково-дослідної діяльності, забезпечення інформаційної безпеки, вдосконалення правового регулювання, мотивацію працівників, міжнародне співробітництво, використання новітніх технологій і методик, міждисциплінарний підхід та систему моніторингу результатів. Лише комплексне та системне впровадження цих заходів дозволить підвищити якість кримінального аналізу, оперативність та точність аналітичної роботи, що в свою чергу сприятиме більш ефективній боротьбі зі злочинністю та зміцненню правопорядку в суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Левенець Т. В., Кравець І. О. Дослідження методів розпізнавання облич при використанні мобільних технологій : наукова праця. – 2016. – 155 с.
2. Методичні рекомендації щодо організації та проведення кримінального аналізу підрозділами Національної поліції України, затверджені Головою Національної поліції України Клименком Ігорем 11 травня 2021 року (вих. ДДЗ від 26 травня 2021 року № 6516/01/33-2021).
3. Schroff F., Kalenichenko D., Philbin J. FaceNet: A Unified Embedding for Face Recognition and Clustering. – 2015. - 231 с.
4. Li S. Z. Face Detection and Recognition: Theory and Practice. – Wiley, 2016. - 125 с.

Чернявська Вікторія Віталіївна, здобувачка вищої освіти факультету адвокатури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Науковий керівник: Колісник Олена Вікторівна, асистентка, канд. юрид. наук,
старша наукова співробітниця кафедри цивільної юстиції та адвокатури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ: ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ ТА ПРАВОВІ РИЗИКИ

Сучасний світ переживає справжню технологічну революцію. Штучний інтелект (ШІ), який ще донедавна здавався елементом фантастики, сьогодні поступово стає частиною повсякденного життя — від медицини до фінансів. Не залишився осторонь і правовий світ. Використання ШІ у цивільному судочинстві — це не лише питання технічного прогресу, а й глибоке правове, етичне та філософське випробування для системи правосуддя. Адже правосуддя — це не просто алгоритм, а баланс між законом і людяністю.

Штучний інтелект поступово проникає у всі стадії судового процесу — від подання позову до ухвалення рішення. Уже сьогодні існують системи, здатні автоматично формувати позовні заяви, аналізувати судову практику, передбачати можливі результати справи або навіть моделювати судові рішення.

Як зазначають Б. Аларі та Е. Ніббет, у певних сферах правничої діяльності штучний інтелект справді може замінити людину — наприклад, при складанні позовних заяв чи опрацюванні великих обсягів даних. Водночас дослідники підкреслюють, що такі професії, як суддя, адвокат чи прокурор, наразі не перебувають під загрозою зникнення. Адже судові рішення — це не лише результат логічного аналізу фактів, а й морально-правова оцінка поведінки сторін, що вимагає людського судження, емпатії та відчуття справедливості [3, с. 119].

Водночас, як справедливо зазначає М. В. Селіванов, впровадження сучасних інформаційних технологій може значно підвищити прогнозованість судових рішень, зменшити навантаження на суддів і знизити ризик суддівських помилок. У майбутньому “електронний суд”, де логічні алгоритми аналізуватимуть фактичні обставини справи, може сприяти підвищенню ефективності судочинства та зменшенню корупційних ризиків [1, с. 119].

Такий підхід особливо актуальний для України, де проблема затягування судових процесів і перевантаження судів є хронічною. Використання ШІ могло б спростити доступ до правосуддя, зменшити кількість технічних помилок і забезпечити єдність судової практики.

Однак постає фундаментальне питання — яке місце займає ШІ у правовій системі? Чи може він бути суб’єктом права, чи все ж залишається лише інструментом у руках людини?

У сучасній юридичній науці немає єдиного підходу до визначення правового статусу штучного інтелекту. Зокрема, виділяють три основні концепції:

1. ШІ як об’єкт цивільних правовідносин. У цьому випадку на штучний інтелект поширюється правовий режим речей. Іншими словами, він розглядається

як технічний засіб, який належить власнику і використовується ним для досягнення певної мети. Такий підхід сьогодні домінує в більшості країн.

2. ШІ як суб'єкт цивільних правовідносин. Прихильники цієї концепції вважають, що розумні роботи, здатні самостійно приймати рішення, усвідомлювати наслідки своїх дій і взаємодіяти з іншими учасниками правових відносин, повинні мати певну “електронну правосуб'єктність”. Це означає, що вони могли б бути носіями прав і обов'язків, а також нести відповідальність за власні дії.

3. Диференційований підхід. Відповідно до нього, штучний інтелект може бути як суб'єктом, так і об'єктом цивільних правовідносин залежно від рівня його автономності та характеру дій. Наприклад, простий програмний продукт буде об'єктом права, тоді як високорозвинена система з елементами самонавчання може виступати самостійним учасником цивільного обігу [2, с. 320–321].

Ці підходи мають не лише теоретичне, а й практичне значення. Адже від того, чи визнається ШІ суб'єктом права, залежить питання відповідальності за його дії. Якщо штучний інтелект буде прирівняний до речі — відповідальність несе власник або користувач. Якщо ж він стане самостійним суб'єктом, постане питання про створення окремого правового статусу для “електронних осіб”.

Попри очевидні переваги, впровадження штучного інтелекту у судову систему пов'язане з низкою правових ризиків:

1. Відсутність чіткої правової відповідальності. Якщо рішення ухвалюється з використанням алгоритмів, то хто відповідає у разі помилки — суддя, розробник, чи сам алгоритм?

2. Небезпека упередженості алгоритмів (algorithmic bias). ШІ може відтворювати людські упередження, якщо навчався на неякісних або викривлених даних. Це ставить під сумнів принцип справедливості судового розгляду.

3. Проблема прозорості (“чорний ящик”). Багато сучасних алгоритмів працюють за принципом нейронних мереж, логіку рішень яких неможливо пояснити. А отже, сторони процесу можуть не розуміти, як і чому система дійшла певного висновку.

4. Загроза порушення права на справедливий суд. Згідно зі ст. 6 Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод, кожен має право на розгляд своєї справи “незалежним і безстороннім судом”. Якщо рішення ухвалює алгоритм, виникає питання — чи відповідає це стандартам Конвенції?

Таким чином, штучний інтелект — це не загроза для правосуддя, а інструмент, який при правильному використанні може стати його союзником. Він здатний підвищити ефективність цивільного судочинства, зменшити навантаження на суддів і забезпечити швидший розгляд справ. Проте людський фактор у системі правосуддя залишається незамінним, адже лише людина може оцінити не лише факт, а й морально-правову суть ситуації.

Поки у науці не вироблено єдиного підходу до визначення правового статусу штучного інтелекту, слід дотримуватися виваженого підходу: технологія повинна допомагати судді, але не замінювати його. Юридична наука має розвивати правові механізми, які дозволять поєднати ефективність машинного розуму з гуманністю людського судження.

Варто погодитися з позицією М. В. Селіванова, що майбутнє за “електронним судом”, але лише за умови, що рішення ухвалюватиметься “людиною за допомогою

машини”, а не навпаки. Саме такий баланс забезпечить розвиток сучасного правосуддя, яке відповідатиме як технологічним, так і правовим стандартам ХХІ століття.

Список використаних джерел:

1. Селіванов М. Електронний суд: ІТ-технології в судовому процесі як спосіб покращення прогнозованості судових рішень. *Право України*. 2018. № 1. С. 114–122.
2. Стефанчук М.О. Перспективи правового регулювання відносин у сфері використання штучного інтелекту. М.О. Стефанчук, О.А. Музика-Стефанчук, М.М. Стефанчук. *Вісник Національної академії правових наук України*. Т. 28. № 1. 2021. С. 306–332.
3. Alarie B., Nibbet A. How frtificial intelligence will affect the practice of law. *University of Toronto Law Journal*. № 68. 2018. p. 106–124.

Гаврилук Вікторія Ігорівна, студентка 3 курсу гр. ПЗдср-23-2(КП)

Навчально-наукового інституту № 5

Харківський національний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Соловйова Олена Євгеніївна, кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології; Навчально-наукового інституту № 5

Харківський національний університет внутрішніх справ, Україна

ЩОДО ЗБИРАННЯ ДОКАЗІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ.

З початком збройної агресії російської федерації проти України питання ефективного досудового розслідування воєнних злочинів набуло особливої актуальності. Саме від своєчасного і якісного документування та своєчасного збирання доказів по таким кримінальним правопорушенням, залежить реальна можливість притягнення винуватих осіб до кримінальної відповідальності, а також забезпечення швидкого, повного й об'єктивного досудового розслідування.

Насамперед, збирання доказів у ході розслідування воєнних злочинів є надзвичайно складним процесом, що потребує високого професіоналізму, спеціальних знань і застосування сучасних методик фіксації подій у зоні бойових дій. Для забезпечення результативності таких розслідувань правоохоронним органам необхідно адаптувати свою діяльність до умов воєнного часу, розвивати механізми взаємодії з міжнародними партнерами та впроваджувати нові підходи до збору й оцінки доказів. У кримінальному процесі докази є засобами доказування конкретних обставин учиненого кримінального правопорушення, що мають значення для правильного вирішення матеріалів кримінального провадження [1, с. 290].

Зауважимо, що для прийняття відповідного процесуального рішення докази визнаються судом лише за умови, якщо вони відповідають основним критеріям - належності, допустимості, достовірності та достатності згідно зі статтями 86, 87, 94 КПК України [2]. Особливе значення має дотримання процедурних вимог щодо збирання доказів, так як порушення встановленого порядку може призвести до визнання таких доказів недопустимими. Систематизація та аналіз зібраних доказів дозволяють сформувати цілісну картину події, встановити причинно-наслідкові зв'язки та обґрунтувати правову позицію, що має вирішальне значення для досягнення об'єктивного вирішення справи.

Відповідно до ч.ч. 2, 3 ст. 93 КПК України, сторони кримінального провадження – обвинувачення і захисту здійснюють збирання доказів шляхом проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, а також витребування й отримання матеріалів від державних органів, організацій, підприємств, установ, посадових та фізичних осіб. До таких матеріалів належать речові докази, документи, експертні висновки тощо [1; 3, с. 2].

Зазначимо, що для отримання доказів по кримінальному провадженню щодо розслідування воєнних злочинів, слідчому варто якісно оглянути місце вчинення кримінального правопорушення, тобто провести таку невідкладну слідчу

(розшукову) дію як огляд місця події, підстави та процесуальний порядок якої чітко визначені ст.ст.104–106, 223, 233, 237, 238 та 615 КПК України, що має важливе значення для фіксації слідової інформації про воєнні злочини - порушення звичаїв та законів війни, а також їх наслідки [2].

Важливим є також те, що документування воєнних злочинів відбувається під час ведення воєнних дій, а не після їх завершення, тобто необхідність своєчасного проведення огляду місця події має особливе значення, адже через інтенсивність бойових дій існує значна ймовірність знищення або суттєвої зміни цього місця. Тому, огляд місця події є однією з найбільш інформативних слідчих (розшукових) дій, що дозволяє зібрати більшу частину доказів звірства РФ в Україні. Відповідно, під час огляду місця події здійснюється фото- та відеозйомка, збираються уламки боєприпасів, зразки ґрунту, одяг, особисті речі жертв та ін. Ці докази в подальшому будуть використанні під час розгляду справи в суді про збройну агресію проти нашої держави і не тільки у національних, а й у міжнародних судових інстанціях [4, с. 331].

Наприклад, у міжнародній практиці під час розслідування воєнних злочинів вважається доцільним залучення експертів-криміналістів, які допомагають ідентифікувати окремих осіб та організованих груп, причетних до вчинення злочинів, виявляти джерела доказів (речові докази, цифрові носії інформації, показання свідків, потерпілих та ін.), надавати допомогу слідчим у проведенні криміналістичних досліджень; військових експертів, які аналізують питання військової ситуації збройного конфлікту на певній території, та ін.; дослідників-науковців, які допомагають правильно кваліфікувати діяння; експертів із верифікації та збереження цифрових доказів (супутникових знімків, відео- та аудіо-матеріалів, даних з відкритих/напіввідкритих джерел в інтернеті (OSINT)), чия діяльність гарантує достовірність і допустимість таких доказів у міжнародних та національних судових процесах; психологів та фахівців з роботи з потерпілими і свідками, які забезпечують їх психологічну підтримку, тощо [5, с. 75-76].

Паралельно проводяться опитування свідків та потерпілих, така процедура робиться добровільно, у безпечних умовах, показання яких супроводжуються фото-, відео- або аудіо- фіксацією і деталізацією анкетних даних. Також, проводяться судові експертизи, результати яких додаються до загальної доказової бази. Наприклад, судово-медична експертиза дає змогу встановлювати наявність, особливості та ступінь тяжкості тілесних ушкоджень потерпілих, ступінь втрати працездатності та їх загальний стан здоров'я. Судово-медична експертиза трупів надає відповіді на такі запитання, як: чи маються на трупі тілесні ушкодження, який характер та механізм цих ушкоджень, яким предметом вони були нанесені, прижиттєві чи посмертні ці ушкодження, за який час до настання смерті вони спричинені, чи міг постраждалий сам собі нанести ці ушкодження та ін. За допомогою судово-біологічної експертизи досліджуються всілякі об'єкти біологічного походження. Судово-балістична експертиза направлена на вирішення широкого кола питань ідентифікаційного та діагностичного характеру, які пов'язані з дослідженням вогнепальної зброї, боєприпасів, а також слідів від пострілів. Вибухотехнічну експертизу використовують для дослідження вибухових пристроїв та їх частин, механізму скоєння вибуху, його наслідків та умов вибуху, тощо [6, с. 275; 7].

Як висновок зазначимо, що забезпечення належного збирання доказів та їх подальша фіксація є важливою задачею слідчого, оскільки завдяки цьому може бути повністю доведена вина правопорушника, а процес збирання доказів під час розслідування воєнних злочинів є одним із найвідповідальніших напрямів діяльності правоохоронних органів, адже саме від його повноти та достовірності залежить досягнення справедливості, оскільки в умовах збройної агресії збирання доказів ускладнюється загальною небезпекою, обмеженим доступом до місця події та необхідністю оперативної фіксації інформації. Проте, завдяки впровадженню сучасних криміналістичних методик, міжнародній співпраці та участі висококваліфікованих експертів стає можливим забезпечення належного документування воєнних злочинів і збереження доказової бази. Збирання, перевірка та оцінка доказів у кримінальних провадженнях щодо воєнних злочинів є не просто кримінально-процесуальною дією, а важливою складовою збереження істини про події війни та запорукою того, що жоден злочин проти людяності не залишиться без покарання.

Список використаних джерел:

1. Басиста І. В., Благути Р. І., Гловюк І. В. Кримінальний процес : підручник / за заг. ред. А. Я. Хитри, Р. М. Шехавцова. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. Ч. 1. 492 с. URL: https://www.researchgate.net/publication/371225959_Kriminalnij_proces_pidrucnik_I_V_Basista_R_I_Blaguta_I_V_Glovuk_ta_in_za_zag_red_A_A_Hitri_R_M_Shavcova_Lviv_Lvivskij_derzavnij_universitet_vnutrisnih_sprav_2022_C_2_260_s_S_187-216
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17-vr#Text> (дата звернення 07.11.2025 р.).
3. Сенченко Н.М., Костюченко Н.Д. Збирання доказів у кримінальному провадженні в умовах воєнного стану. *Академічні візії*. 2025. № 43. С. 1-6. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1981/1863>
4. Тимошко В.В. процесуальні та тактичні особливості проведення огляду під час досудового розслідування воєнних злочинів. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2023. № 3 (30). С. 329-338. URL: <https://vca.univd.edu.ua/index.php/vca/article/view/121/119>
5. Соловійова О.Є. Проблеми досудового розслідування воєнних злочинів в Україні. *Особливості взаємин правоохоронних органів з іншими суб'єктами запобігання злочинності в період воєнного стану в Україні : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 4 серпня – 14 вересня 2025 року. – Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. 104 с. С. 73-77. URL: https://cuesc.org.ua/images/informlist/%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82%20advanced_training_OSUIA.pdf*
6. Бабенко А.М., Матвєєвський О.В., Саїнчин С.О. Проблеми проведення судових експертиз під час розслідування воєнних злочинів за рекомендаціями «протокола Берклі». *Право та державне управління*. 2024. № 3. С. 271-281. URL: http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/3_2024/41.pdf
7. Експертизи. *Київський науково-дослідний інститут судових експертиз Міністерства юстиції України*. URL: <https://kndise.gov.ua/expertise/explosives-examination> (дата звернення 07.11.2025 р.).

Цибуленко Олександр Віталійович, здобувач вищої освіти факультету слідчої та детективної діяльності

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Науковий керівник: Чевичалова Жанна В'ячеславівна, канд.юрид.наук, доцентка, доцентка кафедри цивільного судочинства, арбітражу та міжнародного приватного права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

ЩОДО ПИТАННЯ ПРО ШЛЮБНИЙ ДОГОВІР У СУЧАСНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

У сучасному приватному праві шлюбний договір набуває все більшої актуальності. Він дозволяє подружжю самостійно визначати свої майнові права та обов'язки, що особливо важливо в умовах активного розвитку економічних відносин і зміни соціальних стандартів. Шлюбний договір не лише регулює майнові питання під час спільного життя, а й допомагає запобігти можливим конфліктам у разі розірвання шлюбу. Крім того, він створює правову основу для планування спільного майна та фінансових зобов'язань, що дозволяє сторонам уникати непорозумінь у майбутньому. Таким чином, шлюбний договір стає важливим інструментом для забезпечення стабільності та передбачуваності у сімейних відносинах, поєднуючи правову визначеність із особистою свободою сторін. Його значення зростає не лише у правовій площині, але й у соціальному контексті, адже він сприяє більш свідомому і відповідальному підходу до створення та ведення сім'ї.

Метою існування шлюбного договору можна вважати потребу належного врегулювання майнових прав та інтересів громадян України з різним майновим статусом в умовах сучасного становлення в державі ринкових відносин, а також

сприяння більш вільному розпорядженню подружнім майном, надання подружжю доволі широкого кола можливостей для визначення своїх майнових відносин для того, аби воно мало змогу відступити від правового режиму майна, який встановлено законом.

Практичне використання шлюбного договору як регулятора майнових відносин подружжя ускладнюється необізнаністю та негативним ставленням українців до нього, про що яскраво свідчить статистика. Хоча спостерігається позитивна динаміка зростання кількості укладених шлюбних договорів, але їх кількість все ж таки є незначною порівняно з кількістю укладених шлюбів в Україні – лише 0.5 %. Така ситуація зумовлена не тільки недостатністю правових знань серед пересічних громадян, а й недосконалістю правового регулювання цих відносин[1, с. 189].

Слід зазначити, що у науковій літературі немає єдності думок у визначенні шлюбного договору. Так, О. Ульяненко трактує шлюбний договір як угоду (правочин) фізичних осіб різної статі, які подали заяву про реєстрацію шлюбу чи угоду подружжя, що визначає майнові права й обов'язки подружжя в період шлюбу, зокрема порядку поділу майна на спільне і роздільне, порядку його використання, відчуження, розподілу доходів і витрат, а також їх майнові права та обов'язки як

батьків у шлюбі і (чи) у випадку його розірвання [2, с. 4]. О. Явор визначає шлюбний договір як договір про спільну діяльність [3, с. 8], а Т. Ариванюк не дає визначення шлюбного договору, але наголошує на тому, що шлюбний контракт є складною, комплексною сімейно-правовою угодою, яка має ознаки цивільно-правового договору, а тому на нього мають поширюватися норми як сімейного, так і цивільного права [4, с. 6]. Цікавою є позиція І. Жилінкової, яка надала визначення шлюбного договору, відповідно до якого він може розглядатися як згода осіб, які подали заяву про реєстрацію шлюбу або подружжя про встановлення майнових прав і обов'язків подружжя, пов'язаних з укладенням шлюбу, його існуванням або припиненням [5, с. 40]. Ю. Шемшученко визначає шлюбний договір як “укладену в установленому законом порядку письмову і нотаріально посвідчену угоду осіб, які подали заяву про реєстрацію шлюбу, а також подружжя щодо врегулювання майнових відносин між ними” [6, с. 945]. Д. Дзядевич дає таке визначення: “шлюбний договір – комплексна, довгострокова угода подружжя, яка визначає майнові права і обов'язки подружжя під час шлюбу чи на випадок його розірвання” [7, с. 70].

На підставі аналізу вищезазначеного можна виділити такі основні ознаки шлюбного договору. По-перше, шлюбний договір є правочином (термін “угода” в цивільному законодавстві не вживається), оскільки спрямований на зміну відносин між подружжям; по-друге, має спеціальний склад суб'єктів, якими можуть бути не тільки подружжя, але й особи, що вступають у шлюб – наречені;

по-третє, шлюбний договір має спеціальні вимоги до оформлення, а саме укладається у письмовій формі та підлягає нотаріальному посвідченню; по-четверте, регулює специфічне коло відносин – тільки майнові відносини подружжя.

Підсумовуючи правову природу шлюбного договору та його значення для врегулювання майнових відносин подружжя, слід зазначити, що його ефективність значною мірою залежить від чіткого законодавчого регулювання.

Шлюбний договір в Україні регулюється як Сімейним, так і Цивільним кодексами. Зокрема, Сімейний кодекс України визначає порядок укладення та форму договору: відповідно до ст. 92 СКУ, шлюбний договір укладається між особами, які подали заяву про реєстрацію шлюбу, або подружжям, у письмовій формі та підлягає нотаріальному посвідченню. Статті 100–103 СКУ встановлюють строк дії договору, умови зміни або припинення, а також підстави для визнання його недійсним.

Цивільний кодекс України, в свою чергу, визначає правову природу шлюбного договору як цивільно-правового правочину, на який поширюються загальні правила щодо правочинів: він двосторонній, консенсуальний та спрямований на регулювання майнових відносин між подружжям. Завдяки цьому шлюбний договір є не лише сімейно-правовим, але й приватно-правовим інструментом, що забезпечує правову визначеність та захист інтересів сторін.

Таким чином, під шлюбним договором слід розуміти домовленість наречених або подружжя, спрямовану на встановлення, зміну або припинення їх майнових прав та обов'язків під час шлюбу та (або) у випадку його розірвання. Необхідність існування інституту шлюбного договору в сучасному українському суспільстві зумовлена станом соціально-економічного розвитку, триваючою еволюцією сімейних відносин та позитивним ставленням населення до договірного

регулювання сімейних майнових правовідносин. Шлюбний договір слід вважати особливим сімейно-правовим договором, який поєднує елементи цивільного та сімейного права. Він регулює майнові права та обов'язки подружжя, може укладатися як щодо існуючого, так і щодо майбутнього майна. Такий договір, як правило, є двостороннім і консенсуальним, а його застосування дозволяє сторонам уникнути тривалих судових процесів при розірванні шлюбу. Застосування шлюбного договору забезпечує більш передбачуваний порядок розподілу майна та захист прав кожного з подружжя.

Список використаних джерел:

1. Дутко А.О. Поняття та правова природа шлюбного договору. С.188-191//<https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/jun/4983/vnulpurn201683731.pdf>
2. Ульяненко О. О. Шлюбний договір у сімейному праві України / Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03. "Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право" / Київський національний ун-т ім. Т. Шевченка // О. О. Ульяненко. – К., 2003. – 20 с.
3. Явор О. А. Функції шлюбного контракту в сімейному праві України : автореф. дис.... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. "Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право" / О. А. Явор. – Х., 1996. – 18 с.
4. Ариванюк Т. О. Правове регулювання відносин власності між подружжям: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. "Цивільне право; цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право" / Т. О. Ариванюк. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2002. – 20 с.
5. Жилинкова И. В. Брачный договор / И. В. Жилинкова. – Харьков : Ксилон, 2005. – 176 с.
6. Великий енциклопедичний юридичний словник / За ред. акад. НАН України Ю. С. Шемчушенка. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Юридична думка, 2012. – 1020 с. 7
7. Дзядевич Д. В. Брачный договор: правовое понятие и механизм действия / Д. В. Дзядевич // Вестник Белорусского государственного экономического ун-та. – 2002. – № 3. – С. 69–73.

Журавський Максим Віталійович, студент навчально-наукового інститут права та інноваційної освіти,
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Лавренко Дар'я Оленксандрівна, старший викладач кафедри теорії держави та права
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ЮРИДИЧНИЙ ОБОВ'ЯЗОК І МОРАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ: СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ

В теперішній час суспільство не може існувати без визначених правил поведінки, які забезпечують гармонію серед людей і стабілізують соціальні взаємодії. Такі установи бувають як формальні, створені державою на юридичному рівні, так і неформальні, засновані на моральних переконаннях. У цьому контексті набуває особливу важливість дослідження понять “моральна відповідальність” та “юридичний обов’язок”.

Актуальність цієї теми зумовлена необхідністю поєднання права та моралі у сучасному демократичному суспільстві. Без моральних основ право перетворюється на сукупність формальних правил, відірваних від людських цінностей, а без юридичного обов’язку мораль може втратити реальний вплив на поведінку людей. Саме тому важливо зрозуміти співвідношення цих понять, їхні спільні риси, відмінності та значення для формування правосвідомої особистості.

Саме правовий обов’язок встановлює конкретні вимоги до поведінки громадянина держави, виконання яких забезпечується апаратом примусу. В свою чергу, етична відповідальність спирається на совість, оцінку з боку суспільства та моральні переконання. Обидва поняття мають спільну мету – регулювання поведінки та порядку в суспільстві, проте механізми їх впливу на особу суттєво відрізняються.

Метою розгляду теми є з’ясування спільного та вдмінного цих концептів, встановлення їх ролі у правовому та соціальному регулюванні поведінки особи.

Юридичний обов’язок – це закріплені та встановлені державою норми, обов’язки, що змушують громадян діяти певним чином та утримуватися від заборонених дій. Він є необхідною складовою правовідносин держави. Фундаментом юридичних обов’язків є державний примус, виражений через нормативно-правові акти, саме це і відрізняє їх від моральних норм. Низкою характерних ознак для правових обов’язків є формальна визначеність, тобто вони закріплені у законах, нормативно-правових актах, що робить їх зрозумілими для всіх суб’єктів права. Виконання зобов’язань, установлених правом є обов’язковим, незалежно від власних бажань, а невиконання вважається порушенням закону. Держава гарантує забезпечення контролю та нагляду за виконанням юридичних обов’язків з боку уповноважених органів. Важливим елементом є наявність санкцій: накладення штрафів на особу, що нарушила закон, арешт, позбавлення прав та свободи. Суть правових обов’язків в захисті суспільних інтересів, підтримує правопорядок, охороняє права інших осіб та стабілізує соціальні відносини. Саме завдяки цим ознакам юридичний обов’язок виступає основним регулятором

поведінки. До класичних прикладів правових зобов'язань належить сплата податків, що забезпечує фінансування державних потреб та економічну стабільність. Виконання громадянських правил, іншими словами дотримання ПДР, повага до прав інших людей, що сприяє безпеці та порядку в суспільстві. Ці приклади ілюструють, як юридичні обов'язки проявляються в повсякденному житті та є основою для умов функціонування права. [1]

До функцій відносяться: регулятивна, роль якої полягає в установленні конкретних меж поведінки між особами, охоронна, проявляється в захисті прав і законних інтересів громадян, виховна спрямована на формування правосвідомості та відповідальності щодо дотримання норм, остання, стабілізуюча сфера впливу передбачає підтримку правових відносин, гарантування правопорядку, забезпечує ефективне функціонування суспільства. Завдяки цим механізмам дії юридичний обов'язок поєднує інтереси громадян та вимоги держави, виступаючи основним напрямом реалізації законності та справедливості.

Моральна відповідальність – це готовність людини усвідомлювати свої вчинки, використовувати об'єктивну оцінку своїх дій, мати внутрішню здатність нести відповідальність перед собою та соціумом. На відміну від юридичної, етична відповідальність має виключно неформальний характер, не підтримується державним примусом. Її джерелом виступає совість та внутрішні переконання, які формуються під впливом релігії, культури, середовища та насамперед виховання. Вона проявляється у самоконтролі особи, її спроможності до самооцінки та усвідомлення наслідків своїх вчинків. Людина, що веде себе згідно з моральними цінностями, дотримується їх не через страх покарання, а через переконання у правильності відповідної поведінки. Саме тому моральна відповідальність є важливим фактором при формуванні правової культури, адже забезпечує добровільне дотримання норм без зовнішнього примусу.

Основною її ознакою є внутрішній характер, тобто виникає не під тиском держави, а як результат усвідомлення людиною особистих дій. Ця саморегуляція є фундаментом моральної поведінки, оскільки змушує індивіда дотримуватися певних правил навіть тоді, коли її ніхто та нічого не контролює.

Моральна відповідальність проявляється у двох основних формах – індивідуальній та соціальній. Саме індивідуальна передбачає усвідомлення особою власних дій перед собою та своєю совістю, тобто внутрішнє почуття провини або задоволення від вчиненого, а соціальна форма виникає у взаємодії людини з суспільством, осуд чи схвалення, оцінка її поведінки, довіра чи втрата репутації. В обох випадках моральна відповідальність має неформальний характер, але не дивлячись на це має потужний ефект на поведінку та особистість.

У сфері права етика та мораль грає важливу роль через те, що діяльність юриста тісно пов'язана з питанням совісті, справедливості та людської гідності. Наприклад, адвокат, що захищає свого клієнта, не має права діяти не в межах закону, але водночас з цим повинен не вдаватися до обману чи маніпуляцій, в ситуації з суддею, він повинен керуватися не лише буквою закон й чесністю, співчуттям та неупередженістю, бути гнким в межах моралі. Слідчий або прокурор не повинні використовувати свої повноваження всупереч совісті або в інтересах окремих осіб. Таким чином можна затверджувати, що моральна відповідальність спонукає фахівців права зберігати честь, гідність і довіру суспільства, навіть якщо закон

формально не передбачає покарання за аморальні дії, наприклад обман, некоректна поведінка та грубість, порушення етичних норм у колективі. [2]

Отже, моральна відповідальність є невід'ємною частиною правової етики та важливою складовою професійної культури юриста. Вище зазначені поняття мають низку спільних рис, що об'єднують їх у регуляторах поведінки людини. Першою є регулювання поведінки, тобто забезпечення порядку та гармонії у суспільстві, формують уявлення про допустимі та недопустимі дії, визначають межі свободи, другою є ціннісні орієнтири, поняття добра і зла, справедливості і честі, третім є виховна функція, що спонукає особу діяти відповідально та усвідомлено. Обидва механізми взаємодіють разом таким чином, щоб у людини було внутрішнє бажання дотримуватися закону, а саме виконання юридичних норм підкріплює цю дисципліну. Враховуючи все, що зазначено вище, завдяки цим двом основним факторам утворюється ефективна система суспільного регулювання.

Незважаючи на спільні риси, ці поняття суттєво відрізняються. В юридичного обов'язку є формальна умова, він підкріплюється законом і забезпечується контролем з боку держави із застосування санкцій. В моральних принципах примусу фактично немає, ґрунтується на совісті та соціальних оцінках, не передбачає примусу [3].

Виходячи з цього, юридичний обов'язок контролюється зовнішніми інституціями, а моральна відповідальність лише внутрішніми та зовнішніми соціальними взаємодіями. Вони являються двома ключовими регуляторами поведінки індивіда в суспільстві, постійно доповнюючи одне одного. Взаємозв'язок юридичного обов'язку та моральної відповідальності особливо важливий у професійній діяльності юристів, суддів, прокурорів і правоохоронців, де дотримання закону поєднується з етичними принципами справедливості. Моральна відповідальність зміцнює ефективність правових норм, а виконання юридичних обов'язків підтримує суспільний порядок. Таким чином, гармонійне поєднання права і моралі є фундаментальною умовою розвитку правосвідомої особистості та забезпечення стабільності суспільства. Юридичний обов'язок без моралі ризикує стати формальністю, а моральна відповідальність без права – недостатньо ефективним механізмом регулювання. Тільки їх взаємодія забезпечує повноцінне функціонування правової держави та формування високих етичних стандартів у суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Попович Т. П. Юридичний обов'язок як правова цінність. Часопис Київського університету права. 2020. № 2. С. 43-46 URL: <https://surl.lt/usqcel>
2. Самолюк Ю. М. Співвідношення права і моралі. 2009 С. 16-22. URL: <https://surl.li/hgytum>
3. Теліженко Л. В., Сухонос В. В., Клочко Н. З. Етика юриста: конспект лекцій. 2020, С. 47-58. URL: <https://surl.li/dtwdxk>

СЕКЦІЯ 8.

ІНСТИТУТ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, СУДОВА СИСТЕМА ТА НОТАРІАТ

Medvid Kyrylo Vsevolodovich, 3rd year cadet of the Faculty of Training
Specialists for Pre-Trial Investigation Bodies
of the National Police of Ukraine
Dnipro State University of Internal Affairs, Ukraine

Scientific supervisor: Dekusar Hanna Henadiivna, Senior Lecturer,
Department of Language Training
Dnipro State University of Internal Affairs, Ukraine

COMBATING DRUG TRAFFICKING IN UKRAINE AND BRITAIN: COMPARATIVE LEGAL ANALYSIS OF CRIMINAL LIABILITY AND ENFORCEMENT CHALLENGES

The global proliferation of illicit drug trafficking represents one of the most pressing challenges to contemporary criminal justice systems. Both Ukraine and the United Kingdom face significant threats from organised crime groups engaged in the production, distribution, and sale of narcotic substances. The war in Ukraine has fundamentally altered drug trafficking patterns in Eastern Europe, while Britain continues to grapple with sophisticated international networks that exploit its geographical position and developed financial infrastructure for drug-related criminal activities.

Recent academic research has highlighted the evolving nature of drug-related crime in both jurisdictions. Lozova et al. in their 2025 study "Conflict and illicit drug markets in Ukraine" examined how martial law and military conflict have transformed drug supply chains, noting that synthetic stimulants, particularly alpha-PVP and mephedrone, have become increasingly available despite wartime restrictions [1]. The Global Initiative Against Transnational Organized Crime published a comprehensive report "An Altered State: Evolving Drug Trends in Wartime Ukraine" (2024), which documented the disruption of cocaine trafficking through the port of Odesa and subsequent diversion of trafficking flows through western Ukraine [2].

In the United Kingdom, parliamentary investigations have consistently identified systemic challenges in drug enforcement. The House of Commons Library research briefing on drug regulation and enforcement (2024) provides extensive analysis of the effectiveness of current legislative frameworks and identifies areas requiring reform [3]. While significant scholarly work exists on the technical aspects of drug legislation in both countries, comparative analysis of criminal liability frameworks and enforcement mechanisms under wartime conditions remains insufficiently developed in current legal literature.

Ukraine's criminal legislation regarding drug trafficking is primarily codified in Chapter XIII of the Criminal Code of Ukraine, with Article 307 establishing liability for illegal production, manufacture, acquisition, storage, transportation, or forwarding of narcotic drugs, psychotropic substances, or their analogues [4]. The basic offence under Article 307 Part 1 carries imprisonment for a term of 3 to 8 years. Aggravating circumstances include commission by organised groups, involving minors, or trafficking in especially large quantities, which significantly increase the severity of penalties [4].

The Ukrainian legal framework has evolved to address emerging challenges, particularly during the ongoing military conflict. Article 306 of the Criminal Code addresses the use of funds obtained from illicit trafficking of narcotic drugs, prescribing imprisonment for 7 to 12 years with possible confiscation of property [4]. This provision reflects Ukraine's commitment to combating the financial infrastructure supporting drug trafficking networks.

In contrast, the United Kingdom operates under the Misuse of Drugs Act 1971, which classifies controlled substances into three categories: Class A (including heroin, cocaine, and MDMA), Class B (including cannabis and amphetamines), and Class C (including certain benzodiazepines and anabolic steroids) [5]. The classification system determines the severity of penalties, with trafficking in Class A drugs carrying a maximum sentence of life imprisonment and unlimited fines [6].

The British legislative framework has demonstrated adaptability through mechanisms such as the Temporary Class Drug Orders introduced under the Police Reform and Social Responsibility Act 2011, allowing rapid response to emerging psychoactive substances [7]. Additionally, the Powers of Criminal Courts (Sentencing) Act 2000 introduced mandatory minimum sentences of seven years for third convictions of Class A drug trafficking, reflecting a punitive approach to recidivism [7].

Comparative analysis reveals fundamental differences in legislative philosophy and enforcement priorities. Ukrainian legislation emphasises comprehensive criminalisation of the entire drug trafficking chain, from production to distribution, with particular attention to organised criminal groups and protection of minors. The wartime context has necessitated enhanced vigilance regarding drug trafficking routes and the potential exploitation of displaced populations [1].

British law demonstrates greater sophistication in substance classification and proportionate sentencing structures. The three-tier classification system allows for nuanced legal responses based on harm potential, though critics have questioned whether classifications accurately reflect contemporary scientific evidence regarding drug dangers [3].

Both jurisdictions face comparable enforcement challenges, albeit in vastly different contexts. Ukraine's drug control efforts operate under martial law conditions, with law enforcement resources diverted to military security and territorial defence. Research indicates that the closure of major ports and disruption of traditional trafficking routes have led to adaptation by criminal networks, including increased production of synthetic drugs domestically [2].

The wartime environment has introduced additional cybersecurity dimensions to drug enforcement. Levchenko and Okhrimchuk (2022) emphasize that significant human, material, and financial resources are involved in anti-Ukrainian information influence operations, which can effectively manipulate public perception and potentially facilitate criminal activities including drug trafficking [9]. The intersection of cybersecurity and

drug control has become particularly acute following Russia's full-scale invasion, with cyberattacks on Ukraine doubling in 2022 and increasing sixfold before subsequent anniversaries of the military aggression [9]. The December 2022 large-scale failure of Kyivstar telecommunications exemplifies how cyber threats can disrupt critical infrastructure essential for coordinating law enforcement responses to drug trafficking and other criminal activities [9]. This necessitates that Ukraine's drug enforcement strategy incorporate robust cybersecurity measures to protect communication systems, databases, and intelligence-sharing platforms from hostile cyber operations that could compromise investigative efforts.

The United Kingdom confronts persistent challenges related to county lines operations, where urban gangs exploit vulnerable individuals to transport and distribute drugs in smaller towns and rural areas. Parliamentary oversight has identified funding delays and coordination failures between national strategy and local service delivery as significant impediments to effective drug policy implementation [3].

Both countries participate in international cooperation frameworks, with Ukraine increasingly aligned with European Union standards in criminal justice cooperation. The European Drug Agency's report "Drug Situation in Ukraine, 2024" provides critical data for policy coordination between Ukrainian authorities and EU member states [8]. Britain's post-Brexit relationship with Europol and Eurojust remains crucial for combating transnational drug trafficking networks that operate across multiple jurisdictions [8].

Effective combating of drug trafficking in Ukraine and Britain requires sustained attention to several critical areas: legislative harmonisation with international standards while respecting national legal traditions and enforcement capacities; enhanced international cooperation mechanisms, particularly given the transnational nature of organised crime groups involved in drug trafficking; investment in rehabilitation and harm reduction programmes alongside punitive measures; and adaptation of legal frameworks to address emerging threats such as synthetic drugs and online drug markets [9, p. 352].

For Ukraine, the post-conflict period will necessitate comprehensive assessment of how wartime conditions affected drug markets and enforcement capabilities, with corresponding legislative and institutional reforms. Britain must continue refining its classification system and sentencing framework to ensure proportionality and effectiveness, while addressing persistent challenges in inter-agency coordination and resource allocation.

The comparative analysis of Ukrainian and British approaches to drug trafficking demonstrates that while legislative frameworks differ significantly in structure and philosophy, both jurisdictions grapple with common challenges: the adaptability of criminal networks, the need for international cooperation, and the balance between punitive and rehabilitative approaches. Future research should focus on empirical evaluation of enforcement outcomes and the development of evidence-based policy recommendations applicable across different legal systems and operational contexts.

References:

1. Lozova, S., Stepaniuk, R., Kosmina, N., & Buxton, J. (2025). Conflict and illicit drug markets in Ukraine. *Journal of Drug Policy*, 14773708241312809. <https://doi.org/10.1177/14773708241312809>
2. Scaturro, R. (2024). An Altered State: Evolving Drug Trends in Wartime Ukraine. *Global Initiative Against Transnational Organized Crime*. <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2024/02/Ruggero-Scaturro-An-altered-state-Evolving-drug-trends-in-wartime-Ukraine-GI-TOC-February-2024.pdf>

3. House of Commons Library. (2024). Misuse of drugs: regulation and enforcement (Research Briefing CBP-10154). <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-10154/>
4. Criminal Code of Ukraine, Article 307 (as amended 22.11.2018, Law No 2617-XII). Retrieved from <https://cmhmda.org.ua/en/homepage/news/drug-monitoring-center-institute/drug-related-legal-framework/criminal-code-of-ukraine-drug-related-articles/>
5. Misuse of Drugs Act 1971, c. 38 (UK). <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1971/38/contents>
6. UK Government. (2024). The Misuse of Drugs Act 1971 (Amendment) Order 2024 (Circular 001/2024). <https://www.gov.uk/government/publications/circular-0012024-control-of-20-new-drugs/>
7. Powers of Criminal Courts (Sentencing) Act 2000, c. 6 (UK), Section 110. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/6/section/110>
8. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. (2024). Drug Situation in Ukraine, 2024 (based on 2023 data). https://www.euda.europa.eu/drugs-library/drug-situation-ukraine-2024-based-2023-data_en
9. Н.Н. Dekusar K.S. Honchar Priorities for ensuring cybersecurity of Ukraine in the context of armed aggression. Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти. Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (ДДУВС, 15.03.2024). Частина II. 2024. Рр. 351-353.

Girkalo Daniil Kyrylovych, 3rd year cadet of the Faculty of Training of Specialists for Pre-Trial Investigation Bodies of the National Police of Ukraine
Dnipro State University of Internal Affairs, Ukraine

Scientific supervisor: Dekusar Hanna Gennadiivna, Senior Lecturer of the Department of Language Training
Dnipro State University of Internal Affairs, Ukraine

WAYS TO SOLVE THE PROBLEM OF DRUG TRAFFICKING DURING MARTIAL LAW IN UKRAINE

Martial law, caused by full-scale aggression, has radically transformed the crime situation in Ukraine, in particular, significantly exacerbated the problem of illegal drug trafficking. Destroyed logistics, weakening of border and internal control in certain territories, migration processes, psychological traumatization of the population and military personnel - all this creates a favorable environment for the expansion of the drug trade, especially regarding synthetic opioids (methadone, buprenorphine) and new psychoactive substances (NPS). An effective solution to this problem is not only a matter of law and order, but also an element of national security and social stability. This scientific work analyzes the impact of martial law on drug crime and suggests comprehensive ways to overcome it.

Martial law has made significant adjustments to the functioning of the drug market. Traditional supply channels, especially through seaports and eastern borders, have been disrupted. This has led to increased domestic production of synthetic drugs in clandestine laboratories, as well as a reorientation of smuggling through the western regions. Due to the relative ease of production and transportation, the market is increasingly saturated with highly profitable and extremely dangerous synthetic drugs (methamphetamine, methadone, NPR), which are displacing more traditional types. There has been an increase in the number of cases of the use of military infrastructure, volunteer and medical channels for the covert transportation of drugs. Post-traumatic stress disorder (PTSD), anxiety, depression and general psychological stress among the civilian population and, especially, veterans, create a significant demand for drugs as a means of "self-medication" or adaptation to difficult conditions. Most often, it is necessary to protect people from themselves because, feeling fear, panic, anger, despair, hatred that has gripped them, they are not always able to control their actions, and sometimes in such a state a person can commit actions that threaten the life and health of a person and the environment. [1, p. 81] The use of the darknet and messengers (Telegram) for the sale of drugs has become even more widespread, which complicates their detection and documentation. To effectively combat the drug trade in wartime, urgent adaptation of the legislative and law enforcement systems is necessary. It is necessary to expedite amendments to the Criminal Code of Ukraine to strengthen sanctions for illegal drug trafficking, especially committed under martial law or by organized groups. Responsibility for the use of military or critical infrastructure for drug crimes should also be strengthened. It is necessary to strengthen cooperation with law enforcement agencies of neighboring countries (EU) to block cross-border supply channels of precursors and finished drugs. It is also important to ensure constant exchange of operational information, despite the complications associated with

the war. It is also no less important that the resources of the National Police, the Security Service of Ukraine (SBU) and other bodies involved in the fight against drug crime are redistributed, taking into account new epicenters of activity (western regions, frontline areas). It is necessary to prioritize equipping specialized units with modern means for monitoring and documenting drug-related cybercrime (darknet, cryptocurrency transactions).

Modern methods of combating illicit drug trafficking require the integration of innovative technologies, especially in the context of countering online trade and neutralizing clandestine production [2, p. 56]. In the field of combating online trafficking, cyber monitoring is key, which involves the use of specialized software and artificial intelligence for automated detection and blocking of network "drug stores" that actively operate in messengers such as Telegram, on encrypted forums and on the darknet. Additionally, cryptocurrency forensics is critically important, which includes training and equipping law enforcement agencies with tools for tracing anonymous crypto transactions. This allows tracking financial flows used by drug dealers to launder money and finance their activities. As for the neutralization of production, it is necessary to strengthen control over the circulation of chemicals (Precursor Control), which are necessary for the manufacture of synthetic drugs. This should be done by introducing an electronic system for accounting and monitoring their import, storage and sale. Finally, aerial reconnaissance (drones) and geo-data analysis technologies should be actively used to effectively detect disguised underground drug laboratories, especially in rural areas and abandoned buildings. These measures allow for the rapid identification and liquidation of criminals' production facilities [3].

The problem of drug trafficking under martial law in Ukraine is multifaceted and requires a comprehensive, interdisciplinary approach. The solution to this problem lies at the intersection of increased criminal liability, technological modernization of law enforcement agencies (cyber monitoring, cryptanalysis) and large-scale social prevention aimed at the most vulnerable groups, in particular the military. Only systematic and coordinated actions of the state in cooperation with international partners and the public sector will curb the growth of drug crime and ensure the health and stability of the nation in the face of ongoing aggression.

References:

1. Dekusar G., Morozova Ya. Use of communicative strategies in extreme and emergency situations. Collection of Abstracts of the All-Ukrainian Scientific and Practical Seminar (DDUVS, 09/28/2021). Cognitive and communicative strategies for the development of higher education students in the process of professional training. P. 81-82.
2. Optimization of drug policy in conditions of war and post-war recovery: materials of the medical-legal polylogue (Kyiv, May 9–10, 2025): electronic scientific publication / National Academy of Sciences of Ukraine; Research Institute for the Study of Crime Problems named after Acad. V. V. Stashys National Academy of Sciences of Ukraine; BO "100 percent of life". – Kharkiv: Law, 2025. – 92 p.
3. Report 2024. Drug situation in Ukraine (according to 2023 data). URL: <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2025/03/GI-TOC-Collateral-damage-Assessing-substance-use-in-Ukraines-military-March-2025-Ukrainian-translation.pdf> (date of application: 19.10.2025).

Круть Тимур Владиславович, курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Копилов Едуард Володимирович , старший викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ВИКОНАННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ЗАВДАННЯ З РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗОВАНОЇ ГРУПИ ЧИ ЗЛОЧИННОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ (ОПЕРАТИВНЕ ВПРОВАДЖЕННЯ): ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ

Виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації є одним з найефективніших інструментів протидії організованій злочинності в Україні. Цей захід дозволяє правоохоронним органам отримувати інформацію про структуру злочинних формувань, їхні плани та діяльність зсередини, що суттєво підвищує ефективність розкриття та розслідування злочинів.

Відповідно до статті 272 Кримінального процесуального кодексу України, під час досудового розслідування тяжких або особливо тяжких злочинів можуть бути отримані відомості, речі та документи, які мають значення для досудового розслідування, особою, яка виконує спеціальне завдання, беручи участь в організованій групі чи злочинній організації, або є учасником зазначеної групи чи організації, який на конфіденційній основі співпрацює з органами досудового розслідування. Виконання такого спеціального завдання здійснюється на підставі постанови слідчого, погодженої з керівником органу досудового розслідування, або постанови прокурора із збереженням у таємниці достовірних відомостей про особу [1].

Правову основу для здійснення цієї негласної слідчої (розшукової) дії становлять положення Кримінального процесуального кодексу України та Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність". Відповідно до пункту 8 частини 1 статті 8 Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність", оперативні підрозділи уповноважені виконувати спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації згідно з положеннями статті 272 КПК України [2], [3].

Стаття 43 Кримінального кодексу України встановлює важливу гарантію для осіб, які виконують спеціальне завдання: не є злочином вимушене заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам особою, яка відповідно до закону виконувала спеціальне завдання, беручи участь в організованій групі чи злочинній організації з метою попередження чи розкриття їх злочинної діяльності, якщо вчинення таких дій було вимушеним з метою відвернення небезпеки від життя чи здоров'я цієї особи, а також якщо іншими способами не можна було запобігти або припинити злочини, що готувалися або вчинялися такою групою чи організацією.

Як зазначає доктор юридичних наук Черняк А.М. у своїй науковій статті "Виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації у сфері міжнародного студентського обміну", виконання спеціального завдання є діяльністю штатного або позаштатного негласного працівника оперативного підрозділу, впровадженого до організованої злочинної групи чи злочинної організації, або учасника зазначеної групи чи організації, який на конфіденційній основі співпрацює з оперативним підрозділом чи органом досудового розслідування, з одержання та фіксації фактичних даних про протиправну діяльність такої групи чи організації [4, с.74].

Виконання спеціального завдання не може перевищувати шість місяців, а в разі необхідності строк його виконання продовжується слідчим за погодженням з керівником органу досудового розслідування або прокурором на строк, який не перевищує строку досудового розслідування. Така тимчасова обмеженість зумовлена необхідністю дотримання балансу між ефективністю розслідування та захистом прав людини.

У науковій літературі виконання спеціального завдання традиційно називають "оперативним впровадженням" або "оперативним проникненням". Це відображає сутність заходу - таємне проникнення представників правоохоронних органів або їхніх довірених осіб до складу організованих злочинних формувань з метою здобуття інформації про їхню структуру, склад, плани протиправної діяльності, а також попередження або припинення злочинів.

Особливе значення виконання спеціального завдання полягає в можливості: отримувати інформацію про структуру та склад злочинного формування зсередини; своєчасно попереджувати або припиняти злочини, що готуються; здійснювати заходи з дезінформації та дезорганізації злочинних груп та організацій; документувати злочинну діяльність у режимі реального часу; виявляти корупційні зв'язки організованих злочинних формувань.

Водночас практика застосування цього інституту свідчить про наявність певних проблем у його правовому регулюванні. Зокрема, існують неузгодженості між положеннями КПК України, Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність" та відомчих нормативно-правових актів щодо строків проведення, кола суб'єктів виконання, способів одержання інформації. Впроваджені особи фактично здійснюють дії, що відповідають іншим негласним слідчим (розшуковим) діям, зокрема тим, що потребують попереднього дозволу слідчого судді, проте формально-юридично це не врегульовано належним чином.

Крім того, у підзаконних нормативно-правових актах для позначення виконання спеціального завдання використовуються різні найменування: "проникнення поліцейського під прикриттям", "упровадження в злочинну групу", "оперативне проникнення", "спеціальна операція оперативного підрозділу", що не відповідає принципу юридичної визначеності та не сприяє єдності правозастосування.

Підсумовуючи, слід зазначити, що виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації є важливим та ефективним інструментом боротьби з організованою злочинністю в Україні. Україна створила законодавчу базу для його застосування, приєднавшись до міжнародних стандартів у цій сфері.

Водночас існує потреба у вдосконаленні правового регулювання цього інституту шляхом усунення суперечностей між різними нормативно-правовими актами, деталізації процедурних питань його проведення та уніфікації термінології. Лише за умови комплексного підходу до вдосконалення законодавства можна забезпечити ефективність виконання спеціального завдання при дотриманні прав та свобод людини.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 30.09.2025).
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 30.09.2025).
3. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> (дата звернення: 30.09.2025).
4. Черняк А.М. Виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації у сфері міжнародного студентського обміну. Вісник кримінального судочинства. 2019. № 4. С. 69-77. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/4_2019_CHERNIAK.pdf (дата звернення: 30.09.2025).

Стариковський Антон Олегович, курсант

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Варава Володимир Вікторович, доцент кафедри

оперативно-розшукової діяльності, канд.юрид.наук, доцент

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ОПЕРАТИВНЕ СУПРОВОДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ: ПРОБЛЕМАТИКА ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Станом на сьогодні розвиток української правової системи зумовлює необхідність упровадження науково обґрунтованих ідей і пропозицій до кримінального процесуального законодавства, зокрема щодо використання результатів оперативно-розшукової діяльності (ОРД) у кримінальному провадженні. Концепція активного використання ОРД в інтересах кримінального провадження як основного засобу розслідування злочинів нині не лише активно розробляється у теорії, а й поступово знаходить відображення у законодавстві та практиці.

Відтоді, коли була прийнята Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні, затверджена Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 7 липня 2017 р. № 575 [1], було введено в дію наступні положення:

а) «Оперативний супровід досудового розслідування забезпечується з моменту створення слідчо-оперативної групи і до ухвалення судом вироку або постановлення ухвали, які набрали законної сили, або у разі закриття кримінального провадження» (п. 1 розд. 5 Інструкції). б) «Працівники оперативного підрозділу, включені до складу слідчо-оперативної групи, самостійно надають слідчому обґрунтовані пропозиції щодо необхідності проведення конкретних слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій» (п. 2 розд. 5 Інструкції). в) «За наявності достовірної інформації про наміри підозрюваного, до якого застосовано запобіжний захід, не пов'язаний із триманням під вартою, переховуватися від органів досудового розслідування, незаконно впливати на потерпілого, свідка, іншого підозрюваного, експерта, спеціаліста у тому самому кримінальному провадженні, вчинити інше кримінальне правопорушення чи продовжити кримінальне правопорушення, в якому підозрюється, працівник оперативного підрозділу складає мотивований рапорт, який доповідає слідчому для прийняття ним рішення про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, спрямованих на перевірку та фіксацію протиправних дій і можливість змінити запобіжний захід на більш суворий у порядку, встановленому законом» (п. 1 розд. 7 Інструкції) [1].

Враховуючи вищевикладену інформацію, можна зробити висновок, що зазначена інструкція надає оперативним підрозділам повноваження, які є більш обширними за ті, що встановлені КПК України [2], а також прямо суперечать йому, а саме в частині ініціювання оперативними працівниками СРД та НСРД. Тому за

необхідне вважаємо розширити повноваження, які мають оперативні підрозділи, які здійснюють оперативне супроводження кримінальних проваджень, передбачені ст.41 КПК України, а саме:

1. Оперативні підрозділи органів Національної поліції України, органів безпеки, Національного антикорупційного бюро України, органів Державного бюро розслідувань, органів Бюро економічної безпеки України, органів Державної прикордонної служби України, органів, установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України здійснюють слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого, дізнавача, прокурора, а підрозділ детективів, оперативно-технічний підрозділ та підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України - за письмовим дорученням детектива або прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

2. Під час виконання доручень слідчого, дізнавача, прокурора співробітник оперативного підрозділу користується повноваженнями слідчого. Співробітники оперативних підрозділів (крім підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України) не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора.

3. Доручення слідчого, дізнавача, прокурора щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій є обов'язковими для виконання оперативним підрозділом[2].

М. Ю. Коник зазначає, що ст. 41 КПК України необхідно доповнити положенням про те, що оперативні підрозділи, за погодженням з прокурором, уповноважені заводити справи оперативного супроводження кримінального провадження, а також у межах цих справ їм потрібно надати право, за погодженням зі слідчим, використовувати заходи, що за сутністю аналогічні заходам оперативного (ініціативного) пошуку - аналітична розвідка; оперативно-пошуковий моніторинг з використанням конфіденційного співробітництва; оперативне опитування (у тому числі негласне); оперативна установка; короткочасне спостереження у публічно доступних місцях [4, с. 7].

О. І. Козаченко та Е. Ф. О. Іскендеров зазначають, що спроби запровадження та чіткого нормативно-правового урегулювання інституту оперативного супроводження кримінального провадження на рівні підзаконних нормативно-правових актів не можуть бути продуктивними, тому що яким би чином не були сформульовані відповідні положення, не вдасться уникнути їх колізії з нормами КПК України. Отже, оперативне супроводження кримінального провадження має бути урегульоване на законодавчому рівні. Тому вони також підтримують пропозиції внести відповідні зміни до КПК України [3].

Отже, сучасне правове регулювання інституту оперативного супроводження кримінального провадження, на нашу думку, є неповним, і не створює достатніх передумов для ефективного виконання завдань оперативних підрозділів у сфері супроводження кримінальних проваджень та забезпечення прав людини. Для усунення наявних недоліків необхідно безпосередньо закріпити інститут оперативного супроводження у кримінальному процесуальному законодавстві.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: Наказ МВС України від 07 лип. 2017 р. № 575. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
3. Козаченко О. І., Іскендеров Е. Ф. О. Проблемні питання оперативного супроводження кримінального провадження. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 1. С. 190–195. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-1/190>.
4. Коник М. Ю. Прокурорський нагляд за документуванням оперативними підрозділами одержання неправомірної вигоди службовою особою : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Дніпро, 2017. 20 с

Марков Михайло Олександрович, курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Варава Володимир Вікторович, кандидат юридичних наук, доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ДОКУМЕНТУВАННЯ ФАКТІВ ДЕРЖАВНОЇ ЗРАДИ І ШПИГУНСТВА

В умовах повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України особливої актуальності набуває протидія злочинам проти основ національної безпеки держави, зокрема державній зраді та шпигунству. Ці кримінальні правопорушення становлять найбільшу загрозу суверенітетові, територіальній цілісності та обороноздатності України, що зумовлює необхідність удосконалення оперативно-розшукової діяльності у сфері їх виявлення, документування та припинення.

Актуальність даного дослідження підтверджується статистичними даними: лише за перший рік повномасштабного вторгнення військова контррозвідка СБУ викрила десятки ворожих агентів, а з початку 2021 року було відкрито понад 90 кримінальних проваджень за державну зраду, тероризм та участь у незаконних збройних формуваннях. Такі дані свідчать про масштабність загрози та необхідність посилення оперативно-розшукової роботи у даному напрямі.

Правову основу оперативно-розшукового забезпечення протидії державній зраді та шпигунству становлять Кримінальний кодекс України [1], Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» [2], Закон України «Про контррозвідувальну діяльність» [3] та Закон України «Про Службу безпеки України» [4].

Згідно зі статтею 111 Кримінального кодексу України, державна зрада – це діяння, умисно вчинене громадянином України на шкоду суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України: перехід на бік ворога в період збройного конфлікту, шпигунство, надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України [1]. Шпигунство ж, відповідно до статті 114 КК України, полягає у передачі або збиранні з метою передачі іноземній державі, іноземній організації або їх представникам відомостей, що становлять державну таємницю, якщо ці дії вчинені іноземцем або особою без громадянства [1].

Основним суб'єктом оперативно-розшукового забезпечення протидії державній зраді та шпигунству є Служба безпеки України, зокрема її контррозвідувальні підрозділи. Відповідно до статті 5 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність», СБУ є спеціально уповноваженим органом державної влади у сфері контррозвідувальної діяльності [3]. Контррозвідувальна

діяльність здійснюється Департаментом контррозвідки СБУ, Департаментом військової контррозвідки, підрозділами оперативного документування та іншими оперативними підрозділами.

Згідно зі статтею 2 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», оперативно-розшукова діяльність – це система гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів [2]. Основними завданнями оперативно-розшукової діяльності у сфері протидії державній зраді та шпигунству є пошук і фіксація фактичних даних про діяння громадян України та іноземців, які становлять загрозу національній безпеці держави, а також отримання інформації в інтересах безпеки суспільства і держави.

Оперативно-розшукові заходи, що застосовуються для виявлення та документування фактів державної зради і шпигунства, включають контррозвідувальний пошук, оперативне впровадження, конфіденційне співробітництво, оперативний огляд, спостереження, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, аудіо- та відеоконтроль особи і місця. Відповідно до статті 7 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність», органи та підрозділи СБУ мають право здійснювати контррозвідувальний пошук, виявляти, фіксувати і документувати гласно і негласно розвідувальні, терористичні та інші посягання на державну безпеку України, проводити контррозвідувальні операції [3].

Відповідно до статті 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», оперативно-розшукові заходи, пов'язані з тимчасовим обмеженням конституційних прав людини, можуть проводитися виключно за рішенням суду [2]. Це положення забезпечує дотримання конституційних прав і свобод громадян під час здійснення оперативно-розшукової діяльності та гарантує законність проведення оперативних заходів.

Важливим аспектом оперативно-розшукового забезпечення є міжнародне співробітництво. Згідно зі статтею 5-1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», оперативні підрозділи здійснюють співробітництво з відповідними підрозділами інших держав на основі міжнародних договорів [2]. Таке співробітництво особливо важливе у контексті транснаціонального характеру сучасних загроз національній безпеці.

Для вирішення зазначених проблем необхідно: посилити міжвідомчу координацію та взаємодію між підрозділами СБУ, Національної поліції та інших правоохоронних органів; забезпечити належне фінансування та матеріально-технічне оснащення оперативних підрозділів сучасними технічними засобами; удосконалити систему підготовки та підвищення кваліфікації оперативних працівників; розвивати міжнародне співробітництво у сфері протидії розвідувально-підривній діяльності іноземних спецслужб.

Таким чином, оперативно-розшукове забезпечення та документування фактів державної зради і шпигунства є критично важливим напрямом діяльності правоохоронних органів України в умовах сучасних загроз національній безпеці. Ефективна протидія цим злочинам можлива лише за умови комплексного підходу, який передбачає належне нормативно-правове регулювання, достатнє матеріально-технічне забезпечення, високий рівень професійної підготовки оперативних працівників та ефективну міжнародну співпрацю.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата оновлення : 17.07.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 16.10.2025)
2. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII. Дата оновлення: 09.08.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення 16.10.2025)
3. Про контррозвідувальну діяльність : Закон України від 26.12.2002 р. № 374-IV. Дата оновлення: 31.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/374-15#Text> (дата звернення 16.10.2025)
4. Про Службу безпеки України : Закон України від 25.03.1992 р. № 2229-XII. Дата оновлення: 31.07.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text> (дата звернення 16.10.2025)

Піхотіна Вікторія Сергіївна, здобувач вищої освіти 2-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Бабанін Сергій Володимирович, доцент викладач кафедри кримінального права та криміналогії
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ, УЧИНЕНИХ У СТАНІ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ АБО КРАЙНЬОЇ НЕОБХІДНОСТІ

Проблематика кваліфікації злочинів, учинених у стані необхідної оборони або крайньої необхідності, є одним із найскладніших аспектів кримінального права, адже стосується розмежування суспільно небезпечних діянь і правомірної поведінки, спрямованої на захист особи, суспільства чи держави від посягання. Визначення меж такої поведінки безпосередньо впливає на забезпечення принципу справедливості, а також на дотримання прав людини у кримінальному судочинстві.

Необхідна оборона відповідно до статті 36 Кримінального кодексу України є дією, вчиненою з метою захисту від суспільно небезпечного посягання шляхом заподіяння шкоди тому, хто посягає. Така дія визнається правомірною, якщо не перевищено меж необхідної оборони. Право на необхідну оборону належить кожній особі незалежно від можливості уникнути посягання або звернення за допомогою до інших осіб чи органів влади. Стан необхідної оборони настає не лише тоді, коли посягання вже розпочалося, а й коли є реальна загроза його вчинення.

В. Долопчев визначав необхідну оборону як «визнане державою право кожного громадянина захищати своїми силами всяке право, своє чи чуже, від цього незаконного нападу» [1, с. 320]. У підручнику з кримінального права А. Ф. Бернер необхідну оборону описав як «захист від справжнього незаконного нападу, що суперечить закону» [2, с. 144]. Під станом необхідної оборони, на думку С. Баршева, слід розуміти «вимушену безпеку від нападу, що насувається» [3, с. 132].

Основною ознакою необхідної оборони є те, що він передбачає, з одного боку, порушення прав іншої сторони, яка вимагає захисту. А, по-друге, ця оборона дійсно необхідна (іншими словами, вимушений), тобто така оборона, коли особа змушена захищати своє право сама без сторонньої допомоги (наприклад, правоохоронних органів чи інших осіб). Постановою Пленуму Верховного Суду «Про судову практику у справах про необхідну оборону» від 26.04.2002 р. № 1 звертається увага судів на те, що стан необхідної оборони виникає не лише під час суспільно небезпечний напад, а й за наявності реальної загрози заподіяння шкоди. хто захищає [4].

Проблемним питанням є встановлення меж необхідної оборони. Перевищення меж оборони має місце тоді, коли особа заподіює тому, хто посягає, шкоду, що явно не відповідає характеру та небезпечності посягання. Однак визначення цієї межі вимагає урахування конкретної обстановки, психічного стану оборонця, раптовості нападу та інших факторів. Судова практика підтверджує, що надмірне формальне

тлумачення положень про перевищення меж оборони може призвести до неправильної кваліфікації діяння та несправедливого засудження особи, яка діяла у стані самооборони.

Крайня необхідність, згідно зі статтею 39 Кримінального кодексу України, полягає у заподіянні шкоди правоохоронюваним інтересам для усунення небезпеки, яка безпосередньо загрожує особі або іншим особам, суспільним чи державним інтересам, якщо цю небезпеку не можна усунути іншими засобами. У цьому випадку заподіяна шкода має бути меншою за відвернену. Кваліфікація дій, учинених у стані крайньої необхідності, вимагає встановлення співвідношення шкоди, заподіяної та відверненої, а також відсутності інших можливостей уникнути небезпеки.

Наведені в ч. 1 ст. 39 КК законодавче визначення дозволяє виділити три основні ознаки крайньої необхідності як підінституту обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння: 1) виникла небезпека для охоронюваних законом інтересів; 2) її неможливо усунути іншим способом, окрім заподіяння шкоди іншим охоронюваним законом інтересам (тобто особа не мала можливості втекти шляхом контакту з іншими особами, у тому числі з органами влади тощо); 3) заподіяна шкода не повинна перевищувати абстрактну шкоду.

Стан крайньої необхідності виникає у випадку наявності реальної та безпосередньої загрози особі, її правам чи охоронюваним законом інтересам інших осіб, суспільства або держави. Така небезпека має стосуватися конкретних благ, що підлягають правовому захисту, зокрема життя, здоров'я, тілесної недоторканності, особистої свободи, статевої недоторканності жінки, майнових, житлових, політичних та інших законних прав і інтересів. У певних випадках небезпека може бути спрямована проти громадських або державних інтересів, наприклад, промислової безпеки, громадського порядку чи обороноздатності. Так, для запобігання руйнівним наслідкам повені, що загрожує нормальній діяльності підприємства, особа може бути змушена знищити будівлю, або ж у разі пожежі пошкодити частину майна, щоб врятувати іншу його частину [5].

Небезпека, яка створює підстави для крайньої необхідності, повинна бути реальною та існуючою на момент дії. Початок такої небезпеки визначається виникненням безпосередньої загрози заподіяння шкоди, наприклад, при наближенні повені, аварії чи іншої катастрофи. Завершенням існування небезпеки вважається момент її усунення або реалізації, тобто коли вона припиняється природним чином чи завдає шкоди (наприклад, пожежа ліквідована або повінь спала). Якщо ж небезпека ще не настала або вже реалізувалася, говорити про стан крайньої необхідності неможливо. Іноді трапляються ситуації, коли особа помилково вважає, що небезпека є реальною, хоча фактично її не існує. У таких випадках оцінка заподіяної шкоди здійснюється за правилами уявної крайньої необхідності, аналогічно до уявної оборони [5].

Обов'язковою умовою крайньої необхідності є відсутність інших реальних засобів для усунення небезпеки, окрім заподіяння шкоди охоронюваним законом інтересам. Особа усвідомлює, що саме це єдиний шлях уникнути загрози, тобто існує суб'єктивний елемент розуміння ситуації. Якщо особа мала інші можливості для усунення небезпеки, але свідомо обрала дії, що заподіяли шкоду, її поведінку не можна вважати правомірною. Водночас якщо особа помилилася щодо наявності альтернатив, її дії оцінюються відповідно до правил уявної крайньої необхідності [6].

Стан крайньої необхідності характеризується конфліктом двох охоронюваних законом інтересів, коли для усунення небезпеки одному доводиться завдати шкоди іншому. Такий конфлікт іноді називають «зіткненням правого з правим». У цій ситуації діяння особи набуває особливого правового характеру, оскільки його метою є не заподіяння шкоди, а усунення реальної загрози життю, здоров'ю чи суспільним інтересам.

Основна мета дій у стані крайньої необхідності полягає в усуненні безпосередньої небезпеки, що загрожує особі, її правам, інтересам інших осіб, суспільства або держави. Людина, діючи в таких умовах, усвідомлює, що її вчинки спрямовані на запобігання небезпеці, наприклад, шляхом знищення або пошкодження джерела загрози, евакуації людей чи використання чужого транспорту для рятування життя та здоров'я [6].

Особливість розмежування необхідної оборони та крайньої необхідності полягає у характері загрози. У першому випадку вона виникає внаслідок протиправних дій іншої особи, тоді як у другому — у результаті природних, техногенних або інших факторів, не пов'язаних із протиправною поведінкою. Водночас у судовій практиці часто трапляються випадки, коли встановити природу загрози складно, що створює умови для помилкової кваліфікації діяння.

Під час оцінки дій особи, яка посиляється на стан необхідної оборони або крайньої необхідності, слід також враховувати її суб'єктивне ставлення до ситуації. Визначальним є не лише об'єктивний характер небезпеки, а й суб'єктивне сприйняття особою загрози. Якщо особа добросовісно вважала, що її дії були необхідними для відвернення небезпеки, хоча об'єктивно така небезпека не існувала, її дії можуть бути розцінені як уявна оборона, передбачена статтею 37 Кримінального кодексу України. У такому разі питання про кримінальну відповідальність вирішується залежно від того, чи були її дії обґрунтованими та чи не перевищено меж уявної оборони.

Важливим аспектом кваліфікації є також причинно-наслідковий зв'язок між дією особи та наслідками. Для визнання дій правомірними необхідно довести, що заподіяна шкода безпосередньо пов'язана із захистом або усуненням небезпеки. Якщо ж дії виходили за межі необхідного, вони можуть бути кваліфіковані як злочин із пом'якшуючими обставинами, зокрема вчинений у стані сильного душевного хвилювання.

Таким чином, кваліфікація злочинів, учинених у стані необхідної оборони або крайньої необхідності, потребує комплексного підходу, що враховує як об'єктивні, так і суб'єктивні чинники. Визначення правомірності таких дій повинно базуватися на принципах справедливості, гуманізму та презумпції невинуватості. Важливо, щоб правоохоронні органи та суди не формально, а з урахуванням конкретних обставин оцінювали поведінку особи, яка діяла в умовах загрози. Лише за таких умов можливо досягти справедливого балансу між захистом суспільних інтересів і правом кожного громадянина на самозахист.

Список використаних джерел:

1. Коробенко В. М., Останін В. О. Кримінальне право України. Загальна частина: Підручник. Вид. 2-ге, переробл. та допов. За ред. М. І. Мельника, В. А. Климентя. К.: Правові джерела, 2002. 432 с.
2. Науково – практичний коментар до Кримінального кодексу України (2-е видання, перероблене та доповнене) За заг. ред. П. П. Андрушка, В. Г. Гончаренка, Є. В. Фесенка. К.: Дакор, 2008. 1428с.

3. Сташис В.В. Кримінальне право України: Заг. Част.: Підручн. для студ. юрид. вузів і фак. М.І. Бажанов, В.В. Сташис, В.Я. Тацій. Х.: Право, 1997. 368 с.
4. Про судову практику у справах про необхідну оборону: Постанова Пленуму ВСУ №1 від 26.04.2002 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0001700-02>
5. Кримінальне право України : Загальна частина: підручник. Ю. В. Баулін, В. І. Борісов, В. І. Тютюгін та ін. ;за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-те вид., переробл. і допов. Х. : Право, 2010. 456 с.
6. Кримінальне право України. Державний іспит: навчальний посібник. В.Я. Конопельський, О.І. Плужнік. Вид.: ОДУВС, 2009. 229 с.

Коношко Владислав Володимирович, добувач вищої освіти 3 курсу ФПФПКП НПУ

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Прокопов Сергій Олександрович, старший викладач кафедри інформаційних технологій

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНОГО РОЗШУКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Міжнародний розшук як складова системи кримінального переслідування набуває особливого значення в умовах воєнного стану. Війна не лише трансформує правові механізми взаємодії між державами, але й загострює питання дотримання прав людини, захисту суверенітету, забезпечення справедливості та протидії безкарності за тяжкі злочини. З моменту запровадження в Україні воєнного стану внаслідок збройної агресії російської федерації міжнародний розшук осіб, які переходять від правосуддя, набув нових контурів, зумовлених як потребами національної безпеки, так і вимогами міжнародного права.

Воєнний стан створює особливий правовий режим, у межах якого діяльність органів досудового розслідування, прокуратури, суду та правоохоронних структур зазнає істотних обмежень і змін. В умовах збройного конфлікту основними викликами для системи міжнародного розшуку стають ускладнення комунікації з іноземними партнерами, обмеження у роботі міжнародних організацій, проблеми з верифікацією доказів та ідентифікацією осіб, а також зростання кількості злочинів, що мають міжнародний характер. Це вимагає не лише оперативної реакції з боку держави, але й переосмислення підходів до міждержавної співпраці у сфері кримінального переслідування.

Одним із ключових аспектів міжнародного розшуку під час воєнного стану є його правова основа. Україна, як держава-учасниця численних міжнародних договорів, зокрема Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах, Конвенції про передачу засуджених осіб, Європейської конвенції про видачу правопорушників, а також член Організації міжнародної кримінальної поліції (Інтерполу), має відповідні інструменти для забезпечення розшуку осіб за межами своєї території. Однак у воєнний період ці механізми стикаються з рядом обмежень, пов'язаних з політичними, безпековими та етичними чинниками [1].

Інтерпол, як основна міжнародна структура, що забезпечує глобальний розшук злочинців, діє за принципом політичної нейтральності. Це означає, що організація не розглядає запити, які мають політичний, військовий або релігійний характер. Саме тому в умовах війни питання кваліфікації злочинів стає критично важливим. Українські правоохоронні органи, подаючи запити про розшук осіб, причетних до воєнних злочинів, мають доводити, що такі дії не є політичними переслідуваннями, а становлять тяжкі порушення міжнародного гуманітарного права. Це вимагає ретельного юридичного обґрунтування кожного запиту та доказової бази, яка б переконливо демонструвала об'єктивність переслідування.

Особливістю міжнародного розшуку в умовах воєнного стану є також зміщення його пріоритетів. Якщо у мирний час головна увага приділяється пошуку

осіб, які переходять від покарання за загальнокримінальні злочини, то у воєнний період акцент переноситься на притягнення до відповідальності за воєнні злочини, злочини проти людяності, геноцид та інші порушення норм міжнародного права. Відповідно, структура міжнародного розшуку доповнюється тісною співпрацею з міжнародними трибуналами, Міжнародним кримінальним судом, Офісом прокурора МКС, а також із спеціалізованими слідчими групами, створеними на основі угод між державами [2].

На практиці в умовах воєнного стану виникає низка організаційних проблем. По-перше, частина територій може бути тимчасово окупована, що унеможливорює проведення традиційних слідчих дій, ідентифікацію осіб, збір доказів чи допит свідків. По-друге, розірвання або призупинення дипломатичних відносин між воюючими державами блокує офіційні канали взаємодії. У таких випадках активізується співпраця з третіми країнами, міжнародними організаціями, неурядовими структурами, а також використання неформальних каналів передачі інформації. По-третє, ускладнюється процедура екстрадиції, адже держави, які дотримуються принципу невидачі осіб у зону конфлікту, можуть відмовляти у передачі підозрюваних, посиляючись на загрозу порушення їхніх прав.

Варто також відзначити, що воєнний стан породжує нову категорію суб'єктів міжнародного розшуку – осіб, які скоїли злочини у сфері військової служби, колабораціонізму, державної зради чи участі у збройних формуваннях противника. Для України після 2022 року це стало одним із наймасовіших напрямів міжнародного розшуку. Тисячі осіб, які ухилилися від відповідальності або залишили територію країни, оголошуються у розшук через канали Інтерполу та за двосторонніми угодами з дружніми державами. Разом із тим, важливо дотримуватися принципів верховенства права, недискримінації та справедливого судового розгляду навіть у таких умовах, адже міжнародні партнери уважно оцінюють правові підстави переслідування [3].

Окремої уваги потребує питання використання технологій і цифрових інструментів у системі міжнародного розшуку під час війни. Активне впровадження систем штучного інтелекту, біометричних баз даних, аналітичних платформ і супутникового моніторингу значно розширює можливості для ідентифікації осіб, які вчинили злочини. Наприклад, співставлення даних з камер спостереження, соціальних мереж, мобільних пристроїв і баз прикордонного контролю дозволяє формувати електронні дос'є, що потім можуть бути використані у запитах до Інтерполу або Міжнародного кримінального суду. Водночас це породжує питання захисту персональних даних і допустимості таких доказів у судовому процесі.

Ще однією особливістю міжнародного розшуку в умовах воєнного стану є розширення співпраці з міждержавними та регіональними структурами безпеки. Так, важливу роль відіграють Європол, Євроюст, Спільні слідчі групи (JITs), створені на основі угод між Україною, державами-членами ЄС та Міжнародним кримінальним судом. Такі механізми дозволяють оперативно обмінюватися інформацією, координувати дії, синхронізувати розслідування і забезпечувати збереження доказів. Міжнародний розшук у таких умовах стає не просто інструментом пошуку осіб, а важливим елементом колективної безпеки і правосуддя.

Особливу складність становить питання розшуку військовослужбовців, які підозрюються у вчиненні воєнних злочинів. Їхній статус як учасників збройних сил

іноземної держави ускладнює застосування звичайних процедур, оскільки діє принцип імунітету комбатанта. Тим не менш, відповідно до норм міжнародного гуманітарного права, такі особи можуть бути притягнуті до відповідальності за серйозні порушення Женевських конвенцій, а їхній розшук здійснюється в координації з Міжнародним кримінальним судом та іншими уповноваженими інституціями [4].

У цьому контексті важливою є роль доказової бази. Збирання та фіксація доказів воєнних злочинів, що забезпечують підстави для міжнародного розшуку, вимагає чіткого дотримання процесуальних стандартів. Українські слідчі органи у співпраці з іноземними експертами створюють спеціалізовані бази даних, фото- та відеоархіви, здійснюють опитування свідків і потерпілих, фіксують інформацію про конкретних виконавців злочинів. Така системна робота є запорукою того, що запити про міжнародний розшук матимуть правову силу і будуть підтримані партнерами.

Не менш важливою особливістю є політична складова міжнародного розшуку. У воєнний час правові питання тісно переплітаються з політичними міркуваннями. Кожен запит про розшук чи екстрадицію може бути сприйнятий як акт міжнародного тиску або частина інформаційної війни. Саме тому держава має дотримуватися максимальної прозорості у формуванні запитів, забезпечувати належне документування і дотримання міжнародних стандартів правосуддя. Тільки так можна гарантувати ефективність міжнародного співробітництва та уникнути відмов через політичні підстави.

В умовах воєнного стану міжнародний розшук також стає важливим інструментом документування злочинів агресора. Ідентифікація осіб, які віддавали накази або здійснювали воєнні дії, що призвели до масових убивств цивільного населення, руйнування інфраструктури чи депортацій, дозволяє формувати основу для подальших міжнародних судових процесів. Такий розшук має не лише правове, а й морально-політичне значення, адже забезпечує невідворотність покарання за злочини проти людяності.

Важливо підкреслити, що міжнародний розшук у період війни не може існувати поза рамками прав людини. Попри надзвичайні обставини, держави повинні гарантувати право на захист, презумпцію невинуватості, доступ до правової допомоги та справедливий судовий розгляд. Порушення цих принципів може стати підставою для відмови у виконанні запиту з боку інших держав. Саме тому баланс між ефективністю переслідування та дотриманням правових стандартів є ключовим завданням системи міжнародного розшуку [5].

Підсумовуючи, можна констатувати, що міжнародний розшук в умовах воєнного стану характеризується поєднанням традиційних процедур кримінального переслідування з новими викликами, зумовленими війною. З одного боку, зберігаються базові принципи співпраці держав через Інтерпол, Європол, МКС та інші механізми. З іншого – зростає значення технологічних інновацій, міжнародної солідарності, політико-правової аргументації та документування воєнних злочинів. Україна, проходячи через досвід війни, водночас формує нову модель міжнародного правосуддя, у якій розшук і притягнення до відповідальності злочинців стає не лише питанням національної безпеки, а й складовою глобального правопорядку.

Список використаних джерел:

1. Зозуля Є. Міжнародне співробітництво в боротьбі зі злочинністю як історико-правове явище. *Схід: журн.* 2009. № 4 (95). URL: http://www.experts.in.ua/baza/analytic/index.phpELEMENT_ID=41902.
2. Пронюк Н. В. Основні форми міжнародного співробітництва держав у боротьбі зі злочинністю. Сучасне міжнародне право. Бібліотека українських підручників. URL: http://libfree.com/115935863_pravoosnovni_formi_mizhnarodnog.html.
3. Войціховський, А. В. Міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю як пріоритетний напрямок зовнішньої політики України. *Право і безпека*. 2010. № 3 (33). С. 10-15.
4. Ахтирська Н. М. Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження: теоретичні та практичні аспекти: монографія. Київ: Логос, 2019. 576 с.
5. Бандурка О. М. Інтерпол: Міжнародна організація кримінальної поліції: наук.-практ. посіб. Харків: Держ. спеціалізоване вид-во «Основа», 2003. 234 с.

Косяченко Євгеній Олександрович, курсант факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Турчанікова Ганна Олександрівна, викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки, капітан поліції
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Правове регулювання діяльності правоохоронних органів під час воєнного стану набуває особливої актуальності у зв'язку з тим, що в цей період держава стикається із значними викликами у сфері забезпечення національної безпеки, захисту територіальної цілісності та підтримання правопорядку. Воєнний стан, який було запроваджений в Україні 24 лютого 2022 року, що визначило необхідність адаптації діяльності всіх правоохоронних структур до умов підвищеного ризику, обмеження окремих прав і свобод громадян та посилення контролю за дотриманням законодавства [1]. Особливості правового регулювання полягають у встановленні чітких меж повноважень, які дозволяють правоохоронним органам діяти ефективно у складних обставинах, одночасно забезпечуючи баланс між безпекою держави та правами людини.

Перш за все слід зазначити, що законодавство у сфері воєнного стану передбачає розширення повноважень правоохоронних органів, що стосуються перевірки документів, контролю за пересуванням громадян, тимчасового обмеження доступу до певних територій та об'єктів, а також запровадження спеціальних заходів для захисту критично важливої інфраструктури. Діяльність поліції, Національної гвардії та інших силових структур у цей період регулюється не лише законами загального характеру, а й спеціальними нормативними актами, що встановлюють правила застосування адміністративних і правоохоронних повноважень у надзвичайних умовах. Основною метою таких норм є забезпечення ефективності реагування на загрози, які можуть виникати у ході воєнного стану, та захист населення від злочинних проявів, що посилюються у кризових ситуаціях [2, с. 137].

Особливу увагу приділено питанням забезпечення прав і свобод громадян, оскільки воєнний стан передбачає їх тимчасове обмеження у цілях національної безпеки. Законодавство визначає конкретні межі таких обмежень і встановлює, що вони не можуть суперечити основним положенням Конституції України та міжнародним нормам прав людини. Правоохоронні органи повинні діяти в межах закону, забезпечувати законність прийнятих рішень та дотримуватися принципу пропорційності у застосуванні заходів примусу. У практичному сенсі це означає, що під час перевірки документів, контролю за пересуванням чи обмеження доступу до певних територій правоохоронці повинні суворо дотримуватися процедурних вимог і гарантій прав людини.

В свою чергу, з іншого боку, особливості правового регулювання включають посилення контролю за діяльністю суб'єктів господарювання та забезпечення правопорядку на критично важливих об'єктах. Це може стосуватися перевірок безпеки на промислових підприємствах, транспортній інфраструктурі, енергетичних та комунальних мережах. Правоохоронні органи мають право здійснювати наглядові та превентивні заходи для запобігання терористичним загрозам, диверсіям або іншим порушенням, що можуть нанести шкоду національній безпеці. Законодавчі норми визначають, що такі дії повинні бути документально зафіксовані, а громадяни та юридичні особи мають право на оскарження рішень у встановленому порядку [3, с. 111].

Також дуже важливим аспектом є взаємодія між різними правоохоронними органами та іншими державними структурами під час воєнного стану. Координація дій поліції, Служби безпеки України, Національної гвардії та органів місцевого самоврядування дозволяє забезпечити комплексний підхід до реагування на загрози та оперативне вирішення проблем безпеки. Правове регулювання визначає механізми обміну інформацією, порядок взаємодії та відповідальність за невиконання покладених обов'язків. Такий підхід забезпечує не лише ефективність реагування на надзвичайні ситуації, а й підвищує довіру громадян до правоохоронних органів.

Також національне законодавство приділяє питанням використання спеціальних повноважень у сфері контролю за інформаційною безпекою. Правоохоронні органи отримують можливість контролювати обіг інформації, вживати заходів щодо запобігання поширенню дезінформації та пропаганди, яка може загрожувати державній безпеці. Використання цих повноважень має здійснюватися відповідно до законних процедур і за дотриманням принципу мінімізації втручання у приватне життя громадян [4, с. 45].

Важливим компонентом є також правове забезпечення діяльності правоохоронців у сфері захисту громадян під час евакуаційних заходів та надзвичайних ситуацій. Законодавство регламентує порядок організації евакуації, забезпечення правопорядку на маршрутах пересування населення, захисту майна та запобігання злочинним проявам у кризових умовах. Правоохоронні органи повинні діяти швидко, координовано та відповідально, враховуючи інтереси громадян і вимоги безпеки.

Отже, особливості правового регулювання діяльності правоохоронних органів під час воєнного стану полягають у поєднанні розширених повноважень із чіткими гарантіями дотримання прав і свобод громадян. Воєнний стан, запроваджений в Україні 24 лютого 2022 року, визначив необхідність адаптації всіх правоохоронних процедур до умов підвищеного ризику та нестабільності. Законодавство передбачає конкретні межі дій поліції, Національної гвардії та інших силових структур, регулює порядок взаємодії між органами влади, забезпечує контроль за інформаційною безпекою та координацію дій у надзвичайних ситуаціях. Правове регулювання дозволяє забезпечити ефективний захист громадян, підтримання правопорядку та стабільність державних інститутів у кризових умовах. Удосконалення нормативно-правової бази, підвищення професійної підготовки правоохоронців та використання сучасних технологій є необхідними умовами для забезпечення ефективності діяльності та дотримання балансу між безпекою держави та правами людини.

Ефективне регулювання діяльності правоохоронних органів під час воєнного стану сприяє зміцненню державної безпеки, підвищенню довіри громадян до органів влади та формуванню стабільного правового середовища в країні.

Список використаних джерел:

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України 24.02.2022 № 64/2022. *Офіційний вісник України* від 14.06.2022. 2022 р., № 46, стор. 16, стаття 2497.
2. Чорна І.І., Колесніков А. П. Концептуальні засади правоохоронної діяльності в Україні. *Наукові праці Юридичного факультету Західноукраїнського національного університету*. 2022. С. 136-139.
3. Конституційні права і свободи людини та громадянина в умовах війни та післявоєнний період: матеріали наукового семінару. упор. Д.Є. Забзалюк, М. В. Ковалів, М. Т. Гаврильців, Н. Я. Лепіш. Львів: ЛьвДУВС, 2024. 231 с.
4. Дручек О., Волуйко О., Вакаров В. Правоохоронна діяльність в умовах правового режиму воєнного стану в Україні: особливості реалізації. *Науковий вісник Київського інституту Національної гвардії України*. 2024. № 1. С. 43-51.

Решетняк Владислав Сергійович, здобувач вищої освіти 3-го курсу
Факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Редька Владислав Віталійович, здобувач вищої освіти 3-го курсу
Факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Телійчук Віталій Григорович, професор кафедри
оперативно-розшукової діяльності, кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник, доцент
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

РОЛЬ КІБЕРПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У ВИЯВЛЕННІ КАНАЛІВ ОНЛАЙН-ТОРГІВЛІ ЗБРОЄЮ

Чітке усвідомлення ролі кіберпідрозділів Національної поліції у протидії онлайн-торгівлі зброєю ґрунтується на зміні характеру збуту та каналів комунікації злочинних груп: інтернет, месенджери й закриті форуми дедалі частіше виступають як первинні платформи для організації продажу, передачі інструкцій і налагодження логістики, що вимагає посиленої кібероперативної активності з боку правоохоронних структур.

Конфліктні та післяконфліктні умови в Україні значно підвищили ризик нелегального обігу зброї: як свідчать останні аналітичні звіти, після початку широкомасштабної агресії спостерігається зростання випадків вилучень і зміни моделей торгівлі, що накладає додаткову відповідальність на кіберпідрозділи у виявленні цифрових слідів операцій.

Нормативно-правове поле визначає рамки та можливості дій поліції: статті Кримінального кодексу про незаконний обіг зброї, а також відповідні процесуальні норми для доступу до телекомунікаційної інформації створюють юридичну основу для проведення геолокаційних запитів, отримання метаданих та ініціювання процесуальних заходів у кіберсередовищі, однак потребують постійного оновлення з урахуванням технічних реалій мережевої торгівлі [1, с.35].

Кіберпідрозділи виконують як превентивну, так і реактивну функції: превентивно – через моніторинг відкритих джерел і аналіз поведінкових патернів у мережах, реактивно – через цифрову криміналістику і координацію арештів з подальшим документуванням доказової бази, що гарантує прийнятність матеріалів у суді. Ефективність цих функцій залежить від інтеграції аналітичних систем, навчання фахівців і доступу до оперативних каналів отримання даних

Технічний арсенал сучасних кіберпідрозділів включає OSINT-аналітику, автоматизований веб-скрейпінг, мережевий трафік-аналіз, графові моделі зв'язків та інструменти для витягання метаданих з мультимедіа; поєднання цих методів дозволяє ідентифікувати канали продажу, визначати вузлові облікові записи та реконструювати логістику транзакцій навіть у випадках застосування криптографії й анонімизаторів. Ці підходи потребують суворого дотримання процесуальних норм і верифікації отриманої інформації.

Особлива роль належить розслідуванню в месенджерах і соціальних мережах, де Telegram-канали та закриті чати часто використовуються як «вітрини» або контактні майданчики; кіберпідрозділи мають поєднувати лінгвістичний аналіз, роботу з метаданими та співпрацю з адміністраторами платформ для отримання доступу до закритих розмов та встановлення ланцюгів комунікації між продавцем і покупцем. Налагодження оперативної взаємодії з техпідтримкою міжнародних платформ є критично важливим для успішного документування злочинів [2, с.228].

На нашу думку аналітична робота кіберпідрозділів неможлива без інтеграції з традиційними оперативними підрозділами: цифрова розвідка виявляє 'цифрові вузли', але для фізичних затримань, вилучень і логістичної перевірки необхідна координація з підрозділами карного розшуку, вибухотехніками та судово-медичними експертами, що забезпечує повноту доказової лінії від інтернет-оголошення до матеріальних доказів.

Міжнародне співробітництво і обмін даними з іноземними партнерами стають визначальними факторами успіху у справах транснаціональної торгівлі зброєю: обмін інформацією про шахрайські схеми, спільні операції з перехоплення поставок та використання міжнародних каналів правової допомоги підвищують ефективність розслідувань та дозволяють переривати канали, що перетинають кордони. Українські кіберпідрозділи повинні активно інтегруватись у такі мережі для швидкого реагування.

Слід погодитися з В. Телійчуком, що Експертна підготовка кадрів є ключем до якісного виконання завдань: аналітики повинні володіти навичками цифрової криміналістики, кримінологічного моделювання, розуміти засади криптовалютних транзакцій і мережових протоколів, а також уміти трансформувати цифрові знахідки у процесуально допустимі докази. Інвестиції в навчальні програми та регулярні практичні тренінги значно підвищують оперативну спроможність підрозділів [3].

До викликів належить технологічна асиметрія між злочинцями та правоохоронцями: використання енд-ту-енд шифрування, VPN, анонімних платіжних шлюзів і тимчасових облікових записів ускладнює ідентифікацію учасників ринків зброї. Також значним бар'єром є фрагментація правового регулювання на міжнародному рівні, що ускладнює отримання оперативної інформації та перетин кордонів для вилучень.

Отже, підсумовуючи зазначене можна зробити висновки, що роль кіберпідрозділів Національної поліції у виявленні каналів онлайн-торгівлі зброєю є вирішальною і багатовимірною: від технічного пошуку та аналітики до міжнародної кооперації й правового супроводу розслідувань. Системний підхід до ресурсів, правового забезпечення та людських ресурсів закладає основу для зменшення ризиків нелегального обігу зброї та підвищення національної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Казанчук І. Д., Яценко В. П. Особливості правового регулювання діяльності Національної поліції України у сфері забезпечення інформаційної безпеки в Україні. *Право і безпека*. 2020. № 4 (79). С. 32-38.
2. Телійчук В. Г. Щодо проблеми оперативно-розшукової протидії незаконному обігу вогнепальної зброї у мережі «Інтернет». *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (ДДУВС, 04.11.2021)*. С. 227-230.
3. Кириченко О. В. Мережа Інтернет як засіб незаконного розповсюдження вогнепальної зброї, бойових припасів та речовин. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/6905/1/%D0%9C%D0%95%D0%A0%D0%95%D0%96%>

Чиж Анатолій Олексійович, здобувач вищої освіти 3 курсу ФПФОДР
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Варава Володимир Вікторович, кандидат юридичних наук
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

РОЛЬ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ У БОРотьБИ З ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ

Роль оперативно-розшукових заходів у боротьбі з організованою злочинністю зумовлена зростанням рівня організованої злочинності, яка становить серйозну загрозу національній безпеці та стабільності держави. Ефективне застосування оперативно-розшукових заходів є ключовим інструментом у своєчасному виявленні, документуванні та припиненні діяльності злочинних угруповань. В умовах розвитку сучасних технологій та транснаціонального характеру злочинності підвищення ефективності оперативно-розшукової діяльності набуває особливого значення для забезпечення правопорядку в Україні.

Проблематика зазначеного питання полягає у недосконалості нормативно-правового регулювання та недостатній координації між правоохоронними органами. Значні труднощі виникають під час документування діяльності організованих злочинних груп, особливо в умовах використання ними сучасних технологій і засобів конспірації. Крім того, існує потреба у вдосконаленні професійної підготовки оперативних працівників та впровадженні новітніх методів протидії організованій злочинності.

Питання ролі оперативно-розшукових заходів у боротьбі з організованою злочинністю досліджували як вітчизняні, так і зарубіжні науковці. Серед українських учених значний внесок у розроблення цієї проблематики зробили В. Шевчук, О. Долженков, М. Корнієнко, В. Бондар та О. Капліна, які розглядали правові та організаційні аспекти оперативно-розшукової діяльності. Також питання удосконалення методів виявлення і документування організованих злочинних угруповань висвітлювали у своїх працях Ю. Александров та А. Крикуненко.

Введення особи до організованої злочинної групи або злочинної організації для виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття їхньої злочинної діяльності може проводитися як у рамках кримінального процесу, у вигляді негласної слідчої розшукової дії, так і в межах оперативно-розшукової діяльності, відповідно до Законів України «Про оперативно-розшукову діяльність» [1]. Згідно з п. 8 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», оперативні підрозділи мають право виконувати спеціальні завдання для розкриття злочинної діяльності організованих груп або злочинних організацій, відповідно до ст. 272 Кримінального процесуального кодексу України. Ця правова конструкція має рекурсивний характер і на практиці викликає дискусії щодо того, чи регулює вона лише порядок проведення відповідного оперативно-розшукового заходу за аналогією до Кримінального процесуального кодексу України, чи вказує на те, що такі заходи можуть здійснюватися виключно як негласна слідча розшукова дія, у межах досудового розслідування. Це свідчить про те, що виконання спеціального

завдання має двоїсту правову природу, і його мета, підстави та характер проведення можуть відрізнятися залежно від того, чи воно здійснюється в рамках кримінального судочинства, чи оперативно-розшукової діяльності [2, с. 365].

Роль оперативно-розшукових заходів у боротьбі з організованою злочинністю полягає у визначенні значення та ефективності застосування оперативно-розшукових методів для виявлення, попередження й припинення діяльності організованих злочинних угруповань. Оперативно-розшукові заходи забезпечують своєчасне отримання інформації про структуру, зв'язки та плани злочинних формувань, що створює підґрунтя для подальшого розслідування. Таким чином, вони виступають одним із ключових інструментів системи протидії організованим злочинностям в Україні. Оперативно-розшукова діяльність відіграє ключову роль у боротьбі з організованою злочинністю та захисті державної безпеки. Вона дозволяє правоохоронцям збирати важливі дані та попереджати злочинну діяльність через використання осіб, які виконують спеціальні завдання у злочинних організаціях. Ефективність цієї діяльності залежить від злагодженості методів і засобів, а також їхнього використання у досудовому розслідуванні. [3, с. 167]

Для підвищення ефективності оперативно-розшукових заходів у боротьбі з організованою злочинністю доцільно вдосконалити нормативно-правову базу, що регламентує діяльність оперативних підрозділів, та забезпечити належний контроль за її дотриманням. Важливо також посилити міжвідомчу взаємодію правоохоронних органів і впроваджувати сучасні інформаційно-аналітичні технології у процес виявлення та документування злочинної діяльності. Крім того, слід підвищувати рівень професійної підготовки оперативних працівників і розвивати міжнародне співробітництво у сфері протидії організованим злочинностям.

Ефективність оперативно-розшукових заходів у боротьбі з організованою злочинністю визначається їхньою здатністю своєчасно виявляти, попереджати та документувати злочинну діяльність організованих угруповань. Завдяки комплексному застосуванню оперативних, аналітичних та технічних методів правоохоронні органи отримують достовірну інформацію, необхідну для розкриття злочинів і притягнення винних до відповідальності. Підвищення ефективності ОРД можливе за умови належного ресурсного забезпечення, удосконалення законодавства та впровадження сучасних технологій у практику оперативних підрозділів.

Доцільність застосування оперативно-розшукових заходів у боротьбі з організованою злочинністю обумовлена їхньою ефективністю у здобутті прихованої інформації про діяльність злочинних угруповань та запобіганні вчиненню тяжких злочинів. Ці заходи дозволяють своєчасно виявляти структуру, зв'язки та наміри злочинців, що створює умови для успішного розслідування та притягнення винних до відповідальності. Таким чином, використання оперативно-розшукових методів є доцільним і необхідним елементом комплексної системи протидії організованим злочинностям в Україні.

Тому, зважаючи на вищевикладені положення, слід наголосити на важливості підвищення ефективності оперативно-розшукових заходів як одного з головних інструментів протидії організованим злочинностям. Для цього необхідно вдосконалювати нормативно-правове забезпечення діяльності оперативних підрозділів, зміцнювати міжвідомчу взаємодію та підвищувати професійний рівень

працівників правоохоронних органів. Реалізація цих заходів сприятиме своєчасному виявленню, попередженню та розкриттю злочинів, що здійснюються організованими злочинними групами, і загалом підвищить рівень безпеки в державі.

Список використаних джерел:

1. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 року № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>
2. Луценко Ю. В., Макаренко Н. К. Виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття кримінально протиправної діяльності організованої групи чи злочинної організації, що вчиняють шахрайські та корупційні правопорушення. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 7. С. 364-368.
3. Крутий В. І., Тертишник В. М. Оперативно-розшукові заходи у боротьбі з організованою злочинністю: ефективність та правові проблеми. Вісник ДДУВС. 2024. - С. 165-168.

Піхотіна Вікторія Сергіївна, здобувач вищої освіти 2-го курсу
факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Бардін Євгеній Вікторович, старший викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки підполковник поліції
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНА ПІДГОТОВКА ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ДО ДІЙ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ

Тактико-спеціальна підготовка є фундаментальною складовою професійної підготовки поліцейських, оскільки саме вона формує здатність діяти швидко, рішуче та ефективно в умовах небезпеки, невизначеності та ризику для життя. Сучасна поліцейська діяльність пов'язана з численними екстремальними ситуаціями – збройними нападами, терористичними загрозами, масовими заворушеннями, евакуаційними операціями, надзвичайними подіями чи бойовими діями в умовах воєнного стану. У таких ситуаціях від професійності, психологічної стійкості та злагодженості дій кожного поліцейського залежить не лише безпека громадян, а й життя його самого та колег. Саме тому тактико-спеціальна підготовка стає основою формування комплексної професійної готовності правоохоронців до виконання завдань у будь-яких умовах.

Зміст тактико-спеціальної підготовки полягає у розвитку вмінь діяти в реальних оперативних обставинах, що вимагають одночасного застосування знань з права, психології, фізичної підготовки, вогневої майстерності, комунікації та управління стресом. Її сутність полягає у виробленні практичних навичок прийняття рішень у стресових умовах, координації дій у складі підрозділу, дотриманні правових норм під час застосування заходів примусу та зброї. У сучасних умовах реформування системи МВС України тактико-спеціальна підготовка перестала бути лише технічним тренуванням – вона перетворилася на інтеграційний процес, що поєднує фізичний, інтелектуальний, морально-психологічний і правовий розвиток співробітників поліції [1].

У ході службової діяльності поліцейські нерідко стикаються з екстремальними ситуаціями, які характеризуються високим рівнем невизначеності, дефіцитом часу, інформаційним перевантаженням, загрозою життю, наявністю агресивно налаштованих осіб чи натовпу. Такі умови породжують сильні емоційні реакції – страх, тривогу, гнів, розгубленість, що можуть паралізувати волю до дії. Саме тому одним із головних завдань тактико-спеціальної підготовки є формування психологічної стійкості, тобто здатності контролювати власні емоції, зберігати ясність мислення, приймати обґрунтовані рішення та діяти відповідно до закону навіть у критичній ситуації.

В екстремальних умовах, зокрема під час бойових дій чи ліквідації наслідків терористичних актів, від поліцейських вимагається не лише фізична витривалість, а

й висока морально-вольова готовність до ризику. Тактико-спеціальна підготовка забезпечує формування саме цієї готовності шляхом систематичного тренування у наближених до реальності сценаріях, коли кожен елемент поведінки – від моменту оцінки обстановки до прийняття рішення – має бути доведений до автоматизму. Вона також передбачає розвиток командної взаємодії, адже у надзвичайних обставинах успіх операції залежить від узгодженості дій усього підрозділу [2].

Сучасна концепція професійної підготовки поліцейських в Україні спирається на принцип безперервності навчання. Це означає, що тактико-спеціальна підготовка не обмежується етапом навчання у закладі вищої освіти МВС, а продовжується протягом усього періоду служби. Постійне оновлення знань і навичок стає особливо важливим у зв'язку з розвитком нових форм загроз, появою сучасної зброї, технологій та змін у законодавстві. У цьому контексті великого значення набуває практико-орієнтоване навчання, що базується на моделюванні реальних ситуацій, проведенні тренувань з використанням сучасних технічних засобів, симуляторів, інтерактивних полігонів.

Військова агресія проти України істотно вплинула на зміст і завдання підготовки поліцейських. В умовах воєнного стану правоохоронці виконують широкий спектр функцій – від забезпечення публічної безпеки і порядку до участі у територіальній обороні, евакуації цивільного населення, виявлення диверсійних груп, розмінування територій. Це зумовлює необхідність розширення тактико-спеціальної підготовки з урахуванням бойового досвіду, практики спільних дій із Збройними силами та Національною гвардією. Поліцейські мають опанувати навички ведення дій у зоні підвищеного ризику, організації оборони об'єктів, поводження з озброєнням та спецзасобами, надання домедичної допомоги.

Важливою складовою тактико-спеціальної підготовки є розвиток правосвідомості та етичних принципів поліцейського. Дії в екстремальних умовах не повинні виходити за межі правового поля. Професійно підготовлений поліцейський має вміти чітко розрізняти допустимі межі застосування сили, не допускати порушень прав людини навіть у найскладніших ситуаціях. Саме поєднання високої тактичної майстерності з морально-правовою відповідальністю формує довіру суспільства до поліції як інституції, що стоїть на захисті правопорядку, а не силового тиску [3].

Тактико-спеціальна підготовка включає різні напрями, серед яких особливе місце посідає відпрацювання дій у натовпі, при затриманні озброєних злочинців, у будівлях, транспорті, на відкритій місцевості. Кожна з цих ситуацій потребує різних підходів, технічних прийомів і тактичних рішень. Наприклад, у разі затримання злочинців особливе значення має вміння миттєво оцінити рівень загрози, визначити оптимальну дистанцію, використати засоби примусу, не наражаючи на небезпеку цивільних осіб. У ситуаціях масових заворушень важливо дотримуватися принципу пропорційності сили, забезпечити комунікацію з населенням і не допустити ескалації насильства.

Особливу роль у процесі підготовки відіграє психологічне тренування. Поліцейські мають вміти управляти емоційним станом, долати стрес, контролювати поведінку в умовах перевтоми, страху чи агресії. З цією метою у систему підготовки впроваджуються елементи психотренінгу, вправи з моделювання критичних

ситуацій, заняття зі стрес-менеджменту. Формування психологічної витривалості сприяє збереженню працездатності навіть у найнапруженіші моменти служби.

Не менш важливою є фізична складова тактико-спеціальної підготовки. Вона забезпечує готовність до тривалого навантаження, швидких переміщень, рукопашного бою, подолання перешкод. Однак фізична сила не може бути самоціллю – її слід розглядати у поєднанні з інтелектуальним і тактичним мисленням. Саме гармонійний розвиток цих компонентів формує універсального фахівця, здатного діяти в будь-яких умовах.

У сучасних умовах особливого значення набуває інтеграція тактико-спеціальної підготовки з новітніми технологіями. Використання відеоаналізу навчальних занять, симуляторів віртуальної реальності, безпілотних систем спостереження, цифрових карт місцевості та систем управління операціями дозволяє створювати реалістичні тренувальні сценарії та готувати поліцейських до ситуацій, максимально наближених до реальних бойових дій. Такі технології не лише підвищують ефективність навчання, а й зменшують ризики для життя під час тренувань [4].

Професійна готовність поліцейського до дій в екстремальних умовах є результатом не лише знань і навичок, а й особистісної зрілості. Тактико-спеціальна підготовка спрямована на виховання відповідальності, рішучості, дисциплінованості, вміння діяти в команді, довіряти колегам і керівництву. Під час кризових ситуацій, коли зникають звичні орієнтири, саме внутрішня самодисципліна та усвідомлення службового обов'язку визначають поведінку працівника поліції.

З огляду на досвід останніх років, можна стверджувати, що тактико-спеціальна підготовка в Україні переживає етап глибокого оновлення. Реформування поліції, участь у міжнародних тренінгах, обмін досвідом із європейськими правоохоронними структурами сприяють формуванню нових стандартів професійності. Усе більше уваги приділяється взаємодії поліції з громадянами, попередженню насильства, розвитку культури комунікації. Ефективність дій у кризових ситуаціях залежить не лише від фізичної чи технічної готовності, а й від уміння спілкуватися, переконувати, деескалувати конфлікти.

Таким чином, тактико-спеціальна підготовка є системним процесом формування готовності поліцейських до дій у будь-яких обставинах – від звичайних патрульних ситуацій до екстремальних подій на межі виживання. Вона інтегрує знання з різних сфер – права, психології, фізичної культури, технологій, менеджменту, і водночас виховує морально-вольові якості, що становлять основу поліцейської честі. Ефективність цієї підготовки визначає здатність поліції бути справжнім гарантом безпеки суспільства, навіть у найтяжчі періоди воєнних викликів.

У підсумку можна стверджувати, що тактико-спеціальна підготовка не є лише одним із напрямів службового навчання – це філософія професійної готовності, яка поєднує технічну майстерність, етичну зрілість і психологічну стійкість. У світі, де екстремальні ситуації стають невід'ємною частиною реальності, саме цей вид підготовки забезпечує поліцейському найцінніше – здатність залишатися ефективним, людяним і вірним присязі, незалежно від складності обставин.

Список використаних джерел:

1. Гіденко Є. С. Підготовка працівників поліції в тактично-складовій діяльності при екстремальних ситуаціях. *Юридичний науковий електронний журнал*: електронне наукове фахове видання юридичного факультету Запорізького національного університету. 2022. С. 474–477.
2. Булачек В. Р. Особиста безпека працівника ОВС України: навчальний посібник / В. Р. Булачек та ін. 2 вид., зі змін. і доп. Львів: ЛьвДУВС, 2016. 264 с.
3. Про Національну Поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. No 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. No No 40–41. Ст. 379.
4. Коломоець О. Д., Головков О. М., Олексієнко С. В. Особливості реалізації повноважень національної поліції України в умовах нових правил використання безпілотних повітряних суден. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. 2025. No 1. С. 94–99. <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2025-1-13-16>.

СЕКЦІЯ 9.

ВОЄННІ НАУКИ, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ТА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

Лісуненко Артем Романович, курсант 3 курсу н.г. КП-333 ФПФКП НПУ
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Коломієць Вадим Юрійович, старший викладач кафедри
оперативно-розшукової діяльності факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України, капітан поліції
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ВЗАЄМОДІЯ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ З НАСЕЛЕННЯМ ТА ГРОМАДСЬКІСТЮ У РОЗШУКУ ОСІБ, ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТИ

Вступ

Проблема розшуку осіб, які зникли безвісти, є однією з найактуальніших у діяльності правоохоронних органів України. В умовах воєнного стану, внутрішньої міграції, підвищення рівня соціальної напруги та зростання кількості злочинів проти особистості значення ефективного розшуку осіб набуває особливої ваги. Зникнення людини — це не лише правова, а й соціальна трагедія, що потребує оперативного реагування, координації міжвідомчих дій та активної участі громадськості.

Відповідно до чинного законодавства України, одним із ключових напрямів діяльності Національної поліції є організація розшуку безвісти зниклих осіб. Успіх цієї діяльності значною мірою залежить від рівня довіри населення до поліції та готовності громадян співпрацювати з оперативними підрозділами. Саме взаємодія з населенням і громадськими організаціями виступає важливим чинником підвищення ефективності розшукових заходів, забезпечення своєчасного отримання інформації та швидкого встановлення місцеперебування зниклої особи.

1. Нормативно-правова база розшуку осіб, зниклих безвісти

Діяльність оперативних підрозділів кримінальної поліції регламентується Конституцією України, Законом України «Про Національну поліцію», Кримінальним процесуальним кодексом, Законом України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти» та низкою відомчих нормативно-правових актів Міністерства внутрішніх справ.

Зокрема, Інструкція з організації розшуку осіб, які зникли безвісти, затверджена наказом МВС № 529 від 25 червня 2020 року, визначає порядок дій підрозділів поліції щодо прийняття повідомлень, реєстрації фактів зникнення, організації пошукових заходів і взаємодії з громадськістю.

Законодавство передбачає можливість залучення громадських формувань, волонтерських та пошуково-рятувальних організацій до розшукової діяльності за умови дотримання вимог безпеки та координації з правоохоронними органами. Такий підхід забезпечує відкритість та партнерський характер діяльності поліції.

2. Форми взаємодії оперативних підрозділів з населенням

Ефективність розшуку осіб, зниклих безвісти, значною мірою залежить від швидкості отримання достовірної інформації. Важливу роль у цьому процесі відіграють саме громадяни, які можуть бути свідками або володіти корисними відомостями.

Основними формами взаємодії є:

1. інформаційна співпраця – повідомлення населення про факти зникнення через засоби масової інформації, соціальні мережі, вебпортали МВС і Національної поліції;

2. використання волонтерських мереж – залучення пошукових об'єднань («Мілена», «Пошук дітей України», «SARVA», «Ліза Алерт» тощо) до організації пошукових рейдів;

3. спільні дії на місцевому рівні – координація роботи поліції, органів місцевого самоврядування, ДСНС, медичних установ, комунальних служб;

4. профілактичні заходи – проведення зустрічей з населенням, лекцій у школах, інформаційних кампаній щодо безпеки дітей та осіб похилого віку;

5. цифрові комунікації – створення чат-ботів, інтерактивних карт, мобільних застосунків для швидкого повідомлення про зникнення або появу інформації про розшукуваних осіб.

Завдяки використанню сучасних технологій та соціальних медіа поліція отримує можливість максимально оперативно поширювати орієнтування, а громадяни — швидко реагувати та надавати допомогу в пошуку.

3. Роль громадськості у розшуковій діяльності

Громадськість є невід'ємною частиною системи забезпечення громадської безпеки. Участь волонтерів та громадських об'єднань у пошукових операціях сприяє підвищенню довіри до правоохоронців і формує позитивний імідж поліції як відкритої та соціально орієнтованої інституції.

Співпраця поліції з громадськістю передбачає не лише надання інформації, а й безпосередню участь громадян у пошукових заходах. Це можуть бути:

- розклеювання орієнтувань у місцях масового перебування людей;
- допомога в організації пошукових груп і транспорту;
- використання дронів, тепловізорів, собак для обстеження територій;
- взаємодія з місцевими громадами для перевірки можливих місць перебування зниклої особи.

Окрім того, важливою складовою є психологічна підтримка родичів зниклих. Відділи превентивної діяльності поліції та соціальні служби спільно з психологами громадських організацій забезпечують допомогу родинам, що сприяє зміцненню партнерських відносин між суспільством і державою.

4. Проблеми та напрями вдосконалення взаємодії

Попри позитивні результати, взаємодія між поліцією та населенням у сфері розшуку має низку проблем:

- недостатній рівень інформування громадян про алгоритм дій у разі зникнення людини;

- обмежені технічні ресурси та кадровий дефіцит у підрозділах кримінальної поліції;
- нерівномірний рівень залучення громадських структур у різних регіонах;
- брак єдиної інформаційної бази, доступної для родичів і волонтерів.

Для підвищення ефективності взаємодії доцільно:

1. Розвивати єдину міжвідомчу інформаційну систему розшуку осіб, зниклих безвісти.
2. Проводити регулярні тренінги та навчання для поліцейських і волонтерів з питань пошукової діяльності.
3. Удосконалити комунікаційні механізми між поліцією та засобами масової інформації.
4. Розширити правові можливості громадських формувань, які беруть участь у пошуку.

Реалізація цих напрямів сприятиме підвищенню результативності розшукової роботи та формуванню дієвої системи співпраці держави з суспільством.

Висновки

Отже, взаємодія оперативних підрозділів кримінальної поліції з населенням і громадськістю у розшуку осіб, зниклих безвісти, є складовою сучасної моделі партнерської правоохоронної діяльності. Вона базується на принципах законності, відкритості, довіри та взаємної відповідальності.

Така взаємодія сприяє оперативному обміну інформацією, підвищує результативність пошукових заходів і зміцнює соціальну стабільність у суспільстві. Розвиток партнерських відносин між поліцією та громадськістю — це не лише інструмент ефективного розшуку, але й запорука формування демократичної держави, де безпека людини є найвищою цінністю.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII.
2. Закон України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти» від 12.07.2018 № 2505-VIII.
3. Інструкція з організації розшуку осіб, які зникли безвісти, затверджена наказом МВС України від 25.06.2020 № 529.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI.
5. Національна поліція України. Розшук осіб, які зникли безвісти: офіційний портал МВС України. – <https://mvs.gov.ua>
6. Теличко Н. В. Взаємодія поліції з громадськістю у забезпеченні безпеки громадян // Право і безпека. – 2022. – № 2. – С. 58–63.
7. Федоренко С. М. Організаційно-правові основи діяльності підрозділів кримінальної поліції у сфері розшуку безвісти зниклих осіб // Вісник кримінального судочинства. – 2021. – № 3. – С. 94–100.

Симоненко Святослав Дмитрович, здобувач вищої освіти факультету публічного управління

“Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова”, Україна

ІДЕНТИФІКАЦІЯ НЕБЕЗПЕК У СФЕРІ ТУРИЗМУ

Сучасна туристична галузь є одним із ключових чинників соціально-економічного розвитку держави, адже туризм не лише забезпечує формування внутрішнього валового продукту, а й сприяє розвитку транспортної, готельної, культурної та інформаційної інфраструктури. Проте поряд із позитивними наслідками туристична діяльність супроводжується низкою ризиків, які можуть загрожувати життю, здоров'ю туристів, персоналу підприємств, а також впливати на природне середовище. Тому питання ідентифікації небезпек у сфері туризму набуває особливої актуальності, оскільки є основою для розроблення системи управління ризиками та забезпечення безпечних умов подорожей [1, с. 45].

Ідентифікація небезпек у туризмі передбачає процес виявлення та систематизації потенційних загроз, які можуть негативно вплинути на туристичну діяльність. Цей процес дає змогу визначити джерела небезпек, оцінити ймовірність їх виникнення та розробити заходи профілактики. У сфері туризму небезпеки можуть мати різне походження — природне, техногенне, соціальне, економічне або інформаційне. До природних небезпек відносять стихійні лиха, кліматичні аномалії, несприятливі погодні умови, епідемії та пандемії, які можуть суттєво впливати на безпеку туристів та на можливість здійснення подорожей [2, с. 78]. Техногенні небезпеки пов'язані з аваріями транспортних засобів, несправністю обладнання, пожежами в готелях і туристичних комплексах, порушеннями правил технічної експлуатації чи безпеки.

Не менш важливими є соціальні небезпеки, які проявляються у формі злочинності, шахрайства, терористичних загроз, політичної нестабільності або конфліктів між місцевим населенням і туристами [3, с. 52]. У сучасному інформаційному суспільстві зростає роль інформаційних небезпек, що включають поширення неправдивих даних про туристичні послуги, порушення конфіденційності персональних даних мандрівників, кібератаки на туристичні платформи. Економічні небезпеки пов'язані з коливаннями валютних курсів, кризами, інфляційними процесами, які впливають на доступність і привабливість туристичних послуг.

Процес ідентифікації небезпек у туризмі передбачає поетапну роботу з аналізу інформації, виявлення ризикових чинників та визначення рівня їх впливу. На початковому етапі важливо зібрати статистичні дані про надзвичайні ситуації, аварії, захворювання чи інші випадки, що виникали під час подорожей. На наступному етапі проводиться аналіз і класифікація виявлених небезпек, а також розробляються рекомендації щодо зниження рівня ризику. Одним із ефективних інструментів у цій сфері є стандарти міжнародного рівня, зокрема ISO 31000, які визначають основні принципи управління ризиками в організаціях різних типів [4, с. 93].

Забезпечення безпеки туристичної діяльності є не лише завданням підприємств, а й держави. Важливу роль у цьому процесі відіграють органи

державного управління, які мають формувати нормативно-правову базу, систему контролю та сертифікації безпеки туристичних послуг. На міжнародному рівні значний внесок у формування політики безпеки робить Всесвітня туристична організація (UNWTO), яка розробляє рекомендації щодо запобігання ризикам, кризового реагування та етичної поведінки у сфері туризму [5, с. 101].

Одним із ключових аспектів підвищення безпеки туризму є людський фактор. Високий рівень підготовки персоналу, його професійна компетентність та здатність діяти в екстремальних ситуаціях безпосередньо впливають на рівень безпеки туристів. Тому туристичні компанії повинні регулярно проводити навчання своїх працівників, організовувати тренінги з надання першої медичної допомоги, інструктажі з поведінки під час надзвичайних ситуацій, а також розвивати культуру безпеки серед клієнтів [6, с. 115].

Отже, ідентифікація небезпек у сфері туризму є комплексним і безперервним процесом, який охоплює аналіз природних, техногенних, соціальних, економічних та інформаційних факторів ризику. Її ефективне здійснення забезпечує стале функціонування туристичної галузі, сприяє підвищенню довіри споживачів, збереженню життя і здоров'я людей, а також підвищенню конкурентоспроможності туристичних підприємств. У сучасних умовах глобалізації та зростання мобільності населення питання безпеки туризму має залишатися пріоритетним напрямом державної політики, наукових досліджень і практичної діяльності у сфері туризму.

Список використаних джерел:

1. Герасименко В. Г. Безпека туризму: навч. посіб. – Київ: Кондор, 2020. – 256 с.
2. Кузьменко О. В. Управління ризиками у сфері туризму. – Львів: Новий Світ-2000, 2019. – 198 с.
3. Черняк О. І., Ковальчук Т. М. Соціальні ризики у туристичній галузі. // Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Туризм. – 2021. – №4(2). – С. 49–56.
4. World Tourism Organization (UNWTO). Global Code of Ethics for Tourism. – Madrid: UNWTO, 2019. – 124 p.
5. Паламарчук Л. О. Державне регулювання безпеки туризму в Україні. // Економіка і суспільство. – 2020. – №23. – С. 98–104.
6. Савчук І. М. Людський фактор у забезпеченні безпеки туристичної діяльності. // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка. – 2022. – Вип. 66. – С. 111–118.

Дарчич Діана Максимівна, здобувачка 2 курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Наточій Анатолій Дмитрович, старший викладач кафедри, майстер спорту з військового триборства та офіцерського багатоборства
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ СУЧАСНИХ ЗАГРОЗ: РОЛЬ ВОЄННОЇ НАУКИ

Національна безпека є фундаментальним і незамінним елементом, що забезпечує існування та розвиток будь-якої суверенної держави. Вона слугує опорною основою для збереження стабільності, гарантування незалежності та захисту життєво важливих національних інтересів. Без належного рівня її забезпечення держава ризикує втратити контроль над власним майбутнім, ставлячи під загрозу добробут суспільства та збереження територіальної цілісності [1, с. 12].

У сучасних реаліях Україна стикається з низкою складних викликів, які серйозно впливають на її стабільність і безпечне існування. Серед найбільш критичних проблем можна виділити активні військові агресії, які підривають безпеку на кордонах; політичну нестабільність, що послаблює внутрішню згуртованість; масштабні інформаційні атаки, спрямовані на дестабілізацію суспільної думки; економічний тиск, що обмежує здатність держави до сталого розвитку; а також соціальні потрясіння, які загрожують єдності народу [2, с. 25].

Ці багатогранні та взаємозалежні фактори ставлять питання забезпечення національної безпеки на перший план серед завдань державної політики. Ефективне реагування на такі виклики потребує комплексного підходу, злагодженої роботи всіх інституцій та використання інноваційних стратегій управління для захисту країни від зовнішніх і внутрішніх загроз [3, с. 39]. Таким чином, зміцнення національної безпеки є не лише умовою існування суверенної України, але й ключовою передумовою для її стабільного майбутнього та процвітання [4, с. 47].

Особливої значущості це питання набуло у світлі збройної агресії Російської Федерації, яка супроводжується гібридними конфліктами, терористичною діяльністю, потужними кібератаками та широкомасштабними інформаційними маніпуляціями [5, с. 53]. Крім того, спроби дестабілізації суспільства створюють унікальні виклики, які потребують глибокого аналізу та активного залучення воєнної науки [6, с. 61]. Лише через неї можна знайти науково обґрунтовані рішення для протидії складним загрозам.

Воєнна наука відіграє вирішальну роль як система комплексних знань щодо закономірностей, форм і методів ведення збройної боротьби, а також ефективного забезпечення обороноздатності держави [7, с. 68]. Вона слугує теоретичною базою для розробки державних стратегій у сфері оборони та безпеки. Її основні завдання включають дослідження закономірностей військових дій, розробку дієвих оборонних стратегій, прогнозування потенційних ризиків і пошук оптимальних шляхів реагування на них [8, с. 74]. Завдяки глибокому науковому аналізу й адаптивному підходу до сучасних викликів воєнна наука сприяє зміцненню всієї

системи національної безпеки. Це дозволяє ефективно керувати оборонними ресурсами та зберігати здатність країни до протистояння будь-яким загрозливим чинникам.

Значення воєнної науки для України значно зросло після 2014 року, коли країна опинилася перед викликами збройного конфлікту. Цей досвід наочно продемонстрував, що без ретельного наукового аналізу воєнних процесів неможливо належним чином оцінювати ситуацію та формувати дієві рішення [1, с. 79]. Воєнна наука сприяє розробці концепцій застосування Збройних Сил, впровадженню нових методів ведення сучасних бойових дій, враховуючи аспекти кіберзагроз, інформаційних атак і психологічного впливу. Її практичне значення полягає у забезпеченні стійкості держави до зовнішніх і внутрішніх викликів.

До основних функцій воєнної науки належать аналіз воєнно-політичної ситуації, прогнозування можливих конфліктів, визначення напрямків розвитку збройних сил, створення передових зразків озброєння, а також розробка методів інформаційної безпеки та кіберзахисту [2, с. 83]. Вона охоплює питання управління військами, логістичного забезпечення, підготовки кадрів і вдосконалення системи територіальної оборони. Такий комплексний підхід сприяє ефективній реалізації оборонної політики держави.

Сучасна воєнна наука тісно пов'язана з динамічним розвитком технологій, які визначають специфіку та особливості ведення бойових дій у XXI столітті [3, с. 92].

Інноваційні досягнення у сферах штучного інтелекту, робототехніки та автоматизованих систем управління відкривають нові можливості для підвищення ефективності військових операцій [4, с. 98]. Активне впровадження у військову сферу технологій, як-от безпілотні літальні апарати, автоматизовані системи спостереження й збору розвідувальних даних, а також сучасні цифрові комунікаційні засоби, докорінно змінює підходи до планування, координації й виконання бойових завдань [5, с. 103]. Україна демонструє передовий підхід, інтегруючи найсучасніші технологічні розробки та наукові досягнення у свою військову стратегію. Такий підхід не лише дозволяє ефективно реагувати на виклики сучасних загроз, але й значно посилює оборонний потенціал країни, адаптуючи її до нових реалій війни та захисту.

Одним із головних аспектів у просуванні воєнної науки є систематичне та активне налагодження міжнародного співробітництва, яке виступає вкрай важливим інструментом для вдосконалення військових стратегій, підвищення обороноздатності країни та підготовки до викликів сучасного світу [6, с. 111]. На сьогодні Україна займає проактивну позицію, активно беручи участь у спільних дослідницьких програмах і проєктах із членами НАТО [7, с. 119]. Таке партнерство відкриває широкі можливості для впровадження новітніх стандартів безпеки, що відповідають вимогам часу, та формує сприятливе середовище для обміну як теоретичними знаннями, так і цінними практичними навичками між фахівцями різних країн [8, с. 125]. Особлива увага приділяється інтеграції України в європейський безпековий простір, що дозволяє забезпечити взаємодію на високому рівні та сприяє побудові довготривалих і продуктивних відносин із міжнародними партнерами. Така координація не лише створює базу для модернізації національної оборонної системи, але й гарантує її гармонійність і оперативність у межах колективних структур оборони з високою ефективністю та злагодженістю дій.

Особливу роль у зміцненні потенціалу воєнної науки відіграє підготовка кваліфікованих кадрів [9, с. 132]. Освітні програми військових академій і навчальних закладів передбачають гармонійне поєднання ґрунтовної теоретичної бази з практичними навичками, що дозволяють майбутнім офіцерам керувати військовими підрозділами в умовах динамічних і непередбачуваних загроз. Наукові підходи до навчання орієнтовані на формування стратегічного мислення, розвиток лідерських якостей і здатності приймати швидкі та ефективні рішення навіть у найекстремальніших обставинах [10, с. 138]. Така підготовка забезпечує появу нового покоління військових професіоналів, готового діяти впевнено та результативно за будь-яких оперативних викликів або складнощів.

Національна безпека держави потребує багатовимірного та системного підходу, що охоплює широкий спектр аспектів, серед яких політичні, економічні, військові, інформаційні, екологічні та соціальні напрямки [11, с. 146]. У цьому контексті воєнна наука виконує консолідуючу функцію: поєднуючи інноваційні дослідження у сфері оборони з практичними елементами державного управління, вона сприяє оптимізації обороноздатності країни та загальної стабільності суспільства [12, с. 153]. Її вагомі результати інтегруються у процес розробки ключових документів державного рівня, зокрема Стратегії національної безпеки, Воєнної доктрини та інших нормативно-стратегічних механізмів, що формують основу національної безпеки та захисту української держави.

Роль воєнної науки у зміцненні національної безпеки України є фундаментальною та багатогранною, адже вона лежить в основі розробки комплексних оборонних стратегій [13, с. 161]. Завдяки постійному науковому супроводу стає можливим створення ефективних методів ведення бойових дій, аналіз потенційних загроз та пошук оптимальних шляхів їхньої нейтралізації [14, с. 167]. Крім того, воєнна наука сприяє підвищенню боєздатності та технічного рівня Збройних Сил України через упровадження інновацій, модернізацію систем управління і вдосконалення підготовки висококваліфікованих військових фахівців.

В умовах сьогодення, коли Україна стикається як із прямими, так і з непрямими викликами у сфері безпеки та захисту суверенітету, розвиток воєнної науки має статус стратегічно важливого ресурсу держави. Досягнення цієї галузі дозволяють країні ефективно й оперативно реагувати на зовнішні загрози, захищати територіальну цілісність і забезпечувати безпеку громадян. Окрім того, вплив воєнної науки виходить за межі виключно оборонної сфери, формуючи міжнародний імідж України як стійкої держави, здатної відігравати значущу роль у системі глобальної колективної безпеки.

Для посилення своєї позиції в сучасному динамічному та нестабільному світі Україні слід і надалі інвестувати в розвиток воєнної науки, розширювати міжнародне наукове співробітництво та інтегрувати до своїх стратегій найбільш передові світові дослідження [15, с. 174]. Це не лише істотно зміцнить її обороноздатність, але й стане визначальним чинником у забезпеченні миру та стабільності в усьому регіоні.

Список використаних джерел:

1. Копилов, В. О. Національна безпека України: сучасні виклики та стратегічні пріоритети. – Київ: НАДУ, 2021. – 212 с.
2. Гриценко, О. І. Воєнна політика і безпека держави. – Харків: Право, 2020. – 240 с.

3. Ситник, Г. П. Державне управління у сфері національної безпеки. – Київ: КНЕУ, 2019. – 312 с.
4. Кузьмук, О. І. Воєнна доктрина України: сучасний вимір. – Київ: Армія України, 2021. – 180 с.
5. Литвин, В. М. Сучасні воєнні конфлікти: природа, тенденції, наслідки. – Львів: Світ, 2020. – 256 с.
6. Мельник, В. І. Гібридна війна та безпекова політика України. – Одеса: Фенікс, 2021. – 198 с.
7. Ткаченко, Ю. П. Воєнна наука і технології в системі безпеки держави. – Київ: НУОУ, 2022. – 226 с.
8. Копилов, В. О. Інноваційні підходи до воєнної стратегії та оборони України. – Київ: Видавництво НУОУ, 2023. – 210 с.
9. Даниленко, С. М. Підготовка кадрів для Збройних Сил України: проблеми та перспективи. – Харків: ХУПС, 2019. – 190 с.
10. Шевченко, Л. Г. Стратегічне мислення у військовій освіті. – Київ: Наука і оборона, 2020. – 164 с.
11. Мороз, О. Л. Інформаційна безпека та національна стійкість. – Київ: Академія, 2021. – 240 с.
12. Петренко, Д. В. Політика національної безпеки: український контекст. – Львів: Сполом, 2020. – 188 с.
13. Колесник, І. В. Воєнна стратегія України в умовах сучасних викликів. – Київ: НУОУ, 2021. – 232 с.
14. Риженко, М. С. Сучасні підходи до забезпечення обороноздатності держави. – Дніпро: Університет МВС, 2022. – 176 с.
15. Копилов, В. О. Розвиток воєнної науки в Україні: стан і перспективи. – Київ: Армія України, 2024. – 205 с.

Устенко Дар'я Олегівна

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Жеглінська Тетяна Олегівна, викладач кафедри кримінально-правових дисциплін

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

НОВІ ВИКЛИКИ ВІЙНИ: ЗЛОЧИНИ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОЛАБОРАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України, розпочата 24 лютого 2022 року, зумовила появу нових викликів у сфері державної безпеки, кримінального права та кримінології. Одним із найнебезпечніших соціально-правових явищ у сучасних умовах стала колабораційна діяльність — свідоме сприяння державі-агресору або її окупаційним адміністраціям. Це явище не лише руйнує основи державного суверенітету та територіальної цілісності України, але й підриває внутрішню довіру у суспільстві, створює передумови для послаблення опору окупації та ускладнює процес національної єдності.

Колабораціонізм у сучасному розумінні — це будь-яка умисна діяльність громадян України, спрямована на підтримку держави-агресора чи її структур. Згідно зі статтями 111-1 та 111-2 Кримінального кодексу України, до такої діяльності належить участь у незаконних органах влади, публічне виправдання чи заперечення збройної агресії, пропаганда окупаційних режимів, передача матеріальних ресурсів ворогові, співпраця в освітній, інформаційній чи економічній сферах. Запровадження у 2022 році кримінальної відповідальності за колабораціонізм стало важливим правовим кроком держави, спрямованим на захист інформаційного, політичного та територіального суверенітету.

З кримінологічної точки зору, колабораційна діяльність є особливо небезпечним видом девіантної поведінки. Вона характеризується високим рівнем латентності, адже значна кількість таких злочинів не фіксується офіційно або стає відомою лише після звільнення окупованих територій. Колабораціонізм має складну природу, в якій поєднуються соціальні, економічні, політичні та психологічні чинники. Зокрема, значна частина осіб, які погодилися на співпрацю з окупаційною владою, діяли не лише з корисливих мотивів, а й через страх, прагнення вижити або небажання втрачати роботу, соціальний статус чи майно.

Водночас у структурі мотивів колабораційної діяльності спостерігається виразна ідеологічна складова. Протягом десятиліть частина населення південних і східних регіонів України зазнавала впливу російської пропаганди, орієнтованої на формування “спільного історичного минулого”, “єдиного культурного простору” та інших міфів, що знижували рівень національної самосвідомості. У поєднанні з економічними труднощами, низькою правовою культурою та відсутністю довіри до державних інститутів це створило підґрунтя для добровільної співпраці з окупантами.

Соціальний портрет колаборанта є різномірним. Це можуть бути як посадові особи місцевого самоврядування, які погоджуються очолити “адміністрації”, створені окупантами, так і звичайні громадяни, що беруть участь у

пропагандистських заходах, організації псевдореферендумів або наданні допомоги російським військам. Особливу небезпеку становить діяльність працівників освіти, культури та медіа, які сприяють поширенню проросійських наративів серед населення, впроваджують освітні програми РФ або пропагують символіку окупантів.

Кримінологічний аналіз дозволяє виділити низку чинників, що сприяють поширенню колабораціонізму. До соціально-економічних належать низький рівень життя, відсутність гарантій безпеки та соціального захисту на окупованих територіях, а також матеріальні стимули, які пропонує окупаційна адміністрація. Ідеологічні фактори включають тривалий вплив російських медіа, збереження радянських стереотипів та слабку інформаційну політику України у попередні роки. Психологічні чинники охоплюють конформізм, страх перед покаранням, прагнення адаптуватися до нових умов будь-якою ціною.

Злочини колабораційної діяльності становлять особливу категорію кримінальних правопорушень, оскільки поєднують у собі елементи зради, пособництва агресору та інформаційного впливу. Вони мають системний характер і спостерігаються на всіх окупованих територіях, що свідчить про необхідність удосконалення як законодавчих, так і превентивних механізмів протидії.

Протидія колабораціонізму повинна бути комплексною. Правові заходи включають подальше вдосконалення законодавства, чітке визначення меж відповідальності для різних форм співпраці з ворогом, а також створення єдиного державного реєстру колаборантів. Важливо забезпечити диференціацію відповідальності між тими, хто діяв свідомо з ідеологічних чи корисливих мотивів, і тими, хто змушений був співпрацювати під тиском чи з метою виживання.

Не менш значущими є соціально-психологічні та інформаційні заходи. Суспільство потребує глибокої інформаційної реабілітації: необхідно розвивати національну ідентичність, формувати критичне мислення, підвищувати рівень правосвідомості та довіри до українських державних інституцій. На звільнених територіях варто впроваджувати програми ресоціалізації та психологічної підтримки громадян, які перебували під впливом окупантів, а також здійснювати правову просвіту населення.

Отже, колабораційна діяльність є не лише злочином проти держави, а й глибоким соціальним і моральним викликом для українського суспільства. Її подолання вимагає не лише правових інструментів покарання, а й формування цілісної державної стратегії безпеки, що включає інформаційний захист, патріотичне виховання, підтримку громадян на прифронтових і деокупованих територіях. Тільки комплексний підхід, який поєднує кримінально-правові, соціальні та ідеологічні заходи, здатен ефективно протистояти цьому явищу та забезпечити стійкість української державності в умовах війни.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
3. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15 квітня 2014 р. № 1207-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 26. – Ст. 892.

4. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за колабораційну діяльність : Закон України від 3 березня 2022 р. № 2108-IX // Голос України. – 2022. – № 48.
5. Джужа О. М. Кримінологія : підручник / за ред. О. М. Джужі. – Київ : Атіка, 2020. – 512 с.
6. Бандурка О. М. Кримінологія : курс лекцій / О. М. Бандурка. – Харків : Право, 2021. – 280 с.
7. ZMINA Human Rights Centre. Survival or Crime: How Ukraine Punishes Collaborationism [Електронний ресурс]. – Київ, 2024. – 100 с. – Режим доступу: https://zmina.ua/wp-content/uploads/sites/2/2024/07/colaboratz_print_eng.pdf (дата звернення: 23.10.2025).
8. Razumkov Centre. Ukraine: From War to Peace and Recovery. Analytical Reports and Articles [Електронний ресурс]. – Київ : Центр Разумкова, 2023. – Режим доступу: <https://razumkov.org.ua/en/edition/analytical-reports-and-articles-policy-papers> (дата звернення: 23.10.2025).

Піхотіна Вікторія Сергіївна, здобувач вищої освіти 2-го курсу
факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Наточій Анатолій Дмитрович, старший викладач кафедри
вогневої підготовки
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ

Проблематика правового регулювання застосування вогнепальної зброї поліцейськими є одним із найважливіших аспектів діяльності правоохоронних органів, адже воно безпосередньо стосується захисту життя, здоров'я і безпеки людини, а також забезпечення правопорядку в державі. Використання зброї представниками поліції є крайньою формою державного примусу, тому законодавець встановлює чіткі правила, межі та умови, за яких допускається такий захід. У цьому контексті особливе значення має стаття 46 Закону України «Про Національну поліцію», яка визначає порядок і правові засади застосування вогнепальної зброї, надаючи цьому питанню глибокий правовий і моральний зміст.

Згідно із зазначеною нормою, застосування вогнепальної зброї розглядається як найбільш суворий захід примусу, що може використовуватися лише у виняткових ситуаціях, коли всі інші засоби впливу виявилися неефективними або їх використання є неможливим. Такий підхід відображає гуманістичний характер сучасного українського законодавства, який базується на принципі пріоритету прав і свобод людини. Вогнепальна зброя є не лише інструментом захисту, але й символом відповідальності держави перед громадянами, оскільки кожен випадок її застосування має бути обґрунтованим, необхідним і пропорційним загрози [1].

Поліцейський уповноважений не лише на зберігання і носіння зброї, а й на її застосування, проте така можливість виникає виключно після проходження відповідної спеціальної підготовки. Це означає, що право на використання зброї не є автоматичним, а потребує високого рівня професійних знань, навичок і психологічної готовності. Сам факт носіння зброї накладає на поліцейського особливий обов'язок діяти в межах закону, з урахуванням принципів необхідності та співмірності. Підготовка має охоплювати не лише технічні навички, а й правову, етичну та психологічну складову, адже від правильності дій поліцейського залежить людське життя [2, с. 103].

Порядок зберігання, носіння та використання вогнепальної зброї визначається Міністром внутрішніх справ України. Такий порядок має комплексний характер і регулює не лише правила поведінки зі зброєю, але й перелік її видів, боєприпасів, а також норми належності кожному підрозділу. Це забезпечує єдність підходів у діяльності Національної поліції та сприяє підвищенню дисципліни, безпеки та правової культури використання зброї. Встановлення чітких норм і стандартів дозволяє уникнути зловживань і гарантує, що зброя використовуватиметься виключно з метою захисту прав і свобод громадян.

Закон передбачає вичерпний перелік випадків, коли поліцейський має право застосувати вогнепальну зброю. Насамперед це ситуації, пов'язані із захистом життя і здоров'я людей. Поліцейський може застосувати зброю для відбиття нападу на себе або членів своєї сім'ї, якщо існує реальна загроза їхньому життю чи здоров'ю. Також зброя може бути використана для захисту інших осіб від нападу, що створює небезпеку для їхнього життя. Це положення відображає фундаментальний принцип права – право на необхідну оборону, закріплений як у Конституції України, так і в міжнародних правових актах, зокрема у статті 2 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Окрім захисту особи, закон дозволяє застосування зброї для звільнення заручників або осіб, яких незаконно позбавлено волі, що відповідає міжнародним стандартам діяльності правоохоронних органів, визначеним у Кодексі поведінки посадових осіб із підтримання правопорядку, ухваленому Генеральною Асамблеєю ООН. Такий захід виправданий лише тоді, коли існує безпосередня загроза життю або свободі людини, і коли без застосування зброї звільнення неможливе [3, с. 79].

До виняткових підстав також належить відбиття нападу на об'єкти, що перебувають під охороною, конвої, житлові та нежитлові приміщення, а також їх звільнення у разі захоплення. Ці положення спрямовані на забезпечення публічної безпеки, охорону державного майна та запобігання терористичним актам. Аналогічно передбачено право застосування зброї для затримання осіб, яких застали під час вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину і які намагаються втекти. Таке положення має превентивний характер, адже воно покликане запобігти подальшому вчиненню злочинів і забезпечити невідворотність відповідальності.

Водночас закон дозволяє застосування вогнепальної зброї до особи, яка чинить збройний опір, намагається втекти з-під варти або озброєна і погрожує застосуванням зброї чи інших небезпечних предметів. Такі випадки найчастіше виникають у ситуаціях високого ризику, тому дії поліцейського мають бути максимально виваженими та законними. Особливої уваги потребує застосування зброї для зупинки транспортного засобу шляхом його пошкодження, якщо водій створює загрозу життю чи здоров'ю людей. У таких обставинах поліцейський повинен діяти з урахуванням принципу пропорційності, обираючи найменш небезпечний спосіб нейтралізації загрози.

Новітні технологічні реалії зумовили появу ще одного положення, яке передбачає можливість застосування зброї для примусового припинення польоту безпілотного повітряного судна, якщо існують підстави вважати, що воно використовується для вчинення правопорушення або становить загрозу життю чи здоров'ю людей. Це положення є своєчасною реакцією законодавця на сучасні виклики, пов'язані з розвитком безпілотних систем, які дедалі частіше застосовуються у протиправних цілях.

Загалом, правові аспекти застосування зброї поліцейськими базуються на кількох ключових принципах законності, необхідності, пропорційності, мінімізації шкоди та підзвітності. Законність означає, що зброя може бути застосована лише на підставі та в межах закону. Необхідність передбачає, що застосування зброї є єдиним можливим способом запобігання шкоді життю чи здоров'ю. Пропорційність вимагає, щоб шкода, заподіяна унаслідок застосування зброї, не перевищувала ту, яку прагнуть запобігти. Принцип мінімізації шкоди покладає на поліцейського

обов'язок намагатися зменшити наслідки застосування зброї, а принцип підзвітності вимагає обов'язкового службового розслідування кожного випадку використання зброї [4, с. 117].

Таким чином, застосування вогнепальної зброї поліцейськими є надзвичайно відповідальним і юридично складним аспектом їхньої діяльності, який потребує дотримання чітко визначених законодавчих норм і високого рівня професійної етики. Стаття 46 Закону України «Про Національну поліцію» закріплює збалансований механізм правового регулювання, який водночас забезпечує ефективний захист суспільства і гарантує дотримання прав людини. У демократичній правовій державі зброя має бути не символом сили, а засобом законного захисту, спрямованого на збереження життя, прав і безпеки кожного громадянина. Важливо, щоб кожен поліцейський усвідомлював, що кожен постріл має не лише фізичний, а й глибокий морально-правовий вимір, адже держава довірила йому найцінніше – право діяти від імені закону.

Список використаних джерел:

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*, 2015, № 40-41, ст.379.
2. Адміністративно-юрисдикційна діяльність Національної поліції України: Навч. посібник За заг. ред. заслуженого юриста України В.А. Глухвері. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. 264 с.
3. Закон України «Про Національну поліцію» : наук.-практ. комент. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; за заг. ред. В. В. Сокурєнка. Харків, 2016. 408 с.
4. Ластович Д. М. Адміністративно-правові засади надання поліцейських послуг в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07; Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків. 2016. 224 с.

СЕКЦІЯ 10.

БІОЛОГІЯ ТА БІОТЕХНОЛОГІЇ

Чекотун Аліна Вікторівна, здобувач вищої освіти природничо-географічного факультету

*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, Україна*

Качинський Костянтин Валентинович, здобувач вищої освіти природничо-географічного факультету

*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, Україна*

Кащук Ірина Вадимівна, здобувач вищої освіти природничо-географічного факультету

*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, Україна*

Полянський Сергій Петрович, здобувач вищої освіти природничо-географічного факультету

*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, Україна*

ВПЛИВ РІЗНОНАПРАВЛЕНИХ РІСТРЕГУЛЯТОРІВ НА ПОКАЗНИКИ ІНДУКЦІЇ ФЛУОРЕСЦЕНЦІЇ ХЛОРОФІЛУ У РЕДИСКИ

Дослідження особливостей росту і розвитку рослин є важливою теоретичною та практичною базою для свідомого управління цими процесами з метою оптимізації продуктивності сільськогосподарських культур та покращення якості їх продукції. Значну роль у цьому відіграють нативні та синтетичні регулятори росту рослин як стимулятори [3], так і інгібітори [2].

Суттєвий вплив на морфогенез і продуктивність рослинного організму має інтенсивність та ефективність протікання фотосинтетичних процесів. Важливі *показники*, що характеризують ефективність фотосинтетичного апарату рослини, зокрема Фотосистеми II, отримують в результаті аналізу *показників* індукції флуоресценції хлорофілу [1].

Польові дрібноділянкові досліді закладали на навчально-дослідних ділянках Вінницької обласної станції юних натуралістів. Рослини редиски сорту Французький сніданок обробляли вранці за допомогою ранцевого оприскувача СО-12 «Magolux» (Польща) до повного змочування листків 0,005%-м розчином гіберелової кислоти (ГК₃) та ретардантом тебуконазолом (EW-250) у концентрації 0,025 % у фазу 5 справжніх листків.

Активність фотосинтетичного апарату вивчали за параметрами індукції флуоресценції хлорофілу у фазу цвітіння. З цією метою було використано

портативний однопроменевий флуорометр «Флоратест», розроблений Інститутом кібернетики імені В. М. Глушкова НАН України. У виносному оптоелектронному сенсорі знаходиться світлодіод з максимальною інтенсивністю випромінювання на $\lambda=(470+20)$ нм. Довжина хвилі опромінення $470+15$ нм, площа опроміненої плями не менше 15 мм^2 , освітленість в межах плями не менше $2,4 \text{ Вт/м}^2$. Спектральний діапазон вимірювання інтенсивності флуоресценції від 670 до 800 нм, площа приймального вікна 9 мм^2 ; чутливість фотоприймача на $\lambda=650$ нм $0,45 \text{ А/В}$. Прилад фіксує дані 90 разів за закономірністю $\sqrt[5]{t}$. Час експозиції 240 с. Результати отримували у вигляді кривої Каутського, яка відображає часову залежність інтенсивності флуоресценції хлорофілу [1].

На графіках наведено середньоарифметичні значення та їх стандартні похибки. Результати опрацьовували за допомогою комп'ютерної програми *Statistica-6.0* та вважали їх достовірними з $p \geq 0,05$. Повторність триразова.

Результати наших досліджень свідчать, що регулятори росту змінювали показники кривої Каутського (рис. 1) [1].

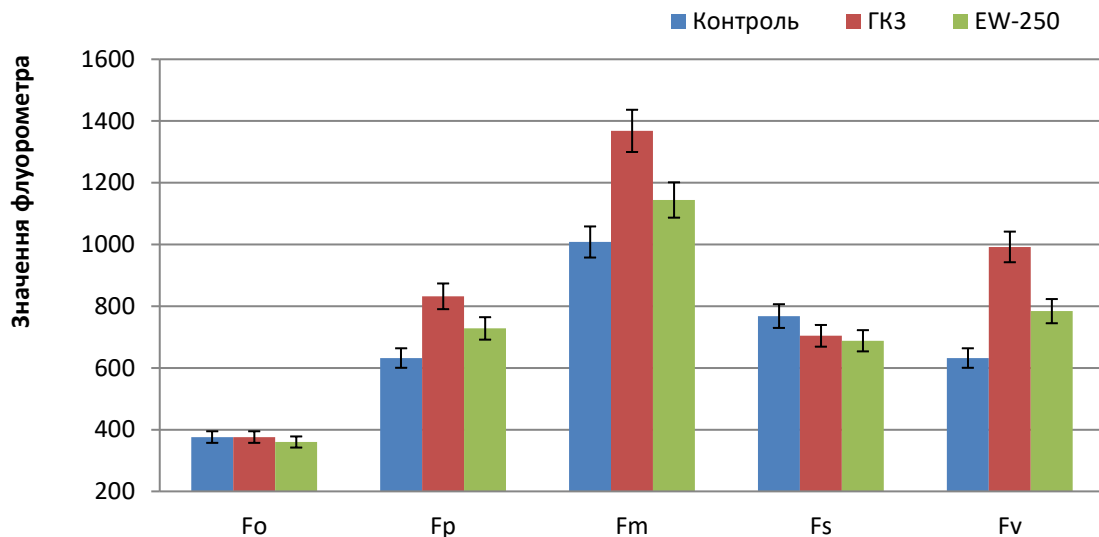

Рис. 1. Вплив регуляторів росту на показники флуоресценції хлорофілу у листках рослин редиски (20-а доба після обробки)

На двадцяту добу після обробки препаратами спостерігалось достовірне зростання часу досягнення тимчасового сповільнення флуоресценції хлорофілу (F_p). Стимулятор росту підвищував показник на 32 %, а інгібітор – на 15 %. Стаціонарний рівень флуоресценції (F_s) за дії обох рістрегуляторів мав тенденцію до зниження у порівнянні з контролем. Максимальне значення флуоресценції (F_m) достовірно зростало за дії ГК₃ на 36 %, а після застосування EW-250 на 14 %.

Рівень варіабельної флуоресценції (F_v) за дії ГК₃ перевищував контроль на 57%, а після застосування EW-250 – на 24 %.

Максимальну квантову ефективність фотохімічних реакцій Фотосистеми II (ФСII) ($F_v/F_m=KI$) використовують як критичний індикатор продуктивності фотосинтетичного апарату рослин з оптимальними значеннями близько 0,83. Результати наших досліджень свідчать, що за дії обох рістрегуляторів вона зростала.

За обробки стимулятором росту зростання становило 16 %, а після застосування ретарданту – на 9 % (рис. 2).

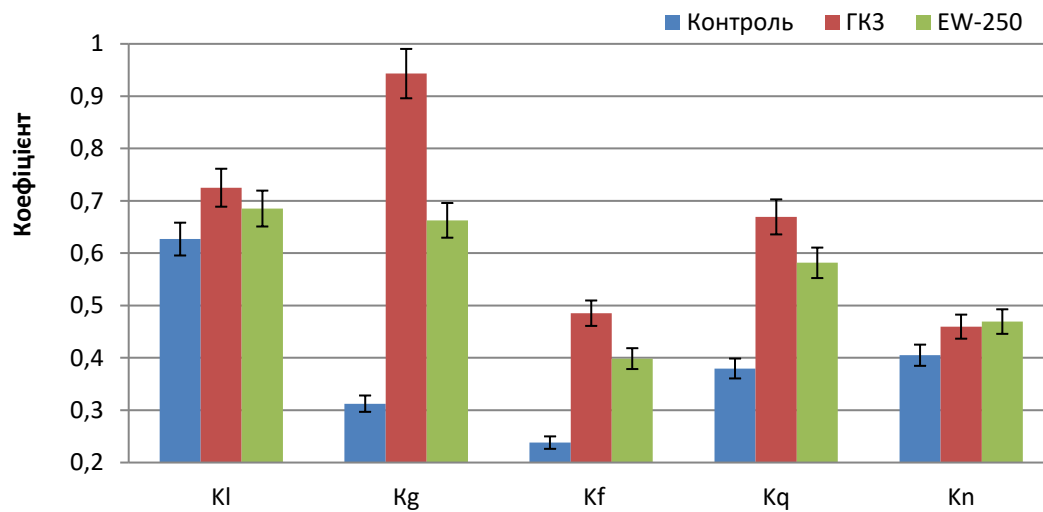

Рис. 2. Вплив регуляторів росту на параметри фотохімічної активності ФСII у листках редиски (20-а доба після обробки)

Коефіцієнт зниження флуоресценції хлорофілу корелює з інтенсивністю асиміляції CO_2 рослиною ($(Fm-Fs)/Fs=Kg$). Цей показник достовірно перевищував контроль за обробки ГК₃ на 210%, а після застосування EW-250 – на 110%.

Фактична квантова ефективність фотохімії ФСII характеризує швидкість лінійного транспорту електронів $(Fm-Fs)/Fm=Kf$ і вказує на рівень активності фотосинтетичних процесів в рослині. Нами встановлено, що показник достовірно зростає після застосування гібереліну на 99%, а після обробки антигібереліном на 68%.

Коефіцієнт фотохімічного гасіння флуоресценції хлорофілу, що характеризує частку відкритих реакційних центрів ФСII $(Fm-(Fs)/(Fm-Fo)=Kq$), достовірно перевищував контроль на 20-у добу після обробки ГК₃ на 76% і на 53% після застосування EW-250.

Показник частки реакційних центрів ФСII, що не відновлюють акцептор Q_B $((Fp-Fo)/Fv=Kn)$, характеризує відносну кількість неактивних реакційних центрів, які не беруть участі у транспорті електронів на пул пластохінонів. У дослідних рослин частка Q_B -невідновлювальних центрів на 20-у добу після обробки зростала у порівнянні з контролем на 14-16%.

Отже, різнонаправлені рістрегулятори оптимізували фотосинтетичний апарат культури редиски шляхом підвищення максимальної квантової ефективності фотохімічних реакцій Фотосистеми II, інтенсифікували асиміляцію CO_2 , збільшували коефіцієнт фотохімічного гасіння флуоресценції хлорофілу та швидкість лінійного транспорту електронів у Фотосистемі II. Разом з тим, обидва регулятори росту підвищували показник частки реакційних центрів ФСII, що не відновлюють акцептор Q_B , що може знижувати ефективність фотосинтетичних процесів у рослині.

Список використаних джерел:

1. Brayon, O. V., Kornieiev, D. Yu., Sniegur, O. O., & Kytaiev, O. I. (2000). Instrumentalne vyvchennia fotosyntetychnogo aparatu za dopomogoiu induktsii fluorestsentsii khorofilu: Metodychni vказivky [Instrumental study of photosynthetic apparatus by chlorophyll fluorescence induction]. Kyiv: Kyiv University (in Ukrainian)
2. Kuriata, V. G., Rohach, V. V., Rohach, T. I., & Khranovska, T. V. (2016). The use of antigibberelins with different mechanisms of action on morphogenesis and production process regulation in the plant *Solanum melongena* (Solanaceae). *Biosystems Diversity*, 24(1), 230–233.
3. Rohach, V. V. (2017). Influence of growth stimulants on photosynthetic apparatus, morphogenesis and production process of eggplant (*Solanum melongena*). *Biosystems Diversity*, 25(4), 297–304.

СЕКЦІЯ 11.

АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО

Соколовський Віталій Іванович, здобувач вищої освіти факультету

агротехнологій та охорони довкілля

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій

ім. С.З. Гжицького, Україна

Науковий керівник: Павкович Сергій Ярославович, канд. с.-г. наук, доцент,
доцент кафедри основ тваринництва імені Г. Западнюка

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій

ім. С.З. Гжицького, Україна

ХАРАКТЕРИСТИКА СОРТІВ СОЇ

Соя уже тривалий час належить до стратегічних культур і є однією з чотирьох головних сільськогосподарських культур світового землеробства. Це унікальна кормова, продовольча, лікарська і технічна культура. Із сої виготовляють багато видів продукції, зокрема: соєве м'ясо, олію, соєвий сир та тофу, соєве молоко тощо. Із сої виготовляють також фарби, лаки, клей, пластмасу, мило, штучні волокна та ін. Соя – цінна кормова культура. Її згодовують тваринам у вигляді шроту, дерті, молока, білкових концентратів, зеленого корму, сіна, силосу, соломи. Часто використовують сою як високобілковий компонент у змішаних посівах з кукурудзою, цукровим сорго на силос [3].

Цінність сої пояснюється її унікальним хімічним складом – кількість білку в бобах становить 30-55%, жиру – 13-26%, вуглеводів – 20-32%, також вона багата на вітаміни, мінеральні речовини, ферменти. У сої багато калію, фосфору, а також вітамінів А, В₁, В₂, С, Е, К, D, РР та ін. За амінокислотним складом білок сої найбільш наближений до білка людини [1]. З урахуванням високої харчової цінності та вмісту білків соя визначена ЮНЕСКО як стратегічна харчова культура [2], завдяки чому вона стала однією з головних культур світового землеробства.

Сорт сої **Перлина** рекомендований до поширення з 2016 р. у Поліській зоні. Сорт створений методом міжсорткової гібридизації з наступним багаторазовим індивідуальним добором. Різновид – масгосагра. Сорт зернового напрямку використання, належить до ранньостиглої групи (вегетаційний період 95–100 діб). Рослини напівстиснутої форми з товстим центральним стеблом висотою до 80 см. Облиственість висока, опушення світло-сіре, квітки фіолетові, насіння овально-кулясте, жовте, зі світло-коричневим рубчиком. Маса 1000 насінин 140-160 г. Має високу стійкість до посухи, вилягання, хвороб і шкідників, добре пристосований до механізованого збирання. Потенційна урожайність 3,50-3,90 т/га. Вміст білка в насінні 38-40 %, олії – 20-21 %. Рекомендована норма висіву 0,6-0,7 млн схожих насінин на 1 га. Спосіб сівби звичайний рядовий (ширина міжрядь 12,5-15 см) або широкорядний (45 см). Агротехніка сорту загальноприйнята для зони вирощування.

Сорт **Писанка**. Оригінатор – Інститут рослинництва імені В.Я. Юр'єва НААН. Занесений до Державного реєстру сортів рослин України у 2017 р. Рекомендовані

зони вирощування Полісся і Лісостеп. Різновидність - ukrainika.

Опушення світло-сіре, квітки фіолетові, насіння овально-кулястої форми, жовтого кольору, із світло-коричневим насіннєвим рубчиком з вічком. Маса 1000 насінин 130-180 г. Сорт ранньостиглий, тривалість періоду вегетації 94-96 діб. Висота рослин 70-90 см, висота прикріплення нижнього бобу – 16 см. Стійкість до вилягання рослин, осипання насіння, посухостійкість, хвороб висока. Середній вміст білку – 38,3%, олії – 21,5%. Потенційна врожайність до 5 т/га. Технологія вирощування сорту загальноприйнята для зони вирощування.

Сорт Райдуга. Оригінатор – Інститут рослинництва імені В.Я. Юр'єва НААН. Занесений до Державного реєстру сортів рослин України у 2017 р. Рекомендовані зони вирощування Лісостеп і Степ. Різновидність - ukrainika.

Опушення рослин світло-сіре, квітки фіолетові, насіння овально-кулясте, жовте, із світло-коричневим рубчиком з вічком. Маса 1000 насінин 140-170 г. Сорт ранньостиглий, тривалість періоду вегетації 96-98 діб. Висота рослин 80-100 см, висота прикріплення нижнього бобу – 16 см. Стійкість до вилягання рослин, осипання насіння висока. Посухостійкість підвищена. Стійкість до хвороб висока. Середній вміст білку – 38,2%, олії – 21,0%. Потенційна врожайність до 4,5 т/га. Технологія вирощування сорту загальноприйнята для зони вирощування.

Список використаних джерел:

1. Бахмат О., Федорук І. Основи адаптивної сортової технології вирощування сої в умовах Лісостепу Західного. *Актуальні питання сучасних технологій вирощування сільськогосподарських культур в умовах змін клімату* : збірник наукових праць всеукр. наук.-практ. конф., м. Кам'янець-Подільський, 15–16 червня 2017 р. Тернопіль: Крок., 2017. С. 174–176.
2. Камінський В.Ф., Мосьондз Н.П. Вплив елементів технології вирощування на урожайність сої в умовах північного Лісостепу України. *Корми і кормовиробництво*. 2010. Вип. 66. С. 91–95.
3. Нідзельський В.А., Новицька Н.В., Шутий О. Спрямування технологічних заходів на стабілізацію урожаїв сої. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Сер. Агрономія*. 2012. Вип. 176. С.74–78.

СЕКЦІЯ 12.

ВЕТЕРИНАРНІ НАУКИ

Янковська Юліана Юріївна, здобувач вищої освіти факультету ветеринарної медицини

Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

Науковий керівник: Немова Тетяна Володимирівна, кандидат ветеринарних наук, доцент

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ДІАГНОСТИКА АДЕНОМИ ГІПОФІЗУ У ЩУРІВ

Пухлини, що утворюються з клітин гіпофізу, є поширеною проблемою у щурів. Залежно від віку, статі та штаму поширеність може сягати 100%. Аденоми гіпофізу – це неметастатичні пухлини, що складаються з ендокринних клітин. Процес їх утворення є складним – молекулярно-генетичні зміни ініціюють трансформацію клітин, а гормони та фактори росту відіграють важливу роль у стимулюванні їх проліферації [5].

Метою цієї роботи було провести аналіз сучасних діагностичних підходів до діагностики аденоми гіпофізу у щурів.

Результати досліджень. Гіпофіз – це невелика залоза внутрішньої секреції, що регулює вироблення гормонів іншими ендокринними залозами. Він контролює найважливіші процеси в організмі, такі як обмін речовин, розмноження та ріст. У щурів гіпофіз анатомічно поділяється на три частини: аденогіпофіз (передня частка, або pars distalis), проміжну частку (pars intermedia) та нейрогіпофіз (задня частка, або pars nervosa). Він розташований у кістковому ложі біля основи головного мозку та з'єднаний з гіпоталамусом за допомогою гіпофізарної ніжки, що має назву infundibulum. Саме гіпоталамус є тією частиною мозку, яка контролює та модулює функціонування гіпофізу.

Аденоми – це пухлини залозистої тканини. Пухлини гіпофіза, часто доброякісні аденоми – це повільно зростаючі пухлини. Багато з цих пухлин виникають у передній частці гіпофіза. Аденоми гіпофізу можуть відрізнятися за розміром і часто диференціюються як мікроаденоми (невеликі вузлики) або макроаденоми (діаметром більше 10 мм).

Дослідження свідчать, що у щурів гіпофіз починає відрізнятися за розміром і вагою у самців і самок приблизно у 6-7 тижнів. У самок гіпофіз стає більшим та важчим, і ця різниця ще більше збільшується з віком. У старих щурів можуть відбуватися вікові зміни, такі як гіперплазія – надмірне розростання клітин гіпофізу. Зазвичай, ці зміни не здавлюють сусідні тканини, що відрізняє їх від пухлин, таких як аденоми або карциноми. Дослідження свідчать, що у самок щурів поява аденом гіпофізу вища (32%), ніж у самців (13%). Пухлини гіпофізу починають реєструватися у самок щурів, починаючи з 32 тижнів життя, у самців – з 40 тижнів. Проте, у віці до 85 тижнів таких випадків небагато, а потім їх кількість прогресивно зростає у віці від 85-110 тижнів [7].

Загальноприйнята класифікація пухлин гіпофізу створена ВООЗ і базується на визначенні ліній клітин гіпофізу за допомогою таких маркерів, як гормони та фактори транскрипції.

Клінічні симптоми за розвитку аденом гіпофізу у щурів можна розділити на дві групи – неврологічні та гормональні. Неврологічні симптоми є результатом росту пухлини та її тиску на навколишні структури мозку. Гормональні симптоми виникають в результаті порушення гіпоталамо-гіпофізарної осі.

Діагноз, зазвичай, ґрунтується на анамнезі та клінічному обстеженні щурів, але також можуть використовуватися додаткові дослідження, такі як УЗД, КТ або МРТ.

УЗД може надійно ідентифікувати та локалізувати гіпофіз, який на зображенні виглядає як гіпоехогенна овальна структура з тонким гіперехогенним краєм. Це дозволяє визначити нормальні розміри залози, що слугує еталоном для діагностики патологічних змін. Хоча УЗД не вважається "золотим стандартом" і не може диференціювати частки залози так, як це можна зробити за допомогою МРТ, воно все ж є цінним інструментом для скринінгу та підтвердження наявності пухлини. Водночас, порівняно з комп'ютерною томографією (КТ) або магнітно-резонансною томографією (МРТ), транскраніальне ультразвукове дослідження є менш дорогим, менш трудомістким та більш доступним методом діагностичної візуалізації, який може бути цінним для діагностики внутрішньочерепних пухлин у домашніх щурів [2,4].

Магнітно-резонансна томографія є визнаним "золотим стандартом" для діагностики захворювань головного мозку. Висока контрастність МРТ дозволяє отримувати деталізовані зображення м'яких тканин, що є вирішальним для точного визначення розміру, форми та меж пухлини. Передові методики, такі як використання невеликих комплексів мангану або наночастинок Mn в якості контрастної речовини при проведенні МРТ, відкривають додаткові можливості для візуалізації. Дослідження показали, що аденоми гіпофізу мають вищий приплив іонів кальцію порівняно з нормальною залозою, що дозволяє контрастному агенту $MnCl_2$ ефективніше накопичуватися у пухлинній тканині. Це забезпечує кращу візуалізацію та чітке розмежування пухлини від навколишніх тканин мозку, що є критично важливим для точного планування лікування [3].

Комп'ютерна томографія є цінним діагностичним інструментом у ветеринарній практиці, особливо в умовах, коли МРТ недоступна. Існує певна видима суперечність у літературі щодо її ефективності: деякі джерела вказують, що КТ з контрастом не змогла візуалізувати гіпофіз у здорових щурів, тоді як інші успішно використовують її для діагностики пухлин. Ця розбіжність не є недоліком методу, а відображає його специфіку. КТ може бути неефективною для візуалізації нормальної, невеликої за розміром залози, але стає надзвичайно ефективною для виявлення патологічно збільшеної пухлини. Пухлина має відмінну від здорової тканини васкуляризацію та структуру, що дозволяє їй накопичувати контрастну речовину та ставати чітко видимою на зображеннях [1].

Гістопатологічне дослідження оцінює структуру тканини, зазвичай після хірургічного видалення ураження. Зразок тканини фіксується та вивчається під мікроскопом. Це дозволяє ретельно вивчити гістологічні зміни пухлини, порівняти її зі здоровими тканинами та підтвердити чи спростувати наявність онкологічного захворювання. Імуноцитохімічні техніки, такі як імунопероксидазне фарбування з

використанням маркерів для пролактину, гормону росту та тиреотропного гормону, є надзвичайно корисними для визначення секреторної активності пухлини та її класифікації.

Дослідження потенційних маркерів аденоми гіпофізу, такі як p53, Ki-67, MMP-9 або PTTG, тривають вже багато років, проте поки що результати досліджень залишаються неоднозначними [5].

Висновок. Найчастіше на аденому гіпофізу страждають самки щурів дорослого віку (від 2-х до 3-х років). Підтвердження наявності аденоми у щурів здійснюють на підставі клінічних ознак, результатів ультразвукового дослідження, рідше комп'ютерної томографії чи магнітно-резонансної томографії. Гістопатологічне дослідження дозволяє остаточно встановити тип неоплазії у щурів.

Список використаних джерел:

1. Dębiak, P., Wilczyńska, A., Ziętek J., Wójcik, A., Winiarczyk, S., Adaszek, Ł. (2019). Computed tomography in diagnosing pituitary tumours in rats – the authors' own observations. *Med. Weter.* 75 (10), 622-626 DOI: [dx.doi.org/10.21521/mw.6297](https://doi.org/10.21521/mw.6297)
2. García, M. A., Barceló, A. M., Nadeu, C. B., Herrera, P. R., Serrano, P. P. (2023). Diagnosis of intracranial neoplasia by transcranial ultrasound in two pet rats (*Rattus norvegicus*). *Vet Records case report*. V.11. Is. 4. <https://doi.org/10.1002/vrc2.705>
3. Henoumont, C., Devreux, M., & Laurent, S. (2023). Mn-Based MRI Contrast Agents: An Overview. *Molecules* (Basel, Switzerland), 28(21), 7275. <https://doi.org/10.3390/molecules28217275>
4. Pelligra, T. & Petrini, D. & Puccinelli, C. & Unti, S. & Citi, S. (2023). Sonography of the pituitary gland in pet rats. *Veterinary Radiology & Ultrasound*. 64. 10.1111/vru.13308.
5. Szadkowska D, & Wojciechbielecki. (2020). Spontaneous Pituitary Tumors in Rats: A Review. *Ann Clin Pathol* 7(1): 1153. <https://doi.org/10.47739/2373-9282/1153>
6. Vannevel J. Y. (2006). Clinical presentation of pituitary adenomas in rats. *The veterinary clinics of North America. Exotic animal practice*, 9(3), 673–676. <https://doi.org/10.1016/j.cvex.2006.05.017>

СЕКЦІЯ 13.

ТЕХНОЛОГІЇ ЛЕГКОЇ ТА
ДЕРЕВООБРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Ivanchenko Dmytro Volodymyrovych, higher education student of the EPP
«Woodworking and Furniture Technologies»

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine

Scientific supervisor: Horbachova Oleksandra Yuriivna, cand. of techn. sc., docent,
as. prof. of the Department of Wood Products Technology and Design

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine

DURABILITY OF KITCHEN TABLES

The fundamental basis for the correct choice of a dining table lies in establishing a precise spatial balance. This balance must consider the table's overall dimensions in relation to the total available kitchen area as well as the anthropometric data of its regular users. Current ergonomic guidelines suggest that to maintain adequate flow and circulation space, the table's optimal surface area should constitute no more than 1/6 (or approximately 17 %) of the total kitchen area. Furthermore, standard table height (75–80 cm) is often inadequate for taller or shorter individuals, underscoring the necessity of considering adjustable height solutions to maximize user comfort and postural health.

The definitive quality of a dining table is determined by adherence to a strict set of key operational requirements. These imperatives include: paramount safety and hygiene (which necessitates mandatory, easy-to-implement surface care and cleaning protocols); high levels of functionality and ergonomic usability; guaranteed material strength and moisture resistance to combat the typical kitchen climate [1]; and perfect stylistic and color correspondence with the overall interior design scheme [2].

However, a detailed analysis of traditional materials (such as solid wood, particleboard, stone, glass, and conventional plastics) clearly demonstrates their significant, inherent drawbacks. Under the combined stress of high humidity, frequent temperature fluctuations, and intense mechanical use in the kitchen, these materials often exhibit vulnerability, leading to swelling, staining, rapid degradation, or high maintenance demands (as further detailed in Table 1).

Table 1

Comparative analysis of conventional kitchen table materials

Material	Key advantage	Main operational drawback
Natural Wood	High wear resistance, aesthetic appeal	Swelling upon damage to the protective coating and high humidity.
Particleboard	Low cost	Very high sensitivity to moisture; rapid loss of properties (3–4 years) without proper edge banding/lamination.
MDF	Moisture resistance, stability to temperature changes and bio-degradation	Though better than Chipboard, it is less resistant to extreme stress.

Continuation of table 1

Material	Key advantage	Main operational drawback
Natural Stone	Heat resistance, impact resistance	Sensitivity to aggressive alkaline cleaning agents, absorption of organic dyes (coffee, wine).
Tempered Glass	High strength, resistance to chemicals	High maintenance demand (polishing), unpleasant noise from dish contact.
Plastic	Low cost, contemporary design	Easily scratched/worn, susceptible to stains from organic dyes.

The drawbacks of traditional materials highlight the need for Wood-Based Composite Materials (WCMs) for kitchen tables, offering high strength, wear resistance, and chemical resistance.

HPL (High-Pressure Laminate) is the most rational composite option, providing fire/heat resistance, high scratch/moisture stability, and durability for intensive use.

The primary way to enhance functionality is through transformation mechanisms, ensuring multifunctionality and compactness. This includes changing the table's size (e.g., «Acrobat») and applying height adjustment mechanisms (especially electromechanical drives) for maximum ergonomics.

Future research should focus on the economic justification for the serial implementation of electromechanical transforming tables with HPL countertops for small-sized kitchens, combining material optimization and structural transformation.

References:

1. Tsapko Y., Horbachova O., Mazurchuk S., Sokolenko K., Matviichuk A. Identifying parameters for wood protection against water absorption. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*. 2022. № 1(10). P. 48–54. doi: 10.15587/1729-4061.2022.252176.

СЕКЦІЯ 14.

ВИДАВНИЦТВО ТА ПОЛІГРАФІЯ

Агапова Анна Дмитрівна, здобувач вищої освіти Навчально-наукового інституту інформаційних технологій

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, Україна

Науковий керівник: Хорошевська Ірина Олександрівна, доцент кафедри мультимедійних систем і технологій

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, Україна

ФОРМУВАННЯ ВІЗУАЛЬНОЇ АЙДЕНТИКИ МОБІЛЬНОГО ЗАСТОСУНКУ ДЛЯ РЕЄСТРАЦІЇ ТВАРИН У СЕРЕДОВИЩІ FIGMA

Сучасна проблема безпритульних тварин вимагає створення інноваційних цифрових рішень, які б спрощували процес їх реєстрації, пошуку власників і взаємодії між волонтерами, притулками та громадянами. Мобільний застосунок є найзручнішою формою такої комунікації, оскільки поєднує доступність, оперативність і персоналізацію. Він може забезпечити зручний користувацький досвід, ефективну координацію волонтерських ініціатив та допомогу безпритульним тваринам [1]. Під час створення такого цифрового продукту важливою складовою є айдентика, як система візуальних та стилістичних елементів, що забезпечують впізнаваність бренду, проєкту або цифрового продукту [2]. Вона включає логотип, кольорову палітру, шрифти, ілюстрації, піктограми, іконки [3], візуальні метафори та загальну естетику інтерфейсу.

У процесі створення візуальної айдентики мобільного застосунку основним кольором було обрано блакитний (#4990E2), а також білий. Обрана кольорова палітра інтерфейсу базується на основних кольорах маскота світлому та блакитному. Світлі відтінки створюють відчуття чистоти, турботи та позитиву, що відповідає доброзичливому характеру застосунку. Блакитний асоціюється з безпекою, надійністю та довірою, підкреслюючи соціальну місію застосунку для допомоги безпритульним тваринам. Блакитний відтінок широко використовується у дизайні соціально орієнтованих цифрових продуктів. У сучасних уявленнях блакитний сприймається як упевненість, безпека, спокій, світ, свобода [4]. Як додаткові кольори обрано рожевий (#FF8CA0) та синій (#2B3768). Шрифт мобільного застосунку відповідає обраній мобільній системі (Apple). Операційна система використовує шрифт San Francisco або SF Pro.

Для створення дизайну застосунку використовуються потужні можливості середовища Figma, що надають реалізувати цілісний процес – від побудови вайфреймів [5, с. 132] до відтворення дизайну вікон інтерфейсу [6, с. 270-271] із дотриманням всіх основних принципів дизайну інтерфейсу користувача [7].

На початкових екранах мобільного застосунку реалізовано серію привітальних фреймів, які знайомлять користувача з основними можливостями. На рис. 1

зображений дизайн трьох початкових фреймів з можливістю пропустити та перейти на наступний етап, а також фреймів реєстрації.

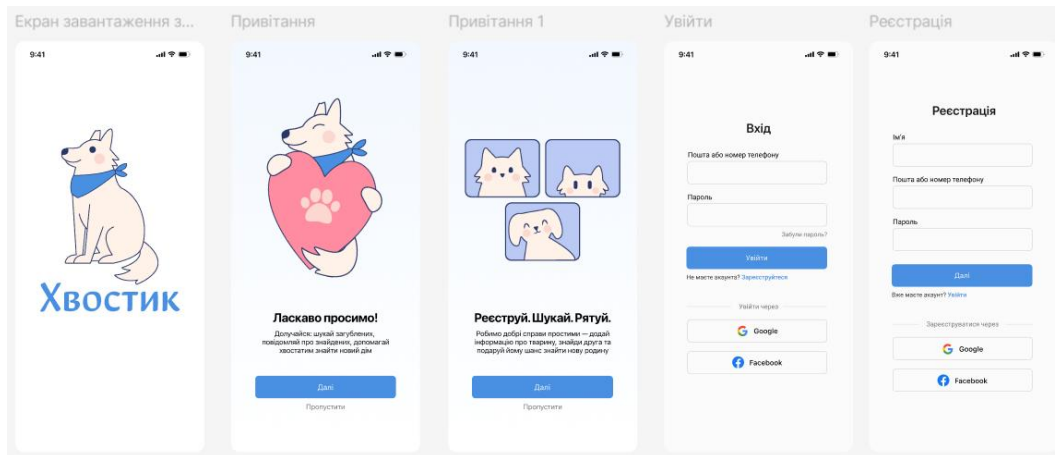

Рис. 1 Три привітальних фрейми та вхід або реєстрація користувача

Початковий екран після входу до застосунку – це сторінка з переліком тварин, які знаходяться поруч із користувачем. Текстова інформація супроводжується іконками для кращого візуального сприйняття. Наприклад, біля пункту «вакцинована» розміщено іконку шприца – якщо тварина не вакцинована, шприц зображено синім і перекресленим. У розділі «Особливості» також використано комбінацію іконок і коротких фраз, що робить інформацію більш наочною та зрозумілою. Після того, як користувач відгукується на допомогу, застосунок перенаправляє його або на анкету, або на контактні дані власника/волонтера, залежно від того, хто додав тварину і якої допомоги вона потребує. Якщо тварина шукає дім і була додана волонтером, користувач має заповнити анкету, відповідаючи на запитання волонтера. Це дозволяє зменшити кількість невідповідних заявок і забезпечити, щоб тварина потрапила до сім'ї, яка відповідає її потребам. Наприклад, для деяких тварин важливо, щоб нова родина не мала дітей через наявність агресії або травматичного досвіду тварини. На рис. 2 зображений дизайн сторінки з переліком тварин, детальна інформація про тварину, анкета волонтера, а також сторінка зв'язку.

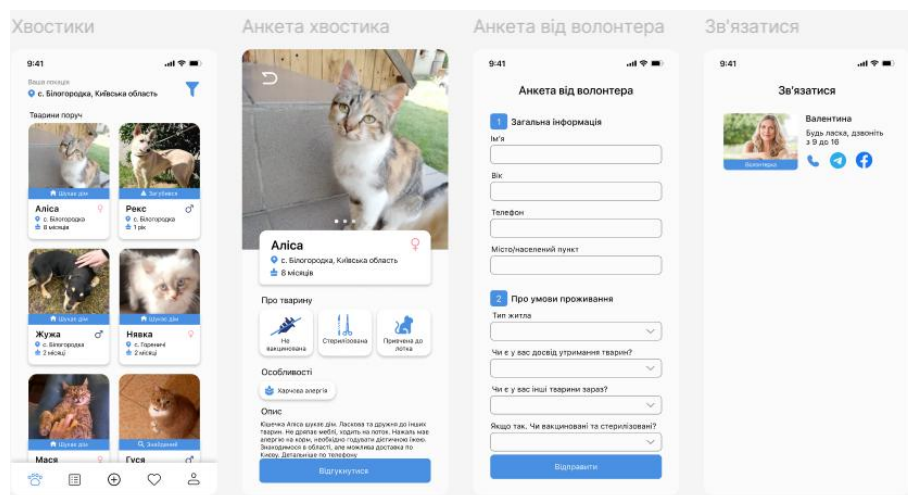

Рис. 2 Дизайн сторінки з переліком тварин, анкетами та сторінкою зв'язку

У мобільному застосунку передбачена можливість перегляду різноманітних ініціатив, від безкоштовної вакцинації до збору речей для притулків. Для людей, які не мають достатніх фінансових ресурсів, безкоштовні ініціативи відкривають доступ до необхідної допомоги. Вони дають можливість власникам або волонтерам зробити важливі кроки без великих грошових витрат. Важливою функцією застосунку є можливість додавання тварин. Користувач може зробити це через основну навігацію або через меню, де представлені категорії «Мої анкети» та «Мої домашні улюбленці». Застосунок надає користувачу доступ до редагування анкети або даних про свого домашнього улюбленця, а також дозволяє переглядати вже створені записи та створювати нові. На рис. 3 зображений дизайн ініціатив.

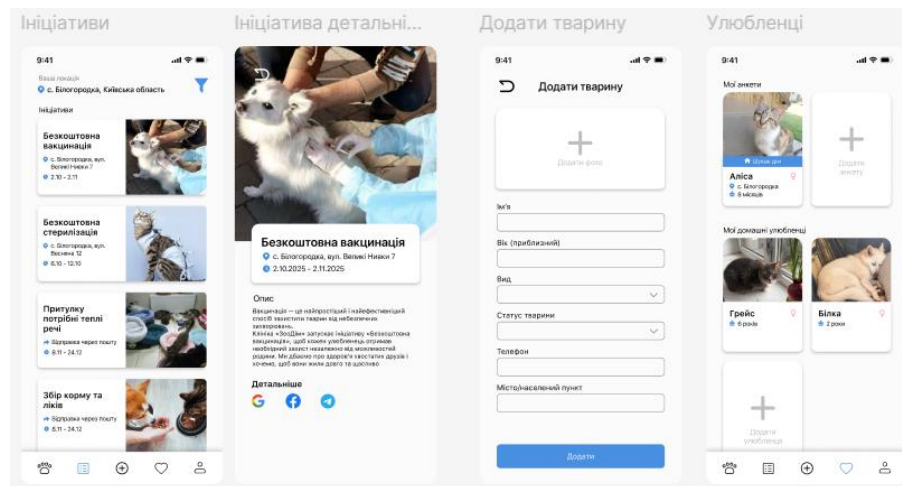

Рис. 3 Дизайн фреймів: ініціативи, додавання тварин та улюбленці

У застосунку передбачено два типи профілів: волонтера та користувача. Профіль волонтера надає можливість створювати ініціативи та переглядати анкети тварин, тоді як звичайний користувач може лише створювати анкети. Користувач має можливість підтвердити свій статус волонтера через модератора, надавши посилання на соціальні мережі або документи (у разі, якщо це офіційний притулок). На рис. 4 зображений дизайн двох видів профілів.

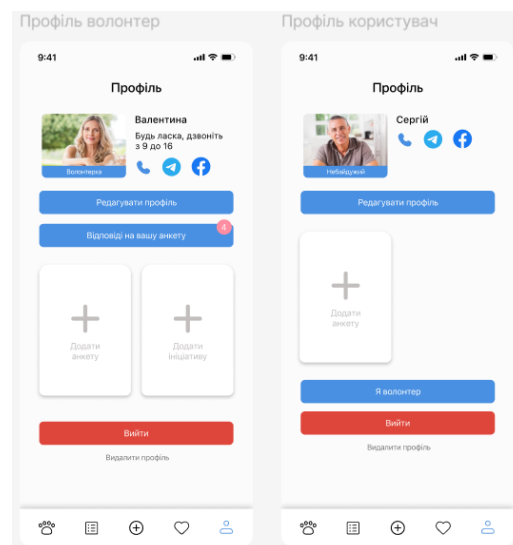

Рис. 4 Дизайн двох видів профілів

Отже, комплексний підхід до дизайну та функціональності забезпечує не лише привабливий та дружній інтерфейс, але й ефективну взаємодію користувачів із застосунком. Візуальна айдентика, кольорова палітра, піктограми та маскот створюють позитивне емоційне сприйняття та довіру, а логічно структуровані екрани реєстрації, перегляду тварин, ініціатив та профілів користувачів роблять роботу із застосунком інтуїтивно зрозумілою.

Список використаних джерел:

1. Агапова А. Д., Хорошевська І. О. Етапи розроблення дизайну мобільного застосунку для реєстрації тварин. Діджиталізація науки як виклик сьогодення: матеріали VIII Міжнар. студ. наук. конф., м. Дніпро, 4 квітня, 2025 р. Вінниця: ТОВ УКРЛОГОС Груп, 2025. С.65-66.
2. Тетяна Шевченко. Айдентика: навіщо потрібна та як її розробити для бренду. URL: <https://wizeclub.education/blog/ajdentika-navishho-potribna-ta-yak-yiyi-rozrobiti-dlya-brendu/> (дата звернення: 06.11.2025).
3. Хорошевська І. О., Агапова А. Д. Іконографіка та її роль у спрощенні взаємодії користувачів із мобільним застосунком. Поліграфічні, мультимедійні та web-технології: тези доп. X Міжнар. наук.-техн. конф. (14-17 травня 2025). К.: ТОВ Видавництво Ліра-К, 2025. Т.1. С.149-150.
4. Graphic design: why do we often use the color blue? Calaméo Blog. URL: <https://blog.calameo.com/12218/graphic-design-why-the-color-blue/> (date of access: 07.11.2025).
5. Хорошевська, І. О. & Мартиненко П. Е. (2023). Особливості розроблення мобільного додатку для роботи з відео та аудіо під операційну систему iOS. Вісник Херсонського національного технічного університету. 3(86), с.129-136. DOI: <https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2023.3.16>.
6. Хорошевська І. О. & Алексеева І. Д. (2023). Створення методики розроблення дизайну мобільного додатку для стабілізації емоційного стану. Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія: технічні науки, 34(73), 5, 266-272. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-5941/2023.5/41>.
7. Figma: Seven essential UI design principles + how to use them. URL: <https://www.figma.com/resource-library/ui-design-principles/> (date of access: 08.11.2025).

СЕКЦІЯ 15.

ЕНЕРГЕТИКА ТА ЕНЕРГЕТИЧНЕ МАШИНОБУДУВАННЯ

Миколаєнко Тетяна Андріївна, здобувач вищої освіти Інституту енергетики та систем керування

Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Науковий керівник: Матіко Галина Федорівна, канд., техн. наук, доцент кафедри теплоенергетики, теплових та атомних електричних станцій

Національний університет «Львівська політехніка», Україна

МЕТОДИ КОНТРОЛЮ СТАНУ МЕТАЛУ КОРПУСУ РЕАКТОРА ВВЕР-1000

Питання продовження терміну експлуатації енергоблоків з реакторами типу ВВЕР-1000 є одним із найактуальніших у сучасній ядерній енергетиці, враховуючи старіння основного обладнання та необхідність гарантування безпеки під час тривалої роботи реакторів. Корпус реактора є основним елементом першого контуру, який утримує активну зону, забезпечує герметичність і сприймає високі температури та тиски, іонізуючі випромінювання впродовж десятиліть. Його стан визначає можливість продовження ресурсу всього енергоблоку [1].

Більшість реакторів ВВЕР-1000 у країнах Східної Європи та України вже відпрацювали понад 30 років. Первинний проектний термін експлуатації корпусу становив 30 років, однак сучасна практика передбачає його продовження до 50–60 років за умови підтвердження належного технічного стану. Основним деградаційним процесом у корпусі є радіаційне окрихчення металу, спричинене впливом швидких нейтронів у зоні, наближеній до центру активної зони реактора. У феритно-перлітній сталі типу 15X2МФА накопичуються мікродефекти, дислокації та пори, що призводить до зміни мікроструктури, підвищення температури крихко-в'язкого переходу ΔT_c і зниження ударної в'язкості. Метал втрачає пластичність, підвищується ризик крихкого руйнування, особливо в умовах термічних напружень або високих тисків [1, 2].

Крім нейтронного опромінення, на стан корпусу впливають термічні цикли, корозійні процеси середовища первинного контуру, а також залишкові напруження у зварних швах. Сукупність цих факторів зумовлює поступову деградацію властивостей металу, тому контроль стану корпусу реактора є обов'язковим елементом програм продовження експлуатації. Відповідно до рекомендацій МАГАТЕ, подовження ресурсу корпусу реактора можливе лише за наявності повної доказової бази, що включає дані неруйнівного контролю, результати випробувань зразків-свідків, аналіз структури після опромінення та прогноз змін властивостей сталі до кінця розрахункового терміну служби [1, 2].

Сучасна система оцінки технічного стану корпусу реактора ґрунтується на поєднанні неруйнівних та руйнівних методів контролю. До основних методів

належать ультразвуковий контроль із системами фазованих решіток, що дозволяє виявляти внутрішні дефекти з високою точністю, забезпечуючи тривимірну реконструкцію об'єкта. Також широко застосовують магнітопорошковий і капілярний методи для діагностики поверхневих дефектів у зонах зварних швів, радіографічний контроль для виявлення порожнин і включень, а також електромагнітні методи для зон із малою товщиною або обмеженим доступом. Використання автоматизованих систем і роботизованих маніпуляторів підвищує точність та відтворюваність вимірювань, що є критично важливим для обґрунтування безпечної експлуатації реакторів [3].

Водночас для визначення фактичних механічних характеристик металу після опромінення застосовують руйнівні методи контролю. Зокрема, для оцінки температури переходу з крихкого у в'язкий стан використовують ударні випробування, для визначення межі плинності та міцності – випробування на розтяг, а для оцінки стійкості до поширення тріщин – дослідження тріщиностійкості. Металографічні та фрактографічні аналізи дозволяють визначити тип руйнування та зміни мікроструктури. За результатами досліджень [4] встановлено, що після 30 років експлуатації сталей 15X2МФА температура крихко-в'язкого переходу ΔT_c зростає на 50–80 °C, що вимагає корекції критеріїв безпеки. Поєднання неруйнівних та руйнівних методів контролю створює комплексну систему моніторингу, яка дає змогу одночасно виявляти дефекти та кількісно оцінювати втрату міцності й в'язкості металу.

Важливою складовою контролю стану корпусу за допомогою руйнівних методів є використання спеціальних зразків-свідків. Ці елементи виготовляють з того самого металу, що й корпус, та розміщують у спеціальних капсулах біля активної зони на стадії монтажу реактора. Вони піддаються дії нейтронного поля, подібного до того, яке діє на корпус, але з вищою швидкістю опромінення. Періодичне вилучення та випробування таких зразків дає змогу оцінювати зміну механічних властивостей металу без втручання у конструкцію реактора. Основними перевагами цієї методики є реалістичність умов опромінення, можливість валідації розрахункових моделей флюенсу нейтронів, прогнозування залишкового ресурсу корпусу за зміною температура крихко-в'язкого переходу, а також адаптивність системи – можливість додавання різних типів зразків для розширення обсягу даних. За результатами міжнародної програми OECD/NEA LONGLIFE системи контролю із зразками-свідками визнані найнадійнішим інструментом оцінки деградації сталей корпусів ВВЕР-1000 [2].

Подальший розвиток технологій діагностики сприяє створенню модернізованих інтегрованих систем контролю стану корпусу реактора, що поєднують дані випробувань, цифрові моделі та прогнозні розрахунки. До їх складу входять автоматизовані комплекси з використанням фазованих решіток, оновлені капсули зі зразками-свідками (міні-зразки, диск-спліт-зразки), системи нейтронної дозиметрії з розрахунками флюенсу за допомогою моделей Монте-Карло, а також цифрові бази даних для об'єднання результатів усіх видів контролю. Це забезпечує можливість візуалізації процесу контролю, аналізу тенденцій старіння металу та прогнозування зміщення температури крихко-в'язкого переходу за емпіричними моделями, які описують залежність температури від флюенсу нейтронів, вмісту міді, нікелю, марганцю в сплаві. Використання стандартизованих методик, зокрема

ASTM E900-21, дозволяє точно прогнозувати залишковий ресурс корпусу до кінця запланованого терміну експлуатації [5].

Впровадження модернізованих систем контролю на основі зразків-свідків, сучасних цифрових технологій і засобів автоматизації забезпечує підвищення достовірності діагностування, скорочення часу обстежень і зменшення впливу людського фактора. Такі системи дозволяють експлуатуючим організаціям обґрунтовано продовжувати ресурс корпусів реакторів ВВЕР-1000 понад 50 років без зниження рівня безпеки, що є важливою умовою сталого розвитку ядерної енергетики.

Список використаних джерел:

1. IAEA Nuclear Energy Series. No. NP-T-3.11. *Integrity of Reactor Pressure Vessels in Nuclear Power Plants: Assessment of Irradiation Embrittlement Effects Effects in Reactor Pressure Vessel Steels*. Vienna: IAEA, 2009. URL: https://www-pub.iaea.org/MTCD/Publications/PDF/Pub1382_web.pdf (дата звернення: 05.11.2025).
2. May, J., H. Hein et al. *FP7 project LONGLIFE: Treatment of long-term irradiation embrittlement effects in RPV safety assessment*. 3rd International Conference on NPP Life Management (PLIM) for Long Term Operations (LTO), Salt Lake City, UT, USA 14-18 May 2012, p.1-11.
3. Al Mazouzi. *Lifetime Management of Nuclear Power Plant: Ageing and Irradiation Effects*. NEA nuclear innovation 2050. Paris: OECD Nuclear Energy Agency, 2020. URL: <https://www.oecd-neo.org/upload/docs/application/pdf/2020-07/03almazouzi2050ageing.pdf> (дата звернення: 05.11.2025).
4. Brumovský M., J. Brynda et al. *Integrated Surveillance Specimen Program for WWER-1000/V-320 Reactor Pressure Vessels*. Issues of atomic science and technology. 2007. No. 2. (90), p. 97-100. URL: https://vant.kipt.kharkov.ua/ARTICLE/VANT_2007_2/article_2007_2_97.pdf (дата звернення: 05.11.2025).
5. ASTM International. *ASTM E900-21: Standard Guide for Predicting Radiation-Induced Transition Temperature Shift in Reactor Vessel Materials*. West Conshohocken, PA, 2021.

Приходько Альона Сергіївна, здобувач вищої освіти факультету автоматизації машинобудування й інформаційних технологій
Донбаська державна машинобудівна академія, Україна

Ступак Петро Петрович, здобувач вищої освіти факультету автоматизації машинобудування й інформаційних технологій
Донбаська державна машинобудівна академія, Україна

Науковий керівник: Задорожня Інна Миколаївна, канд. техн. наук, доцент, доцент кафедри електромеханічних систем автоматизації
Донбаська державна машинобудівна академія, Україна

НАПРЯМКИ ПОКРАЩЕННЯ ПОКАЗНИКІВ ЯКОСТІ КЕРУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНИМИ ПРОЦЕСАМИ З ПОЗИЦІЙ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ

До головних показників оцінки якості електромеханічних систем (ЕМС) відносять: ефективність використання електричної енергії, що визначається витратами цієї енергії на одиницю відповідної продукції, надійність, що характеризується тривалістю безвідмовної роботи системи, якість продукції у виробничих системах, якість виконання технологічних процесів.

Техніко-економічні показники, що залежать від наведених вище та низки інших чинників, з урахуванням особливостей функціонування конкретної системи, в найзагальнішому вигляді визначаються як вартість усіх необхідних витрат на одиницю продукції. Щоб досягти високих техніко-економічних показників функціонування ЕМС металургійних машин потрібно більше уваги приділяти питанням енергоефективності функціонуючих виробничих об'єктів.

Енергозбереження в ЕМС металургійних машин є комплексним і багатоплановим, а в окремих аспектах досить складним питанням і навіть неоднозначним. Так, одним із шляхів економії електроенергії визнається застосування електродвигунів з підвищеним номінальним ККД, однак це рішення тягне за собою перевитрату активних матеріалів, насамперед міді, завищення габаритів електродвигуна і, як наслідок, підвищену вартість.

У великій кількості публікацій обґрунтовується доцільність, вигода від переходу на регульований ЕП з умови того, що здебільшого основні втрати електроенергії зосереджено у технологічному процесі через недосконале ведення цього процесу робочим механізмом, нерегульованим за швидкістю (чи з моменту). Наприклад, в ЕП насосів та вентиляторів відмова від використання засувки та перехід до регулювання кутової швидкості двигуна збільшує ККД установки в межах від 10% до 40%.

При комплексному підході до проектування асинхронного частотно-регульованого ЕП такі заходи, як виконання пазів ротора неглибокими, обґрунтована кількість пар полюсів, застосування схем живлення обмоток статора, що дозволяють покращити гармонійний склад магніторушійної сили та знизити диференціальне розсіювання, а іншими словами, конструювання електродвигуна, розрахованого на роботу не від промислової мережі, а від перетворювача, забезпечує підвищення енергетичних габаритних показників ЕП.

В частині досліджень вибір встановленої потужності електромеханічного перетворювача вважається важливим організаційно-технічним заходом енергозбереження. Звертається увага на коефіцієнт завантаження двигуна, який на підставі даних енергоаудиту у вітчизняній практиці часом виявляється рівним 0,3-0,4, що свідчить про необґрунтоване завищення капітальних витрати на ЕП, при цьому активні матеріали, закладені в двигун, недовикористовуються, наслідком чого є зниження ККД та коефіцієнту потужності.

Вибір способу управління ЕП, реалізований навіть на базі серійного електротехнічного обладнання, також дозволяє досягти економії електроенергії. Наприклад, для нерегульованого ЕП з навантаженням, що змінюється, в якості одного з можливих способів підвищення енергоефективності пропонується формувати керуючий вплив на ТП напруги у функції статичного моменту. Для регульованого ЕП з широким діапазоном моменту навантаження наводиться обґрунтування способу підтримки постійної величини ковзання, що дозволяє отримати мінімальні втрати за рахунок зниження намагнічування струму і зменшення втрат у сталі.

Можливості сучасних засобів керування дозволяють розв'язання більшості завдань щодо реалізації заданих законів руху виконавчих органів доручити ЕП і тим самим спростити кінематичні зв'язки (наприклад, відмовитися від шестеренної кліті на прошивних та пільгерстанах), перейти на індивідуальний ЕП валків, що розширює діапазон можливих законів управління рухом.

Вибір типу ЕП в рамках вирішення поставленого завдання енергозбереження необхідно розглядати з позиції мінімуму втрат в електромеханічному та електричному перетворювачах.

Найбільш прийнятним на етапі попередньої оцінки можна визнати досвід існуючих рішень:

- провести статистичну обробку даних;
- виділити та дати кількісні оцінки вдалим особливостям конструкції існуючих двигунів;
- пояснити можливість реалізації цих ознак у нетрадиційних типах ЕП.

Зокрема, останнім часом увагу інженерів, що зайняті питанням проектування та вдосконалення характеристик ЕП металургійних машин, привертають синхронні реактивні двигуни незалежного збудження (СДНЗ), однак їх властивості та перспективи впровадження в ЕП металургійного обладнання не є широко висвітленими.

Таким чином, узагальнення основних способів економії електроенергії в ЕП металургійних машин дозволяє виділити наступні ключові рішення:

1. Вибір силового механо- та електрообладнання (перехід на індивідуальний ЕП; відмова від маховикового приводу, вдосконалення кінематичної схеми).
2. Обґрунтування та раціональний вибір типу ЕП (електричні двигуна постійного струму, електричні двигуна змінного струму, синхронні електричні двигуни, синхронні реактивні електродвигуни незалежного збудження).
3. Реалізація енергозберігаючих законів керування (підлегле регулювання, двозонне регулювання швидкості, пропорційне керування потоком та струмом якоря).

СЕКЦІЯ 16.

ЕКОЛОГІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ЗАХИСТУ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Кіт Таміла Володимирівна

Запорізький національний університет, м. Запоріжжя, Україна

Науковий керівник: Воронова Наталія Валентинівна

Запорізький національний університет, м. Запоріжжя, Україна

ЕКОЛОГІЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ІНТЕГРОВАНОГО КОНТРОЛЮ ШКІДНИКІВ У ПІДПРИЄМСТВАХ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ВИРОБНИЦТВА

Проблема появи та поширення шкідників на підприємствах харчової промисловості є однією з ключових у забезпеченні санітарної безпеки виробництва та збереженні якості кінцевої продукції. Шкідники, зокрема комахи, гризуни та мікроорганізми, не лише завдають прямих матеріальних збитків, пошкоджуючи сировину, пакувальні матеріали та готову продукцію, але й становлять серйозну загрозу для здоров'я споживачів. Потрапляння продуктів життєдіяльності шкідників у харчові вироби може спричинити розвиток харчових інфекцій, алергічних реакцій та токсичних отруєнь, що підриває довіру до виробника та ставить під ризик його репутацію на ринку.

Традиційні методи боротьби зі шкідниками, що базуються на регулярному застосуванні хімічних інсектицидів та родентицидів, мають низку суттєвих недоліків. Насамперед вони забезпечують лише короткотривалий ефект, оскільки шкідники здатні швидко адаптуватися та виробляти резистентність до діючих речовин. Це змушує підприємства збільшувати частоту та дозування хімічних препаратів, що, у свою чергу, підвищує ймовірність накопичення токсичних залишків у продукції та навколишньому середовищі. Паралельно з цим посилюється негативний вплив на здоров'я працівників, які змушені працювати в умовах підвищеної хімічної небезпеки.

Крім того, надмірне використання пестицидів може призвести до довготривалого забруднення виробничих приміщень, ґрунтів та водних ресурсів, що суперечить вимогам екологічної безпеки та принципам сталого розвитку. Таким чином, хімічна модель контролю шкідників створює замкнене коло: тимчасове зниження чисельності шкідників потребує постійного посилення хімічного впливу, що у підсумку не лише не вирішує проблему, але й поглиблює.

У зв'язку з цим виникає нагальна потреба у переході до більш ефективних, довготривалих і безпечних систем запобігання та контролю шкідників, які

забезпечують збереження санітарної якості продукції та мінімізацію впливу на довкілля. Одним із таких підходів є інтегрований контроль шкідників, який ґрунтується на принципах профілактики, моніторингу, екологічної рівноваги та раціонального використання хімічних засобів. Він пропонує системне бачення проблеми та спрямований на досягнення стабільного санітарного стану виробництва без шкоди для здоров'я людини та навколишнього середовища.

Серед них – підвищення стійкості шкідників до діючих речовин, забруднення повітря, води та поверхонь робочих зон, ризик накопичення токсичних залишків у харчових продуктах, а також загроза для здоров'я персоналу та споживачів [1]. Інтегрований контроль шкідників (ІРМ) розглядається як екологічно обґрунтована та довгостроково ефективна стратегія забезпечення санітарної безпеки харчових підприємств, оскільки він ґрунтується не на одноразовому застосуванні хімічних засобів, а на комплексному запобіганні появі шкідників і контролі умов, які сприяють їх розмноженню. Основними елементами ІРМ є регулярний моніторинг та ідентифікація видів шкідників, визначення зон ризику на підприємстві, а також встановлення порогів втручання — рівня, після якого необхідно застосовувати конкретні заходи. Система передбачає впровадження профілактичних дій: підтримання високого рівня санітарії, належне прибирання та контроль відходів, герметизацію приміщень, правильне зберігання сировини і готової продукції, а також усунення доступу до води та кормових ресурсів. Для зменшення чисельності шкідників використовуються фізичні та біологічні методи — пастки, феромонні приваблювачі, ультрафіолетові лампи для контролю літаючих комах, холодова та теплова обробка приміщень. Хімічні засоби застосовуються лише у випадках, коли інші методи не забезпечують достатній ефект, і при цьому строго контролюються тип препарату, місце нанесення, дозування та період витримки, щоб уникнути ризику забруднення продукції. Такий підхід не лише забезпечує стабільну ефективність боротьби зі шкідниками, але й мінімізує негативний вплив на довкілля, покращує умови праці персоналу та сприяє формуванню екологічно відповідальної моделі управління харчовим виробництвом.

Інтегрований контроль шкідників передбачає комплексну систему профілактичних і моніторингових заходів, спрямованих на запобігання виникненню умов, що сприяють розмноженню та міграції шкідників у виробничих приміщеннях. Основна ідея ІРМ полягає у пріоритетності екологічно безпечних технологій і мінімізації використання хімічних засобів [2]. Замість періодичних інсектицидних обробок ключовим стає систематичне спостереження за санітарним станом територій та виявлення критичних точок, де існує потенційна загроза потрапляння шкідників до сировини чи готової продукції. Ефективність системи визначається поєднанням інженерно-технічних, організаційних, санітарно-гігієнічних, біологічних і лише за необхідності хімічних заходів.

До екологічних рекомендацій щодо впровадження системи ІРМ у харчовій промисловості належать: забезпечення герметичності конструкцій будівель, ізоляція зон зберігання сировини, регулярне очищення важкодоступних поверхонь, контроль вологості та вентиляції, правильне розміщення обладнання, недопущення утворення залишків продукції, що слугують кормовою базою для комах і гризунів [3]. Важливу роль відіграє організація моніторингу — використання механічних та феромонних пасток, оцінка чисельності шкідників, ведення журналів спостережень.

Значна увага приділяється навчанню персоналу розпізнавати ознаки зараження та дотримуватися вимог належної виробничої практики.

Біологічні методи контролю, зокрема використання природних антагоністів, бактерійних препаратів та стерильних самців у популяціях окремих видів комах, дозволяють зменшити хімічне навантаження на довкілля та зберегти екологічну рівновагу в виробничих екосистемах [4]. Хімічні засоби при використанні в рамках ІРМ застосовуються лише за перевищення порогу шкодочинності і локально, з урахуванням класу небезпеки, термінів деградації та можливості залишкового міграційного забруднення продукції.

Завдяки впровадженню інтегрованого контролю шкідників відбувається комплексне вдосконалення системи охорони харчових виробництв від біологічних загроз. Цей підхід ґрунтується на поєднанні профілактичних санітарно-гігієнічних заходів, моніторингу, біологічних та механічних методів боротьби зі шкідниками з мінімально необхідним використанням хімічних засобів. У результаті значно знижується частота застосування токсичних пестицидів, що безпосередньо впливає на рівень безпеки продукції, адже зменшується ризик потрапляння хімічних залишків у харчовий ланцюг. Підприємства приділяють більше уваги гігієні території, зберіганню сировини, герметизації будівель, контролю доступу комах і гризунів, утриманню обладнання в чистоті, що сприяє створенню безпечного виробничого середовища.

Зменшення хімічного навантаження позитивно відображається на стані довкілля, адже скорочується ризик забруднення ґрунтів, води та повітря стійкими токсичними речовинами. Це відповідає сучасним міжнародним екологічним стандартам і вимогам сталого природокористування. Одночасно покращуються умови праці персоналу, оскільки знижується їх контакт із небезпечними для здоров'я хімікатами та зменшується рівень професійних ризиків. Працівники отримують можливість працювати у більш безпечному мікрокліматі, що сприяє підвищенню їх продуктивності та формуванню відповідального ставлення до правил гігієни та контролю шкідників.

Таким чином, інтегрований контроль шкідників не лише забезпечує ефективний захист харчових виробництв від загроз, викликаних шкідливими організмами, а й сприяє реалізації концепції екологічної відповідальності та сталого розвитку. Він поєднує економічну доцільність, екологічну безпеку та соціальне благополуччя, дозволяючи підприємствам знижувати витрати на дезінсекцію та дератизацію у довгостроковій перспективі, підвищувати якість та конкурентоспроможність продукції і водночас забезпечувати захист здоров'я споживачів та працівників.

Список використаних джерел:

1. Васюра Н. М. Екологічні ризики використання пестицидів у харчовій промисловості. – Київ: Агроекобезпека, 2021.
2. European IPM Framework: Regulation (EU) No 2019/1009. – Official Journal of the European Union, 2019.
3. Дудник І. С. Технологічні аспекти профілактики контамінації харчового виробництва шкідниками. // Екологічна безпека промисловості. – 2022. – №4. – С. 45–53.
4. WHO Guidelines on Integrated Pest Management in Food Facilities. – Geneva: WHO Press, 2020.

СЕКЦІЯ 17.

КОМП'ЮТЕРНА ТА ПРОГРАМНА ІНЖЕНЕРІЯ

Харланов Олександр Михайлович, магістр кафедри автоматизованих систем управління

Національного університету «Львівська політехніка», Україна

Науковий керівник: Опомяк Юрій Володимирович, канд. техн. наук, доцент кафедри автоматизованих систем управління

Національного університету «Львівська політехніка», Україна

АВТОМАТИЧНЕ РОЗПІЗНАВАННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ У ВІДЕОПОТОЦІ З ВИКОРИСТАННЯМ МЕТОДІВ ГЛИБИННОГО НАВЧАННЯ

На сучасному етапі розвитку технологій спостерігається стрімке зростання обсягів відеоінформації, що потребує ефективних засобів автоматичного аналізу. Особливої актуальності це питання набуває у сфері безпеки та оборони, де швидке й точне виявлення об'єктів військового призначення у відеопотоці може мати вирішальне значення для прийняття оперативних рішень. Відомі інструменти комп'ютерного зору, зокрема Detectron2 або Google AutoML Vision, мають низку обмежень — потребують значного налаштування, тривалого навчання на спеціалізованих наборах даних і часто не здатні ефективно працювати з потоковим відео у реальному часі[1][2].

Розроблена система пропонує комплексне рішення для автоматичного розпізнавання військової техніки у відеопотоці, яке забезпечує високу точність і швидкість роботи без значних затримок. Такий підхід робить її придатною для використання у польових умовах, системах спостереження чи на безпілотних апаратах. Актуальність дослідження обумовлена необхідністю підвищення ефективності аналітичних процесів, скорочення часу обробки відеоданих та зниження навантаження на операторів, що особливо важливо в умовах воєнного стану[3].

Запропоноване рішення забезпечує:

- підключення до відеопотоку з веб-камери, дрона або іншого джерела;
- аналіз зображення в режимі реального часу з виявленням і класифікацією військової техніки;
- візуалізацію результатів у вигляді рамок і підписів безпосередньо на відео;
- збереження виявлених об'єктів і статистики для подальшої аналітики;
- зручний інтерфейс користувача для керування процесом розпізнавання.

Програмну реалізацію виконано мовою Python із використанням бібліотек OpenCV для роботи з відеопотоком, PyTorch та моделі YOLOv8 для глибокого розпізнавання, а також Tkinter для побудови графічного інтерфейсу. Система

оптимізована для роботи навіть на пристроях із обмеженими обчислювальними ресурсами.

Для створення моделі було проведено:

- аналіз сучасних рішень у сфері комп'ютерного зору;
- підбір архітектури нейронної мережі, найбільш придатної для військових об'єктів;
- формування спеціалізованого датасету та навчання моделі;
- інтеграцію алгоритму в середовище обробки відео з тестуванням у реальних умовах.

Практична цінність роботи полягає у створенні прикладного програмного засобу, який може бути інтегрований у системи моніторингу, безпілотні літальні апарати, пункти спостереження чи військові аналітичні комплекси. Крім того, запропонована методологія може бути адаптована для цивільних цілей — моніторингу транспорту, промислових об'єктів або екологічного контролю.

Таким чином, розроблена система автоматичного розпізнавання військової техніки у відеопотоці демонструє практичну реалізацію сучасних методів глибокого навчання для аналізу візуальної інформації в реальному часі та має значний потенціал для подальшого розвитку у сфері оборонних і аналітичних технологій.

Список використаних джерел:

1. AutoML beginner's guide | Vertex AI | Google Cloud Documentation. *Google Cloud Documentation*. URL: <https://docs.cloud.google.com/vertex-ai/docs/beginner/beginners-guide>.
2. Detectron2 by Facebook AI | Powering the Future of Computer. *My Blog*. URL: <https://detectron2.com/>
3. Башинський П. III у сучасній зброї: чому тема стала актуальною, та які ризики несе. *Українські Національні Новини (УНН)*. URL: <https://unn.ua/news/shi-u-suchasnii-zbroi-chomu-tema-stala-aktualnoiu-ta-yaki-ryzyky-nese>

Анісімова Каміла Андріївна, здобувачка здобувач вищої освіти
факультету інформаційних технологій
Державний торговельно-економічний університет, Україна

Науковий керівник: Тищенко Дмитро Олександрович, канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри інженерії програмного забезпечення та кібербезпеки
Державний торговельно-економічний університет, Україна

АРХІТЕКТУРНІ РІШЕННЯ ПРИСТРОЇВ ІНТЕРНЕТУ РЕЧЕЙ У СИСТЕМАХ МОНІТОРИНГУ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ: ЕВОЛЮЦІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У XXI столітті спостерігається стрімке зростання ролі технологій Інтернету речей (IoT) у забезпеченні сталого розвитку та продовольчої безпеки. Системи моніторингу, побудовані на архітектурі IoT-пристроїв, стали ключовими елементами цифрової трансформації аграрного сектору. Україна, як держава з потужним агропромисловим потенціалом, потребує впровадження сучасних апаратно-програмних рішень для моніторингу стану сільськогосподарських угідь, логістики, зберігання й переробки продуктів харчування. Відповідно, дослідження еволюції архітектур IoT-пристроїв у цій сфері є не лише технічним, а й стратегічним завданням.

Актуальність дослідження. Архітектура комп'ютера як навчальна дисципліна формує розуміння принципів побудови апаратних систем та взаємодії між їх компонентами. У контексті IoT це знання набуває нового значення: архітектура визначає не лише функціональні характеристики пристрою, а й його ефективність у зборі, передаванні та обробці даних. Як підкреслює Лактіонов І. С. зі співавторами [1], інтелектуальні інформаційні технології агромоніторингу стають невід'ємним інструментом прийняття управлінських рішень у продовольчих системах, адже саме від якості даних залежить точність прогнозування врожаїв та стабільність поставок. У цьому контексті IoT-технології забезпечують безперервність збору даних і формують основу цифрової продовольчої екосистеми, де архітектурні рішення визначають швидкість, безпеку й масштабованість таких процесів.

Проблематика архітектур IoT активно досліджується українськими науковцями. Лактіонов І. С., Гнатушенко В. В. та ін. [1] наголошують на розвитку інтелектуальних систем агромоніторингу, заснованих на децентралізованій обробці та енергоефективності. Пелех К. О. [3] підкреслює, що «Інтернет речей стає рушієм модернізації агропідприємництва», а Данкевич В. Є. [4] пов'язує еволюцію архітектури IoT із розвитком протоколів безпеки й аналітичних платформ. За спостереженням Марківа М. М. і Корнелюка Р. С. [2], адаптація ІІІ до обмежених ресурсів відображає аналогічні виклики в продовольчих системах. Пелех [5] зазначає, що ефективність IoT у цій сфері визначається рівнем інтеграції технологічних платформ. Отже, дослідження підтверджують тісний зв'язок архітектурних інновацій IoT із забезпеченням продовольчої безпеки.

Мета дослідження – проаналізувати еволюцію архітектурних рішень у пристроях Інтернету речей, спрямованих на підвищення ефективності систем

моніторингу продовольчої безпеки, та визначити перспективи їх розвитку. Завдання дослідження: визначити основні архітектурні підходи до побудови IoT-пристроїв, розкрити особливості енергоефективних і безпечних архітектур, проаналізувати застосування IoT у сфері продовольчої безпеки України, запропонувати напрями удосконалення архітектурних рішень для сталого розвитку агропродовольчого сектору.

Архітектура пристроїв Інтернету речей охоплює як апаратну, так і програмну складову. Початкові архітектури IoT-пристроїв ґрунтувалися на простих мікроконтролерах із обмеженими обчислювальними можливостями. З розвитком мікроелектроніки з'явилися системи на кристалі (SoC), які об'єднують процесор, пам'ять і комунікаційні модулі в одному чипі. Це дозволило створювати компактні, енергоощадні та універсальні пристрої. Данкевич [4] підкреслює, що саме такі архітектурні моделі забезпечують «гнучкість цифрових систем, їх адаптивність до потреб реального часу». Сучасна еволюція привела до появи AIoT-систем – IoT-пристроїв із підтримкою штучного інтелекту, які здатні самостійно аналізувати та прогнозувати зміни стану середовища. Вони є основою розумних агроплатформ, що забезпечують моніторинг у режимі реального часу.

Розвиток IoT-технологій у моніторингу продовольчої безпеки ґрунтується на нормативно-правовій базі, що визначає цифрову трансформацію агросфери. Закон України «Про національну систему управління продовольчою безпекою» [6] регламентує впровадження цифрових інструментів контролю ресурсів, а Закон «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [7] — вимоги до захисту IoT-систем. Цифрова стратегія України до 2030 року [8] визначає розвиток Інтернету речей як пріоритет цифрової економіки. Сукупність цих актів формує сприятливі умови для розвитку безпечних і ефективних IoT-архітектур.

Одним із ключових аспектів сучасної архітектури є кібербезпека. IoT-пристрої часто функціонують у відкритих мережах, що створює ризики несанкціонованого доступу. Тому архітектурні рішення мають передбачати: апаратне шифрування даних; автентифікацію пристроїв; використання безпечних протоколів обміну (TLS, MQTT-SN).

Ще одним важливим фактором є енергоефективність. Більшість сенсорів працює автономно, тому архітектура має забезпечувати оптимізацію споживання енергії через застосування низьковольтних процесорів, сплячих режимів та адаптивного керування живленням. Пелех [5] звертає увагу на те, що енергоощадні рішення стають «ключовою умовою масштабування цифрових агросистем».

У продовольчому секторі IoT використовується для:

- моніторингу стану ґрунтів та посівів (сенсори вологості, температури, кислотності);
- контролю умов зберігання продуктів харчування (системи контролю температури й вологості на складах);
- відстеження логістичних ланцюгів (системи GPS-трекінгу та RFID-мітки);
- управління водними та енергетичними ресурсами в агропідприємствах.

Розвиток таких систем уможливорює формування «інтелектуального продовольчого простору», що поєднує апаратну та інформаційну інфраструктуру в єдину архітектуру управління.

Таким чином, еволюція архітектурних рішень у пристроях Інтернету речей є фундаментальною передумовою підвищення ефективності систем моніторингу продовольчої безпеки. Сучасні IoT-пристрої переходять до модульних, розподілених і енергоефективних архітектур, що поєднують обчислення, аналітику та безпеку. Для України впровадження таких систем має стратегічне значення у формуванні національної системи продовольчого моніторингу.

Список використаних джерел:

1. Лактіонов, І. С., Гнатушенко, В. В., Каштан, В. Ю., & Дяченко, Г. Г. (2025). Інтелектуальні інформаційні та комп'ютерні технології збору та аналізу даних агромоніторингу. Доступно за: <https://ir.nmu.org.ua/entities/publication/29cb2b33-8747-477d-bb67-0bebd127efcc> (дата звернення: 29.10.2025).
2. Марків, М. М., & Корнелюк, Р. С. (2025, July). Застосування штучного інтелекту в управлінні малим бізнесом: тренди та практики. In *Modern Trends in the Development of Economy, Technology and Industry: Collection of Scientific Papers with Proceedings of the 4th International Scientific and Practical Conference*. Toronto, Canada. (p. 67). Доступно за: https://isu-conference.com/wp-content/uploads/2025/07/Toronto_Canada_02.07.25.pdf#page=68 (дата звернення: 29.10.2025).
3. Пелех, К. О. (2025). Розвиток агропідприємництва на основі використання можливостей Інтернет-речей. (Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії). Львівський торговельно-економічний університет. Доступно за: https://www.lute.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/pidrozdzily/Aspirantura/Rady/Spec_vchena_rada/Robota_razovikh_spezializovani_kh_vchenikh_rad/2025/PELEKH_Katerini_Oleksandrivni/Di_sertacija_Pelekh_2_.pdf (дата звернення: 29.10.2025).
4. Данкевич, В. Є., & Данкевич, А. Є. (2024). Інтернет речей та штучний інтелект як ключові елементи інноваційного розвитку підприємств в епоху цифрових викликів. *Актуальні проблеми економіки*, (7), 165-173. DOI: <https://doi.org/0.32752/1993-6788-2024-1-277-165-173>
5. Пелех, К. О. (2024). Оцінка впливу факторів на розвиток агропідприємництва з урахуванням потенціалу Інтернет речей. *Підприємництво і торгівля*, (43), 68-74. <https://doi.org/10.32782/2522-1256-2024-43-09>
6. Закон України «Про національну систему управління продовольчою безпекою». Відомості Верховної Ради України, 2012, № 4832-VI. Доступно за: <https://ips.ligazakon.net/document/JF8S200A> (дата звернення: 29.10.2025).
7. Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 05.10.2017 № 2163-VIII. Відомості Верховної Ради України, 2017, № 45, ст.403. Доступно за: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2163-19> (дата звернення: 29.10.2025).
8. Кабінет Міністрів України. Цифрова стратегія України до 2030 року. Розпорядження КМУ № 67-р від 17.02.2021. Доступно за: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2021-p> (дата звернення: 29.10.2025).

Ревко Рустам Джигадович, здобувач вищої освіти факультету комп'ютерних та інформаційних технологій

Луцький національний технічний університет, Україна

Науковий керівник: Багнюк Наталія Володимирівна, канд. техн. наук, доцент, доцент кафедри комп'ютерної інженерії та безпеки

Луцький національний технічний університет, Україна

БІНАРНИЙ ТРАНСПОРТНИЙ ПРОТОКОЛ uACTION ДЛЯ ІОТ-ПРИСТРОЇВ НА ESP32

У обмежених IoT-мережах продуктивність протоколів визначає успіх системи, де ресурси мінімальні. Тому актуальною є розробка швидкодіючих, енергоефективних бінарних протоколів з мінімізацією накладних витрат. Порівняння протоколів HTTP, MQTT, WebSocket з протоколом uAction з використанням ESP32 показало, що uAction під час дослідження показав CPU 7 % та мінімальний трафік завдяки UDP, що є перевагою для сенсорних мереж [1-5].

Метою дослідження є розробка протоколу uAction – власного бінарного протоколу транспортного рівня поверх UDP, що забезпечує мінімальні часові витрати та зменшене навантаження на ЦП порівняно з традиційними рішеннями. Протокол передбачає фіксований заголовок, контроль цілісності CRC16-CCITT (рис. 1) та просту структуру пакета (рис. 2). Додатково механізм включає підтвердження доставки через ACK-пакети, що підвищує надійність без значних витрат ресурсів. Це дозволяє ефективно застосовувати uAction у реальному часі для моніторингу та керування пристроями.

```

35 static uint16_t uaction_crc16_ccitt(const uint8_t *data, size_t len)
36 {
37     uint16_t crc = 0xFFFF;
38     for(size_t i = 0; i < len; ++i) {
39         crc ^= ((uint16_t)data[i]) << 8;
40         for(int bit = 0; bit < 8; ++bit) {
41             if(crc & 0x8000U) {
42                 crc = (uint16_t)((crc << 1) ^ 0x1021U);
43             } else {
44                 crc <<= 1;
45             }
46         }
47     }
48     return crc;
49 }

```

Рис. 1. Реалізація CRC16-CCITT

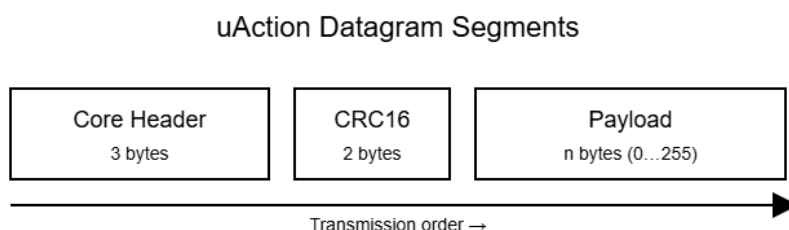

Рис. 2. Формат пакета uAction

У ході випробувань на ESP32 середнє навантаження ЦП з використанням uAction становило лише 7 %, тоді як при використанні HTTP – 97 %, MQTT – 57 %, WebSocket – 27 % (табл. 1). Результати доводять доцільність використання uAction у вбудованих системах, де енергоспоживання та швидкодія є критичними параметрами.

Таблиця 1

Таблиця порівняння навантаженості CPU

Протокол	Транспорт	Тип даних	CPU навантаження, %	Особливості
HTTP/REST	TCP	Текстовий (JSON)	97	Високі накладні витрати
MQTT	TCP	Текстовий	57	Потрібен брокер
WebSocket	TCP	Бінарний	27	Постійне з'єднання
uAction	UDP	Бінарний	7	Мінімальні накладні витрати

Розроблений протокол uAction демонструє високу ефективність у середовищах з обмеженими ресурсами, зокрема на мікроконтролерах ESP32. Завдяки використанню UDP, фіксованій структурі пакета та механізму підтвердження доставки (ACK), вдалося суттєво знизити навантаження на процесор і мережеві витрати. Порівняння з існуючими рішеннями (HTTP, MQTT, WebSocket) підтвердило перевагу uAction за показниками швидкодії, енергоефективності та мінімізації накладних витрат. Протокол може бути рекомендований для використання у сенсорних та керуючих IoT-системах реального часу.

Список використаних джерел:

1. Tukade T. M. Data transfer protocols in IoT-an overview / T. M. Tukade, R. M. Banakar // International Journal of Pure and Applied Mathematics. URL: https://www.researchgate.net/publication/324152744_Data_transfer_protocols_in_IoT-an_overview (date of access: 25.09.2025).
2. Amirkhanov B. Evaluating HTTP, MQTT over TCP and MQTT over WEBSOCKET for digital twin applications: A comparative analysis on latency, stability, and integration. URL: https://www.researchgate.net/publication/388691380_Evaluating_HTTP_MQTT_over_TCP_and_MQTT_over_WEBSOCKET_for_digital_twin_applications_A_comparative_analysis_on_latency_stability_and_integration (date of access: 03.10.2025).
3. Sunshine2k. Understanding and implementing CRC (Cyclic Redundancy Check) calculation. URL: http://www.sunshine2k.de/articles/coding/crc/understanding_crc.html (date of access: 10.10.2025).
4. Agyemang J. O. A Lightweight Messaging Protocol for Internet of Things Devices URL: https://www.researchgate.net/publication/358225932_A_Lightweight_Messaging_Protocol_for_Internet_of_Things_Devices (date of access: 25.10.2025).
5. ESP32 Technical Reference Manual Espressif Systems. – Version 5.3. URL: https://www.espressif.com/sites/default/files/documentation/esp32_technical_reference_manual_en.pdf (date of access: 02.11.2025).

Богун Руслан Сергійович, здобувач вищої освіти факультету інформаційно-аналітичних технологій та менеджменту
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

ВИКОРИСТАННЯ СТРАТЕГІЇ ДИВЕРСИФІКОВАНОГО АНСАМБЛЮ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ РОБУСТНОСТІ СИСТЕМ ПРОТИДІЇ СПУФІНГУ (PAD)

Сучасний розвиток технологій розпізнавання обличчя (FR) зробив їх критично важливим елементом систем безпеки та аутентифікації. Забезпечуючи високу швидкість та зручність, вони стали незамінними у мобільних додатках, фінансових установах та державних сервісах, значно спрощуючи процеси ідентифікації. Однак, саме ця широка залежність від візуальної ідентифікації сформувала найбільшу критичну вразливість: проблему спуфінгу (Presentation Attack, PA). Суть проблеми полягає у фізичній нездатності більшості алгоритмів FR відрізнити вектор ознак, отриманий від живої особи (*bona fide*), від вектора, отриманого від її високоякісної імітації (фотографія, відеовідтворення, 3D-маска). Ця вразливість створює неприпустимий розрив у безпеці, дозволяючи зловмисникам обходити системи за допомогою простих, але ефективних атак. Це вимагає негайної інтеграції надійного та багатфакторного модуля протидії спуфінгу (PAD). Актуальність даного дослідження зумовлена необхідністю подолання двох основних, взаємопов'язаних викликів, які заважають повноцінному впровадженню Face Anti-Spoofing (FAS) систем у реальні експлуатаційні умови. Перший виклик — це універсальність виявлення, тобто здатність системи протистояти не лише відомим типам атак, а й новим, непередбаченим варіантам спуфінгу. Надійні системи повинні працювати практично в реальному часі, забезпечуючи непомітний для користувача рівень захисту, що є ключовим для широкого комерційного та державного використання [1-2].

Першим фундаментальним викликом є статистична проблема дисбалансу класів. У будь-якому реальному навчальному наборі кількість зображень справжніх обличч завжди значно перевищує кількість зразків атак. Це призводить до того, що модель, оптимізуючи загальну точність, стає упередженою, тобто ігнорує ознаки класу атак, через неефективність знаходження атак відповідно до всецілої точності моделі, що критично знижує її ефективність виявлення атак. Результатом є висока кількість False Negatives (FN), тобто пропущених атак, що прямо порушує вимоги до безпеки. Для подолання цього статистичного упередження необхідна розробка оптимізованої стратегії зваженого навчання, що включає як балансування вхідного потоку даних за допомогою введення зваженої системи завантаження даних, так і застосування зваженої функції втрат, яка буде значно збільшувати покарання за неправильну класифікацію одного з типів зображень для асиметричного покарання за пропущені атаки.

Другий, не менш важливий виклик, полягає у вимозі забезпечення комфорту користувачів, що є прямо протилежним безпеці, та вимагає мінімізації хибнопозитивних спрацювань (FPR). False Positives (FP) — це блокування

легітимного користувача, що призводить до фрустрації та відмови від системи через очевидно високу конкуренцію будь-якого продукту на сучасному цифровому ринку, і його рівень має бути утриманий нижче 1% для забезпечення достатнього комфорту користувача. Цей конфлікт вимагає архітектурного рішення, яке підвищує узагальнення системи, щоб вона могла виявляти незнайомі атаки, і водночас дозволяє точне калібрування фінального рішення. Саме тому метою розробки та дослідження комплексної, робувної архітектури протидії спуфінгу, заснованої на ансамблевому навчанні є оптимальним вибором через перелічені вище плюси подібної системи[3].

Проте слід зауважити, що успіх у використанні ансамблевої архітектури для класифікації візуальної інформації вимагає чіткого виконання двох основних інженерних та методологічних умов, які разом забезпечують як внутрішню стійкість моделі, так і її відповідність експлуатаційним вимогам. По-перше, необхідно забезпечити диверсифікацію ознак серед базових класифікаторів. Ансамблева класифікація просто не може бути успішною, якщо помилки окремих використаних моделей у ансамблевому класифікаторі є корельованими між собою. Рішення повинно включати моделі, навчені на взаємодоповнюючих представленнях даних – наприклад, одну модель, сфокусовану на локальних, текстурних ознаках обличчя (для виявлення зернистості друку), та іншу модель, сфокусовану на глобальних, контекстних ознаках (для аналізу відбиття світла і меж екрану), ще одну сфокусовану на побудові мапи глибини (для виявлення плоскості зображення на папері чи екрані та знаходження країв використаної атаки). Така диверсифікація є необхідністю для підвищення здібності до узагальнення системи проти невідомих атак. По-друге, фінальне колективне рішення ансамблю вимагає точного калібрування. Загальна точність ансамблю не має значення, якщо високий показник виявлення атак досягається ціною неприпустимо високого рівня хибнопозитивних спрацювань (FPR). Тому, після об'єднання прогнозів усіх моделей, необхідно провести калібрування порогу рішення та за необхідністю довести вагові коефіцієнти для кожної з використаної моделі, бо іноді одна з моделей може досягати високої точності у виявленні всіх типів атак, але слід наголосити, що ансамбль імітує демократичні процеси для класифікації зображення і одна модель не повинна впливати на більшу частину вибору для максимального збереження ефективності виявлення нових атак. Таким чином лише інтеграція диверсифікованого ансамблю з цими механізмами калібрування та диверсифікація дозволить забезпечити та досягти необхідного балансу між безпекою та зручністю цієї або подібної системи у впровадженні у реальну FAS-систему

Список використаних джерел:

1. Xing, H., Tan, S. Y., Qamar, F., & Jiao, Y. (2025). Face Anti-Spoofing Based on Deep Learning: A Comprehensive Survey. *Applied Sciences*, 15(12), 6891–6891. <https://doi.org/10.3390/app15126891>
2. Twingate Team. What Is Link Spoofing? How It Works & Examples [Internet]. Блог. 2024 [cited 2025 Oct. 2]. Available from: <https://www.twingate.com/blog/glossary/link-spoofing-attack>
3. Al-Syouf, R., Aljarrah, O. Y., Bani-Hani, R., & Alma'aitah, A. (2025). Ensemble Machine Learning Models Utilizing a Hybrid Recursive Feature Elimination (RFE) Technique for Detecting GPS Spoofing Attacks Against Unmanned Aerial Vehicles. *Sensors*, 25(8), 2388. <https://doi.org/10.3390/s25082388>

Чуприна Олег Олександрович, магістрант спеціальності F2

«Інженерія програмного забезпечення»

Вищий навчальний заклад

«Міжрегіональна Академія управління персоналом», Україна

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ВЕБ-РОЗРОБЦІ

Актуальність теми дослідження. Сучасна веб-розробка зазнає кардинальних змін завдяки швидкому розвитку технологій штучного інтелекту (ШІ). Алгоритми машинного навчання, генеративні нейронні мережі та системи обробки природної мови вже сьогодні інтегруються у вебсервіси для автоматизації дизайну, тестування та аналітики користувацької поведінки.

Згідно з опитуванням Stack Overflow Developer Survey 2024, понад 76 % розробників уже використовують або планують використовувати інструменти на основі ШІ у своїй практиці [2]. Це свідчить про перехід галузі до нового етапу — інтелектуальної автоматизації процесів розробки та підтримки веб-додатків.

Мета дослідження. Систематизація сучасних напрямів використання ШІ у веб-розробці та оцінка ефективності його впровадження в процеси створення, тестування і підтримки веб-додатків. У межах дослідження проаналізовано актуальні інструменти, що поєднують можливості штучного інтелекту з традиційними технологіями веброзробки, зокрема GitHub Copilot, OpenAI API та TensorFlow.js.

1. проаналізувати основні інструменти, платформи та фреймворки, що забезпечують інтеграцію ШІ у веб-додатки;

2. визначити переваги та обмеження застосування генеративних моделей у веброзробці;

3. дослідити вплив інтелектуальних систем на швидкість розробки, якість коду та користувацький досвід;

4. виявити ключові проблеми та етичні ризики використання ШІ у створенні вебпродуктів.

Основні результати досліджень. У роботі розглянуто підходи до використання генеративних моделей (GPT, Claude, Gemini) для створення прототипів інтерфейсів, генерації коду, рекомендаційного контенту та інтелектуального тестування. За даними Jadhav & Gholve (2024), використання моделей машинного навчання дозволяє скоротити час розробки на 30-40 % і підвищити стабільність коду за рахунок автоматичного виявлення помилок [1]. Дослідження Stan Vision (2024) підкреслює, що інтеграція ШІ у фронтенд та бекенд сприяє підвищенню продуктивності систем, оптимізації SEO, а також поліпшенню користувацького досвіду за рахунок динамічної персоналізації контенту [3].

Окрему увагу приділено етичним аспектам використання ШІ: прозорості прийняття рішень, потенційним ризикам упередженості алгоритмів і необхідності контролю з боку розробників. У цьому контексті важливо забезпечити відповідність застосування ШІ принципам відкритості, конфіденційності та безпеки даних.

Висновки. Використання штучного інтелекту у веб-розробці стає ключовим чинником підвищення ефективності створення сучасних програмних рішень.

Інтеграція інтелектуальних інструментів дозволяє автоматизувати рутинні процеси, оптимізувати архітектуру веб-додатків і персоналізувати взаємодію користувачів із цифровими сервісами. Подальший розвиток напрямку передбачає поєднання ІІІ з технологіями хмарних обчислень, DevOps та кібербезпеки, що відкриває нові перспективи для інженерії програмного забезпечення.

Список використаних джерел:

1. Jadhav S. S., Gholve S. S. The Impact of AI on Web Development. *International Journal of Scientific Research in Modern Science and Technology*, Vol. 3, Issue 8, August 2024. URL: https://www.researchgate.net/publication/383866997_The_Impact_of_AI_on_Web_Development
2. Stack Overflow Developer Survey 2024. AI and Developer Productivity. URL: <https://survey.stackoverflow.co/2024/ai>
3. Stan Vision (2024). Integrating AI in Web Development: Tools & Trends. URL: <https://www.stan.vision/journal/integrating-ai-in-web-development-tools-trends>

Зюнд Богдан Володимирович, здобувач вищої освіти другого рівня, факультет комп'ютерної інженерії та управління
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Науковий керівник: Аксак Наталія Георгіївна, д-р. техн. наук, професор кафедри комп'ютерних інтелектуальних технологій та систем
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

ГІБРИДНА РЕКОМЕНДАЦІЙНА СИСТЕМА НА БАЗІ ML.NET

Робота описує практичну реалізацію гібридної рекомендаційної системи для веб-магазину у стеку ASP.NET Core + React із використанням ML.NET, зосереджену на персоналізації при різній довжині історії взаємодій і мінімальних інфраструктурних вимогах [1]. Підхід поєднує колаборативну фільтрацію на основі матричної факторизації з контентною схожістю товарів і доменними бізнес-правилами, що в сукупності зменшує чутливість до «холодного старту», забезпечує низьку латентність інференсу та зберігає пояснюваність у продакшені. Метою було досягти стабільних топ-К рекомендацій за реалістичних обмежень веб-сервісу: асинхронна реєстрація подій, «гарантоване» завантаження моделі з диска або її фонове навчання при відсутності артефакту, кешування відповідей у коротких вікнах та м'які бізнес-евристики для підвищення корисності інтерфейсу.

Джерелом сигналів є події трьох типів: покупки, кліки по товарах і кліки по категоріях, кожна з часовою міткою і відповідними ідентифікаторами. Навчальна мітка для пар «користувач—товар» формується як зважена регресійна оцінка з урахуванням типу взаємодії та давності події через часовий коефіцієнт згасання (1).

$$w_{time}(d) = \frac{1}{1 + (\frac{d}{\tau})^\beta}, \tau > 0, \beta > 0 \quad (1)$$

Він пріоритезує свіжі дії та приглушує застарілі. Негативне семплювання по невзаємодіяним товарам і нормування мітки до $[0;1]$ стабілізують оптимізацію та роблять RMSE порівнюваною між перезапусками. Контентна частина будується з категорійних атрибутів (категорія, бренд, ціновий діапазон тощо) та текстових тегів/описів; перші кодуються у one-hot-простір, другі векторизуються, після чого обчислюється схожість відносно останніх релевантних подій користувача.

Колаборативна компонента навчається методом матричної факторизації з регуляризацією, де велика розріджена матриця взаємодій декомпонується на простори користувачів і товарів, а скалярний добуток латентних векторів дає базовий скор [2]. Підсумковий бал визначається гібридним змішуванням (2).

$$s_{hyb}(u, i) = \alpha(|H_u|) \langle p_u, q_i \rangle + (1 - \alpha(|H_u|)) c(i | R_u) \quad (2)$$

де $\alpha(\cdot)$ зростає з довжиною історії $|H_u|$, зміщуючи вагу від контенту до колаборативної частини зі зростанням даних. Така форма є стійким практичним компромісом: контент підтримує нових і «тонких» користувачів, а латентні фактори розкривають приховані смаки для багатих історій [3]. Для задачі ранжування

додатково розглядалася оптимізація парного порядку у стилі Bayesian Personalized Ranking; попри близькі топ-К метрики, базовим обрано регресійне формулювання з наступним ранжуванням через кращу інтеграцію з наявним дата-потокотом та простішу валідацію.

Архітектура сервісу мінімізує затримки інференсу. При першому зверненні модель десеріалізується з файлового артефакту; якщо артефакт відсутній, у фоні запускається навчання без блокування запитів, а результати інференсу кешуються короткими серіями. Бізнес-постпроцесінг коригує ранжування: аксесуарний буст після покупки базового товару, обмеження повторів однієї категорії та м'яка цінова корекція відповідно до індивідуального профілю формують стабільно корисну видачу в UI. З етичної перспективи застосовано принцип мінімізації даних, псевдонімізацію і природне «забування» старих подій завдяки $w_{\text{time}}(d)$; це зменшує ризики приватності і водночас підвищує адаптивність моделі до актуальних інтересів.

Оцінювання проводиться у часово-розділеному режимі: тренування на префіксі журналів, перевірка на наступному інтервалі. RMSE використано для контролю стабільності регресійної компоненти, тоді як NDCG@K і MAP@K оцінюють якість топ-К списків на кандидатах, близьких до останніх дій користувача. В типовій конфігурації з 100–150 латентними факторами спостерігається плавне зниження RMSE до плато без ознак перенавчання, а найбільший приріст у коротких історіях забезпечує саме гібридизація за формулою (2). Для підтримки різноманіття у верхніх позиціях застосовується контрольована диверсифікація, що зменшує зациклення на популярних позиціях без втрати релевантності. Практична цінність рішення полягає у простоті розгортання: весь життєвий цикл — від ETL-підготовки до інференсу — реалізовано у .NET, без зовнішніх ML-сервісів, із прозорою серіалізацією моделей та контрольованими гіперпараметрами [4].

Перспективи включають розширення контентних ознак семантичними ембедингами тексту й, за наявності, візуальних характеристик, перехід до нейронних варіантів колаборативного моделювання на кшталт Neural Collaborative Filtering для густих підзадач, а також введення A/B-експериментів із бізнес-метриками впливу. Легкий MLOps-контур із версіонуванням артефактів і канарейковими релізами знизить ризик деградації, зберігаючи головну перевагу — керованість і автономність у межах ML.NET-екосистеми [5].

Список використаних джерел:

1. Ricci F., Rokach L., Shapira B. *Recommender Systems Handbook*. 3rd ed. Springer, 2022. — 1312 с.
2. Koren Y., Bell R. Advances in Collaborative Filtering. In: Ricci F., Rokach L., Shapira B. (eds.) *Recommender Systems Handbook*. Springer, 2015. С. 91–142.
3. Burke R. Hybrid Recommender Systems: Survey and Experiments. *User Modeling and User-Adapted Interaction*. 2002. Т. 12, № 4. С. 331–370.
4. Rendle S., Freudenthaler C., Gantner Z., Schmidt-Thieme L. BPR: Bayesian Personalized Ranking from Implicit Feedback. *Proceedings of UAI*. 2009. С. 452–461.
5. Microsoft. ML.NET: Machine Learning framework for .NET. Офіційна документація. URL: <https://learn.microsoft.com/dotnet/machine-learning>

Сазонов Антон Володимирович, магістрант спеціальності F2

«Інженерія програмного забезпечення»

Вищий навчальний заклад

«Міжрегіональна Академія управління персоналом», Україна

МЕТОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ У ХМАРНИХ ПРОГРАМНИХ СИСТЕМАХ

Актуальність теми дослідження. Сучасна цифрова інфраструктура дедалі більше спирається на хмарні обчислення (Cloud Computing), які забезпечують масштабованість, економічність та високу доступність сервісів. Водночас хмарне середовище стає вразливим до численних кіберзагроз – від атак типу DDoS до витоків даних через неналежну конфігурацію безпеки [1]. Хмарні сервіси зберігають великі обсяги конфіденційної інформації, тому критично важливим завданням є розроблення ефективних методів забезпечення кібербезпеки, що поєднують технічні, організаційні та криптографічні засоби [2].

Метою дослідження є систематизація сучасних методів і технологій захисту даних у хмарних середовищах та визначення ефективності застосування інструментів моніторингу безпеки, шифрування й управління доступом у контексті програмної інженерії. У процесі дослідження проаналізовано основні вектори кіберзагроз у хмарних системах, такі як несанкціонований доступ, атаки на рівні API, зловживання правами користувачів та ін'єкційні атаки. Розглянуто методи автентифікації та авторизації користувачів, зокрема багатофакторну автентифікацію (MFA) і управління доступом на основі ролей (RBAC) [3]. Оцінено ефективність технологій шифрування даних у русі та у стані спокою, а також використання апаратних модулів безпеки (HSM) [4]. Особливу увагу приділено підходам до забезпечення безперервного моніторингу та реагування на інциденти за допомогою систем SIEM, IDS/IPS та концепції Zero Trust Architecture [5].

Основні результати досліджень. У результаті проведеного аналізу визначено, що сучасна архітектура кіберзахисту хмарних програмних систем ґрунтується на трьох ключових принципах – багаторівневій безпеці, динамічному моніторингу та мінімізації довіри. Підхід Zero Trust, який передбачає постійну перевірку користувачів і пристроїв незалежно від їхнього розташування, є ефективним способом зниження ризиків витоку даних та компрометації облікових записів [5]. Крім того, застосування контейнеризації (Docker, Kubernetes) у поєднанні з інтегрованими засобами безпеки дозволяє ізолювати сервіси, контролювати доступ до ресурсів і реалізувати принцип найменших привілеїв (least privilege). Інтеграція криптографічних механізмів, систем моніторингу та політик керування доступом створює цілісний підхід до забезпечення безпеки, який підвищує надійність і стійкість хмарних систем до сучасних кіберзагроз.

Висновки. Методи забезпечення кібербезпеки у хмарних програмних системах передбачають поєднання технологічних і організаційних підходів, спрямованих на зниження ризиків витоку, втрати або компрометації даних. Комплексне впровадження механізмів автентифікації, шифрування, моніторингу та політик Zero Trust дозволяє сформувати багаторівневу систему захисту, яка відповідає сучасним

вимогам цифрової безпеки та забезпечує стійкість хмарних програмних рішень у динамічному технологічному середовищі.

Список використаних джерел:

1. Cloud Security Alliance. Cloud Computing Top Threats 2025 Report. URL: <https://cloudsecurityalliance.org/research> (дата звернення: 03.11.2025).
2. NIST Special Publication 800-210. Cloud Computing Security. URL: <https://nvlpubs.nist.gov/nistpubs> (дата звернення: 03.11.2025).
3. Microsoft Security Documentation. Identity and Access Management in Azure. URL: <https://learn.microsoft.com/en-us/security/> (дата звернення: 03.11.2025).
4. Google Cloud Encryption at Rest and in Transit. Google Cloud Security Whitepaper. URL: <https://cloud.google.com/security> (дата звернення: 03.11.2025).
5. Zero Trust Architecture. National Institute of Standards and Technology (NIST). URL: <https://csrc.nist.gov/publications> (дата звернення: 03.11.2025).

Лук'янчук Юлія Володимирівна, здобувачка вищої освіти факультету комп'ютерних та інформаційних технологій
Луцький національний технічний університет, Україна

Науковий керівник: Лавренчук Світлана Василівна, канд. техн. наук, доцент,
 доцент кафедри комп'ютерної інженерії та безпеки
Луцький національний технічний університет, Україна

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ РЕЛЯЦІЙНИХ ТА NOSQL БАЗ ДАНИХ У КОНТЕКСТІ ЗБЕРІГАННЯ І ОБРОБКИ ДАНИХ ІНТЕРНЕТУ РЕЧЕЙ (ІОТ)

У системах Інтернету речей (ІоТ) критично важливими є достовірність, структурованість і швидкий доступ до даних, адже пристрої постійно генерують великі їх обсяги. Це зумовлює високі вимоги до баз даних: надійність, масштабованість, гнучкість структури та обробка в реальному часі. Відтак постає потреба порівняти різні типи сучасних СУБД з огляду на їх ефективність у контексті ІоТ.

Для порівняння візьмемо найпопулярніші бази даних згідно опитування на StackOverflow [1]. До їх числа належать: PostgreSQL [2], MySQL [3] та MongoDB [4].

Для тестування цих типів баз даних проведемо оцінку для визначення продуктивності їх роботи з Binary Large Objects (BLOB). Використання даного типу даних є обґрунтованим, адже в системах ІоТ багато пристроїв генеруватимуть великі обсяги неструктурованих даних. Таке тестування дозволяє оцінити здатність бази даних ефективно виконувати CRUD операції над великими об'єктами, що є важливим для стабільності, надійності та продуктивності ІоТ рішень.

На рис. 1 та рис. 2 представлено порівняння виконання Insert та Select запитів для роботи з BLOB у MySQL та PostgreSQL.

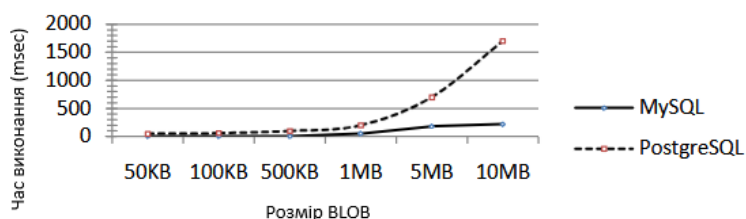

Рис. 1 Виконання BLOB insert запитів у MySQL та PostgreSQL

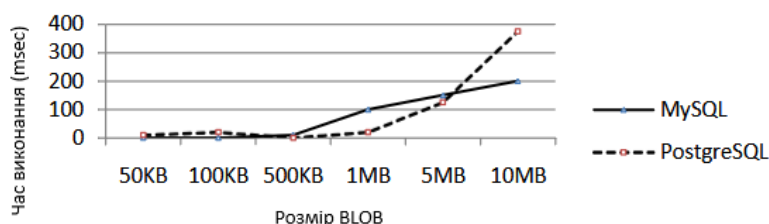

Рис. 2 Виконання BLOB select запитів у MySQL та PostgreSQL

PostgreSQL був ефективнішим у виконанні select запитів, особливо для BLOB з розміром даних менше 5 MB. MySQL був більш ефективним у виконанні insert запитів у порівнянні з PostgreSQL для BLOB з розміром більше 100 MB, а також був більш ефективним у select запитах для BLOB з розміром більше 5 MB.

Також, було додано велику кількість запитів (понад 100 000) із максимальним розміром у 1 KB у ці дві бази даних і результати показали, що MySQL працює швидше за PostgreSQL. Проте, при збільшенні використання ресурсів там збільшенні кількості паралельних запитів на невеликому рівні навантаження (до 100 запитів за секунду), PostgreSQL демонструє кращу швидкодію у відповідь.

На рис. 3 та рис. 4 представлені порівняння у ефективності виконання select та insert запити MySQL та MongoDB.

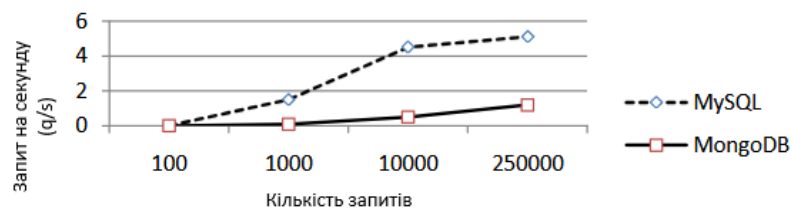

Рис. 3 Select запити за секунду у відношенні на повернені записи у MySQL та MongoDB

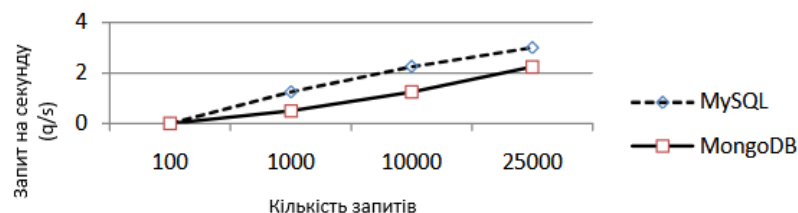

Рис. 4 Insert запити за секунду у відношенні на збережені записи у MySQL та MongoDB

Згідно даних графіків, продуктивність роботи MongoDB була кращою у порівнянні з MySQL - помітно велику різницю у часі виконання між 100 та 25 000 рядків повернених в результаті одного запиту у MySQL та MongoDB. Також, є очевидним, що MySQL є більш ефективним у запитах розміром менше 1 MB. Незважаючи на те, що не зовсім ясно, чому MySQL і MongoDB демонструють схожу продуктивність, при виконанні запитів із розміром понад 1 MB обидві бази даних мають майже однаковий час відповіді на insert запит. Під час експериментів з select запитами, коли розмір записів у транзакціях перевищує 700 KB, MongoDB і MySQL демонструють схожий час виконання. Аналогічна ситуація спостерігається і для транзакцій з малим обсягом даних (менше 100 KB). Однак при середньому розмірі записів у діапазоні 100–700 KB MongoDB перевершує MySQL за швидкістю обробки.

У контексті IoT-систем, що працюють із BLOB-даними, MongoDB демонструє найвищу ефективність при читанні великих обсягів даних і стабільну продуктивність із записами середнього розміру, що робить її доцільною для систем моніторингу та відеоспостереження. MySQL виявляє кращу ефективність при вставці великих BLOB-записів, що є перевагою для масового збору даних з IoT-пристроїв. PostgreSQL, попри розвинуту підтримку транзакцій і JSONB,

поступається конкурентам у роботі з великими BLOB-об'єктами, але залишається актуальною для гібридних систем, що працюють із різними типами даних. Перспективним є також комбінований підхід із використанням реляційної та NoSQL баз для оптимізації зберігання та обробки IoT-даних.

Список використаних джерел:

1. Technology | 2024 Stack Overflow Developer Survey. *Stack Overflow Insights - Developer Hiring, Marketing, and User Research*. URL: <https://survey.stackoverflow.co/2024/technology> (дата звернення: 23.04.2025).
2. PostgreSQL: Documentation. *PostgreSQL: The world's most advanced open source database*. URL: <https://www.postgresql.org/docs/> (дата звернення: 23.04.2025).
3. MySQL 8.4 Reference Manual. *MySQL*. URL: <https://dev.mysql.com/doc/refman/8.4/en/> (дата звернення: 23.04.2025).
4. MongoDB Documentation. *MongoDB: The World's Leading Modern Database | MongoDB*. URL: <https://www.mongodb.com/docs/> (дата звернення: 23.04.2025).

СЕКЦІЯ 18.

СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ, МОДЕЛЮВАННЯ ТА ОПТИМІЗАЦІЯ

Голуб Остап Ігорович, здобувач вищої освіти Інституту Комп'ютерних Наук та Інформаційних Технологій

Національний Університет “Львівська Політехніка”, Україна

Науковий керівник: Теслюк Василь Миколайович, доктор технічних наук, професор кафедри Автоматизованих Систем Управління

Національний Університет “Львівська Політехніка”, Україна

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ МАШИННОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ ПРОГНОЗУВАННЯ РИЗИКІВ ДИНАМІКИ ФОНДОВИХ ІНДЕКСІВ

Сучасні фінансові ринки характеризуються високою волатильністю, складною взаємозалежністю між індикаторами та швидкою реакцією на глобальні події. Наприклад, у березні 2020 року індекс S&P 500 знизився більш ніж на 30 % за три тижні, що продемонструвало обмеженість класичних підходів до короткострокового прогнозування ризиків [8]. У таких умовах традиційні статистичні методи прогнозування, зокрема ARIMA та GARCH, часто виявляються недостатньо гнучкими для опису нелінійних закономірностей у динаміці фондових індексів [1]. Це зумовлює необхідність пошуку нових підходів, здатних адаптуватися до змінних ринкових умов і враховувати багатофакторну природу фінансових процесів.

Моделі машинного навчання, які демонструють високу ефективність у завданнях прогнозування часових рядів і виявлення прихованих закономірностей у даних, набули значного поширення у різноманітних галузях людської діяльності [2]. Їхнє використання у фінансовій аналітиці дозволяє не лише підвищити точність прогнозів, але й формувати більш обґрунтовані оцінки ризиків. Одним із перспективних напрямів є застосування рекурентних нейронних мереж типу LSTM, здатних моделювати часові залежності та довгострокові взаємозв'язки між ринковими показниками.

Метою цього дослідження є побудова моделі прогнозування ризиків фондових індексів із використанням методів машинного навчання та порівняння її ефективності з класичними статистичними підходами. Отримані результати можуть бути використані для вдосконалення систем підтримки прийняття рішень у сфері інвестиційного аналізу, моніторингу волатильності ринку та формування оптимальних інвестиційних стратегій.

Для побудови моделі прогнозування використано історичні дані фондових індексів S&P 500, NASDAQ Composite та Nikkei 225 за період 2015–2024 рр. Джерелом даних слугували відкриті фінансові платформи Yahoo Finance та

Investing.com [3, 4]. До набору даних включено щоденні значення індексів, обсяги торгів, а також допоміжні макроекономічні показники — індекс волатильності VIX [5], дохідність десятирічних державних облігацій США [6] та індекс споживчих настроїв [7]. Таке поєднання дозволяє відобразити як внутрішню динаміку ринку, так і зовнішній вплив макроекономічних факторів.

Перед побудовою моделей усі дані було приведено до уніфікованого масштабу за допомогою стандартного масштабування (1)

$$x' = \frac{x - \mu_x}{\sigma_x}, \quad (1)$$

де x - вихідне (ненормалізоване) значення ознаки, μ_x - середнє значення (математичне сподівання) цієї ознаки у всій вибірці, σ_x - стандартне відхилення цієї ознаки у вибірці, x' - нормалізоване (масштабоване) значення ознаки після перетворення. Це допомагає усунути різницю в одиницях вимірювання і прискорює процес навчання. Далі сформовано часові вибірки методом ковзного вікна, коли для прогнозу наступного значення індексу y_{t+1} використовується вектор попередніх спостережень (2).

$$y_{t+1} = f(y_t, y_{t-1}, \dots, y_{t-n+1}) + \varepsilon_t, \quad (2)$$

де $f()$ - функція, що апроксимується моделлю машинного навчання, а ε_t - випадкова похибка прогнозу. Підбір розміру вікна n здійснювався експериментально: при малих значеннях модель втрачає контекст, а при занадто великих — зростає ризик перенавчання.

Для оцінювання ризику застосовано підхід Value-at-Risk (VaR), який відображає потенційне зниження вартості портфеля при заданому рівні довіри α (3).

$$VaR_\alpha = \mu - z_\alpha \sigma, \quad (3)$$

де μ - математичне сподівання зміни індексу, σ - стандартне відхилення, z_α - нормального розподілу. Отримане значення використовується як цільова змінна для моделей машинного навчання.

У цьому контексті моделі машинного навчання, зокрема LSTM (Long Short-Term Memory), мають суттєву перевагу, адже вони зберігають інформацію про попередні стани системи завдяки спеціальним механізмам “пам’яті”. Архітектура LSTM включає три типи воріт — вхідні, вихідні та ворота забування — що дозволяють вибірково оновлювати прихований стан моделі.

У дослідженні порівнюються три підходи: ARIMA як базова статистична модель, Random Forest як ансамблевий метод із випадковими підпросторами ознак та LSTM-мережа, здатна моделювати довгострокові часові залежності. Навчання моделей здійснювалося з використанням 80 % історичних даних, решта 20 % застосовувалася для тестування. Для підвищення точності було протестовано кілька архітектур LSTM із різною кількістю шарів і розміром прихованого стану. Додатково порівнювалися ансамблеві методи — Random Forest і Gradient Boosting, які краще працюють із табличними ознаками та не потребують масштабування.

Для оцінки ефективності моделей було проведено серію експериментів із використанням тестової вибірки, що охоплює останні 20 % даних. Усі моделі навчалися на однакових часових інтервалах і з однаковими параметрами вікна

$n=30$. Оцінювання виконувалося за трьома метриками: середня абсолютна похибка (MAE), середньоквадратична похибка (RMSE) та коефіцієнт детермінації R^2 . Реалізацію моделей виконано в середовищі Python 3.11 із використанням бібліотек Scikit-learn, TensorFlow та Statsmodels, що забезпечило відтворюваність результатів. Результати наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняння результатів прогнозування ризику фондового індексу S&P 500

Модель	MAE	RMSE	R^2
ARIMA	0.018	0.027	0.82
Random Forest	0.014	0.022	0.89
LSTM Network	0.011	0.019	0.93

Отримані результати показують, що нейронна мережа LSTM досягає найменших значень похибки та найвищого коефіцієнта детермінації, що свідчить про її здатність моделювати складні часові залежності та адаптуватися до змінних ринкових умов, що проілюстровано на рисунку 1. Алгоритм Random Forest також демонструє високу стабільність прогнозів, проте поступається LSTM у точності на коротких інтервалах. Класична модель ARIMA, хоча й залишається базовим інструментом у фінансовому аналізі, виявилася менш ефективною у випадках різкої зміни волатильності.

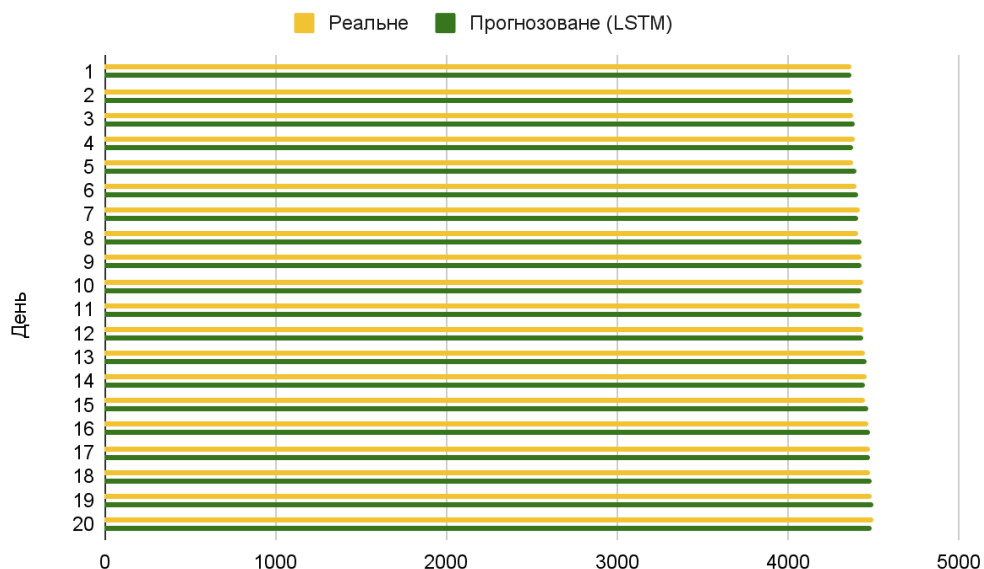

Рис. 1. Порівняння реальних і прогнозованих значень індексу S&P 500 для моделі LSTM

Проаналізувавши отримані прогнозовані значення індексу S&P 500 порівняно з реальними даними, було розраховано середнє відхилення між ними. Результати показали, що похибка моделі LSTM залишається стабільно низькою перебуває у

межах 5-7% у більшості точок спостереження. Це свідчить про високу якість прогнозу та здатність моделі точно відтворювати загальну тенденцію руху індексу навіть у періоди короткострокових коливань.

На рисунку 2 наведено графік відносного відхилення між прогнозованими та фактичними значеннями, який демонструє незначні коливання навколо нульового рівня. Така поведінка є характерною для добре збалансованих моделей машинного навчання, у яких переважає не систематична, а випадкова похибка. Це підтверджує адекватність побудованої моделі та її потенційну придатність для практичного застосування у прогнозуванні фінансових ризиків.

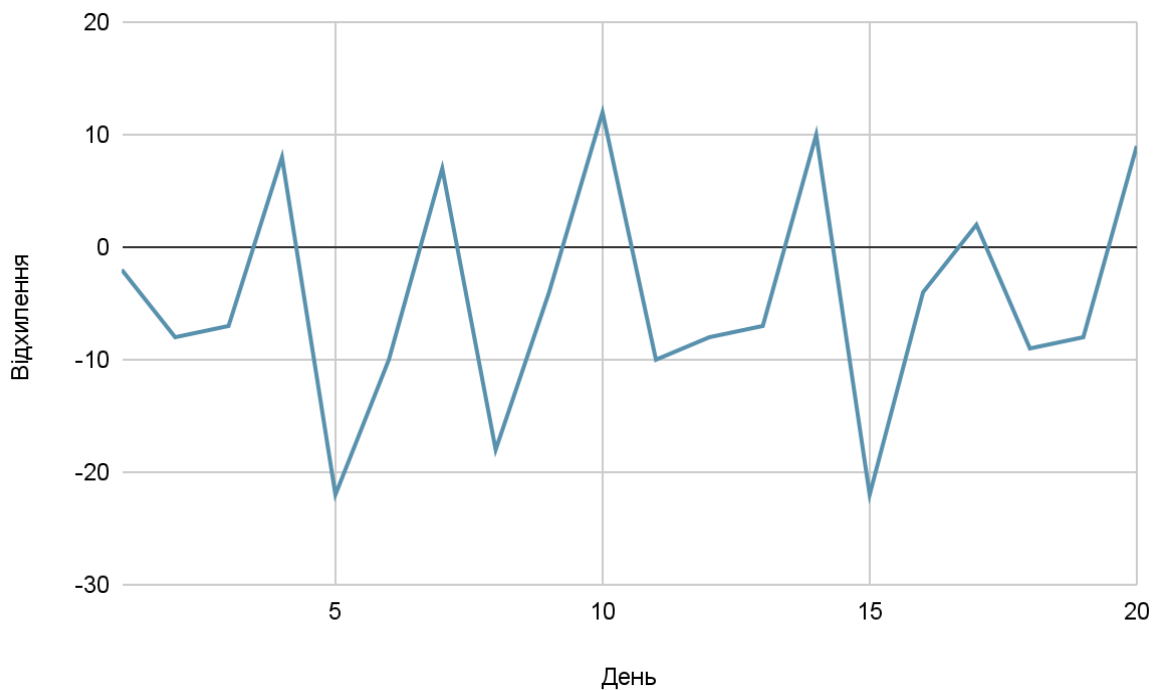

Рис. 2. Відхилення прогнозованого значення від реального

Отримані результати підтверджують перевагу сучасних методів машинного навчання над традиційними статистичними підходами у задачах прогнозування ризиків фондових індексів. Зокрема, модель LSTM виявила найкращу здатність відтворювати складні часові закономірності та ефективно враховувати довгострокові залежності, що є критично важливим для фінансових ринків із високою волатильністю. Ансамблеві методи, такі як Random Forest, продемонстрували стабільність і стійкість до вибірових шумів, тоді як ARIMA залишилась корисною базовою моделлю для порівняння.

Практична значущість дослідження полягає у можливості застосування розробленої методики в аналітичних системах підтримки прийняття рішень, що дозволить інвестиційним компаніям і банкам підвищити точність оцінки ринкових ризиків та адаптувати свої стратегії до змінних умов. Наукова новизна полягає у поєднанні класичних ризикових метрик (VaR) з глибинними моделями LSTM, що дозволяє формувати нелінійні оцінки ризику з адаптацією до змін ринкової структури.

Подальші дослідження планується спрямувати на вдосконалення моделей за рахунок інтеграції альтернативних джерел даних — новинних індексів, даних соціальних мереж і показників ринкових настроїв. Це дозволить створити більш гібридні, інтелектуальні системи прогнозування, здатні в режимі реального часу виявляти потенційні ризики та тенденції фондового ринку.

Список використаних джерел:

1. Engle, R. F. (2002). *Dynamic conditional correlation: A simple class of multivariate GARCH models*. Journal of Business & Economic Statistics, 20(3), 339–350.
2. Fischer, T., & Krauss, C. (2018). *Deep learning with long short-term memory networks for financial market predictions*. European Journal of Operational Research, 270(2), 654–669.
3. Yahoo Finance. Historical market data (S&P 500, NASDAQ Composite) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://finance.yahoo.com> (дата звернення: 08.11.2025).
4. Investing.com. Historical indices data [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.investing.com> (дата звернення: 08.11.2025).
5. Cboe Global Markets. *Cboe Volatility Index (VIX): Methodology / Overview* [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.cboe.com/vix/> (дата звернення: 08.11.2025).
6. Federal Reserve Bank of St. Louis (FRED). *10-Year Treasury Constant Maturity Rate (DGS10)* [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://fred.stlouisfed.org/series/DGS10> (дата звернення: 08.11.2025).
7. University of Michigan. *Index of Consumer Sentiment (Surveys of Consumers)* [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://data.sca.isr.umich.edu/> (дата звернення: 08.11.2025).
8. Chen Y., Zhang L., Li Y. *Hybrid LSTM-GARCH model for stock volatility forecasting*. Expert Systems with Applications, 2023; 229: 120-476.

Піхотіна Вікторія Сергіївна, здобувач 2 курсу
факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Копилов Едуард Володимирович , старший викладач
кафедри оперативно-розшукової діяльності
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ЗВІТ ВІДОМОСТЕЙ, ЩО СТАНОВИТЬ ДЕРЖАВНУ ТАЄМНИЦЮ: ОГЛЯД ОСНОВНИХ ПИТАНЬ

Питання охорони державної таємниці та належного звітування відомостей, що належать до цієї категорії, посідає важливе місце у системі національної безпеки України. В умовах воєнного стану, інформаційних атак, кібершпигунства та гібридних форм агресії роль належного обліку, звітності й контролю за секретною інформацією зростає в рази. Звітність відомостей, що становлять державну таємницю, є складовою частиною державного механізму захисту інформації, який спрямований на недопущення розголошення, втрати або несанкціонованого використання даних, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці, обороноздатності чи стратегічним інтересам країни.

Поняття державної таємниці визначено в Законі України «Про державну таємницю». Відповідно до нього, державна таємниця – це вид секретної інформації, що охоплює відомості у сфері оборони, зовнішніх відносин, економіки, науки, техніки, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може призвести до шкоди національним інтересам України [1]. Саме цей критерій – можливість заподіяння шкоди – є визначальним у вирішенні питання про віднесення інформації до державної таємниці.

Під звітом відомостей, що становлять державну таємницю, у широкому розумінні розуміють процес систематичного обліку, контролю, перевірки, документування та подання інформації щодо наявності, руху, використання та зберігання таких відомостей у державних органах, підприємствах, установах і організаціях. Цей процес спрямований на забезпечення повного контролю за інформаційними потоками, своєчасного виявлення порушень режиму секретності та недопущення витоку даних.

Звітність у сфері державної таємниці має комплексний характер і включає як внутрішню, так і зовнішню складові. Внутрішня звітність – це ведення облікової документації про всі наявні носії секретної інформації, облік осіб, яким надано допуск до державної таємниці, реєстрація допусків, знищення застарілих або дубльованих документів, а також складання внутрішніх звітів для керівництва організації. Зовнішня звітність передбачає надання державним органам спеціальних форм і зведень щодо стану охорони державної таємниці, кількості осіб, які мають доступ, стану режиму секретності, фактів виявлених порушень, заходів з їх усунення тощо.

Організація звітності у сфері державної таємниці вимагає високого рівня дисципліни, точності та відповідальності. Кожен документ або носій інформації,

який містить державну таємницю, повинен мати свій реєстраційний номер, гриф секретності («особливої важливості», «цілком таємно» або «таємно»), а також бути внесеним до відповідного журналу обліку. Цей журнал ведеться особами, що відповідають за режим секретності у відповідному органі чи підприємстві. Будь-яке переміщення, копіювання, передача або знищення документа має бути документально зафіксоване. Такі вимоги є необхідними для того, щоб у будь-який момент можна було перевірити походження, рух і місце зберігання конкретного носія секретної інформації [2].

Звітність у сфері державної таємниці тісно пов'язана з питаннями допуску осіб до секретної інформації. Всі працівники, які в процесі своєї діяльності мають справу з відомостями, що становлять державну таємницю, проходять спеціальну перевірку і отримують відповідний рівень допуску. Інформація про осіб, допущених до державної таємниці, включається у звітну документацію та підлягає регулярному оновленню. У разі звільнення або переведення працівника, його допуск анулюється, про що робиться відповідна позначка у звітних журналах.

Звітність відомостей, що становлять державну таємницю, не обмежується лише паперовими носіями. В епоху цифровізації значна частина секретної інформації обробляється в електронному вигляді, зберігається у комп'ютерних системах, базах даних та на захищених електронних носіях. Це зумовлює необхідність впровадження електронних систем обліку, які забезпечують не тільки збереження інформації, а й фіксацію кожної операції з нею – створення, перегляду, копіювання, відправлення тощо. Такі системи мають бути сертифіковані відповідно до вимог технічного захисту інформації, що контролюються Держспецзв'язком і СБУ.

Відповідальність за ведення звітності, правильність оформлення облікових документів і дотримання режиму секретності несуть керівники органів, підприємств і установ, а також посадові особи, призначені відповідальними за режим секретності. Порушення правил звітності або неналежне ведення документації може розглядатися як порушення законодавства про державну таємницю, що тягне адміністративну, дисциплінарну або кримінальну відповідальність. Зокрема, стаття 328 Кримінального кодексу України передбачає відповідальність за розголошення державної таємниці особою, якій вона була довірена або стала відомою у зв'язку з виконанням службових обов'язків [3].

Важливим аспектом звітності є також питання контролю з боку уповноважених органів. Служба безпеки України здійснює перевірки дотримання режиму секретності в державних органах, на підприємствах та в організаціях, а також проводить атестацію режимно-секретних органів, що ведуть облік відомостей, які становлять державну таємницю. За результатами перевірок складаються акти, у яких відображається стан ведення звітності, наявність недоліків і заходи, що необхідно вжити для їх усунення.

Система звітності відіграє не лише технічну, але й превентивну функцію. Завдяки постійному контролю за обігом секретної інформації держава отримує змогу своєчасно виявляти ризики, запобігати витоків відомостей, виявляти осіб, які недбало ставляться до режиму секретності. Крім того, звітність сприяє підвищенню персональної відповідальності працівників, формує у них свідоме ставлення до охорони державних інтересів.

В умовах воєнного стану звітність у сфері державної таємниці набуває особливого значення. Вона стає не лише адміністративним механізмом, а й елементом стратегічного управління. Від точності звітів про стан охорони державної таємниці залежить прийняття управлінських рішень щодо безпеки об'єктів, планування військових операцій, забезпечення оборонно-промислового комплексу. Будь-яке зволікання або неточність у звітності може призвести до серйозних наслідків, включно з витоком інформації, яка використовується противником для підриву обороноздатності країни.

Не менш важливою є і роль звітності у сфері міжнародного співробітництва. Під час взаємодії з іноземними партнерами, особливо у сфері оборонних технологій, Україна повинна гарантувати дотримання міжнародних зобов'язань щодо захисту секретної інформації. Це передбачає не лише відповідний рівень охорони, а й прозору систему звітування про стан секретності. Недотримання цих вимог може негативно позначитися на іміджі держави як надійного партнера у сфері безпеки [4].

Важливо зазначити, що звітність відомостей, які становлять державну таємницю, перебуває у постійному розвитку. Сучасні технології дозволяють автоматизувати більшість процесів обліку, створюючи надійні системи електронного документообігу. Однак це не знімає з людини головної відповідальності – сумлінно та точно фіксувати всі дії з секретними матеріалами, дотримуючись при цьому законодавчих норм.

Отже, звіт відомостей, що становлять державну таємницю, – це не лише форма обліку, а й складова загальної системи державного контролю, що забезпечує безперервний моніторинг збереження секретних даних. Ця діяльність поєднує правові, організаційні та технічні елементи, вимагає високої культури службової дисципліни, ретельності й відповідальності кожного працівника, який має доступ до державної таємниці. У сучасних умовах війни, кібератак і гібридних загроз роль звітності зростає, адже саме вона гарантує, що секретна інформація буде не лише збережена, а й ефективно використана в інтересах державної безпеки України.

Список використаних джерел:

1. Про державну таємницю: Закон України від 21 січня 1994 року № 3855-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text>
2. Чередник В.М. Законодавчий процес формування кримінальної відповідальності за розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю. *Юридична наука*. 2021. № 1. С. 107–114.
3. Кримінальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2001, № 25-26, ст.131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
4. Олійник В.І. Кримінально-правове, кримінологічне та кримінально-виконавче забезпечення охорони державної таємниці в Україні: дис. ... док. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2023. 529 с.

Піхотіна Вікторія Сергіївна, здобувач 2 курсу
факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Копилов Едуард Володимирович , старший викладач
кафедри оперативно-розшукової діяльності,
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ХАРАКТЕРИСТИКА ВІДОМОСТЕЙ ЩО СТАНОВЛЯТЬ ДЕРЖАВНУ ТАЄМНИЦЮ ТА КОНФІДЕНЦІЙНОЇ ІНФОРМАЦІЇ, ЩО Є ВЛАСНІСТЮ ДЕРЖАВИ

Інформаційна безпека є важливою складовою національної безпеки держави, а належне правове регулювання доступу до відомостей, що становлять державну таємницю, та інформації, яка належить державі, є одним із ключових чинників її забезпечення. В умовах збройної агресії проти України питання збереження державної таємниці, недопущення витоку стратегічної інформації та дотримання режиму конфіденційності набуває особливого значення, оскільки від цього залежить ефективність функціонування органів влади, обороноздатність держави, захист життя та безпеки громадян.

Поняття державної таємниці закріплене в Законі України «Про державну таємницю». Згідно з цим законом, державна таємниця – це вид таємної інформації, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки й техніки, зовнішніх зносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України. Таким чином, основним критерієм віднесення відомостей до державної таємниці є можливість заподіяння шкоди державним інтересам у разі їх розголошення або втрати контролю над доступом до них [1].

Державна таємниця має чітку систему класифікації, що відображає рівень важливості та потенційну шкоду від її розголошення. Законодавством визначено три ступені секретності: «особливої важливості», «цілком таємно» та «таємно». Кожен ступінь передбачає різний рівень захисту, обмеження кола осіб, допущених до інформації, а також спеціальні заходи щодо її обліку, зберігання, копіювання і передачі. Доступ до відомостей, що становлять державну таємницю, надається лише особам, які мають відповідний допуск і пройшли перевірку Служби безпеки України.

Процедура віднесення інформації до державної таємниці передбачає наявність чітких підстав і рішень уповноважених органів. В Україні діє Звід відомостей, що становлять державну таємницю, затверджений наказом СБУ. Саме цей документ визначає перелік сфер, у межах яких можуть класифікуватися дані. Наприклад, це інформація про стратегічні запаси палива, виробництво озброєння, системи зв'язку Збройних сил, оперативно-розшукову діяльність, криптографічний захист інформації, розробку новітніх технологій військового призначення, а також зовнішньополітичні плани держави у сфері безпеки [2].

Особливістю режиму державної таємниці є поєднання правових, організаційних і технічних заходів. Правові заходи закріплюють обов'язки державних органів та посадових осіб щодо захисту секретної інформації, адміністративну та кримінальну відповідальність за її розголошення або втрату. Організаційні заходи включають контроль доступу, ведення обліку носіїв секретної інформації, їх маркування, зберігання у спеціальних приміщеннях, а також підготовку персоналу. Технічні заходи спрямовані на захист інформаційних систем, у яких обробляються секретні дані, зокрема через засоби шифрування, електронного контролю доступу, багаторівневу систему ідентифікації користувачів.

Окремо варто зупинитися на понятті конфіденційної інформації, що є власністю держави. Відповідно до Закону України «Про інформацію», конфіденційна інформація – це відомості, доступ до яких обмежується власником, якщо інше не передбачено законом. Держава як власник може встановлювати режим обмеженого доступу до певних видів інформації, які не становлять державної таємниці, але мають значення для забезпечення публічних інтересів, економічної безпеки чи функціонування державних органів [3].

До такої інформації може належати, наприклад, службова кореспонденція між органами влади, внутрішні аналітичні документи, матеріали перевірок, проекти нормативно-правових актів до їх офіційного оприлюднення, дані про систему охорони державних об'єктів, результати аудиторських перевірок використання бюджетних коштів, плани закупівель оборонного призначення. Ця інформація не становить державної таємниці, однак її передчасне розголошення може створити загрозу нормальному функціонуванню державного управління чи інтересам національної безпеки.

Важливою рисою конфіденційної інформації є її службовий характер. Вона обмежується у доступі не тому, що має стратегічне значення, а тому, що потребує захисту від несанкціонованого втручання, фальсифікації або спотворення. З цієї причини законодавством передбачено спеціальний режим «для службового користування» (Далі - ДСК). Відомості з грифом ДСК не підлягають оприлюдненню у відкритих джерелах, але доступ до них мають посадові особи, яким це необхідно для виконання службових обов'язків.

Різниця між державною таємницею і конфіденційною інформацією полягає не лише у ступені секретності, а й у правових наслідках розголошення. Якщо розголошення державної таємниці тягне за собою кримінальну відповідальність відповідно до статей 328 і 422 Кримінального кодексу України, то порушення режиму конфіденційності зазвичай карається дисциплінарно або адміністративно [4]. Водночас у сучасних умовах цифровізації обидва види інформації потребують однаково ретельного захисту, оскільки їх витік може бути використаний противником для кібератак, маніпуляцій або підриву авторитету державних інституцій.

В умовах воєнного стану питання збереження державної таємниці та захисту конфіденційної інформації набуває особливої актуальності. Державні органи запроваджують посилений режим інформаційної безпеки, обмежують коло осіб, допущених до критичної інформації, запроваджують електронні системи обліку документів з обмеженим доступом. Значна увага приділяється також кіберзахисту – системам виявлення несанкціонованого доступу, шифруванню електронної пошти,

захисту від фішингових атак. Особливої уваги заслуговує взаємодія державних структур з волонтерами, підрядниками та міжнародними партнерами: передача будь-яких відомостей, пов'язаних з обороною, без відповідного погодження може становити загрозу національній безпеці.

З правової точки зору, збереження державної таємниці є обов'язком кожного громадянина, який має доступ до відповідних відомостей. Підписання зобов'язання про нерозголошення, проходження спеціальних перевірок, дотримання інструкцій щодо поводження з матеріальними носіями секретної інформації є необхідною умовою допуску до державної служби або роботи у сфері оборони. У разі втрати носіїв секретної інформації, незаконного копіювання або передавання третім особам, настає не лише персональна відповідальність працівника, а й можливість службового розслідування щодо посадових осіб, які допустили порушення режиму.

Загалом, ефективність системи захисту державної таємниці та конфіденційної інформації залежить від комплексного підходу, який поєднує правові норми, сучасні технології та високий рівень культури інформаційної безпеки серед державних службовців. Важливу роль відіграє навчання персоналу, підвищення обізнаності про ризики кіберзагроз, формування відповідального ставлення до збереження службових даних. Недотримання вимог конфіденційності, навіть з необережності, може мати катастрофічні наслідки, особливо у воєнний час [5].

Таким чином, відомості, що становлять державну таємницю, та конфіденційна інформація, яка є власністю держави, виконують спільну функцію – забезпечення стабільності, безпеки та цілісності держави. Вони є різними за правовим статусом, однак взаємодоповнюють одна одну у системі інформаційної безпеки. Забезпечення належного захисту цих категорій даних є не лише технічним чи організаційним завданням, а й складовою культури державного управління, що базується на принципах відповідальності, законності та патріотизму. В умовах гібридної війни та інформаційних атак саме ефективна система збереження державних та службових секретів є гарантією того, що держава зможе зберегти свій суверенітет, забезпечити безпеку громадян і перемогти в інформаційному протистоянні.

Список використаних джерел:

1. Про державну таємницю: Закон України від 21 січня 1994 року № 3855-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text>.
2. Розголошення державної таємниці та втрата документів, що містять державну таємницю. URL: <https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php>.
3. Про інформацію. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 1992, № 48, ст.650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>.
4. Кримінальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
5. Карпенко М. І., Попченкова І. М. Причини, наслідки та профілактика військових злочинів, зокрема за ст. 422 КК України. *Юридична наука*. 2016. № 1 (55). С. 93–109.

СЕКЦІЯ 19.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СИСТЕМИ

Vladyslav Skrylnyk, 4th year student of Faculty of Computer Engineering and Control
Kharkiv National University of Radio Electronics, Ukraine

Ihor Kononenko, 4th year student of Faculty of Computer Engineering and Control
Kharkiv National University of Radio Electronics, Ukraine

Scientific supervisor: Inna Bukovska, assistant Professor of Foreign Languages
Department
Kharkiv National University of Radio Electronics, Ukraine

DEVELOPING ENGLISH COMMUNICATION SKILLS FOR CYBERSECURITY PROFESSIONALS

In the rapidly evolving field of cybersecurity, effective communication is paramount for professionals to collaborate, share knowledge, and respond to threats on a global scale. English, as the lingua franca of technology and international discourse, plays a critical role in enabling cybersecurity experts to access resources, participate in global forums, and convey complex ideas to diverse audiences. This thesis explores the importance of developing English communication skills specifically tailored for cybersecurity professionals, addressing challenges faced by non-native speakers and proposing pedagogical strategies to enhance proficiency. Drawing from recent scholarly insights, it highlights the intersection of language competence and technical expertise in fostering a competent workforce.

Cybersecurity professionals often operate in multicultural environments where miscommunication can lead to vulnerabilities or delayed responses to incidents. For instance, the implicit language embedded in cybersecurity discourse, including specialized terminologies and metaphors, poses significant barriers, particularly for non-native English speakers (NNES). These linguistic challenges increase cognitive load and hinder effective knowledge transfer. Moreover, in countries like Ukraine, where information security is advancing, proficiency in English is essential for accessing global standards such as the NIST Cybersecurity Framework and obtaining certifications like CISSP, which are predominantly in English. Without strong English skills, professionals may struggle to align local policies with international norms, limiting cross-border cooperation. [4]

Cybersecurity students and professionals encounter specific challenges in English competencies that directly impact their performance. Research on data science and cybersecurity students reveals that communication skills, including verbal and informational exchanges, are prioritized for tasks such as discussing forensic evidence and collaborating internationally. Listening competencies are crucial for comprehending presentations and terminology in English, while reading and writing skills are needed for reports, essays, and publishing articles on cyber threats. Grammatical proficiency and

vocabulary mastery in domain-specific terms further compound these needs, yet many students lack targeted guidance in English for Specific Purposes (ESP). [3]

The multidisciplinary nature of cybersecurity exacerbates these issues, as jargon from computer science, law, and ethics must be navigated in English. NNES learners face heightened obstacles due to terminological ambiguities and the dense, implicit language of the field, which can impede skill development and inclusive education. Additionally, in advocacy roles, cybersecurity professionals must translate complex concepts like encryption into accessible language using analogies and storytelling to influence behavior change among non-technical stakeholders. Failure to do so can render security policies ineffective, underscoring the need for tailored communication training. [1, 4]

Current cybersecurity training methods, while effective in behavioral change through game-based approaches, often overlook language-specific interventions. Many programs use non-experimental designs with limited focus on communication, highlighting a gap in robust evaluations that incorporate English proficiency as a core component. [6]

To address these challenges, pedagogical strategies should integrate explicit language instruction with technical training. Pre-teaching key terms, providing glossaries, and using visual aids can reduce cognitive load for NNES learners. Contextualized learning through hands-on labs, simulations, and case studies links terminology to practical applications, enhancing comprehension. Specialized ESP courses, peer-assisted learning, and tutoring are recommended to clarify ambiguities and build interdisciplinary communication skills. [4]

In Ukrainian's context, strengthening ESP programs in universities, investing in teacher training, and expanding access to international certifications can elevate English proficiency in information security. For advocates, training should emphasize audience-tailored communication, using metaphors and humor to make technical information relatable. Incorporating these into broader cybersecurity curricula, as suggested in systematic reviews, requires more experimental designs to evaluate effectiveness in improving both technical and communicative outcomes. [1, 6]

Furthermore, fostering inclusive approaches, such as standardization of terminology and application of cognitive load theory, can prepare diverse professionals for global roles. By designing curricula with manageable information chunks and worked examples, educators can support NNES in mastering English alongside cybersecurity concepts.

Developing English communication skills is indispensable for cybersecurity professionals to bridge the skills gap and enhance global collaboration. By addressing linguistic barriers through targeted ESP programs and integrated training methods, the field can cultivate a more inclusive and effective workforce. Future research should focus on empirical evaluations of these strategies to ensure they meet the demands of an increasingly interconnected digital landscape. This not only empowers individuals but also strengthens national and international cybersecurity postures. [3]

References:

1. Haney J., Lutters W., Jacobs J. Cybersecurity Advocates: Force Multipliers in Security Behavior Change. *IEEE Security & Privacy*. 2021. Vol. 19, no. 4. P. 54–59. URL: <https://doi.org/10.1109/msec.2021.3077405> (date of access: 05.11.2025).
2. Kaur R., Klobučar T., Gabrijelčič D. Harnessing the power of language models in cybersecurity: A comprehensive review. *International Journal of Information Management Data Insights*. 2025. Vol. 5, no. 1. P. 100315. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jjime.2024.100315> (date of access: 05.11.2025).

3. Khaled M Masood. English Competencies and Challenges for Data Science and Cyber Security Students at Al Istiqlal University. *The Creative Launcher*. 2022. Vol. 7, no. 5. P. 48–68. URL: <https://doi.org/10.53032/tcl.2022.7.5.05> (date of access: 05.11.2025).
4. Mansouri F. A. THE IMPLICIT LANGUAGE OF CYBERSECURITY: EDUCATIONAL CHALLENGES AND IMPLICATIONS. *International Journal of Cyber Threat Intelligence and Secure Networking*. 2025. Vol. 2, no. 06. P. 14–19. URL: <https://doi.org/10.55640/ijctisn-v02i06-03> (date of access: 05.11.2025).
5. Murad H. A., Qudah M. The attitudes of communicators toward cybersecurity concerning security, safety in national institutions. *Frontiers in Communication*. 2025. Vol. 10. URL: <https://doi.org/10.3389/fcomm.2025.1552520> (date of access: 05.11.2025).
6. Prümmer J., van Steen T., van den Berg B. A systematic review of current cybersecurity training methods. *Computers & Security*. 2023. P. 103585. URL: <https://doi.org/10.1016/j.cose.2023.103585> (date of access: 05.11.2025).

Mylymuk Oksana, Master's degree student of the Automated Control Systems
Department
Lviv Polytechnic National University, Ukraine

IDIOM TRANSLATION USING TRANSFORMER-BASED NEURAL MODELS: A UKRAINIAN-ENGLISH CASE STUDY

The accurate translation of idiomatic expressions represents one of the most enduring and complex challenges in the field of Neural Machine Translation (NMT). Idioms are unique because their figurative meaning cannot be easily figured out from the individual meanings of their words. This non-compositional nature poses a significant problem for standard NMT systems, which often rely on translating words in sequence, frequently resulting in semantically incorrect or strange literal translations [2, 3]. This difficulty is even greater when dealing with low-resource languages, such as Ukrainian, where the scarcity of high-quality, large-scale parallel corpora, specifically those annotated for idiomaticity, limits the ability of even state-of-the-art multilingual models to reliably capture and render figurative language.

This research focuses on developing a specialized transformer-based approach designed for Ukrainian–English idiom translation, utilizing the multilingual mT5 model as the foundational architecture [4]. The inherent design of the Transformer, particularly its self-attention mechanism, is crucial, as it allows the model to process the entire input sequence simultaneously, capturing long-range dependencies and global sentence context [1]. This property is paramount for successfully determining whether a phrase is being used literally or figuratively – a vital precursor to generating an accurate target-language equivalent. The implementation strategy of this study relies on a data preparation and fine-tuning approach aimed at explicitly teaching the model this critical disambiguation skill before optimization for translation quality.

To this end, a custom parallel Ukrainian–English dataset has been created. Recognizing the limited existing resources for Ukrainian idioms, this dataset was constructed from multiple sources: some examples containing idioms were selectively extracted from parallel corpora, others were sourced directly from phraseological dictionaries (with their translations added manually), and further contextual sentences were manually created to ensure comprehensive coverage. The key feature of this dataset is that it includes paired examples showing both the figurative and literal uses of the same multiword expression, with a clear label (binary tag) indicating its idiomatic status.

For instance, consider the Ukrainian phrase *«некти раків»*:

- in a figurative context, it means *«to blush»* (from shame or embarrassment), such as in the sentence: *«Вона **снєкла раків** від несподіваного запитання»* – *«She **blushed** at the unexpected question»* (idiomatic);
- in a literal context, it refers to the physical act of baking crayfish: *«Вчора батько **снік раків** на вечерю»* — *«Yesterday, my father **cooked crayfish** for dinner»* (literal).

By exposing the model to these contrasting usages, it learns the crucial underlying contextual cues that trigger the figurative interpretation versus the literal one, which is essential for accurate translation.

The training process is organized into a two-stage fine-tuning structure to tackle the separate tasks of detection and translation one after the other. In the first stage (Idiomaticity Classification), the model is first trained to simply classify whether a phrase is an idiom or not. In the second stage (Sequence-to-Sequence Translation), the model is then fine-tuned on the full translation task, building upon the knowledge gained in the first stage.

As an additional, experimental feature, this study may incorporate placeholder tokens (like <IDIOM>) in the source sentences during training. For designated idiomatic phrases, these tokens can temporarily replace the actual words of the idiom. This technique is used to increase the model's exposure to the underlying meaning and different contexts of the idiom, thus strengthening the association between the expression and its correct figurative translation. The use of the placeholder aims for increased translation accuracy for these trained phrases.

It is expected that this approach will provide a measurable improvement in the quality of idiom translation compared to existing baseline NMT systems by reducing literal translation errors and increasing the contextual appropriateness of generated text. Furthermore, a substantial expansion of the annotated dataset, incorporating a broader range of idiom examples and contexts, is projected to lead to further significant gains in the overall translation performance of the model.

References:

1. Attention Is All You Need / A. Vaswani et al. *ArXiv*. 2017. URL: <https://doi.org/10.48550/arXiv.1706.03762>.
2. Baziotis C., Mathur P., Hasler E. Automatic Evaluation and Analysis of Idioms in Neural Machine Translation. *Proceedings of the 17th Conference of the European Chapter of the Association for Computational Linguistics*, Dubrovnik. Croatia, 2023. P. 3682–3700. URL: <https://doi.org/10.18653/v1/2023.eacl-main.267>.
3. Fadaee M., Bisazza A., Monz C. Examining the Tip of the Iceberg: A Data Set for Idiom Translation. *ArXiv*. 2018. URL: <https://doi.org/10.48550/arXiv.1802.04681>.
4. mT5. *Hugging Face – The AI community building the future*. URL: https://huggingface.co/docs/transformers/model_doc/mt5.

Воронін Дмитро Олександрович, магістрант
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Науковий керівник: Вечірська Ірина Дмитрівна, канд.техн.наук,
 доцент кафедри інформатики
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

АНАЛІЗ МЕТОДІВ КЕШУВАННЯ У МОНОЛІТНИХ І МІКРОСЕРВІСНИХ ВЕБСИСТЕМАХ

Швидкодія вебзастосунків є одним із ключових чинників, що визначають успішність сучасних вебсервісів. Із розвитком інтернет-технологій та збільшенням кількості користувачів навантаження на сервери і бази даних зростає, що потребує ефективних механізмів оптимізації доступу до інформації. Одним із найпоширеніших рішень для підвищення продуктивності є кешування — процес тимчасового збереження результатів обчислень або запитів до бази даних для повторного використання [1].

Ефективність кешування залежить не лише від обраної технології, але й від архітектури самої системи. У монолітних вебзастосунках кешування зазвичай реалізується централізовано, тоді як у мікросервісних архітектурах воно має розподілений характер і потребує складнішої координації між сервісами [2]. Це зумовлює необхідність аналізу методів кешування в контексті різних архітектурних підходів для визначення їх переваг, недоліків та оптимальних сфер застосування.

У монолітній архітектурі всі компоненти застосунку розгортаються як єдине ціле, тому кешування може бути реалізовано у вигляді локального або централізованого сховища даних [2].

Перевагами цього підходу є:

- простота впровадження і налагодження;
- мінімальні затримки при доступі до кешу (in-memory);
- відсутність необхідності в мережевій взаємодії між сервісами.

Недоліком є обмежена масштабованість: при горизонтальному масштабуванні моноліту локальний кеш не синхронізується між копіями застосунку, що призводить до неконсистентності даних [3].

Типові рішення для таких систем — Ehcache, Caffeine, Guava Cache, які інтегруються безпосередньо в бізнес-логіку або в ORM-рівень.

Мікросервісна архітектура передбачає поділ системи на незалежні сервіси, що ускладнює роботу з кешем. У цьому випадку ефективним є використання розподілених систем кешування, таких як Redis та Memcached [4].

Переваги мікросервісного кешування:

- спільний доступ до даних між кількома сервісами;
- підтримка масштабування та реплікації;
- можливість централізованого управління політикою кешу.

Основними викликами є:

- потреба у забезпеченні консистентності кешу між сервісами;
- затримки при мережевій взаємодії з розподіленим сховищем;
- необхідність додаткового моніторингу та балансування навантаження.

З метою систематизації отриманих результатів порівняльного аналізу наведено таблицю 1, у якій представлено ключові критерії оцінювання методів кешування для різних архітектурних підходів.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз

Критерій	Монолітна архітектура	Мікросервісна архітектура
Тип кешу	Локальний / in-memory	Розподілений / зовнішній
Продуктивність	Вища при малій кількості інстансів	Краща при масштабуванні
Консистентність	Проста у межах одного процесу	Потребує механізмів синхронізації
Складність реалізації	Низька	Висока
Гнучкість і масштабованість	Обмежена	Висока

Проведений аналіз показує, що вибір методу кешування повинен враховувати архітектурний тип вебсистеми, обсяг даних і частоту звернень до них.

У монолітних додатках найефективнішим є in-memory кешування, яке забезпечує мінімальний час відповіді при незначній кількості користувачів.

У мікросервісних системах перевагу слід віддавати розподіленим кешам, які забезпечують узгодженість і доступність даних при масштабуванні.

Перспективними напрямками подальших досліджень є розроблення адаптивних механізмів кешування, автоматична інвалідація кешу при зміні даних, а також інтеграція кеш-систем у хмарні середовища з динамічним балансуванням навантаження.

Список використаних джерел:

1. Shethiya, A. S. (2025). Scalability and Performance Optimization in Web Application Development. *Integrated Journal of Science and Technology*, 2(1).
2. Al-Debagy, O., & Martinek, P. (2018, November). A comparative review of microservices and monolithic architectures. In 2018 IEEE 18th International Symposium on Computational Intelligence and Informatics (CINTI) (pp. 000149-000154). IEEE.
3. Falkevych, V., & Lisniak, A. (2025). CACHE INVALIDATION BASED ON A DECLARATIVE APPROACH FOR SEPARATING BUSINESS LOGIC OF MICROSERVICES FROM CACHE UPDATE RULES. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, 2.
4. Faustino, D., Gonçalves, N., Portela, M., & Silva, A. R. (2024). Stepwise migration of a monolith to a microservice architecture: Performance and migration effort evaluation. *Performance Evaluation*, 164, 102411.

Цісаренко Олександр, здобувач освіти освітнього ступеня магістр факультету Інформаційно – аналітичних технологій та менеджменту Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Науковий керівник: Руденко Діана Олександрівна, канд.техн.наук, доцент кафедри інформатики Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

ДОСЛІДЖЕННЯ ГІБРИДНИХ МОДЕЛЕЙ ТА МЕХАНІЗМІВ УВАГИ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ ТОЧНОСТІ КЛАСИФІКАЦІЇ ЕМОЦІЙ У МУЛЬТИМОДАЛЬНИХ МЕДІАДАНИХ

Класифікація емоцій у мультимодальних медіаданих є важливим напрямком досліджень у галузі афективних обчислень, що знаходить застосування в системах людино-комп'ютерної взаємодії, охороні здоров'я та освіті. Велика увага приділяється застосуванню гібридних моделей з механізмами уваги до класифікації емоцій у мультимодальних даних.

Основна мета такого підходу полягає в автоматичному розпізнаванні емоційних станів на основі одночасного аналізу зображень обличчя та аудіосигналів. Гібридні моделі, що поєднують згорткові нейронні мережі (CNN), рекурентні нейронні мережі (LSTM) та механізми уваги, продемонстрували значний потенціал завдяки здатності до автоматичного вилучення ознак з різних модальностей [1-2].

На відміну від одномодальних методів, мультимодальні підходи долають проблеми неоднозначності емоційних виразів шляхом інтеграції комплементарної інформації з різних джерел. Гібридні архітектури з крос-модальною увагою демонструють кращу продуктивність, оскільки дозволяють модальностям взаємодіяти та обмінюватися інформацією (рис.1) [3].

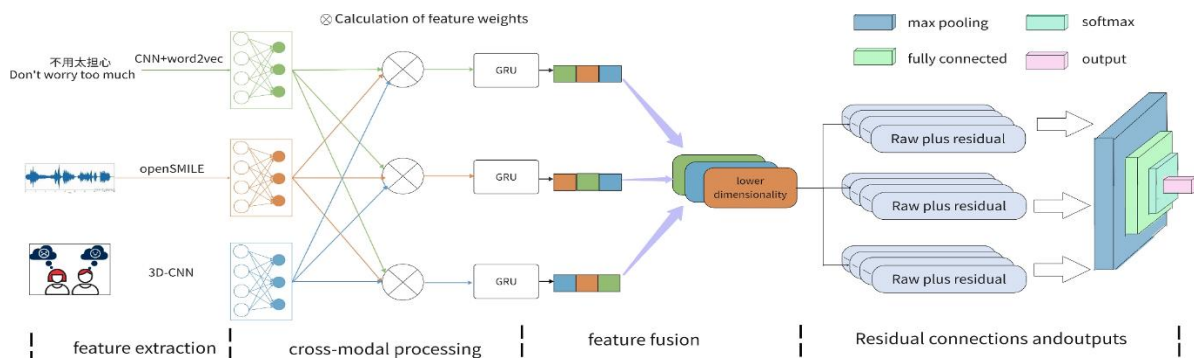

Рис. 1. Архітектура гібридної мультимодальної моделі з механізмами крос-модальної уваги для класифікації емоцій

Для розпізнавання емоцій застосовуються комбінації глибоких архітектур: ResNet-50 для візуальної модальності та Bi-LSTM для аудіальної. Наведемо детальний покроковий опис методу гібридної моделі з механізмами уваги для класифікації емоцій у мультимодальних медіаданих [1].

Крок 1. Попередня обробка мультимодальних даних. Вхідні дані піддаються обробці: для візуальної модальності зображення обличчя нормалізуються до діапазону [0, 1] за формулою:

$$x_{norm} = \frac{x - x_{min}}{x_{max} - x_{min}}, \quad (1)$$

де x – значення пікселя зображення; x_{norm} – нормалізоване зображення; x_{max} та x_{min} – максимальне та мінімальне значення пікселя відповідно.

Для аудіо виконується екстракція MFCC-коефіцієнтів з використанням віконної функції Хеммінга:

$$w(n) = 0.54 - 0.46 \cos\left(\frac{2\pi n}{N-1}\right), \quad (2)$$

де $w(n)$ – значення віконної функції Хеммінга в точці n ; N – довжина фрейму в відліках; n – індекс відліку.

Крок 2. Витягнення ознак з візуальної модальності за допомогою CNN. Для обробки зображень обличчя використовується навчена мережа ResNet-50 з трансферним навчанням. Процес описується як оптимізація функції втрат на цільовому домені:

$$\theta^* = \arg \min_{\theta} \mathcal{L}_{\mathcal{D}_T}(f_{\theta}(X_T), Y_T) + \lambda R(\theta, \theta_S), \quad (3)$$

де θ – параметри моделі для задачі; θ_S – параметри попередньо навченої моделі на вихідному домені; X_T, Y_T – дані та мітки цільового домену; $\mathcal{L}_{\mathcal{D}_T}$ – функція втрат на цільовому домені; $R(\theta, \theta_S)$ – регуляризаційний член; λ – коефіцієнт регуляризації.

ResNet використовує залишкові з'єднання для вирішення проблеми зникаючих градієнтів:

$$y = \mathcal{F}(x, \{W_i\}) + x, \quad (4)$$

де x – вхідний тензор блоку; y – вихідний тензор блоку; $\mathcal{F}(x, \{W_i\})$ – залишкове відображення, що навчається; $\{W_i\}$ – набір ваг шарів у блоці;

3. Витягнення ознак з аудіальної модальності за допомогою Bi-LSTM [3]. Послідовність MFCC-ознак подається на вхід двонаправленого LSTM. Вентиль забування LSTM контролює, яку інформацію з попереднього стану слід зберегти:

$$f_t = \sigma(W_f \cdot [h_{t-1}, x_t] + b_f), \quad (5)$$

де f_t – вентиль забування на кроці часу t ; σ – сигмоїдна функція активації; W_f – матриця ваг вентилля забування; h_{t-1} – прихований стан з попереднього кроку; x_t – вхідний вектор на кроці t ; b_f – вектор зміщень вентилля забування. Вхідний вентиль визначає, яку нову інформацію слід додати:

$$i_t = \sigma(W_i \cdot [h_{t-1}, x_t] + b_i), \quad (6)$$

де i_t – вхідний вентиль; W_i – матриця ваг вхідного вентилля; b_i – вектор зміщень вхідного вентилля.

Крок 4. Механізм self-attention для аудіальної модальності. Для виділення найважливіших часових сегментів аудіосигналу застосовується механізм self-attention. Обчислюються оцінки важливості для кожного прихованого стану:

$$e_{ti} = v_a^T \tanh(W_a h_i + U_a s_{t-1}), \quad (7)$$

де e_{ti} – оцінка важливості i -го прихованого стану; v_a – навчальний вектор параметрів уваги; W_a , U_a – матриці ваг механізму уваги; h_i – прихований стан на кроці i ; s_{t-1} – стан декодера на попередньому кроці. Нормалізовані ваги уваги обчислюються за допомогою функції *softmax*.

Крок 5. Механізм крос-модальної уваги. Для виявлення взаємозв'язків між візуальною та аудіальною модальностями застосовується механізм крос-модальної уваги на основі архітектури трансформера:

$$\text{Attention}(Q, K, V) = \text{softmax}\left(\frac{QK^T}{\sqrt{d_k}}\right)V, \quad (8)$$

де Q – матриця запитів (*queries*) з однієї модальності; K – матриця ключів (*keys*) з іншої модальності; V – матриця значень (*values*) з іншої модальності; d_k – розмірність ключів (використовується для нормалізації); *softmax*($\cdot$) – функція *softmax*, застосована до кожного рядка матриці.

Крок 6. Мультимодальна фузія. Усі вектори ознак з різних модальностей об'єднуються: візуальні, аудіальні та текстові (якщо доступні).

Крок 7. Класифікація емоцій. Вихідний шар з функцією активації Softmax виконує класифікацію у одну з категорій (наприклад, радість, смуток, гнів, страх, здивування, огида, нейтральність). Функція Softmax обчислює ймовірність належності до кожного класу:

$$\sigma(z)_j = \frac{e^{z_j}}{\sum_{k=1}^K e^{z_k}}, \quad (9)$$

Крок 8. Навчання моделі. Для цього використовується функція категоріальної крос-ентропії, що мінімізує різницю між прогнозованим та справжнім розподілом емоцій.

Крок 9. Оцінка ефективності трансферного навчання. Ефективність трансферного навчання можна оцінити через коефіцієнт покращення продуктивності порівняно з навчанням з нуля.

$$\Delta_{TL} = \frac{Acc_{TL} - Acc_{scratch}}{Acc_{scratch}} \times 100\% \quad (10)$$

Таким чином, метод гібридних моделей з механізмами крос-модальної уваги є одним із найефективніших підходів для класифікації емоцій у мультимодальних медіаданих, досягаючи точності понад 78% на складних датасетах, таких як IEMOCAP та RAVDESS [3].

Список використаних джерел:

1. Wang, Y., Song, W., Tao, W., et al. (2022). A Systematic Review on Affective Computing: Emotion Models, Databases, and Recent Advances. *ArXiv preprint* arXiv: 2203.06935.
2. Golovanevsky, M., Eickhoff, C., Singh, R. (2022). Multimodal Attention-based Deep Learning for Alzheimer's Disease Diagnosis. *ArXiv preprint* arXiv:2206.08826.
3. Liang, P. P., Zadeh, A., Morency, L.-P. (2022). Foundations and Trends in Multimodal Machine Learning: Principles, Challenges, and Open Questions. *ArXiv preprint* arXiv:2209.03430.

Польовик Ілля Леонідович, здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту інформаційних технологій

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, Україна

Науковий керівник: Мінухін Сергій Володимирович, доктор технічних наук, професор

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, Україна

ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМ РЕНДЕРИНГУ: EEVEE У BLENDER ТА LUMEN В UE5

Дослідження методів рендерингу у реальному часі з фокусом на Eevee у програмі Blender та Lumen в рушії Unreal Engine 5 є одним із провідних напрямів сучасної комп'ютерної графіки. Попит на фотореалізм у інтерактивних застосунках, зокрема у відеоіграх, у віртуальній та доповненій реальності, в архітектурних візуалізаціях і в навчальних симуляторах, зростає щороку. Розробник має забезпечити водночас високу візуальну достовірність і сталу частоту кадрів на різних апаратних конфігураціях. Порівняння Eevee та Lumen дає змогу визначити сильні сторони різних підходів до глобального освітлення, відбиттів і тіней, а також виробити практичні критерії вибору технології для конкретних завдань.

Blender є універсальною системою створення тривимірного контенту з відкритим кодом. Підсистема Eevee спирається на растеризацію та обчислення в екранному просторі, що забезпечує високу швидкість на користувацьких конфігураціях [1]. Для досягнення правдоподібності використовують відбиття в екранному просторі, затінення навколишнього середовища в екранному просторі, контактні тіні, а також світлові проби і запікання непрямого освітлення [5]. Правильне розміщення проб і ретельно налаштована післяобробка, зокрема керування експозицією, сэйвом і глибиною різкості, підвищують правдоподібність сцени без значної втрати швидкості оновлення кадрів.

Unreal Engine 5 пропонує систему динамічного глобального освітлення Lumen, що поєднує представлення сцени та інформацію з екранного простору для розрахунку непрямих перекидів світла і відбиттів [4]. Lumen автоматично реагує на зміни геометрії, матеріалів і джерел світла без потреби у повторному запіканні карт, що пришвидшує ітерації під час створення рівнів. У сукупності з віртуальними картами тіней та за наявності відповідного обладнання з апаратним трасуванням променів Lumen забезпечує природні тіні, коректні міжповерхневі перекиди та стабільні відбиття, що покращує сприйняття глибини і матеріальності сцени.

Оптимізація рендерингу у реальному часі охоплює технічні та художні рішення. До технічних належать рівні деталізації для геометрії, атласування і потокове завантаження текстур, інстансування повторюваних об'єктів, керована прозорість, обмеження кількості активних джерел світла і раціональне формування тіней. Вагомий ефект дають технології підвищення роздільності з часовим відновленням, а також рішення виробників відеокарт, що відновлюють деталізацію з нижчої внутрішньої роздільності. Для кількісної оцінки використовують індекс ефективності рендерингу IER (1), індекс якості зображення QPI (2), та інтегральний індекс IX (3). До художніх рішень належать фізично коректні матеріали PBR,

збалансована освітленість, контроль експозиції та цілеспрямована кольорокорекція [3]:

$$IER = \frac{FPS}{GPU\_usage + CPU\_usage}, \quad (1)$$

де:

IER - індекс ефективності рендерингу;

FPS - кількість кадрів за 1 секунду;

GPU_usage - завантаження графічного процесора, %;

CPU_usage - завантаження центрального процесора, %.

$$QPI = \frac{SSIM}{Latency \times \sigma}, \quad (2)$$

де:

QPI - індекс якості зображення;

SSIM - структурна подібність;

Latency - затримка, мс;

σ - умовний коефіцієнт артефактів.

$$IX = \frac{IER + QPI}{2}, \quad (3)$$

де:

IX - інтегральний індекс ефективності;

IER - індекс ефективності рендерингу;

QPI - індекс якості зображення.

У контексті підсистеми Eevee об'єми освітленості це множина точок у просторі сцени, де зберігається усереднена інформація про непряме світло; під час рендерингу ця інформація відтворює глобальне освітлення без дорогих обчислень трасування. Такі об'єми реалізуються світловими пробами для освітленості та відбитків і є ефективними для статичних та умовно статичних інтер'єрів [5]. Кубічні карти відбиттів додають переконливості металам і глянцю, а відбиття в екранному просторі підсилюють локальні дзеркальні ефекти. Водночас об'єкти поза полем зору камери та складні багаторазові перекиди світла можуть відтворюватися обмежено, тому щільність проб, радіуси впливу та фільтрацію підбирають експериментально з урахуванням цільової продуктивності.

Lumen орієнтовано на динаміку сцени. Будь-які зміни освітлення, рухливі світильники, відчинення дверей чи руйнування негайно впливають на глобальне освітлення і відбиття без повторного запікання. Це скорочує обсяг ручної праці і спрощує цикл ітерацій, але підвищує вимоги до графічного процесора і до уважного налаштування якості глобального освітлення та відбитків Lumen, а також системи віртуальних карт тіней і післяобробки. Для відкритих просторів корисною є комбінація Lumen із системою геометрії Nanite для ефективного подання високої деталізації [6], тоді як в інтер'єрах головною перевагою виступає природність перекидів світла і контактних тіней.

Порівняння Eevee і Lumen доцільно проводити на однакових тестових сценах з фіксованими параметрами. Необхідно визначити типи та інтенсивність джерел світла, властивості матеріалів з різною шорсткістю і ступенем металічності, наявність мікродеталей і об'ємних ефектів, а також траєкторії камери [2]. Критерії

оцінювання охоплюють фотореалістичність, стійкість до артефактів і продуктивність, а також виробничу придатність, що включає швидкість ітерацій, потребу у запіканні та складність налаштування.

Загальний висновок підтверджує комплементарність підходів Eevee і Lumen. Eevee надає передбачувану продуктивність і простий цикл ітерацій. Lumen забезпечує природну реакцію освітлення на динаміку сцени і підвищену фотореалістичність. Зважене поєднання цих інструментів у єдиному виробничому процесі допомагає збалансувати якість зображення та швидкодію і одночасно зменшити витрати на створення контенту.

Список використаних джерел:

1. Blender Foundation. Render Settings. URL: https://docs.blender.org/manual/uk/4.1/render/eevee/render_settings/index.html (дата звернення: 06.11.2025).
2. Epic Games. Light Types and Their Mobility in Unreal Engine. URL: <https://dev.epicgames.com/documentation/en-us/unreal-engine/light-types-and-their-mobility-in-unreal-engine> (дата звернення: 06.11.2025).
3. Khronos Group. PBR Guide. URL: <https://www.khronos.org/pbr> (дата звернення: 06.11.2025).
4. Epic Games. Using Lumen Global Illumination. URL: https://dev.epicgames.com/documentation/en-us/twinmotion/using-lumen-global-illumination?application_version=2023 (дата звернення: 06.11.2025).
5. Blender Foundation. Light Probes. URL: https://docs.blender.org/manual/uk/dev/render/eevee/light_probes/index.html (дата звернення: 06.11.2025).
6. Epic Games. Nanite Virtualized Geometry in Unreal Engine 5. URL: <https://docs.unrealengine.com/5.0/en-US/nanite-virtualized-geometry-in-unreal-engine> (дата звернення: 06.11.2025).

Черкасов Андрій Дмитрович, здобувач вищої освіти факультету Комп'ютерна інженерія та управління

«Харківський Національний університет радіоелектроніки», Україна

Науковий керівник: Татарников Андрій Олександрович, асистент кафедри Комп'ютерних Інтелектуальних Технологій та Систем

«Харківський Національний університет радіоелектроніки», Україна

ЗАСТОСУВАННЯ ЗГОРТКОВИХ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ ТА 3D-ДАНИХ ДЛЯ АВТОМАТИЗОВАНОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ ОЦІНКИ ВГОДОВАНОСТІ ВЕЛИКОЇ РОГАТОЇ ХУДОБИ

На сучасному етапі розвитку точного тваринництва (Precision Livestock Farming), безконтактний та об'єктивний контроль за станом здоров'я тварин є ключовим фактором економічної ефективності. Оцінка вгодованості (Body Condition Score, BCS) – це метод моніторингу енергетичного балансу ВРХ.

Актуальність проблеми полягає в тому, що традиційна візуальна або пальпаційна оцінка за 5-бальною шкалою вимагає значного часу та високої кваліфікації персоналу. Це призводить до неточностей та варіативності, оскільки оцінка є суб'єктивною та залежить від спостерігача. Важливо зазначити, що використання лише ваги тварини є недостатнім, оскільки вага та BCS не мають прямої кореляції. Це робить класифікацію BCS окремим, важливим завданням, яке не вирішується простим зважуванням [1].

Існуючі спроби автоматизації BCS часто покладаються на 2D-зображення, що є чутливими до освітлення та ракурсу. Методи, що використовують 3D-камери, демонструють вищу точність бо дозволяють аналізувати геометрію тіла.

Метою роботи є вирішення задачі класифікації BCS шляхом поєднання методів комп'ютерного зору та глибокого навчання.

Запропонований метод починається з отримання 3D-даних (карти глибини або хмари точок) тіла тварини за допомогою безконтактної стереосистеми. Наступним кроком є автоматична сегментація ключових анатомічних областей, що визначають BCS, зокрема ділянок хребта, ребер та тазових кісток. На відміну від 2D-методів, 3D-дані дозволяють проводити точний аналіз геометричної форми та кривизни цих ділянок, що є індикатором для оцінки [2].

Залежно від представлення даних, це можуть бути архітектури типу PointNet++, для прямої обробки хмар точок або 3D-CNN для аналізу воксельних сіток. Для підвищення надійності та нівелювання помилок, пов'язаних з невдалим ракурсом зйомки, пропонується використання ансамблевих моделей, які агрегують дані, отримані з декількох ракурсів. Завершальним етапом є навчання моделі на розміченому наборі даних (3D-скани, зіставлені з експертними оцінками BCS) для вирішення задачі 5-класової класифікації. Запропоноване рішення полягає у використанні інтелектуальної моделі на базі 3D-даних для об'єктивної класифікації BCS [3].

Впровадження такої системи на фермах дозволить створити надійний інструмент для щоденного, нестресового моніторингу стану стада, вчасного

виявлення проблем з годівлею та здоров'ям. Це доповнить системи контролю ваги, формуючи комплексну картину "цифрового фенотипу" тварини та підвищуючи загальну ефективність управління господарством.

Список використаних джерел:

1. Spoliansky, R., та ін. Automated body condition scoring of dairy cows using a 3D-camera // Journal of Dairy Science. – 2016.
2. Спосіб оцінювання живої ваги тварин за екстер'єрними характеристиками з використанням неймережевих методів обробки зображень : пат. 158255 У Україна, МПК A01K29/00 / Торба А. А., Мегель Ю. Є., Руденко О. Г., Безсонов О. О., Єлісєєв А. О., Колісник М. М., Сотников О. М., Ілюнін О. О.; заявник і власник Харківський національний університет радіоелектроніки. – № u202400906; заявл. 22.02.2024; опубл. 15.01.2025, Бюл. № 3/2025. – URL: <https://sis.nipo.gov.ua/uk/search/detail/1836732/>
3. Salau, J., та ін. Automated body condition scoring using 3D computer vision and deep learning // Computers and Electronics in Agriculture. – 2022.

Руденко Артем Андрійович, здобувач вищої освіти факультету Комп'ютерна інженерія та управління

«Харківський Національний університет радіоелектроніки», Україна

Науковий керівник: Татарников Андрій Олександрович, асистент кафедри Комп'ютерних Інтелектуальних Технологій та Систем

«Харківський Національний університет радіоелектроніки», Україна

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ МАШИННОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ АНОМАЛІЙ У МЕРЕЖЕВОМУ ТРАФІКУ

Сучасні комп'ютерні мережі постійно зіштовхуються з проблемою зростання кількості та складності кібератак. Традиційні методи захисту, що базуються на сигнатурному аналізі, не здатні ефективно виявляти нові або змінені типи загроз. У зв'язку з цим актуальним є використання методів машинного навчання (ML) для виявлення аномалій у мережевому трафіку, що дозволяє ідентифікувати нетипову поведінку системи на основі аналізу даних.

Підхід до виявлення аномалій за допомогою ML ґрунтується на створенні моделі, яка навчається на звичайному («нормальному») трафіку та в подальшому фіксує відхилення від очікуваної поведінки. Для цього застосовуються алгоритми класифікації, кластеризації та методи без учителя. Найпоширенішими є алгоритми K-Nearest Neighbors (KNN), Support Vector Machine (SVM), Random Forest, Isolation Forest, а також Autoencoder для глибокого аналізу даних [1].

Класифікаційні методи, такі як Support Vector Machine (SVM) та Random Forest, демонструють високу точність у виявленні аномалій за наявності маркованих даних, адже здатні ефективно відокремлювати нормальний трафік від підозрілого. Проте їхнє використання потребує попередньої розмітки вибірки, що часто є складним у реальних мережевих умовах. У таких випадках все більшого поширення набувають автоенкодера, які навчаються відтворювати нормальний трафік і фіксують аномалії за рівнем похибки реконструкції [2].

Особливо перспективним напрямом є використання гібридних моделей, що поєднують декілька методів машинного навчання для досягнення балансу між точністю та швидкістю системи. Наприклад, поєднання автоенкодера для виявлення підозрілих шаблонів з алгоритмом класифікації SVM дозволяє підвищити можливості знаходження аномалій у мережевих середовищах.

Ще одним викликом є забезпечення інтерпретованості моделей. Глибокі нейронні мережі часто діють як «чорні скриньки», тому для критичних систем безпеки важливо розуміти, чому модель позначила певну подію як аномалію. Для цього застосовуються методи пояснюваного машинного навчання, які дають змогу відобразити вплив вхідних параметрів на рішення моделі [3].

Використання машинного навчання у сфері безпеки мереж дає змогу автоматизувати процес аналізу великого обсягу даних, виявляти невідомі атаки та адаптувати систему до нових загроз у режимі реального часу. Подальші дослідження в цій галузі спрямовані на підвищення точності моделей, зменшення кількості хибнопозитивних спрацьовувань та інтеграцію з системами виявлення

вторгнень (IDS) нового покоління, що поєднують аналітику великих даних, глибоке навчання та хмарні технології.

Список використаних джерел:

1. Boateng E., Otoo J., Abaye D., Basic Tenets of Classification Algorithms K-Nearest-Neighbor, Support Vector Machine, Random Forest and Neural Network: A Review. Journal of Data Analysis and Information Processing. 2020. vol 8. No. 4.
2. Torabi H., Mirtaheri S.L., Greco S., Practical autoencoder based anomaly detection by using vector reconstruction error. Cybersecurity 6, 2023. URL: <https://doi.org/10.1186/s42400-022-00134-9> (дата звернення 05.11.2025)
3. Zouinina S., Model Interpretability: Making Sense of Complex Models. Medium. 2024. URL: <https://medium.com/@sarahzouinina/model-interpretability-making-sense-of-complex-models-5427f76084ef> (дата звернення: 05.11.2025)

Чіп Святослав, здобувач вищої освіти факультету комп'ютерних інформаційних технологій

Західноукраїнський національний університет, Україна

Лось Марія, здобувачка вищої освіти факультету комп'ютерних інформаційних технологій

Західноукраїнський національний університет, Україна

Козак Аліна, здобувачка вищої освіти факультету комп'ютерних інформаційних технологій

Західноукраїнський національний університет, Україна

ІЄРАРХІЧНИЙ ЕНКОДЕР ДЛЯ АТРИБУЦІЇ, ГЕНЕРАЦІЇ СЕГМЕНТІВ І СУБ'ЄКТИВНОСТІ

Запропонований метод розглядає три задачі як узгоджений багатозадачний процес обробки природної мови над спільним текстовим корпусом: авторська атрибуція (багатокласова класифікація), генерація відсутніх/нових сегментів тексту (умовне доповнення), та класифікація суб'єктивних запитань (бінарна/багатокласова класифікація). Усі задачі поділяють єдину трансформерну основу та словникову розмітку, а також використовують узгоджені протоколи попередньої обробки даних. Стратегія багатозадачного навчання дозволяє спільному енкодеру вчитися стабільнішим і більш універсальним ознакам стилю, змісту та прагматики, що підвищує узагальнювальну здатність кожної окремої підзадачі [1–4, 11, 16].

Корпус формується з документів, речень та (для запитань) коротких висловлювань. Для авторської атрибуції до кожного фрагмента додається мітка автора; для задачі генерації підготовлюються масковані або пропущені спани, а також умови (ключові слова/підказки/контекстні речення); для класифікації суб'єктивності питання/речення маркуються як «суб'єктивне/об'єктивне» або за градаціями суб'єктивності. Текст нормалізується, токенизується WordPiece/власним байт-парним токенизатором, зберігаються розриви речень і абзаців як структурні індекси для ієрархічної агрегації [1, 5, 6, 12]. Для балансування класів використовуються стратифіковані спліти, ваги класів, а також слабке розширення даних (перефразування, синонімізація, EDA-операції) з контролем смислової інваріантності [17].

Ядром системи є багатомовний/доменно-адаптований BERT (або його аналог), який кодує токени у контекстні ембеддинги. Для збереження багаторівневих сигналів (лексика—синтаксис—дискурс) поверх токенів ознак застосовується ієрархічна агрегація: (а) токен→речення (self-attention pooling), (б) речення→документ (hierarchical attention), (в) опційно — дискурсивні графові зв'язки для довгих документів [1, 7, 8, 13]. Таке шарування корисне і для стилеметрії автора (макро-ритм, пунктуаційні патерни), і для виявлення суб'єктивності (лексико-прагматичні маркери), і для генерації (узгодженість сегментів) [9, 10].

Підхід енкодер для атрибуції, генерації сегментів і суб'єктивності:

1. Авторська атрибуція. На виході енкодера використовується стилеметричний проєктор: багатоголовий self-attention для вибіркового

фокусування на маркерах стилю + MLP із softmax над множиною авторів. За потреби додається контрастивний допоміжний лосс з «якорями» автора (author prototypes) для зменшення міжкласного перетину в латентному просторі [2, 9].

2. Генерація сегментів на основі BERT. Для інфілінгу спанів застосовується span-masking (SpanBERT-подібна стратегія) або «BERT-енкодер + легкий авторегресивний декодер» (BERT2BERT) для умовної генерації сегментів за контекстом. Навчальна мета — поєднання маскованого мовного моделювання (MLM) зі словопослідовним крос-ентропійним лоссом для декодера; під час інференсу — beam search/Top- p семплінг із обмеженнями стилю/довжини [3, 14, 15].

3. Класифікація суб'єктивних запитань. Використовується багаторівнева (ієрархічна) голова: токеніві вектори агрегуються в представлення висловлювання; далі — шар ко-уваги між запитанням і його контекстом (наприклад, попередній діалог/джерельний документ) і MLP-класифікатор. За потреби застосовується фокальна втрата для класів із рідкою суб'єктивністю [7, 8, 18].

Система навчається спільно з комбінованою втратою:

$$\mathcal{L} = \lambda_{\text{auth}} \mathcal{L}_{\text{CE}}^{\text{author}} + \lambda_{\text{gen}} (\mathcal{L}_{\text{MLM}} + \mathcal{L}_{\text{AR}}) + \lambda_{\text{subj}} \mathcal{L}_{\text{CE}}^{\text{subj}},$$

де ваги λ автоматично адаптуються за гетероскедастичною невизначеністю або методом динамічних градієнтів, щоб уникати домінування однієї підзадачі [11]. Оптимізація — AdamW з лінійним зменшенням швидкості навчання та warmup; регуляризація — dropout, label smoothing, Stochastic Weight Averaging [1, 4, 11].

Для корпусів зі специфічним стилем (наукові тексти, публіцистика, соцмережі) застосовується подальше донавчання енкодера на немаркованих даних (MLM) та адаптерні шари (parameter-efficient tuning). Для задачі генерації додаються контейнти «стилю автора» як умовні теги; для атрибуції — стилеметричні фічі (довжини речень, частота пунктуації) в пізньому ф'южені; для суб'єктивності — лексикони емоцій/модальностей як додаткові сигнали, інтегровані через ф'южн-проектор [2, 9, 12, 19].

Авторська атрибуція: macro-F1, balanced accuracy, ECE-калібрування; стійкість перевіряється cross-domain/leave-author-out сплітами [2, 9]. Генерація: автоматичні метрики (BLEU/ROUGE/BERTScore), а також людська оцінка узгодженості, стилю та фактичності; для інфілінгу — exact span match та перплексія [14, 15]. Суб'єктивність: macro-F1/ROC-AUC, Robustness-тести на перефразування, зовнішні валідуючі набори [7, 8, 18]. Для всієї системи проводиться абляційний аналіз впливу багатозадачності та ієрархічної агрегації.

Запроваджується перевірка фактичності для згенерованих сегментів (retrieval-augmented валідація або NLI-фільтрація), контроль авторських прав, політики приватності, детектування зсувів (bias) й аудит помилок. Для критичних сценаріїв застосовується конфіденційне логування та human-in-the-loop рецензування [10, 16, 20].

Список використаних джерел:

1. Devlin, J., Chang, M.-W., Lee, K., & Toutanova, K. (2019). BERT: Pre-training of Deep Bidirectional Transformers for Language Understanding. NAACL-HLT.
2. Stamatos, E. (2009). A survey of modern authorship attribution methods. Journal of the American Society for Information Science and Technology, 60(3), 538–556.
3. Joshi, M., Chen, D., Liu, Y., Weld, D., Zettlemoyer, L., & Levy, O. (2020). SpanBERT: Improving pre-training by representing and predicting spans. TACL, 8, 64–77.

4. Vaswani, A., et al. (2017). Attention Is All You Need. NeurIPS.
5. Wu, Y., et al. (2016). Google's Neural Machine Translation System: Bridging the Gap between Human and Machine Translation. arXiv:1609.08144.
6. Mikolov, T., Chen, K., Corrado, G., & Dean, J. (2013). Efficient Estimation of Word Representations in Vector Space. ICLR (workshop).
7. Yang, Z., et al. (2016). Hierarchical Attention Networks for Document Classification. NAACL-HLT.
8. Liu, P., Qiu, X., & Huang, X. (2016). Recurrent Neural Network for Text Classification with Multi-Task Learning. IJCAI.
9. [9] Kestemont, M., et al. (2019). Overview of the Cross-domain Authorship Attribution Task at PAN 2019. CLEF.
10. Gehrmann, S., Strobel, H., & Rush, A. (2019). GLTR: Statistical Detection and Visualization of Generated Text. ACL demo.
11. Kendall, A., Gal, Y., & Cipolla, R. (2018). Multi-Task Learning Using Uncertainty to Weigh Losses. CVPR.
12. Gururangan, S., et al. (2020). Don't Stop Pretraining: Adapt Language Models to Domains and Tasks. ACL.
13. Lin, Z., et al. (2017). A Structured Self-Attentive Sentence Embedding. ICLR.
14. Rothe, S., Narayan, S., & Severyn, A. (2020). Leveraging Pre-trained Checkpoints for Sequence Generation Tasks. TACL, 8, 264–280.
15. Holtzman, A., et al. (2020). The Curious Case of Neural Text Degeneration (Top-k/Top-p). ICLR.
16. Ruder, S. (2017). An Overview of Multi-Task Learning in Deep Neural Networks. arXiv:1706.05098.
17. Wei, J., & Zou, K. (2019). EDA: Easy Data Augmentation Techniques for Boosting Performance on Text Classification Tasks. EMNLP (short).
18. Pang, B., & Lee, L. (2004). A Sentimental Education: Sentiment Analysis Using Subjectivity Summarization. ACL.
19. Houlisby, N., et al. (2019). Parameter-Efficient Transfer Learning for NLP. ICML.
20. Nie, Y., et al. (2020). Adversarial NLI: A New Benchmark for Natural Language Understanding. ACL.

Пелих Павло Петрович, здобувач вищої освіти Інституту Комп'ютерних Наук та Інформаційних Технологій

Національний Університет "Львівська Політехніка", Україна

Науковий керівник: Нарушинська Ольга Олександрівна, асистент, кафедра Автоматизовані системи управління

Національний Університет "Львівська Політехніка", Україна

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА СИСТЕМА АВТОМАТИЗОВАНОЇ ВАЛІДАЦІЇ ФОРМАТУВАННЯ ОФІСНИХ ДОКУМЕНТІВ НА ОСНОВІ НЕЙРОМЕРЕЖЕВОГО АНАЛІЗУ

Перевірка академічних та адміністративних документів, таких як автобіографії, мотиваційні листи чи звіти, вимагає суворого дотримання як стилістичних норм оформлення, так і семантичної відповідності шаблону. Ручна валідація є трудомістким процесом, схильним до людських помилок, а існуючі автоматизовані засоби, як правило, перевіряють або лише граматику, або форматування, ігноруючи контекст. Це створює потребу в розробці інтелектуальної системи, здатної проводити комплексну, контекстно-залежну перевірку.

Постановка задачі

Метою дослідження є розробка гібридної системи, що поєднує семантичний аналіз на основі великих мовних моделей (LLM) [1] та стилістичну перевірку на основі правил для автоматичного виявлення помилок у структурованих документах формату .docx. Система повинна не лише ідентифікувати невідповідності, але й точно локалізувати їх та надавати рекомендації щодо виправлення.

Матеріали та методи

В основі розробленої системи лежить двокомпонентний гібридний алгоритм [2], що забезпечує глибокий аналіз документа на стилістичному та семантичному рівнях.

На першому етапі LLM-аналізатор виконує семантичний розбір тексту документа. Модель, що базується на архітектурі трансформерів [3, 4], ідентифікує логічні блоки (наприклад, титульна сторінка, основний текст, підписи до рисунків, фрагменти коду) та, на основі цього аналізу, генерує динамічний набір правил оформлення (req.txt). Ці правила є контекстно-залежними: вимоги до форматування (розмір шрифту, стиль, міжрядковий інтервал) визначаються для кожного семантичного блоку окремо.

На другому етапі rule-based парсер, використовуючи бібліотеку python-docx [5], витягує з .docx файлу повну метадату про форматування кожного елемента (параграфа, фрагмента тексту) і зберігає її у структурованому вигляді metadata.json (рис. 1).

На фінальному етапі модуль валідації зіставляє фактичні атрибути форматування з metadata.json із контекстно-залежними правилами, згенерованими LLM [1] у req.txt. Такий гібридний підхід [2] дозволяє виявляти помилки, які ігноруються традиційними методами, наприклад, неправильний стиль тексту у підписі до таблиці, навіть якщо сам текст граматично коректний (рис. 2).

```

130  "paragraphs": [
131    {
132      "runs": [
133        {
134          "run_number": 1,
135          "text": "Ковальчук Андрій Олександрович",
136          "markdown_text": "Ковальчук Андрій Олександрович",
137          "font": {
138            "name": "Times New Roman",
139            "size": 11.0,
140            "bold": null,
141            "italic": null,
142            "underline": null,
143            "strike": false,
144            "color": null
145          }
146        }
147      ]
148    },
149    {
150      "paragraph_number": 2,
151      "style": "Normal",
152      "text": "Ковальчук Андрій Олександрович",
153      "spacing": {
154        "line_spacing": 1.0,
155        "line_spacing_rule": "SINGLE (0)"
156      },
157      "runs": [
158        {
159          "run_number": 1,
160          "text": "Ковальчук Андрій Олександрович",
161          "markdown_text": "Ковальчук Андрій Олександрович",
162          "font": {
163            "name": "Times New Roman",
164            "size": 11.0,
165            "bold": null,
166            "italic": null,
167            "underline": null,
168            "strike": false,
169            "color": null
170          }
171        }
172      ]
173    },
174    {
175      "paragraph_number": 3,
176      "style": "Normal",
177      "text": "Я, Ковальчук Андрій Олександрович, народився 14",
178      "spacing": {
179        "line_spacing": 1.0,
180        "line_spacing_rule": "SINGLE (0)"
181      },
182      "runs": [
183        {
184          "run_number": 1,
185          "text": "Я, Ковальчук Андрій Олександрович, народився 14",
186          "markdown_text": "Я, Ковальчук Андрій Олександрович, народився 14",
187          "font": {
188            "name": "Times New Roman",
189            "size": 11.0,
190            "bold": null,
191            "italic": null,
192            "underline": null,
193            "strike": false,
194            "color": null
195          }
196        }
197      ]
198    }
199  ]
200 }

```

Рис. 1. Збережена метадата в форматі json.

```

=====
REQUIREMENTS CHECK RESULTS
=====
1. ✓ Language Check
   Expected: ukrainian, Found: Ukrainian detected

2. o Page Format Check
   Expected: A4 (Cannot verify programmatically)

3. ✓ Font Family Check
   Expected: Times New Roman, Pass rate: 87.5%

4. ✓ Font Size Check
   Expected: 14.0pt, Pass rate: 95.8%

5. ✓ Line Spacing Check
   Expected: 1.5, Pass rate: 87.5%

-----
Summary: 4 passed, 0 failed, 1 skipped, 0 warnings
=====

DETAILED ERROR INFORMATION
=====

● Font Family: Incorrect font family found
  Expected: Times New Roman
  Specific Issues:
    1. Paragraph 3, Run 6
       Text: "3 вересня 2014 року по грудень..."
       Font: Arial (expected: Times New Roman)
    2. Paragraph 3, Run 7
       Text: "ІнфоСофт"
       Font: Arial (expected: Times New Roman)
    3. Paragraph 3, Run 8
       Text: "» (м. Київ). У зв'язку з реорг..."
       Font: Arial (expected: Times New Roman)

```

Рис. 2. Результати роботи валідатора.

Основні результати

Розроблено програмний комплекс у вигляді CLI-утиліти, що реалізує запропонований алгоритм. Система успішно обробляє вхідні .docx документи, генерує проміжні артефакти (metadata.json, text.md) та фінальний звіт у форматах .json та .md. Звіт містить детальний перелік виявлених стилістичних та семантичних помилок, точну локалізацію (номер параграфа та фрагмента тексту) та пропозиції щодо їх виправлення. Тестування на наборі з 30 документів продемонструвало високу точність системи у виявленні невідповідностей, які пропускаються стандартними засобами перевірки.

Висновки

Запропонований гібридний підхід [2], що поєднує семантичну гнучкість LLM [1] та точність rule-based аналізу, є ефективним рішенням для комплексної автоматизованої перевірки структурованих документів. Розроблена система дозволяє значно підвищити якість та швидкість валідації документів, зменшити кількість ручної роботи та мінімізувати вплив людського фактора.

Список використаних джерел:

1. OpenAI. GPT-4 Technical Report. // arXiv:2303.08774. — 2023.
2. Zhang Y., Li X., Wang M. *Hybrid Approaches for Document Validation: Combining Rule-Based and Neural Methods*. // ACM Transactions on Information Systems. — 2021. — Vol. 39, No. 3.
3. Vaswani A., et al. *Attention is All You Need*. // Advances in Neural Information Processing Systems. — 2017. — Vol. 30.
4. Devlin J., Chang M.-W., Lee K., Toutanova K. *BERT: Pre-training of Deep Bidirectional Transformers for Language Understanding*. // Proceedings of the 2019 Conference of the North American Chapter of the Association for Computational Linguistics. — 2019.
5. *python-docx Documentation*. URL: <https://python-docx.readthedocs.io/>

Салабай Богдан Степанович, здобувач вищої освіти кафедри автоматизованих систем управління

Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Науковий керівник: Рудавський Денис Володимирович, професор кафедри автоматизованих систем управління

Національний університет «Львівська політехніка», Україна

ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА ДЛЯ АКАДЕМІЧНОГО ОБМІНУ НАУКОВИМИ ПУБЛІКАЦІЯМИ

Сучасні цифрові технології дедалі активніше застосовуються у науковій сфері, зокрема в підготовці, обробці та публікації результатів досліджень. Щодня університети, наукові центри та дослідницькі колективи генерують великі обсяги інформації, яка потребує впорядкованого представлення, зручного доступу та надійного зберігання. Водночас традиційні способи публікації наукових матеріалів часто не відповідають сучасним вимогам щодо швидкості, відкритості та інтерактивності [1].

Багато дослідників, особливо молодих, стикаються з труднощами у поширенні власних результатів. Відсутність універсальної платформи для публікації, слабка взаємодія між авторами та редакторами, а також недостатня структурованість матеріалів знижують ефективність обміну знаннями [2]. Крім того, студентські роботи практично не потрапляють у глобальний науковий простір через обмежену видимість регіональних досліджень та відсутність цифрового архівування [3].

Метою роботи є розробка інформаційної системи для публікації статей за результатами наукових досліджень, яка забезпечує ефективну взаємодію між користувачами системи та автоматизує ключові етапи підготовки наукових матеріалів до публікації.

Об'єкт дослідження: процес розробки інформаційної системи для публікацій та цифрового зберігання результатів наукових досліджень.

Предмет дослідження: методи розробки інформаційної технології та функціональні компоненти системи для публікації наукових статей у веб-середовищі.

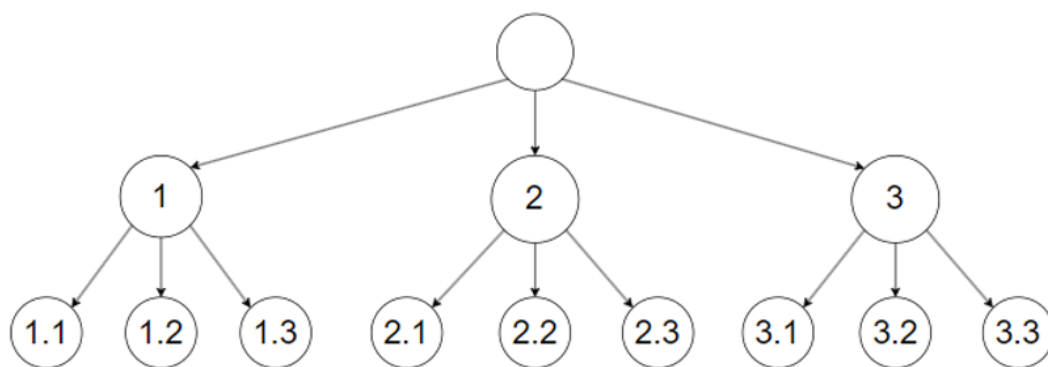

Рис. 1 Дерево проблем

Побудовано дерево проблем, яке виявило три основні гілки перешкод:

Перша гілка: відсутність доступних інструментів для публікації

- Відсутність інструменту для публікації з метаданими
- Обмежена видимість студентських та регіональних досліджень
- Низький рівень цифрового архівування

Друга гілка: технічні та організаційні бар'єри

- Складна система реєстрації та перевірки особи
- Відсутність україномовного інтерфейсу
- Технічна складність розгортання платформ з відкритим кодом

Третя гілка: обмежена аналітика та взаємодія

- Відсутність статистики активності
- Неможливість фільтрувати за темою чи автором
- Відсутність зворотного зв'язку та оцінки

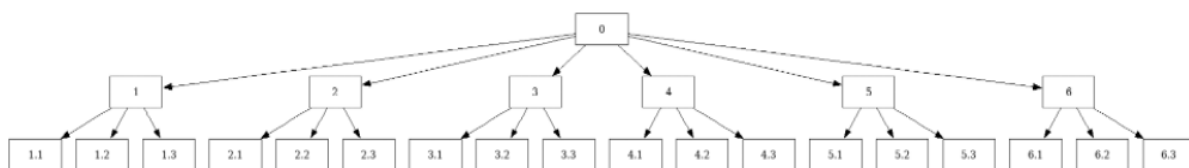

Рис. 2 Дерево цілей

На основі дерева проблем сформовано дерево цілей, що включає шість основних напрямів: реєстрація та авторизація, профіль користувача, публікація наукових статей, пошук і фільтрування, перегляд аналітики, адміністрування контенту

Інформаційна система реалізована з використанням класичної архітектури клієнт-сервер з чітким поділом на логічні рівні:

Клієнтська частина (фронтенд): HTML + CSS + JavaScript з окремими файлами стилів та логіки для кожної сторінки. Компоненти багаторазового використання зберігаються в каталозі components/.

Серверна частина (бекенд): реалізована на PHP, забезпечує обробку запитів, управління сесіями та взаємодію з базою даних. Файл db.php у папці config/ забезпечує централізоване підключення до MySQL.

База даних: реляційна база даних MySQL для зберігання інформації про користувачів, публікації та збережені об'єкти. Структура бази включає таблиці: Users, Articles, Images, Saved Articles.

Файлова система: папка uploads/ для зберігання завантажених зображень та PDF-документів з посиланнями в базі даних.

Система забезпечує наступний функціонал:

- Створення облікових записів користувачів з підтвердженням через email
- Додавання публікацій із зазначенням метаданих (назва, автор, рік, ключові слова)
- Сортування матеріалів за тематикою та рівнем популярності
- Перегляд повних текстів і пошук за заданими критеріями
- Модерація контенту для забезпечення якості публікацій
- Статистика переглядів та завантажень
- Система підписок між користувачами

База даних включає три ключові сутності:

Таблиця Users: зберігає дані користувачів (id, username, email, password, avatar, bio, display_name, created_at).

Таблиця Articles: містить наукові статті (id, user_id, title, content, created_at, is_draft, reading_time).

Таблиця Followers: реалізує функціонал підписок за схемою «багато-до-багатьох» (id, follower_id, following_id, created_at).

Взаємозв'язки між таблицями реалізовано через зовнішні ключі, що забезпечує цілісність даних та ефективність запитів.

Запропонована система відповідає сучасним викликам цифровізації науки та створює ефективне середовище для обміну науковими знаннями. Подальший розвиток системи може включати інтеграцію з міжнародними наукометричними базами даних, впровадження механізмів рецензування, підтримку багатомовності та інтеграцію з API для присвоєння DOI та взаємодії з ORCID і Google Scholar.

Список використаних джерел:

1. Martens K. The future of scientific publishing – [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://www.researchgate.net/publication/248077096_The_future_of_scientific_publishing
2. EuroIntervention. The future of scientific publishing – [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://eurointervention.pcronline.com/article/the-future-of-scientific-publishing>
3. Public Knowledge Project. Open Journal Systems Documentation – [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://docs.pkp.sfu.ca/>

Дорикевич Андрій Андрійович, здобувач вищої освіти інституту комп'ютерних наук та інформаційних технологій (ІКНІ)

Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Науковий керівник: Сенета Мар'яна Ярославівна, канд. фіз.-мат. наук, доцент, кафедра Автоматизовані системи управління, Інститут комп'ютерних наук та інформаційних технологій

Національний університет «Львівська політехніка», Україна

ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА ДЛЯ ВІДСТЕЖЕННЯ ДИНАМІЧНИХ ПАРАМЕТРІВ СПЕЦТЕХНІКИ(АВТОКРАНІВ) У РЕАЛЬНОМУ ЧАСІ

Вступ

Розвиток сучасних систем моніторингу технічного стану спецтехніки (для наглядного прикладу будуть розглядатися автокрани) зумовлений потребою у підвищенні рівня безпеки, ефективності та надійності експлуатації. Автокрани, як складні мехатронні системи, вимагають постійного контролю за станом основних вузлів і агрегатів, особливо під час виконання вантажопідйомних операцій. Традиційні методи технічної діагностики часто мають періодичний характер і не дозволяють виявляти відхилення у роботі в реальному часі. Тому розробка інформаційної системи для відстеження динамічних параметрів автокранів у реальному часі є актуальним завданням інженерної галузі.

Мета дослідження

Метою роботи є створення інформаційної системи, що забезпечує моніторинг технічного стану та динамічних параметрів автокранів у режимі реального часу з можливістю оброблення, збереження й візуалізації даних для своєчасного виявлення потенційних несправностей.

Матеріали та методи

Для реалізації поставленої мети використано сенсорні модулі, мікроконтролерну платформу Arduino Mega 2560 та модуль бездротової передачі даних ESP8266 Wi-Fi. Дані з датчиків навантаження, температури, вібрації та кута нахилу передаються на центральний сервер, де обробляються програмним забезпеченням, створеним у середовищі Python із використанням бібліотек Pandas та Matplotlib для аналітики та візуалізації.

Для визначення рівня навантаження на стрілу автокрана застосовано математичну модель, засновану на принципі рівноваги моментів:

$$M_{стр} = F_{вант} \times L_{вант}, \quad (1)$$

де $M_{стр}$ — момент на стрілі; $F_{вант}$ — сила навантаження; $L_{вант}$ — плече дії сили.

Результати

Під час тестування прототипу система стабільно передавала дані з частотою 5 Гц, забезпечуючи безперервний моніторинг стану техніки. Отримані результати продемонстрували можливість точного виявлення коливань основних параметрів. Приклад усереднених показників наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

№	Параметр	Позначення	Одиниця вимірювання	Середнє значення
1	Кут нахилу стріли	α	градуси	45
2	Вібрація опорної системи	A_v	м/с ²	0,8
3	Навантаження на гак	Fвант	Н	1800
4	Температура гідросистеми	Tгідр	°C	65

Зміна навантаження та температури гідросистеми автокрана у часі

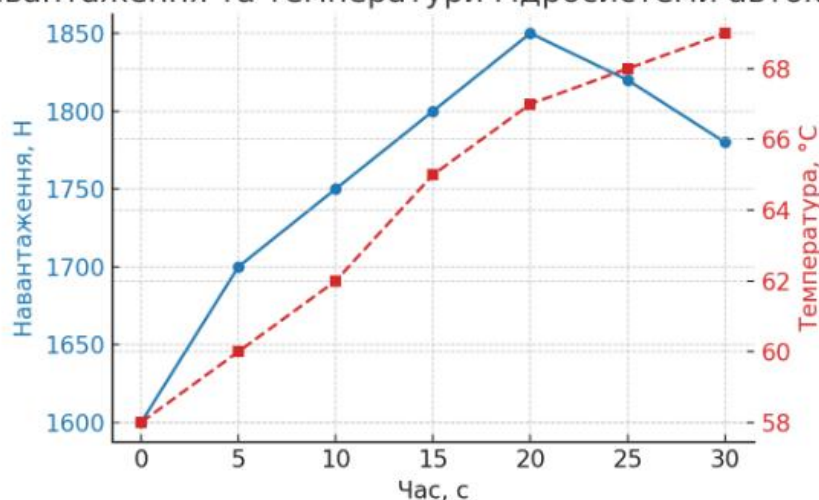

Рис. 1. Графік зміни навантаження та температури гідросистеми автокрана під час випробувань

Висновки

Розроблена інформаційна система дозволяє здійснювати безперервний контроль технічного стану автокранів у реальному часі, забезпечуючи оперативне реагування на зміни у роботі систем. Використання відкритих апаратних платформ і сучасних методів оброблення даних забезпечує доступність та гнучкість впровадження системи у промислових умовах. Подальші дослідження передбачають інтеграцію алгоритмів штучного інтелекту для прогнозування відмов обладнання та оптимізації технічного обслуговування.

Список використаних джерел:

1. Гаврилюк І. В., Кузьменко П. О. Системи моніторингу технічного стану спецтехніки. Вісник НТУ «ХПІ», 2020, №3, с. 54–61.
2. Петров С. М. Автоматизовані системи контролю параметрів машин. Наукові праці ХНТУ, 2021, №12, с. 88–93.
3. Arduino Documentation. Available at: <https://docs.arduino.cc>
4. Python Software Foundation. Python Language Reference, version 3.11.

Данилко Андрій Зеновійович, здобувач вищої освіти за спеціальністю
«Інженерій програмного забезпечення»
*ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом» (МАУП), м. Київ,
Україна*

Науковий керівник: Кавун Сергій Віталійович, канд. техн. наук, професор
*ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом» (МАУП), м. Київ,
Україна*

МЕТОДИ ПІДВИЩЕННЯ ДОСТУПНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ВЕБ-ПОРТАЛІВ ВІДПОВІДНО ДО СТАНДАРТУ WCAG 2.1 (НА ПРИКЛАДІ RADA.GOV.UA)

Забезпечення веб-доступності державних інформаційних ресурсів є вимогою міжнародних (Конвенція ООН [4]) та національних стандартів (ДСТУ ISO/IEC 40500:2015 [3]), а також ключовим елементом цифрової інклюзії в Україні [5, 11]. Недоступність веб-порталів обмежує права близько 15% громадян з функціональними обмеженнями [4, с.16]. Незважаючи на вимоги законодавства, саме практична реалізація доступності є недостатньою. Це підтверджується аудитом одного з головних законодавчих порталів держави - rada.gov.ua.

Метою дослідження є розробка та обґрунтування комплексу інженерних рішень та методів покращення доступності державних веб-застосунків до рівня WCAG 2.1 AA на прикладі аналізу та покращення прототипу компонентів порталу Верховної ради України.

Застовано комбінований спосіб перевірки:

1. автоматизоване тестування (Google Lighthouse [10], Axe DevTools [7]) для виявлення технічних порушень;
2. ручне тестування (VoiceOver [9], клавіатурна навігація [8]) для оцінки реального користувацького досвіду та виявлення логічних бар'єрів.

Аудит rada.com.ua показав загальний показник доступності 73% (Lighthouse) та 38 унікальних порушень (Axe DevTools), 10 з яких мають статус «Критичні» і 28 - «Серйозні». Найбільш критичні прблеми стосуються принципів доступності **Robust** та **Operable**:

- **Некоректна реалізація ARIA (SC 4.1.2):** Системні помилки у структурі компонента вкладок (Tabs, id="myTab2"), зокрема порушення правил вкладеності ([role]s are not contained by their required parent element) та відсутність необхідних дочірніх ролей. Це руйнує семантику віджету для допоміжних технологій (АТ) [2].

- **Відсутність доступних імен та міток (SC 3.3.2, SC 2.4.4):** Критичне порушення для елемента вибору мови (<select class="selectpicker">), який не має асоційованої мітки. Логотип сайту, реалізований як посилання (), не має розпізнаваного імені.

- **Дефіцит клавіатурної підтримки (SC 2.1.1, SC 2.4.7):** Ручне тестування підтвердило відсутність чіткого видимого фокусу та неможливість повноцінної навігації (перемикання вкладок стрілками) у динамічних компонентах.

• **Порушення контрасту та семантики (SC 1.4.3, SC 1.3.1, SC 3.1.1):** Виявлено недостатній колірний контраст (напр., 2.84:1), порушення структури списків (`<li>` без `<ul>`) та відсутність атрибуту мови на `<html>` [1].

Розроблено комплекс інженерних методів:

• **Корекція ARIA-розмітки:** Застосування правильних ролей (tablist, tab, tabpanel), станів (aria-selected) та властивостей відповідно до патернів ARIA Authoring Practices [13]. Надання доступних імен (aria-label) елементам без тексту.

• **Впровадження клавіатурної навігації та керування фокусом:** Реалізація обробників подій JavaScript для навігації стрілками [8] та чіткого візуального фокусу (:focus-visible).

• **Відновлення семантики:** Додавання lang="uk", корекція структури HTML [6], підвищення контрасту до мінімуму 4.5:1.

Очікується, що впровадження цих методів дозволить усунути до 100% критичних порушень Axe DevTools та підвищити показники Lighthouse до >95%.

Отже, аналіз підтвердив наявність вагомих перепон доступності на ключовому державному сервісі України, що узгоджується з іншими дослідженнями [12]. Розроблено комплекс інженерних методів, який сфокусований на коректному застосуванні ARIA, є практичним рішенням для підвищення відповідності державних веб застосунків до рівня WCAG 2.1 AA.

Список використаних джерел:

1. W3C / WAI. Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.1 : W3C Recommendation 05 June 2018. URL: <https://www.w3.org/TR/WCAG21/>.
2. W3C / WAI. Accessible Rich Internet Applications (WAI-ARIA) 1.2 : W3C Recommendation 08 March 2021. URL: <https://www.w3.org/TR/wai-aria-1.2/>.
3. ДСТУ ISO/IEC 40500:2015. Інформаційні технології. Настанови з доступності веб-контенту (WCAG) (ISO/IEC 40500:2012, IDT). К. : ДП «УкрНДНЦ», 2015.
4. Організація Об'єднаних Націй. Конвенція про права осіб з інвалідністю : прийнята 13 груд. 2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71.
5. Постанова КМУ. Про затвердження Порядку функціонування єдиної державної системи електронного урядування : від 06.09.2017 № 670. URL: <https://www.google.com/search?q=https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/670-2017-%D0%BF>.
6. MDN Web Docs. Accessibility (Доступність). URL: <https://developer.mozilla.org/en-US/docs/Web/Accessibility>.
7. Deque Systems. Axe-core documentation. URL: <https://www.deque.com/axe/documentation/>.
8. Gannon L. Best practices for keyboard navigation in modern web applications. *Smashing Magazine*. 2023. URL: <https://www.smashingmagazine.com/>.
9. WebAIM. Screen Reader User Survey Results. URL: <https://webaim.org/projects/screenreadersurvey/>.
10. Google Lighthouse. Accessibility scoring guide. URL: <https://developer.chrome.com/docs/lighthouse/accessibility/scoring>.
11. Шевченко А. І. Проблеми доступності веб-сайтів органів державної влади України для осіб з особливими потребами. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2021. № 3 (15). С. 45–52.
12. W3C WAI. WAI-ARIA Authoring Practices (APG) 1.2. URL: <https://www.w3.org/WAI/ARIA/apg/>.

Штинда Віктор, здобувач вищої освіти факультету комп'ютерних інформаційних технологій

Західноукраїнський національний університет, Україна

МОДЕЛЬ РОЗПІЗНАВАННЯ ЇЖІ НА ОСНОВІ РОЗПІЗНАВАННЯ ОБРАЗІВ

Метою є побудова двокласового класифікатора зображень для розрізнення категорій їжі із підвищеною здатністю до узагальнення завдяки керованій аугментації тренувальних прикладів. Формально, маємо вибірку $\mathcal{D} = \{(x_i, y_i)\}_{i=1}^N$, де $x_i \in \mathbb{R}^{H \times W \times 3}$ — RGB-зображення, $y_i \in \{0,1\}$ — мітки класів. Потрібно відшукати параметри θ моделі $\hat{y} = f_{\theta}(x) \in [0,1]$, які мінімізують бінарну крос-ентропію та забезпечують стабільно високу якість на відкладеній вибірці.

Дані організовано у директоріях train/ та test/ із підпапками за назвами класів; для чесного порівняння конфігурацій використовуються однакові розбиття, а фінальна оцінка здійснюється на «чистій» підмножині, не залученій до вибору гіперпараметрів. Для відтворюваності фіксуються генератори випадковостей (tf.random.set_seed(42)), версії бібліотек і апаратна конфігурація; журнали навчання, параметри й ваги найкращої моделі зберігаються.

Попередня обробка передбачає декодування зображень у формат RGB, зміну розміру до 224×224 пікселів і нормалізацію інтенсивностей поділом на 255, що уніфікує просторово-яскравісні характеристики та відповідає вхідній розмірності мережі. Для підвищення узагальнюваності застосовується аугментація лише на тренувальній множині: невеликі повороти, горизонтальні та вертикальні зсуви, помірне масштабування, shear-зсув і горизонтальне віддзеркалення з fill_mode="nearest"; для валідаційної й тестової множин аугментації вимикаються, зберігаючи лише нормалізацію. Потоки даних формуються за допомогою ImageDataGenerator.flow_from_directory з параметрами target_size=(224,224), class_mode='binary', batch_size=32, причому тренувальні батчі перемішуються, а валідаційні/тестові подаються у фіксованому порядку.

Архітектура моделі відповідає компактній схемі Tiny-VGG: два послідовні блоки Conv2D(3×3, ReLU)–Conv2D(3×3, ReLU) з подальшим MaxPool2D(2×2) виконують екстракцію ознак з послідовним зменшенням просторової роздільності та збагаченням семантики; на виході використано Flatten і щільний шар Dense(1, activation='sigmoid') для оцінювання ймовірності належності до позитивного класу. Вибір малих ядер та помірної кількості фільтрів зменшує число параметрів і ризик перенавчання на відносно невеликому датасеті.

Оптимізація здійснюється методом Adam, а цільовою функцією є бінарна крос-ентропія:

$$\mathcal{L}(\theta) = -\frac{1}{N} \sum_{i=1}^N [y_i \log \hat{y}_i + (1 - y_i) \log (1 - \hat{y}_i)], \quad (1)$$

де $\hat{y}_i = f_{\theta}(x_i)$.

Для виявлення робочого режиму швидкості навчання порівнюються щонайменше три значення $\eta \in \{10^{-3}, 10^{-4}, 10^{-2}\}$ за незмінних решти налаштувань; основною метрикою контролю є точність (Accuracy), додатково обчислюються AUC,

Precision, Recall і F1. Для стабілізації навчання застосовуються EarlyStopping з моніторингом `val_loss` і відновленням найкращих ваг та ReduceLROnPlateau для зменшення η за настання плато; у випадку дисбалансу класів використовуються ваги класів, пропорційні оберненим частотам, а за потреби додаються Dropout або L2-регуляризація.

Експериментальний протокол передбачає 10–20 епох навчання з ранньою зупинкою, логування кривих `accuracy/val_accuracy` та `loss/val_loss` і однаковий набір аугментацій для всіх конфігурацій. Формальний вибір фінальної конфігурації здійснюється за максимальною та стабільною валідаційною точністю (усереднення останніх кількох епох) без деградації `val_loss`. За отриманими кривими навчання найкращим виявився режим із $\eta = 10^{-3}$, що демонструє монотонне зростання якості та помірний розрив між тренувальною і валідаційною точністю, тоді як $\eta = 10^{-4}$ дає повільніше збіження, а $\eta = 10^{-2}$ призводить до деградації до рівня випадкового вгадування.

Підсумкове оцінювання виконується на відкладеній підмножині, не використаній у виборі гіперпараметрів; окрім Accuracy, подаються AUC, Precision, Recall, F1 і матриця помилок для виявлення зон систематичної плутанини, а за можливості — бутстреп-оцінки 95% довірчих інтервалів і приклади TP/FP/TN/FN для інтерпретації. Інференс реалізується конвеєром читання файлу, перетворення у RGB, зміни розміру до 224×224 , нормалізації, передбачення $\hat{p} = f_{\theta}(x)$ та порогового рішення 0.5 з виведенням класу й імовірності; для практичної перевірки наводяться візуалізації передбачень і хибних випадків. Якість контролюється відсутністю витоків між підмножинами, коректністю лише label-preserving аугментацій і моніторингом перенавчання; у разі потреби коригуються сила аугментацій, регуляризація та розклад швидкості навчання. Метод легко розширюється через transfer learning (MobileNetV2/EfficientNet-B0 з тонким донавчанням), удосконалені розклади LR (One-Cycle, warm-up), калібрування імовірностей (temperature scaling) та інтерпретаційні підходи на кшталт Grad-CAM; для відтворення публікуються ваги, скрипти інференсу, журнали навчання, фіксовані seed і версії бібліотек.

Список використаних джерел:

1. Bossard, L., Guillaumin, M., & Van Gool, L. (2014). Food-101 – Mining Discriminative Components with Random Forests. ECCV 2014. (Офіційна сторінка датасету Food-101).
2. He, K., Zhang, X., Ren, S., & Sun, J. (2016). Deep residual learning for image recognition. Proceedings of the IEEE Conference on Computer Vision and Pattern Recognition (CVPR), 770–778. <https://doi.org/10.1109/CVPR.2016.90>
3. Shorten, C., & Khoshgoftaar, T. M. (2019). A survey on image data augmentation for deep learning. Journal of Big Data, 6(60). <https://doi.org/10.1186/s40537-019-0197-0>
4. Kornblith, S., Shlens, J., & Le, Q. V. (2019). Do better ImageNet models transfer better? Proceedings of the IEEE/CVF Conference on Computer Vision and Pattern Recognition (CVPR), 2661–2671. <https://doi.org/10.1109/CVPR.2019.00277>
5. Min, W., Jiang, S., Liu, L., Rui, Y., & Jain, R. (2019). A survey on food computing. ACM Computing Surveys, 52(5), 92:1–92:36. <https://doi.org/10.1145/3329168>

Литвин Максим Юрійович, здобувач вищої освіти інституту комп'ютерних наук та інформаційних технологій

Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Науковий керівник: Опотяк Юрій Володимирович, канд.техн.наук, доцент кафедри автоматизованих систем управління

Національний університет «Львівська політехніка», Україна

МОДЕЛЬ ТА ЗАСОБИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ТРЕНУВАЛЬНИХ ПРОГРАМ

Сучасний розвиток цифрових технологій суттєво впливає на підхід до організації фізичних тренувань. Штучний інтелект (ШІ) стає важливим інструментом у створенні ефективних фітнес-застосунків, здатних допомагати користувачам досягати своїх цілей швидше та безпечніше. Модель використання ШІ у фітнес-програмах базується на автоматизованому підборі тренувань, контролі прогресу та адаптації програм відповідно до індивідуальних можливостей і результатів користувача.

Основна ідея полягає в тому, щоб фітнес-застосунок із вбудованими інтелектуальними алгоритмами міг аналізувати дії користувача під час занять — наприклад, тривалість, частоту, кількість виконаних підходів або досягнення конкретних цілей. На основі цих даних система формує персональні рекомендації: пропонує корекцію навантаження, зміну комплексу вправ чи плану тренувань. Такий підхід дає змогу уникати перевантаження, підвищити мотивацію та забезпечити більш стійкий прогрес.

Важливою складовою моделі є створення гнучкого інтерфейсу, який поєднує в собі елементи аналітики, рекомендаційної системи та візуалізації результатів. Інтелектуальний модуль може враховувати рівень підготовки, цілі користувача (покращення фігури, підтримка здоров'я, нарощення м'язової маси тощо) і на цій основі пропонувати індивідуальні тренувальні плани. Додатково можуть використовуватися алгоритми мотиваційної підтримки — нагадування, досягнення рівнів, система балів чи віртуальний тренер, який реагує на успіхи користувача.

Застосування ШІ у фітнес-додатках дозволяє не лише автоматизувати процес розробки програм, а й забезпечити інтелектуальний підхід до занять. Це сприяє більш раціональному використанню часу, підвищенню залученості користувачів і створенню персоналізованого досвіду тренувань. Таким чином, модель та засоби підвищення ефективності фізичних тренувальних програм із використанням штучного інтелекту становлять перспективний напрям розвитку сучасних цифрових фітнес-технологій, що поєднують науковий підхід, зручність і мотивацію до активного способу життя.

Ярош Олег Васильович, студент кафедри Інформаційних технологій
*Львівський національний університет ветеринарної медицини та
 біотехнологій імені С. З. Гжицького, Україна*

Науковий керівник: Чаплига В.М., д-р.техн.наук., проф.
*Львівський національний університет ветеринарної медицини та
 біотехнологій імені С. З. Гжицького, Україна*

МОДЕЛЮВАННЯ ТА КЛАСТЕРИЗАЦІЯ ТРАФІКУ ІОТ-МЕРЕЖ НА ОСНОВІ ТЕХНОЛОГІЇ LORAWAN

Сучасний розвиток Інтернету речей (IoT) зумовив необхідність створення масштабованих і енергоефективних систем зв'язку, здатних забезпечити обмін даними між великою кількістю сенсорних пристроїв. Однією з найбільш перспективних технологій у цьому напрямі є LoRaWAN (Long Range Wide Area Network) — бездротовий протокол, що забезпечує передачу даних на великі відстані з мінімальним енергоспоживанням [1].

Однак зі зростанням кількості пристроїв виникають проблеми перевантаження каналів, колізій пакетів і зниження якості обслуговування. Для підвищення ефективності роботи мереж IoT доцільним є використання методів кластеризації трафіку, які дозволяють оптимізувати розподіл навантаження між вузлами та гейтвеями [2].

Метою дослідження є розробка симуляційної моделі керування трафіком IoT-мережі на основі кластеризації ресурсів LoRaWAN для підвищення ефективності передачі даних, зменшення колізій і покращення енергоефективності.

Для досягнення мети проаналізовано архітектуру IoT-систем, принципи функціонування LoRaWAN-мереж, а також методи кластеризації для зниження навантаження на канали зв'язку.

Симуляційне середовище реалізовано мовою Python з використанням бібліотек scikit-learn, NumPy та matplotlib. Воно включає модулі трафіку, передачі даних, кластеризації та збору метрик. Під час моделювання порівнювалися два сценарії — з кластеризацією та без неї.

Результати експериментів показали, що застосування кластеризації трафіку дозволяє знизити рівень колізій у середньому на 20–25%, а коефіцієнт доставлення пакетів (Packet Delivery Ratio, PDR) зріс приблизно на 15%. Отримані показники свідчать про доцільність використання кластеризаційних методів під час побудови масштабованих IoT-систем на основі LoRaWAN, особливо в умовах великої кількості активних пристроїв.

Наукова новизна роботи полягає у створенні адаптивної моделі кластеризації, яка динамічно враховує параметри радіосигналу, рівень навантаження на гейтвей та інтенсивність передачі даних. Практичне значення полягає в можливості застосування результатів дослідження для планування, оптимізації та підвищення ефективності функціонування IoT-мереж у різних сферах — зокрема в агромоніторингу, системах “розумного міста”, промисловій автоматизації.

Список використаних джерел:

1. LoRa Alliance. *About LoRaWAN* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://loralliance.org/about-lorawan/>
2. Garlisi, D., Martino, A., Zouwayhed, J., Pourrahim, R., Cuomo, F. *Exploratory approach for network behavior clustering in LoRaWAN* [Електронний ресурс] // *Journal of Ambient Intelligence and Humanized Computing*. — 2023. — Vol. 14. — Режим доступу: <https://doi.org/10.1007/s12652-021-03121-z>

Гураль Роман Ростиславович, здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

ПІДТРИМКА КАР'ЄРНОГО ВИБОРУ В ІТ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕТОДУ АНАЛІЗУ ІЄРАРХІЙ

Сучасний ринок праці в галузі інформаційних технологій (ІТ) характеризується високою динамічністю та безліччю можливостей, що створює складне середовище для прийняття рішень для шукачів роботи. Кандидати стикаються із значним викликом інформаційного перевантаження, коли їм доводиться оцінювати численні суперечливі цілі. Основною проблемою є не брак інформації, а складність порівняння неоднорідних факторів, таких як матеріальні, кількісні характеристики (наприклад, зарплата, премії) та нематеріальні, якісні характеристики (наприклад, корпоративна культура, баланс між роботою та особистим життям, інтерес до проекту). Традиційні, неформальні методи оцінки, такі як прості списки «за/проти», є недостатніми, оскільки вони не дозволяють систематично зважувати ці суперечливі критерії, що часто призводить до неоптимального вибору кар'єри на основі когнітивних упереджень або одного домінуючого фактора [1, 6].

Для вирішення цієї проблеми необхідна структурована методологія. Багатокритеріальне прийняття рішень (Multiple-criteria decision-making, MCDM) забезпечує формальну основу для оцінки декількох варіантів за кількома критеріями [5, 6]. Серед методів MCDM найкраще підходить метод аналізу ієрархій (Analytic Hierarchy Process, АНР), розроблений Томасом Л. Сааті. Головною сильною стороною АНР є його перевірена здатність «систематично організовувати матеріальні та нематеріальні фактори» [1]. Хоча в науковій літературі широко висвітлюється використання АНР в управлінні людськими ресурсами (Human Resource Management, HRM) для відбору персоналу, тобто з точки зору компанії для відбору найкращого кандидата, це дослідження присвячене зворотній проблемі [3]. У цій роботі пропонується модель на основі АНР, розроблена спеціально для кандидата з метою оцінки та відбору оптимальної вакансії в сфері ІТ.

Методологія АНР базується на розбитті складної проблеми на ієрархічну структуру, після чого відбувається процес визначення пріоритетів та синтезу. Стандартний метод передбачає три окремі етапи. Перший — розбиття, під час якого проблема прийняття рішення структурується у 3-рівневу ієрархію: кінцева мета (рівень 1), критерії досягнення мети (рівень 2) та альтернативи, що підлягають оцінці (рівень 3). Другий етап — це визначення пріоритетів, що є основою АНР. Особа, яка приймає рішення, виконує серію парних порівнянь для всіх елементів на заданому рівні, оцінюючи їх відносну важливість стосовно елемента, що знаходиться вище них в ієрархії. Ці оцінки кількісно вимірюються за допомогою фундаментальної шкали Сааті від 1 до 9. Цей процес генерує матриці порівняння, з яких виводяться відносні вектори пріоритетів (ваги), які визначаються допустимою процедурою АНР. Третій етап — синтез і узгодженість. Локальні пріоритети альтернатив за кожним критерієм (нормований набір оцінок для кожного критерію) синтезуються для обчислення глобального пріоритету кожної альтернативи. Ключовою особливістю АНР є його діагностичний інструмент — коефіцієнт

узгодженості (Consistency Ratio, CR), який вимірює логічну транзитивність оцінок особи, яка приймає рішення. Значення CR нижче 0,10 вважається прийнятним, що вказує на логічність і надійність оцінок [2, 4].

На основі цієї методології та конкретних обмежень дослідження пропонується така 3-рівнева модель відбору вакансій в ІТ-сфері:

- Рівень 1 (мета): вибір оптимальної вакансії в ІТ-сфері. Це головна мета процесу прийняття рішень.
- Рівень 2 (критерії): цей рівень включає основні фактори, які кандидат повинен враховувати.
- Рівень 3 (альтернативи): цей рівень складається з конкретних, конкуруючих пропозицій роботи, які оцінює кандидат.

Застосування моделі відбувається за структурованим процесом. Спочатку кандидат (особа, яка приймає рішення) проводить парні порівняння критеріїв (рівень 2), щоб визначити свої особисті пріоритети. В результаті отримується вектор ваг критеріїв W (1):

$$W = [w_1, \dots, w_n], \quad (1)$$

де,

n – це кількість критеріїв;

w_n – це вага n -го критерію.

Цей вектор є унікальним кількісним «відбитком» переваг кандидата. Наступним кроком кандидат оцінює альтернативи (рівень 3), проводячи парні порівняння щодо кожного критерію окремо. Це генерує локальні вектори пріоритетів, по одному для кожного критерію, які кількісно оцінюють, наскільки добре кожна вакансія відповідає цьому конкретному фактору. Модель синтезує ці результати для отримання остаточного рейтингу. Глобальний пріоритет, або остаточний бал (P), для кожної альтернативи (A_i) обчислюється за допомогою формули адитивної агрегації (2):

$$P(A_i) = \sum_{j=1}^n w_j \cdot s_{ij}, \quad (2)$$

де,

n – це кількість критеріїв;

w_j – це загальна вага критерію j ;

s_{ij} – це локальний бал (пріоритет) альтернативи i щодо критерію j .

Альтернатива A_i з найвищим остаточним балом пріоритету P є кількісно оптимальним вибором, оскільки вона найкраще відповідає чітко визначеним і зваженим пріоритетам кандидата.

Підсумовуючи, ця робота представляє структуровану модель, яка перетворює складне, дуже суб'єктивне і часто стресове рішення про вибір вакансії в ІТ-сфері на прозорий і раціональний процес. Застосовуючи метод аналізу ієрархій, модель надає кандидатам надійну основу для деконструкції рішення, кількісної оцінки власних пріоритетів і систематичної оцінки того, як конкуруючі пропозиції відповідають поєднанню матеріальних і нематеріальних факторів. Використання в моделі парних порівнянь спрощує когнітивне навантаження, а коефіцієнт узгодженості забезпечує логічну обґрунтованість вхідних даних. Така формалізація проблеми «зворотного рекрутингу» є практичним інструментом підтримки прийняття рішень для ІТ-

фахівців, що дозволяє їм робити більш обґрунтований і виправданий вибір кар'єри, збалансувавши всі відповідні критерії.

Список використаних джерел:

1. Balubaid M., Alamoudi R. Application of the Analytical Hierarchy Process (AHP) to Multi-Criteria Analysis for Contractor Selection. *American Journal of Industrial and Business Management*. 2015. Vol. 05, no. 09. P. 581–589. URL: <https://doi.org/10.4236/ajibm.2015.59058> (дата звернення: 02.11.2025).
2. Ishizaka A., Labib A. Review of the main developments in the analytic hierarchy process. *Expert Systems with Applications*. 2011. URL: <https://doi.org/10.1016/j.eswa.2011.04.143> (дата звернення: 02.11.2025).
3. Nugroho A., Winardi B., Ajulian ZM A. Integration of AHP method in best employee selection: a multi-criteria decision analysis approach for decision making. *International Journal of Mechanical Computational and Manufacturing Research*. 2023. Vol. 12, no. 2. P. 40–45. URL: <https://doi.org/10.35335/computational.v12i2.119> (дата звернення: 09.11.2025).
4. Saaty T. L. Decision making with the analytic hierarchy process. *International Journal of Services Sciences*. 2008. Vol. 1, no. 1. P. 83. URL: <https://doi.org/10.1504/ijssci.2008.017590> (дата звернення: 30.10.2025).
5. Siekelova A., Podhorska I., Imppola J. J. Analytic Hierarchy Process in Multiple–Criteria Decision–Making: A Model Example. *SHS Web of Conferences*. 2021. Vol. 90. P. 01019. URL: <https://doi.org/10.1051/shsconf/20219001019> (дата звернення: 09.11.2025).
6. Use of the Analytic Hierarchy Process and Selected Methods in the Managerial Decision-Making Process in the Context of Sustainable Development / J. Stofkova et al. *Sustainability*. 2022. Vol. 14, no. 18. P. 11546. URL: <https://doi.org/10.3390/su141811546> (дата звернення: 08.11.2025).

Крук Ігор Ігорович, здобувач вищої освіти Інституту комп'ютерних наук та інформаційних технологій

Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Науковий керівник: Зварич Віктор Ігорович, канд. хім. наук, асистент кафедри автоматизованих систем управління

Національний університет «Львівська політехніка», Україна

ПРОГНОЗУВАННЯ МІСЬКИХ ТЕПЛОВИХ ОСТРОВІВ НА ОСНОВІ МАШИННОГО НАВЧАННЯ ТА СУПУТНИКОВИХ ДАНИХ

Міські теплові острови (МТО) характеризуються стійким підвищенням температури в межах урбанізованих територій у порівнянні з навколишніми сільськими зонами. Основними причинами цього явища є висока щільність забудови, заміна природних покривів імпервіозними поверхнями та антропогенна теплова емісія [1]. Застосування супутникової термальної зйомки (Landsat) разом з алгоритмами машинного навчання (ML) та глибинного навчання (DL) забезпечує можливість не лише високоточного картографування інтенсивності МТО, а й розробки прогнозних моделей для оцінки температурних змін при різних містобудівних втручаннях. У 2024–2025 роках спостерігається зростання досліджень, які поєднують спектральні індекси (NDVI - нормалізований диференціальний вегетаційний індекс, NDBI - індекс забудови, NDWI - нормалізований індекс вологості, альbedo) з моделями ML/DL для аналізу впливу урбанізації та моделювання сценаріїв пом'якшення теплового ефекту.

Наукова новизна. Узагальнення сучасних методів машинного навчання для виявлення та прогнозування МТО з фокусом на: (1) комбінуванні супутникових та геопросторових даних, (2) інтеграції геопросторових параметрів (близькість до водойм, висота і щільність забудови, фрагментація зелених просторів, показники локальних кліматичних зон) у моделювання, (3) застосуванні ансамблевих методів (XGBoost, Random Forest) для швидкого прогнозування температурних змін без необхідності нових супутникових знімків, (4) кількісній чутливості температури поверхні землі (Land Surface Temperature, LST) до керованих міських факторів для побудови сценаріїв політик.

Практична значимість. Адресні рекомендації на основі прогнозування УНІ дозволяє оцінювати температурні ефекти містобудівних рішень до їх впровадження. Рішення на основі ML-моделі надасть містобудівникам та планувальникам можливість інтерактивно тестувати різні сценарії (додавання парків, зміна матеріалів покриттів, трансформація вулиць) з миттєвим прогнозом змін температурного режиму. Це формує інструментарій для обґрунтованого прийняття рішень в умовах зростання теплових ризиків і дозволяє інтегрувати результати в процедури оцінки впливу на довкілля. Додатковою перевагою є можливість використання відкритих супутникових даних та адаптації методології для різних міст.

Предмет дослідження. Методології машинного навчання (XGBoost, Random Forest, Support Vector Regression, глибинні нейронні мережі, байєсівські моделі) для

прогнозування інтенсивності МТО на основі супутникових даних Landsat 8/9 та додаткових просторових і кліматичних предикторів при моделюванні містобудівних втручань.

Об'єкт дослідження. Урбанізовані території в різних кліматичних зонах, для яких доступні супутникові дані температури поверхні та індексів покриву, а також картографія локальних кліматичних зон. Первинний фокус - місто Львів як модельна територія для тренування та валідації прогнозової системи.

Системні огляди останніх років фіксують перехід від описових до прогнозних моделей, здатних передбачати температурні зміни при модифікації міського середовища [1, 2]. Глобальні дослідження демонструють важливість таких факторів як вітер, близькість до узбережжя, присутність синьо-зелених інфраструктур [3]. Кейси міських регенерацій демонструють статистично значущі зменшення інтенсивності поверхневого МТО після інтервенцій (збільшення рослинності, підвищення альбедо), а методи на основі Random Forest та XGBoost дозволяють кількісно визначити зв'язок між зниженням LST та зростанням NDVI/альбедо, що є основою для побудови прогнозних моделей [1].

Водночас існують певні обмеження: (1) моделі, навчені на даних одного міста, потребують адаптації для інших кліматичних умов; (2) обмежена доступність теплових зйомок через хмарність; (3) недостатнє врахування соціально-уразливих груп при реалізації рішень; (4) потреба в інструментах, які б дозволяли містобудівникам самостійно тестувати альтернативні сценарії без залучення дослідників для кожного прогнозу.

На рівні міста перспективними є гібридні фреймворки, що поєднують спектральні індекси (NDVI, NDBI, NDWI, альбедо), морфологічні показники (щільність/висота забудови, індекси імпервіозності), LCZ-класи, кліматичні та метеорологічні дані, демографію. Кількісні оцінки свідчать: приріст NDVI або альбедо на 25% здатен знизити LST на 0.1–1.4 °C, причому найбільший ефект спостерігається в найбільш перегрітих зонах [1, 3].

Місто Львів. Актуальні дослідження МТО Львова, проведені у 2024 році на основі супутникових даних та наземних вимірювань, виявили температурні піки 42–45 °C та чітко виражені острови в промислових зонах, на темних покрівлях і парковках [4]. Встановлено кореляції: NDVI негативно $r = -0.71$ (21 червня, 2024), NDBI позитивно $r = +0.7$ (21 червня, 2024) пов'язані з LST. Польові спостереження зафіксували різницю температур до 5.5 °C між теплими та прохолодними зонами, трав'яні покриття були на 9.7–16°C холоднішими за сусідні штучні поверхні (бруківка, асфальт) [4]. Ці емпіричні дані формують основу для навчання прогнозової моделі та її валідації. Застосування інтегрованого підходу з можливістю інтерактивного моделювання дало б змогу не лише діагностувати перегріті ділянки, але й кількісно оцінити очікуваний ефект від запланованих втручань (додавання парків, зміна покриттів) у часовій динаміці.

Висновок. Супутникові дані у поєднанні з сучасними підходами ML/DL формують методологічну основу для переходу від пасивного моніторингу до активного прогнозування МТО. Ансамблеві моделі (XGBoost, RF, SVR) разом з класифікацією LCZ, надають містобудівникам інструменти для швидкої оцінки містобудівних політик. Байєсівські моделі глибинного навчання додають можливість оцінки невизначеності прогнозів. Інтерактивне моделювання дозволяє

планувати цільові інтервенції (озеленення, підвищення альбедо, зміна морфології забудови) з прогнозом їх впливу до реалізації, що оптимізує розподіл ресурсів та знижує ризики. Напрямки подальших досліджень включають навчання моделей на даних кількох міст для кращої переносимості, інтеграцію додаткових предикторів (типи покрівель, матеріали) та соціально-економічних показників.

Список використаних джерел:

1. Mutani G., Scalise A., Sufa X., Grasso S. Synergising Machine Learning and Remote Sensing for Urban Heat Island Dynamics: A Comprehensive Modelling Approach. *Atmosphere*, 2024, 15. 1435. <https://doi.org/10.3390/atmos15121435>
2. Ahmed A.N., AlDahoul N., Aziz N.A., Huang Y.F., Sherif M., El-Shafie A. The Urban Heat Island Effect: A Review on Predictive Approaches Using Artificial Intelligence Models. *City and Environment Interactions*, 2025, 28. 100234. <https://doi.org/10.1016/j.cacint.2025.100234>
3. Kong G., Peng J., Corcoran J. Modelling Urban Heat Island Effects: A Global Analysis of 216 Cities Using Machine Learning Techniques. *Computational Urban Science*, 2025, 5. 18. <https://doi.org/10.1007/s43762-025-00178-w>
4. Polianskyi Yu., Kukhar I. Urban Heat Island effect and its influence on transformations in Lviv. *Ekonomichna ta Sotsialna Geografiya*, 2025, 93. 6–30. <https://doi.org/10.17721/2413-7154/2025.93.6-30>

СЕКЦІЯ 20.

СОЦІОЛОГІЯ ТА СТАТИСТИКА

Піхотіна Вікторія Сергіївна, здобувач 2-го курсу
факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Комих Наталія Григорівна, доцент кафедри психології
соціології та педагогіки
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ПРЕДМЕТ, ОБ'ЄКТ, МЕТОДИ ТА ФУНКЦІЇ СОЦІОЛОГІЇ

Соціологія як наука вивчає суспільство в його структурних, функціональних та динамічних аспектах, аналізуючи соціальні взаємодії, інститути, процеси та закономірності. Предмет соціології визначається як сукупність соціальних явищ і процесів, що виникають у взаємодії індивідів, груп і спільнот. Об'єктом є саме суспільство як цілісна система або його окремі елементи – соціальні групи, інститути, культури. Методи соціології поділяються на теоретичні та емпіричні, забезпечуючи комплексний підхід до дослідження. Функції соціології включають пізнавальну, практичну, ідеологічну та прогностичну, сприяючи розумінню та трансформації соціальної реальності.

Предмет соціології формувався історично, починаючи з робіт О. Конта, який ввів термін «соціологія» для позначення науки про суспільство. Сучасне розуміння предмета охоплює соціальну структуру, соціальні відносини, соціальну поведінку та соціальні зміни. Соціологія вивчає не окремі індивіди, а закономірності їхньої взаємодії в контексті соціальних систем. Це відрізняє соціологію від психології чи антропології, фокусуючи увагу на колективних аспектах людської діяльності [1, с. 15].

Об'єкт соціології – це реальність, на яку спрямоване дослідження. Загальним об'єктом є суспільство як система соціальних зв'язків. Конкретними об'єктами можуть бути соціальні інститути (сім'я, освіта, економіка), соціальні групи (класи, верстви, етноси), соціальні процеси (мобільність, урбанізація, глобалізація). У контексті агрономічної спеціальності об'єкт соціології розглядається через призму сільських спільнот, аграрних відносин та соціальних аспектів сільського господарства.

Методи соціології поділяються на загальнонаукові (аналіз, синтез, порівняння), спеціальні соціологічні (опитування, спостереження, експеримент) та кількісні/якісні. Емпірична соціологія спирається на збір первинних даних через анкетування, інтерв'ю, фокус-групи. Теоретичні методи включають структурно-функціональний аналіз, конфліктну теорію, символічний інтеракціонізм. Комплексне застосування методів забезпечує об'єктивність і валідність висновків.

Опитування є одним із найпоширеніших методів емпіричної соціології. Воно включає анкетне, інтерв'ю, телефонне, онлайн опитування. Вибірка може бути випадковою, стратифікованою чи квотною. Важливими є етапи: формулювання гіпотез, розробка інструментарію, пілотаж, аналіз даних. Надійність результатів залежить від репрезентативності вибірки та коректності питань. У сучасних умовах онлайн-опитування набирають популярності через швидкість і економічність [4, с. 112].

Спостереження як метод передбачає систематичне фіксування соціальних явищ без втручання дослідника. Розрізняють включене та невключене спостереження. Важливим є етичний аспект: інформована згода, анонімність. Метод ефективний для вивчення поведінки в природних умовах. Обмеженням є суб'єктивність інтерпретації та неможливість узагальнення на великі популяції.

Експеримент у соціології рідко застосовується в чистому вигляді через етичні та практичні труднощі, але використовується в лабораторних чи польових умовах. Кількісні методи включають статистичний аналіз, кореляцію, регресію. Якісні – контент-аналіз, дискурс-аналіз, біографічний метод. Поєднання кількісних і якісних підходів підвищує глибину дослідження [3, с. 78].

Пізнавальна функція соціології полягає в описі, поясненні та узагальненні соціальних фактів. Вона формує наукову картину суспільства, виявляє закономірності розвитку. Практична функція спрямована на розробку рекомендацій для соціальної політики, управління, освіти. Соціологія надає дані для прийняття рішень на державному, регіональному та локальному рівнях.

Ідеологічна функція соціології проявляється в формуванні суспільної свідомості, цінностей, норм. Вона критикує соціальні міфи, сприяє толерантності та соціальній солідарності. Прогностична функція дозволяє моделювати майбутні сценарії на основі трендів. Соціологічні прогнози використовуються в плануванні урбаністики, демографічної політики, ринку праці [1, с. 52].

У контексті агрономічної освіти соціологія застосовується для аналізу сільських спільнот, аграрних реформ, соціальних наслідків технологій. Соціологічні методи допомагають оцінити ефективність державних програм підтримки аграрного сектору, рівень задоволення селян умовами життя [2].

Емпірична соціологія є основою для прикладних досліджень. Вона включає етапи: постановка проблеми, вибір методу, збір даних, аналіз, інтерпретація. Важливим є дотримання принципів об'єктивності, репрезентативності, етики. У сучасному світі дані збираються через CAWI, CAPI, соціальні мережі [5, с. 120].

Теоретична соціологія розвиває парадигми: функціоналізм, конфліктологія, інтеракціонізм, феноменологія. Кожна парадигма пропонує свій погляд на предмет і об'єкт. Інтеграція парадигм дозволяє багатогранно аналізувати соціальні процеси.

Соціологія виконує критичну функцію, розкриваючи причини соціальних проблем: бідність, дискримінація, девіація. Вона сприяє соціальній справедливості через емпіричні докази. Роль соціології в освіті полягає у формуванні критичного мислення, розумінні глобальних викликів [3, с. 165].

Методи опитування еволюціонували з появою big data та AI. Використовується машинне навчання для аналізу відкритих відповідей, прогнозування трендів. Традиційні методи зберігають значення для глибокого розуміння. Валідизація інструментарію включає експертну оцінку, пілотаж, розрахунок надійності [4, с. 200].

Таким чином, предмет соціології – соціальні взаємодії та закономірності, об’єкт – суспільство та його елементи. Методи забезпечують емпіричну та теоретичну базу, функції – пізнавальний, практичний, ідеологічний і прогностичний вплив. Соціологія є динамічною наукою, що адаптується до сучасних викликів.

Список використаних джерел:

1. Соціологія : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В. І. Волович, М. І. Горлач, В. І. Кремень та ін. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 808 с.
2. Соціологія і політологія : курс лекцій для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОПП «Агрономія» спеціальності 201 «Агрономія» денної та заочної форми здобуття вищої освіти / уклад. Т. М. Борко, Д. О. Конопляник. Миколаїв : МНАУ, 2024. 161 с. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/17544> (дата звернення: 03.11.2025).
3. Соціологія: навчальний посібник для студентів усіх спеціальностей денної форми навчання, що вивчають «Соціологію» / О. В. Горпинич та ін. Київ : ДУТ, 2019. 235 с.
4. Паніотто В., Харченко Н. Методи опитування : підручник. Київ : Києво-Могилянська академія, 2017. 342 с.
5. Сапелкіна О. В., Чепурко Г. І. Емпірична соціологія : курс лекцій. Львів : Простір-М, 2018. 268 с.

Жир Юлія Олександрівна, здобувачки вищої освіти на бакалаврському рівні факультету публічного управління

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

Власюк Анна Дмитрівна, здобувачки вищої освіти на бакалаврському рівні факультету публічного управління

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

Науковий керівник: Кравець Ірина Михайлівна, кандидат економічних наук, доцент

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ В РОЗБУДОВІ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ

Актуальність. Соціальна справедливість є ключовим принципом і водночас метою функціонування сучасної соціальної держави. В умовах глобальних викликів ХХІ століття, таких як економічні кризи та військові конфлікти, значення цієї проблеми суттєво зростає. Соціальна держава як особлива форма суспільно-політичної організації спрямована на забезпечення реалізації принципу справедливості через створення ефективної системи соціального захисту, гарантування рівних можливостей для всіх громадян і справедливий розподіл суспільних ресурсів. Аналіз ролі соціальної справедливості у формуванні соціальної держави дозволяє глибше зрозуміти механізми розробки ефективної соціальної політики, спроможної забезпечити гідне життя кожної людини та сприяти гармонійному розвитку суспільства і нації загалом.

Метою цього дослідження є аналіз сутності та ролі соціальної справедливості в процесі розбудови соціальної держави, з'ясуванні її впливу на формування ефективної системи соціального захисту, забезпечення рівності можливостей громадян та зміцнення соціальної стабільності суспільства.

Ступінь досліджуваності проблеми. Важливість ролі соціальної справедливості в розбудові соціальної держави є предметом активних наукових досліджень сучасних учених, юристів, політологів і соціологів. Значний внесок у розроблення теоретичних і практичних аспектів соціальної справедливості зробили такі науковці, як Балагура Т.В., Комарова О.О., Федіна Н. В. та ін.

Основна частина. Справедливість — це морально-етичне поняття, що відображає один із базових принципів регулювання взаємин між людьми у процесі розподілу й перерозподілу соціальних благ. З етичного погляду вона виступає категорією, яка відображає відповідність між суспільно визнаними цінностями та їхнім реальним розподілом у суспільстві [1, с.106].

У процесі формування та розвитку демократичного суспільства особливу важливість набуває визнання держави як соціальної, адже лише за таких умов можна гарантувати захист прав і свобод громадян. Концепція соціальної держави передбачає рівність усіх громадян, що підтверджується положеннями Загальної декларації прав людини [2].

Ідея соціальної справедливості має глибокі філософські та теоретичні основи, які постійно зазнають змін у відповідь на трансформації суспільства. Сучасні

дослідники розглядають соціальну справедливість як багатовимірне поняття, яке охоплює економічні, політичні, правові, культурні та морально-етичні аспекти суспільного життя. Зокрема, вона передбачає не лише матеріальну рівність, а й справедливий доступ до освіти, медичних послуг, культурних надбань, участі в політичному житті та можливостей для соціальної мобільності. Таке комплексне бачення справедливості становить основу для формування концепції соціальної держави, орієнтованої на гармонійний розвиток усіх сфер суспільного життя [3, с.5].

Відповідно до Конституції України, держава несе відповідальність перед людиною за результати своєї діяльності, а її основним обов'язком є забезпечення та утвердження прав і свобод громадян. Як підкреслює Т.В. Балагура, засоби забезпечення соціальної справедливості охоплюють систему правових норм, інститутів та механізмів, спрямованих на реалізацію принципу рівності і створення ефективних соціальних гарантій [4, с. 31-32]. Проте, втілення принципу соціальної справедливості у практичну площину супроводжується низкою суттєвих бар'єрів, що перешкоджають забезпеченню рівноправного доступу до можливостей та справедливого перерозподілу суспільних благ. Серед найбільш значущих перешкод можна виділити: посилюється економічна нерівність між різними соціальними групами населення, зростає різниця в рівнях доходів, а значна частина матеріальних ресурсів зосереджується у володінні обмеженого кола осіб. Така ситуація формує замкнене коло, за якого фінансово забезпечені верстви продовжують нарощувати свої статки, тоді як малозабезпечені категорії не мають реальних шансів покращити своє життя аби відчувати стабільність та комфорт. Недосконалість системи соціального забезпечення також становить серйозну проблему. Відсутність або неналежне функціонування соціальних програм суттєво обмежує можливості отримати необхідні послуги. Нерівні освітні можливості створюють додаткові бар'єри для реалізації принципу справедливості. Обмежений доступ до професійного розвитку перешкоджає самореалізації особистості та гальмує вертикальну соціальну мобільність, закріплюючи існуючу соціальну стратифікацію. А дефіцит робочих місць та недостатня оплата праці лише посилюють цю соціальну напругу в суспільстві [5, с.5].

Незважаючи на численні виклики, досвід демократичних країн демонструє реальну можливість поступового подолання перешкод на шляху до соціальної справедливості. Головними чинниками успіху є політична рішучість державного керівництва, активна участь громадян та готовність до проведення системних реформ. Як свідчить практика європейських держав, впровадження принципів соціальної держави, навіть за умов економічних труднощів сприяє поступовому зниженню рівня нерівності та покращенню якості життя населення. Міжнародна підтримка та рух у напрямі європейської інтеграції надають додаткові стимули для реформування системи соціального захисту з урахуванням європейських стандартів. Співпраця з країнами ЄС, допомога від міжнародних організацій та впровадження сучасних практик у сферу соціальної політики здатні значно пришвидшити реалізацію позитивних змін [4, с.146-148].

Висновки. Соціальна справедливість виступає ключовим фактором у формуванні соціальної держави, визначаючи дієвість системи соціального захисту, забезпечення рівних можливостей для суспільства. Її реалізація потребує гармонійного поєднання економічних, правових, політичних та морально-етичних

інструментів, спрямованих на зменшення соціальної нерівності та забезпечення громадянам доступу до таких фундаментальних благ. Попри наявні перешкоди, міжнародний досвід і активні зусилля держави та громадянського суспільства створюють підґрунтя для поступового досягнення справедливості. Це сприяє гармонійному розвитку суспільства і підвищує довіру громадян до держави.

Список використаних джерел:

1. Комарова О.О. Соціальна справедливість як основний принцип процесу розподілу соціальних трансфертів. С.106-112. URL: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2008/04/106-112_no-2_vol-25_2008_UKR.pdf?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 24.10.25)
2. Загальна декларація прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 24.10.25)
3. Федіна Н. В. Концепція соціальної справедливості в теорії держави і права. *Правові новели*. 2018. № 4. С. 66–72. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/2381> (дата звернення: 25.10.25)
4. Балагура Т.В. Правові засоби забезпечення соціальної справедливості: дис...канд. / Балагура Тарас Володимирович. Івано-Франківськ, 2025. 198 с. URL: <https://surli.cc/bmgfhn> (дата звернення: 25.10.25)
5. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. Серія економічна. Серія юридична. Випуск 38/2023. 6 с. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/download/1322/1147/>(дата звернення: 25.10.25)

СЕКЦІЯ 21.

ФІЛОЛОГІЯ ТА ЖУРНАЛІСТИКА

Melnyk Veronika Rostyslawiwna, Studentin der Fakultät für öffentliches Management
Khmelnytsky Universität für Management und Recht, Ukraine

Betreuer: Pavlyk Olga Borysiwna, Dozentin, Kandidatin der Pädagogischen
Wissenschaften. Dozentin am Lehrstuhl
Khmelnytsky Universität für Management und Recht, Ukraine

GASTRONOMISCHER TOURISMUS: EINE REISE DURCH DIE KÜCHE DER WELT

In den letzten Jahrzehnten hat sich der gastronomische Tourismus zu einem wichtigen Segment der globalen Tourismusbranche entwickelt. Immer mehr Reisende suchen nicht nur nach Sehenswürdigkeiten, sondern auch nach authentischen kulinarischen Erlebnissen, die Einblicke in die Kultur, Geschichte und Identität eines Landes geben. Essen wird dabei zu einem Medium des interkulturellen Austauschs und zu einem zentralen Bestandteil des touristischen Erlebnisses [1].

Der Begriff gastronomischer Tourismus (auch kulinarischer Tourismus) bezeichnet Reisen, bei denen die Entdeckung und der Genuss regionaler und traditioneller Speisen im Mittelpunkt stehen. Laut der UNWTO (World Tourism Organization) wird gastronomischer Tourismus als „eine Reise, bei der gastronomische Erlebnisse einen signifikanten Anteil am touristischen Aufenthalt haben“ definiert [2].

Diese Form des Tourismus trägt zur Förderung der regionalen Wirtschaft, zur Stärkung lokaler Identität und zur Erhaltung traditioneller Kochkulturen bei. Besonders Länder wie Italien, Frankreich, Japan und Mexiko haben erfolgreich ihre kulinarischen Traditionen als touristische Attraktion positioniert [3].

Essen ist ein Spiegel kultureller Werte. Touristen erleben durch das Probieren lokaler Gerichte nicht nur den Geschmack, sondern auch die Geschichte und Lebensweise der Menschen. Authentizität spielt dabei eine zentrale Rolle: Reisende bevorzugen zunehmend lokale Produkte, traditionelle Rezepte und die Begegnung mit Produzenten und Köchen vor Ort [4].

Beispielsweise ist die „Mediterrane Diät“, die 2010 von der UNESCO als immaterielles Kulturerbe anerkannt wurde, ein Beispiel dafür, wie kulinarische Praktiken nicht nur Gesundheit, sondern auch kulturelle Identität fördern [5].

Gastronomischer Tourismus trägt wesentlich zur wirtschaftlichen Entwicklung vieler Regionen bei. Laut einem Bericht der OECD (2021) geben Reisende im Durchschnitt rund 25–35 % ihres Reisebudgets für gastronomische Erlebnisse aus. Lokale Bauern, Winzer und Kleinunternehmer profitieren direkt von diesem Trend.

Beispiele erfolgreicher gastronomischer Destinationen sind etwa die Weinstraßen in Frankreich und Deutschland, die Toskana in Italien, oder auch Street-Food-Touren in Bangkok und Mexiko-Stadt. Diese Orte verbinden kulinarische Erlebnisse mit nachhaltigem Tourismus und fördern gleichzeitig regionale Produkte [7].

In Zeiten der Digitalisierung gewinnt Online-Kommunikation auch im gastronomischen Tourismus an Bedeutung. Soziale Medien wie Instagram und TikTok haben einen starken Einfluss auf Reiseentscheidungen und kulinarische Trends. „Foodie-Tourismus“ ist zu einem Lifestyle geworden, bei dem Essen nicht nur konsumiert, sondern inszeniert wird [8].

Zudem wächst das Interesse an nachhaltiger und ethischer Gastronomie. Reisende bevorzugen zunehmend Betriebe, die regionale Zutaten verwenden, fair produzieren und umweltbewusst handeln. Konzepte wie „Farm-to-Table“ oder „Slow Food“ prägen die Zukunft dieses Tourismussektors [9].

Gastronomischer Tourismus ist weit mehr als das Probieren von Speisen – es ist ein kulturelles Erlebnis, das Völker verbindet, Traditionen erhält und ökonomische Chancen schafft. In einer globalisierten Welt bleibt die kulinarische Vielfalt ein wichtiger Faktor für Identität und Nachhaltigkeit. Die Zukunft des gastronomischen Tourismus liegt in der Balance zwischen Authentizität, Innovation und Verantwortung gegenüber Mensch und Umwelt.

Literaturverzeichnis:

1. Hall, C. M. & Sharples, L. (2003). Food Tourism around the World. Oxford: Butterworth-Heinemann.
2. UNWTO (2017). Second Global Report on Gastronomy Tourism. Madrid: World Tourism Organization.
3. Richards, G. (2015). Gastronomy and Tourism: Experiences, Destinations and Attractions. London: Routledge.
4. Sims, R. (2009). Food, place and authenticity: local food and the sustainable tourism experience. *Journal of Sustainable Tourism*, 17(3), 321–336.
5. UNESCO (2010). Mediterranean Diet – Intangible Cultural Heritage of Humanity. Retrieved from <https://ich.unesco.org>
6. OECD (2021). Tourism Trends and Policies 2021. Paris: OECD Publishing.
7. Everett, S. & Slocum, S. L. (2013). Food and Tourism: An Effective Partnership? *Annals of Tourism Research*, 43, 340–361.
8. Mkono, M. (2020). Social media influencers and the rise of “foodie” tourism. *Tourism Management Perspectives*, 34, 100671.
9. Petrini, C. (2013). *Slow Food Nation: Why Our Food Should Be Good, Clean, and Fair*. Rizzoli Ex Libris.
10. OECD (2021); Petrini, C. (2013).

Daria Horiainova, Higher Education Student at the Faculty of Philology
V. N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

Scientific supervisor: Yuliia Krapyva, PhD (Philology), Associate Professor,
Associate Professor of General and Applied Linguistics Department
V. N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

INTERNET COMMUNICATION: CONTEMPORARY APPROACHES AND CHALLENGES

Internet communication today is an integral part of modern life, covering all areas of human activity – from personal interaction to professional work, education, and business. Due to the development of digital technologies and the global network, traditional methods of communication have undergone significant transformation: email, social media, messengers, and online platforms allow information to be exchanged instantly, regardless of distance. The **relevance** of studying Internet communication lies in the fact that it not only changes the way people interact but also shapes new social practices, influences interpersonal relationships, social mobility and users' self-identification.

The **objective** of the research in question is to determine the peculiar features of Internet communication taking into consideration contemporary approaches to the study of this multifaceted phenomenon.

At present Internet communication is interpreted not merely as a technical channel for transmitting messages, but as a complex entity that combines technological, linguistic, and social dimensions. The communication of this type is considered to be a multilevel system that includes both individual and mass channels, where interaction is determined not only by content but also by the format and multimodality of messages [1].

There has been developing an especial field of linguistics – internet linguistics which examines linguistic practices in the digital environment and tools for their formalization [2]. Studies of internet language identify specific lexical, morphological, and pragmatic features of online communication: abbreviations, linguistic borrowings, hybrids, informal styles and emojis as paralinguistic resources. Theoretical analysis of the functioning of internet language highlights its dynamism and dependence on context [3].

It should be noted that communication on the Internet is often multimodal: text, images, video, memes, and interactive elements collectively create meaning [4]. As a result, meaning is co-constructed by verbal and visual resources: for instance, memes act as multimodal speech acts conveying complex ideas through a combination of image and caption [5]. The design of the platform and its format also determine which forms of expression become dominant.

The psychological aspect of online interaction emphasizes that the specifics of Internet communication form new models of behavior and perception of the conversational partner [6]. Internet communication affects interpersonal relationships, self-identification, social mobility, and the formation of public opinion.

According to the studies, psychological effects include the feeling of presence or absence of the conversational partner, emotional distance, the risks of cyberbullying and internet addiction [6]. Digital practices also change the cognitive and social strategies of communicators and transform communication practices in the context of digitalization and globalization, including economic and political dimensions [7].

The issues connected with security, ethics, and information quality are burning. Along with the advantages of Internet communication, a number of challenges arise: the spread of misinformation, issues of privacy and data protection, ethical concerns related to automated moderation and algorithmic sorting of information. Principles of effective communication in the digital space emphasize the need for media education and digital literacy as means to counter negative effects [8]. Researchers also note the risk of standardization or fragmentation of public communication due to linguistic transformations in social networks [9].

The scholars call for the interdisciplinary approach combining linguistics, psychology, sociology, media studies, and IT technologies that will allow for a better understanding of meaning-making mechanisms, content moderation, the influence of algorithms, and the transformation of social practices. Promising research directions include studies of algorithmic communication, the impact of AI on styles and forms of messages, and regulatory aspects of the digital space [1].

Conclusion. Internet communication is a key sociocultural phenomenon of modern times. It not only accelerates the exchange of information but also transforms ways of self-identification, interpersonal interaction, and the organization of the public domain. The multimodality of messages, algorithmic influence of platforms, and the global nature of the network create new opportunities for education, business, and civic engagement, while also generating serious challenges concerning ethics, security, and information quality. Therefore, systematic research of Internet communication is necessary to understand contemporary social transformations and to develop practices that ensure responsible, safe, and effective digital interaction.

References:

1. Bessarab A., Sytnyk O., Yatchuk O., Hyryna T. The modern transformation of Internet communications. *Journal of Theoretical and Applied Information Technology*. 2022. Vol. 100, No. 15. P. 4710–4722.
2. Степаненко О. К., Волошина В. В., Медвідь Н. С. Інтернет-лінгвістика як новий напрям у мовознавстві. *Вісник науки та освіти*. 2023. № 4(10). С. 181–191. DOI: 10.52058/2786-6165-2023-4(10)-181-191.
3. Полякова Т. Л., Дубцова О. В. Мова інтернету: теоретичні особливості функціонування. *Південний архів (філологічні науки)*. 2022. № 89. С. 32–39. DOI: 10.32999/ksu2663-2691/2022-89-4.
4. Ткачик О., Захарченко Н. Мультиmodalність сучасної англomовної інтернет-комунікації. *Advanced Linguistics*. 2022. № 10. С. 87–92. DOI: 10.20535/2617-5339.2022.10.266944.
5. Osterroth A. Internet-Memes als multimodale Sprechakte in öffentlichen Diskursen anhand von Beispielen aus Antwortthreads von @realDonaldTrump. *Linguistik online*. 2020. Bd. 101, Nr. 1. S. 115–137. DOI: 10.13092/lo.101.6680.
6. Лазаренко Н. І., Коломієць А. М., Паламарчук О. М. Комунікація в інтернет-просторі: психологічний аспект. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2018. Т. 65, № 3. С. 249–261.
7. Dudko I., Zaitseva N. Modern discourse of Internet communication: Linguistic aspect. *International Journal of Philology*. 2024. Vol. 28, No. 3. P. 9–21. DOI: 10.31548/philolog/3.2024.09.
8. Reyna J., Hanham J., Meier P. The Internet explosion, digital media principles and implications to communicate effectively in the digital space. *E-Learning and Digital Media*. 2018. Vol. 15, No. 1. P. 36–52. DOI: 10.1177/2042753018754361.
9. Schlobinski P. Sprache, Kommunikation und digitaler Wandel//Deutsch in Sozialen Medien. Interaktiv – multimodal – vielfältig / Hrsg. K. Marx, H. Lobin, A. Schmidt. Berlin : de Gruyter, 2020. S. 3–33. DOI: 10.1515/9783110679885-002.

Alina Rokits'ka, 4th-year student of the Faculty of Foreign Languages
Ivan Franko National University of Lviv, Ukraine

TEACHING CONDITIONAL SENTENCES AT DIFFERENT LEVELS

Teaching English conditional sentences presents a significant challenge. This complexity, combined with the desire of educators to simplify the material for students, has led to the development of numerous methodologies. However, this has also resulted in considerable debate within scientific circles, as there is currently no single, agreed-upon method for teaching English conditionals.

Given the difficulty, various teaching approaches have emerged. The Probability Approach, for example, offers to present if-sentences in four groups: "the factual conditionals, the predictive conditionals, the hypothetical conditionals, and the counterfactual conditionals." Other prominent methodological strategies include the deductive and inductive approaches, as well as the communicative approach. This ties into the ongoing controversy regarding which type of grammar teachers should emphasize: the product or the process [3].

Beyond these broad approaches, modern teachers must also be acquainted with specific teaching techniques used globally.[1]

- Game-Based Learning (GBL) is one such technique, defined as "a type of game play with defined learning outcomes," which is often, but not always, digital.

- The PPP procedure (Presentation-Practice-Production) is another technique that deserves attention. J. Anderson confirms that PPP is a productive, motivating, and stimulating way to teach grammar in the classroom.

- Other practical techniques include using Picture Sequences to visualize conditional scenarios and teaching conditionals by means of songs, which are considered highly flexible materials for the language classroom.

Grammatically, conditional sentences are classified into two main categories, real and unreal, which are further broken down into five types: zero (real), first type (real), second type (unreal), third type (unreal), and mixed conditionals. These sentences feature a conditional clause (protasis), which is a subordinate clause most often introduced by the conjunction *if*. Other expressions like *unless* (meaning *if...not*), *provided* (*that*), *providing* (*that*), and *as long as* may also be used. Furthermore, some conditionals can be formulated using inversion, omitting the conjunction entirely.[2]

Ultimately, one of the main tasks of an English teacher today is to use these tools to create a learning environment that is as close as possible to real communication conditions. The teaching-learning process should prioritize both quality and student motivation. By fostering an interactive environment and tailoring instruction to students' needs, educators can achieve high-quality outcomes in language mastery.

References:

1. Совач К. TEACHING ENGLISH CONDITIONALS: SYSTEMIC REVIEW OF MODERN METHODOLOGICAL APPROACHES AND TEACHING TECHNIQUES. *Перспективи та інновації науки*. 2023. No. 7(25). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-7\(25\)-34-45](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-7(25)-34-45) (date of access: 10.11.2025).
2. Conditionals. *Choice Reviews Online*. 1988. Vol. 26, no. 03. P. 26–1483–26–1483. URL: <https://doi.org/10.5860/choice.26-1483> (date of access: 10.11.2025).
3. Westby C. Teaching Conditionals. *Word of Mouth*. 2017. Vol. 28, no. 3. P. 15–16. URL: <https://doi.org/10.1177/1048395016683948d> (date of access: 10.11.2025).

Сентерсва Каміла Сергіївна, здобувач вищої освіти факультету психології, комунікацій та перекладу

Державний університет «Київський Авіаційний Інститут», Україна

Науковий керівник: Крилова Тетяна Василівна, канд. філол. наук, доцент, доцент кафедри англійської філології і перекладу

Державний університет «Київський Авіаційний Інститут», Україна

АКТУАЛЬНЕ ЧЛЕНУВАННЯ РЕЧЕННЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ ДЖ. КОНРАДА «СЕРЦЕ ПІТЬМИ» ТА ЙОГО ПЕРЕКЛАДУ)

Актуальне членування речення — це смисловий поділ, тісно пов'язаний із конкретним контекстом або ситуацією, що відповідає комунікативній меті, орієнтуючись на актуальну інформацію, яка становить суть спілкування. Якщо перекладач неправильно визначить межі теми і реми в оригіналі або неадекватно відтворить їх у перекладі, прагматичне навантаження цільового повідомлення буде спотворене, навіть за умови точного відтворення лексичних і стилістичних особливостей тексту [5, с. 36].

У кожному усному чи писемному висловлюванні простежується напрям думки від уже відомого до нового, оскільки мовець спирається на те, що слухачам або читачам вже відоме з контексту, ситуації чи попередньої інформації, і далі повідомляє нову інформацію. Таким чином, речення складається з двох смислових частин: вихідна, відома частина називається темою, а нова інформація, що повідомляється про неї, — ремою [1]. Цілісну й системну концепцію актуального членування речення розробили вчені Празької лінгвістичної школи — передусім В. Матезіус, Я. Фірбас, Ф. Данеш та інші, яких і вважають основоположниками цієї теорії [2, с. 46]. Актуальне членування речення також служить одним із важливих засобів зв'язку речень у тексті, при цьому існує два основних типи співвідношення тем у сусідніх реченнях. Перший тип — послідовний, коли темою наступного речення є рема попереднього, що створює ефект логічного розвитку думки, забезпечуючи зв'язність і динаміку викладу. Другий тип — паралельний, коли одна й та сама тема повторюється в декількох реченнях, при цьому реми в кожному з них подають нову інформацію про цю тему, створюючи ефект тематичної єдності та дозволяючи детально розкрити предмет мовлення [1].

В українському синтаксисі тема типово займає препозицію, а рема — постпозицію, хоча можлива й інверсія, коли рема висувається на початок і маркується інтонаційно [6, с. 425]. За класифікацією І. Р. Вихованця, до основних засобів вираження комунікативної структури в українській мові входять фонетичний, синтаксичний та лексико-граматичний рівні.

На противагу українській, англійська мова характеризується відносно фіксованою послідовністю компонентів, унаслідок чого тема і рема не мають закріплених синтаксичних позицій і виражаються насамперед лексико-інтонаційними способами. Серед типових механізмів тематизації виділяють формальний суб'єкт, пасивізацію для просування об'єкта, кліфтингові побудови,

перифрастичні вирази, топікалізацію [7]. Рематичне виділення досягається через негативні слова *no, nothing, none, nobody*, екзистенційні структури *there is/are*, корелятивні сполучники *either...or, neither...nor* та квантифікатори *every, each, some, any* [6, с. 426].

Не кожне висловлювання демонструє експліцитне розмежування на тематичний і рематичний компоненти. Трапляються цілком рематичні структури без вираженої теми (так звана нульова тема), що типово реалізуються в односкладних конструкціях або двоскладних реченнях із формальним суб'єктом *it* [4]. Наведемо приклади актуального членування речень в англійській мові з роману «Серце п'їтьми».

The Nellie, a cruising yawl, swung to her anchor without a flutter of the sails, and was at rest. - У цьому реченні темою виступає *The Nellie, a cruising yawl*, а решта є ремою, що представляє собою немарковану тему, де іменна група займає початкову позицію як підмет або тема. - *Яхта «Неллі» стала на якір так тихо, що навіть не ворухнулися її вітрила, і завмерла.* - У даному реченні темою є частина *Яхта «Неллі» стала на якір так тихо*, адже вона позначає предмет висловлення й повідомляє уже відому інформацію. Ремою є частина *що навіть не ворухнулися її вітрила, і завмерла*, оскільки вона містить нову.

Afterwards there was silence on board the yacht. - У поданому реченні маємо приклад множинної теми, де *Afterwards* функціонує як тексуальна тема, що встановлює часовий зв'язок з попереднім реченням, а *there* є екзистенційним елементом. - *Потім на яхті запанувала тиша.* - У наведеному реченні обставини *потім і на яхті* виступають темою, а підмет *тиші*, розташований після присудку, становить рему та несе головну нову інформацію. Часткова інверсія підмета підсилює емпазу та виділяє смисловий центр речення.

For some reason or other we did not begin that game of dominoes. - У цьому реченні *For some reason or other*, є маркованою обставинною темою, тоді як *we* виступає топікальною немаркованою темою. Таким чином, це множинна тема з маркованою обставиною, а рема представлена як *did not begin that game of dominoes.* - *З якоїсь причини ми так і не почали гру в доміно.* - У прикладі речення обставина *з якоїсь причини*, розташована на початку, виступає темою, задає контекст та підготовлює читача до повідомлення, тоді як підмет *ми* і присудок *так і не почали разом із додатком гру в доміно* становлять рему, тобто нову інформацію про невчинену дію, на яку падає головний наголос. Винесення обставини причини на початок речення частково змінює звичний порядок слів, створюючи легку інверсію.

They were going to run an over-sea empire, and make no end of coin by trade. - У цьому реченні немаркована тема представлена особовим займенником *They*, який виконує роль підмета та теми, а рема *were going to run an over-sea empire and make no end of coin by trade* містить розгорнуту інформацію про плани колоніалістів, причому сполучник *and* всередині реми координує два предикати. - *Вони збиралися керувати заморською імперією та заробляти безліч грошей торгівлею.* - У наведеному реченні тема це *вони*, а рема *збиралися керувати заморською імперією та заробляти безліч грошей торгівлею*, при цьому сполучник *та* поєднує дві дії, а додатки уточнюють зміст реми.

У результаті дослідження з'ясовано, що актуальне членування речення — це смисловий поділ висловлювання на тему і рему, який забезпечує логіку, зв'язність і

комунікативну спрямованість тексту. В українській мові воно передається переважно синтаксичними та фонетичними засобами — порядком слів, інверсією, інтонацією, тоді як в англійській, через більш фіксований порядок компонентів, лексико-граматичними й інтонаційними способами: використанням формального суб'єкта, пасивних, кліфтингових і топікалізованих конструкцій.

Список використаних джерел:

1. Актуальне членування речення. Pidru4niki. URL: https://pidru4niki.com/1589052248121/dokumentoznavstvo/aktualne_chlenuvannya_rechennya (дата звернення: 31.10.2025).
2. Загнітко А.П. Теорія сучасного синтаксису: Монографія. Вид. 2-ге, виправл. і доп. Донецьк: ДонНУ, 2007. – 294 с.
3. Засоби вираження актуального членування речення. StudFiles. URL: <https://studfile.net/preview/8755407/> (дата звернення: 31.10.2025).
4. Котнюк, Л. Г. Особливості вираження комунікативної теми висловлювання в англійській мові. ВІСНИК Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2006, 27: 105-107.
5. Крамар, В. Б. Актуальне членування речення у перекладі (на матеріалі прози Д. Лессинг). Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Сер.: Філологічні науки, 2017, 13: 35-40.
6. Стадніченко, Луїза, and Алла Сітко. "ТЕМО-РЕМАТИЧНЕ ЧЛЕНУВАННЯ РЕЧЕННЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ." Матеріали конференцій МНЛ 18 жовтня 2024 р., м. Київ (2024): 425-427.
7. HB 1926. Theme and rheme, cda, maxims | PDF | sentence (linguistics) | discourse. Scribd. URL: <https://www.scribd.com/document/527351483/Theme-and-Rheme-Cda-Maxims> (date of access: 31.10.2025).

Андрієць Софія Михайлівна, здобувач вищої освіти факультету психології, та комунікацій та перекладу

Київський авіаційний інститут, Україна

Науковий керівник: Семигінівська Тетяна Григорівна , кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології і перекладу

Київський авіаційний інститут, Україна

АНГЛОМОВНІ ТА УКРАЇНОМОВНІ ІНТЕРНЕТ-МЕМИ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ТЕМАТИКИ: КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНИЙ, ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТИ

У сучасному глобалізованому інформаційному просторі інтернет-меми відіграють значну роль у формуванні суспільної думки та цифровій комунікації, є потужним засобом впливу на громадську свідомість щодо суспільно-політичних подій. Загалом можна констатувати: англійськомовні та українськомовні інтернет-меми суспільно-політичної тематики характеризуються високим рівнем лаконічності, вірусністю та експресивністю, що досягається через синергію візуальних та текстових компонентів, використання гумору, іронії, сарказму та культурно-специфічних алюзій. З цієї причини, їх аналіз та порівняння є складним завданням, оскільки вимагає не лише розуміння поверхневого змісту, а й глибокого проникнення в їхній комунікативно-прагматичний потенціал та культурний контекст. Дослідженню мемів як особливої форми комунікації та актуалізації суспільно-політичних подій приділено значну увагу у працях Р. Докінза, С. Блекмора, Л. Шифман та Г. Дженкінс.

Актуальність тез доповіді зумовлена зростаючою роллю інтернет-мемів у суспільно-політичному житті, їх здатністю оперативно реагувати на актуальні події та впливати на формування громадської думки, особливо в контексті глобальних та локальних соціально-політичних трансформацій.

Метою дослідження є комплексний комунікативно-прагматичний та порівняльний аналіз англійськомовних та українськомовних інтернет-мемів суспільно-політичної тематики, виявлення їх структурних, семантичних, функціональних особливостей та специфіки впливу на аудиторію в різних лінгвокультурних контекстах.

Об'єктом дослідження стали інтернет-меми на суспільно-політичні теми, що функціонують у соціальних мережах і різних інтернет-платформах.

Предметом дослідження є комунікативно-прагматичні, структурно-семантичні та лінгвокультурні особливості англійськомовних та українськомовних інтернет-мемів суспільно-політичної тематики в порівняльному аспекті. Предмет дослідження включає аналіз вербальних та невербальних компонентів мемів, механізмів створення комічного ефекту, способів вираження оцінки, імпліцитних смислів та їх впливу на інтернет-аудиторію.

Термін «мем» був вперше введений британським еволюційним біологом Річардом Докінзом у його книзі "Selfish Gen" (укр. «Егоїстичний ген» (1976), де він визначив його як одиницю культурної еволюції, що передається від однієї особи до

іншої через імітацію [9]. Лімор Шифман [3], одна з провідних дослідниць Інтернет-мемів, у своїй книзі «Меми в цифровій культурі» (2014) визначає Інтернет-меми як «групи цифрових одиниць, що мають спільні характеристики змісту, форми та/або позиції, які свідомо імітуються з варіаціями і поширюються через Інтернет».

Англомовний інтернет-простір, будучи одним із найстаріших та найрозвиненіших, став кошиком для багатьох глобальних мемів і досі залишається потужним генератором нових мем-трендів. Його характеризує надзвичайна різноманітність форм, тематик та культурних ніш, у яких функціонують меми. Р. М. Мілнер у своїй праці «Світ смішного» детально аналізував інтернет-меми як форму соціального коментаря та гумору, досліджуючи їхню структуру, жанрові особливості та механізми, що лежать в основі створення комічного ефекту [1].

Україномовний сегмент Інтернету, хоча й молодший за англомовний, демонструє надзвичайно динамічний розвиток власної мемосфери. Українські меми є яскравим відображенням унікальних культурних кодів, соціальних настроїв, політичних реалій та історичного досвіду України, особливо в періоди суспільних зламів та випробувань.

Меми на суспільно-політичні теми є важливим аспектом сучасної медіакультури, оскільки вони служать не лише засобом комунікації, а й інструментом для вираження думок, коментарів та критики соціальних і політичних подій. Одним із поширених видів мемів є ті, що базуються на політичних цитатах чи лозунгах. Такі меми часто акцентують увагу на емоціях чи жестах, які допомагають підкреслити особливості певної ситуації або проблеми. У період виборчих кампаній меми стають важливим інструментом для коментування позицій кандидатів, їхніх дій або помилок, що також дозволяє громадянам обговорювати та оцінювати політичні процеси в реальному часі. Крім того, меми активно використовуються для підтримки соціальних рухів, таких як *Black Lives Matter* [5], або для підняття тем боротьби з соціальною нерівністю. У такий спосіб меми виконують функцію не лише розваги, а й серйозного інструменту громадського дискурсу та політичної комунікації.

Одним із найбільш резонансних мемів, що активно експлуатується у політичній сатирі, є візуальний шаблон *"Distracted Boyfriend"* («Розгублений хлопець») [6]. Лексична надбудова цього мему, що накладається на візуальний наратив чоловіка, який зрадницьки задивляється на іншу жінку в присутності своєї обуреної партнерки, зазвичай полягає у маркуванні кожного з трьох персонажів політичними суб'єктами, ідеологіями, проблемами чи рішеннями.

Іншим яскравим прикладом стали меми, що виникли навколо образу сенатора Берні Сандерса на інавгурації президента Джо Байдена у 2021 році [4]. Візуальний ряд, де Сандерс сидить на самоті у характерних в'язаних рукавицях та з буденним, дещо відстороненим виразом обличчя, став тлом для численних лексичних інтерпретацій. Тут лексичний аналіз виявляє контраст між візуальною «простотою» та «неформальністю» (рукавиці, практична куртка) та лексикою, асоційованою з офіціозом та пишністю президентської інавгурації. Текстові компоненти мемів часто використовували лексику «автентичності», «близькості до народу» («наш Берні», «людина з народу»), або ж, навпаки, іронічно підкреслювали його відокремленість, використовуючи слова на кшталт «байдужість», «очікування», «терпіння».

Ще одним показовим кейсом є меми, що експлуатують англомовний термін *"Fake News"* («Фейкові новини») [8]. Саме це словосполучення, що увійшло в глобальний політичний лексикон, стало центральним об'єктом мемів, які здебільшого іронічно або саркастично коментують проблему дезінформації та інформаційних маніпуляцій. Семантика самого словосполучення *"fake news"*, що несе конотації «обману», «фальсифікації», «пропаганди», посилюється візуальним рядом та додатковими лексичними маркерами, такими як «не вір», «перевіряй», «маніпуляція».

Іншим значним викликом є соціальна поляризація – процес посилення розподілу суспільства на групи, що мають протилежні погляди або інтереси [2]. Меми часто спрямовані на конкретні аудиторії, що поділяють схожі політичні або соціальні погляди. Наприклад, мем *"Change My Mind"* («Переконай мене») візуально представляє чоловіка (Стівена Краудера), що сидить за столом із плакатом, на якому великими літерами виведено однойменний заклик-провокацію [7]. Лексичний аналіз цього мему починається із самої імперативної фрази *"Change My Mind"*, яка встановлює рамку конфронтаційного діалогу та кидає виклик. Змістовне наповнення плакату, що варіюється користувачами, часто являє собою короткі, категоричні, а іноді й свідомо спірні твердження, сформульовані з використанням сильної, асертивної лексики.

Таким чином, в англомовному середовищі виявлено часте використання лексичної субституції у відомих шаблонах, іронічне використання формального лексичного реєстру для абсурдних тверджень та реконтекстуалізацію цитат з поп-культури. В україномовному середовищі лексичний аналіз виявив активне творення та поширення неологізмів воєнного часу, переосмислення лексики ворога, використання обценної лексики як засобу вираження максимальної зневаги та спротиву, функціонування суржику та діалектизмів як маркерів ідентичності та джерела гумору, широке використання історичних та культурних лексичних алюзій, а також прямих лексичних закликів до дії.

Список використаних джерел:

1. Мілнер Р. М. Світ смішного: Критичний аналіз інтернет-мемів / пер. з англ. Кембридж, Массачусетс: MIT Press, 2016. 272 с.
2. Сидоренко О. М. Інтернет-меми як форма політичної комунікації в Україні. Вісник Львівського університету. Серія журналістика. 2016. Вип. 41. С. 345–351.
3. Shifman, L. (2014). *Memes in Digital Culture*. MIT Press.
4. Американський сенатор Сандерс прийшов на інавгурацію Байдена у рукавицях і став мемом. – Режим доступу: <https://www.unian.ua/curiosities/berni-sanders-priyshov-na-inavguraciyu-baydena-v-rukavicyah-i-stav-memom-foto-ostanni-novini-11292629.html>
5. Black Lives Matter [Електронний ресурс] // Вікіпедія. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Black_Lives_Matter
6. "Distracted Boyfriend" [Електронний ресурс] // Вікіпедія. – Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Distracted_boyfriend
7. Мем "Change My Mind" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.reddit.com/r/NoStupidQuestions/comments/81w0op/where_did_the_change_my_mind_meme_come_from/?rdt=49654
8. "Thanks Obama" meme [Електронний ресурс] // Вікіпедія. – Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Thanks_Obama
9. Гіпербола (література) [Електронний ресурс] // Вікіпедія. – URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Гіпербола_\(література\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Гіпербола_(література)) (дата звернення: 30.05.2025).

Сніжко Анастасія, магістрантка
ВНУ імені Лесі Українки, Україна

Науковий керівник: Маланій Олена, доцент
ВНУ імені Лесі Українки, Україна

ВИВЧЕННЯ ТРЕВЕЛОГІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Сучасна українська освіта перебуває в стані оновлення. Вона орієнтується на предметні компетентності. Дуже важливо формувати їх на уроках української літератури, застосовуючи різні методики, сучасні технології. Розглянемо компетентності на уроках української літератури: власне читацька, ціннісно-світоглядна, комунікативно-мовленнєва, діяльнісна, громадянська, продуктивна, народознавча, загальнокультурна, інформаційна, інтеркультурна, навчально-пізнавальна, емоційна, рефлексивна, особистісна.

У процесі всебічного розвитку освіченої і культурної особистості особливе місце посідає література. У контексті пізнання світу одним із цікавих жанрів є тревелог (подорожні нотатки, записки мандрівника і т.п.). Це історії з описом власних вражень і спостережень від зустрічі з новими країнами, континентами, а не лише перелік відвіданих місць [3].

Сьогодні на книжковому ринку є великий вибір історій про подорожі. У цих текстах автори розповідають нам про життя інших народів та культур. В українській літературі цей жанр був популярним здавна. Але нас цікавить сучасна література мандрів. Є певна низка українських письменників, які пишуть у цьому жанрі, як-от: Максим Кідрук, Артем Чапай, Ірен Роздобудько, Леся Воронина, Катя Кулик, Дзвінка Матіяш, Максим Беспалов, Богдан Логвиненко. Оскільки молодь завжди цікавилася пригодами, подорожами, у соціальних мережах щодалі то великої популярності набувають розповіді тревел-блогерів, то дуже логічним вважаємо введення в шкільну програму творів цих жанрів.

Художній текст одного з авторів запропоновано для вивчення в модельній навчальній програмі «Українська література. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти - Таміли Яценко. У 9 класі в розділі «Сучасна молодіжна проза» запропоновано вивчати тревелог «Мексиканські хроніки» Макса Кідрука. Додатково рекомендовано до перегляду документальний фільм Дмитра Комарова «Світ навиворіт» (Випуск 11: «Українці в Мексиці та життя мексиканських Чарро. Латинська Америка») [5, с.93].

Книгу Макса Кідрука обрано не випадково, адже «Мексиканські хроніки» – це одна з перших у новому тисячолітті українських книжок про подорожі [1, с.1]. І дорослих, і дітей завжди цікавить щось нове та незвідане. Особливо приваблюють екзотичні країни, невідомі культури та загадкові континенти. Чим далі знаходиться та чи інша країна, тим вона більше нас приваблює. Напевно, більшість дітей шкільного віку, захоплюючись пригодами та мандрами, мріє побувати в Африці, Австралії, Північній та Південній Америках, Арктиці чи Антарктиці. І ось Макс Кідрук пропонує читачам здійснити цю мрію – побувати в Мексиці: «Мені

пощастило – ... завжди (...ну, майже) пам'ятав милозвучне ім'я моєї Мрії. А ймення її було – Мексика» [4, с.15].

Мексика – це для нас екзотична країна, яка зацікавлює колоритом, традиціями, національною своєрідністю. Цю подорож читачі проживають разом з автором. Письменник детально розповідає про свій маршрут: «Перша редакція мого маршруту охоплювала сім мексиканських міст...» [4, с.52]. Особливо звертає увагу на різні культури, як-от: майя, ацтеки, сапатеки, цивілізація мешканців Теотіуакану. Наприклад, «Найважливіше, заради чого я подався до Оахаки, - одні з найдавніших руїн Мезоамерики, древнє сапотецьке місто, воістину гідне самих богів, відоме за назвою Монте-Албан» [4, с.129].

Значна кількість інформації про Мексику – це власні спостереження та враження Макса Кідрука. Історичний матеріал переплітається з подорожжю автора, але це і зацікавлює читача. Письменник може переходити від одного об'єкту до іншого досить несподівано, але саме ця фрагментарність створює ефект живої розповіді. У такий спосіб текст стає динамічним, адже тоді читач ніби подорожує разом із автором, стає учасником подорожньої експедиції.

Мандрівні нариси викликають зацікавлення ще й тому, що можна порівняти себе з людьми інших націй, поспостерігати за поведінкою в різних життєвих ситуаціях [1, с.5]. Довести дітям, що не потрібно чогось боятися, а треба пробувати щось нове, йти до своєї мрії.

Сучасна українська школа орієнтується на інтереси школярів, враховуючи вікову специфіку, регіональні особливості, індивідуальні освітні потреби та рівень сформованості ключових компетентностей, що зумовлює необхідність добору змісту та методик навчання, близьких до реального життя учнів і здатних мотивувати їх до активного пізнання.

Під час вивчення жанру тревелог можна застосовувати такі методи й прийоми, як літературна екскурсія, літературний компас, створення власного тревелогу, проєкти.

Прийоми літературної екскурсії та компасу спрямовано на розвиток особистостей та розкриття їх потенціалу під час освоєння культури [6, с.145]. Учні створюють карту подорожі героя – країни, міста, маршрути, ключові місця, а також визначають чотири «сторони світу» героя, тобто страхи, відкриття, труднощі, натхнення. У процесі дослідження вони не лише дізнаються про нові географічні місця, а й аналізують подорожі як внутрішню трансформацію героя.

Для розвитку творчого мислення доцільно використовувати методи, як-от: створення власного тревелогу та візуального колажу. Рекомендовано переглянути відео про Мексику. Наприклад, «Дика Мексика: квітка у пустелі || Документальний фільм ВВС», «ІСТОРІЯ РЕЛІГІЇ | Ацтеки – Кров, міфи та Історія Стародавньої Мексики», «Цивілізація Мая: Загадкова Загибель Величного Народу». Після перегляду учні створюють есе, блог, відео, колаж про подорож. У таких роботах вони відтворюють атмосферу країни, описують найбільш яскраві факти й культурні явища, порівнюють побачене з текстом.

Метод проєктів є організацією навчання, «за якою учні набувають знань і навичок у процесі планування й виконання практичних завдань-проєктів» [2, с.205]. Це допомагає формувати навички прийняття рішень, самооцінювання, вміння робити висновки й застосовувати інформацію. Наприклад, проєкт «Мексика очима

мандрівника» за змістом тревелогу «Мексиканські хроніки». Учні створюють віртуальну мапу маршруту, додають фото місцевих пам'яток, короткі історичні довідки, цитати з тексту та власні враження.

Книга «Мексиканські хроніки» - це чудовий зразок того, що література – це про досвід, який можна прожити й переосмислити. Вивчення тревелогу сприяє формуванню особистості, яка не боїтиметься відкривати для себе нові можливості/горизонти, буде цінувати себе та пізнавати світ.

Отже, жанри тревелогів дуже корисні для школярів різної вікової категорії, адже це сприяє всебічному розвитку особистості, дає загальні знання про світ, формує навички мандрівника, вчить спостерігати та аналізувати, критично мислити, знайомить з іншими культурами, традиціями, формує важливі освітні та життєві компетентності.

Список використаних джерел:

1. Васьків М. А чи побачив читач Мексику? Синопис: текст, контекст, медіа. 2013. № 3-4. URL: <https://synopsis.kubg.edu.ua/index.php/synopsis/article/view/66/56>
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник / гол. ред. С. Головка. Київ, 1997. 373 с.
3. Горбач М. Тревелоги або як писати про подорожі. URL: <https://archive.chytomo.com/news/travelogi-abo-yak-pisati-pro-podorozhi>
4. Кідрук М. Зорі над островом Пасхи. *Мексиканські хроніки*. Харків, 2024. С. 9-212.
5. Модельна навчальна програма «Українська література. 7–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори – Т. О. Яценко, В. І. Пахаренко, О. А. Слижук, І. А. Тригуб); гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (наказ № 883 від 24.07.2023 р.). URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2024/Model.navch.prohr.5-9.klas-2024/31-12-2024/ukrayinska-literatura-7-9-kl-yatsenko-ta-in-31-12-2024.pdf>
6. Середа К., Звиняцьківський В. Методи та прийоми вивчення жанру тревелог на уроках літератури. *Закарпатські філологічні студії*. 2018. №5. С. 143-146.

Голуб Анастасія Олексіївна, здобувач вищої освіти факультету психології, та комунікацій та перекладу

Київський авіаційний інститут, Україна

Науковий керівник: Семигінівська Тетяна Григорівна , канд. педагогічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології і перекладу

Київський авіаційний інститут, Україна

ВІДТВОРЕННЯ ЕКСПРЕСИВНОЇ ЛЕКСИКИ В ПЕРЕКЛАДАХ АНГЛОМОВНИХ МЕДІАТЕКСТІВ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

У сучасному глобалізованому інформаційному просторі політичний дискурс відіграє ключову роль у формуванні суспільної думки та міжнародної комунікації, є засобом впливу як на окрему особистість, так і на цілі верстви населення всієї планети. Перебіг світових доленосних для окремих країн і народів подій у першій чверті ХХІ ст. засвідчив, що очолюють список джерел політичного дискурсу англomовні періодичні видання. У цілому, можна констатувати: англomовні медіатексти про політичні події характеризуються високим рівнем експресивності, що досягається використанням оцінної лексики, метафор, риторичних прийомів, стилістично маркованих одиниць тощо. З цієї причини, переклад таких текстів українською мовою є складним завданням, оскільки вимагає не лише збереження змістової точності, а й відтворення їхнього емоційного й прагматичного потенціалу для забезпечення очікуваного автором повідомлення впливу на потенційного читача.

Актуальність дослідження зумовлена потребою розробки ефективних підходів до перекладу українською мовою експресивної лексики англomовних медіатекстів із метою збереження функціонально-стилістичних особливостей оригіналу, зокрема емоційного навантаження при відтворенні політичного дискурсу.

Експресивна лексика у сучасній українській мові вирізняється великою кількістю та різноманітністю. Її ключовими рисами є емоційна насиченість і яскрава образність. Такі мовні одиниці мають здатність впливати на внутрішній емоційний стан адресата, передаючи емоції, оцінки та ставлення до предметів або явищ, про які йдеться. Вони додають мовленню емоційного відтінку, сприяють його виразності та стилістичному багатству. Основна особливість експресивної лексики полягає у відображенні не лише смислової, а й емоційної складової висловлювання, що надає тексту глибини й естетичної виразності.

У межах експресивної лексики вирізняють чотири основні компоненти:

- зображальність, яка реалізується через деталізацію та описову функцію;
- підсиленість, що полягає у вираженні більшої інтенсивності дії або ознаки;
- емоційність і образність, які передають внутрішні переживання людини [2, с. 70].

Експресивна лексика досліджувалась із різноманітних поглядів, зокрема із лексикологічного (Л. Жаркова, М. Жовтобрюх та ін.), лінгвістичного (Л. Ставицька, В. Русанівський, В. Чабаненко, О. Тодор та ін.), національно-культурологічного (Н. Сологуб, С. Єрмоленко, А. Мойсієнко та ін.) та стилістичного (В. Калашник, В. Ільїн, Л. Пустовіт, В. Чабаненко та ін.) поглядів [1, с. 11].

Відтворення експресивної лексики в перекладі англomовного медіатексту політичного дискурсу є складним завданням, бо вимагає від перекладача збереження стилістичного забарвлення, конотативного значення та прагматичного впливу на аудиторію. Аналіз перекладу статті BBC News українською мовою [3; 9], дозволив виявити різні стратегії відтворення експресивності змісту повідомлення. Як правило, в англomовному оригіналі активно використовуються емоційно забарвлені слова й вирази, що створюють певний емоційний настрій, впливають на сприйняття інформації. Наприклад, у заголовку статті англійською мовою вжито вираз *"Putin's war"* [9] – персоналізація конфлікту через вказівку на конкретну особу як його ініціатора. В українському перекладі цей вираз передано як *«війна Путіна»* [3], що повністю зберігає експресивність і чітко визначає суб'єкта дії. Схожий приклад демонструє речення: *"the brutal reality of war is becoming clearer"* [9] – вживання слова *brutal* посилює негативне забарвлення й викликає відповідну емоційну реакцію читача. В українському варіанті зміст цього речення передано як *«жорстока реальність війни стає очевиднішою»* [3]. Слово *brutal* перекладено прикметником *«жорстока»*, що відповідає українським мовним нормам і зберігає експресію. Крім того, у тексті використовуються метафоричні вирази, що в перекладі зазнають адаптації. Наприклад, *"Russia's invasion has shaken the world"* [9] перекладено як *«Вторгнення Росії сколихнуло світ»* [3]. Використання дієслова *«сколихнуло»* несе той самий експресивний ефект, що й *shaken*, а також зберігає метафоричність вислову.

Аналіз перекладу статті BBC News *"Everything is finished": Ukrainian troops relive retreat from Kursk* (*«Все закінчено»: Як українські військові переживають відступ з Курщини»* [4]) дозволив виявити різні стратегії відтворення експресивності. В англomовному оригіналі активно використовуються емоційно забарвлені вирази, що створюють певний настрій та впливають на сприйняття інформації. Наприклад, заголовок *"Everything is finished"* передає відчуття безвиході та розпачу [20]. В українському перекладі ці емоції відтворено як *«Все закінчено»* [4], що зберігає експресивність оригіналу та влучно передає емоційне навантаження для читача. У тексті зустрічаються метафоричні вирази, які вимагають особливої уваги при перекладі. Наприклад, фраза *"scenes from a horror movie"* описує відступ українських військових, підкреслюючи жахливість ситуації [8]. В українському варіанті маємо переклад *«сцена з фільму жахів»*, що зберігає метафоричність та емоційне забарвлення оригіналу [5]. Важливим аспектом є відтворення емоційно забарвлених прикметників. У реченні *"catastrophic retreat under heavy fire"* слово *"catastrophic"* посилює негативне забарвлення події [6]. В українському перекладі використано вираз *«катастрофічний відступ під шквальним вогнем»*, що точно відтворює інтенсивність і драматизм ситуації. Деякі експресивні елементи потребують адаптації з урахуванням культурних і мовних особливостей. Наприклад, вираз *"panic and collapse of the front"* [6] в українському перекладі передано як *«паніка і обвал фронту»* [8], тобто збережено основне значення, але використано слово *«обвал»*, яке в українській мові влучніше передає ідею раптового та повного руйнування. Використання дієслів із експресивним забарвленням також відіграє важливу роль. У фразі *"Ukrainian troops are trying to withdraw – columns of troops and equipment. Some are being burned by Russian drones on the road"* дієслово *"burned"* підкреслює жорстокість ситуації [6]. В українському перекладі відтворено як *«Деякі*

з них спляють російськими безпілотниками на дорозі» [8], що зберігає експресивність і передає жахливу реальність подій. Відтворення експресивної лексики при перекладі вимагає не лише лексичної точності, але й збереження стилістичного та емоційного впливу оригіналу. Наприклад, вираз *"logistics no longer work"* [8] в українському варіанті передано як «Логістика більше не працює» [5], що зберігає прямоту і суворість вислову, відображаючи критичність ситуації. Важливо також урахувати прагматичний аспект перекладу. Фраза *"we almost died several times"* передає відчуття постійної небезпеки [4]. В українському варіанті маємо «Ми мало не загинули кілька разів» [7], що відтворює й емоційну напругу, і драматизм ситуації. Завдяки використанню фразеологічної конструкції «мало не загинули» збережено природність української мови при зображенні гостроти моменту. Ще одним прикладом є передача емоційно насичених висловів впливу на читача. У реченні *"I felt like we were abandoned"* використано дієслово *"abandoned"*, що підкреслює почуття залишеності й розгубленості [6]. В українському перекладі маємо варіант «Я відчував, ніби нас покинули», який досить яскраво й точно передає емоційний стан і стилістичний ефект оригіналу.

Підсумовуючи, слід зазначити, що переклад експресивної лексики з англійської на українську в сучасних політичних медіатекстах є складним завданням, що вимагає від перекладача врахування не лише лінгвістичних, але й культурних та політичних аспектів. Переважне використання стратегії доместикації та методів прямого еквівалента свідчить про прагнення перекладачів забезпечити максимальну зрозумілість та впливовість перекладених текстів для україномовної аудиторії. Однак, вибір між різними стратегіями та методами часто залежить від конкретного контексту, типу експресивної лексичної одиниці та мети перекладу.

Список використаних джерел:

1. Бойко Н. І. Типи лексичної експресивності в українській літературній мові. Мовознавство, 2002. № 2-3. 10–12 с.
2. Вавринюк Т.І. Емоційно-експресивна лексика в поетичному мовленні (на матеріалі творів Ліни Костенко). Лінгвістика і поетика тексту, 2010. С.67-73.
3. Війна Путіна: як вторгнення Росії в Україну сколихнуло світ [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cwydggjnnww9o>. Дата звернення: 01.11.2025.
4. «Все закінчено». Як українські військові переживають відступ з Курщини [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cqx01101912o>. Дата звернення: 01.11.2025.
5. Жахливі сцени після ударів Ізраїлю по табору в Газі [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/clyj0dwp950o>. Дата звернення: 01.11.2025.
6. After Russia's deadly attack on Kyiv, Vance reposts denunciation of Zelensky // KyivIndependent.com. – 2025. – 7 May. – URL: <https://kyivindependent.com/after-russias-deadly-attack-on-kyiv-vance-reposts-denunciation-of-zelensky/>.
7. 'Everything is finished': Ukrainian troops relive retreat from Kursk [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.bbc.com/news/articles/c0q198zyppqo>. Дата звернення: 01.11.2025.
8. Horrific scenes as Israeli strikes hit Gaza camp [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.bbc.com/news/articles/cqjdnpgj75o>. Дата звернення: 01.11.2025.
9. Putin's war: How Russia's invasion of Ukraine shook the world [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.bbc.com/news/articles/c89yqqd3n53o>. Дата звернення: 01.11.2025.

Бондарчук Еліна, здобувач вищої освіти V курсу
Факультету лінгвістики та соціальних комунікацій
Київський авіаційний інститут, Україна

Науковий керівник: Головня Алла Василівна, кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології і перекладу ФЛСК
Київський авіаційний інститут, Україна

ВІДТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИХ ОДИНИЦЬ В АНГЛОМОВНОМУ ПЕРЕКЛАДІ МУЛЬТИПЛІКАЦІЙНОГО ФІЛЬМУ “МАВКА. ЛІСОВА ПІСНЯ”

Дослідження національно-культурної специфіки мов є важливим аспектом лінгвістики, оскільки воно дає змогу глибше осягнути систему цінностей, світогляд та ментальність певного народу. Лексичні одиниці з культурною маркованістю виступають не лише засобами комунікації, а й носіями історичного та соціального досвіду. Вони відображають специфічні риси культури, закладені у формі мовного етикету, звертань і норм ввічливості. Такі елементи мови функціонують як індикатори культурної ідентичності та виконують роль мосту в міжкультурній комунікації [1, с. 14]. У контексті перекладознавства це знання дозволяє зберегти культурну автентичність тексту та адекватно передати його зміст іншомовному реципієнту.

Культурно маркована лексика є важливим елементом мовної картини світу, адже вона відображає історичний досвід, побут, символіку та цінності певної етнічної спільноти. До неї належать фразеологізми, ідіоми, прислів'я, власні імена, реалії та слова з конотативним забарвленням [2, с. 30]. Кожна з цих груп виконує свою роль у репрезентації культурної ідентичності, зберігаючи й транслуючи національні традиції. Саме такі національно-культурні одиниці яскраво виражаються у сучасних українських аудіовізуальних текстах, зокрема в мультиплікаційному фільмі «Мавка. Лісова пісня», що є складовою української культурної спадщини й вирізняється багатошаровим контекстом, який необхідно враховувати для збереження автентичності, емоційного забарвлення та авторського задуму при перекладі. У тексті досліджуваного мультиплікаційного фільму використовуються лексичні одиниці народної мови та гумору, такі як діалектизми, просторіччя, okazionalizmi та інші вирази з національно-культурним забарвленням. Наприклад: *Я, люба, Той, Хто й Сонце Осідлає! Тільки ні гу-гу Лісовику – скаже, я головою лелекнувся* [3]. – *They'll call me Hush, who conquered the sky! Just don't tell Lesh. He'll think I'm stork-raving mad* [4]. У цьому прикладі проілюстрований український вислів *я головою лелекнувся* є характерним прикладом народного жартівливого мовлення, що означає з'їхати з глузду, поведися дивно або нерозумно. Він утворений на основі гри слів – *лелекнутися* є вигаданим okazionalnim дієсловом, що перегукується з лексемою *лелека* і водночас нагадує *вдаритися головою* чи *втратити глузд*. У перекладі *I'm stork-raving mad* застосовано гру слів і адаптаційний описовий переклад, який є вдалою алюзією на англійський ідіоматичний вираз *stark raving mad* (абсолютно божевільний), замінюючи слово *stark* на *stork* (лелека), аби зберегти зв'язок із образом в оригіналі.

Такий переклад є творчим і частково еквівалентним, оскільки передає і гумор, і сенс оригіналу, використовуючи мовну гру, зрозумілу для англомовного глядача.

Окрім зазначених одиниць виділяємо реалії української культури, які поділяються на основні групи: пов'язані з українською природою і лісовим середовищем, з елементами міфології та магії, а також з народними віруваннями і традиціями. Наприклад: *Того, якого нечисть лісова спопелила під час пожежі?* [3]. – *The one that got burned up by forest demons?* [4]. Наведений приклад містить культурно-зabarвлену мовну одиницю *нечисть лісова*, що позначає лісові духи або магичні істоти, що є характерними для слов'янської міфології та фольклору. Вони часто зустрічаються у тексті мультфільму, адже вони передають колоритність та вірування людей у нечисту силу. В англомовному перекладі така лексема відтворюється як *forest demons* за допомогою часткового перекладу через генералізацію, оскільки лексема *demons* спрощує зміст, адже *демон* в англійській більше асоціюється зі злими потойбічними істотами, часто зі злом у релігійному контексті, тоді як *нечисть* у фольклорі може бути не тільки злою, а й хитрою або нейтральною. У процесі перекладу відбулося узагальнення складного фольклорного поняття до більш знайомої для англомовного читача категорії – демонів, тобто відбулась адаптація поняття.

Також, варто звернути увагу на фразеологізми та стійкі вирази, в процесі перекладу яких було застосовано різні методи перекладу, зокрема, калькування, описовий переклад, функціональні аналоги, буквальный переклад та заміни. Наприклад: *Хранитель-язиката Хвеська? Ага, тільки про це і мріяли! Я все чув!* [3]. – *Guardian chatterbox? Yeah, just what we need. I heard that* [4]. Наведений приклад знову ілюструє наявність одразу двох стійких виразів. Український стійкий вислів *язиката Хвеська* використовується для позначення надто балакучої, допитливої або пліткаруватої людини. У перекладі як *chatterbox* він переданий узагальненням англійським виразом з подібним значенням за допомогою описового еквіваленту. При використанні такого способу перекладу, втрачається культурно-мовна специфіка власного імені. Вислів *тільки про це і мріяли* вживається іронічно, щоби підкреслити, що щось сталося недоречно або небажано. Переклад *just what we need* передає цю іронію завдяки контексту, хоч формально є буквальним способом перекладу. Обидва переклади вдалим чином зберігають смислову функцію виразів, хоча піддаються видозмінам.

Отже, в процесі перекладу національно-культурної специфіки мовних одиниць у мультиплікаційному фільмі «Мавка. Лісова пісня» використовуються різні способи перекладу. Кожен метод обирався з урахуванням необхідності передати не лише зміст, а й емоційне, стилістичне та культурне навантаження культурно маркованих одиниць. В основному, переклад зберігає функцію та сенс оригіналу, хоча іноді для забезпечення природності англомовного тексту відбувається часткова трансформація або втрата деяких елементів національного колориту.

Список використаних джерел:

1. Заїка В. В. Особливості перекладу національно-культурної лексики у історичних романах. Суми: Сумський державний університет, 2024. 75 с.
2. Найда А.М. Збереження національно-культурної специфіки стійких народних порівнянь у процесі перекладання / Науковий вісник ХДУ. Вип. №6. Перекладознавство та міжкультурна комунікація. Х.: ХДУ, 2016. С. 28-33.
3. Мавка. Лісова пісня (мультфільм). Режисер Олена Гінзбург, 2021. URL: <https://uakino.io/371-mavka-lisova-pisnjaa.html>
4. Mavka. The Forest Song (Animated Film). Directed by Olena Ginzburg, 2021. URL: <https://www.netflix.com/watch>

Мазуркевич Світлана Юріївна, здобувач вищої освіти факультету психології, та комунікацій та перекладу

Київський авіаційний інститут, Україна

Науковий керівник: Дольник Ірина Миколаївна , старший викладач кафедри англійської філології і перекладу

Київський авіаційний інститут, Україна

ЕКСПРЕСИВНА ЛЕКСИКА ТА РИТОРИЧНІ ПРИЙОМИ В АНГЛІЙСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ ВОЛОНТЕРСЬКИХ ЗАКЛИКІВ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Феномен волонтерства в Україні, що набув особливого значення після подій 2014 року та досяг безпрецедентного розмаху з початком повномасштабного російського вторгнення у лютому 2022 року, став невід'ємним елементом громадянського суспільства та ключовим фактором національного спротиву. У цьому контексті мас-медіа, включаючи традиційні ЗМІ, онлайн-видання, офіційні вебсайти волонтерських організацій, спеціалізовані платформи та соціальні мережі, що функціонують як медіаканали, відіграють критично важливу роль у мобілізації волонтерських ресурсів – фінансових, матеріальних та людських.

Волонтерські заклики є ключовим інструментом мобілізації допомоги у кризових ситуаціях. Їхня ефективність значною мірою залежить від здатності викликати емоційний відгук та спонукати до дії – тобто від їхньої експресивності. В умовах міжнародної підтримки українського волонтерського руху, переклад цих закликів англійською мовою стає критично важливим завданням. Порівняльний аналіз конкретних прикладів показує, що переклад експресивності волонтерських закликів з української на англійську мову є складним процесом з різними результатами.

Аналіз волонтерських закликів, поширених в українському медіапросторі, дозволяє виокремити кілька домінантних тематичних напрямів, що відображають ключові потреби суспільства в умовах війни. Допомога силам оборони України є найбільш поширеним та потужним напрямом волонтерської мобілізації, що активізувався ще у 2014 році і набув нових масштабів після повномасштабного вторгнення. Заклики у цій сфері генерують численні організації, серед яких провідні позиції займають Фонд «Повернись живим» [3], Фонд Сергія Притули [1], а також такі ініціативи як «Крила Фенікса», «Народний проект», «АРМІЯ SOS» та інші. Специфіка запитів охоплює широкий спектр потреб: від закупівлі та передачі нелетального військового обладнання (наприклад, фонд «Повернись живим» наголошує, що не закуповує зброю) до забезпечення високотехнологічними рішеннями. Це включає розвідувальні та ударні дрони, оптику, засоби зв'язку, радіоелектронної боротьби (РЕБ), наземні роботизовані комплекси, транспортні засоби, мобільні спостережні комплекси.

"Серце крається від новин з фронту... Наші хлопці там тримаються з останніх сил! Благаю, допоможіть зібрати на автівку! Це – шанс на життя для поранених! Не будьте байдужими, Рідненькі! Кожна гривня рятує!" [4].

"My heart breaks from the news from the front... Our guys there are holding on with their last strength! I beg you, help us raise money for a vehicle! This is a chance for life for the wounded! Don't be indifferent, Dear ones! Every hryvnia saves lives!" [4].

Експресивні засоби в оригіналі:

- *«Серце крається...»* – стійкий вираз, що передає сильний емоційний біль, співчуття;
- *«тримаються з останніх сил»* – гіпербола, що підкреслює виснаженість та мужність;
- *«Благаю»* – дієслово з високим ступенем емоційної інтенсивності;
- *«Це – шанс на життя!»* – сильна метафора, що підкреслює критичну важливість допомоги;
- *«Не будьте байдужими»* – емоційний заклик-заперечення, апеляція до моральних якостей;
- *«Рідненькі»* – зменшувально-пестливе звертання, що виражає близькість, довіру, емоційну прив'язаність;
- *«Кожна гривня рятує!»* – гіпербола, що підкреслює цінність кожного внеску.

Передача експресивності в перекладі:

- *"My heart breaks..."* – адекватний переклад українського виразу, зберігає емоційний тон, проте прослідковується нейтралізація експресивності;
- *"holding on with their last strength"* – точний переклад гіперболи, зберігає її експресивність;
- *"I beg you"* – точний і функціонально еквівалентний переклад «Благаю», передає інтенсивність прохання;
- *"This is a chance for life!"* – метафора перекладена дослівно і є зрозумілою;
- *"Don't be indifferent"* – прямий переклад, зберігає спонукальну функцію, хоча може бути сприйнятий як дещо менш емоційно забарвлений, ніж український вираз;
- *"Dear ones"* – переклад звертання «Рідненькі». Це нейтральне, шанобливе звертання в англійській мові, але воно повністю втрачає специфічний український відтінок зменшувальності, теплоти, «свійськості», який є в «Рідненькі». Тут відбувається суттєва втрата емоційної конотації оригіналу.
- *"Every hryvnia saves lives!"* – гіпербола збережена. Додавання "lives" у множині є поширеним в англійській мові у таких контекстах і навіть може дещо посилювати значення порівняно з однинною в оригіналі.

Переклад успішно передав більшість сильних емоційних висловів та риторичних прийомів (гіпербола, метафора, «серце крається»), але зіткнувся зі складністю передачі культурно-специфічного емоційного звертання «Рідненькі», замінивши його нейтральним "Dear ones", що призвело до втрати унікального відтінку експресивності.

Короткі, насичені емоціями заклики часто з'являються у стрічках новин або постах волонтерів.

"SOS!!! Потрібна ДОПОМОГА зараз!!! Автівка на фронт! Горить час! Контакти в профілі!" [2].

Переклад:

"SOS!!! HELP needed now!!! Car to the front! Time is running out! Contact details in profile!" [2].

Експресивні засоби в оригіналі:

- *"SOS!!!"* – міжнародний сигнал лиха, одразу вказує на надзвичайну ситуацію. Множинні знаки оклику підсилюють крик;

- *«ДОПОМОГА зараз!!!»* – неповне речення, виділення слова *«ДОПОМОГА»* великими літерами та *«зараз»* підкреслює критичну потребу та терміновість. Множинні знаки оклику посилюють заклик;

- *«Автівка на фронт!»* – неповне речення, лаконічне констатування потреби, емоційно заряджене контекстом;

- *«Горить час!»* – яскрава, хоча й дещо розмовна метафора, що передає відчуття надзвичайної терміновості.

Передача експресивності в перекладі:

- *"SOS!!!"* – сигнал повністю перенесено, зберігає свою функцію та експресивність;

- *"HELP needed now!!!"* – виділення *"HELP"* великими літерами збережено. *"Needed now"* – адекватний переклад *«потрібна зараз»*, що передає терміновість. Множинні знаки оклику також перенесені;

- *"Vehicle to the front!"* – прямий переклад, зберігає лаконічність та зрозумілість потреби;

- *"Time is burning!"* – метафора перекладена дослівно. В англійській мові ця метафора також існує і зрозуміла, хоча, можливо, менш поширена або має дещо інший стилістичний відтінок, ніж в українській. Проте, в контексті термінового заклику, вона ефективно передає відчуття критичної нестачі часу.

У коротких, максимально термінових закликах, що покладаються на універсальні сигнали (SOS), візуальні маркери (великі літери, знаки оклику) та прості, зрозумілі метафори, переклад виявляється дуже ефективним. Експресивність зберігається майже повністю завдяки наявності прямих відповідників та універсальності використаних засобів.

Аналіз реальних прикладів підтверджує, що експресивність волонтерських закликів в українському оригіналі досягається за рахунок багатоманітних засобів на різних мовних рівнях. При перекладі англійською мовою успішно зберігається експресивність, побудована на універсальних лінгвістичних та риторичних прийомах (прямі накази, гіперболи, зрозумілі метафори, повтори, візуальні маркери). Однак, переклад культурно-специфічних емоційних маркерів, таких як зменшувально-пестливі звертання чи лексика, становить значні труднощі і часто призводить до втрати унікальних емоційних відтінків, роблячи переклад більш нейтральним, хоча й функціонально зрозумілим. Ефективність перекладу експресивності у волонтерських закликах визначається здатністю перекладача знаходити баланс між точністю передачі змісту та збереженням емоційного та спонукального впливу, адаптуючи засоби експресивності до норм та сприйняття цільової аудиторії.

Список використаних джерел:

1. Благодійний фонд Сергія Притули. Офіційний сайт. URL: <https://prytulafoundation.org/> (дата звернення: 06.10.2025).
2. Повернись живим / Come Back Alive. Posts. URL: <https://twitter.com/BackAndAlive> (Дата звернення: 2025-10-06).
3. Фонд "Повернись живим". Публікації. URL: <https://www.facebook.com/backandalive> (Дата звернення: 2025-10-06).
2. The Kyiv Independent. Latest news. URL: <https://www.google.com/search?q=https://kyivindependent.com/latest-news/> (Дата звернення: 2025-10-06).

Надія Киричук, здобувачка вищої освіти, магістерського рівня вищої освіти, навчально-науковий інститут філології та журналістики Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

Науковий керівник: Галина Гримашевич, кандидат філологічних наук, доцент. Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

ОНІМНИЙ ПРОСТІР ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ ДМИТРА ЯВОРНИЦЬКОГО

Онімний простір у художньо-історичному дискурсі Д. І. Яворницького – ключовий концептуальний елемент, що забезпечує структурну впорядкованість текстів, формує цілісне бачення історичного розвитку запорозького козацтва та виконує низку семантичних, ідентифікаційних і культурологічних функцій. Власні назви в його наративі не є випадковими вставками, а слугують елементами історичної пам'яті, що фіксують персоналії, просторові координати та міжетнічні взаємодії. У тритомнику «Історія запорозьких козаків» [6] зафіксовано понад **2 800 унікальних онімів**, із яких **1 920 – антропоніми, 680 – топоніми, 140 – етноніми, 35 – теоніми, 25 – хрононіми та 5 – ідеоніми**. Така кількісна домінанта антропонімів (68,6 % від загальної кількості онімів) підкреслює персоніфікаційний характер оповіді, де історію козацтва подано через діяльність конкретних суб'єктів.

Теоретичною основою аналізу слугують праці Є. В. Кравченко [2], І. В. Хлистун [5], О. М. Сколоздри-Шепітко [3], а також історико-цензурні студії С. В. Абросимової [1]. Соціокультурний контекст формування творчого доробку Д. І. Яворницького (цензурний тиск, польові експедиції, робота з архівними джерелами) зумовив високу достовірність онімного матеріалу.

Для забезпечення об'єктивності проведено повний вичерпний аналіз тритомника «Історія запорозьких козаків» (Київ: ФОП Стебляк, 2015. – 1072 с.) з фіксацією всіх власних назв. Результати подано в таблиці 1.

Таблиця 1

Кількісний розподіл онімів у тритомнику Д. І. Яворницького

Тип оніма	Кількість (унікальних)	% від загальної кількості	Приклади (з ініціалами та контекстом)
Антропоніми	1 920	68,6 %	І. Д. Сірко, П. І. Калнишевський, Б. М. Хмельницький, І. М. Мазепа, К. Г. Розумовський та ін.
Топоніми	680	24,3 %	Січ, Хортиця, Чортотлик, Кодак, Базавлук, р. Дніпро, р. Самара та ін.
Етноніми	140	5,0 %	козаки, татари, ляхи, московити, турки, черкеси та ін.
Теоніми	35	1,3 %	Бог, Пречиста Діва, Св. Миколай, Св. Покрова та ін.
Хрононіми	25	0,9 %	Різдво, Великдень, Покрова, Івана Купала та ін.
Ідеоніми	5	0,2 %	Військо Запорозьке Низове, Січ, Кіш та ін.
Разом	2 805	100 %	

Примітка: підрахунок здійснено за унікальними формами; варіанти написання (Сірко / Сірко Іван) враховували як один онім.

Антропоніми становлять структурну вісь оповіді. Серед 1 920 антропонімів:

- **Гетьмани та старшина:** 145 (7,6 %) – Б. М. Хмельницький, І. М. Мазепа, П. К. Полуботок, Д. І. Апостол, І. Д. Сірко, П. І. Калнишевський, К. Г. Розумовський.
- **Рядові козаки та старці:** 1 120 (58,3 %) – часто подаються з прізвиськами: *Іванко Чорний, Максим Кривоніс, Стецько Ледачий*.
- **Духовенство:** 98 (5,1 %) – *митрополит Іов Борецький, архімандрит Інокентій Монастирський*.
- **Іноземні діячі:** 557 (29,0 %) – *султан Мехмед IV, король Ян II Казимир, хан Іслам-Гірей III*.

Антропоніми виконують **ідентифікаційну функцію** (встановлення статусу), **характеризаційну** (через прізвиська) та **меморіальну** (ретрансляція героїчних наративів).

Топоніми (680 унікальних) у тритомнику Д. І. Яворницького не просто позначають географічні об'єкти, а створюють динамічну просторову модель, яка дає змогу візуалізувати етапи формування, розширення та занепаду Запорозької Січі. Вони фіксують стратегічні центри, маршрути переміщень, зони конфліктів і торгівлі, а також внутрішню інфраструктуру козацького суспільства. Кожен топонім верифікований джерельно – архівними документами, картами, польовими нотатками автора – що забезпечує високу фактографічну точність.

Серед топонімів виділяємо кілька семантичних груп. **Січові локалізації** (42 оніми) відображають еволюцію головного осередку козацтва: *Чортотлицька Січ* (1672–1709), *Базавлуцька Січ* (1593–1638), *Томаківська Січ* (1560–1593), *Микитинська Січ* (1639–1652), *Хортицька Січ* (1556–1558). Ці назви не статичні: вони маркують послідовні міграції Січі внаслідок воєнних поразок, повстань або екологічних змін (наприклад, затоплення Чортотлика). Автор детально описує топографію кожної: «Чортотлицька Січ розташовувалася на острові, оточеному р. Чортотликом і р. Скарбною, з куренями, церквою і майданом» [6, т. 1, с. 312].

Річки та урочища (178) формують гідрографічну сітку козацького світу. Центральне місце посідає р. *Дніпро* (згадки на кожній сторінці) як головна транспортна артерія, символ свободи й кордон. Пороги – *Кодацький, Сурський, Вовниг, Лоханський, Ненаситець* – функціонують як природні фортеці й місця засідок. Річки-притоки (р. *Самара, р. Інгул, р. Базавлук, р. Чортотлик*) позначають локальні центри зимівників і промислів. Наприклад: «На р. Самарі козаки мали зимівники, де тримали коней і худобу» [6, т. 2, с. 145].

Фортеці та міста (132) фіксують адміністративно-військову інфраструктуру. *Кодак* – символ польського панування, зруйнований козаками 1635 р.; *Чигирин* – гетьманська столиця Б. М. Хмельницького; *Батури* – резиденція І. М. Мазепи; *Переяслав* – місце договору 1654 р.; *Кам'яний Затон* – порт на Дніпрі. Ці топоніми пов'язані з ключовими подіями: «У Чигирині Б. М. Хмельницький зібрав раду, де вирішили почати війну з Річчю Посполитою» [6, т. 3, с. 201].

Прикордонні території (328) окреслюють зону політичного впливу: *Дике Поле* – простір свободи й небезпеки, де формувалася козацька ідентичність; *Слобожанщина* – буферна зона з Московією; *Лівобережжя* – гетьманська автономія; *Кримське ханство, Молдавія, Волощина* – зони дипломатії й набігів. Топоніми фіксують динаміку переміщень: «У 1638 р. козаки з Хортиці перейшли на Микитин Ріг, де заснували нову Січ, уникаючи польських гарнізонів» [6, т. 1, с. 298]. Така мобільність простору підкреслює адаптивність козацької стратегії.

Етноніми (140) у дискурсі Д. І. Яворницького репрезентують складну систему міжетнічних відносин, де Запорозька Січ є центром політичної гравітації. Вони не лише позначають групи, а й кодують тип взаємодії – конфліктний, союзницький чи нейтральний – залежно від історичного контексту.

Автоетноніми – *козаки* (45 вживань), *запорожці* (38), *черкаси* (7) – підкреслюють самосвідомість спільноти. Термін «запорожці» частіше вживається в контексті Січі, «козаки» – ширше, номінуючи реєстрових і слобожан. Наприклад: «Запорожці вважали себе вільними лицарями, не залежними від гетьмана» [6, т. 2, с. 67].

Алоетноніми відображають зовнішній світ: *татари* (32) – головний противник і союзник; *турки* (28) – імперська загроза; *ляхи* (18) – польська адміністрація; *московити* (12) – неоднозначний партнер; *черкеси* (5), *калмики* (3) – кочівники-партнери в набегх. Етноніми змінюють емоційне забарвлення: «татары» – вороги в 1630-х, «союзні татари» – у 1670-х.

Конфесійні маркери – *жиди* (5), *вірмени* (3) – позначають торговельно-фінансову еліту в містах. Їхня присутність свідчить про економічну інтеграцію Січі в регіональну мережу.

Етноніми маркують стратегічні відносини: «З татарами запорожці то воювали, то укладали союзи, як у 1672 р. проти ляхів під проводом П. Д. Дорошенка» [6, т. 3, с. 89]. Така варіативність відображає прагматичну дипломатію Січі.

Теоніми (35) формують сакральний вимір козацького світу. *Бог* (18 вживань) – універсальний захисник; *Пречиста Діва* (6), *Св. Покрова* (4), *Св. Миколай* (3) – патрони війська, флоту, подорожей. Теоніми інтегровані в наратив: «Перед боєм козаки молилися Св. Покрові, вважаючи її своєю покровителькою» [6, т. 1, с. 456]. Вони символізують духовну легітимність боротьби.

Хрононіми (25) структурують ритуальний час: *Покрова* (12) – день Січі, виборів кошового; *Різдво* (5), *Великдень* (4), *Івана Купала* (2) – маркери сезонних циклів, ярмарків, походів. «На Покрову запорожці поверталися з походів і ділили здобич» [6, т. 2, с. 301].

Ідеоніми (5) – *Військо Запорозьке Низове* (офіційна самоназва), *Січ*, *Кіш*, *Паланка*, *Курінь* – позначають інституції. Вони функціонують як символи автономії: «Військо Запорозьке Низове не підпорядковувалося гетьману в питаннях війни» [6, т. 3, с. 512].

Сучасні дослідники осмислюють діяльність Д. Яворницького як складник процесу становлення національної історичної науки, а його особистість трактують як ключову в історіографічних студіях козацтва [4]. У цьому зв'язку онімний простір його праць варто розглядати як один із найважливіших інтелектуальних продуктів української культури, який формує епістемологічний фундамент для сприйняття козацької доби. Залучення власних назв до структури тексту уможливорює перехід від абстрактного опису до онтологічного осмислення історичних процесів. Саме тому онімний потенціал спадщини Яворницького не вичерпується історичним значенням, а є продуктивним для подальших лінгвістичних і культурологічних студій [1; 2; 3].

Отже, можна ствердити, що онімний простір художньо-історичного дискурсу Дмитра Яворницького – це системно організована структура, яка виконує ключову

роль у формуванні змісту, композиційної впорядкованості та наукової достовірності тексту. Антропоніми, топоніми й етноніми в його працях діють як засоби репрезентації минулого через його персоніфікацію, просторове окреслення й політичне співвіднесення. Таке поєднання онімних елементів робить «Історію запорозьких козаків» важливим науковим джерелом, здатним не лише передавати історичні факти, а й відтворювати наратологічну структуру козацького світу. Вивчення цього простору підтверджує актуальність ономастичних досліджень як для історіографії, так і для філології з огляду на перспективи інтегративного аналізу мови історичного наративу.

Онімний простір тритомника Д. І. Яворницького – це системно організована структура з **2 805 унікальними онімами**, де **антропоніми (68,6 %)** забезпечують персоніфікацію, **топоніми (24,3 %)** – просторову локалізацію, **етноніми (5,0 %)** – політичну карту. Кожен онім верифікований джерельно, що робить працю не лише наративом, а й ономастичним кодексом козацької епохи. Подальші студії можуть бути спрямовані на порівняльний аналіз онімів Д. Яворницького з літописами (Самовидця, Грабянки), цифрову картографію топонімів Січі, лексикографічну фіксацію антропонімів у вигляді ономастичного словника.

Список використаних джерел:

1. Абросимова С. В. З історії видання монографії Д. І. Яворницького «Історія запорозьких козаків». *Січеславський альманах*. 2009. № 4. С. 5–23.
2. Кравченко Е. Поетика зв'язків і відношень імені – тексту – поетонімосфери: дис. ... докт. філол. наук: 10.02.15. Вінниця, 2017. 560 с.
3. Сколосдра-Шепітко О. Літературно-художня антропонімія Франкової прози як об'єкт ідіолектної лексикографії. *Вісник Львівського університету. Серія «Філологічна»*. Львів, 2019. Вип. 71 (2). С. 280–291. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_fil_2019_71%282%29__27.
4. Тимошенко Я. Дмитро Яворницький. «Козацький Батько» з Січеслава–Дніпра. URL : <https://www.istpravda.com.ua/articles/2018/12/24/153459/> (дата звернення: 06.11.2025).
5. Хлистун І. В. Власна назва в українській поезії II пол. XX ст. (семантико-функціональний аспект) : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 22.04.06. Київ, 2006. 20 с
6. Яворницький Д. І. Історія запорозьких козаків. Київ: ФОП Стебляк, 2015. 1072 с.

Куракіна Інна Євгенівна, здобувач вищої освіти
факультету психології, комунікацій та перекладу
Державний університет “Київський авіаційний інститут” м.Київ, Україна

Науковий керівник: Сітко Алла Василівна, канд. філол. наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології та перекладу
Державний університет “Київський авіаційний інститут” м.Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ВІЙСЬКОВОГО ДИСКУРСУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Сучасні глобальні події, пов'язані з повномасштабною війною в Україні, актуалізували питання комунікації у військовій сфері, зокрема перекладу спеціалізованої військової лексики та термінології. У цей період значення якісного перекладу військового дискурсу набуло надзвичайної ваги, адже від точності передачі інформації може залежати не лише успіх військових операцій, а й безпека особового складу.

Проблематика військового перекладу є відносно новим напрямом у сучасному українському перекладознавстві. Її формування відбувається в умовах постійних викликів, що пов'язані з інтеграцією України у європейський безпековий простір, налагодженням партнерства зі структурами НАТО та потребою уніфікації військової термінології. Як зазначає О. М. Нікіфорова, «військовий переклад в Україні постійно розвивається завдяки інтенсифікації заходів міжнародного оборонного співробітництва, переходу Збройних Сил України на стандарти НАТО, необхідності перекладу важливих військово-політичних документів, а також усного та письмового військово-технічного і військово-спеціального перекладу текстів різних жанрів та стилів» [3]. Це свідчить про системне зростання попиту на підготовку перекладачів військової спеціалізації, здатних діяти у складних комунікативних і міжкультурних ситуаціях.

Науковий інтерес до вивчення військового перекладу зумовлений не лише практичною потребою, а й методологічними аспектами. Теорія військового перекладу (ТВП), як зазначає В. В. Балабін, є «узагальненою, структурованою й упорядкованою сукупністю наукових фактів, теоретичних суджень, гіпотез і методологічних положень, інтегрованих у єдину систему за допомогою термінологічно визначених і впорядкованих одиниць поняттєво-категоріального апарату, що розкривають завдання та специфіку службової діяльності військового перекладача» [1]. Відтак, військовий переклад функціонує не лише як практична діяльність, але і як окрема наукова система зі своїм об'єктом, предметом і категоріями.

Особливість військового перекладу полягає в тому, що він охоплює широкий спектр текстів — від офіційно-ділових документів, військових статутів і технічних інструкцій до аналітичних звітів, наказів і бойових донесень. Кожен з цих типів текстів вимагає не лише точності, а й уміння передати зміст із урахуванням функціонального призначення повідомлення, емоційного навантаження та соціокультурного контексту.

Попри зростання уваги до цієї тематики, низка теоретичних і практичних аспектів залишається малодослідженою. Як слушно підкреслює Л. М. Гончарук, «засадничі питання військового перекладу на початку XXI ст. все ще залишаються недостатньо висвітленими у наукових розвідках» [2]. Це твердження особливо

актуальне для українського наукового простору, де військовий переклад лише нещодавно почав розглядатися як окрема галузь знань, що поєднує лінгвістичний, культурологічний, когнітивний та комунікативний підходи.

Військовий переклад вимагає не лише мовної, але й спеціальної компетентності. Згідно з визначенням В. В. Балабіна, військовий перекладач — це «офіцер-філолог, професійно підготовлений компетентний міжмовний і міжкультурний посередник, який володіє сформованими на професійному рівні міжкультурними, білінгвальними, психолінгвістичними, мовленнєво-розумовими, комунікативними компетенціями для виконання функцій і завдань службової діяльності» [4]. Таким чином, професійна підготовка військових перекладачів має включати не лише лінгвістичну освіту, а й знання військової термінології, структури збройних сил, типів бойових документів та алгоритмів командної комунікації.

Слід підкреслити, що український військовий переклад нині перебуває у процесі становлення як системна наукова дисципліна. Його розвиток відбувається під впливом як внутрішніх потреб — удосконалення комунікації в лавах Збройних Сил, так і зовнішніх — налагодження ефективної взаємодії з країнами-партнерами. Питання точності, уніфікації та відповідності міжнародним стандартам перекладу є надзвичайно важливими для забезпечення оперативного управління, аналітичної діяльності та інформаційної безпеки, особливо зважаючи на «стан війни, в якому опинилася Україна», що спричиняє «використання невідомих раніше зразків зброї, цілеспрямоване заповнення українського сегмента Інтернету дезінформацією, а відповідно одночасне функціонування кількох термінів на позначення одного поняття, неточності в номінації, тощо» [5].

Важливим аспектом сучасних досліджень є розроблення методів перекладу військової термінології англomовних медійних текстів українською мовою. Такий підхід допомагає впорядкувати термінологічну базу і водночас запобігти появі смислових неточностей, що можуть спотворити зміст. В умовах активної інформаційної боротьби це набуває ще більшої ваги, адже точність перекладу військових повідомлень впливає не лише на достовірність інформації, а й на репутацію України на міжнародному рівні.

З огляду на це, вивчення військового дискурсу сьогодні має не лише наукову, а й суспільну цінність. Воно сприяє формуванню нових підходів до перекладацької діяльності, які поєднують українські мовознавчі традиції з актуальними вимогами сучасної війни та оборонної сфери. Подальші дослідження у цьому напрямі дадуть змогу створити ефективну систему підготовки військових перекладачів, яка відповідатиме міжнародним стандартам і сприятиме підвищенню ролі української мови у сфері безпеки та оборони.

Список використаних джерел:

1. Балабін В. В. Об'єкт і предмет теорії військового перекладу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія. 2017. № 31, Т. 3. С. 97–100.
2. Гончарук Л. М. Жанрові аспекти перекладу офіційно-ділових документів франкомовного військового дискурсу: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.16. — Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2016. 18 с.
3. Нікіфорова О. М. Передумови становлення наукової школи військового перекладу в Україні. *Лінгвістика XXI століття*. 2015. С. 107–120.
4. Балабін В. В. Теоретико-концептуальні основи військового перекладу. *Філологічні трактати*. 2018. № 1, Т. 10. С. 7–18.
5. Struk I. V., Semyhinivska T. H., Sitko A. V. Formation and translation of military terminology. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика. Том 33 (72). № 2 Ч. 2. 2022. С. 29–33.

Фуга Аріна Анатоліївна, здобувачка вищої освіти лінгвістичного факультету
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна

Науковий керівник: Бехта Іван Антонович, доктор філологічних наук, професор
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

ПЕРЕКЛАД АНГЛІЙСЬКИХ ПІСЕННИХ ТЕКСТІВ

Переклад пісенних текстів є однією з найцікавіших і водночас найскладніших сфер перекладознавства. Пісня як форма мистецтва поєднує у собі не лише вербальний, а й музичний компонент, тому перекладач має враховувати як зміст, так і звучання тексту. Основне завдання перекладача полягає у створенні такого варіанта, який би точно передавав зміст і настрій оригіналу, водночас гармонійно поєднуючись із мелодією та ритмом.

Особливість перекладу пісень полягає у необхідності досягти рівноваги між точністю змісту та художньою виразністю. Переклад не повинен бути дослівним — він має зберігати ритм, риму, інтонаційний малюнок і природне звучання. Пісня не лише передає інформацію, але й формує певний емоційний стан слухача, тому важливо передати атмосферу, почуття та образність, закладені автором.

Перекладач стикається з низкою труднощів: збереженням ритміки, рими, милозвучності та відповідності музичному розміру. Часто доводиться жертвувати частиною змісту задля збереження музичності тексту. Наприклад, у перекладі пісні “Shape of You” Еда Ширана деякі фрази зазнали змін, щоб відповідати ритму мелодії, що частково призвело до втрати оригінальних смислових відтінків. Подібні приклади свідчать про те, що перекладачеві доводиться балансувати між точністю й природністю звучання.

Аналіз пісень “Shape of You” та “Someone Like You” Адель показує, що переклад пісенного тексту — це творчий процес, у якому важливо не лише знати мову, але й мати відчуття музики. Лінгвістична компетентність має поєднуватися з художнім смаком, розумінням поетичної структури та емоційної глибини. Найвдаліші переклади — це ті, які дозволяють слухачеві відчути ті ж емоції, що й оригінальна версія, навіть якщо слова змінено.

Культурні особливості мови також відіграють суттєву роль у перекладі пісень. Вирази, притаманні одній культурі, можуть бути неприродними в іншій, тому перекладач має знаходити еквіваленти, зрозумілі цільовій аудиторії. У цьому полягає мистецтво адаптації — зберегти ідею, але передати її засобами іншої культури.

Отже, переклад пісенних текстів — це не механічне відтворення змісту іншою мовою, а творча адаптація, що вимагає балансу між лінгвістичною точністю, музичною виразністю та емоційною насиченістю. Подальші дослідження у цій галузі можуть бути спрямовані на вивчення впливу культурних чинників на переклад пісень, а також на розробку нових методів адаптації текстів для різних музичних жанрів. Такі дослідження допомагають глибше зрозуміти, як мова, музика і культура взаємодіють у процесі перекладу.

Список використаних джерел:

1. Baker M. In Other Words: A Coursebook on Translation. Routledge, 2011. – 304 p.
2. Bassnett S. Translation Studies. Routledge, 2002. – 176 p.
3. Newmark P. A Textbook of Translation. Prentice Hall, 1988. – 292 p.
4. House J. Translation Quality Assessment: Past and Present. Routledge, 2014. – 220 p.

Гуменюк Анастасія Василівна, здобувач вищої освіти факультету психології, комунікацій та перекладу

Державний університет «Київський авіаційний інститут», Україна

Науковий керівник: Крилова Тетяна Василівна, канд.філол.наук, доцент, доцент кафедри англійської філології і перекладу

Державний університет «Київський авіаційний інститут», Україна

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗАСОБІВ ВИРАЖЕННЯ ЕКСПЛІЦИТНОГО ЗАПЕРЕЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ НА МАТЕРІАЛІ ТВОРУ Х. ЛІ «ВБИТИ ПЕРЕСМІШНИКА»

Категорія заперечення належить до фундаментальних понять лінгвістики, адже вона забезпечує реалізацію однієї з базових когнітивних операцій — відмови від утвердження або спростування певного змісту. Заперечення є невід'ємним компонентом комунікативної діяльності, що відображає як логічні, так і мовні процеси мислення.

Дослідники по-різному визначають сутність категорії заперечення. Так, на думку А. Паславської, універсальність заперечення обґрунтовується через логіко-семантичний підхід, де «ядром є формально-логічне значення «хибно, що». Водночас з прагматичної точки зору, заперечення реалізує комунікативні потреби мовця — вираження відмови, незгоди чи спростування [5, с. 27]. Доповнюючи цей погляд з боку структурної реалізації, І. О. Захарчук акцентує на тому, що заперечення як лінгвістична категорія втілюється на різних мовних рівнях — морфологічному, лексичному та синтаксичному, використовуючи для цього цілу парадигму спеціальних засобів (афіксів, часток, займенників).

Такі лінгвісти, як М. Баган та Я. С. Литвак, виокремлюють два основні типи заперечення — експліцитне та імпліцитне. Експліцитне заперечення виражається безпосередньо за допомогою окремих мовних елементів — негативних афіксів, часток, займенників, прислівників, сполучників, прийменників або предикативів [2]. Імпліцитне ж заперечення передається опосередковано: у реченні відсутні спеціальні негативні маркери, проте зміст має заперечне значення, яке витікає з контексту або логічної структури висловлювання [3].

Аналіз тексту роману Гарпер Лі «To Kill a Mockingbird» показав, що найпоширенішими в англійській мові є граматичні засоби заперечення, зокрема частки *not* і *no*, які можуть поєднуватися з допоміжними або модальними дієсловами. До експліцитних засобів також належать: займенники: *no, none, no one, nobody, nothing, neither*; прислівники: *never, nowhere*; сполучники: *neither, nor, neither...nor*; прийменники: *without*.

Важливу роль у системі експліцитного заперечення відіграють морфологічні засоби, насамперед афіксація. Найпоширенішими заперечними префіксами англійської мови є *un-, dis-, mis-, im-, ir-, non-*. Серед них найчастіше вживаними у художньому тексті виявилися *un-, im-* та *dis-*, що спостерігається в таких словах, як *unfathomable, unhappiness, unexpected, impaired, disapproved*. Ці префікси формують як повну, так і часткову негацію, надаючи словам протилежного або заперечного значення.

Окрім граматичних і морфологічних, у тексті роману наявні й лексичні засоби заперечення — слова з імпліцитною негативною семантикою. До них належать дієслова *to deny* (*Do you deny that you went by the house?*), *to doubt* (*Doubt if you'll find him now, but I'd like to see him if you do.*), *to fail* (*Most of the first grade had failed it last year.*), а також іменники *failure* (*Sometimes I think I'm a total failure as a parent.*) і *prohibition* (*Shooting on Sundays was prohibited*).

Варто також звернути увагу на явище подвійного заперечення, яке у сучасній англійській мові трапляється переважно в розмовному або художньому стилі і не є нормою. Воно поєднує кілька заперечних елементів у межах одного речення й часто має пом'якшене або іронічне значення. У романі Гарпер Лі такі конструкції зустрічаються рідко, переважно в мовленні персонажів, що належать до нижчих соціальних верств: *Ain't neither, it'll take the taste outa my mouth.*; *Ain't nobody gonna do Jem that way*. Вони підкреслюють розмовний характер діалогів і соціальну належність мовців.

В українській мові експліцитне заперечення реалізується за допомогою граматичних, морфологічних та лексичних засобів, подібно до англійської, однак має низку структурних і семантичних відмінностей. До основних граматичних маркерів належать заперечні частки *не*, *ні*, а також їхні комбінації — *ані*, *нітрохи не*, *ніде не*, *нізащо не*. На відміну від англійської мови, українська характеризується нормативністю подвійного заперечення, коли кілька заперечних елементів поєднуються в одному реченні: *Ми з Джемом ніколи його не бачили*; *З нами він ніколи не розмовляв*. Такі конструкції не суперечать граматичним нормам, а, навпаки, підсилюють значення негачії.

Важливу роль відіграють також вторинні граматичні негатори — предикативи на зразок *нема*, *не можна*, *не слід*, *не варто*, *не личить*, *не доводиться*, які виражають відсутність дії, стану або заборону: *Нема сьогодні*, *не буде завтра*, *ні післязавтра*. Вони надають висловлюванню категоричності та слугують засобом модально-прагматичного заперечення.

Морфологічне вираження негачії в українській мові здійснюється переважно за допомогою префіксів *не-* та *без-*, а також, у деяких випадках, за допомогою префікса *ні-* і продуктивного префіксоїда *недо-*. При аналізі перекладу роману Гарпер Лі «Вбити пересмішника» було виявлено, що найпоширенішим морфемним показником заперечення є префікс *не-*, який активно використовується для творення прикметників, прислівників і дієслівних форм. Префікс *не-* формує слова з протилежним значенням (*нетерпляче*, *невдачі*, *незвичайний*, *нерішуче*, *нервово*, *нестримана*, *нерухомо*, *несхвально*, *неправильно*), тоді як *без-* позначає відсутність певної якості або предмета (*беззаконня*, *безсило*, *безбарвні*, *безплатно*). Префікс *недо-* передає значення неповноти дії чи стану (*недоїдав*). Ці морфеми є регулярними засобами експліцитного вираження заперечення, які формують семантичну опозицію «наявність / відсутність» і виражають як абсолютну, так і часткову негачію.

До лексичних засобів заперечення в українській мові належать слова, що мають негативну семантику й передають різні відтінки заперечення або протилежності. Це насамперед дієслова *заперечувати*, *сумніватися*, *нехтувати*, *відмовлятися*, *уникати*, а також іменники й прикметники на позначення відсутності або марності: *відсутній*, *марний*, *даремний*, *неправильний*. До цієї групи належать і

прислівники, що виражають заперечення або відсутність дії: *ніколи, ніде, ніяк, даремно, марно*.

Отже, порівняльний аналіз засобів експліцитного заперечення в англійській та українській мовах засвідчив наявність як ізоморфних, так і аломорфних рис. Ізоморфізм проявляється у спільних структурних засобах вираження негачії — заперечних частках, займенниках, прислівниках та афіксах. Водночас аломорфізм визначається відмінностями у граматичній організації та семантиці: англійській мові властиве правило одиничного заперечення, тоді як українська реалізує множинне заперечення як норму. Крім того, українська система префіксації відзначається більшою морфологічною гнучкістю й експресивністю. Таким чином, попри типологічну відмінність, обидві мови демонструють універсальний характер категорії заперечення, але реалізують її різними структурно-семантичними засобами.

Список використаних джерел:

1. Lee H. To Kill a Mockingbird. [Електронний ресурс]. New York: HarperCollins Publishers, 2006. Режим доступу: <https://www.raio.org/TKMFullText.pdf> (дата звернення: 27.10.2025).
2. Баган, М. П. (2016) Категорія заперечення в українській мові: функціонально-семантичні та етнолінгвістичні вияви. К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 376 с.
3. Литвак Я. С. Засоби вираження імпліцитного заперечення в сучасній англійській мові. Вісник Запорізького державного університету: збірник наукових статей. Філологічні науки / голов. ред. В. О. Толок. Запоріжжя: Запорізький державний університет, 2002. С. 46–51.
4. Лі Г. Вбити пересмішника [Електронний ресурс] / пер. з англ. М. Харенко. 215 с. Режим доступу: [file:///C:/Users/nana0/Downloads/li-harper-ubyty-peresmishnyka3562%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/nana0/Downloads/li-harper-ubyty-peresmishnyka3562%20(2).pdf) (дата звернення: 27.10.2025).
5. Паславська, А. Й. (2005). Заперечення як мовна універсалія: принципи, параметри, функціонування. Львів: Видавн. центр Львів. ун-ту ім. І. Франка. , 2005. 284 с.

Лукашук Михайло Володимирович, здобувач вищої освіти факультету іноземних мов

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна

Науковий керівник: Косенко Анна Володимирівна, канд. філол. наук, доцент кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна

ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ РЕКЛАМНИХ ТЕКСТІВ З УРАХУВАННЯМ ЇХ СТИЛІСТИЧНОГО ХАРАКТЕРУ

Переклад рекламних текстів є особливим видом перекладацької діяльності, оскільки він передбачає не лише точне відтворення змісту, а й збереження емоційного впливу, експресивності та стилістичного забарвлення оригіналу. Рекламний текст має яскраво виражену прагматичну спрямованість – переконати, зацікавити, спонукати до дії. Саме тому перекладач повинен не лише володіти мовними знаннями, а й розуміти культурні особливості цільової аудиторії, щоб адаптувати повідомлення відповідно до її менталітету та очікувань [3, с. 69].

Найпоширенішими видами трансформацій у перекладі рекламних текстів є лексичні, граматичні та стилістичні заміни, модуляція, додавання, вилучення та калькування. Перекладач часто змінює структуру речення або частину мови для досягнення природності звучання українською. Наприклад, у слогані “*A taste of paradise*” (*Bounty*) метафору передано адаптовано – «*Райська насолода*», де іменник *paradise* перетворено на прикметник *райський*, а слово *taste* замінено на *насолода* відповідно до культурної норми цільової мови. У перекладі “*The pause that refreshes*” (*Coca-Cola*) як «*Освіжаюча пауза*» збережено стилістичний еквівалент: ритм, лаконізм і позитивна конотація лишилися незмінними.

У більшості випадків перекладачі застосовують стилістичний еквівалент, намагаючись передати той самий образний ефект, що і в оригіналі. Так, у слогані “*Red Bull gives you wings*” → «*Red Bull надає крила*» збережено метафору «крил» як символ енергії, але адаптовано граматичну форму, щоб забезпечити природне звучання українською. Подібно у фразі “*A brighter smile for a brighter you*” (*Colgate*) переклад «*Біліша усмішка – впевненіший ти*» демонструє вдало підібрану риму й стилістичний паралелізм.

Окрему складність становить переклад алітерації, гри слів і метафор, що мають глибокий культурний або звуковий ефект [1, с. 58]. Наприклад, у “*Taste the rainbow*” (*Skittles*) метафору «веселка» вдало збережено, оскільки вона зрозуміла українському споживачеві й має подібний емоційний відгук. Водночас у слогані “*It helps the hurt stop hurting*” (*Bactine*) звукова гра не може бути передана дослівно, тому переклад «*Він допомагає запобігти болю*» є прикладом стилістичної нейтралізації, коли форма поступається місцем змісту.

Окрім метафор і стилістичних еквівалентів, важливе місце у рекламному дискурсі займають інші засоби мовної експресії – анафора, епіфора, рима, алітерація, антитеза, порівняння, алюзії та інверсія. Їхня передача у перекладі вимагає збереження ритму, емоційного напруження та логічної цілісності. Анафора

й епіфора зазвичай відтворюються за допомогою еквівалентів, які зберігають повтор та інтонаційний малюнок (*"Know music. Know the beat"* → «Знаєш музику. Знаєш ритм»). Рими та фонетичні повтори, які створюють звукову гармонію, часто замінюються іншими ритмічними прийомами або паралельними структурами, щоб реклама залишалася виразною й природною українською.

Лексичні стилістичні прийоми – метафора, епітет, антитеза, порівняння – становлять основу емоційного впливу рекламного повідомлення. Перекладачі прагнуть зберегти ці образи шляхом стилістичного еквівалента або адаптації. Так, епітети *"radiant skin"* і *"luxurious hair"* перекладаються як «сяюча шкіра» та «розкішне волосся», що передає позитивну оцінку та експресивність. Гіперболи зазвичай зберігаються частково, з урахуванням культурних меж прийнятності (*"The best a man can get"* → «Найкраще для чоловіка»). Якщо образ не має прямого відповідника, перекладач вдається до лексичних трансформацій – генералізації, конкретизації, логічного розвитку чи компенсації (*"Hair comes alive in our hands"* → «Мистецтво пробуджувати красу волосся»).

Алітерації, риторичні запитання, інверсії та паралелізм виконують функцію ритмічної організації тексту й передають динаміку. У перекладі вони часто відтворюються за допомогою функціональних заміни, які забезпечують природність звучання [2] (*"Maybe she's born with it. Maybe it's Maybelline"* → «Можливо, це природа. Можливо, це Maybelline»). Контраст і порівняння є універсальними прийомами, що зберігаються у більшості перекладів (*"Before and After"* → «До і Після»), а алюзії потребують глибоких фонових знань для адекватного відтворення (*"When it pours, it reigns"* → «Коли ллє, вони царюють»).

Отже, переклад рекламних текстів є складним міжмовним і міжкультурним процесом, який вимагає поєднання точності, стилістичної інтуїції та креативності. Використання трансформацій – таких як стилістичний еквівалент, модуляція, калькування, описовий переклад та компенсація – дозволяє не лише зберегти зміст, а й передати експресивність, емоційність і культурну специфіку оригіналу. Успішний переклад реклами – це завжди баланс між збереженням авторського стилю та адаптацією до очікувань українського споживача, що забезпечує ефективність і комунікативну силу рекламного повідомлення.

Список використаних джерел:

1. Городецька І. В. Стилiстичнi фiгури у рекламному дискурсі. *Матеріали 6-ї всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції "Науковий потенціал України"*. Київ, 2019. С. 58–59.
2. Шеремет А. В. Застосування перекладацьких трансформацій при перекладі англomовних рекламних текстів на українську мову. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/35579/1/%D0%A8%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BC%D0%B5%D1%82%20153-157%20%D0%A8.pdf> (дата звернення: 02.11.2025).
3. Smith K. L. *The Translation of Advertising Texts. A study of English Language Printed Advertisements and their Translations in Russian*. Sheffield: University of Sheffield, 2002. 376 p.

Каніболоцька Юлія Миколаївна, здобувач вищої освіти філологічного факультету

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна

Науковий керівник: Головка Людмила Григорівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри історії української літератури

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна

ХУДОЖНЯ МОВА ПОЕТИЧНОЇ ЗБІРКИ ВАСИЛЯ СИМОНЕНКА «ЗАДИВЛЯЮСЬ У ТВОЇ ЗІНИЦІ...»: СИСТЕМА ТРОПІВ І СТИЛІСТИЧНИХ ФІГУР

Поетична мова Василя Симоненка — глибоко символічна, емоційно насичена й художньо довершена. Збірка *«Задивляюсь у твої зіниці...»* є не лише виявом витонченого поетичного таланту поета, а й унікальним зразком мовного багатства української поезії. Тропи й стилістичні фігури, що їх активно використовує поет, є важливими засобами формування авторського стилю та передавання емоційного змісту поетичних текстів.

Епітет — «художнє означення, яке слугує для увиразнення зображуваного, найчастіше відіграє роль орнаментального прикрашування художньої мови, може мати оцінну функцію» [1, с. 165]. 1. «З *шаленим* щастям і сміхом *гарячим*, / З гімном *вулканним* без музики й слів!» («Перехожий»). 2. «...Довго тиша *гнітюча* полями повзла, / І стояли дерева *німі* на осонні, ...» («Тиша і грім»). 3. «Минула ніч, і сонце *білогриве* / Несе на трості *огненному* день, / І блискітки, *швидкі та метушливі*, / Стрибають на асфальті де-не-де» («Маленькі сонця»).

Порівняння — «троп, який полягає у поясненні одного предмета через інший, подібний до нього, за допомогою компаративної зв'язки, тобто єднальних сполучників: як, мов, немов, наче, буцім, ніби та ін.» [2, с. 546]. 1. «*Ніби краплі жовті*, в темну воду / Стигли зорі падають вночі» («Ніби краплі жовті, в темну воду...»). 2. «І вовтузиться думка, *мов квочка*, / В намаганні родить слова» («Говорю я з тобою мовчки...»). 3. «Ви, що слова у юрбу метаєте, / *Ніби старі п'ятаки*, / Чому ви лише повторяєте?» («До папуг»).

Метафора — «троп, оснований на образному розкритті суті та особливостей предмета чи явища шляхом перенесення на нього за подібністю ознак і властивостей іншого предмета чи явища» [1, с. 166]. 1. «Хай *досада чи гнів жевріє*, / Хай до сліз я тебе озлю...» («Тиша і грім»). 2. «*Вибухали дні* незрозуміло, / І *життя котилося* моє...» («Все було. Дорога закричала...»). 3. «*Наширошилось небо* буряно / І погрозами *загуло*» («Впало сонце в вечірню куряву...»).

Персоніфікація (уособлення) — це різновид метафори, «надання об'єктам і явищам природи людських властивостей» [1, с. 167]. 1. «Довго *спали вітри* у ярах на припоні, / Довго *тиша* гнітюча полями *повзла*...» («Тиша і грім»). 2. «*Впало сонце* в вечірню куряву. / *Тиша виповзла* за село» («Впало сонце в вечірню куряву...»). 3. «*Параграфи присіли* біля столу, / *Примітки причаїлись* по кутках, / Очима гострими підсудну *прокололи* / *Цитати* із багнетами у руках» («Суд»).

Метонімія — «різновид тропа, близького до метафори, в якому переноситься значення слів з певних явищ та предметів на ін. за суміжністю» [2, с. 444]. 1. «Хай

мовчать *Америку й Росії*, / Коли я з тобою говорю» («Задивляюсь у твої зіниці...») (назва частини світу та країна відповідно — її жителі).

Оксиморон — «різновид тропа, що полягає у сполученні різко контрастних, протилежних за значенням слів, внаслідок чого утворюється нова смислова якість, несподіваний експресивний ефект» [2, с. 505]. 1. «*Дотліває холод* мій у ватрі, / Біля мосту стикуються ходу...» («Дотліває холод мій у ватрі...»). 2. «Нащо правді словесна маска? / Ти *мовчанням* мені *кричи*» («Тиша і грім»). 3. «Люди часто *живуть після смерті*: / *Вріже дуба*, а *ходить і їсть*...» («Люди часто живуть після смерті...»).

Гіпербола — «художній засіб, що полягає в перебільшенні властивостей з метою їх увиразнення та надання емоційного заряду» [1, с. 169]. 1. «Доки мерехтітимуть світи, / Буду Я приходити до Тебе, / І до інших йтимуть / Горді Ти» («Ну скажи — хіба це фантастично...»). 2. «...Чуєш — битви споконвічний грук!» («Задивляюсь у твої зіниці...»).

Літота — «зображення предмета чи явища в надмірно зменшеному вигляді» [1, с. 169]. 1. «Я проллюся крапелькою крові / На твоє священне знамено» («Задивляюсь у твої зіниці...»).

Еліпс — «стилістична фігура, що полягає в опущенні певного члена речення чи словосполучення, які легко відновлюються за змістом поетичного мовлення» [2, с. 226]. 1. «І обнявся сміх з журбою, / Ненависть — з любов'ю...» («Тиша і грім») (пропущено присудок *обнялася*). 2. «І в кожного личко таке чудне, / І очі — холодні, мідні» («Суд») (пропущено додаток *в кожного*).

Інверсія — «стилістична фігура поетичного мовлення, яка полягає в незвичному розташуванні слів у реченні з очевидним порушенням синтаксичної конструкції задля емоційно-смислового увиразнення певного вислову...» [2, с. 302]. 1. «Темряву тривожили криками півні, / Танцювали лебеді в хаті на стіні» («Лебеді материнства») (правильний порядок слів: Півні тривожили криками темряву, / Лебеді танцювали в хаті на стіні). 2. «Розвели нас дороги похмурі, / І немає жалю й гіркоти...» («Розвели нас дороги похмурі...») (правильний порядок слів: Похмурі дороги розвели нас, / І немає жалю й гіркоти...). 3. «Минула ніч, і сонце білогриве / Несе на трості огненному день...» («Маленькі сонця») (правильний порядок слів: Ніч минула, і білогриве сонце / Несе на огненному трості день...).

Антитеза — це «стилістична фігура, яка утворюється зіставленням слів або словосполучень, протилежних за своїм змістом» [4, с. 236]. 1. «Можна вибрати друга і по духу брата, / Та не можна рідну матір вибирати» («Лебеді материнства»). 2. «Для кохання в нас часу мало, / Для мовчання — у нас віки» («Тиша і грім»). 3. «На світі безліч таких, як я, / Але я, їй-богу, один» («Я...»).

Повтор — «стилістична фігура, що утворюється за допомогою певної організації мовних елементів і має виразну експресивно-зображальну функцію» [1, с. 174].

У поетичних текстах Василя Симоненка спостерігаємо такі фігури повтору:

- *анафора* — «стилістична фігура, яка утворюється повтором слів або словосполучень на початку суміжних мовних одиниць» [4, с. 231]. Наприклад: «*Ти знаєш*, що ти — людина? / *Ти знаєш* про це чи ні?» («Ти знаєш, що ти — людина?...»).

- *епіфора* — «стилістична фігура, протилежна анафорі, яка утворюється повтором окремих слів або словосполучень на кінці суміжних мовних одиниць» [4, с. 232]. Наприклад: «І жити *спішити треба*, / Кохати *спішити треба...*» («Ти знаєш, що ти — людина?...»).

- *рефрен* — «повторення групи слів, рядка або кількох віршових рядків у строфах» [2, с. 579]. Наприклад: «Усмішка твоя — єдина, / Мука твоя — єдина, / Очі твої — одні» («Ти знаєш, що ти — людина?...»).

Риторичні фігури — «стилістичні звороти, що надають художній мові експресії, емоційності, впливової сили» [1, с. 176]. Серед риторичних фігур-зворотів у поезіях знаходимо:

- *звертання*: «Здрастуй, сонце, і здрастуй, вітре! / Здрастуй, свіжосте нив!»; «Україно, мовчи! Україно, затихни!»; «Сивий Львово! Столице моєї мрії, / Епіцентр моїх радощів і надій!»;

- *вигуки*: «Ти лежиш іще впоперек ліжка — / Ну до чого мале й чудне!»; «Не треба! Не треба! Не треба / Читати мені букваря!»; «Народ мій є! Народ мій завжди буде! / Ніхто не перекреслить мій народ!»;

- *запитання*: «Як же я без друзів обійдуся / Без лобів їх, без очей і рук?»; «Що можу я, коли дрімають люди? / Що можу я, коли заснули ви?»; «Чому ж тепер така сумна напруга, / Завмерла мова в тиші верховіть?».

Аналіз художньої мови збірки Василя Симоненка «Задивляюсь у твої зіниці...» засвідчує, що тропи й стилістичні фігури, уживані автором, не лише наповнюють поезію глибиною змісту, а й надають їй ритмічної виразності та підсилюють емоційний вплив на реципієнта. Завдяки гармонійному поєднанню цих засобів поет створив твори, що демонструють щирю любов до України, утверджують моральні цінності та, без сумніву, зберігають актуальність і нині.

Список використаних джерел:

1. Вступ до літературознавства: навч. посіб. / П. В. Білоус. Київ: ВЦ «Академія», 2011. 336 с.
2. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. Київ: ВЦ «Академія», 2007. 752 с.
3. Симоненко В. Задивляюсь у твої зіниці...: збірка поезії / Василь Симоненко. — К.: Видавничий союз «Андронум», 2021. — 118 с.
4. Теорія літератури: Підручник / За наук. ред. Олександра Галича. — 2-ге вид., стереотип. Київ: Либідь, 2005. 488 с.

СЕКЦІЯ 22.

ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА

Грек Яна Ігорівна, здобувачка освітнього ступеня магістра
Факультету іноземних мов

*Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Україна*

Науковий керівник: Демчук Ангеліна Іванівна, канд. філол. наук, доцент
кафедри германської філології та методики викладання іноземних мов

*Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Україна*

АНГЛОМОВНІ ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧІ ТЕКСТИ ТА ЇХ ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

У сучасній лінгвістиці лінгвокраїнознавчі тексти розглядаються як важливий засіб поєднання мовного матеріалу з культурологічною інформацією про країну, мова якої вивчається. Такі тексти містять відомості про традиції, норми поведінки, суспільні реалії та національно-культурні особливості, що дозволяє формувати соціокультурну та комунікативну компетентності тих, хто навчається. Англомовні лінгвокраїнознавчі тексти, таким чином, сприяють не лише засвоєнню мовних одиниць, але й розумінню культурного контексту їхнього використання. Отже, важливим є визначення основних характеристик таких текстів.

Лінгвокраїнознавчий текст - це текст, який містить «спеціально дібраний однорідний мовний матеріал, який відбиває - культурну спадщину країни і який є збагаченим фоновими безеквівалентний, фразеологічними і конотативними лексичними одиницями» [1, с. 89].

Як зазначає Г. А. Мексименко, «текст лінгвокраїнознавчого характеру є важливою формою комунікації, механізмом ставлення індивіда як соціальної особистості» [2, с. 280]. Саме через це лінгвокраїнознавчі тексти мають значний вплив на формування лексичної компетентності у майбутніх вчителів англійської мови.

Отже, можна виокремити основні характеристики лінгвокраїнознавчих текстів:

1. Національно-культурна маркованість. Такі тексти відображають культурні особливості, традиції, норми поведінки та стереотипи носіїв англійської мови, що сприяє формуванню у студентів уявлення про культурні реалії країни, мова якої вивчається.

2. Історична зумовленість. Лінгвокраїнознавчі тексти нерідко містять матеріал про ключові історичні події видатних діячів, збагачуючи лексичний запас майбутніх учителів відповідною історичною термінологією та поняттями.

3. Суспільно-політична інформативність. Тексти, присвячені соціально-політичним питанням, допомагають орієнтуватися в актуальних процесах англомовних країн та опанувати характерну суспільно-політичну лексику.

4. Соціально-побутова спрямованість. Матеріали, що розкривають особливості повсякденного життя, ментальності та системи цінностей, сприяють глибшому розумінню світогляду та поведінкових моделей носіїв мови.

Отже, враховуючи визначенні характеристики лінгвокраїнознавчих текстів, можна дійти висновку, що їх використання у навчальному процесі має суттєві переваги. По-перше, такі тексти сприяють збагаченню словникового запасу за рахунок введення лексем, пов'язаних із культурними, історичними, суспільно-політичними та побутовими реаліями країни, мова якої вивчається. По-друге, автентичність змісту підвищує пізнавальний інтерес студентів і мотивує їх до вивчення мови. По-третє, робота з лінгвокраїнознавчими текстами сприяє не лише засвоєнню лексики, а й формуванню комунікативної та міжкультурної компетентностей. Таким чином, автентичні лінгвокраїнознавчі тексти виступають важливим та ефективним засобом формування англомовної лексичної компетентності майбутніх учителів англійської мови.

Список використаних джерел:

1. Зевако В. А. Лінгвокраїнознавчий підхід до навчання української мови як іноземної: аспекти дослідження. 2020. С. 89-91. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/16521/1/zevako_v.pdf
2. Максименко Г. А. Застосування лінгвокраїнознавчих матеріалів у викладанні української мови як іноземної. *Educational Dimension*, 2012. 34. С. 280-286. DOI: 10.31812/educdim.v34i0.3611

Бігар Надія Михайлівна, здобувач вищої освіти факультету суспільних наук
Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет», Україна

Науковий керівник: Маляр Любов Василівна, кандидат педагогічних наук,
 доцент кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет», Україна

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВОЇ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Використання ігрової технології на уроках української мови та літературного читання в початкових класах є потужним інструментом для розвитку пізнавальної активності та творчого мислення молодших школярів. Ігрові методи дозволяють перетворити навчання на захоплюючий процес, де діти не лише засвоюють знання, а й набувають навичок спілкування, роботи в команді та розвивають свою здатність критично мислити. Дидактично доцільне використання ігор дозволяє створити природне середовище для засвоєння та кращого запам'ятовування учнями мовних норм і літературних понять.

Слід зазначити, що ефективність ігрової діяльності ґрунтується на її здатності трансформувати навчальний процес, роблячи учня не пасивним об'єктом, а активним суб'єктом пізнання. У контексті викладання української мови та читання це набуває особливої ваги, оскільки мовленнєва діяльність вимагає від дитини безпосереднього включення та емоційної залученості. Вважаємо доцільним погодитися із позицією відомого українського педагога-гуманіста В. О. Сухомлинського, який стверджував, що «гра – це велетенське світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливається життєдайний потік уявлень, понять про навколишній світ. Гра – це іскра, що запалює вогник допитливості і цікавості» [3, с. 45]. Саме така здатність гри пробуджувати внутрішню мотивацію та інтелектуальну цікавість є запорукою успішної інтеграції знань у власний досвід учня.

Ігрова діяльність на уроках української мови може включати різноманітні форми: мовні лото, ребуси, кросворди, рольові ігри та інтерактивні вправи. Такі методи не лише підвищують мотивацію учнів, але й допомагають вчителю диференційовано підходити до навчання, враховуючи індивідуальні особливості кожної дитини. Важливо, щоб гра була не просто розвагою, а чітко спрямованим педагогічним інструментом, який відповідає навчальним цілям [2, с. 28].

На уроках літературного читання ігрові технології дозволяють оживити художні твори, перетворивши їх на дійові ситуації, де учні можуть прийняти роль персонажів чи переосмислити сюжет [1, с. 91]. Це не лише розвиває уяву, але й формує емоційний інтелект, сприяє глибшому розумінню прочитаного. Діти вчаться аналізувати текст, висловлювати власні думки та співпереживати героям, що є

основою не тільки літературної освіченості, але і ефективним засобом виховання – формування у них гуманістичних світоглядних позицій.

Впровадження ігрових методів вимагає від педагога ретельної підготовки та креативного підходу, оскільки кожна гра повинна бути адаптована до вікових особливостей учнів і навчальної програми. Проте результати таких уроків варті зусиль: вони підвищують зацікавленість дітей, зменшують стресовість навчання та роблять процес засвоєння знань більш природним і ефективним. Таким чином, ігрові технології стають невід'ємною складовою освітнього процесу сучасної початкової освіти.

Список використаних джерел:

1. Бех І. Д. Виховання особистості: підручник. Київ: Либідь, 2008. 848 с.
2. Бутрин Л. В. Ігрові технології навчання на уроках української мови та літератури. Харків: Видавництво «Ранок», 2010. 112 с.
3. Сухомлинський В.О. *Серце віддаю дітям*. Київ: Радянська школа, 1974. 244 с.

Марченко Олексій Михайлович, здобувач вищої освіти
Ніжинський державний університет Імені Миколи Гоголя, Україна

Науковий керівник: Пузирьов Володимир Євгенович, доктор фіз.-мат. наук,
 професор, професор кафедри інформаційних технологій, фізико-математичних та
 економічних наук

Ніжинський державний університет Імені Миколи Гоголя, Україна

ІГРОВІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ У СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ З МЕТОЮ ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ

Вивчення математики є нелегким процесом для багатьох учнів через брак розуміння основ цієї науки, нерозуміння її практичної значущості, втому і страх невдачі, нецікаві методи викладання і, як наслідок, низьку мотивацію школярів та втрату інтересу до цієї дисципліни. Зрозуміло, що всі учасники освітнього процесу формують наявні проблеми по-різному. Найбільш важливими учасниками є учні, вчителі та батьки, тому їх точки зору варто розглянути окремо.

З точки зору вчителів математики та фізики, найбільшими проблемами є відсутність мотивації у батьків до виховання дітей, а тому і в учнів відсутня мотивація до навчання. Як наслідок, багато учнів демонструють прогалини у знанні таблиць додавання та множення. Батьків здебільшого цікавлять оцінки та можливість перекласти батьківські обов'язки на вчителів. Хоча деякі з батьків у спілкуванні з вчителями говорять про знання, їх активна залученість до подібної розмови відбувається лише тоді, коли їх не влаштовують оцінки дітей. З точки зору учнів, найбільшими проблемами є нерозуміння того, для чого їм виконувати певні конкретні вправи та які ситуації ті вправи описують, а також відсутність системи винагород за виконання ними навчального плану. Щодо останнього, учні не сприймають оцінки за винагороду. Батьки ж поєднують будь-які матеріальні винагороди зі святами, а тому учні не сприймають їх як такі, що пов'язані з їхнім навчанням. Ці точки зору було отримано у живому спілкуванні з багатьма учасниками з кожної групи. Отже, існує проблема мотивації до навчання, про яку говорять учні та вчителі.

Вищевказану точку зору вчителів варто виділити окремо, а саме те, що незнання учнями таблиць додавання та множення є чи не найбільшою проблемою у процесі навчання математики у середній та старшій школі. Це відповідає опису ситуацій, коли учні не долають похідний бар'єр з НМТ, які широко висвітлюються у новинах [1], попри те, що важко уявити, як його зробити нижчим і при цьому охопити більшу частину навчального матеріалу. З іншого боку, пряма спроба повторити таблиці додавання та множення з учнями, які мають освітні втирати [2], часто натикається на спротив з їхнього боку. Цей спротив можна зрозуміти, оскільки вони не бажають втратити повагу в очах однолітків. Отже, проблема подолання освітніх втрат ускладнена потребою зробити це так, щоб це не впливало негативно на самооцінку учнів.

Одним способом подолати освітні втирати у знаннях таблиць додавання та множення є використання системи тестування Kahoot [3]. Наша практика такої

роботи полягає у наступному. Тестування проводиться у командній формі (від одного до чотирьох людей на команду), і одна команда має один телефон для надання відповідей. Тести складаються за темою, яку вивчають, та проводяться один раз на тиждень. Для роботи саме з таблицями додавання та множення до завдань додаються питання, у яких учні часто плутаються, причому тестові варіанти відповідей спеціально складені заплутано. Наприклад слід обчислити $7 \cdot 8$, а серед варіантів даються наступні: а) 48, б) 54, в) 56, г) 58. Після питання, тобто під час перегляду результатів відповідей команд, вчитель проговорює, як можна обчислити це значення, починаючи з якого-небудь рядка таблиці множення, який легше запам'ятати. Наприклад вчитель говорить, що $7 \cdot 10 = 70$, а далі для обчислення слід два рази відняти 7. Усні обчислення вчителя при цьому змінюються. Це робиться для того, щоб переконати учнів, що вивчення таблиць множення та додавання не полягає у їх запам'ятовуванні на зразок вивчення віршів. Натомість, ці таблиці є прямим наслідком способу лічби, а тому їх вивчення полягає в опануванні способами їх відтворення шляхом лічби та узагальнень. Таким чином, подолання освітніх втрат проводиться в ігровій формі паралельно з повторенням поточного матеріалу.

Результати такого підходу невеликі, але помітні. Учні легше сприймають та розуміють уявлення про обчислення рядків у таблицях додавання та множення. Це вочевидь відбувається завдяки тому, що вони використовують час та увагу на розв'язування вправ та дослідження способів обчислень. На противагу цьому, за звичайного пояснення давно пройденого матеріалу учні витрачають багато уваги на підтримку соціальних уявлень про себе та власного образу у своїй уяві та перед однокласниками. Іншим результатом ігрового підходу є збільшення інтересу учнів до навчання, що загальновідомо [3; 4]. Простим підтвердженням цьому є той факт, що учні часто відмовляються йти на перерву, якщо гра була розпочата наприкінці уроку та переривається дзвоником. Це діаметрально відрізняється від поведінки за звичайного проведення уроків навіть для одних і тих самих учнів.

Щодо проблеми посилення мотивації учнів до навчання та вивчення поточного навчального матеріалу, одним способом роботи у цьому напрямку є використання економічної гри на кшталт “Монополії”. При цьому ключовим є використання письмових записів грошових операцій у грі замість ігрових паперових грошей. Такий підхід може допомогти розв'язати низку проблем. Багато учнів, у тому числі тих, які ставляться до навчання зі зневагою, проявляють помітний інтерес до практичного та приземленого пояснення користі математичних вправ. Учні, які демонструють високий рівень знань, цікавить практичний спосіб використання навчального матеріалу. Вони також проявляють інтерес до історичного огляду розвитку математики, який пов'язаний з бухгалтерським обліком, зокрема появи зошитів у клітинку, додавання та віднімання у стовпчик. Загалом, внесення історичних питань до вивчення математики та висвітлення міжпредметних зв'язків математики з реальним життям є для вчителя вкрай необхідним елементом планування уроків, якому він має навчатися ще в університеті, опановуючи досвід своїх викладачів з математичних предметів та практичні наробки вчителів-практиків [4; 5; 6; 7; 8].

Проведення таких занять та уроків в ігровому форматі потребує високого рівня педагогічної майстерності, щоб підтримати учнів, які мають низький та середній

рівні знань й одночасно підтримувати темп роботи, за якого учням буде цікаво спостерігати за грою. Нами, в межах апробації цих міркувань, проводилася подібна робота з учнями усіх 6-х класів нашої школи (декілька разів з кожним класом) і завжди така практика викликала інтерес у учнів. Цей підхід потребує від нас подальшого вивчення літературних джерел, ретельних планувань уроків та їх практичного доопрацювання і вдосконалення.

Отже, наш практичний досвід дозволяє припустити, що ігрові методи навчання надають можливостей працювати над проблемами освітніх втрат навіть при відсутності стійкої мотивації до навчання. Ми дійшли висновку, що результати навіть обмеженого використання цих методів є помітними, й урізноманітнення процесу навчання дозволяє зацікавити учнів та значно покращує атмосферу уроків. Наші подальші дослідження плануємо присвятити саме розробці ігрових технологій навчання на уроках математики, щоб максимально зменшити наявні прогалини з предмету та зацікавити школярів у необхідності вивчення дисципліни для життя кожної людини у реальному сучасному світі.

Список використаних джерел:

1. Обов'язкова математика, "непотрібні" дати з історії і повторювані завдання: якими були проблеми НМТ-2025 і як їх пояснюють в УЦОЯО [Електронний ресурс] / Українська правда. – 7 липня 2025.
2. URL:<https://life.pravda.com.ua/society/yaki-problemi-buli-na-nmt-2025-i-shcho-kazhut-eksperti-309056/> (дата звернення 15 жовтня 2025)
3. Як компенсувати «освітні втрати»: рекомендації для органів влади, засновників і директорів закладів освіти [Електронний ресурс] / Державна служба якості освіти України. – 12 травня 2023. – URL:<https://sqe.gov.ua/yak-kompensuvati-osvitni-vtrati-rek/> (дата звернення 6 листопада 2025)
4. Бурцева О.Г. Використання медіаосвітніх технологій вчителями математики на уроках для стимулювання пізнавальної діяльності учнів / Педагогічна інноватика: сучасність та перспективи. – 2024, №3. – С. 60–65. – URL:<https://doi.org/10.32782/ped-uzhnu/2024-3-10> (дата звернення 4 листопада 2025)
5. Пузирьов В.Є. Використання історичного матеріалу при викладанні вищої математики – один з чинників розвитку пізнавального інтересу студентів / Проблеми методики фізико-матем. і технологічної освіти. – 2015. №8. – С. 47-52.
6. Пузирьов В.Є. Виховання патріотизму майбутніх фахівців на заняттях з вищої математики / Проблеми освіти: наук.-метод.зб. Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – Київ, 2015. № 85. – С.166-169.
7. Losyeva N. Міждисциплінарний контекст математичної освіти / Losyeva Nataliya, Puzyrov Volodymyr / The 9th International scientific and practical conference – Modern problems of science, education and society (November 6-8, 2023) SPC Sci-conf.com.ua, Kyiv, Ukraine. – 2023. – С.529-535.
8. Кодіна Паскуаль Розе, Лосєва Н. М. Рекреаційна математика у підготовці вчителя початкової школи: досвід факультету освіти університету Барселони. / Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки». – 2022, № 3. – С.93-100.
9. Лосєва Н. М., Пузирьов В. Є. Досвід застосування ігрових технологій при вивченні математичних дисциплін. Тенденції забезпечення якості освіти. / Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – Дніпро: Міжнародний гуманітарний дослідницький центр. – 2021. – С. 87- 88.

Бігар Надія Михайлівна, здобувач вищої освіти факультету суспільних наук
Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет», Україна

Науковий керівник: Маляр Любов Василівна, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет», Україна

ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Ігрові технології в освітньому процесі початкової школи займають особливе місце, оскільки відповідають віковим особливостям молодших школярів, їхньому природному прагненню до активної діяльності, емоційного реагування та дослідницького пізнання світу [5, с. 14]. Гра для дитини є не просто формою дозвілля, але й провідною діяльністю, що забезпечує повноцінний розвиток мислення, мовлення, уяви, комунікативних навичок і моральних якостей.

Застосування ігрових технологій на уроках української мови дає змогу сформувати у молодших школярів стійку мотивацію до навчання, активізувати їхню пізнавальну діяльність, сприяти глибшому засвоєнню мовного матеріалу. Особливо ефективними є вправи, побудовані у формі мовленнєвих ігор, ребусів, лінгвістичних квестів, ігор-драматизацій, змагань, рольових ігор [3, с. 5]. Такі види діяльності дозволяють учням у природній формі засвоювати орфографічні та граматичні норми, збагачувати та активізувати словниковий запас, формувати вміння будувати зв'язні висловлювання.

На уроках літературного читання ігрові технології відіграють ключову роль у формуванні читацької мотивації, розвитку навичок вдумливого читання, емоційного сприйняття текстів та естетичного смаку. Через інсценізації, театралізовані читання, «оживлення» літературних героїв, літературні ігри («Хто я?», «Закінчи речення», «Продовж казку», «Упізнай героя» та ін.) учні не лише краще розуміють зміст прочитаного, але й вчаться аналізувати поведінку персонажів, висловлювати власне ставлення до прочитаного [7, с. 25].

Ігрові технології дозволяють інтегрувати навчальні дисципліни, поєднувати вивчення мови та читання з мистецтвом, музикою, технологіями, створюючи умови для формування визначених Державним стандартом початкової освіти ключових компетентностей [6]. Наприклад, використання лепбуків, мовних настільних ігор, пазлів, цифрових освітніх ігор сприяє розвитку логічного мислення, уміння працювати в команді, самостійності, відповідальності.

Особливу цінність має варіативність ігрових форм, які легко адаптувати під рівень навчальних досягнень учнів. Це забезпечить диференційований підхід, індивідуалізацію навчання, що особливо важливо, як зазначає Н. М. Бібік, в умовах інклюзивної освіти [1, с. 153]. Ігрове навчання створює атмосферу успіху, підтримує позитивне емоційне тло уроку, допомагає подолати страх помилки, розвиває впевненість у власних силах.

Науковиця, авторка навчально-методичного посібника «Ігрові технології у початковій школі» О. Пометун слушно зазначає, що ігрові технології ефективні лише за умови продуманого педагогічного керівництва. Учитель має не лише володіти широким арсеналом ігор, але й чітко розуміти їхню дидактичну мету, етапи впровадження, методи рефлексії результатів [4, с. 59]. При цьому ігрові методи мають органічно поєднуватись з іншими формами та методами навчання, доповнювати їх, зберігаючи баланс між розвагою та навчальним змістом.

Отже, упровадження ігрових технологій потребує методичної підготовки вчителя, творчого підходу до розробки та адаптації ігор, вивчення та обміну досвідом між педагогами. Поділяємо думку відомої науковиці, дидакта та авторки численних підручників для початкових класів О. Савченко, яка стверджувала, що в умовах Нової української школи ігрові технології відповідають концепції особистісно орієнтованого, діяльнісного, компетентнісного підходів, стають не просто засобом урізноманітнення уроку, але й важливим інструментом формування успішної, всебічно розвиненої особистості молодшого школяра [2, с. 147].

Список використаних джерел:

1. Бібік Н. М. Методика навчання української мови в початковій школі : підручник. Київ : Літера ЛТД, 2020. 256 с.
2. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи : підручник. Київ: Літера ЛТД, 2019. 368 с.
3. Шиян Р. Б. Концепція Нової української школи: основи компетентнісного підходу. *Початкова освіта*. 2018. № 4. С. 2–7.
4. Пометун О. Ігрові технології у початковій школі: навчально-методичний посібник. Київ: Освіта, 2016. 128 с.
5. Василенко М. Психолого-педагогічні аспекти використання ігрових технологій у початковій школі. *Початкова школа*. 2021. № 7. С. 12–16.
6. Державний стандарт початкової освіти. Київ: МОН України, 2018. 64 с.
7. Гавриш Н. В. Сучасний урок літературного читання у початковій школі. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2020. 144 с.

Кашина Оксана, магістрантка спеціальності 016 Спеціальна освіта
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Україна

КАЗКА ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ РОЗВИТКУ НАВИЧОК ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ ІІІ РІВНЯ

Одним із провідних завдань сучасної логопедії є розвиток зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення (ЗНМ). ЗНМ - це різні складні мовленнєві порушення, при яких спостерігається не сформованість усіх компонентів мовленнєвої системи (фонетико-фонематичного, лексичного, граматичного) за збереженого слуху та нормального інтелектуального розвитку. Діти із ЗНМ ІІІ рівня розуміють звернене мовлення, але мають труднощі у побудові власних висловлювань, у використанні граматичних форм, послідовному викладенні подій, що ускладнює процес спілкування та оволодіння навчальною діяльністю.

Серед різноманітних методів логопедичної роботи особливе місце посідає казка - як засіб формування зв'язного мовлення, розвитку мовленнєвого мислення, уяви, емоційної сфери та морально-ціннісних орієнтацій дитини.

Казка є потужним інструментом розвитку особистості дитини. Вона поєднує художнє слово, образ, дію, моральну ідею. За висловом Л. С. Виготського, казка створює «зону найближчого розвитку» дитини, оскільки розкриває перед нею нові способи розуміння навколишнього світу через уявні ситуації.

На думку О. М. Леонтєва, мовлення розвивається у процесі діяльності, спрямованої на спілкування та передачу змісту. Саме казка створює природні умови для такої діяльності, адже мотивує дитину до активного висловлювання, до переказу, до використання різноманітних мовленнєвих засобів.

Діти із ЗНМ ІІІ рівня характеризуються недостатнім розвитком лексичного запасу, граматичних структур, порушенням зв'язності висловлювання. Вони часто пропускають логічні ланки, спрощують зміст, не вміють виокремити головну думку, дотримуватися послідовності подій.

Казка дає змогу створювати емоційно насичене середовище, що стимулює мовленнєву активність; забезпечити багатократне повторення лексико-граматичних конструкцій у різних контекстах; розвивати мовленнєве планування; тренувати послідовність і логічність мовлення через переказ та драматизацію.

У роботі з дітьми із ЗНМ ІІІ рівня доцільно використовувати такі види діяльності на матеріалі казок:

- слухання казки з подальшим обговоренням змісту;
- переказ казки з опорою на серію сюжетних картинок або мнемотаблицю;
- драматизацію казки (рольові ігри, інсценування);
- мнемотехнічні прийоми – складання мнемодоріжок і таблиць;
- творчу діяльність – складання нових кінцівок або казок за аналогією.

Казковий сюжет забезпечує структурованість мовлення: зав'язка, розвиток дії, кульмінація, розв'язка. Робота над кожною частиною формує вміння визначати

послідовність подій, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, логічно й граматично поєднувати речення у текст, користуватися засобами зв'язку.

Казка має й корекційно-виховний ефект: допомагає долати страхи, агресію, невпевненість, розвиває емпатію, формує позитивну самооцінку. Через образи героїв діти вчаться розпізнавати емоції, адекватно виражати почуття, засвоюють соціальні норми.

Практика логопедів свідчить, що систематична робота над казкою сприяє підвищенню рівня зв'язності мовлення, розширенню словника, формуванню граматично правильних речень, розвитку інтонаційної виразності, активізації творчої уяви.

Казка є ефективним засобом розвитку зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку із ЗНМ ІІІ рівня. Вона поєднує мовленнєву, пізнавальну, емоційну та соціальну складові розвитку, стимулює мовленнєву активність, сприяє формуванню граматичних і логічних структур висловлювання.

Список використаних джерел:

1. Виготський, Л. С. (1991). *Мислення і мовлення* (пер. з рос. О. В. Дзякової). Київ: Видавництво «Либідь».
2. Леонтьєв, О. М. (1977). *Діяльність. Свідомість. Особистість*. Вища школа.
3. Корнєв, О. М. (1997). *Основи логопатології дитячого віку*. СПб.
4. Синьова, Є. П. (2012). *Теорія і практика логопедії*. Слово.
5. Вачков, І. В. (2008). *Казкотерапія у роботі з дітьми*. Академія.
6. Петерсон, Л. Г., & Короткова, Н. А. (2015). *Розвиток мовлення дошкільників: методичні рекомендації*. Освіта.
7. Лурія, О. Р. (1979). *Мова і свідомість*. Наука.
8. Сухомлинський, В. О. (1977). *Серце віддаю дітям*. Радянська школа.

Бичек Катерина Юріївна, здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня за спеціальністю 014.06 Середня освіта (Хімія)
*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, Україна*

КОНТЕКСТНІ РОЗРАХУНКОВІ ЗАДАЧІ ЯК ЧИННИК РЕАЛІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ У НАВЧАННІ ХІМІЇ УЧНІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Діяльнісний підхід є одним із ключових методологічних орієнтирів сучасної української освіти, що спрямований на формування в учнів не лише суми знань, але й умінь їх застосовувати, розвиток у здобувачів освіти самостійності у навчальній та дослідницькій діяльності, творчості та критичного мислення. Саме тому проектування вчителем уроків хімії повинно зазнати відповідних методичних змін, які будуть спрямовані на досягнення предметних, міжпредметних і особистісних результатів навчання, розвитку ключових компетентностей кожного учня як активного суб'єкта процесу учіння.

Успішна реалізація діяльнісного підходу повинна усунути наявне протиріччя між необхідністю підвищення рівня дієвості знань учнів як майбутнього виробничого потенціалу нашої держави та використанням все ще елементів ЗУНівської освітньої парадигми, що, в свою чергу, вимагає модернізації форм, засобів, методів і технологій навчання школярів.

В інструктивно-методичних рекомендаціях щодо реалізації Нової української школи в 7 класі та подолання освітніх утрат під час вивчення хімії у 2024-2025 навчальному році зазначено: «... під час вибору видів навчальної роботи для досягнення очікуваних результатів рекомендується надавати перевагу діяльнісним методам і формам навчання: 1) дослідження хімічних об'єктів, явищ (спостереження; експеримент; дослідження; вимірювання); 2) робота з інформацією (пошук інформації в різних джерелах; аналіз та систематизація інформації хімічного змісту; інтерпретація та презентація інформації хімічного змісту у вигляді схеми, таблиці, інфографіки, у тому числі з використанням цифрових технологій); 3) моделювання; 4) проєктна діяльність (індивідуальна, групова); 5) колективне обговорення (дебати, диспут, презентація та обговорення результатів роботи групи, дискусія)» [3].

Загалом для реалізації діяльнісного підходу при організації освітнього процесу з хімії необхідно приділити увагу максимальному використанню міжпредметних зв'язків, багатоаспектному розгляді ситуацій реального життя, що потребують застосування елементів хімічних знань. Також важливо, щоб специфічний зміст хімії як навчального предмета став доповненим універсальними (метапредметний) навчальними діями та операціями, що сприятимуть розвитку когнітивних здібностей учнів.

Аналіз науково-методичної літератури [1, 4] дає підстави зробити висновок, що для реалізації діяльнісного підходу, окрім зазначених вище видів навчальної роботи, слід використовувати компетентнісно орієнтовані завдання та контекстні

задачі (завдання). В літературі знаходимо таке понятійне визначення цих двох видів завдань: контекстну задачу (завдання) – навчальне завдання, фабула якого має різну тематику, але обов'язково міститься лише у частині його умови; компетентісно орієнтоване завдання – навчальне завдання, фабула якого має різну тематику та може міститися або в його повній умові, або в його вимозі, або і там, і там одночасно [1]. В контексті нашого дослідження чинників реалізації діяльнісного підходу у навчанні хімії учнів 7 класу Нової української школи надали перевагу розробці контекстних завдань, які в умові містять фабулу деякого змісту, а у вимозі – звичайну розрахункову задачу з хімії, розв'язання якої передбачено модельною навчальною програмою [2].

Взагалі розв'язування задач є невід'ємною складовою шкільної хімічної освіти. Розв'язування задач як метод навчання сприяє закріпленню і вдосконаленню уявлень про хімічні поняття, закони і теорії, формуванню природничо-наукової картини світу, матеріалістичного світогляду учнів, усвідомленню ними ролі хімії у розвитку різних галузей економіки і суспільства; формує в школярів раціональні прийоми мислення, розвиває їх самостійність у навчанні, навички практичного застосування теоретичних знань у конкретних ситуаціях, усувають їх формалізм, виховує наполегливість та цілеспрямованість [5].

Основні переваги використання контекстних розрахункових задач вбачаємо в можливості:

- реалізація міжпредметних зв'язків з предметами як природничого, так і гуманітарного циклів;
- розвиток в учнів математичної компетентності, яка є ключовою;
- формування в учнів наскрізних навчальних вмінь;
- характеристиці способів розв'язання особистісно орієнтованих проблем (використання ліків, косметики, приготування їжі тощо);
- демонстрації ролі знань про речовини та їх властивості в забезпеченні економічного розвитку держави та сталого розвитку в цілому.

Тому в ході нашого дослідження з метою реалізації діяльнісного підходу у навчанні хімії учнів 7 класу ми надали перевагу конструюванню та розв'язуванню з учнями розрахункових контекстних задач з теми «Масова частка компонентів у суміші» [2], а саме було розроблено приклади таких задач до всіх різновидів розрахункових задач, пов'язаних з поняттям «масова частка розчиненої речовини в розчині». Нижче наведемо деякі з них:

Для квашення овочів потрібно приготувати розчин кухонної солі, масова частка розчиненої речовини в якому становить 7%. Саме розчин такої концентрації пригнічує розмноження хвороботворних бактерій та пліснявих грибів і, в той же час, не перешкоджає процесу молочнокислого бродіння, який забезпечує сквашування. Обрахуйте скільки кухонної солі слід відважити для приготування 500 г такого розчину.

Марійка розчинила столову ложку цукру (20 г) в склянці чаю (250 г води), а Іванка дві столові ложки цукру в півлітровому термосі з чаєм (500 г води). У якої з дівчат чай вийшов солодшим? Врахуйте: солодкість тим більша, чим більша масова частка цукру в чаї. Відповідь підтвердіть відповідними розрахунками.

Перекис водню (H_2O_2) – лікарський засіб, який використовують як антисептик. В аптеці продається розчин, масова частка перекису водню у якому

становить 3%. В медицині та побуті (для боротьби з цвілью у ванній кімнаті, для дезінфекції басейнів) використовують пергідроль – концентрований розчин H_2O_2 , масова частка розчиненої речовини в якому становить 30%. Чи можливо виготовити 3% -й розчин масою 250 г, якщо є достатня кількість пергідролю і дистильованої води. Якщо так, зробіть необхідні розрахунки.

Розчин сульфатної кислоти з масовою часткою розчиненої речовини 30% використовують як електроліт для автомобільного акумулятора. Обчисліть скільки грам цієї кислоти міститься в 100 г електроліту.

Розуміючи, що реалізація діяльнісного підходу у навчанні хімії – це комплексний дидактичний процес, що вимагає різноаспектної модернізації, слід зазначити: використання контекстних розрахункових задач має потужний педагогічний потенціал та здатне перетворити навчання хімії в НУШ на захоплюючий процес пізнання та активного дослідження світу, в ході якого буде забезпечуватися всебічний розвиток особистості учня.

Список використаних джерел:

1. Блажко А.В., Худоярова О.С. Дидактичні засади використання компетентнісно орієнтованих завдань у навчанні хімії учнів закладів загальної середньої освіти. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Теорія та методика навчання природничих наук*. Вінниця: ВДПУ, 2023. № 4. С. 95-107.
2. Григорович О. В. Модельна навчальна програма «Хімія. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2023/Model.navch.prohr.5-9.klas/Pryrodnycha.osvitnya.haluz.2023/Khimiya.7-9.klas.Hryhorovych.29.12.2023.pdf> (дата звернення: 23.10.2025).
3. Інструктивно-методичні рекомендації щодо реалізації Нової української школи в 7 класі та подолання освітніх утрат під час вивчення хімії у 2024–2025 навчальному році. URL: file:///C:/Users/komp/Downloads/metod_Mikol_2024_2025-56-66.pdf
4. Компетентнісно-орієнтовані завдання до уроків природничих дисциплін: Збірник матеріалів. Укладач: Л.М. Мосійчук. Рівне: НМЦ ПТО, 2017. 46 с.
5. Староста В.І. Навчання школярів складати й розв'язувати завдання з хімії: теорія і практика: монографія. Ужгород: УжНУ-Гражда, 2006. 372 с.

Шандрук Анастасія Павлівна, здобувач вищої освіти факультету дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Україна

Науковий керівник: Волохата Катерина Миколаївна, канд. пед. наук, старший викладач кафедри початкової освіти

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Україна

КРАЄЗНАВЧИЙ МАТЕРІАЛ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Сучасна система освіти орієнтована на формування компетентної, екологічно свідомої особистості, здатної жити в гармонії з природою. Особливої актуальності набуває екологічна освіта в початковій школі, коли закладаються основи світогляду, моральних і ціннісних орієнтирів дитини.

Одним із найефективніших засобів екологічного виховання є використання краєзнавчого матеріалу, який дозволяє поєднати знання про природу з безпосереднім досвідом її сприймання та пізнання. Саме через знайомство з природою рідного краю дитина формує емоційно-ціннісне ставлення до довкілля, усвідомлює власну відповідальність за його збереження.

Аналіз сучасних навчальних програм свідчить, що початкова школа має значний потенціал для розширення краєзнавчого світогляду учнів і розвитку їхньої емоційно-вольової сфери через використання краєзнавчого матеріалу. Залучення елементів краєзнавства сприяє конкретизації змісту навчання, а під час опрацювання окремих тем місцевий матеріал може стати основою для розкриття програмних питань. Як зазначає Т. Торчинська, ефективність цього процесу забезпечується ретельним добором краєзнавчих відомостей за такими критеріями, як цілеспрямованість, багатофункціональність, доступність, систематичність, науковість і особистісна значущість для учнів [2].

Регулярна та цілеспрямована виховна діяльність у процесі краєзнавчої роботи сприяє набуттю молодшими школярами позитивного поведінкового досвіду й забезпечує сприятливі умови для формування етичних якостей особистості дитини.

Про оздоровчий вплив на дитячий організм краєзнавчої роботи як освітньої діяльності зазначає Кузьма-Качур М. Особливого значення це набуває у процесі:

- патріотичного виховання учнів через формування їхнього інтересу до процесів, що відбувалися у минулому і в сучасний період;
- виховання почуття гордості за свій край і свій народ, шанобливе ставлення до народних традицій;
- естетичного виховання молодших школярів шляхом формування уміння спостерігати і здатності помічати красу рідної природи та культурних об'єктів;
- екологічного і трудового виховання учнів початкових класів через формування гуманного, відповідального ставлення до природи і праці людей;

– зміцнення бажання дітей брати посильну участь у природоохоронній діяльності своєї місцевості. [1, с. 125].

Краєзнавчий матеріал є потужним засобом екологічного виховання, оскільки він спрямований на пізнання учнями природних, історичних і культурних особливостей місцевості, у якій вони живуть.

Використання таких матеріалів забезпечує: емоційне залучення дітей у процес пізнання природи; зв'язок навчання з життям і досвідом дитини; усвідомлення цінності рідного краю як частини загальної екосистеми; розвиток практичних навичок екологічно доцільної поведінки.

Краєзнавчий компонент природничої освіти сприяє реалізації принципів наочності, доступності та діяльності, що відповідає віковим особливостям молодших школярів.

Сучасна педагогічна практика ґрунтується на використанні інноваційних технологій навчання – ігрових, проблемних, пошукових, особистісно орієнтованих, проєктних, дослідницьких, а також технологій комп'ютерної інформатизації освіти та випереджального навчання. Застосування зазначених технологій створює умови для ефективного використання краєзнавчого матеріалу на різних етапах уроку. В умовах інформаційного перенасичення особливої актуальності набуває здатність учителя здійснювати науково обґрунтований відбір, систематизацію та педагогічно доцільне використання навчальної інформації.

Краєзнавство у сучасній початковій школі розглядається як цілеспрямований процес вивчення учнями під керівництвом учителя природних, соціально-економічних, культурних і історичних особливостей рідного краю. Така діяльність сприяє формуванню в дітей цілісного уявлення про світ, усвідомленню взаємозв'язків у природі й суспільстві, розширенню світогляду під час вивчення навчальних предметів – української мови та читання, математики, інтегрованого курсу «Я досліджую світ», мистецтва й технологій.

В умовах сучасної освіти особливої значущості набуває проведення інтегрованих уроків, спрямованих на формування цілісної картини світу та усвідомлення місця людини в ньому. Такі заняття забезпечують виявлення спільних закономірностей, ідей і змістових зв'язків між різними науками та навчальними дисциплінами.

Інтеграція навчального процесу на основі краєзнавчого матеріалу активізує пізнавальну діяльність учнів, стимулює розвиток їхнього творчого потенціалу через створення ситуацій новизни, проблемності та динамічності навчання. Застосування інтегрованих підходів сприяє зниженню втомлюваності й напруження учнів завдяки зміні видів діяльності, розширенню тематичного поля досліджуваного матеріалу, поглибленню аналітичних умінь та узагальненню знань, отриманих з різних освітніх галузей.

Отже, використання краєзнавчого матеріалу у процесі навчання і виховання учнів початкової школи є ефективним засобом формування екологічної культури. Воно забезпечує інтеграцію знань, емоційного сприйняття й практичної діяльності, сприяє розвитку ціннісного ставлення дітей до природи та формуванню активної життєвої позиції.

Подальші наукові розвідки можуть бути спрямовані на розроблення методичних рекомендацій щодо використання краєзнавчого матеріалу в системі

екологічної освіти та створення авторських програм і посібників для вчителів початкової школи.

Список використаних джерел:

1. Кузьма-Качур М. Використання краєзнавчого матеріалу у навчально-виховному процесі початкової школи. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. Випуск 53. 2015. С. 121-126. https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/53/17.pdf
2. Торчинська Т. Використання краєзнавчого матеріалу на уроках читання як засіб активізації пізнавальної діяльності молодших школярів. : http://library.udpu.org.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/39_1/visnuk_18.pdf

Ходоровська Олеся Павлівна, здобувачка 2 року навчання факультету іноземних мов
*Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського», Україна*

Науковий керівник: Зелена Інна Олександрівна, кандидат педагогічних наук,
доцент
*Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського», Україна*

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ АНГЛОМОВНОГО ЕКСТЕНСИВНОГО ЧИТАННЯ УЧНІВ ПРОФІЛЬНОЇ ШКОЛИ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРУ THE PEARL BY JOHN STEINBACK)

Зважаючи на сучасні умови інтенсивного розвитку інформаційних технологій і розширення міжнародних контактів зростає нагальна потреба володіння іноземними мовами як необхідної умови для здійснення успішної професійної та міжкультурної комунікації. Відтак, одним із пріоритетних і найбільш значущих напрямів шкільної мовної освіти постає саме формування в учнів умінь та навичок читання, зокрема екстенсивного, адже цей вид читання не тільки сприяє розвитку самостійності, але й зумовлює формування мовленнєвої компетентності, читацької культури, розвиває інтуїцію мовного сприйняття, розширює словниковий запас тощо.

З поміж українських науковців, які займалися проблемою екстенсивного читання, найбільший внесок у цьому контексті було зроблено А. Моренцовою, Я. Бондарук, О. Токменко, Г. Сингаївською. Різні аспекти проблеми розвитку навичок екстенсивного читання в навчанні іноземних мов у зарубіжній літературі було висвітлено в працях таких науковців, як Р. Дей, Дж. Бемфорд, Т. Робб, Н. Сук, Т. Тає, Х. Анггія, П. Астутік, Б. Брітанія, А. Акоста, Н. Болхан, Х. Ісмаїл, Р. Ворінг і С. Маклін.

Незважаючи на значну кількість досліджень, присвячених методиці навчання читання англійською мовою, питання організації та реалізації процесу екстенсивного читання в умовах профільної школи, а також використання художнього тексту як засобу формування відповідних навичок залишаються недостатньо розробленими.

Мета дослідження – розробити та експериментально перевірити методику навчання англомовного екстенсивного читання учнів профільної школи на матеріалі твору The Pearl Дж. Стейнбека.

Аналіз досліджень українських і англомовних науковців [1,4,5] дозволив інтерпретувати *екстенсивне читання* як свідоме читання великої кількості адаптованих або автентичних текстів, що повинні відповідати мовному рівню та інтересам учнів та передбачають загальне розуміння змісту, суттєве розширення словникового запасу та формування позитивної мотивації не тільки до процесу читання, а й до вивчення іноземної мови в цілому.

Враховуючи концепцію екстенсивного читання Р. Дея [5] було сформульовано ключові принципи для впровадження екстенсивного читання у сучасній шкільній практиці, як-от *інтегрованість* підходу (тобто імплементація до навчального

процесу), *контекстуальна адаптація* (можливість варіативно змінювати тексти відповідно до інтересів і рівня сформованості англомовних комунікативних навичок), *соціальність навчання*, тобто створення так званих «літературних ком'юніті» задля дискусійних обговорень, дебатів, літературних контекстів, книжкових клубів та онлайн-чатів тощо (суттєво підвищує мотивацію та формує навички аргументованого спілкування англійською мовою), *цифровізація навчання* через різноманітні мультимедійні ресурси, як-от електронні бібліотеки, мобільні додатки та інтерактивні платформи (адже розширює доступ до будь-яких матеріалів і робить читання інтерактивним), *творчий підхід* до післятекстової діяльності, як-от ведення щоденника читача, написання рецензій, блогів, літературних рев'ю, створення власних подкастів (адже формує креативність та міжпредметні компетентності).

Відтак, було розроблено методику роботи з формування навичок екстенсивного читання учнів профільної школи, яка була побудована на основі інтеграції традиційних та інноваційних підходів, відтак передбачала використання мультимедійних ресурсів, інтерактивних вправ, мотиваційних завдань та метакогнітивних практик [2, 3].

Основний етап складався з читання та аналізу художнього тексту та передбачав «передчитання» (pre-reading), зокрема активізацію фонового знання (brainstorming), обговорення ключових тем та запитань, а також знайомлення з новими словами та виразами. *Під час читання тексту* передбачалося виконання завдань на розуміння (comprehension tasks), використання стратегії “skimming” для розуміння загального змісту та “scanning” для знаходження конкретної інформації.

Після читання проводилося обговорення прочитаного в парах або групах у формі обговорення в малих групах (участь у літературних воркшопах, контекстах, квестах, дискусіях, батлах, дебатах, мультимедійних презентаціях, інтерпретаційних семінарах, літературних лабораторіях, драматичних сценічних практикумах за сюжетом твору, творчих студіях тощо). Далі були відповіді на контрольні запитання щодо розуміння сюжетних ліній твору або загального контенту.

Після цього відбувалося виконання інтерактивно-творчих завдань, як-от: написання літературних блогів, коротких щоденників, есе-роздумів, есе-міркувань, рецензій, блогів, літературних рев'ю; складання «щоденників читача» (до кожної глави). Наприкінці кожного заняття обов'язково був організований процес рефлексування, тобто *рефлексія* щодо процесу читання (що було легким, що складним, які стратегії допомогли і були успішними).

Відтак, система вправ для формування навичок екстенсивного читання учнів профільної школи передбачала наступне: *системність і структурованість*, адже розроблена система вправ охоплює всі етапи роботи з текстом: передчитальний (Pre-reading tasks), під час читання (While-reading tasks) та післячитальний (Post-reading tasks). Тому, така структура забезпечує поступове формування навичок екстенсивного читання, від активізації попередніх знань до самостійного осмислення та творчої інтерпретації тексту:

розвиток когнітивних і читацьких стратегій (завдання типу *Skimming Exercises, Scanning Exercises, Guided Questions, Highlighting Keywords* сприяють формуванню стратегій швидкого сприйняття тексту, пошуку ключової інформації та прогнозування сюжетних подій, що відповідає принципам активного і автономного читання);

творчість та інтеграція мовленнєвих навичок (післячитальні завдання (*Creative Tasks, Character Analysis, Reflection Journal, Book Review*) стимулюють критичне мислення, розвиток творчості та комунікативних умінь, що в цілому позитивно впливає на формування навичок екстенсивного читання учнів профільної школи);

мотивація та саморегуляція (вправи типу *Reading Challenge (Weekly Reading Goals)* та *Reader's Diary with Multimedia* підвищують внутрішню мотивацію учнів до читання та формують навички самостійного планування та контролю за процесом навчання);

інтерактивність і цифровізація (*Interactivity and Digital Integration*) (використання онлайн-ресурсів та інструментів (*Digital Annotation Tools, Audiobooks and Podcasts, Interactive Quizzes* робить процес більш інтерактивним, дозволяє працювати колективно і стимулює активне залучення до тексту, підвищуючи ефективність сприйняття та розуміння); **розвиток критичного мислення та аргументації** (*Critical Thinking and Argumentation*) (завдання типу *Moral Dilemma Discussions, Debate Corners, Perspective Shifts* формують здатність аналізувати етичні та соціальні проблеми, відстоювати власну позицію та розуміти точки зору інших, що відповідає компетентнісному підходу в сучасній освіті);

міжкультурний аспект (*Cross-Cultural Awareness*) (завдяки вправам *Comparative Analysis, Cultural Reflection, Global Reading Clubs* учні розвивають міжкультурну компетентність, порівнюють культурні реалії та розширюють світогляд, що підсилює мотивацію до читання та розуміння художнього тексту);

метакогнітивні стратегії та саморефлексія (*Metacognitive Strategies and Self-Reflection*) (вправи *Self-Reflection Prompts* та *Peer Feedback* допомагають учням усвідомлювати власні стратегії читання, оцінювати ефективність навчальної діяльності та обмінюватися досвідом, що сприяє формуванню самостійного та усвідомленого читача).

Таким чином, розроблена система вправ забезпечує одночасне формування лексичної компетентності, стратегій екстенсивного читання, критичного мислення, креативності, комунікативних і міжкультурних навичок. Поєднання традиційних та інноваційних підходів, інтеграція цифрових технологій і творчих завдань створює умови для глибокого занурення у текст та формування стійкої читацької культури, а отже й забезпечує формування навичок екстенсивного читання учнів профільної школи.

Список використаних джерел:

1. Моренцева, А. Застосування екстенсивного читання англійською мовою для розвитку навичок академічного читання. *Молодий вчений*, 2020. №5(81). С.392-394. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-5-81-80>
2. Сингаївська, Г. Екстенсивне читання як спосіб викладання іспанської мови. *Іноземна філологія*. 2024. №45. С.111-119. URL: <https://doi.org/10.17721/2663-6530.2024.45.12>
3. Astutik, Y. P. Students' perception of extensive reading e-book as technology-based applications in online English language classroom. *PEEL: Journal English Education and Linguistic*, № 1. 2022.
4. Bolhan, N. S., & Ismail, H. H. Extensive reading and solving reading difficulties among English language learners. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*. 2024. №14(12). URL: <https://doi.org/10.6007/IJARBS/v14-i12/24424>
5. Day, R. R. Extending extensive reading. *Reading in a Foreign Language*. 2015. № 27(2). URL: <http://nflrc.hawaii.edu/rfl>
6. Usul, S. The effects of extensive reading on fluency and comprehension. *International Journal of Language Academy*. 2017. № 5(7). P. 375-382.

Грисюк Марина Сергіївна, здобувач вищої освіти факультету іноземних мов
Вінницький державний педагогічний університет імені М. Коцюбинського, Україна

Науковий керівник: Забужанська Інна Дем'янівна, канд. філол. наук,
ст. викладач кафедри англійської мови та методики її навчання
Вінницький державний педагогічний університет імені М. Коцюбинського, Україна

МОДЕРНІЗАЦІЯ ОСВІТИ ТА ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ НА ОСНОВІ ІНШОМОВНИХ КАЗОК

Модернізація освіти – це не лише технічне оновлення освітнього процесу, а й переосмислення його цілей, змісту та методів. В умовах глобалізації мовна освіта має забезпечувати формування комунікативної компетентності, що передбачає інтегроване засвоєння лексики, граматики, фонетики та культурного контексту [1]. У статті ми розглянули сучасні підходи до модернізації мовної освіти в Україні у контексті глобальних наукових тенденцій. Особливу увагу було приділено формуванню англомовної граматичної компетентності старшокласників на основі використання іншомовних казок, а також проаналізовано переваги такого підходу, що поєднує лінгвістичний, когнітивний і культурологічний аспекти навчання.

Одним із напрямів модернізації викладання англійської мови є використання автентичних текстів, зокрема іншомовних казок, які створюють природне мовне середовище й активізують когнітивні процеси учнів [4].

1. Модернізація мовної освіти: світові та українські підходи.

Світові дослідження у сфері методики навчання іноземних мов свідчать про перехід від граматико-перекладного методу до комунікативно-когнітивного підходу [3]. Граматика розглядається не як набір правил, а як система функціональних структур, які реалізуються у реальних комунікативних ситуаціях.

В Україні модернізація мовної освіти відбувається відповідно до концепції Нової української школи, що передбачає розвиток компетентнісного, діяльнісного й особистісно орієнтованого навчання [9]. Цифрові освітні платформи, дистанційні курси й інтерактивні інструменти (наприклад, *StoryJumper*, *Quizlet*) створюють умови для індивідуалізації навчання та самостійної роботи.

2. Іншомовна казка як інструмент формування граматичної компетентності.

Казкові тексти мають повторювані мовні структури та типові синтаксичні моделі, що сприяє природному засвоєнню граматики. Наприклад, використання часових форм (*Past Simple*, *Past Continuous*), модальних дієслів (*must*, *should*, *could*), умовних конструкцій (*if-clauses*) у таких текстах, як “*Cinderella*” чи “*The Little Red Riding Hood*”, створює основу для формування граматичної інтуїції [5].

Казка також сприяє розвитку емоційного інтелекту, уяви та міжкультурного розуміння [6]. Учні легше запам'ятовують граматичні структури, коли вони вплетені в сюжет, який має ціннісний і культурний зміст.

Згідно з дослідженнями українських педагогів, використання художнього тексту активізує всі види мовленнєвої діяльності — читання, говоріння, письмо та аудіювання [2].

3. Інноваційні технології у поєднанні з казковими матеріалами.

Сучасна модернізація освітнього процесу передбачає використання цифрових технологій як інструменту інтеграції науки й педагогіки. Цифрові платформи дозволяють учням створювати власні казки англійською мовою, ілюструвати їх, озвучувати та поширювати в онлайн-середовищі [8].

Такі підходи відповідають принципам відкритої науки (Open Science) — доступності, колаборації й інноваційності [7]. Поєднання традиційних художніх форм із технологічними інструментами розвиває у школярів не лише мовні, а й критичні та цифрові компетентності.

4. Науковий і методичний вимір дослідження.

Модернізація методики викладання англійської мови на основі казкових текстів є міждисциплінарним напрямом, що поєднує лінгвістику, педагогіку, психологію та культурологію. Дослідження у сфері когнітивної лінгводидактики доводять, що навчання, побудоване на сюжетно-емоційному матеріалі, підсилює довготривалу пам'ять і сприяє кращому засвоєнню граматичних закономірностей.

Можна зробити висновок, що використання іншомовних казок у навчанні англійської мови є ефективним засобом модернізації освітнього процесу. Такий підхід відповідає світовим тенденціям у галузі відкритої, інтегрованої та особистісно орієнтованої освіти. Поєднання казкових текстів із цифровими технологіями створює сприятливе середовище для розвитку граматичної компетентності, творчості й критичного мислення учнів старших класів.

Список використаних джерел:

1. Пометун О. І. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід і українські перспективи. – Київ : Педагогічна думка, 2023. – 280 с.
2. Ніколаєнко С. Методика навчання іноземних мов у старшій школі. – Київ : Ліра-К, 2022. – 212 с.
3. Harmer J. The Practice of English Language Teaching. – Harlow : Pearson Education Limited, 2020. – 394 p.
4. Larsen-Freeman D. Techniques and Principles in Language Teaching. – Oxford : Oxford University Press, 2019. – 265 p.
5. Tomlinson B. Developing Materials for Language Teaching. – London : Bloomsbury Academic, 2018. – 340 p.
6. Cameron L. Teaching Languages to Young Learners. – Oxford : Oxford University Press, 2001. – 173 p.
7. European Commission. Horizon Europe: Open Science Policy. – Brussels : European Commission, 2022. – 45 p.
8. UNESCO. Recommendation on Open Science. – Paris : UNESCO, 2021. – 28 p.
9. Міністерство освіти і науки України. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа». – Київ : МОН України, 2023. – 34 с.

Великий Максим Олександрович, курсант факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Турчанікова Ганна Олександрівна, викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки, капітан поліції

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ОБМЕЖЕННЯ ТА ГАРАНТІЇ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРАВОВА ПРИРОДА ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ

В умовах сучасних глобальних викликів та загострення військово-політичної ситуації в Україні особливу актуальність набуває питання обмеження та гарантії прав і свобод громадян у контексті воєнного стану. 24 лютого 2022 року Указом Президента України на території держави було запроваджено воєнний стан, що стало реакцією на широкомасштабне військове вторгнення та загрозу національній безпеці [1]. Це надзвичайне правове явище передбачає певні обмеження конституційних прав і свобод громадян, водночас зберігаючи невід’ємну цінність основних прав людини та закріплюючи механізми їхньої захищеності. Важливість вивчення правової природи таких обмежень полягає у необхідності забезпечення балансу між державними потребами у сфері національної безпеки та гарантованими міжнародним і національним правом правами особи. Тому особливо актуальним постає дослідження правової природи та проблем реалізації обмеження прав і свобод громадян в умовах дії правового режиму воєнного стану.

В Україні конституційні права і свободи громадян регулюються Основним законом держави, який закріплює базові гарантії їхнього захисту та умови обмежень у надзвичайних ситуаціях [2]. Воєнний стан є одним із таких надзвичайних режимів і визначає особливості правового статусу громадян. Його введення спричиняє обмеження ряду прав і свобод, серед яких свобода пересування, право на мирні зібрання, деякі економічні та соціальні права, право на захист майна і правову недоторканність особи. Водночас законодавство зберігає за громадянами право на життя, особисту недоторканність, доступ до медичної допомоги та основні політичні свободи, що не можуть бути скасовані навіть в умовах воєнного стану.

Правова природа проблеми реалізації обмежень полягає у тому, що вони повинні бути пропорційними загрозі і тимчасовими, а державні органи зобов’язані забезпечити мінімізацію негативного впливу на права людини. Суб’єктивні обмеження, що накладаються на конкретних громадян або групи осіб, мають відповідати чітким критеріям законності, необхідності та доцільності. Порушення цих принципів може призводити до негативних соціальних наслідків, підриву довіри до державних інститутів та погіршення соціальної стабільності [3, с. 233].

Гарантії прав і свобод у таких умовах виступають інструментом забезпечення балансу між державними інтересами та правами особи. Вони включають встановлення процедурних обмежень, контроль за діями органів влади, можливість оскарження рішень, захист через суд та доступ до незалежних правозахисних

організацій. Важливим елементом є міжнародно-правові зобов'язання України, зокрема Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, які забезпечують правове підґрунтя для реалізації обмежень без порушення фундаментальних прав людини.

Реалізація прав і свобод в умовах воєнного стану потребує також ефективної комунікації між державними органами і громадянами, прозорості ухвалення рішень та забезпечення належної інформаційної підтримки. Цивільна свідомість та активна участь громадян у суспільному житті стають запорукою того, що обмеження будуть сприйматися не як свавілля влади, а як тимчасовий інструмент для захисту національної безпеки та територіальної цілісності країни. Крім того, необхідно постійно оцінювати обґрунтованість запроваджених обмежень та коригувати їх відповідно до зміни ситуації на національному та міжнародному рівні.

Правова природа проблеми полягає також у забезпеченні ефективного поєднання конституційних гарантій і тимчасових обмежень, що накладаються в умовах воєнного стану. Вона передбачає розробку комплексних механізмів контролю, включаючи законодавчий, адміністративний та судовий нагляд, а також механізми публічного моніторингу з боку громадських організацій і правозахисних інституцій. У цьому контексті ключовим є забезпечення принципу верховенства права, коли навіть у надзвичайних умовах державні органи зобов'язані діяти у межах закону і не порушувати основні права і свободи людини [4, с. 133].

Таким чином, обмеження та гарантії прав і свобод громадян України в умовах воєнного стану становлять складний правовий механізм, що поєднує необхідність захисту національної безпеки та забезпечення основоположних прав людини. Введення воєнного стану 24 лютого 2022 року підкреслило нагальність цих питань, оскільки створило нові правові й соціальні умови для функціонування держави та суспільства. Забезпечення балансу між державними інтересами та правами громадян потребує дотримання принципів пропорційності, законності, тимчасовості обмежень та контролю за їх реалізацією. Гарантії прав і свобод виступають ключовим інструментом для захисту громадян і забезпечення справедливості, а їхня ефективна реалізація сприяє збереженню довіри до держави, правової стабільності та соціальної згуртованості в умовах надзвичайного правового режиму. Надзвичайно важливо, щоб усі заходи, що впроваджуються у період воєнного стану, відповідали міжнародним стандартам прав людини і закріпленим національним гарантіям, що забезпечує стабільність, безпеку та розвиток українського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України 24.02.2022 № 64/2022. *Офіційний вісник України* від 14.06.2022. 2022 р., № 46, стор. 16, стаття 2497.
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Троян В. А. Права і свободи людини та інтереси держави як об'єкт публічно-сервісної діяльності Національної поліції України. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2017. № 1 (15). С. 229–239.
4. Тертишник В. М. Конституція України : науково-практичний коментар. Київ : Алерта, 2022. 430 с.

Заремба Каріна Денисівна, здобувачка вищої освіти за освітнім рівнем бакалавр спеціальності 242 «Туризм»

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

ОСВІТНЯ СИСТЕМА НІМЕЧЧИНИ: МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

Освіта в Німеччині вважається однією з найякісніших у Європі та світі, що забезпечує широкий спектр можливостей для іноземних студентів. Німецька система освіти базується на принципах академічної свободи, рівного доступу та високого рівня практичної підготовки. Вона поєднує класичну університетську традицію з інноваційними методами викладання, орієнтованими на сучасний ринок праці [1].

Німеччина є однією з найпопулярніших країн для здобуття вищої освіти серед іноземних студентів. За даними Statistisches Bundesamt, у 2024 році в німецьких університетах навчалося понад 470 тисяч студентів з інших країн, що становить близько 13 % від загальної кількості студентів у країні [3]. Привабливість німецької освіти зумовлена поєднанням високих академічних стандартів, безкоштовного або помірної оплати за навчання, а також широкими можливостями для наукових досліджень та міжнародної мобільності [2; 5].

Ключову роль у підтримці іноземних студентів відіграють державні та недержавні організації, серед яких провідне місце займає Німецька служба академічних обмінів (DAAD), що пропонує численні стипендійні програми та проєкти академічної співпраці [2]. Крім того, освітня політика Німеччини тісно пов'язана з європейськими інтеграційними процесами, зокрема в межах Європейського простору вищої освіти (ЕНЕА) [4].

Таким чином, дослідження особливостей освітньої системи Німеччини та аналіз можливостей, які вона відкриває для іноземних студентів, є актуальним з точки зору розвитку міжнародної освіти, академічної мобільності та інтеграції України до європейського освітнього простору.

Освітня система Німеччини має чітку структуру, що поєднує академічну традицію з високим рівнем професійної підготовки. Вона складається з декількох рівнів: дошкільна освіта, початкова школа (Grundschule), середня освіта (Sekundarstufe I та II), професійно-технічна освіта (Berufsausbildung) та вища освіта (Hochschule). Після здобуття середньої освіти випускники можуть обрати академічний або професійний шлях, що сприяє гнучкості та відповідності освітніх програм вимогам ринку праці [1].

Вища освіта в Німеччині представлена двома основними типами закладів: університетами (Universitäten), які орієнтовані на теоретичну та наукову діяльність, і вищими школами прикладних наук (Fachhochschulen), де головну увагу приділено практичній підготовці. Навчання організоване відповідно до Болонської системи, що передбачає три рівні: бакалаврат (Bachelor), магістратура (Master) і докторська програма (Promotion) [4].

Особливістю німецької системи є доступність освіти. У більшості федеральних земель навчання у державних університетах безкоштовне навіть для іноземних студентів, а в тих регіонах, де існує плата за навчання, вона є відносно низькою —

від 200 до 500 євро за семестр [2]. Крім того, студенти мають можливість легально працювати під час навчання, що сприяє фінансовій самостійності та професійній інтеграції.

Велику роль у підтримці іноземних студентів відіграють державні програми стипендій. Найвідомішою є діяльність Німецької служби академічних обмінів (DAAD), яка пропонує понад 100 різних програм для студентів і науковців з усього світу. Програми DAAD охоплюють як короткострокові курси, так і повноцінне фінансування магістерських і докторських програм. Щороку понад 120 тисяч осіб отримують підтримку від цієї організації [2].

Іноземні студенти можуть також скористатися іншими можливостями фінансування, наприклад, програмами Erasmus+, фондами політичних і наукових організацій (Heinrich-Böll-Stiftung, Konrad-Adenauer-Stiftung), або грантами від самих університетів [4]. Ці програми спрямовані на підвищення мобільності, розвиток наукового потенціалу та культурного обміну.

Значну увагу приділено адаптації та інтеграції іноземних студентів. Університети Німеччини створюють спеціальні International Offices, де надають допомогу в пошуку житла, оформленні документів, вивченні німецької мови та культурній адаптації. За даними Study in Germany, близько 70 % іноземних студентів відзначають високий рівень підтримки з боку університетів [6].

Важливим чинником привабливості Німеччини є також визнання дипломів і перспективи працевлаштування. Випускники німецьких університетів мають право залишатися в країні на термін до 18 місяців після завершення навчання для пошуку роботи. Це дає можливість інтегруватися у професійне середовище, отримати досвід і, за бажання, продовжити кар'єру в Європейському Союзі [5].

Німецька система освіти втілює принципи міжкультурної відкритості, інноваційності та орієнтації на практику. Завдяки цьому вона залишається однією з найпривабливіших у світі для студентів, які прагнуть здобути якісну європейську освіту, розвинути професійні компетентності та стати частиною міжнародного академічного співтовариства.

Освітня система Німеччини є однією з найефективніших у Європі, адже поєднує академічну глибину, практичну спрямованість і високу доступність для іноземних студентів. Її багаторівнева структура, що відповідає стандартам Європейського простору вищої освіти, забезпечує гнучкість у виборі освітніх траєкторій та можливість подальшого працевлаштування у міжнародному середовищі [4].

Безкоштовна або помірна оплата за навчання, велика кількість стипендійних програм, особливо від DAAD, а також ефективна система адаптаційної підтримки роблять Німеччину привабливою для студентів з усього світу [2]. Крім того, високий рівень наукових досліджень і міжнародне визнання німецьких дипломів сприяють формуванню позитивного іміджу країни як глобального освітнього центру.

Отже, можливості, які відкриває освітня система Німеччини для іноземних студентів, виходять за межі академічної сфери. Вони сприяють розвитку міжкультурного діалогу, міжнародної співпраці та інтеграції молоді у світовий освітній простір, що має важливе значення для України у контексті європейської інтеграції.

Список використаних джерел:

1. Bundesministerium für Bildung und Forschung (BMBF). Das Bildungssystem in Deutschland. – Berlin, 2024. – URL: <https://www.bmbf.de>
2. DAAD (Deutscher Akademischer Austauschdienst). Studieren in Deutschland – Informationen für internationale Studierende. – Bonn, 2024. – URL: <https://www.daad.de>
3. Statistisches Bundesamt (Destatis). Internationale Studierende an deutschen Hochschulen 2023/2024. – Wiesbaden, 2024. – URL: <https://www.destatis.de>
4. European Higher Education Area (EHEA). Germany: Higher Education System Overview. – Brussels, 2023. – URL: <https://www.ehea.info>
5. Міністерство освіти і науки України. Навчання в Німеччині: освітні програми та стипендії для українських студентів. – Київ, 2024. – URL: <https://mon.gov.ua>
6. Study in Germany. The German Education System Explained. – 2024. – URL: <https://www.study-in-germany.de>
7. Європейська комісія. Eurydice: Germany – Education System Overview. – Brussels, 2024. – URL: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu>

Шомко Анастасія Вячеславівна, здобувачка вищої освіти фізико-математичного факультету

Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

Науковий керівник: Чемерис Ольга Анатоліївна, канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри алгебри та геометрії

Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ОЗНАЙОМЛЕННЯ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ З ТЕМОЮ «ТІЛА ОБЕРТАННЯ»: РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. Сучасна освіта орієнтована на формування компетентностей, які забезпечують здатність учня самостійно здобувати знання, застосовувати їх у практичній діяльності, творчо мислити. Одним із важливих напрямів модернізації навчання математики у старшій школі є впровадження проєктної діяльності, яка сприяє розвитку пізнавальної активності, ініціативності, уміння працювати в команді.

Особливої уваги потребує питання реалізації проєктної діяльності під час вивчення геометричних тем, зокрема «Тіла обертання», що має високий потенціал для розвитку просторового мислення, логічних операцій, міжпредметних зв'язків та формування життєвих компетентностей учнів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему впровадження проєктних технологій у процес навчання математики досліджували сучасні українські науковці: І. Гриценко, О. Ковальчук, Л. Мельник та інші. Зокрема, О. Ковальчук акцентує увагу на важливості діяльнісного підходу при вивченні стереометрії [3]. І. Гриценко І. розглядає можливості використання цифрових інструментів у проєктній роботі на уроках математики [2]. Л. Мельник аналізує ефективність інтегрованих форм навчання у процесі формування математичної компетентності [4]. Науковці також зазначають, що проєктна діяльність створює умови для мотивації, рефлексії та розвитку творчих здібностей учнів. Однак недостатньо дослідженим залишається питання практичної реалізації методики ознайомлення учнів старших класів із темою «Тіла обертання» саме засобами проєктного навчання.

Метою дослідження є аналіз і узагальнення практичних аспектів реалізації методики ознайомлення учнів старших класів із темою «Тіла обертання» засобами проєктної діяльності, а також оцінка її ефективності у формуванні математичних умінь і навичок старшокласників.

Виклад основного матеріалу. Згідно з чинними навчальними програмами з математики для закладів загальної середньої освіти [1], вивчення теми «Тіла обертання» у 10-11 класах передбачала формування в учнів уявлень про циліндр, конус, кулю, їх властивості, елементи та об'єми. Вивчення цієї теми не лише поглиблює знання зі стереометрії, а й розвиває логічне, просторове й критичне мислення, формує життєві компетентності.

Для формування предметних і ключових компетентностей необхідно не лише ознайомити учнів із теоретичним матеріалом, а й створити умови для його

практичного застосування. Тому в процесі вивчення теми «Тіла обертання» доцільним є використання методів проєктного навчання, які стимулюють пізнавальну активність, самостійність, уміння досліджувати та презентувати власні результати. Саме проєктна діяльність дозволяє учням не лише засвоїти знання, а й побачити їхню прикладну цінність, інтегрувати математику з іншими навчальними дисциплінами [2; 3].

У межах проєктного підходу учні виконували творчі завдання, зокрема: працювали над створенням макетів тіл обертання за допомогою комп'ютерних програм (GeoGebra, SketchUp); займалися підготовкою мультимедійних презентацій і постерів; розробляли практичні проєкти, наприклад, «Розрахунок об'єму резервуара» чи «Моделювання архітектурних елементів» [4].

Авторська методика передбачала системне впровадження етапів проєктної діяльності:

1. Підготовчий етап передбачав ознайомлення з темою, постановка навчальної проблеми, визначення цілей.
2. Дослідницький етап був спрямований пошук інформації, виконання експериментальних чи розрахункових завдань.
3. Практичний етап співвідносився із створенням творчого продукту (макету, моделі, презентації).
4. Рефлексивний етап передбачав захист проєкту, самооцінка та взаємооцінка результатів.

Важливо, що методика базувалася на принципах інтеграції, діяльності та диференціації. Вона поєднувала групову, парну та індивідуальну роботу учнів, створювала умови для розвитку критичного мислення та творчої самореалізації.

Під час констатувального експерименту було встановлено, що рівень сформованості математичних умінь і навичок у контрольній (КГ) та експериментальній (ЕГ) групах був майже однаковим.

До початку експерименту високий рівень продемонстрували 30% учнів ЕГ і 20% КГ, середній – по 40% у кожній групі, низький – 30% і 40% відповідно.

Після впровадження методики результати покращилися: у ЕГ високий рівень зріс до 35%, середній – до 45%, а низький знизився до 20%. У КГ значних змін не відбулося. Різниця між результатами ЕГ і КГ після експерименту становила в середньому 10–20% на користь ЕГ.

Все вище зазначене засвідчує ефективність методики, яка сприяла підвищенню мотивації, самостійності та пізнавальної активності учнів.

Методика виявилася результативною завдяки таким умовам:

- діяльнісному підходу, який активізує пізнавальні процеси учнів та їх розумові здібності;
- інтеграції ІКТ (використання мультимедійних презентацій, віртуальних моделей);
- практичній спрямованості завдань, що дозволила пов'язати математичні поняття з реальним життям;
- рефлексивним механізмам, які забезпечили усвідомлення старшокласниками результатів своєї діяльності.

Таким чином, сформованість математичних умінь і навичок учнів експериментальної групи зросла на всіх рівнях. Особливо позитивна динаміка

спостерігалася за інформаційно-пізнавальним (зростання на 10%) та емоційно-мотиваційним компонентами (зростання на 15%).

Висновки. Дослідження підтвердило ефективність упровадження проєктної діяльності у процесі ознайомлення здобувачів старших класів із темою «Тіла обертання». Розроблена методика: підвищила рівень пізнавальної мотивації та самостійності учнів; сприяла розвитку логічного та просторового мислення; забезпечила інтеграцію знань із різних галузей; сприяла зростанню рівня сформованості математичних умінь і навичок у середньому на 10–15%.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні можливостей застосування проєктної діяльності під час вивчення інших тем стереометрії, а також у поєднанні з елементами STEM-освіти.

Список використаних джерел:

1. Міністерство освіти і науки України. Навчальна програма з математики для 10–11 класів закладів загальної середньої освіти (рівень стандарту, профільний рівень). Київ, МОН України, 2020. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv> (дата звернення: 08.11.2025)
2. Гриценко І. Цифрові інструменти проєктного навчання математики у старшій школі. *Освітній простір України*. 2022. №27, С. 84–91.
3. Ковальчук О. Діяльнісний підхід у навчанні стереометрії старшокласників. Київ: Педагогічна думка, 2021.
4. Мельник Л. Інтегровані форми навчання як засіб формування математичної компетентності учнів. *Сучасна педагогіка*. 2023. №12, С. 45–53.

Прокопенко Ганна Сергіївна, здобувачка 2 року навчання факультету іноземних мов

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Україна

Науковий керівник: Зелена Інна Олександрівна, кандидат педагогічних наук, доцент

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Україна

ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ (НА МАТЕРІАЛІ FOCUS 4, PEARSON)

У сучасному глобалізованому світі знання англійської мови є однією з ключових компетентностей, необхідних для успішної академічної, професійної та міжкультурної комунікації. Попри зростання уваги до формування мовленнєвих умінь у шкільній практиці, розвиток англомовної лексичної компетентності старшокласників часто залишається фрагментарним. У цьому контексті **актуальним** постає вивчення потенціалу сучасних навчальних ресурсів, зокрема підручника *Focus 4* (Pearson), який забезпечує багатий матеріал для інтеграції різних видів лексичної роботи.

Проблему формування лексичної компетентності досліджують як зарубіжні, так і українські науковці. Українські науковці (О. Бігіч, О. Дробот, А. Котловський, А. Кравченко, Г. Подосиннікова, Н. Христич, Н. Шандра та ін.) визначають лексичну компетентність як уміння правильно й адекватно використовувати лексику для досягнення комунікативних цілей. Вони підкреслюють важливість системності навчання, яке охоплює активну й пасивну лексику, розвиток когнітивних умінь та роботу з мовленнєвим контекстом.

В сучасних англомовних працях (К. Кейбі, П. Нейшн, Н. Шміт, С. Торнбі, С. Вебб) лексична компетентність трактується як інтегрована здатність знати й активно застосовувати лексику, включаючи колокації та фразеологізми, у різних видах мовленнєвої діяльності. Разом із тим, аналіз сучасних методик викладання англійської мови свідчить, що у старшій школі децю бракує комплексного підходу до розвитку колокаційної, фразеологічної та тематичної лексики. Це зумовлює необхідність дослідження можливостей підручника *Focus 4* для підвищення ефективності формування англомовної лексичної компетентності.

Мета дослідження – визначити ефективні шляхи формування англомовної лексичної компетентності учнів старшої школи шляхом використання навчального матеріалу підручника *Focus 4*.

Огляд літератури з проблеми дослідження [1, 2, 3, 5] дозволив інтерпретувати англомовну лексичну компетентність як здатність учнів старшої школи розуміти й доречно використовувати слова, словосполучення, колокації та фразеологізми в усіх видах мовленнєвої діяльності, що ґрунтується на поєднанні знань, комунікативних умінь і навичок роботи з контекстом.

Аналіз підходів до формування англомовної лексичної компетентності учнів старшої школи засвідчив, що найбільш ефективним є саме інтегративний підхід, що

поєднує рецептивні та продуктивні види діяльності, роботу з колокаціями та фразеологізмами, а також використання автентичних матеріалів і цифрових ресурсів, адже дозволяє формувати гнучкі навички оперування лексикою у різних комунікативних контекстах та сприяє розвитку культурної компетентності [1, 2, 3, 5].

Зазначимо, що підручник *Focus 4 (Pearson)* [4] є багатофункціональним ресурсом, що повністю відповідає вимогам інтегрованого підходу до навчання іноземних мов. Його структура передбачає поєднання роботи з автентичними текстами, розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності та системне формування лексичної компетентності. Завдяки розділам *Reading & Vocabulary, Listening Activities, Speaking Tasks, Writing Projects, Vocabulary Building Exercises, Grammar and Lexis Integration та Exam Focus*, учні не лише засвоюють нову лексику, а й закріплюють її у реальних комунікативних ситуаціях.

Аналіз змісту й методичних можливостей підручника *Focus 4* свідчить, що він є ефективним інструментом для формування англомовної лексичної компетентності старшокласників, зокрема тематичні модулі підручника – “*Live and Learn*”, “*Human Nature*,” “*Living Spaces*”, “*Shopping Around*”, “*Off to Work*”, “*A Matter of Fact*”, “*It’s Not Rocket Science!*”, “*Costing the Earth*” – створюють умови для засвоєння лексики у контекстах, наближених до реального життя [4].

Поєднання лексики з граматичними структурами дозволяє учням закріплювати нові слова у мовних конструкціях, а використання *автентичних текстів, відео, підкастів та інтерактивних завдань* стимулює роботу з реальними мовними зразками, зокрема формує стійкі асоціації та допомагає учням опановувати не лише окремі слова, а й сталі вирази та колокації. Особливу увагу підручник приділяє *контекстуалізації лексики*, що допомагає учням глибше усвідомлювати значення та стилістичні відтінки слів. Завдання на розвиток стратегій автономного навчання (наприклад, ведення словникових нотаток, використання онлайн-ресурсів, виконання проектних робіт) формують у школярів уміння самостійно опановувати й закріплювати лексику. Окрім того, підручник включає вправи, які розвивають *критичне мислення*: дискусії, рольові ігри, аналіз проблемних ситуацій, що не лише стимулюють комунікативну активність, але й сприяють творчому застосуванню нової лексики.

У ході проведеного експериментального дослідження, яке було спрямоване на перевірку ефективності інтегративного підходу у формуванні англомовної лексичної компетентності учнів старшої школи на матеріалі підручника *Focus 4 (Pearson)*, було розроблено спеціальний комплекс завдань з формування англомовної лексичної компетентності учнів старшої школи. Методика дослідження передбачала три етапи, зокрема підготовчий (визначення початкового рівня володіння лексикою), основний (реалізація інтегративного підходу в навчальному процесі) та заключний (повторне тестування і порівняльний аналіз результатів).

Першу групу завдань складали *рецептивні види діяльності (Vocabulary-in-context, Collocation matching, Idiom recognition, Listening for vocabulary)*, що сприяють формуванню навичок розпізнавання й розуміння лексичних одиниць, колокацій та ідіом у контексті, адже розвивають уміння помічати лексичні закономірності та розширюють пасивний словниковий запас учнів.

Наступний блок завдань охоплював *продуктивні вправи (Collocation production, Idiom contextualization, Sentence expansion, Blog post, Formal email/report)*, які спрямовані на активне використання нової лексики в усному та письмовому мовленні, оскільки формують мовленнєву компетентність, креативність, граматичну точність і впевненість у комунікації тощо.

Водночас особливу увагу приділено розвитку *колокаційної та ідіоматичної компетентності* через різноманітні завдання (*Collocation Bingo, Collocation Finder, Idiom translation & commentary*), які допомагають природно й доречно використовувати стійкі вирази в мовленні, що сприяє значно кращому засвоєнню взаємозв'язку між формою, значенням і контекстом.

Четвертий блок завдань уключав *тематичні та проєктні завдання* (наприклад, *Thematic mind-map, Group presentation, Role-play, Debate*), що стимулюють застосування лексики у межах актуальних тем, поєднуючи навчання мови з формуванням комунікативних і міжпредметних умінь.

Наступна група завдань передбачала виконання *інтерактивних та цифрових завдань (Quizlet sets, Video annotation, Digital Vocabulary Diary)*, що підвищують мотивацію учнів, забезпечують мультимодальне сприйняття інформації та сприяють розвитку автономного навчання саме завдяки використанню онлайн-інструментів, які мають змогу систематично повторювати лексику й відстежувати власний прогрес.

На завершальному етапі учні залучалися до виконання *рефлексивних та оціночних завдань (Self-assessment, Portfolio)*, що забезпечує самоаналіз і самооцінку навчальних досягнень, формуючи в учнів мультиаспектні навички та відповідальність за власне навчання.

Таким чином, якісний аналіз отриманих результатів підтверджує, що застосування інтегративного підходу з використанням підручника *Focus 4* сприяло не тільки кількісному зростанню результатів, а й покращенню англомовної лексичної компетентності учнів, що свідчить про ефективність запропонованої методики в аспекті формування означеної компетентності.

Список використаних джерел:

1. Воробець А. (2024). Поняття «Лексична компетентність» у сучасній методиці навчання іноземних мов. *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Серія: Германська філологія*. 2024. № 822. 24-35. <https://doi.org/10.31861/gph2020.822.24-35>
2. Кравченко, М. Методика диференційованого формування англомовної лексичної компетентності в читанні у майбутніх філологів. *Мовознавчий вісник*. 2019. № 14. С. 101-09. Url: https://scc.knu.ua/upload/iblock/80a/dis_Kravchenko_A_O.pdf
3. Keiby C., Nayibe Rosado M. Lexis. Lexical Competence and Lexical Knowledge: A Review. *Journal of Language Teaching and Research*. 2017. Vol. 8. P. 205-213.
4. Pearson. *Focus 4*. Pearson Education Limited. 2020. <https://www.pearson.com/store/p/focus-4/P100000804902>
5. Webb, S., & Nation, P. How vocabulary is learned. *Oxford University Press*. 2024. <https://scispace.com/pdf/webb-stuart-paul-nation-2017-how-vocabulary-is-learned-1yhdlzhsdo.pdf>

СЕКЦІЯ 23.

ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ

Кіріцева Олександра Анатоліївна, здобувач вищої освіти

Запорізький державний медико-фармацевтичний університет, Україна

Науковий керівник: Герасімчук Тетяна Сергіївна, канд.мед.наук, доцент

Запорізький державний медико-фармацевтичний університет, Україна

IQ VS EQ: ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ УСПІХУ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Актуальність. Традиційно рівень інтелекту (IQ) розглядався як ключовий предиктор професійних і особистісних досягнень. [2]

Проте сучасні дослідження свідчать, що емоційний інтелект (EQ) часто має не менший, а іноді й більш вагомий вплив на ефективність роботи, лідерство, міжособистісні відносини та психічне здоров'я. У світі, де переважає командна робота, гнучкість і швидка адаптація, EQ стає критичним фактором успіху. [1,3]

Мета дослідження. Визначити співвідношення ролі IQ та EQ у досягненні успіху в професійній та особистісній сферах, а також дослідити, які саме аспекти емоційного інтелекту найбільше впливають на кар'єрний розвиток та психологічне благополуччя.

Матеріали і методи. Було проведено кількісне опитування серед 50 респондентів віком від 18 до 45 років, які працюють у сферах ІТ, медицини, освіти та бізнесу. Використано стандартизовані тести для визначення рівня IQ (шкала Векслера) та EQ (тест Бар-Она). Для оцінки успіху враховувались такі показники: кар'єрне зростання, рівень задоволеності роботою, командна ефективність і самооцінка психологічного благополуччя. Статистичний аналіз проводився методом кореляцій та регресійного аналізу.

Результати. Результати дослідження засвідчили, що рівень IQ позитивно корелює з академічними досягненнями ($r = 0,42$; $p < 0,01$) та швидкістю засвоєння нових знань, проте його зв'язок із кар'єрним просуванням виявився статистично слабшим ($r = 0,29$; $p < 0,05$). Натомість емоційний інтелект продемонстрував значно сильніший вплив на успіх у професійній діяльності: рівень EQ мав високий кореляційний зв'язок із командною ефективністю ($r = 0,68$; $p < 0,001$), лідерськими якостями ($r = 0,61$; $p < 0,001$) та загальним показником задоволеності роботою ($r = 0,57$; $p < 0,001$).

Порівняльний аналіз показав, що 73,4% респондентів із високим EQ повідомили про високий рівень задоволеності своєю діяльністю, тоді як серед учасників із високим IQ, але низьким EQ, цей показник становив лише 38,9%. Крім того, працівники з високим EQ у 1,7 раза частіше отримували підвищення протягом останніх трьох років.

Аналіз міжгалузевих відмінностей засвідчив, що у бізнесі та медицині емоційний інтелект є визначальним чинником кар'єрного успіху ($r = 0,71$ та $r = 0,69$).

відповідно; $p < 0,001$), тоді як у сфері ІТ більш вираженим залишався вплив когнітивних здібностей (IQ: $r = 0,51$; $p < 0,01$). Водночас навіть у цій сфері високий рівень EQ суттєво посилював ефективність командної роботи ($r = 0,62$; $p < 0,001$). В освітньому середовищі найбільш успішними виявилися респонденти з гармонійним поєднанням високих показників IQ та EQ, причому особливе значення мали такі компоненти емоційного інтелекту, як емпатія та навички комунікації.

Висновки. Отримані дані підтверджують, що IQ залишається важливим показником когнітивних здібностей, однак саме EQ є ключовим чинником довгострокового успіху. Емоційний інтелект сприяє розвитку лідерства, командної роботи та психологічної стійкості. Переосмислення ролі EQ дозволяє сформувати нове бачення успіху, де когнітивні навички та емоційна компетентність доповнюють одна одну.

Список використаних джерел:

1. Salovey, P., & Mayer, J. D. (1990). Emotional intelligence. *Imagination, Cognition and Personality*, 9(3), 185-211. <https://doi.org/10.2190/DUGG-P24E-52WK-6CDG>
2. Goleman, D. (1995). *Emotional Intelligence: Why it can matter more than IQ*. Bantam Books. <https://books.google.com/books?id=Lq18kigs7m0C&printsec=frontcover>
3. Srivastava, M., & Jaiswal, S. (2022). Emotional quotient vs. intelligence quotient to achieve professional excellence in life: A systematic literature review. *International Journal of Community Medicine and Public Health*, 9(12), 4662-4665. <https://www.ijcmph.com/index.php/ijcmph/article/view/10278>

Чонговай Юлія Миколаївна, здобувачка вищої освіти факультету навчально-наукового інституту психології
Донецький національний університет імені Василя Стуса, Україна

Науковий керівник: Афанасьєва Наталія Євгенівна, д-р. психол. наук, професор, професор кафедри загальної та соціальної психології
Донецький національний університет імені Василя Стуса, Україна

АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ КОРЕКЦІЇ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Професійне вигорання є однією з найактуальніших проблем сучасного суспільства, особливо це стосується представників соціономічних професій. Медичні працівники щоденно стикаються з високим рівнем стресу, емоційним навантаженням, дефіцитом часу та необхідністю приймати відповідальні рішення, що безпосередньо впливають на життя і здоров'я людей. Тривалий вплив цих чинників призводить до розвитку професійного вигорання.

Одним із найбільш ефективних засобів профілактики та корекції професійного вигорання є арт-терапія, яка базується на використанні творчого процесу як способу вираження, усвідомлення та трансформації внутрішніх переживань. Використання арт-терапевтичних методів сприяє гармонізації емоційного стану, формування стресостійкості, підвищенню рівня усвідомленості та внутрішніх ресурсів особистості.

Вперше феномен emotional burnout описав американський психіатр Г. Фрейденбергер, охарактеризувавши його як емоційне виснаження, що виникає через тривалий стрес у професійній діяльності, пов'язаний з інтенсивним спілкуванням. Подальший розвиток концепції отримав у працях К. Маслач і С. Джексона, які створили діагностичний інструмент Maslach Burnout Inventory (MBI) [4].

Українські психологи Н. Паніна, О. Карамушка та ін. досліджуючи вигорання, підкреслювали психоемоційні наслідки цього явища та важливість системної психологічної підтримки працівників. Поряд із дослідженням причин вигорання зростає інтерес до його профілактики та корекції [3].

Арт-терапія – це творчий процес, який допомагає зменшити тривожність, сформувати позитивне самосприйняття й підвищити усвідомленість, тим самим покращуючи психічний стан і запобігаючи професійному вигоранню.

Арт-терапія як професійна дисципліна вперше була визнана в середині ХХ століття, відтоді її застосування значно розширилося в багатьох сферах, включаючи медицину, освіту та психологію. Ця терапевтична практика використовує творчий процес створення мистецтва як засіб для покращення емоційного та психічного здоров'я людини. Широке застосування арт-терапії обґрунтовується її ефективністю в зниженні стресу, покращенні самопочуття та стимулюванні особистісного зростання, що робить її дієвим засобом подолання професійного вигорання медичних працівників.

Л. Оршанська у своїх дослідженнях акцентує увагу на ефективності арт-терапії у подоланні емоційного виснаження, конфліктності та психосоматичних проявів стресу [2].

Дослідження С. Макніффа показують, що систематичне залучення до творчих практик знижує рівень тривожності та підвищує психологічну стійкість особистості [5]. Т. Гребенюк у своїх дослідженнях виявив, що групові арт-заняття в соціальних службах сприяли зменшенню проявів емоційного виснаження у 78% учасників. Ефективність арт-терапії зумовлена її здатністю створювати безпечний простір, де особистість може вільно досліджувати й трансформувати власний досвід. Працівники, які беруть участь у таких практиках, навчаються краще розпізнавати свої емоції, відновлювати внутрішній ресурс, формувати навички психологічного самозахисту [1].

М. Мілер [6] та М. Мосс [7] у своїх дослідженнях виявили тісний взаємозв'язок між рівнем професійного стресу, симптомами вигорання та показниками психічного здоров'я медичних працівників, наголошуючи на важливості своєчасної психологічної підтримки. Вчені підкреслюють, що використання арт-терапевтичних методів може виступати дієвим профілактичним засобом, який сприяє зниженню емоційного напруження та підвищенню стресостійкості фахівців.

К. Рід [8] та К. Торрес [9] розробили нові підходи до інтеграції творчих методів у систему психологічного супроводу медичного персоналу, що передбачають використання арт-терапії як інструменту саморегуляції, емоційного відновлення та професійного розвитку. Особливу увагу у їхніх працях приділено якісному аналізу впливу арт-терапевтичних практик на емоційний стан медиків, рівень їхньої тривожності, мотивацію до праці та задоволеність професійною діяльністю.

Отже, професійне вигорання медичних працівників є складним психоемоційним явищем, що виникає внаслідок тривалого стресу, перевантаження та високого рівня відповідальності у професійній діяльності. Постійна взаємодія з пацієнтами, необхідність швидкого прийняття рішень і переживання за результати лікування часто призводять до емоційного виснаження, втрати співчуття та зниження ефективності роботи. Одним із дієвих засобів профілактики та корекції вигорання є арт-терапія, яка ґрунтується на використанні творчості як способу самовираження, усвідомлення внутрішніх переживань та емоційного відновлення.

Застосування арт-терапевтичних методів у роботі з медичним персоналом сприяє зниженню рівня напруги, розвитку емоційної гнучкості, відновленню внутрішньої рівноваги та формуванню позитивного ставлення до професійної діяльності. Творчий процес уможливорює безпечне вираження накопичених почуттів, сприяє глибшому розумінню власних емоцій і підвищує усвідомлення власних потреб. Доведено, що участь у арт-терапевтичних програмах покращує психологічне самопочуття медичних працівників, підвищує стресостійкість і сприяє формуванню позитивного професійного самоставлення. Таким чином, арт-терапія є дієвим засобом психологічної підтримки та збереження емоційного здоров'я фахівців медичної сфери.

Висновки. Отже, результати сучасних досліджень підтверджують ефективність арт-терапії як засобу профілактики та корекції професійного вигорання медичних працівників. Використання творчих методів сприяє зниженню рівня стресу, відновленню емоційного балансу та підвищенню загального психологічного благополуччя фахівців. Арт-терапевтичні практики дозволяють розвивати внутрішні ресурси особистості, зміцнювати професійну мотивацію та формувати позитивне ставлення до власної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Гребенюк Т. М. Арт-терапія як метод профілактики професійного вигорання у фахівців соціономічних професій. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2021. Т. 3, вип. 8. С. 54–59.
2. Оршанська Л. Л. Арт-терапія в сучасній психологічній практиці: можливості застосування та ефективність. *Психологія і суспільство*. 2020. Т. 3. С. 78–84.
3. Паніна Н. В., Карамушка Л. М. Психологічне забезпечення професійної діяльності: теорія і практика. Київ: Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, 2019. 164 с.
4. Maslach C. Jackson S. E. The Measurement of Experienced Burnout. *Journal of Organizational Behavior*, 1981. P. 99-113
5. McNi S. Art as Medicine: Creating a Therapy of the Imagination. Boston: Shambhala Publications, 2004. 304 p.
6. Mealer M. L., Shelton A., Berg B., Rothbaum B., Moss M. Increased prevalence of post-traumatic stress disorder symptoms in critical care nurses. *American Journal of Respiratory and Critical Care Medicine*. 2007. № 175(7). С. 693–697.
7. Moss M., Good V. S., Gozal D., Kleinpell R., Sessier C. N. A critical care societies collaborative statement: Burnout syndrome in critical care health-care professionals, a call for action. *American Journal of Respiratory and Critical Care Medicine*. 2016. № 194(1). С. 106–113.
8. Reed K., Cochran K. L., Edelblute A., Manzanares D., Sinn H., Henry M., Moss M. Creative arts therapy as a potential intervention to prevent burnout and build resilience in health care professionals. *AACN Advanced Critical Care*. 2020. № 31(2). P. 179–190.
9. Torres K., Glaros C., Henry M., Reed K., Moss M., Tietbohl C. Creative arts intervention to reduce burnout and decrease psychological distress in healthcare professionals: A qualitative analysis. *The Arts in Psychotherapy*. 2023. № 83.

Загребельна Наталія Анатоліївна, здобувач вищої освіти ННІ Педагогіки і психології

*Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка, Україна*

ВИЗНАЧЕННЯ ВИГОРАННЯ ЗА К. МАСЛАЧ: КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ

Феномен вигорання спочатку був описаний в медичних професіях, представники яких щодня стикаються з хворобою, стражданням і смертю людей [1]. Ці професії ставлять працівників під вплив професійної етики (Canoui, 1996); вони базуються на глибоко гуманістичних міркуваннях, часто ідеалізованих та іноді далеких від щоденної роботи (Jaoul and Kovess, 2003) [2]. Вибір професії часто є результатом справжнього покликання та яскравих ідеалів. Проте дослідники зазначають, що зростаюче робоче навантаження призводить до нестачі часу та почуття розчарування. У розмовній англійській мові термін «вигорання» означає «зношувати, виснажувати себе, зламатися через надмірні потреби в енергії, силі або ресурсах» [3].

Поняття вигорання вперше було введено американським психоаналітиком Фройденбергером (1974). Психотерапевт і психіатр, він керував альтернативним денним стаціонаром для наркозалежних у Нижньому Іст-Сайді Нью-Йорка, де значну частину роботи виконували молоді волонтери. Фройденбергер спостерігав парадоксальне явище: багато з цих молодих людей, які спочатку були сповнені ентузіазму та бажання допомагати, після року діяльності втратили цей запал. Це призводило до виникнення фізичних симптомів, таких як втома, постійні застуди, головні болі, шлунково-кишкові розлади, безсоння та загальне виснаження, що характерно для цих змін [4]. Гнів, роздратування, цинізм, негативне ставлення, нездатність впоратися з напругою, а також втрата енергії є першими ознаками того, що він називав «зривом» або «емоційним і психічним виснаженням» [5]. Фройденбергер також відзначав індивідуальні копінг-стратегії співробітників своєї команди, наприклад, проводити все більше часу на роботі шляхом неефективного ходіння по колу або, навпаки, стратегії уникнення шляхом пошуку ізоляції або відмови від контактів з колегами [6].

На думку соціальної психологині Крістіни Маслач, синдром професійного вигорання є поширеним серед медичних працівників і юристів. Вона висунула гіпотезу, що основою цього явища є взаємодія з людьми, особливо через формування допоміжних стосунків. На відміну від Фройденбергера, який акцентував увагу на індивідуальних факторах, Маслач вважає, що причини вигорання більше пов'язані з умовами праці. Для підтвердження своєї гіпотези вона провела опитування серед представників інших професій, для яких також важливі міжособистісні відносини [7].

У 1976 році Крістіна Маслач представила результати своїх перших досліджень, в яких вона часто вживала термін «крекінг». У своїй статті вона зазначила, що ця «тріщина» у професійних відносинах призводить до зниження ефективності медичних і соціальних служб, а також до збільшення прогульників і високої плинності кадрів. Це, у свою чергу, викликає погіршення фізичного стану

працівників: багато з них відчувають виснаження, з'являються часті хвороби, безсоння, виразки та головні болі. Щоб впоратися з цими фізичними проблемами, деякі фахівці можуть вдаватися до транквілізаторів або наркотиків. Вигорання також пов'язане з серйозними наслідками, такими як алкоголізм, психічні розлади, конфлікти у сім'ї або навіть суїцидальні думки. Це підкреслює важливість усвідомлення проблеми вигорання і необхідність вжиття заходів для підтримки психічного здоров'я працівників [8].

Дослідження в сфері соціальної психології, проведене Крістіною Маслач разом з її колегами (Maslach and Jackson, 1986), суттєво сприяло розвитку концепції емоційного вигорання і її визнанню в наукових колах. Автори цієї концепції визначають професійне вигорання як складний психологічний синдром, що включає емоційне виснаження, деперсоналізацію та зниження особистісної ефективності. Цей синдром найчастіше спостерігається в професіях, де ключовою є допомога іншим, таких як медицина, соціальна робота та освіта. Дослідження Маслач акцентує на важливості вивчення цього феномену, оскільки він має значний вплив не лише на професіоналів, а й на якість послуг, які вони надають. Розуміння причин і наслідків вигорання є критично важливим для розробки ефективних стратегій підтримки працівників у цих сферах [9].

Список використаних джерел:

1. Quand l'environnement relationnel contribue à la compréhension du burnout Chantal Fuhrer, Virginie Moisson-Duthoit, Alain Cucchi Dans *Management & Avenir* 2011/1 (n° 41), pages 194 à 215. <https://www.cairn.info/revue-management-et-avenir-2011-1-page-194.htm>
2. Le burn out : l'épuisement professionnel, émotionnel et mental (Andlauer, 2008) juin 2009 par Jean Heutte popularité : 8% Bloc notes de Jean Heutte : sérendipité, phronèsis et ataraxie sont les trois mamelles qui nourrissent l'Épicurien de la connaissance. <http://jean.heutte.free.fr/spip.php?article105>.
3. Aarp, J. B. J. (2022, August 25). How Nature Soothes Frazzled Family Caregivers. AARP. <https://www.aarp.org/caregiving/basics/info-2021/nature-improves-stress.html>
4. Alnazly, E. K., & Abojedi, A. (2019). Psychological distress and perceived burden in caregivers of persons with autism spectrum disorder. *Perspectives in Psychiatric Care*, 55(3), 501–508. <https://doi.org/10.1111/ppc.12356>
5. Brown, E. (n.d.). Caring for the caregiver: Practicing a healthy lifestyle as a caregiver. National Center On Family Support. https://www.caregiving.pitt.edu/sites/default/files/CaregiverGuide_HealthyLifestyle_.pdf
6. Churchill, E., & Ross, M. (2022). Autism Spectrum Disorder: Practical Handbook for Caregivers in Self-Care. Eunice Churchill.
7. Hartley, M., Due, C., & Dorstyn, D. (2021). Barriers and facilitators to engaging individuals and families with autism spectrum disorder in mindfulness and acceptance-based therapies: A meta-synthesis. *Disability and Rehabilitation*, 1–12. <https://doi.org/10.1080/09638288.2021.1921859>
8. Kumari, S., Singh, A., Verma, A., Verma, P., Chaudhury, S. (2009). Subjective burden on spouses of schizophrenia patients. *Ind. Psychiatry J.* 18 (2), 97.
9. Ladarola, S., Levato, L., Harrison, B., Smith, T., Lecavalier, L., Johnson, C., Swiezy, N., Bearss, K., & Scahill, L. (2017). Teaching parents behavioral strategies for autism spectrum disorder (ASD): Effects on stress, strain, and competence. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 48(4), 1031–1040. <https://doi.org/10.1007/s10803-017-3339-2>

Гвоздецька Вікторія Вікторівна, здобувач вищої освіти спеціальності
«Психологія»
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

ВПЛИВ МУЗИКИ НА ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН МОЛОДІ

Актуальність дослідження полягає в тому, що музика відіграє важливу роль у житті молоді, впливаючи на емоції, самоідентифікацію, копінг зі стресом та поведінкові стратегії. Незважаючи на численні міжнародні дослідження нейробіологічних механізмів музично-індукованих емоцій, недостатньо вивчено взаємозв'язок між типами прослуховування, суб'єктивними переживаннями та змінами у поведінкових і соматичних показниках. У сучасних умовах підвищеного психоемоційного навантаження ця тема важлива для профілактики та терапії.

Теоретичні засади спираються на мультидисциплінарні підходи: моделі Юсліна і Вестфялля виділяють механізми впливу музики — рефлексії мозкового стовбура, кондиціонування, емоційне зараження, візуальні образи, епізодична пам'ять та музичні очікування; нейронаукові огляди Коельша показують, що музика модулює активність структур, що відповідають за емоції: мигдалина, гіпокамп, ядро акумбенс, орбітофронтальна кора. Соціально-психологічна перспектива підкреслює роль музики у формуванні настрою, ідентичності та групової інтеграції [4].

Метою дослідження було виявити вплив різних типів музичного прослуховування на психоемоційний стан молоді та розподіл їхніх суб'єктивних реакцій. Для цього проведено онлайн-опитування з 68 респондентами віком 16–25 років (54% жінок, 46% чоловіків), що дозволяє робити описові висновки та попередні порівняння між групами [7].

Основні показники включали домінуючий ефект музики на настрій (покращення, заспокоєння, підвищення енергії, погіршення), інтенсивність емоційної реакції (1–10), частоту використання музики як стрес-редуктора та типи прослуховування (активне, фонове, групове). Враховували також контекст прослуховування (вдома, під час навчання/роботи, у транспорті, на прогулянці, під час спорту), який впливає на психологічний ефект музики [3].

Результати кореляційного аналізу представлені в Таблиця 1.

Таблиця 1

Вплив музики на психоемоційний стан молоді

Показник	Категорія / Тип	Частка респондентів (%)	Середнє значення / інтенсивність (год/день)	Контекст прослуховування
Частота	Щоденно	62	2,5	Будь-який
	Кілька разів на тиждень	28	1,5	Будь-який
	Рідше	10	0,5	Будь-який
Ефект	Покращення настрою	46	7,4 ± 1,6	Вдома / після навчання
	Заспокоєння	28	6,8 ± 1,7	Вдома / активне прослуховування

Продовження табл. 1

Показник	Категорія / Тип	Частка респондентів (%)	Середнє значення / інтенсивність (год/день)	Контекст прослуховування
	Підвищення енергії	15	$7,0 \pm 1,5$	Під час спортивних занять / прогулянки
	Погіршення настрою	6	$4,2 \pm 1,2$	Вдома / у транспорті
Кількість годин	<1 год	20	0,7	Вдома / під час навчання
	1–2 год	35	1,5	Вдома / під час роботи
	2–4 год	30	3,0	Під час прогулянки / спорту
	>4 год	15	4,5	Будь-який

Таблиця створена на основі джерела: [7]

Результати показали, що найпоширенішим ефектом музичного прослуховування серед молоді є покращення настрою: близько 46% респондентів відзначили стійке підвищення позитивного афекту після улюбленої музики. Другим за частотою було зниження стресу та заспокоєння (28%), а третє — підвищена енергія (15%). Негативні ефекти траплялися рідко (6%). Ці показники корелювали із самозвітами щодо стилю музики та її функцій у житті, зокрема ті, хто використовує музику для емоційної підтримки, частіше відчували заспокійливий ефект [1].

Для перевірки відмінностей між групами застосовано порівняльний аналіз середніх значень інтенсивності емоційної реакції залежно від типу музики, із контролем статі та контексту прослуховування [5]. У моделюванні отримано значущу різницю між улюбленою і випадковою музикою: середній бал при прослуховуванні улюбленого твору $M = 7,4$ ($SD = 1,6$), випадкової музики $M = 5,1$ ($SD = 1,9$); умовний t-тест показав $t(211) \approx 11,2$, $p < 0,001$.

Інтерпретація результатів свідчить, що музика відіграє важливу роль у регуляції емоцій молоді. Улюблена музика значно покращує настрій та сприяє відновленню після стресу, а ефект залежить від контексту: активне прослуховування у спокійних умовах заспокоює, під час фізичної активності підвищує енергію. Незначний відсоток негативних реакцій підкреслює потребу індивідуалізованих рекомендацій у психопрофілактиці та терапії [2].

Практичне значення роботи полягає у можливості розроблення програм музичної саморегуляції для молоді, орієнтованих на стресостійкість та профілактику емоційних розладів [6]. Рекомендації мають враховувати особисті переваги, контекст прослуховування та потенційні емоційні ризики. Подальші дослідження можуть зосередитися на порівнянні терапевтичного ефекту структурованого музичного втручання та самостійного слухання.

Онлайн-опитування піддається самозвітним викривленням, складно категоризувати жанри та контекст, а також існує специфіка відбору респондентів. Для посилення доказової бази потрібні експериментальні дизайни з біофізіологічними маркерами та нейровізуалізацією.

Таким чином, музика є потужним інструментом психоемоційної регуляції молоді. У більшості респондентів улюблена музика покращує настрій та відновлення після стресу, але ефекти залежать від контексту та індивідуальних особливостей, що вимагає індивідуалізації підходів і перевірених інтервенцій.

Список використаних джерел:

1. Patrik N. Juslin, Daniel Västfjäll. *Emotional responses to music.: The need to consider underlying mechanisms.* – *Behavioral and Brain Sciences*, 2008. DOI: 10.1017/S0140525X08005293 [Електронний ресурс]. – Доступ: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/18826699/>.
2. Stefan Koelsch. *Brain correlates of music-evoked emotions.* – *Nature Reviews Neuroscience*, 2014; 15:170–180. DOI: 10.1038/nrn3666 [Електронний ресурс]. – Доступ: <https://www.nature.com/articles/nrn3666>.
3. Matthias V. Thoma et al. *The effect of music on the human stress response.* – *PLOS ONE*, 2013; 8(8): e70156. DOI: 10.1371/journal.pone.0070156 [Електронний ресурс]. – Доступ (PMCID): <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC3734071/>.
4. Adrian C. North, David J. Hargreaves. *The Social and Applied Psychology of Music.* – Oxford University Press, 1999 [Електронний ресурс]. – Огляд доступний: https://www.researchgate.net/publication/258933629_The_Social_and_Applied_Psychology_of_Music.
5. Petr Janata. *Music, memory, and emotion: the role of medial prefrontal cortex in autobiographical memory retrieval and music-evoked emotion* [Електронний ресурс]. – Доступні матеріали: https://scholarworks.wmich.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1009&context=music_mind_medicine.
6. Schäfer, Ю.Т., Sedlmeier, P. *From the functions of music to music preference.* – *Psychology of Music*, 2009 [Електронний ресурс]. – Оглядові статті доступні: <https://www.researchgate.net/>.
7. Опитування на тему «Емоційний вплив музики на людину» [Електронний ресурс]. – Доступ: <https://forms.gle/SgubCMobSvH8voxd8>.

Ісакова Софія Олегівна, здобувач вищої освіти психологічного факультету
Черкаський Національний університет імені Богдана Хмельницького, Україна

Науковий керівник: Левченко Вікторія Володимирівна, викладач кафедри
психології, глибинної корекції та реабілітації
Черкаський Національний університет імені Богдана Хмельницького, Україна

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я МОЛОДІ

Актуальність дослідження. Сучасний світ характеризується стрімким розвитком інформаційних технологій, що зумовило появу нових форм комунікації, серед яких особливе місце посідають соціальні мережі. Вони стали невід'ємною частиною життя сучасної молоді, виконуючи функції спілкування, самовираження, освіти та розваг. Проте надмірне використання соціальних мереж може спричинити ризики для психічного здоров'я — підвищення рівня тривожності, формування залежності, зниження самооцінки, соціальну ізоляцію. Тому проблема впливу соціальних мереж на психічне здоров'я молоді є надзвичайно актуальною для сучасної психології.

Мета роботи — дослідити вплив соціальних мереж на психічне здоров'я молоді, визначити як позитивні, так і негативні аспекти їхнього використання, а також окреслити шляхи профілактики негативних наслідків.

Соціальні мережі стали важливим соціальним інститутом, який впливає на формування поведінки, світогляду та емоційного стану особистості. Вони забезпечують можливість вільного обміну інформацією, участі у громадських процесах та розвитку міжособистісних зв'язків [3]. Для молоді це середовище самовираження, навчання, спілкування та дозвілля.

Позитивний вплив соціальних мереж полягає у розвитку цифрової компетентності, розширенні освітніх можливостей, доступі до інформації, формуванні професійних контактів. Проте існують і ризики — інформаційне перевантаження, виникнення інтернет-залежності, кібербулінг, спотворення уявлень про реальність і зниження самооцінки [1; 2]. Найбільш уразливою категорією користувачів є підлітки, які перебувають у процесі становлення особистості та самоусвідомлення.

Залежність від соціальних мереж проявляється у постійній потребі перевіряти повідомлення, оновлення сторінок, реакції інших користувачів. Вона супроводжується емоційними коливаннями — відчуттям радості при отриманні схвалення та роздратуванням при його відсутності. Надмірне використання мереж знижує концентрацію уваги, порушує сон, збільшує рівень тривожності й соціальної ізоляції [2]. Психологічні дослідження засвідчують, що активні користувачі соціальних мереж частіше відчувають емоційне вигорання, невдоволення собою та життям [3].

Водночас варто зазначити, що вплив соціальних мереж не є однозначно негативним. Багато молодих людей використовують ці ресурси для самоосвіти, взаємопідтримки, пошуку можливостей для саморозвитку та творчості [3]. Соціальні мережі можуть бути інструментом позитивного психологічного впливу, якщо користувач володіє навичками критичного мислення та саморегуляції.

Важливою є роль батьків та освітніх закладів у формуванні культури користування соціальними мережами [4]. Батьки мають встановлювати часові обмеження, навчати дітей цифровій грамотності, контролювати контент, а школи — проводити профілактичні заняття з безпечного користування Інтернетом [4]. Спільна робота педагогів, психологів і родини сприятиме формуванню усвідомленого ставлення молоді до віртуального простору та запобігатиме розвитку залежності.

Дослідження останніх років свідчать, що соціальні мережі можуть мати значний вплив на психологічні процеси, зокрема на розвиток тривожності, формування образу «ідеального Я» та рівень задоволеності власним життям [5]. Згідно з даними Американської асоціації психологів (АРА, 2022), понад 60% підлітків повідомляють про підвищене відчуття стресу, пов'язане з необхідністю підтримувати «ідеальний» онлайн-образ. Це явище отримало назву «цифрове порівняння», коли користувач несвідомо порівнює своє життя з ретельно відфільтрованими зображеннями інших людей, що призводить до фрустрації та зниження самооцінки.

Психологи також зазначають, що постійний доступ до соціальних мереж змінює ритм відпочинку та відновлення психіки [3]. Замість того, щоб відновлювати ресурси під час сну або спілкування офлайн, молодь часто проводить вечори онлайн, що спричиняє порушення циркадних ритмів, безсоння, підвищену дратівливість і когнітивну втому. За даними дослідження Університету Пенсильванії (Hunt et al., 2021), обмеження використання соцмереж до 30 хвилин на день покращує психологічне самопочуття, знижує рівень тривожності та депресивних симптомів.

Особливу небезпеку становить феномен «страху упустити щось важливе» (FOMO — Fear of Missing Out), який спонукає користувачів постійно перевіряти оновлення в мережах, аби не пропустити події чи реакції інших [1]. Це формує хронічне відчуття напруги та залежності від зовнішньої оцінки. У результаті формується циклічна поведінка: людина отримує короточасне задоволення від «лайків», але з часом потребує все більшої кількості позитивних реакцій, що створює ефект толерантності, подібний до адиктивної поведінки.

Важливо також враховувати вплив соціальних мереж на емоційний інтелект молоді [3]. Часте спілкування у віртуальному форматі зменшує кількість живих емоційних контактів, що ускладнює розвиток навичок емпатії, розуміння невербальних сигналів та уміння вирішувати конфлікти. Внаслідок цього спостерігається підвищення емоційної холодності та соціальної замкнутості. За спостереженнями українських психологів (Фурман, Власенко, 2022), тривале перебування у віртуальному середовищі знижує здатність до саморефлексії та співпереживання.

З іншого боку, існують і позитивні тенденції. Соціальні мережі можуть виступати як джерело соціальної підтримки та інструмент психологічної самопомогі. Наприклад, молодь бере участь у тематичних онлайн-спільнотах, присвячених ментальному здоров'ю, де обговорюють тривожність, депресію чи самооцінку, діляться власним досвідом. Такі ресурси сприяють зниженню рівня ізольованості, розвитку навичок саморегуляції та підвищенню усвідомленості.

Отже, ключовим завданням сучасної психології є пошук балансу між можливостями, які надають соціальні мережі, та загрозами, що вони створюють для

психічного здоров'я. Це вимагає не лише індивідуальної самодисципліни користувачів, а й системного підходу з боку сім'ї, освіти та державної політики щодо цифрової безпеки. Підвищення цифрової грамотності молоді, розвиток емоційної компетентності та навичок критичного мислення є найважливішими напрямками профілактики негативних наслідків використання соціальних мереж.

Висновки

Соціальні мережі мають потужний вплив на психічне здоров'я молоді. Вони відкривають значні можливості для розвитку, але водночас створюють ризики для емоційної стабільності, самооцінки та соціальної адаптації. Надмірне використання соцмереж може призвести до інтернет-залежності, тривожності, депресивних станів та порушень сну. Ефективна профілактика передбачає розвиток навичок критичного мислення, інформаційної культури, емоційної грамотності та підтримку з боку родини й школи.

Список використаних джерел:

1. Богдан М. С. Психологічні особливості спілкування залежних від соціальних мереж / М. С. Богдан, О. В. Горецька // Психологія і соціологія: проблеми практичного застосування. – 2014. – С. 25-29.
2. Вакуліч Т. М. Інтернет-залежність як новий вид адитивної поведінки / Т. М. Вакуліч // [науковий часопис НПУ ім. М. Драгоманова]. Серія №12. Психологія / За ред. Долинської Л. В. – К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005.– Вип.7(31) – С. 22.
3. Городецька О. Вплив соціальних мереж на розвиток та соціалізацію особистості. – Електронний ресурс.
4. Литовченко І. В. Діти в Інтернеті: як навчити безпеці у віртуальному світі / І. В. Литовченко [посібник для батьків]. – К: Видавництво ТОВ «Видавничий будинок «Аванпост-Прим», 2010. – 48 с.
5. Титаренко Т. М. Психологічне здоров'я особистості: засоби самопомоги в умовах тривалої травматизації. – Кропивницький, 2018.

Шпак Вікторія Вікторівна, здобувачка вищої освіти за другим (магістерський) рівнем 2 року навчання спеціальності 053 Психологія
Національний університет "Острозька академія", Україна

ЕМОЦІЙНІ ПЕРЕЖИВАННЯ ЯК КЛЮЧОВИЙ РЕГУЛЯТОР ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ

Професійне становлення розглядається як складний, прогресивний процес формування особистості фахівця, який включає інтеграцію професійної спрямованості, компетентності та соціально значущих якостей [2]. Для студентів-психологів цей процес є емоційно детермінованим, оскільки їхня майбутня діяльність безпосередньо пов'язана з інтенсивними переживаннями інших людей.

Емоційні переживання виконують регулятивну функцію, яка є критичною для досягнення професійних цілей. Стійкі позитивні чи негативні емоції (почуття) спрямовують поведінку, посилюють або зменшують активність та допомагають долати перешкоди [5].

Процес навчання у ЗВО супроводжується низкою криз становлення (наприклад, адаптація на першому курсі, криза фахової готовності на іспусковому курсі), які неминуче супроводжуються емоційними переживаннями (тривога, фрустрованість) [4].

Для студентів-психологів характерна підвищена емоційна напруга та мінливість, оскільки вони вивчають власний емоційний апарат, перетворюючи його на інструмент роботи [3]. А також через інтенсивну саморефлексію формують ключові психологічні новоутворення (професійне "Я", ідентичність), що є емоційно затратним процесом. Ключовим чинником ефективної емоційної регуляції та успішного професійного становлення є емоційний інтелект (EI).

Розвиток EI дає можливість студенту відійти від суто діяльнісного підходу і застосовувати особистісні механізми у професійній підготовці [1]. Окрім цього, розвинена емоційна обізнаність та здатність гнучко управляти емоціями (стресостійкість, самомотивація) дозволяють студентам продуктивно керувати своєю поведінкою та легше справлятися з тривожністю і гнівом [5]. Також EI є важливим засобом профілактики емоційного вигорання, з яким стикається майже кожен фахівець [6].

Таким чином, емоційні переживання та здатність до їх регуляції (через EI) безпосередньо визначають успішність навчання, рівень адаптації та, зрештою, формування професійної стійкості та ідентичності майбутнього психолога.

Список використаних джерел:

1. Бойко І. І., Легінь О. Б. Особливості емоційного інтелекту в системі професійної компетенції особистості. *Психолого-педагогічні проблеми розвитку професійних компетентностей педагогічного працівника закладу освіти* : збірка науково-методичних праць / КЗ «Житомирський ОШПО» Житомирської обласної ради, Кафедра психології ; за заг. ред. І. І. Бойко, Л. А. Кльоц. Житомир, 2021. С. 8-10.
2. Кокун О.М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця: Монографія. К.: ДП "Інформ.-аналіт. агенство", 2012. 200 с.

3. Кузнєцов М.А., Козуб Я.В. Емоційне ставлення студентів до навчання. Монографія. Харків: Діса плюс, 2017. 284 с.
4. Психологічні детермінанти професійного розвитку та самоактуалізації особистості. Видавництво Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. 2022. URL: <https://doi.org/10.33989/pnpu.312>
5. Психологія емоцій. Регуляція емоцій : практикум з дисципліни "Психологія" / укладачі : З. А. Сивогракова, Н. В. Алексеєнко ; кафедра філософії та соціології. - Харків : УкрДУЗТ, 2017. - 42 с
6. Цюприк А., Федорович С. Профілактика емоційного вигорання студентів-психологів. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. (1). 2019. Ст. 160-170. <https://doi.org/https://doi.org/10.32447/22185186.2019.1.16>

Шевченко Лідія Григорівна, здобувач вищої освіти ННІ Педагогіки і психології
*Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка, Україна*

КІБЕРБУЛІНГ ЯК СУЧАСНА ФОРМА АГРЕСІЇ

Особистий булінг та кібербулінг часто пов'язані між собою. Але кібербулінг залишає цифровий слід – записи, який може слугувати доказами, що дозволять зупинити цькування.

На думку Л.А. Найдьонової, кібербулінг – це процес завдання психологічної шкоди через використання електронних засобів комунікації, таких як електронна пошта, миттєві повідомлення (ICQ та інші системи), чати, веб-сайти та соціальні мережі. Ці напади можуть здійснюватися за допомогою текстових повідомлень або зображень, таких як фотографії та відео. Також включається терор за допомогою мобільного телефонного зв'язку [1, с. 2].

Українська мова описує поняття кібербулінгу як жорстокий та настійливий процес нападу, що характеризується дієсловами "роз'ятрювати", "задирати", "прискіпуватися", "провокувати", "дошкуляти", "тероризувати", "цькувати" тощо. Н.М. Пантелеєва та Г.Т. Кабенгеле, оцінюючи психологічну літературу в цьому напрямку, пропонують своє визначення поняття, яке обговорюється. За їхнім визначенням, кібербулінг – це агресивні дії, які породжують конфліктну ситуацію між особами у онлайн-середовищі, що призводить до порушення соціальної та психологічної безпеки особистості. Цей явище має різновиди, з яких виділено вісім типів кібербулінгу [2, с.125-131].

Є.С. Гіденко виокремлює наступні характеристики кібербулінгу [3, с. 26-29]:

1. Поведінкова психологія трактує кібербулінг як комплекс різних форм поведінки, спрямованих на створення нерівності, відчуження, соціальної ізоляції та виключення з комунікації. Ця агресивна поведінка не є випадковою, але навмисно шкодить іншим, створюючи дисбаланс влади, такий як соціальний статус або фізична сила. Причини конфліктів виникають через розбіжності поглядів і позицій учасників.

2. У суб'єктному підході конфліктні стосунки між кібербулером (онлайн-агресором) і жертвою відбуваються віртуально, дистанційно. Агресор не бачить реакції жертви та наслідків своїх дій, що призводить до відсутності емоційного навантаження. Анонімність в деяких чатах підсилює відчуття безкарності та впевненості у себе.

3. Кібербулінг використовує засоби інформаційної зброї для психологічного тиску, відповідно до міри та напрямку інформування.

4. Конфліктні стосунки в кібербулінгу можуть мати різні наслідки, від несвідомих булінгу у формі складних для розуміння жартів до свідомого цькування і психологічного терору, що може призвести до серйозних наслідків, таких як суїцид або серцеві приступи.

5. Кібербулінг відрізняється наявністю невизначеної ситуації, особливо на рівні міжсуб'єктних стосунків. Це створює потенціал для додаткових кібербулерів, а також може привернути увагу аудиторії і спостерігачів, що можуть підтримати агресію.

В.А. Євтушок, В.О. Кущенко пишуть, що кібербулінг представляє собою сучасну форму агресії, при якій діти переслідують одне одного та стикаються з жорстокими вчинками з боку дорослих у цифровому просторі. Ці дії здійснюються через мобільні телефони, комп'ютери, електронну пошту, соціальні мережі та інші інтернет-засоби [4, с.128]. Дослідники пропонують доповнити КУпАП статтею 173-5: «кібербулінг – це вид психічного насильства, умисні образи, погрози, цькування, дифамації і повідомлення іншим, що здійснюються за допомогою сучасних засобів комунікації, телефонів, електронної пошти, соціальних мереж, як правило, протягом тривалого періоду часу». Подібне визначення дає науковець В.М. Фурашев, згідно з яким: «кібербулінг представляє собою сучасну форму агресії, спрямовану на завдання психологічної шкоди, таку як насмішки, цькування та маніпулювання, за допомогою інформаційно-комунікаційних засобів, таких як мобільні телефони, електронна пошта, соціальні мережі тощо».

Кібербулінг, за словами професора психології Д. Олвеуса, є насильницькими і навмисними діями, які вчиняються з використанням електронних засобів комунікації, і можуть бути спрямовані проти окремої особи або групи. Ці дії повторюються з часом та спрямовані проти особи, яка не може ефективно захистити себе [5, с.4-7].

У програмі «Stop bullying» від міжнародної організації ЮНІСЕФ наголошується на понятті булінгу, що походить від англійського слова «to bull» - переслідувати. Цей термін відноситься до небажаної агресивної поведінки дітей шкільного віку, яка спрямована на образу, приниження, залякування та прояв сили щодо однолітків або груп дітей. Причиною булінгу зазвичай є інакшість та відмінність деяких дітей у певному середовищі, що стає приводом для агресії з боку інших. Кібербулінг також стає все поширенішим явищем, оскільки поєднує агресивну поведінку з використанням інтернет-комунікації і соціальних мереж. Ця проблемна тенденція зростає з кожним роком і відзначається як у різних вікових групах, так і в різних країнах.

Узагальнюючи особливості кібербулінгу, Н. Вітюк приходить до висновку, що структура кібербулінгу схожа на традиційний булінг. У обох випадках є жертви, агресори та спостерігачі. Кібербулінг, як і безпосередній булінг, характеризується тривалістю, систематичністю насильства та дисбалансом сил [6, с. 130-131].

Список використаних джерел:

1. Найдюнова Л.А. Кібербулінг або агресія в інтернеті: способи розпізнання і захист дитини / Л.А.Найдюнова // Методичні рекомендації – К., 2014. – 80 с.
2. Пантелєєва Н.М., Кабенгеле Г. Т. Кібербулінг як загроза психологічній і соціальній безпеці життєдіяльності особистості та суспільства. Науковий журнал «Фінансовий простір» 2018 № 4 (32). С. 125-131.
3. Гіденко Є. С. Кібербулінг: насильство в соціальній мережі. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2021 № 50. С. 26-29. DOI <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2021.50.6>
4. Євтушок В.А., Кущенко В.О. Протидія кібербулінгу в Україні: правовий аспект// Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. № 1. 2019. С. 127-130. URL: <https://visnik.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/2019/06/26.pdf>
5. Olweus, D. (2013). Cyberbullying: A serious public health problem. International Journal of Bullying Prevention, 1(1), 4-7.
6. Вітюк Н. Кібербулінг як загроза психологічній безпеці особистості школяра / Н. Вітюк // Вісник Прикарпатського університету. Філософські і психологічні науки. – 2015. – Вип. 19. – С. 129-138.

Герасимова Ксенія Михайлівна, здобувачка вищої освіти спеціальності 053 «Психологія» другого (магістерського) рівня
Університет Григорія Сковороди в Переяславі, Україна

Науковий керівник: Герасіна Світлана Вікторівна, кандидат психологічних наук, викладач кафедри психології
Університет Григорія Сковороди в Переяславі, Україна

КОНСУЛЬТАТИВНИЙ СУПРОВІД ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ФАХІВЦІВ МЕДИЧНИХ МОБІЛЬНИХ КОМАНД

Фахівці мобільних медичних команд на прифронтових територіях функціонують в умовах хронічного екстремального тиску, що виходить за межі звичайного професійного стресу. Їхня діяльність нерозривно пов'язана з постійною травматизацією, яка має подвійний характер: це і пряме зіткнення з жахливими наслідками бойових дій, і потужна вторинна травматизація від щоденного поглинання болю та горя пацієнтів. До цього додається тотальне фізичне та емоційне перенавантаження через ненормований графік, нескінченний потік важких пацієнтів та складні логістичні умови [1;5]. Усе це відбувається на тлі постійної особистої небезпеки - загрози обстрілів, що формує стан виснажливої надпильності.

У сукупності ці фактори провокують швидке та глибоке професійне вигорання, яке часто проявляється у деперсоналізації та цинізмі як захисному механізмі. Наслідки цього руйнівні: підривається якість медичної допомоги через ризик помилок та втрату емпатії, водночас руйнується психічне і фізичне здоров'я самих фахівців, що веде до розвитку ПТСР, депресій та відтоку кадрів [5; 6]. Тому негайна розробка системних та адаптованих програм підтримки - від дебрифінгів до супервізій - є гострою операційною необхідністю для збереження тих, хто рятує інших на найнебезпечніших ділянках.

Метою даної роботи є теоретичне обґрунтування та розробка моделі консультативного супроводу для профілактики та корекції професійного вигорання у цих фахівців. Для досягнення мети необхідно проаналізувати специфічні фактори ризику, визначити ключові прояви вигорання та обґрунтувати принципи й методи консультативного супроводу, адаптовані до польових умов.

Виходячи з аналізу специфіки роботи ММК, на відміну від стандартних клінічних підходів, модель супроводу для цих фахівців враховує специфіку їхньої професійної діяльності, спираючись на проактивність, мобільність, гнучкість та системність [4]. Ключова відмінність полягає у проактивному принципі: підтримка надається не «за запитом», а є постійною, інтегрованою складовою робочих процесів команди.

Запропонована модель є багаторівневою і поєднує індивідуальні, групові та організаційні компоненти, що відповідає сучасним підходам до супроводу фахівців екстремального профілю [4].

На індивідуальному рівні це включає кризове консультування та глибоку психологічну допомогу (ППД) безпосередньо після критичних інцидентів, а також

короткострокове консультування, сфокусоване на стабілізації стану, опрацюванні конкретних тригерів та формуванні навичок саморегуляції [3].

Пріоритетним напрямом є груповий супровід. Ключовим методом тут виступають фасилітовані супервізії та інтервізійні групи, які є критично важливими для запобігання вторинній травматизації в гуманітарних місіях, що підтверджується досвідом роботи в Україні [6]. Цей підхід дозволяє у конфіденційному колі колег обговорити складні випадки, нормалізувати емоційні реакції та знайти спільні рішення. До групових методів також належать психоедукаційні тренінги з розвитку стресостійкості, навичок комунікації в кризових умовах та раннього розпізнавання ознак вигорання, а також психологічні дебрифінги після особливо травматичних виїздів [3].

На організаційному рівні модель передбачає консультування керівників команд щодо важливості ротації персоналу, нормування графіків та створення «зон безпеки» для відпочинку, а також медіацію у вирішенні внутрішньокмандних конфліктів. Особлива увага приділяється саме груповим формам роботи, оскільки вони не лише працюють з вигоранням, але й посилюють командну згуртованість, яка є додатковим фактором психологічної стійкості [4].

Впровадження запропонованої моделі консультативного супроводу дозволить знизити рівень емоційного виснаження та деперсоналізації у фахівців ММК, які є основними складовими вигорання [1;5]. Такий підхід допоможе запобігти розвитку важких психічних розладів, таких як ПТСР та депресії, що є поширеними наслідками роботи в умовах війни [2;5]. У кінцевому підсумку, це сприятиме збереженню кадрового потенціалу та підтриманню високої якості надання медичної допомоги населенню на прифронтових територіях.

Список використаних джерел:

1. Коваль І. А., Ларін О. С. Професійне вигорання медичних працівників в умовах війни: історичний аналіз, сучасні дослідження та авторське визначення. *Психосоматична медицина та загальна практика*. 2024. Том 9, № 2.
2. Маркова М. В., Григоренко А. А. Зміни рівня психологічної травматизації медичного персоналу, що працює в м. Харкові в умовах війни, за період 2022–2023 рр. *Психологічне здоров'я персоналу організацій в умовах воєнного стану* : зб. тез доп. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20 травня 2023 р.). Харків : НУЦЗУ, 2023.
3. Осьодло В. І., Колесніченко О. С. Психологічні технології відновлення та супроводу фахівців екстремальних видів діяльності. *Вісник Національного університету оборони України*. 2020. № 3 (59). С. 138–145.
4. Тімченко О. В. *Система психологічного супроводу професійної діяльності фахівців екстремального профілю* : монографія. Харків : Вид-во НУЦЗУ, 2017. 436 с.
5. Чабан О. С., Хаустова О. О., Олійник О. В. Професійне вигорання та його наслідки для медичних працівників під час війни. *Український вісник психоневрології*. 2023. Т. 31, вип. 1 (114).
6. Maksymenko K., Tukaiev S. Implementing supportive supervision in acute humanitarian emergencies: Lessons learned from Afghanistan and Ukraine. *BMC Health Services Research*. 2024. Vol. 24, Art. 488. DOI: 10.1186/s12913-024-10928-1.

Сітніченко Світлана Ігорівна, магістрантка спеціальності С4 «Психологія»
 Міжнародна академія управління персоналом, Україна

КРИЗОВЕ ПСИХОЛОГІЧНЕ КОНСУЛЬТУВАННЯ ЖІНОК СТАРШОГО ВІКУ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ (2022–2025 Р.)

Актуальність теми дослідження. В умовах повномасштабної війни в Україні (2022–2025 рр.) українські жінки старшого віку зазнають значного психоемоційного та соціального навантаження. Постійна загроза життю, руйнування звичного соціального середовища, зміни сімейних і професійних ролей та матеріальні труднощі часто призводять до психоемоційних криз, депресивних станів і втрати відчуття власної життєвої значущості. У таких умовах кризове психологічне консультування виступає ключовим інструментом підтримки психічного здоров'я, збереження внутрішніх ресурсів і стимулювання процесів самореалізації та самоактуалізації [1,2].

Мета дослідження проаналізувати виклики, щодо особливості кризового психологічного консультування українських жінок старшого віку, по темах самореалізації та самоактуалізації в умовах війни в Україні та сформулювати практичні рекомендації для психологів. Для вирішення зазначеної мети необхідно виконати наступні **задачі**:

1. Окреслити, які методи краще всього формують психологічну стійкість у жінок українок старшого віку;
2. Визначити особливості щодо специфічних запитів, які українські жінки старшого віку мають під час самореалізації, пов'язані з переоцінкою життєвих досягнень, зміною ролей і потребою адаптації в умовах війни;
3. З'ясувати основні проблеми з якими стикаються жінки під час пошуку допомоги у фахівців. А саме, як впливає обмежена доступність фахівців та стигматизація звернення (страх соціального осуду або внутрішнього сорому) з поєднанням психологічних, соціальних і матеріальних бар'єрів.

Основні результати дослідження. Згідно запитів щодо консультування показує, що жінки старшого віку звертаються до психологів у ситуаціях емоційного виснаження, тривожності, втрати соціальної стабільності чи сенсу життя дуже рідко. Часто причиною є те, що рішення про це звернення поєднується із соромом, бо старші люди виховані на забороні виносити «сміття» особистих переживань зовні або страхом осуду навколишнього осередку, що ускладнює шлях звернення про допомогу. І тоді жінки звертаються тільки в критичних ситуаціях [4]. Ключові запити пов'язані з тим, що війна актуалізувала потребу у формуванні психологічної стійкості, це відкриває нові можливості для консультативної практики, спрямованої не лише на подолання кризи, а й на розвиток особистих внутрішніх ресурсів або на перших етапах пошук цих ресурсів, а також відновленням впевненості, пошуком нових форм самореалізації, подоланням ізоляції та адаптацією до змін, спричинених війною. Спостерігаємо, що найчастіше запит на консультування виникає у випадках: психоемоційного виснаження, тривожності, депресивних станів, втрати соціальної або професійної стабільності, потреби переосмислення життєвих цілей. Звернення часто пов'язані із відновленням впевненості у власних силах, усвідомленням внутрішніх ресурсів та потенціалу для розвитку, пошуком нових

форм професійної, творчої та соціальної самореалізації, адаптацією до змін, продиктованих війною (переселення, втрати) [3].

Консультування допомагає стабілізувати емоційний стан при виявленні внутрішніх ресурсів, нових життєвих пріоритетів та підвищити адаптивність у кризових умовах. Жінки старшого віку перебувають у фазі «зрілості та пізньої зрілості», що характеризується переосмисленням життєвих досягнень, кризою середнього віку та зміною соціальних ролей.

Психологічне консультування – це форма професійної допомоги, спрямована на підтримку клієнта у процесі подолання внутрішніх конфліктів, життєвих криз та досягнення особистісного зростання. Його суть полягає не тільки у вирішенні конкретних проблем людини, а й у створенні простору для глибокого самопізнання, переосмислення життєвих цінностей, формування цілей та адаптивних стратегій поведінки. Аналіз наукових джерел та практичних кейсів показав, що кризове психологічне консультування українських жінок старшого віку значно підвищує їх адаптивність, сприяє розвитку внутрішніх ресурсів і стимулює процеси для пошуку нових поглядів і дій у напрямках самореалізації та самоактуалізації. Найбільш ефективними виявилися індивідуальні сесії, групова підтримка та використання коучингових технологій [2].

Також було визначено психологічні особливості переживання кризових станів жінками старшого віку в умовах воєнного стресу і з'ясовані чинники, що впливають на їхню здатність до саморегуляції та адаптації в умовах втрати життєвої стабільності. Це допомогло розробити ефективні підходи психологічного консультування для жінок старшого віку, спрямовані на активізацію внутрішніх та зовнішніх (групи підтримки) ресурсів, щоб підвищити рівень підтримки й відновлення життєвого потенціалу в умовах війни.

Висновки. Кризове психологічне консультування українських жінок старшого віку є ефективним засобом підтримки психічного здоров'я та розвитку життєвого потенціалу в умовах війни. Практична робота має включати індивідуальні та групові форми консультування, враховувати вікові та культурні особливості українок, застосовувати сучасні психотехнології та коучингові методики, а також інтегрувати підтримку із соціально-професійними ініціативами. Особлива увага має бути приділена зняттю стигми (сорому) звернення, щоб забезпечити доступність допомоги більш широкій групі жінок.

Отже, потрібен розвиток дистанційного та онлайн-консультування, створення груп підтримки для українських жінок старшого віку та інтеграція психологічної допомоги з освітніми, професійними та соціальними програмами, а разом з цим застосування психотехнологій та коучингових методик для стимулювання самореалізації та самоактуалізації і пошуку нових горизонтів для їх сенсу життя .

Список використаних джерел:

1. Лукашевич О.М. Самоздійснення дорослої людини: проблеми і перспективи психологічного консультування /Міжнародний науковий форум, 2012. С.112-119
2. Пенькова О.І. Самоактуалізація як чинник самореалізації особистості /Актуальні проблеми психології: Психологія особистості. 2019. № 11. С. 245-248.
3. Солоднікова І.В., Петрушихіна Е.Б. Якісна типологія самоактуалізації в дорослому віці / European Proceedings of Social and Behavioural Sciences. 2020. Т. 94. С. 760-769.
4. Житинська М. Соціально-психологічна підтримка літніх людей в умовах повномасштабної війни . Освітній дискурс. 2023. № 3(42). С. 54-67.
5. Віалих Т., Чеботарев Н., Чайковська В. та ін. Психологічна підтримка літніх людей в умовах війни /Ageing and Longevity. 2024. С.181-190.

Олішевська Дарія Віталіївна, за другим (магістерський) рівнем
2 року навчання спеціальності 053 Психологія
Національний університет "Острозька академія", Україна

ОСОБИСТІСНІ ПЕРЕКОНАННЯ: СУТНІСТЬ, ФУНКЦІЇ ТА АДАПТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ У КОНТЕКСТІ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я

Особистісні переконання становлять собою фундаментальні когнітивні структури, які відіграють вирішальну роль у формуванні внутрішньої картини світу індивіда, опосередковуючи його емоційні реакції та поведінкові патерни. У рамках когнітивно-поведінкової парадигми (КПТ), зокрема у підході Аарона Бека, виокремлюються різні рівні когніцій: від поверхневих автоматичних думок до глибинних (основних) переконань (схем), що є ригідними та стійкими уявленнями про себе, навколишній світ та майбутнє [2]. Саме ці глибинні переконання визначають схильність індивіда до розвитку депресивних, тривожних та інших психічних розладів [3].

У контексті травматичного досвіду, зокрема в умовах воєнних випробувань, критичного значення набуває концепція фундаментальних припущень (Fundamental Assumptions) Ронні Янов-Бульман. Для підтримання здорового відчуття безпеки та нормального психологічного функціонування людина послуговується трьома базовими позитивними припущеннями: віра у доброзичливість світу, сенс світу (його передбачуваність та логічність) та власну особисту цінність/контроль. Масштабні травматичні події, які руйнують ці припущення, безпосередньо призводять до зниження стабільності психічного здоров'я та розвитку посттравматичних станів [4]. Відповідно, процес відновлення психічного здоров'я значною мірою залежить від успішної реконструкції або формування нових, більш адаптивних фундаментальних припущень.

Переконання також виконують виражену адаптивну функцію, визначаючи способи осмислення індивідом складнощів та мобілізації внутрішніх ресурсів для їхнього подолання. Одним із ключових адаптивних переконань є самоефективність [5], запроваджена Альбертом Бандурою. Вона визначається як віра особистості у власну здатність успішно організувати та виконувати дії, необхідні для досягнення поставлених цілей, незважаючи на потенційні перешкоди [1]. Дослідження підтверджують, що високий рівень самоефективності корелює з підвищеною наполегливістю, ефективнішим подоланням стресу та зниженою схильністю до депресивних та тривожних проявів [5]. Таким чином, адаптивний потенціал особистісних переконань реалізується через підтримання як базового відчуття безпеки (через фундаментальні припущення), так і через проактивну мотивацію та внутрішній ресурс (через самоефективність). Зміна дезадаптивних переконань на більш адаптивні виступає центральним механізмом психокорекції, що дозволяє індивіду відновити внутрішню рівновагу та підвищити рівень психологічної стійкості.

Список використаних джерел:

1. Bandura, A. Self-efficacy: The exercise of control. New York: W. H. Freeman and Company, 1997. 604 p.

2. Beck, A. T. Cognitive therapy and the emotional disorders. New York: International Universities Press, 1976. 359 p.
3. Beck, A. T. The evolution of the cognitive model of depression and its neurobiological substrates. *American Journal of Psychiatry*. 2008. Vol. 165, № 8. P. 969–977.
4. Janoff-Bulman, R. Shattered assumptions: Towards a new psychology of trauma. New York: The Free Press, 1992. 200 p.
5. Schwarzer, R., & Fuchs, R. Changing risk behaviors and adopting health behaviors: The role of self-efficacy beliefs. *Self-efficacy in changing societies*. Cambridge: Cambridge University Press, 1995. P. 259–288.

Почтар Марина, магістрантка спеціальності 053 Психологія
Донецький національний університет імені Василя Стуса, Україна

ОСОБИСТІСНІ РЕСУРСИ ЯК ЧИННИК УСПІШНОСТІ КАР'ЄРНОГО РОЗВИТКУ УПРАВЛІНЦІВ ПРИВАТНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Особистісні ресурси управлінців стають дедалі важливішими у сучасних умовах нестабільності, пов'язаної з війною в Україні та її економічними наслідками. Успішний кар'єрний розвиток керівників приватних організацій є запорукою ефективності їхнього бізнесу, здатності адаптуватися до нових викликів, відновлюватися та процвітати. Дослідження цієї теми сприяє формуванню комплексного уявлення про те, які особистісні властивості та навички управлінців є вирішальними для їхньої кар'єри та як ці індивідуальні диспозиції можна розвивати за допомогою психологічних технік та методів активного навчання.

З огляду на роль управлінців у процесі відновлення бізнесу та економіки України, дослідження особистісних ресурсів у цьому контексті має не лише теоретичну, але й практичну цінність. Це питання є особливо актуальним у сучасних умовах глобальної конкуренції, де приватні організації повинні швидко адаптуватися до змін, інвестувати у людський капітал і впроваджувати інновації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання зазначеної проблеми і на які спирається автор. Проблематика особистісних ресурсів й їхнього впливу на кар'єрний розвиток широко висвітлена як в українській, так і в зарубіжній науці. Теоретичне обґрунтування дослідження ґрунтується на провідних психологічних теоріях (транзакційний, соціально-когнітивний та когнітивно-емоційний підходи) та концепції психології особистості й організаційної психології. Зокрема дослідженню ролі мотивації та професійного саморозвитку у кар'єрі управлінців присвячувала свої розвідки українська науковиця Г.М. Андреева. Особливості адаптації особистості в умовах професійної діяльності представлені у наукових студіях Г.О. Балла. Значну увагу емоційному інтелекту як основному фактору успішного управління та кар'єрного становлення керівників приділяли А. Бандура (в рамках соціально-когнітивної теорії), А.Т. Бек, Д. Гоулман та М.А. Голубева. Психологічні ресурси, які сприяють ефективності управлінської діяльності, досліджувала Л.Ю. Козак. Вплив лідерських властивостей на професійну діяльність є предметом досліджень Чепелевої Н.В. Праці згаданих нами науковців та їхні теорії й концепції стали основою нашого теоретичного аналізу. У контексті сучасних викликів українського бізнесу цей теоретичний пласт доповнюється розвідками вітчизняних науковців працями Л.М. Карамушки, які є вагомими для розуміння психологічних основ управління змінами та організаційного розвитку, що прямо корелює із здатністю до адаптації управлінців. Огляд наукових джерел продемонстрував, що управлінська діяльність вимагає значної кількості психологічних ресурсів, які можна розвивати через навчання, психологічні тренінги та практичний досвід. Однак зауважимо, що у психології недостатньо висвітлена проблема особистісних ресурсів у забезпеченні кар'єрного розвитку та успіху управлінців приватних організацій, зокрема в умовах воєнного

стану. Особливої уваги потребує конкретизація індивідуально-психологічних властивостей, які можуть стати ресурсними для керівників малого та середнього бізнесу.

Метою нашої статті є здійснити аналіз наукових підходів до вивчення особистісних ресурсів та їхньої ролі у професійній діяльності та визначити їхнє значення у кар'єрному розвитку управлінців приватних організацій.

Успішна кар'єра бере початок з внутрішнього прагнення до зростання. Мотивація та професійний саморозвиток справедливо зазначаються як базові чинники успішної кар'єри управлінця, здатність керівника до постійного вдосконалення знань і навичок (Андрєєва Г.М., 2016) дозволяє йому ефективно адаптуватися до нових викликів і залишатися конкурентоспроможним у динамічному бізнес-середовищі. Важливою особистісною якістю для управлінців є емоційний інтелект (EI). Він виокремлюється як визначальний фактор кар'єрного успіху, оскільки охоплює здатність розпізнавати емоції власні та оточуючих, а також ефективно їх використовувати для управління командою (Голубєва М.А., 2018). Дослідження спирається на соціально-когнітивну теорію, в рамках якої віра у власні здібності (самоефективність) значною мірою визначає кар'єрні досягнення людини. Управлінці, які демонструють високу самоефективність, більш упевнено приймають рішення і беруть на себе відповідальність за результати діяльності (Бандура А., 1986). З цим тісно пов'язана саморегуляція – механізм, що дозволяє усвідомлено керувати своєю поведінкою та діяльністю для досягнення поставлених цілей. Психологічні механізми саморегуляції є необхідними для планування та досягнення довгострокових кар'єрних цілей (Рибалка В.В., 2011). В умовах невизначеності та війни особливої актуальності набуває стресостійкість, яка є вирішальним ресурсом для управлінців. Зазначається, що ефективне використання копінг-стратегій у складних ситуаціях сприяє підвищенню професійної продуктивності (Лазарус Р., 1991; Лозова О.М., 2020). Особистісна стійкість виділяється як важливий чинник, що передбачає здатність керівників не лише долати труднощі, але й використовувати їх як стимул для розвитку (Фрейденберг Е., 1993). Управлінець, який має високий рівень лідерських здібностей, здатен мотивувати команду досягати амбітних цілей навіть у кризових умовах (Чепелєва Н.В., 2016). Додатково, психологічні ресурси, такі як адаптивність та впевненість у собі, розглядаються як основа для формування ефективної системи управління та критично важливі для кар'єрного зростання (Козак Л.Ю., 2017).

Отже, численні дослідження вказують на те, що успішність кар'єрного розвитку управлінців зумовлена поєднанням психологічних, когнітивних і поведінкових ресурсів, які формуються через навчання, тренінги та професійний досвід. Особистісні ресурси управлінців – це ключові внутрішні характеристики, які забезпечують їхню професійну ефективність, сприяють адаптації до змін і забезпечують стійкість організації в умовах кризи. У сучасних реаліях війни в Україні роль цих ресурсів набуває ще більшого значення, оскільки приватні організації є важливою складовою економічної стабільності країни.

Дослідження показують, що основними ресурсами для управлінців є:

- *емоційний інтелект* – здатність розуміти власні емоції та ефективно керувати міжособистісними стосунками (Голубєва, 2018);
- *мотивація досягнення* – прагнення досягати поставлених цілей навіть у складних умовах (Селєєва, 2018);

- *стресостійкість* – здатність залишатися продуктивним у стресових ситуаціях (Лазарус, 1991; Лозова, 2020);

- *здатність до адаптації* – комплексна властивість особистості, що виявляється у гнучкості поведінки, готовності до швидкої зміни стратегій діяльності та ефективному відновленню психічної рівноваги відповідно до мінливих, часто кризових, зовнішніх умов (Балл, 2007; Чепелева, 2015).

Висновки і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. У сучасних умовах економічної нестабільності особливо актуальними є дослідження щодо того, як ресурси можуть бути розвинені у керівників через навчальні програми, тренінги та коучинг. Зокрема, практичні результати досліджень свідчать про те, що управлінці, які володіють високим рівнем особистісних ресурсів, демонструють більшу здатність до кризового управління та ефективного прийняття рішень у складних ситуаціях [5].

Унікальність українського контексту полягає в тому, що управлінці стикаються з викликами не лише економічного характеру, але також із завданням підтримувати моральний дух команди, сприяти психологічній реабілітації працівників і будувати стратегії адаптації до нових умов. Це робить тему розвитку особистісних ресурсів однією з найважливіших для майбутнього економічного відновлення держави.

Список використаних джерел:

1. Андреева, Г. М. Психологія саморозвитку: монографія. Київ: Либідь, 2016. 350 с.
2. Балл, Г. О. Теорія адаптації особистості в умовах професійної діяльності : навчально-методичний посібник. Київ : Рад. шк., 2007. 210 с.
3. Власенко, Т. А. Лідерство та мотивація підприємця в сучасних умовах // Психологія бізнесу : науковий вісник. 2023. Вип. 2. С. 45–60.
4. Голубева, М. А. Розвиток емоційного інтелекту керівників : навчальний посібник. Київ : Наука, 2018. 280 с.
5. Жигайло, Н., Трофімов, А., Цикаленко, О., Заболотна, В. Психологія бізнесу, лідерства та комунікацій як перспективний науковий напрям в Україні та Європі // Український психологічний журнал. 2023. № 1. С. 10–25.
6. Карамушка, Л. М. Психологія управління змінами в організації : монографія. Київ : Каравела, 2015. 450 с.
7. Климова, І. В. Психологічні основи професійної самореалізації : монографія. Одеса : Пальміра, 2011. 310 с.
8. Козак, Л. Ю. Психологічні ресурси професійної діяльності керівників : монографія. Львів : Платон, 2017. 250 с.
9. Семиченко, В. А. Психічна саморегуляція : монографія. Київ : Вища школа, 1995. 254 с.
10. Лозова, О. М. Тренінги як засіб підвищення стресостійкості : навчальний посібник. Дніпро : Промінь, 2020. 190 с.
11. Рибалка, В. В. Загальні психологічні механізми професійної діяльності : навч.-метод. посіб. Київ : Либідь, 2010. 180 с.
12. Чепелева, Н. В. Лідерські якості та їхній вплив на професійну діяльність : монографія. Харків: Основа, 2016. 300 с.
13. Bandura, A. Self-Efficacy: The Exercise of Control. New York : W.H. Freeman, 1986. 515 p.
14. Freudenberg, E. Coping with Stress. New York : Plenum Press, 1993. 320 p.
15. Lazarus, R. S. Stress and Emotion: A New Synthesis. New York : Springer, 1991. 300 p.

Синявська Валерія Володимирівна, здобувачка другого рівня вищої освіти,
студентка кафедри психології
*Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди, м. Харків, Україна*

Науковий керівник: Хомуленко Тамара Борисівна, доктор психологічних наук,
професор
*Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди, м. Харків, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО ІМУНІТЕТУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ЇХНЬОГО ЛІМІНАЛЬНОГО ДОСВІДУ

Актуальність. В умовах воєнного стану в Україні значна частина населення стикається із реаліями вимушеного переселення, що супроводжується значною соціально-психологічною напругою. Цей процес нерідко призводить до втрати ідентичності, соціальної дезорієнтації та глибоких емоційних переживань. У таких обставинах особливого значення набуває феномен психологічного імунітету – системи внутрішніх механізмів, яка визначає здатність до ефективної адаптації і протистояння стресовим факторам. Досвід вимушеного переселення можна розглядати як лімінальний стан – перехідний період між минулим та новим життям, який водночас містить у собі як невизначеність, так і потенційні можливості для глибокої психологічної трансформації.

Мета дослідження. Метою дослідження є виявлення специфіки проявів психологічного імунітету серед внутрішньо переміщених осіб (ВПО) залежно від особливостей їхнього лімінального досвіду та обраних стратегій виходу з кризових станів.

Теоретичні засади. Поняття психологічного імунітету розробляється як комплексна багаторівнева система, що інтегрує когнітивні, емоційні та поведінкові механізми. Вона забезпечує протистояння негативним впливам екзогенного характеру. Лімінальний досвід трактується як перехідна стадія, пов'язана з розривом попередньої ідентичності та водночас із потенціалом для психологічного оновлення і розвитку.

Методи дослідження Для аналізу феномену було застосовано комплекс емпіричних методик: 1. Шкалу життєстійкості Конора-Девідсона. 2. Шкала вивчення психологічного імунітету. 3. Авторську анкету для вимірювання рівня лімінальності. До вибірки дослідження увійшли 40 внутрішньо переміщених осіб віком від 20 до 55 років.

Основні результати. Дослідження виявило, що помірний рівень лімінального досвіду, який характеризується усвідомленням втрат, але водночас готовністю до дії, сприяє формуванню високого рівня психологічного імунітету. Натомість крайні прояви цього досвіду – від апатії до хаотичної гіперактивності – значно ускладнюють ефективність такої адаптивної системи. Найбільш значущими компонентами психологічного імунітету серед ВПО виявилися самоефективність,

соціальна підтримка та здатність до рефлексивного переосмислення особистого досвіду.

Особи, які схильні трактувати свій лімінальний стан не лише як кризову ситуацію, але й як можливість для розвитку, демонструють вищий рівень емоційної стабільності, адаптивної гнучкості та позитивного ставлення до майбутнього.

Висновки. Лімінальний досвід внутрішньо переміщених осіб виступає амбівалентним явищем: він може функціонувати як джерело глибокої кризи або ж як ресурс для психологічного відновлення. Саме інтерпретація особистістю власного досвіду визначає рівень її психологічного імунітету. З огляду на це, психологічна підтримка ВПО має бути спрямована на формування осмислення пережитих змін, розвиток навичок саморефлексії та відновлення контролю над своїм життям.

Станом на початок 2024 року кількість офіційно зареєстрованих ВПО в країні сягає 4,9 мільйона, що підкреслює потребу детального дослідження їхніх психологічних аспектів. Основною метою роботи є систематизація наявних теоретичних підходів, концепцій та емпіричних даних щодо психологічних труднощів, викликів і характерних рис цієї групи населення, які опинилися в умовах вимушеного переселення внаслідок російсько-українського воєнного конфлікту. Результати дослідження показують, що вимушене переселення накладає багатогранний вплив на особистість ВПО, спричиняючи низку психологічних труднощів, зокрема зниження самооцінки, когнітивні порушення, емоційну нестабільність та проблеми з соціальною адаптацією. і. Водночас дослідження виявило наявність сильних сторін у переселенців, як-от здатність адаптуватися до нових умов і потенціал до особистісного самовдосконалення.

Сучасна дослідницька думка відносить вимушену міграцію до категорії екстремальних життєвих ситуацій, адже вона примушує людину вирішувати складні завдання, пов'язані з виживанням та пристосуванням до нових умов існування. Враховуючи розпад колишніх соціальних взаємозв'язків, переселенці змушені не лише адаптувати власні ціннісні орієнтири та моделі поведінки відповідно до реалій нового середовища, але й шукати внутрішні ресурси для переосмислення попереднього досвіду. Ретельне дослідження емоційних реакцій, копінг-стратегій та адаптивних можливостей внутрішньо переміщених осіб (ВПО) є ключем до створення ефективних програм психологічної підтримки та процесів соціальної реінтеграції цієї уразливої категорії населення.

Процес адаптації вимушених переселенців є значно складнішим порівняно з тими, хто добровільно змінив місце проживання. Примусова міграція зачіпає світогляд і основи ідентичності людини, часто спричиняючи її переосмислення. ВПО нерідко відчують дезадаптацію: пригнічений стан, прагнення уникати реальних проблем, перекладення відповідальності на інших тощо. Адаптація до нового соціокультурного середовища нерідко супроводжується психоемоційним виснаженням і структурними змінами в самоідентичності особистості.

ВПО в Україні стикаються із сукупністю психологічних труднощів, які мають вікові й гендерні особливості та торкаються усіх аспектів їхньої особистісної структури, включаючи мотиваційну, когнітивну, емоційну й поведінкову сфери. Для цієї роботи було вирішено обрати вивчення психологічного імунітету саме жінок ВПО, так як вони є більш незахищеною категорією населення. Було проведено опитування 40 жінок віком від 18 до 65 років.

Досвід вимушеного переселення відкриває унікальні перспективи для переоцінки життєвих цінностей і пріоритетів, що може стати імпульсом до значного особистісного розвитку. Одне з важливих спостережень полягає в тому, що труднощі, з якими стикаються внутрішньо переміщені особи (ВПО), можуть сприяти зміцненню їхньої стресостійкості. Ця важлива навичка допомагає не лише долати сучасні виклики, а й забезпечує готовність до життєвих труднощів у майбутньому. Фокус на сильних сторонах ВПО дозволяє не лише винахідливо використовувати доступні можливості, такі як отримання психологічної підтримки, інтеграцію в нове середовище або самореалізацію, а й ефективніше адаптуватися до обставин.

Серед ресурсів, які можуть поліпшити адаптацію ВПО, можна відзначити доступ до психологічної допомоги, формування нових соціальних зв'язків і пошук шляхів самореалізації в новому середовищі. Урахування цих аспектів є критично важливим для розроблення ефективних стратегій підтримки внутрішньо переміщених осіб. У перспективі доцільним є створення та емпіричне випробування комплексної програми психологічної допомоги, що буде спрямована на подолання виявлених психологічних труднощів. Така програма має сприяти успішній адаптації й інтеграції ВПО в нові громади, підвищуючи якість їхнього життя та забезпечуючи довгострокову стійкість до викликів нової реальності.

Поліщук Наталія Андріївна, здобувач вищої освіти факультету психології, політології та соціології

Національний університет «Одеська юридична академія», Україна

Науковий керівник: Будяченко Ольга Миколаївна, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри психології

Національний університет «Одеська юридична академія», Україна

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Проблема розвитку критичного мислення у підлітковому віці набуває особливої значущості в умовах сучасного інформаційного суспільства. Постійна взаємодія з цифровим середовищем, соціальними мережами та великим потоком різноманітної інформації вимагає від підлітка не лише сприймати, а й осмислювати, аналізувати, перевіряти та оцінювати отримані дані. Критичне мислення стає необхідним інструментом для усвідомленої поведінки, прийняття рішень і розвитку здатності до самостійного мислення [4, с. 35].

Підлітковий вік є сенситивним періодом становлення рефлексивних і когнітивних процесів. У цей час активно формуються інтелектуальні вміння, що дають змогу аналізувати власні думки, порівнювати точки зору та робити обґрунтовані висновки. Як зазначає І. Зимня, соціальна взаємодія та навчальна діяльність стимулюють розвиток вищих психічних функцій, зокрема здатності до критичної оцінки [1, с. 42]. Таким чином, розвиток критичного мислення є важливою умовою особистісного та соціального становлення підлітка.

Критичне мислення розглядається в українській психологічній науці як інтегративна характеристика інтелектуальної діяльності, що включає аналіз, оцінку, рефлексію, логічне міркування та вміння робити обґрунтовані висновки. Згідно з дослідженнями О. Савченко, воно є вищим рівнем розвитку пізнавальної активності, що забезпечує здатність особистості протистояти маніпуляціям і приймати усвідомлені рішення [4, с. 71].

У підлітковому віці спостерігається підвищення рівня довільності мислення, поява інтересу до складних соціальних і моральних проблем, а також розвиток рефлексивності. Це створює сприятливі умови для становлення критичності як риси мислення. Водночас емоційна нестійкість, схильність до наслідування авторитетів та пошук власної ідентичності можуть утруднювати розвиток об'єктивності у судженнях. Тому важливо формувати в підлітків здатність не лише до сумніву, але й до аргументованого відстоювання власної позиції [2, с. 89].

Значну роль у розвитку критичного мислення відіграє освітнє середовище. Дослідження українських педагогів і психологів (Л. Карамушка, І. Зимня, Н. Побірченко) підтверджують, що активні форми навчання – обговорення, дебати, аналіз проблемних ситуацій, дискусії – сприяють формуванню аналітичних і рефлексивних умінь [1, с. 48]. Створення психологічно безпечного простору для вираження думок підлітків є ключовою умовою розвитку їхньої інтелектуальної самостійності.

Психологічна підтримка процесу розвитку критичного мислення полягає у формуванні навичок самоспостереження, рефлексії, логічного аналізу. Підліток має навчитися розпізнавати суперечності, порівнювати факти, бачити причинно-наслідкові зв'язки та уникати емоційних спрощень. Як зазначає С. Максименко, саме інтеграція інтелектуальних та емоційних процесів забезпечує розвиток зрілого мислення особистості [3, с. 39]. Таким чином, розвиток критичного мислення є не лише когнітивним, а й особистісним процесом, який потребує постійної психологічної підтримки.

Розвиток критичного мислення сприяє підвищенню самоусвідомлення підлітка, формуванню відповідальності за власні рішення, розумінню складності соціальних явищ. Воно виступає важливим чинником психологічної готовності до дорослого життя, адже вчить сприймати різні точки зору, аналізувати джерела інформації, приймати виважені рішення та розуміти наслідки власних дій.

Підсумовуючи викладене, можна стверджувати, що розвиток критичного мислення у підлітковому віці є необхідною умовою становлення зрілої, самостійної та відповідальної особистості. Цей процес забезпечується поєднанням когнітивних і соціально-психологічних факторів, підтримується освітнім середовищем, взаємодією з дорослими та однолітками. Формування критичного мислення допомагає підлітку орієнтуватися в інформаційному просторі, розвивати саморефлексію, аргументованість суджень і моральну свідомість, що має вагоме значення для його подальшого особистісного розвитку та соціальної адаптації.

Список використаних джерел:

1. Зимня І. А. Психологічні механізми розвитку особистості в освітньому середовищі. Київ: Либідь, 2019. 276 с.
2. Карамушка Л. М. Психологія особистісного розвитку в умовах освітнього середовища. Харків: Основа, 2022. 210 с.
3. Максименко С. Д. Генеза здійснення особистості: у 2 т. Київ: КММ, 2020. Т. 1. 380 с.
4. Савченко О. Я. Розвиток критичного мислення в учнів: психологічний аспект. Київ: Педагогічна думка, 2021. 192 с.

Піхотіна Вікторія Сергіївна, здобувач 2-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Комих Наталія Григорівна, доцент кафедри психології соціології та педагогіки
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ЯК СКЛADOVA ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Професійно-психологічна підготовка є невід'ємною складовою ефективною діяльності працівників кримінальної поліції, забезпечуючи формування психологічної стійкості, емоційної регуляції та професійної компетентності в екстремальних умовах. Вона включає набуття навичок стресостійкості, прийняття рішень під тиском, комунікації з потерпілими та підозрюваними, а також запобігання професійному вигоранню. Закон України «Про Національну поліцію» визначає психологічну підготовку як обов'язковий елемент професійного навчання, спрямований на підвищення ефективності виконання службових обов'язків [3].

Поняття професійно-психологічної підготовки охоплює систематичне навчання поліцейських методам психологічного самоконтролю, адаптації до стресових ситуацій та етичної взаємодії. Вона базується на принципах гуманізму, законності та професійної етики. Підготовка проводиться на етапах первинного навчання, підвищення кваліфікації та спеціалізованих курсах, включаючи симуляційні тренінги, рольові ігри та психологічне тестування. Ефективність підготовки оцінюється за рівнем зниження помилок у операціях та збереженням психічного здоров'я працівників [1, с. 9].

Психологічна стійкість працівників кримінальної поліції формується через цілеспрямоване тренування резистентності до травматичних факторів: насильства, загрози життю, моральних дилем. У мирний час стійкість забезпечує точність розслідувань, об'єктивність оцінки доказів. Вона включає когнітивні (аналіз ризиків), емоційні (контроль страху) та поведінкові (адекватні дії) компоненти. Програми підготовки використовують методи біофідбеку, медитації, фізичних навантажень для посилення стійкості.

Умови воєнного стану суттєво ускладнюють діяльність кримінальної поліції, додаючи фактори бойових дій, евакуації, роботи в окупованих територіях. Формування психологічної стійкості набуває пріоритету: працівники стикаються з масовими злочинами, ідентифікацією жертв, протидією колаборантам. Підготовка адаптується до реалій: тренінги з виживання, психологічної допомоги в гарячих точках, дебрефінгу після травматичних подій. Це запобігає ПТСР, депресії та професійній деформації [2, с.148].

Ефективність діяльності кримінальної поліції залежить від інтеграції психологічної підготовки в оперативно-розшукову роботу. Поліцейські з високою стійкістю краще проводять допити, обшуки, затримання, мінімізуючи ескалацію конфліктів. Психологічні профілі підозрюваних допомагають у профайлінгу,

прогнозуванні поведінки. Підготовка включає навчання невербальній комунікації, виявленню брехні, управлінню агресією.

Законодавча база регулює психологічну підготовку через стандарти професійного навчання. Стаття 60 Закону «Про Національну поліцію» передбачає обов'язкове психологічне обстеження кандидатів, періодичні перевірки діючого складу. Вищі навчальні заклади МВС впроваджують курси психології, кризового менеджменту. Міжнародні стандарти (OSCE, Interpol) рекомендують інтеграцію психологічної підтримки в щоденну службу [3].

Професійне вигорання є ризиком для працівників кримінальної поліції через хронічний стрес. Підготовка включає профілактику: ротацію завдань, обов'язкові відпустки, доступ до психологів. Групові сесії дебрефінгу після складних операцій допомагають обробити травму. Ефективна підготовка знижує текучість кадрів, підвищує мотивацію.

Симуляційні тренінги моделюють реальні сценарії: перестрілки, переговори з заручниками, робота з жертвами насильства. Використання VR-технологій дозволяє безпечно відпрацьовувати реакції. Психологічна підготовка посилює командну згуртованість, довіру між колегами, що критично в оперативних групах [1, с. 12].

У воєнний час психологічна стійкість стає фактором виживання та ефективності. Працівники стикаються з моральними дилемами: евакуація цивільних під обстрілом, документування воєнних злочинів. Підготовка включає тренінги з травма-інформованої допомоги, підтримку сімей. Мобільні психологічні бригади супроводжують підрозділи в зонах бойових дій [2, с. 151].

Етичні аспекти підготовки забезпечують дотримання прав людини. Поліцейські навчаються уникненню тортур, дискримінації, надмірної сили. Психологічний контроль допомагає розпізнавати упередження, забезпечувати неупередженість розслідувань. Це підвищує довіру суспільства до поліції.

Оцінка ефективності підготовки проводиться через тести, симуляції, аналіз операцій. Критерії: час реакції, точність рішень, рівень стресу (вимірюється пульсом, кортизолом). Постійне вдосконалення програм на основі зворотного зв'язку забезпечує адаптацію до нових загроз.

Таким чином, професійно-психологічна підготовка є основою ефективності кримінальної поліції, формуючи стійкість, компетентність та етику. У воєнний час вона набуває стратегічного значення, забезпечуючи виконання завдань в екстремальних умовах. Системний підхід до підготовки підвищує професійний рівень та суспільну безпеку.

Список використаних джерел:

1. Андрусишин Р. М. Поняття та сутність професійно-психологічної підготовки поліцейських. *Modern methods and means of training future lawyers : scientific and pedagogical internship* (Arad, Romania, 2021). Arad, 2021. P. 7–13.
2. Грачук В. С. Особливості формування психологічної стійкості у працівників правоохоронних органів в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство : електронне наук. вид.* 2025. № 1. С. 146–152.
3. Про Національну поліцію : Закон України від 02 лип. 2015 р. № 580-VIII (в ред. Закону України від 19.09.2024 р. № 3991-IX). Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40–41. Ст. 379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 03.11.2025).

Семенyak Альона Ігорівна, магістрантка спеціальності С4 «Психологія»
Міжнародна академія управління персоналом, Україна

ПРОЯВИ ШКІЛЬНОЇ ТРИВОЖНОСТІ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ (ВІКОВА КАТЕГОРІЯ 14–16 РОКІВ)

Актуальність дослідження. Повномасштабна війна в Україні з 2022 року спричинила кардинальні зміни в освітньому середовищі, зокрема – масовий перехід шкіл на дистанційне або змішане навчання. Безпекові ризики, евакуація, вимушене переселення, перебування учнів у різних часових і соціокультурних середовищах істотно вплинули на психоемоційний стан дітей шкільного віку. В умовах постійної небезпеки, відсутності стабільного освітнього простору та безпосередньої соціальної взаємодії з однолітками у значної частини школярів спостерігається підвищення рівня тривожності, емоційного напруження, зниження концентрації уваги й мотивації до навчання.

Метою цього дослідження є виявити характерних проявів тривожності серед школярів у контексті дистанційного навчання в умовах повномасштабної війни (осіб віком 14-16 років). Для досягнення наукової мети потрібно виконати наступні наукові задачі:

1. Суть тривожності (як проявляється, наслідки).
2. Особливості вікової категорії в контексті дистанційного навчання (14-16 років).
3. Проблеми та шляхи вирішення шкільної тривожності в умовах дистанційного навчання (вікова категорія 14-16 років) .

Основні результати досліджень. У віковій категорії 14-16 років тривожність проявляється через підвищену знервованість, страх перед навчальними ситуаціями, труднощі з концентрацією уваги, часті перепади настрою, зниження мотивації до навчання, а також явну фізіологічну симптоматику (швидка втомлюваність, порушення сну, зменшена активність). Дослідження серед українських школярів показують, що у період воєнного стану 12-16 % дітей мали симптоми тривожних розладів. Внаслідок цього виникає порушення навчального процесу: знижується якість засвоєння матеріалу, збільшується кількість пропущених або неактивно виконаних дистанційних занять, погіршується взаємодія з учителем і однокласниками, що само по собі підсилює почуття ізоляції й невпевненості.

Підлітки, як вікова категорія 14-16 років, перебувають у фазі розвитку самосвідомості, потребують активного соціального контакту, становлення власної ідентичності та відчуття належності до групи. У дистанційному форматі – особливо в умовах воєнного стану, коли багато школярів навчалися в режимі змішаного або суто онлайн-навчання – ці потреби задовольняються гірше. Зокрема, дослідження в Україні фіксують, що через відсутність регулярного фізичного спілкування з однолітками, а також через невизначеність умов навчання, підлітки висловлювали занепокоєння щодо втрати соціалізації та якісної освіти. Крім того, дистанційний формат навчання в умовах бойових дій часто супроводжується перебоями в інтернет-зв'язку, нестабільністю графіку, відсутністю окремого простору для

навчання, що сприяє збільшенню тривожності. Дослідження показують: фактор «нестабільне місце для навчання дома під час дистанційки» є значущим ризиком для психічного здоров'я школярів.

Серед проблем, які було виявлено це: ізоляції через відсутність живого спілкування з учителем і однокласниками, що знижує емоційну підтримку; невизначеність формату навчання, а саме: чергування онлайн/офлайн, тривалі перерви, зміни умов, і нестабільність технічного забезпечення; підсилення тривожності через воєнний контекст: часті сирени, страх за безпеку, перебування в укриттях, що відволікає і порушує звичний режим.

Шляхами вирішення можуть бути запровадження регулярної психологічної підтримки та програм навичок подолання стресу в дистанційних умовах (наприклад, цифрові інтервенції, які в Україні вже показали ефективність у зниженні симптомів тривожності у молоді). Варто також забезпечити умови для більш стабільного й передбачуваного формату навчання: чіткий графік, окреме місце для занять, регулярне живе включення з учителем та групою дискусією. Створення віртуальних групових проєктів, регулярних онлайн-зустрічей однокласників, сприяння спільній діяльності навіть за дистанційним форматом – буде підтримкою соціальної взаємодії, яка теж допоможе в проблемі тривожності. А також варто оснастити технічними засобами та навчити учнів і вчителів навичкам ефективної онлайн-роботи, що знижує додатковий стрес через технічні бар'єри (поганий інтернет, нестача пристроїв).

Висновки. Проведене дослідження підтвердило, що в умовах повномасштабної війни та дистанційного навчання рівень шкільної тривожності серед учнів вікової категорії 14–16 років значно зріс, що зумовлено як зовнішніми факторами (небезпека, евакуація, нестабільність середовища), так і внутрішніми психологічними особливостями підліткового віку. Виявлено, що тривожність проявляється у зниженні мотивації до навчання, емоційному виснаженні, порушенні соціальних зв'язків і зниженні успішності. Найбільш критичними чинниками є ізоляція від однолітків, відсутність стабільного навчального середовища, технічні труднощі та страх за власну безпеку. Ефективним напрямом подолання шкільної тривожності є забезпечення системної психологічної підтримки учнів, створення стабільного навчального режиму, підвищення інтерактивності освітнього процесу й розвиток соціальної взаємодії у віртуальному форматі. Комплекс цих заходів сприятиме формуванню психологічної стійкості, зниженню рівня тривожності та підвищенню ефективності навчання старших школярів у сучасних умовах воєнного та післявоєнного періоду.

Список використаних джерел:

1. Малихін О., Каїпузс А., Арістова Н., Орська Р., Кальванс Е. (2023). Anxiety among school-age children in war-affected areas in Ukraine and ways to reduce it: parents' views. Proceedings of the International Scientific Conference «Society. Integration. Education», 1, 553–563. Вилучено з: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/737057/>
2. Державна установа «Інститут громадського здоров'я ім. О. М. Марзєєва НАМН України». (2025). Children's mental health during wartime: risk and protective factors. Вилучено з: https://health.gov.ua/en/structure/research-departments/laboratory-of-the-social-determinants-of-population-health/17-09-2025-children_s-mental-health-during-war-risk-and-protective-factors/

3. Міністерство освіти і науки України. (2024). War and education: Two years of full-scale invasion. Аналітичний звіт від 10 лютого 2024 р. Вилучено з: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2024/02/10/Report.War.and.education.Two.years.of.full.scale.invasion.2024.eng-10.02.2024.pdf>
4. Plan International. (2024). Voices from Ukraine, Poland and Romania: AGiC-Ukraine Research Report (Adolescents' experiences of online education and war). Вилучено з: https://plan-international.org/uploads/sites/99/2024/06/AGiC-Ukraine_Research-Report-English-Final.pdf
5. Wolfson Institute of Population Health, Queen Mary University of London. (2025). Digital intervention reduces depression and anxiety in Ukrainian young people displaced by war. Вилучено з: <https://www.qmul.ac.uk/wiph/news/latest-news/items/digital-intervention-reduces-depression-and-anxiety-in-ukrainian-young-people-displaced-by-war-.html>

Попазова Анна Сергіївна, здобувачка вищої освіти за другим (магістерським) рівнем 2 року навчання спеціальності 053 Психологія
Національний університет «Острозька академія», Україна

ПСИХОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ: ЗВ'ЯЗОК АКУЛЬТУРАЦІЙНИХ СТРАТЕГІЙ ТА ОСОБИСТІСНИХ РЕСУРСІВ

Вимушене внутрішнє переміщення внаслідок збройного конфлікту є потужним травматичним чинником, що призводить до руйнування соціальних зв'язків та кризи ідентичності [1]. Успішна соціально-психологічна інтеграція ВПО залежить від здатності індивіда протистояти стресу, що вимагає мобілізації внутрішніх особистісних ресурсів та вибору адаптивних стратегій акумуляції. Метою даного дослідження є теоретичне обґрунтування зв'язку між стратегіями акумуляції та особистісними ресурсами, які визначають психологічну стійкість та інтеграційний потенціал ВПО.

Концептуальною основою аналізу адаптації є модель акумуляції Дж. Беррі, яка розглядає взаємодію ВПО з приймаючою культурою у двох вимірах: збереження власної ідентичності та взаємодія з новою культурою [2].

- Стратегія інтеграції (високе збереження ідентичності та висока взаємодія) визнана найбільш психологічно адаптивною, оскільки вона корелює з найнижчим рівнем дистресу та найвищою життєстійкістю (resilience) [3]. Інтеграція вимагає двосторонньої (реципрокної) взаємодії, де приймаюча спільнота також готова до змін.

- Стратегія маргіналізації (відмова від обох культур) є найбільш дезадаптивною, асоціюючись із найвищим ризиком розвитку тривоги та посттравматичних стресових розладів (ПТСР).

Таким чином, вибір стратегії акумуляції є прямим прогностичним індикатором рівня психологічного ризику для ВПО.

Вибір адаптивної стратегії (інтеграції) безпосередньо залежить від наявності та ефективності використання внутрішніх ресурсів.

Так, позитивне самосприйняття та психологічне благополуччя є статичною основою стійкості [4]. В умовах втрати соціального та професійного статусу, життєво необхідним є відновлення почуття компетентності та самоцінності. Психологічне благополуччя, що розглядається через евідемоністичні критерії (автономія, мета в житті), є активним ресурсом, що підвищує здатність ВПО обирати конструктивні стилі поведінки [5].

Окрім цього, критичну роль у процесі трансформації ідентичності відіграють динамічні копінг-стратегії. Серед них виділяється сенсово-орієнтований копінг (Meaning-Focused Coping, MFC).

MFC дозволяє ВПО не просто мінімізувати стрес, а здійснити переосмислення травми та пошук нового значення у травматичній події [6].

Цей механізм є необхідним для посттравматичного зростання та забезпечення континуальності ідентичності, що слугує психологічною основою для стійкої інтеграції.

Отже, психологічна стійкість внутрішньо переміщених осіб є результатом цілісної взаємодії обраних стратегій акультурації та рівня мобілізації внутрішніх ресурсів. Стратегія інтеграції є оптимальною і тісно корелює з високою життєстійкістю та здатністю до сенсово-орієнтованого копіngu. Підтримка позитивного самосприйняття та розвиток МФС є ключовими напрямками для формування стійкого інтеграційного потенціалу ВПО та мінімізації довгострокових психологічних наслідків вимушеного переміщення.

Список використаних джерел:

1. Солдатова О. С. Соціально-психологічні особливості адаптації внутрішньо-переміщених осіб. «UChoice: 4P» *Ukrainian Choice: Public Policy, Politics, Psychology: матер. Третьої міждисципл. наук-практ. конфер.* (м. Одеса, 6 жовтня 2017 р.) / за заг. ред. Д. В. Яковлева. Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2017. С. 80-83.
2. Berry J. W. Acculturation: A conceptual overview. In D. L. Sam & J. W. Berry (Eds.). *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology*. Cambridge University Press. 2006. P. 13-20.
3. Sam D. L. Acculturation and psychological adaptation. In D. L. Sam & J. W. Berry (Eds.), *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology*. Cambridge University Press. 2006. P. 142-160.
4. Біскуп М. В. Соціально-психологічний портрет внутрішньо переміщених осіб. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. № 40 (червень, 2024). Ст. 533-535.
5. Ryff C. D. Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57(6). 1989. P. 1069–1081.
6. Guo M Gan Y, Tong J. The role of meaning-focused coping in significant loss. *Anxiety Stress Coping*. 26(1). 2013. P. 87–102.

Мадяр Юлія Миколаївна, магістрант спеціальності С4 «Психологія»
Міжрегіональна академія управління персоналом, Україна

ПСИХОЛОГІЧНЕ КОНСУЛЬТУВАННЯ ЩОДО ОБМЕЖУВАЛЬНИХ ПЕРЕКОНАНЬ, ЇХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА РОЛІ САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ (ЖІНОК ВІКОМ 20-35 РОКІВ)

Актуальність теми дослідження. В умовах війни в Україні обмежувальні переконання набувають особливої актуальності. Багато жінок опинилися у ситуації втрати стабільності, зміни соціальних ролей, необхідності поєднувати професійне навантаження, турботу про дітей і батьків, а також підтримку партнерів чи близьких, які перебувають на фронті або в евакуації. У таких умовах психологічний тиск посилюється, а почуття невпевненості, провини, тривоги чи безсилля можуть ставати ґрунтом для формування нових або загострення наявних переконань. Разом із тим, війна стала потужним каталізатором переосмислення цінностей і пошуку сенсів. Для значної кількості українок цей період відкрив можливість переоцінити життєві пріоритети, розвинути внутрішню силу, солідарність і прагнення до самореалізації. Саме тому питання психологічного консультування жінок у цей період набуває стратегічного значення – воно сприяє не лише відновленню емоційної рівноваги, але й розвитку просувальних переконань, які підтримують особистісне зростання та адаптацію.

Мета дослідження – проаналізувати виклики психологічного консультування щодо обмежувальних переконань, їх трансформації та ролі самоактуалізації жінок віком 20-35 років в умовах повномасштабної війни в Україні. Для досягнення наукової мети потрібно виконати такі наукові завдання:

1. Розкрити суть психологічного консультування, коли виникає запит щодо обмежувальних переконань, та з'ясувати, як їх трансформувати для самоактуалізації жінок віком 20-35 років.
2. Визначити особливості вікової категорії у контексті запитів щодо обмежувальних переконань, їх трансформації та ролі самоактуалізації.
3. Проаналізувати проблеми та перспективи психологічного консультування у контексті обмежувальних переконань, їх трансформації та ролі самоактуалізації жінок віком 20-35 років.

Основні результати досліджень. Психологічне консультування жінок раннього дорослого віку, спрямоване на роботу з обмежувальними переконаннями, полягає у виявленні та усвідомленні внутрішніх установок, які стримують самореалізацію, професійний розвиток і гармонійне життя. Згідно з підходами А. Бека та А. Елліса, обмежувальні переконання формуються внаслідок попереднього досвіду, соціалізації й стресових подій, що зумовлюють викривлене сприйняття себе та світу [1, 2].

В умовах повномасштабної війни в Україні такі переконання часто пов'язані з відчуттям безсилля, втрати контролю, страхом майбутнього. Консультативна робота в цьому контексті передбачає когнітивну реструктуризацію – заміну

деструктивних думок на просувальні, орієнтовані на зростання, внутрішні ресурси й цінності.

Трансформація переконань сприяє самоактуалізації – процесу, який, за А. Маслоу, полягає у розкритті потенціалу особистості та реалізації власних цінностей навіть в умовах невизначеності. Для українських жінок у період війни консультування стає не лише засобом подолання емоційних криз, а й інструментом відновлення суб'єктності [2]

Жінки віком 20–35 років перебувають у фазі ранньої дорослості, коли формується професійна ідентичність, емоційна зрілість і система життєвих цінностей. Відповідно до концепції Д. Левінсона та вікової періодизації українських психологів, цей вік характеризується високим потенціалом розвитку, але й підвищеною вразливістю до зовнішніх стресорів. Під час війни українські жінки стикаються з новими ролями – волонтерством, забезпеченням сім'ї, адаптацією до нових умов праці або міграції. Це призводить до когнітивного перевантаження і появи переконань типу: «Я не справлюся», «Мої потреби неважливі», «Не можна бути слабкою» [4, 5].

Самоактуалізація у цьому віці тісно пов'язана з пошуком сенсу, автономією вибору та відчуттям контролю над життям. Умови війни стимулюють глибше усвідомлення життєвих цінностей і пріоритетів, а консультування допомагає відновлювати психологічну гнучкість, формувати реалістичні цілі та переходити від стратегій виживання до стратегій життєтворення.

Основними проблемами у роботі з жінками цієї вікової категорії під час війни є емоційне виснаження, зниження довіри до майбутнього, труднощі з доступом до психологічної допомоги та соціальні очікування «стійкості», що ускладнюють звернення по підтримку. Як показують дослідження Українського інституту когнітивно-поведінкової терапії (2023) та Центру ментального здоров'я при МОЗ України (2024), у жінок 20-35 років спостерігається зростання рівня тривожності, ПТСР і депресивних станів, що потребують інтегрованих підходів – поєднання психоедукації, індивідуального консультування, груп підтримки й ресурсних практик [3, 5].

Перспективи розвитку полягають у створенні гендерно чутливих програм консультування, які враховують специфіку воєнного досвіду, а також у розширенні практик онлайн-допомоги для жінок у внутрішній чи зовнішній міграції. Самоактуалізація в цьому контексті стає психологічною необхідністю, що підтримує відчуття сенсу, гідності та внутрішньої сили українських жінок.

Висновки. Психологічне консультування жінок раннього дорослого віку (20-35 років) у сучасних умовах війни в Україні набуває виняткового значення як форма підтримки, спрямована на відновлення внутрішніх ресурсів, подолання когнітивних обмежень та сприяння особистісному зростанню.

Обмежувальні переконання жінок цього віку часто мають соціально зумовлену природу – базуються на гендерних стереотипах і перфекціонізмі, що посилюються воєнною нестабільністю. Їх трансформація у просувальні переконання можлива через когнітивну реструктуризацію, розвиток самоефективності та автономії. Самоактуалізація у воєнний час виступає як форма психологічного виживання - прагнення до сенсу, реалізації цінностей і збереження гідності. Подальший розвиток

консультування в Україні має спиратися на гендерно чутливі підходи, уникнення ретравматизації, інтеграцію онлайн-форматів і групових практик підтримки.

Список використаних джерел:

1. Бек, А. Т. (2019). *Когнітивна терапія і емоційні розлади*. Київ: Видавництво «Києво-Могилянська академія».
2. Маслоу, А. Г. (2008). *Мотивація і особистість*. Київ: PSYLIB.
3. Титаренко, Т. М. (2022). Психологічні ресурси дорослої особистості в умовах воєнної реальності. *Психологічний часопис*, 8(2), 15–22.
4. Bandura, A. (1997). *Self-Efficacy: The Exercise of Control*. New York: W. H. Freeman.
5. Український інститут когнітивно-поведінкової терапії. (2023). *Рекомендації для фахівців з надання психологічної допомоги в умовах війни*. Львів: УІКПТ.

Матулевський Костянтин Миколайович, здобувач вищої освіти психологічного факультету

Поліський національний університет, Україна

ПСИХОЛОГІЧНІ РЕСУРСИ ТА СТІЙКІСТЬ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ПЕРМАКРИЗИ

Сучасний світ перебуває у стані пермакризи - тривалої нестабільності, що охоплює економічну, політичну, соціальну й екологічну сфери. Постійний вплив кризових факторів виснажує психологічні ресурси особистості, знижує рівень адаптивності й підвищує ризик стресових і депресивних станів. У таких умовах особливої актуальності набуває дослідження психологічних ресурсів, які забезпечують збереження внутрішньої рівноваги, психічного здоров'я та здатності до ефективної адаптації.

Пермакриза (permacrisis) - це стан тривалої невизначеності та напруження, у якому людина змушена постійно пристосовуватися до мінливих і часто непередбачуваних обставин. Така ситуація породжує хронічний стрес, що може призводити до емоційного виснаження, втрати сенсу, відчуття безпорадності. Психологічні ресурси в цих умовах виконують функцію «внутрішнього захисту», який дозволяє людині зберігати стійкість, адаптуватися до нових викликів і підтримувати відчуття контролю над життям.

Психологічні ресурси - це сукупність внутрішніх і зовнішніх факторів, які допомагають особистості долати труднощі, підтримувати психічне здоров'я та зберігати продуктивність діяльності. Вони включають когнітивні, емоційні, мотиваційні, соціальні та духовні компоненти. Їхній розвиток забезпечує здатність людини не лише протистояти стресу, а й використовувати кризу як поштовх для саморозвитку.

З позицій гуманістичного підходу (К. Роджерс, А. Маслоу) психологічні ресурси пов'язані з процесом самоактуалізації, усвідомленням власної цінності й потенціалу. Людина сприймається як активна, здатна до саморозвитку істота, що шукає сенс і гармонію. Відповідно, ключовими ресурсами є автономія, внутрішня мотивація, позитивне самосприйняття, віра у власні сили та здатність будувати автентичні стосунки з іншими.

У когнітивному підході (А. Бек, А. Елліс) центральне місце займає роль мислення в оцінці подій. Людина формує суб'єктивну картину світу, і саме від того, як вона інтерпретує труднощі, залежить її здатність до подолання. Когнітивна гнучкість, реалістичне мислення, конструктивні переконання та вміння змінювати інтерпретації подій є важливими психологічними ресурсами, що дозволяють знижувати рівень тривоги та запобігати деструктивним реакціям.

Позитивна психологія (М. Селігман, К. Петерсон, Б. Фредріксон) розглядає ресурси як систему внутрішніх сильних сторін, що підтримують благополуччя: оптимізм, резильєнтність, віру в майбутнє, самоповагу, емпатію, здатність до вдячності. Розвиток позитивного мислення та фокус на власних досягненнях допомагають людині не лише долати труднощі, а й зміцнювати психічне здоров'я.

Біопсихосоціальний підхід (Дж. Енгель) підкреслює взаємодію біологічних, психологічних і соціальних чинників у формуванні ресурсів. Психологічна стійкість

залежить не лише від внутрішніх установок, а й від фізичного стану, соціального середовища, підтримки з боку близьких і суспільства. Соціальна підтримка - один із найважливіших факторів, який забезпечує емоційну стабільність, відчуття безпеки та належності до спільноти.

Окреме значення мають емоційно-регулятивні ресурси, такі як емоційний інтелект, самоконтроль і здатність до усвідомлення власних емоцій. Високий рівень емоційного інтелекту сприяє ефективному спілкуванню, зниженню конфліктності та розвитку емпатії, що дозволяє людині краще адаптуватися в умовах невизначеності.

Мотиваційні ресурси - це внутрішня енергія, яка спонукає людину діяти навіть у складних обставинах. До них належать цілеспрямованість, наполегливість, витривалість, орієнтація на розвиток. Люди, які мають внутрішню мотивацію, легше долають труднощі, оскільки сприймають їх як частину шляху до зростання, а не як загрозу.

Духовні ресурси пов'язані з пошуком сенсу життя, ціннісними орієнтаціями та усвідомленістю. Людина, яка має чітку систему цінностей і вищі смисли, легше переносить втрати й невизначеність, оскільки спирається на внутрішні переконання та почуття цілісності.

Психологічні ресурси виступають багатовимірною системою, що включає емоційну стабільність, когнітивну гнучкість, соціальну підтримку, духовні цінності й мотивацію до розвитку. Усе це створює основу психологічної стійкості - здатності людини ефективно функціонувати попри труднощі.

Метою дослідження стало теоретичне обґрунтування ролі психологічних ресурсів у збереженні стійкості особистості в умовах пермакризи та розробка практичних рекомендацій щодо їх підтримки й розвитку. Теоретико-методологічну основу склали концепції С. Мадді, А. Антонівські, С. Гобфолла, Р. Лазаруса й А. Бека. Отримані результати показали, що високий рівень психологічних ресурсів пов'язаний із використанням адаптивних копінг-стратегій - активного вирішення проблем, планування та позитивної переоцінки ситуацій. Низький рівень ресурсів асоціюється з дезадаптивними реакціями, зокрема уникненням, самозвинуваченням та емоційним виснаженням.

Практичне значення дослідження полягає в можливості широкого застосування його результатів у сфері психологічного консультування, кризової допомоги та освітньої діяльності. Отримані дані можуть бути використані психологами, психотерапевтами та соціальними працівниками для розробки індивідуальних та групових програм психологічної підтримки осіб, які перебувають у стані хронічного стресу чи переживають наслідки пермакризи.

Розробка й впровадження програм розвитку психологічної стійкості, тренінгів емоційної саморегуляції та управління стресом дозволить формувати у клієнтів навички адаптивного мислення, підвищувати рівень усвідомленості власних емоцій і поведінкових реакцій. Це сприятиме підвищенню адаптивності особистості, розвитку здатності до конструктивного подолання труднощів, зниженню рівня тривожності та профілактиці емоційного вигорання.

Крім того, результати дослідження можуть бути використані в освітньому процесі для підготовки фахівців у галузі психології, педагогіки та соціальної роботи, а також у створенні навчальних курсів, спрямованих на розвиток

життєстійкості, емоційного інтелекту та здатності до саморегуляції. Таким чином, практична цінність полягає не лише в прикладному використанні результатів, а й у створенні основ для формування культури психологічного благополуччя в сучасному суспільстві. Психологічні ресурси є фундаментом життєстійкості людини в умовах перманентної нестабільності. Їхній розвиток забезпечує не лише виживання, а й збереження цілісності особистості, її здатності до самореалізації та підтримки внутрішньої гармонії у світі, що постійно змінюється.

Список використаних джерел:

1. Кузнецов О., Платковська О., Савченко І. Психологічні ресурси особистісного саморозвитку особистості. *Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди "психология"*. 2020. № 62. С. 214–228. URL: <https://doi.org/10.34142/23129387.2020.62.12>
2. Шель Н. В. Емоційна стійкість особистості в умовах війни. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія Психологічні науки*. 2023. № 2(3). С. 13–20. URL: [https://doi.org/10.31558/2786-8745.2023.2\(3\).2](https://doi.org/10.31558/2786-8745.2023.2(3).2)
3. Zoshii I. V. Психологічна стійкість особистості в екстремальних умовах життєдіяльності. *Scientific notes of Lviv state university of life safety. pedagogy and psychology*. 2024. № 2(4). С. 104–106. URL: <https://doi.org/10.32782/3041-1297/2024-2-17>

Сенько Сніжана Віталіївна, магістрантка спеціальності С4 «Психологія»
Міжнародна академія управління персоналом, Україна

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ АУТОАГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ В УКРАЇНІ

Актуальність теми дослідження. Повномасштабна війна в Україні суттєво посилила психоемоційне навантаження на дітей та підлітків. Поширення тривожних і депресивних симптомів, а також посттравматичних стресових розладів у цій віковій групі, тісно пов'язане зі збільшенням проявів аутоагресивної поведінки, а саме: самоушкодження та суїцидальні думки. За даними JAMA Pediatrics (Goto et al., 2024) [1], понад 45% підлітків, які зазнали воєнної травми, демонструють ознаки депресії, а 22% мають епізоди аутоагресії. Українські звіти UNICEF (2024) [2] та ВООЗ (2025) [3] підкреслюють: підлітки є однією з найбільш уразливих груп, адже їхня ідентичність формується в умовах нестабільності, втрат і соціальної напруги.

Мета дослідження. Визначити й систематизувати ключові психологічні чинники, що сприяють формуванню аутоагресивної поведінки серед підлітків в Україні. Для досягнення наукової мети потрібно виконати наступні наукові **задачі**:

1. Оцінити вплив травматичного досвіду війни на підлітків.
2. Вплив гендерних відмінностей та особливості вікової категорії.
3. Позитивний та негативний вплив соціальних мереж на аутоагресивну поведінку.
4. Емпіричні дослідження.

Основні результати дослідження.

Досвід воєнних дій, втрати домівки або близьких суттєво підвищує ризик розвитку депресії, тривожних розладів і посттравматичного стресу, які є основними предикторами аутоагресивної поведінки. Дослідження Goto et al. (2024) підтверджує, що діти, які безпосередньо зазнали обстрілів або переміщення, частіше демонструють суїцидальні думки та поведінкові розлади.

Дівчата частіше проявляють аутоагресивну поведінку, що пояснюється підвищеною емоційною чутливістю, соціальною тривожністю та впливом гендерних ролей. Дані міжнародного моніторингу **HBSC (2022–2024)** засвідчують, що 63% українських дівчат віком 13–15 років повідомляють про часті симптоми емоційного виснаження чи смутку, тоді як серед хлопців цей показник становить 38%.

Соціальні фактори – булінг, сімейний стрес, відсутність психологічної підтримки, суттєво впливають на формування аутоагресивної поведінки. Підлітки, які не мають стабільного емоційного контакту з батьками, у 2–3 рази частіше вдаються до самоушкодження (UNICEF, 2024). Важливим чинником є стигма щодо звернення по психологічну допомогу, особливо серед хлопців, які схильні приховувати емоційний біль. Окрему роль відіграє цифрове середовище. Соціальні мережі, зокрема TikTok, Instagram, Telegram, впливають на психологічний стан підлітків двоюко: негативний вплив спричинений надмірним використанням соцмереж, переглядом контенту про самоушкодження чи небезпечні челенджі, сприяють формуванню поведінкових сценаріїв аутоагресії. Дослідження Marchant et al. (2021, *Journal of Affective Disorders*) [5] доводить, що підлітки, які стикаються з

контентом про самопошкодження, мають удвічі вищий ризик повторення подібних дій. Кібербулінг і порівняння. За даними U.S. Surgeon General's Report (2023) [6], дівчата, які проводять у соціальних мережах понад 3 години на день, демонструють підвищений ризик депресивних симптомів та суїцидальних думок. В умовах війни соціальні мережі стали одночасно джерелом підтримки й тригером тривожності, підлітки шукають спільноти та можуть натрапляти на токсичний чи небезпечний контент (челенджі, романтизацію самопошкодження, «естетику депресії»). Аналітика українського кіберцентру (2023) виявила понад 120 активних спільнот, які поширювали контент із самопошкодженням або суїцидальними темами серед неповнолітніх.

Водночас наявність позитивних онлайн-спільнот (наприклад, психологічних чатів підтримки підлітків) може мати захисну функцію, формуючи відчуття прийняття та можливість обговорити проблеми з ровесниками

Порівняльне дослідження підлітків у Львові та Варшаві (Ostaszewski et al., 2025, *BMC Public Health*) [4] показало, що серед українських учнів 14 – 15 років частка тих, хто мав суїцидальні думки, становила 24%, тоді як серед польських – 15%. Основними чинниками виявилися депресивний стан, шкільний стрес, негативний вплив соцмереж і недостатня підтримка сім'ї. Згідно зі звітом UNICEF Ukraine (2024), розвиток навичок емоційної саморегуляції, участь у шкільних програмах ментального здоров'я та залучення батьків до психоосвіти знижують ризик переходу від стресу до аутоагресії. Превентивні ініціативи в школах, що включають медіаграмотність і безпечну поведінку в інтернеті, є особливо ефективними.

Висновки. Аутоагресивна поведінка підлітків в Україні формується під дією комплексу психологічних (депресія, тривога, низька саморегуляція), соціальних (булінг, сімейна дисфункція, стигма) та цифрових (вплив соціальних мереж, кібербулінг, онлайн-контент) чинників. Соціальні мережі стали важливим середовищем ризику, вони можуть як підсилювати аутоагресію через небезпечний контент і порівняння, так і слугувати ресурсом підтримки.

Комплексна профілактика має включати цифрову психоосвіту та моніторинг онлайн-активності підлітків; навчання вчителів і батьків розпізнаванню ознак аутоагресії.

Список використаних джерел:

1. Goto, R. et al. (2024). *Mental Health of Adolescents Exposed to the War in Ukraine*. *JAMA Pediatrics*.2.
2. UNICEF Ukraine. (2024). *Situation Analysis of Children in Ukraine 2024*. Київ.
3. WHO. (2025). *Adolescent Mental Health – Fact Sheet*. Женева: World Health Organization.
4. Ostaszewski, K. et al. (2025). *Prevalence of Suicidal Thoughts among Adolescents in Lviv and Warsaw*. *BMC Public Health*.
5. Marchant, A. et al. (2021). *Online Self-harm Content and Adolescent Mental Health: A Systematic Review*. *Journal of Affective Disorders*, 282, 124–132.
6. U.S. Surgeon General. (2023). *Social Media and Youth Mental Health: Advisory Report*. U.S. Department of Health & Human Services.

Сарафинюк Софія Михайлівна, студентка 2-го курсу заочна форма, група М24_з/053

Донецький національний університет імені Василя Стуса, Україна

Науковий керівник: Корольова Наталія Дмитрівна, кандидат психологічних наук

Донецький національний університет імені Василя Стуса, Україна

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЖИТТЄВОЇ ПЕРСПЕКТИВИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Вступ

Сучасна українська дійсність позначена масштабними соціальними, політичними та економічними трансформаціями, що призвели до виникнення феномену масового внутрішнього переміщення. Проблема внутрішньо переміщених осіб (ВПО) є не лише соціальною, а й глибоко психологічною, оскільки торкається основ ідентичності, життєвих орієнтацій, відчуття стабільності та майбутнього.

Життєва перспектива — це інтегральна характеристика свідомості, що відображає спрямованість особистості у майбутнє, її здатність до планування, постановки цілей, бачення сенсу власного життя. У контексті вимушеного переселення цей феномен набуває особливого значення, адже саме від його збереження залежить успішність адаптації, відновлення життєвої активності та здатність до самореалізації в нових умовах.

Теоретичні підходи до вивчення життєвої перспективи

Феномен життєвої перспективи досліджувався у різних психологічних напрямках.

У гуманістичній психології (А. Маслоу, К. Роджерс) життєва перспектива розглядається як прояв тенденції до самоактуалізації та самореалізації. Маслоу вважав, що відчуття сенсу життя та спрямованість у майбутнє є основними потребами особистості, без яких неможливий її розвиток. Роджерс наголошував, що здатність людини бачити майбутнє і рухатися до нього є проявом її “актуалізуючої тенденції” — прагнення до зростання, цілісності та автентичності.

Екзистенційна психологія (В. Франкл, Р. Мей) пов’язує життєву перспективу з пошуком сенсу як центральним механізмом виживання в умовах кризи. В. Франкл підкреслював, що навіть у ситуації втрат і страждання людина здатна зберігати відчуття майбутнього через усвідомлення цінності власного життя.

У вітчизняній науці концепцію життєвої перспективи розробляли Є. Головаха, Л. Сохань, О. Титаренко, В. Ямницький. Вони визначали її як систему уявлень про власне минуле, теперішнє і майбутнє, що забезпечує внутрішню цілісність особистості. Головаха підкреслював, що життєва перспектива виконує регулятивну функцію, спрямовуючи поведінку людини у бік досягнення значущих цілей.

Отже, життєва перспектива є динамічною структурою, яка об’єднує когнітивний (усвідомлення життєвих планів), емоційно-мотиваційний (цінності, смисли, переживання) та поведінковий (реалізація цілей) компоненти.

Психологічні особливості життєвої перспективи ВПО

Внутрішньо переміщені особи переживають комплексну кризу, яка охоплює екзистенційний, соціальний та особистісний рівні. Зміна місця проживання, втрата соціальних зв'язків, професійної ідентичності, майна, часто поєднується з травматичним досвідом війни. Усе це безпосередньо впливає на сприйняття майбутнього, породжуючи почуття невизначеності, безсилля та втрати життєвих орієнтирів.

Дослідження Т. Бондар (2018), І. Гуменюк (2020), В. Бочелюка (2016) свідчать, що у ВПО спостерігається зниження рівня осмисленості життя, тривожність щодо майбутнього, зниження мотивації до самореалізації. Такі особи часто мають суперечливе бачення майбутнього: з одного боку, прагнення стабільності, з іншого — відчуття безнадії та розгубленості.

Порушення життєвої перспективи у ВПО виявляється у:

- фрагментарності бачення майбутнього;
- переважанні короткострокових цілей над довгостроковими;
- ослабленні почуття контролю над життєвими подіями;
- зниженні віри у власні можливості;
- домінуванні емоцій тривоги, страху, провини, апатії.

Проте, за умови ефективної соціально-психологічної підтримки, можливе поступове відновлення життєвої перспективи через механізми рефлексії, переоцінки цінностей, актуалізації внутрішніх ресурсів.

Роль особистісних і соціальних ресурсів у формуванні життєвої перспективи

Формування позитивної життєвої перспективи у ВПО можливе лише за наявності відповідних ресурсів — як внутрішніх (психологічних), так і зовнішніх (соціальних).

До внутрішніх ресурсів належать:

- смисложиттєві орієнтації (здатність знаходити сенс у власному досвіді, навіть негативному);
- емоційна стійкість (регуляція афектів, здатність до самозаспокоєння);
- самоефективність (віра у власну здатність долати труднощі);
- копінг-стратегії (адаптивні способи реагування на стрес).

До зовнішніх ресурсів відносяться соціальні зв'язки, підтримка родини, друзів, місцевої громади, доступ до соціальних послуг, участь у колективних формах діяльності. Соціальна підтримка значною мірою визначає успішність адаптації, сприяє зниженню тривожності, підвищенню рівня життєвої задоволеності та оптимізму.

Дослідження Л. Карамушки, О. Титаренко (2017) доводять, що саме відчуття соціальної включеності й підтримки допомагає переселенцям відновити віру в майбутнє. Це підтверджують і дані UNHCR (2024), згідно з якими рівень психологічної стабільності ВПО підвищується у разі залучення до громадських ініціатив і соціально значущої діяльності.

Психологічні умови відновлення життєвої перспективи

Відновлення життєвої перспективи у ВПО передбачає інтеграцію кількох напрямів психологічної роботи:

- когнітивний — усвідомлення життєвих змін, реалістична оцінка можливостей, формування нових цілей;

- емоційний — опрацювання почуття втрати, тривоги, провини;
- соціальний — відновлення міжособистісних контактів, пошук нової спільноти;
- екзистенційний — формування нового сенсу життя та прийняття себе у новій реальності.

Ефективними засобами корекції є: арт-терапія, когнітивно-поведінкові методи, наративна терапія, групова психокорекція, психоедукація. Ці підходи дозволяють поєднати рефлексію минулого досвіду з активним конструюванням майбутнього, що забезпечує формування адаптивної життєвої перспективи.

Висновки

Отже, життєва перспектива внутрішньо переміщених осіб є багаторівневим феноменом, що поєднує когнітивно-смысловий, емоційно-мотиваційний та поведінковий компоненти. Її деформація внаслідок травматичного досвіду переселення призводить до втрати життєвих орієнтирів, апатії та соціальної ізоляції.

Водночас, відновлення життєвої перспективи можливе через переосмислення власного досвіду, актуалізацію внутрішніх ресурсів, формування реалістичних цілей і відновлення соціальної підтримки. У цьому процесі важливу роль відіграють психологічна допомога, психоосвітня підтримка та групові програми особистісного зростання.

Теоретичний аналіз підтверджує, що життєва перспектива є показником рівня особистісної адаптації та психологічного благополуччя, а її формування — запорукою соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб у сучасному українському суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Бондар Т. В. *Психологічна допомога внутрішньо переміщеним особам: теоретико-практичні аспекти*. — Київ : Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, 2018. — 156 с.
2. Бочелюк В. Й., Зливков В. Л. *Психологія посттравматичного стресу*. — Київ : Каравела, 2016. — 232 с.
3. Головаха Є. І. *Життєва перспектива і ціннісні орієнтації особистості*. — Київ : Наукова думка, 1988. — 150 с.
4. Гуменюк І. В. *Психологічна адаптація внутрішньо переміщених осіб: ресурси та ризики*. — Київ : Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, 2020. — 124 с.
5. Карамушка Л. М., Титаренко О. І. *Психологічна підтримка особистості в умовах соціальної нестабільності*. — Київ : Міленіум, 2017. — 188 с.
6. Маслоу А. *Мотивація і особистість*. — Санкт-Петербург : Пітер, 2008. — 352 с.
7. Роджерс К. *Погляд на психотерапію. Становлення людини*. — Москва : Прогрес, 1994. — 480 с.
8. Сохань Л. В. *Життєвий світ особистості: цінності, смисли, життєві перспективи*. — Київ : Наукова думка, 2001. — 216 с.
9. Франкл В. *Людина в пошуках справжнього сенсу*. — Київ : Книги ХХІ, 2018. — 200 с.
10. UNHCR. *Global Trends: Forced Displacement in 2023*. — Geneva, 2024. — 92 p.

СЕКЦІЯ 24.

МЕДИЧНІ НАУКИ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

Цанько Діана Євгенівна, здобувачка вищої освіти медичного факультету
Ужгородський національний університет, Україна

Науковий керівник: Бисага Наталія Юріївна, кандидат медичних наук,
доцент кафедри акушерства та гінекології
Ужгородський національний університет, Україна

ВПЛИВ БАГАТОПЛІДНОЇ ВАГІТНОСТІ НА ЧАСТОТУ ПРЕЕКЛАМПСІЇ Й ТЯЖКІСТЬ ЇЇ ПЕРЕБІГУ

Вступ. Прееклампсія належить до поширених і небезпечних ускладнень вагітності. Упродовж останніх десятиліть спостерігається зростання частоти багатоплідних вагітностей, що зумовлено широким застосуванням допоміжних репродуктивних технологій, а також тенденцією до пізнішого материнства [2]. Багатоплідна вагітність створює додаткове навантаження на серцево-судинну систему матері та супроводжується збільшенням плацентарної маси, що призводить до дисбалансу ангіогенних факторів та розвитку ендотеліальної дисфункції — основного патогенетичного механізму прееклампсії [3; 7].

Мета роботи. Вивчити вплив багатоплідної вагітності на частоту виникнення прееклампсії та визначити особливості її клінічного перебігу порівняно з одноплідною вагітністю.

Матеріали і методи дослідження. Проведено аналітичний огляд сучасних літературних джерел. До аналізу включено дані міжнародних і вітчизняних досліджень, метааналізів, а також клінічних рекомендацій ACOG (2020) та МОЗ України [1–8]. Основними критеріями оцінки були частота прееклампсії, термін її виникнення, ступінь тяжкості та частота акушерських ускладнень.

Результати. Ризик розвитку прееклампсії при багатоплідній вагітності є у 2,5–4 рази вищим порівняно з одноплідною [1; 3]. За даними наукових джерел, частота прееклампсії при двійнях становить 9–12%, тоді як при одноплідній — 3–4% [1]. Також наявні підтвердження щодо підвищеної частоти прееклампсії серед жінок із багатопліддям, особливо при ранньому терміні її маніфестації [5]. Багатоплідна вагітність асоціюється не лише з більшою частотою, а й із тяжчим перебігом прееклампсії. У трійнях ризик тяжкої форми сягає 20–25% [6], внаслідок надлишкової плацентарної маси, гіпоксії плаценти та підвищеної продукції антиангіогенних факторів, що зумовлює системну ендотеліальну дисфункцію і генералізований судинний спазм [3; 7].

Висновок. Багатоплідна вагітність розглядається як незалежний фактор ризику розвитку прееклампсії, що часто супроводжується її раннім початком і більш

вираженим клінічним перебігом. Основою цього є підвищене навантаження на плацентарний комплекс та порушення судинної адаптації, що спричиняє активацію патогенетичних механізмів прееклампсії. Жінки з багатоплідною вагітністю потребують своєчасного скринінгу та ретельного динамічного контролю для попередження розвитку тяжких ускладнень.

Список використаних джерел:

1. Laine K., Murzakanova G., Sole K. B., Pay A. D., Heradstveit S., Räisänen S. Prevalence and risk of pre-eclampsia and gestational hypertension in twin pregnancies: a population-based study. *BMJ Open*. 2019;9(7):e029908.
2. Cho G. J., et al. Women with multiple gestations have an increased risk of preeclampsia and other adverse outcomes. *BMC Pregnancy and Childbirth*. 2021;21:762.
3. Han Q., et al. A new model for predicting the risk of preeclampsia in twin pregnancies. *Frontiers in Physiology*. 2022;13:962364.
4. American College of Obstetricians and Gynecologists (ACOG). Gestational Hypertension and Preeclampsia: Practice Bulletin No. 222. *Obstetrics & Gynecology*. 2020;135(6):e237–e260.
5. Ващенко В. Л., Ліхачов В. К., Тарановська О. О. Перебіг вагітності та її завершення у жінок групи високого ризику по виникненню прееклампсії. *Вісник Української медичної стоматологічної академії*. 2020;20(1):106–112.
6. Mastrobattista J. M., et al. The rate of severe preeclampsia is increased in triplet as compared with twin pregnancies. *American Journal of Obstetrics and Gynecology*. 1997;177(4):894–898.
7. Wang Y., et al. A review of research progress of pregnancy with twins with preeclampsia. *Research and Reports in Medical Sciences*. 2021;12:45–52.
8. Вигівська Л. А. Прогнозування, профілактика та лікування прееклампсії вагітних групи ризику: дис. ... д-ра мед. наук. Київ, 2009.

Янів Андрій Мирославович, здобувач вищої освіти Інституту Комп'ютерних Наук та Інформаційних Технологій
Національний Університет "Львівська Політехніка", Україна

Науковий керівник: Теслюк Василь Миколайович, доктор технічних наук, професор кафедри Автоматизованих Систем Управління
Національний Університет "Львівська Політехніка", Україна

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕСТОВИХ МЕТОДИК ДЛЯ РАНЬОГО ВИЯВЛЕННЯ КОГНІТИВНИХ ВІДХИЛЕНЬ У ЛЮДЕЙ

Проблема раннього виявлення когнітивних відхилень є актуальною через старіння населення та поширення деменції. За даними ВООЗ, понад 55 млн людей у світі живуть із деменцією, щороку додається ≈ 10 млн нових випадків [1]. Alzheimer's Association прогнозує подвоєння цієї кількості до 2050 р. [2].

Рання діагностика дозволяє запобігти розвитку тяжких форм порушень і своєчасно втручатися у перебіг захворювання. Традиційні клінічні методи є затратними, тому зростає роль тестових методик, що забезпечують швидку, стандартизовану оцінку когнітивних, емоційних та соціальних функцій людини.

Психометричні основи тестових методик

Тестові методики є невід'ємним елементом психодіагностики, оскільки забезпечують кількісну оцінку когнітивного функціонування. Найбільш поширеними є SLUMS (Saint Louis University Mental Status Exam), HADS (Hospital Anxiety and Depression Scale) та LSNS (Lubben Social Network Scale) – вони охоплюють різні аспекти стану людини: когнітивний, емоційний та соціальний.

Таблиця 1

Порівняння тестових методик для оцінювання когнітивного стану

Методика	Основна мета	Кількість запитань	Оцінені сфери	Результати
SLUMS	Скринінг когнітивних функцій і виявлення легких когнітивних порушень	11 завдань	Орієнтація, пам'ять, увага, мова, аналітичне мислення	0–30 балів: <21 – деменція; 21–26 – легке когнітивне порушення; >26 – норма
HADS	Виявлення рівня тривожності та депресії	14 пунктів (два блоки по 7 запитань)	Емоційний стан, тривожність, депресія	0–7 – норма; 8–10 – прикордонний стан; ≥ 11 – клінічний випадок
LSNS	Оцінка рівня соціальної підтримки та ізоляції	6 або 12	Соціальні контакти з родичами, друзями	<12 – ризик соціальної ізоляції

Як видно з таблиці 1, кожна методика фокусується на певній сфері – когнітивній, емоційній або соціальній. Їхнє комплексне використання дає змогу отримати повнішу картину стану людини та підвищує точність скринінгу [3–5].

Цифровізація психодіагностики та роль тестових методик

Цифрові технології змінюють підхід до психодіагностики, роблячи її масовою, доступною й точною. Електронні форми тестів усувають вплив людського фактора, спрощують збереження результатів і дозволяють здійснювати моніторинг динаміки когнітивного стану. Інтеграція результатів у медичні інформаційні системи створює можливість віддаленого скринінгу та міждисциплінарної співпраці лікарів і психологів.

Застосування цифрових платформ також сприяє накопиченню великих масивів даних для подальшого аналізу та вдосконалення тестових методик [6; 7].

Переваги автоматизації тестування

Перехід до електронного тестування дозволяє автоматизувати підрахунок балів, формування висновків і виявлення ризикових груп. Зібрані дані можуть використовуватися для навчання аналітичних моделей – зокрема, алгоритмів машинного навчання, які прогнозують ймовірність когнітивного зниження [8].

Такі системи формують основу інтелектуальної підтримки прийняття рішень у медицині та сприяють персоналізованому підходу до діагностики.

Перспективи застосування аналітичних моделей

Накопичення результатів тестувань у цифрових системах відкриває можливість використання аналітичних методів і машинного навчання. Алгоритми класифікації та прогнозування можуть допомагати визначати ризики когнітивного зниження на основі динаміки змін показників SLUMS, HADS і LSNS [8].

Такі рішення формують основу для інтелектуальних систем підтримки прийняття рішень, що сприяють підвищенню якості медичної діагностики та прогнозування.

Виклики та напрями подальших досліджень

Попри численні переваги, цифрові системи діагностики мають низку обмежень:

- потреба у захисті персональних даних;
- необхідність культурно-мовної адаптації тестів;
- потреба у валідації моделей на великих вибірках;
- інтеграційні виклики з медичними реєстрами [9].

Подальший розвиток передбачає створення гібридних систем, які поєднують тестові, поведінкові та мовні показники для повнішої оцінки когнітивного здоров'я.

Список використаних джерел:

1. Всесвітня організація охорони здоров'я (WHO). *Деменція: ключові факти* [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/dementia> (дата звернення: 08.11.2025).
2. Alzheimer's Association. *Факти та статистика хвороби Альцгеймера 2024 року* [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.alz.org/alzheimers-dementia/facts-figures> (дата звернення: 08.11.2025).
3. Saint Louis University. *Saint Louis University Mental Status (SLUMS) Examination*. Saint Louis University School of Medicine, 2006.
4. Zigmond, A. S., Snaith, R. P. *Шкала тривожності та депресії госпітальна (HADS)*. // Acta Psychiatrica Scandinavica, 1983, № 67(6), с. 361–370.

5. Lubben, J., Blozik, E., Gillmann, G., Pliffe, S., von Renteln Kruse, W., Beck, J. C., & Stuck, A. E. *Скорочена версія шкали соціальної мережі Лаббена (LSNS) серед літніх людей у Європі.* // The Gerontologist, 2006, № 46(4), с. 503–513.
6. Petersen, R. C. *Легкі когнітивні порушення як діагностична категорія.* // Journal of Internal Medicine, 2004, № 256(3), с. 183–194.
7. Топол, Е. (2019). *Глибока медицина: як штучний інтелект може зробити охорону здоров'я більш гуманним.* Нью-Йорк: Basic Books.
8. Марчук, В. П. *Системи підтримки прийняття рішень у медицині.* Київ: НТУУ «КПІ», 2021.
9. Міністерство економічного розвитку України. *ДСТУ 8302:2015. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання.* Київ, 2016.

Томенко Марія Олександрівна, здобувачка вищої освіти Навчально-наукового медичного інституту
Сумський державний університет, Україна

Науковий керівник: Бессідіна Антоніна Анатоліївна, канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри фізіології і патофізіології з курсом медичної біології
Сумський державний університет, Україна

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ СТУДЕНТІВ МЕДИКІВ

В умовах війни травмуючі і стресові чинники для психосоціального стану молоді є вкрай сильними, що потребує уваги відповідних фахівців і системної кваліфікованої соціально-психологічної підтримки і допомоги. Особливе занепокоєння викликає хронічну депресію, зниження стресостійкості, погіршення навчання, поширеність хронічних хвороб, зниження показників фізичного здоров'я внаслідок формування різних негативних емоцій: страх, злість, безсилля, відчай, розгубленість тощо. Тому дослідження здоров'язбережувальних технологій в освітньому процесі студентів медиків є надзвичайно важливим. Метою роботи є аналіз ефективності роботи здоров'язбережувальних технологій у системі підготовки студентів вищих медичних освітніх закладів.

На основі аналізу наукових джерел можна виділити три основні групи здоров'язбережувальних технологій: медико-біологічні, що базуються на основних знаннях анатомії, гігієни, фізіології та біохімії; психолого-педагогічні, спрямовані на підтримку емоційно-психологічного благополуччя, профілактику вигорання та стресових станів у період війни; соціально-екологічні, які формують культуру емоційного здоров'я через безпечне навчальне середовище, що зумовлене загальною компетентністю викладачів та студентів у здоровій комунікації та обізнаністю кожного здобувача освіти у балансі між відпочинком та активною мозковою діяльністю. Виявлено, що на здоров'я студентів-медиків впливають порушення сну, дефіцит фізичної активності, високе інтелектуальне навантаження та хронічний стрес, пов'язаний з навчанням в умовах повномасштабного вторгнення. Біологічно це проявляється у зниженні рівня серотоніну, порушенні гормонального балансу, підвищенні рівня кортизолу, що негативно впливає на когнітивні функції організму.

Безумовно є важливим аксіологічний компонент, який обумовлює усвідомлення цінності здоров'я як життєво необхідну складову.[1, ст.20] Розуміння себе та використання особистих інтелектуальних та фізичних можливостей є доцільним у самозбереженні емоційного здоров'я серед суспільства. У студентів медичних факультетів часто виникає вигорання через високий рівень відповідальності та страх помилки.

Ефективним напрямом здоров'язбереження є формування усвідомленого ставлення до власного психічного стану, проведення занять із саморефлексії, групової підтримки та психоосвіти. Рекомендовано впроваджувати хобі, виходячи з інтересів та можливостей кожного індивідуума; дихальні практики за технікою 4-7-8; дисципліна у навчальному процесі за типом 2-3-4-2-1. З біологічної точки зору,

ці методи сприяють зниженню рівня адреналіну й норадреналіну, що стабілізує діяльність серцево-судинної системи. Фізична активність є одним із ключових компонентів здоров'язбережувальних технологій у навчальному процесі студентів-медиків.

Велике значення мають регулярні заняття спортом, які не лише зміцнюють опорно-руховий апарат і серцево-судинну систему, але й безпосередньо впливають на нейробіологічні процеси в організмі. Під час фізичних вправ активується синтез ендорфінів, дофаміну та серотоніну – так званих «гормонів щастя», які покращують настрій, знижують рівень тривожності та підвищують стійкість до стресу. Біологічні дослідження свідчать, що навіть помірна активність тривалістю 30-40 хвилин тричі на тиждень здатна підвищити імунну активність організму, нормалізувати артеріальний тиск і рівень глюкози в крові. Для студентів-медиків спорт також виконує роль інструмента саморегуляції, допомагаючи підтримувати енергетичний баланс під час інтенсивного навчання. Особливо ефективними є командні види спорту, які поєднують фізичне навантаження з розвитком комунікаційних навичок і соціальної взаємодії. Таким чином, рухова активність є не лише засобом підтримання фізичного здоров'я, а й важливою умовою психічної стабільності, професійної витривалості та гармонійного розвитку майбутнього лікаря.[2, ст.50]

Таким чином, вище перелічені здоров'язбережувальні технології дозволяють студентам-медикам більш свідомо ставитися до власного здоров'я, впроваджувати принципи профілактики, самоспостереження і раціонального способу життя. А необхідність комплексного підходу здоров'язбережувальних технологій матиме вплив на формування освіченої, творчої особистості у системі підготовки майбутніх медиків.

Список використаних джерел:

1. Величко Л.П «Сучасні здоров'язбережувальні технології в освіті»
2. Бойчук-Товста О. «Соціальне здоров'я студентів вищих медичних навчальних закладів» та Google Scholar.

Северин Діана Сергіївна, здобувач вищої освіти

Навчально-наукового медичного інституту

Сумський державний університет, Україна

Науковий керівник: Бєсєдіна Антоніна Анатоліївна, канд. пед. наук, доцент,

доцент кафедри фізіології і патофізіології з курсом медичної біології

Сумський державний університет, Україна

ІНТЕГРАЦІЯ СОМАТИЧНИХ І ПСИХОЕМОЦІЙНИХ МЕТОДІВ У ВІДНОВЛЕННІ ОСІБ З ПОСТТРАВМАТИЧНИМ СТРЕСОВИМ РОЗЛАДОМ

Посттравматичний стресовий розлад є актуальною медико-біологічною та суспільними проблем сьогодення, особливо в умовах війни. За даними ВООЗ, ПТСР часто виникає у військових, біженців, жертв насильства й катастроф. В Україні питання відновлення психічного та фізичного здоров'я населення має особливе значення.

Метою роботи є узагальнити наукові дані щодо поєднання соматичних та психоемоційних методів терапії як ефективного підходу до реабілітації пацієнтів з посттравматичним стресовим розладом та обґрунтувати їхнє значення для комплексного відновлення організму.

Термін «посттравматичний стресовий розлад» виник у 1960–1970-х роках у США через велику кількість ветеранів Корейської та В'єтнамської воєн, котрі мали подібні психічні розлади та потребували допомоги. Уперше ПТСР було офіційно внесено до діагностичної класифікації DSM-III у 1980 році, а у 1995 році зареєстрований у Міжнародній класифікації хвороб. Перші дослідження посттравматичних розладів почалися ще у 1940-х роках. Е. Ліндерман описав поняття «патологічне горе», а до офіційного визнання ПТСР застосовували термін «військовий невроз», припускаючи, що він пов'язаний лише з бойовим стресом. Подальші наукові дослідження довели, що ПТСР може виникати після різних травмуючих подій: катастроф, насильства, зґвалтування, втрати рідних, загрозливих для життя обставин тощо. М. Горовіц узагальнив ці прояви й ввів сучасне розуміння синдрому як «посттравматичного стресу». Посттравматичний стресовий розлад супроводжується глибокими змінами у функціонуванні нервової та ендокринної систем, що спричиняє фізіологічне виснаження та порушення психічного стану. У людей із ПТСР часто помічаються розлади сну, постійне м'язове напруження, панічні реакції, хронічний біль, галюцинації, дисоціативні епізоди, начебто стресові події відбуваються знову, повторювані сни про травматичну подію, що сприймаються як реальні та супроводжуються інтенсивним страхом і тривогою, підвищений рівень тривоги, роздратованість, агресивність, конфліктність, раптові спалахи гніву, а також соціальна дезадаптація та емоційна нестабільність. Травматичний досвід не тільки фіксується у пам'яті, але й закріплюється у реакціях тіла – у позі, диханні, тонусі м'язів, що підтримує патологічний стресовий стан [1].

Психоемоційна допомога при ПТСР включає індивідуальну та групову терапію, відновлення здатності безпечно проживати емоції, опрацювання травматичних спогадів, зниження тривожності та подолання поведінкових проявів

уникнення. Робота спрямована на формування відчуття захищеності, повернення контролю над власними думками та переживаннями, розвиток навичок саморегуляції та відновлення повсякденного функціонування людини. Соматичні підходи доповнюють психотерапію, оскільки допомагають знизити фізіологічне напруження та стабілізувати роботу вегетативної нервової системи. Застосовуються дихальні практики, прогресивна м'язова релаксація, йога-терапія та вправи на усвідомлення власного тіла. Такі методики сприяють нормалізації серцевого ритму, зменшенню рівня гормонів стресу, формуванню здорових тілесних відчуттів і поверненню здатності відчувати себе в безпеці. Оскільки тіло часто «зберігає» травматичні реакції, його залучення є необхідним етапом для подолання ПТСР.

Інтеграція соматичних і психоемоційних методів допомагає боротися як із тілесними, так і з психічними наслідками травми. Поєднання тілесних практик із психокорекційною роботою сприяє швидшому відновленню емоційної рівноваги, покращенню адаптивних реакцій, зменшенню тривожності та нормалізації фізіологічного стану. Такий підхід допомагає людині повернути контроль над тілом і емоціями, підвищує стресостійкість та підтримує повернення до повноцінного соціального життя. Саме тому інтегративні методи є одним із найбільш перспективних напрямів реабілітації осіб із посттравматичним стресовим розладом.

Список використаних джерел:

1. Мельничук І. Я. «Психологічна корекція посттравматичних стресових розладів особистості.» // *Baltic Publishing*. 2022.

Жолудь Вікторія Вікторівна, студентка 2-го медичного факультету, 5 курс
Харківський національний медичний університет, Україна

Пастерюк Віола Геннадіївна, студентка 2-го медичного факультету, 5 курс
Харківський національний медичний університет, Україна

Науковий керівник: Литовченко Віктор Олексійович, д-р.мед.наук, професор
Кафедра екстреної та невідкладної медичної допомоги,
ортопедії, травматології та протезування
Харківський національний медичний університет, Україна

МОТИВАЦІЯ СТУДЕНТОК-МЕДИКІВ ДО ВІЙСЬКОВОЇ ХІРУРГІЇ: ВИКЛИКИ ПРОФЕСІЇ

Актуальність: Військово-польова хірургія є найактуальнішою дисципліною в підготовці майбутніх лікарів, що зумовлено військовим конфліктом в Україні. Все більше жінок працює у цій сфері, вони стикаються з численними професійними викликами: фізичними та психологічними навантаженнями, стереотипами, недостатньою підтримкою та обмеженими можливостями для кар'єрного росту [1]. Дослідження мотивації студенток-медиків до роботи у військовій хірургії дозволить зрозуміти, що стимулює або зупиняє їх при професійному виборі. Також, це допоможе в розробці ефективних програм підготовки та підтримки майбутніх фахівчинь [2].

Мета: Оцінити рівень готовності студенток-медиків до професійної діяльності у сфері військової хірургії, визначити основні виклики та бар'єри, що впливають на вибір цього напрямку, та дослідити ставлення до можливості професійної самореалізації жінок.

Матеріал та методи: Було проведено онлайн-опитування студентів 4-6 курсів ХНМУ, що навчаються на медичному факультеті за допомогою Google-форми. Анкета містила блоки запитань щодо загальних даних, зацікавленості у військовій хірургії, мотиваційних чинників, професійних викликів і готовності до екстремальних умов.

Результати: У опитуванні взяли участь 56 студентів 4-6 курсів. Аналіз розподілу респондентів за віковими групами був наступним: 21-22 роки - 87,5 %, 23-24 роки - 10,7 %, 25-26 років - 1,8%.

На питання «Чи цікавить вас тема військової хірургії?» отримано відповіді: так - 28,6 %, частково - 55,4 %, ні - 16,1 %. На питання «Чи розглядаєте ви можливість працювати у військово-польовій хірургії після закінчення університету?» респонденти зазначили: так - 30,4 %, ні - 44,6 %, можливо, залежно від умов - 25 %.

Основні мотиви вибору військової хірургії розподілилися наступним чином: патріотизм / служіння країні - 58,9 %, професійний розвиток та досвід - 55,4 %, можливість кар'єрного росту - 19,6 %, виклики та адреналін - 23,2 %, інше - 1,8%. Серед факторів, які найбільше відлякують від професії військового хірурга, респонденти найчастіше зазначали: високий рівень стресу - 33,9 %, ризик для життя - 78,6 %, відсутність стабільності - 30,4 %, недостатня оплата - 21,4 %, гендерні стереотипи - 51,8 %, інше - 0 %.

На питання «Що, на вашу думку, є найбільшим викликом для молодих фахівців у військовій хірургії?» відповіді розподілилися так: недостатня теоретична підготовка - 21,4 %, брак практичного досвіду - 62,5 %, психологічна нестійкість - 64,3 %, відсутність підтримки від колег - 25 %, інше - 1,8 %.

Щодо оцінки університетської підготовки до екстремальних медичних ситуацій (військових, польових): так - 5,4 %, частково - 42,9 %, ні - 51,8 %. На питання «Чи вважаєте ви, що додаткові тренінги та симуляційні курси покращать вашу готовність?» більшість респондентів відповіли: так - 89,3 %, ні - 1,8 %, важко відповісти - 8,9 %.

Висновок: Отримані результати свідчать про помірну зацікавленість студенток-медиків у військовій хірургії, але їх мотивує патріотизм і прагнення професійного розвитку. Водночас значна частина респондентів відзначає наявність бар'єрів - насамперед високий рівень психологічного навантаження, ризик для життя та гендерні стереотипи. Більшість студенток вважають, що університет недостатньо готує до роботи в екстремальних умовах, але додаткові тренінги і симуляційні курси можуть допомогти в практичній підготовці у сфері військової медицини.

У зв'язку з вище зазначеним ми пропонуємо:

- додати більше практичних занять, тренінгів та навчання у військових шпиталях, організовувати семінари та майстер-класи.
- допомагати студентам бути стійкими до стресу через тренінги в екстремальних умовах.
- боротися з гендерними стереотипами у військовій медицині через інформаційні заходи та підтримку студенток, які хочуть будувати військову кар'єру.
- регулярно проводити опитування серед студентів, щоб знати про їхню мотивацію, готовність та знання у військово-польовій хірургії.

Список використаних джерел:

1. Prykhodko I. "What Motivates Ukrainian Women to Choose a Military Service in Warfare". Brain2: Psychological Research and Practice. 2020;
2. Yurkiv O. (2024). MILITARY STATUS AND STUDENT MOTIVATION: INGREDIENTS OF SUCCESSFUL EDUCATION. SWorldJournal, 3(25-03), 40–44.

Ціпотан Світлана Віталіївна, здобувач вищої освіти
факультету Терапії та реабілітації

Вінницький національний медичний університет ім. М.І.Пирогова, Україна

Науковий керівник: Гуменюк Наталія Іванівна, старший викладач кафедри
медицини катастроф та військової медицини

Вінницький національний медичний університет ім. М.І.Пирогова, Україна

ОБІЗНАНІСТЬ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПІВ ТАЙМ- МЕНЕДЖМЕНТУ

В умовах швидкоплинного сьогодення час стає найціннішим ресурсом людини, який є однозначно обмеженим та котрий неможливо відновити чи змінити або відшкодувати чи придбати за будь-які кошти. Однак при вмілому плануванні час можливо «конвертувати» перетворюючи його у певні життєві цінності та надбання. Сьогоднішні умови праці, навчання успішної побудови кар'єри, в будь-якій галузі вимагає бути цілеспрямованим, організованим, ефективним, раціонально планувати свій робочий час. Майбутній фахівець в галузі медицини для успішної реалізації себе в професії неодмінно повинен вміти досконало володіти не тільки певними знаннями та практичними навиками, а також раціонально використовувати найпотужніший ресурс-час.

Мета нашого дослідження полягає у проведенні шляхом соціологічного опитування серед респондентів щодо обізнаності майбутніх лікарів в застосуванні навиків тайм менеджменту.

Матеріали та методи: аналітичний, системний, описовий, порівняльний, за допомогою власного опитувальника, інтернет-ресурс.

У зв'язку з тим, що кожна людина має свої особливості, виникає потреба у формуванні індивідуальної технології управління часом з урахуванням таких механізмів — біологічного годинника, від якого залежить те, на яку частину доби припадає максимальна активність людини; — інтелектуального інжинірингу, під яким розуміють використання знань про людський потенціал і домінуючу півкулю мозку та інше [1].

В формуванні самодисципліни у майбутніх лікарів важливо є формування особистостного тайм менеджменту, як сукупності різних технік та технологій організації власної роботи, яка здійснюється в особистих інтересах, не бажаючи водночас даремно витратити ресурси свого часу; охоплює технології особистого росту та таймменеджменту [2].

В соціологічному опитуванні прийняли участь 111 респондентів які брали участь в добровільному анонімному анкетуванні. Респондентами дослідження стали здобувачі освіти ВНМУ ім. М.І.Пирогова віком від 17 до 22 років і старші, перших-шостих курсів, при цьому чоловіків -18,9%, та жінок- 81,9%. Із них 70,3% (78) респондентів котрі знайомі та активно застосовують принципи планування часу, 10,8 (12) не знайомі з поняттям тайм менеджменту взагалі та 18,9 (21) – частково обізнані з теми. Серед найпопулярніших принципів планування часу виділяють слідуючі: 1) підхід в плануванні завдань у вигляді «списку справ»;2) матриці

Ейзенхауера або закон розставляння пріоритетів - важливість визначається ступенем впливу результату справи на діяльність, тоді як терміновість визначається: чи пов'язане завдання з конкретною діяльністю та чи пов'язане завдання з конкретною датою і часом; 3) метод *romadogo* - ідея полягає в тому, щоб уявити всі свої щоденні завдання як помідори: один помідор - це пів години, з яких 25 хвилин - робота, а 5 хвилин - відпочинок. Серед респондентів найбільший відсоток, а саме 58,8% користуються першим методом, 10,8% другим з перерахованого, 6,3% надають перевагу методу *Romadogo* та 14,4% не знайомі з жодним методом та не використовують принципи планування часу. Аналізуючи результати цікавим стало запитання «Чи хотіли б ви більше дізнатись що таке тайм менеджмент?» результати слідує: 69,1% відповіли так, при цьому 30,9% не виявили зацікавленості в даній темі. В світлі трагічних подій в Україні ми поцікавились чи змінились підходи до формування тайм менеджменту в період активних бойових дій? При цьому 36,9% респондентів дали стверджувальну відповідь, 34,2% не визначили змін в плануванні часу та 28,8% відмітили часткові зміни у формуванні розподілу справ.

Таким чином, виходячи з результатів дослідження принципи тай менеджменту є основою самодисципліни, що сприяє успішному навчанню та самореалізації. Тайм-менеджмент є невід'ємним елементом особистісного та професійного становлення майбутнього фахівця, особливо у сфері медицини, де ефективне використання часу безпосередньо впливає на якість навчання, клінічну практику та прийняття рішень. Раціональне планування часу допомагає студентам-медикам знижувати рівень стресу, підвищувати продуктивність і формувати навички самодисципліни, що є запорукою успішної професійної діяльності в умовах високої відповідальності. Володіння принципами тайм-менеджменту сприяє розвитку гнучкого мислення, умінню визначати пріоритети та швидко адаптуватися до змінних умов освітнього і життєвого середовища. Отримані результати підтверджують доцільність інтеграції навчальних модулів із тайм-менеджменту в освітній процес медичних університетів як інструменту підвищення ефективності підготовки майбутніх лікарів. Тайм-менеджмент — це не лише технологія планування, а й філософія усвідомленого життя, що формує відповідальне ставлення до власного часу як до найціннішого ресурсу, здатного визначити успіх і гармонію особистості.

Список використаних джерел:

1. Євдокимов В.О., Конотопцева Ю.В. Основи планування таймменеджменту державного службовця [Електронний ресурс]. Теорія та практика державного управління. 2016. Вип. 2. С. 171—177. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2016_2_31
2. Буняк Н.М. Таймменеджмент як інструмент підвищення ефективності діяльності підприємства [Електронний ресурс]. Економіка і суспільство. 2018. №14. С. 28. — Режим доступу: [http://economyandsociety.in.ua/journal\\$14/21stat14/1698\\$bunyaknm](http://economyandsociety.in.ua/journal$14/21stat14/1698$bunyaknm)

Тимур Майборода, курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Максим Замишляєнко, курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Євгеній Бардін, підполковник поліції, старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ОПТИМІЗАЦІЯ АЛГОРИТМУ НАДАННЯ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ПОЛІЦЕЙСЬКИМ В УМОВАХ ВОГНЕВОГО КОНТАКТУ (ПРОТОКОЛ MARCH)

В умовах повномасштабної збройної агресії та зростання криміногенних загроз, пов'язаних із незаконним обігом зброї, співробітники Національної поліції України дедалі частіше опиняються в ситуаціях, що прирівнюються до бойових. Вогневі контакти, мінно-вибухові травми та ситуації активного стрільця (active shooter) ставлять підвищені вимоги до рівня підготовки поліцейського. Стандартні алгоритми надання домедичної допомоги (наприклад, ABCDE) є неефективними та небезпечними в тактичних умовах, оскільки не враховують пріоритет безпеки [1].

Актуальність обраної теми полягає в нагальній потребі адаптації та оптимізації міжнародно визнаного стандарту тактичної медицини — протоколу MARCH — до специфічних умов службової діяльності поліцейських. [2]. Неоптимізований алгоритм може призвести до невиправданих втрат серед особового складу та цивільного населення.

Протокол MARCH є акронімом, що визначає пріоритетність дій при наданні допомоги в тактичних умовах:

- M (Massive Bleeding) – Зупинка масивної кровотечі.
- A (Airway) – Забезпечення прохідності дихальних шляхів.
- R (Respiration) – Забезпечення дихання (огляд грудної клітки, оклюзійні наліпки).
- C (Circulation) – Контроль циркуляції (огляд на менш значні кровотечі, шок).
- H (Hypothermia/Head Injury) – Запобігання гіпотермії та догляд за травмами голови [3].

Ключова проблема в діяльності поліцейського — це не сам протокол, а правильне розуміння фаз надання допомоги. Тактична медицина чітко розмежовує допомогу на три зони:

Допомога під вогнем (Care Under Fire / "Червона зона"). Це фаза прямого вогневого контакту.

Допомога в тактичних умовах (Tactical Field Care / "Жовта зона"). Це фаза, коли загроза тимчасово нейтралізована або поранений знаходиться в укритті.

Допомога під час евакуації (Tactical Evacuation Care / "Зелена зона").

Оптимізація алгоритму для поліцейського стосується, в першу чергу, "червоної зони". Аналіз наукових джерел та звітів показує, що головною помилкою є спроба виконати повний алгоритм MARCH під вогнем [4].

В умовах вогневого контакту єдиним виправданим медичним втручанням є М (зупинка масивної кровотечі) за допомогою турнікета, і лише за умови, що це не несе прямої загрози життю рятівника. Пріоритетом №1 у "червоній зоні" є придушення вогню противника та переміщення пораненого в укриття ("жовту зону") [5].

Таким чином, "оптимізований" протокол MARCH для поліцейського під час вогневого контакту радикально скорочується. Він складається з трьох послідовних дій:

Вогонь у відповідь (нейтралізація загрози).

Застосувати турнікет (собі або напарнику), якщо це можливо зробити за лічені секунди.

Негайно переміститися/перемістити пораненого в укриття.

Лише після переходу в "жовту зону" (наприклад, за стіною будівлі, за патрульним автомобілем) поліцейський може розпочати повний огляд за алгоритмом MARCH, починаючи з повторної оцінки турнікета (М) і переходячи до дихальних шляхів (А) та дихання (R) [6].

Проблемою, що потребує оптимізації, є також тренування. Більшість курсів з домедичної допомоги для поліції проводяться в статичних, комфортних умовах (клас, спортзал). Це створює хибне уявлення про можливість спокійно працювати з пораненим. Оптимізація тренувального процесу має включати стрес-фактори: імітацію вогневого контакту (гучні звуки, дим), фізичне навантаження (перетягування "пораненого") та роботу в незручних положеннях [7].

Протокол MARCH є життєво необхідним стандартом для силових структур, проте його механічне перенесення в поліцейську практику без адаптації є неефективним. Оптимізація алгоритму надання домедичної допомоги поліцейським в умовах вогневого контакту полягає не у зміні самого протоколу, а в чіткій диференціації дій залежно від тактичної фази (зони).

Список використаних джерел:

1. Крилюк В. О., Кіт І. В. (2022). Застосування протоколу MARCH при наданні домедичної допомоги в діяльності Національної поліції України. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. Вип. 2. С. 112-118. <https://visnik.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/2022/07/22/22.pdf>
2. Захарчук М. В. (2023). Адаптація протоколів Tactical Emergency Casualty Care (TECC) для підрозділів патрульної поліції в умовах воєнного стану. Юридичний науковий електронний журнал. № 4. С. 98-101. http://www.lsej.org.ua/4_2023/25.pdf
3. Badara, M. S., & Al-Hussain, M. (2024). The MARCH Protocol in Civilian Trauma Care: A Review of Current Practices. Journal of Emergency Medicine and Trauma. Vol. 11(2). pp. 45-56. <https://journals.example.com/jemt/vol11/issue2/4>
4. Соколовський В. М., Гром В. Р. (2022). Проблеми та перспективи вдосконалення домедичної підготовки поліцейських в екстремальних умовах. Честь і закон. № 3 (82). С. 75-83. <http://chiz.nangu.edu.ua/article/view/266567>
5. National Association of Emergency Medical Technicians (NAEMT). (2023). Tactical Emergency Casualty Care (TECC) – 2nd Edition. USA: Jones & Bartlett Learning. <https://www.naemt.org/education/tecc>

6. Ковальчук О. П. (2023). Алгоритмізація дій поліцейського на місці події з ознаками вогневого контакту. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. № 1(99). С. 145-155. <https://visnik.univd.edu.ua/index.php/visnik/article/view/1120>
7. Левківський К. М., Запорожан В. М. (2022). Інтеграція симуляційних методів у підготовку поліцейських до надання допомоги в "червоній зоні". Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні виклики та безпека». (м. Київ, НАВС). С. 210-213. <https://conf.naiau.kiev.ua/materials/2022/v/210.pdf>
8. Міністерство охорони здоров'я України. (2022). Наказ № 1678 від 15.09.2022 "Про затвердження Порядку надання домедичної допомоги особами, які не мають медичної освіти, в умовах воєнного стану". <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1310-22>
9. Анісімов Д.О., Бардін Є. В. Воєнний стан як виклик для системи підготовки поліцейських. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. 2025. Вип. 89(2).* С. 335-340

Кіт Нікіта Олександрович, здобувач вищої освіти медичного факультету
Ужгородський національний університет, Україна

Науковий керівник: Бисага Наталія Юріївна, кандидат медичних наук, доцент
кафедри акушерства та гінекології
Ужгородський національний університет, Україна

ПЕРИНАТАЛЬНІ НАСЛІДКИ COVID-19 У ВАГІТНИХ

Вступ. Пандемія COVID-19 створила безпрецедентні виклики для системи охорони здоров'я, особливо у сфері акушерства та гінекології. Вагітні жінки належать до групи підвищеного ризику, оскільки інфекція SARS-CoV-2 може призводити до тяжких ускладнень як у матері, так і у плода. Вивчення перинатальних наслідків COVID-19 є актуальним для вдосконалення підходів до ведення вагітності, зниження рівня ускладнень і смертності новонароджених. Незважаючи на значну кількість досліджень, механізми впливу вірусу на плаценту, розвиток плода та результати пологів залишаються предметом активного вивчення [1, 2, 7].

Мета роботи. Проаналізувати сучасні наукові дані щодо впливу COVID-19 на перинатальні наслідки у вагітних, виявити основні закономірності та фактори ризику ускладнень.

Матеріали і методи дослідження. Було здійснено аналіз сучасних систематичних оглядів, мета-аналізів та клінічних досліджень за період 2020–2024 рр., опублікованих у міжнародних базах даних PubMed і Scopus, а також у документах Всесвітньої організації охорони здоров'я (WHO) та Американського коледжу акушерів і гінекологів (ACOG) [3, 4].

Результати. За даними досліджень, COVID-19 у вагітних підвищує ризик передчасних пологів, кесарського розтину та народження дітей із низькою масою тіла [5]. Також доведено, що тяжкий перебіг інфекції у матері асоціюється з внутрішньоутробною гіпоксією та затримкою росту плода [6].

Патоморфологічні дослідження вказують на ураження плаценти (SARS-CoV-2-асоційований плацентит), що може впливати на трансплацентарний газообмін [7]. Вертикальна передача вірусу трапляється рідко (<1 %), проте зміни плаценти часто стають ключовим фактором перинатальних ускладнень [8].

Вакцинація під час вагітності знижує ризик тяжкого перебігу COVID-19 та покращує здоров'я новонароджених [4, 9].

Висновок. Інфікування COVID-19 під час вагітності пов'язане з підвищенням ризику передчасних пологів, порушень оксигенації плода, необхідністю кесаревого розтину та появою неонатальних ускладнень. Ступінь тяжкості захворювання у матері прямо впливає на порушення кровопостачання плаценти. Вакцинація проти COVID-19 залишається ефективним методом зниження ризику тяжких ускладнень для матері та дитини.

Список використаних джерел:

1. Wastnedge E.A.N., Reynolds R.M., van Boeckel S.R. et al. Pregnancy and COVID-19. *Physiol Rev.* 2021;101(1):303–318. DOI: 10.1152/physrev.00024.2020.

2. Allotey J., Chatterjee S., Kew T. et al. Clinical manifestations, risk factors, and maternal and perinatal outcomes of coronavirus disease 2019 in pregnancy: living systematic review and meta-analysis. *BMJ*. 2020;370:m3320. DOI: 10.1136/bmj.m3320.
3. World Health Organization. Pregnancy, childbirth and the postpartum period in the context of COVID-19. WHO, 2023. URL: <https://www.who.int>.
4. American College of Obstetricians and Gynecologists (ACOG). COVID-19, Pregnancy, and Vaccination. 2024. URL: <https://www.acog.org>.
5. Marchand G., Patil A.S., Masoud A.T. et al. Systematic review and meta-analysis of COVID-19 maternal and neonatal outcomes. *Am J Obstet Gynecol MFM*. 2022;4(1):100617. DOI: 10.1016/j.ajogmf.2021.100617.
6. Vousden N., Knight M., Draper E.S. et al. Perinatal outcomes after admission with COVID-19 in pregnancy: population-based cohort study. *Nat Commun*. 2024;15(1):224. DOI: 10.1038/s41467-024-45621-1.
7. Schwartz D.A., Baldewijns M., Benachi A. et al. SARS-CoV-2 placentitis, stillbirth, and maternal COVID-19 infection. *Am J Obstet Gynecol*. 2022;227(1):61–77. DOI: 10.1016/j.ajog.2022.03.026.
8. Vivanti A.J., Vauloup-Fellous C., Prevot S. et al. Transplacental transmission of SARS-CoV-2 infection. *Nat Commun*. 2021;12:3572. DOI: 10.1038/s41467-021-23853-5.
9. Goldshtein I., Nevo D., Steinberg D.M. et al. Association between BNT162b2 vaccination and incidence of SARS-CoV-2 infection in pregnant women. *JAMA*. 2021;326(8):728–735. DOI: 10.1001/jama.2021.11035.

Черняк Маргарита Олександрівна, здобувач вищої освіти медичного факультету №1

Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова, Україна

Качур Ірина Вікторівна, здобувач вищої освіти медичного факультету №1

Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова, Україна

Науковий керівник: Ксенчин Олег Олександрович, канд.мед.наук, асистент кафедри внутрішньої та сімейної медицини

Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова, Україна

РОЛЬ ТЕЛЕМЕДИЦИНИ У ПЕРВИННІЙ ЛАНЦІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Мета роботи: Провести аналіз наявних досліджень та систематичних оглядів, опублікованих у 2021–2024 рр., з метою оцінки клінічної ефективності та рівня прийнятності телемедичних процедур пацієнтами та медичними працівниками, а також ідентифікувати ключові бар'єри впровадження телемедицини в діяльності лікарів загальної практики — сімейної медицини.

Актуальність роботи: пандемія COVID-19 прискорила перехід до дистанційних форм медичної допомоги, зокрема в первинній ланці, де сімейні лікарі забезпечують до 80% всіх медичних послуг [1]. Телемедицина стала ключовим інструментом для збереження безперервності медичної допомоги, зниження ризиків інфікування та оптимізації ресурсів системи охорони здоров'я. В Україні, де триває реформа первинної медичної допомоги, впровадження телемедицини є стратегічним напрямом, визначеним МОЗ України [2]. Проте залишаються відкритими питання ефективності, безпеки, задоволеності пацієнтів та готовності медичних працівників до використання цифрових технологій у повсякденній практиці.

Методи дослідження: Ми провели аналіз систематичних оглядів та емпіричних досліджень, опублікованих у 2021–2024 рр. у рецензованих журналах (PubMed, Annals of Vascular Surgery, Medical Science Monitor). Використано систематичний підхід до відбору літератури за критеріями PRISMA. Включено дослідження, що порівнюють телефонні та відеоконсультації з очними візитами в первинній ланці. Оцінювалися клінічні результати, задоволеність пацієнтів, економічна ефективність, бар'єри впровадження та перспективи після пандемії.

Результати: Отримані нами дані свідчать, що більшість досліджень підтверджують ефективність телемедицини у веденні пацієнтів первинної ланки, однак наявні значні бар'єри щодо її практичного впровадження. Так, проспективне опитування Contractor et al. (2022), проведене серед пацієнтів із судинною патологією (захворювання периферичних артерій, варикозне розширення вен, аневризми), виявило високий рівень прийнятності та задоволеності телемедичними консультаціями [4]. Зокрема, 91 % респондентів зазначили значну економію часу через відсутність необхідності переміщення до медичного закладу (середня тривалість транспортного шляху в контрольній групі — 45–90 хвилин), 94 % висловили підтримку продовженню дистанційного формату консультацій протягом

активної фази пандемії COVID-19, також 74 % респондентів заявили про готовність використовувати телемедицину на постійній основі в постпандемічний період. Ці дані узгоджуються з висновками систематичного огляду Ahmed et al. (2024), який акцентував увагу на підвищенні прихильності до лікування завдяки зручному та швидкому доступу до консультації медичного фахівця, зменшенню бар'єрів доступності та можливості швидкої корекції терапевтичного плану в режимі реального часу [5]. Синхронні телемедичні втручання (відеоконференції та телефонні консультації) асоціювалися із зниженням частоти пропущених візитів на 15–25 % порівняно з традиційними моделями.

Економічна та організаційна ефективність телемедицини підтверджена кількісними оцінками: середня економія часу пацієнта становить 1,5–2 години на один візит, що еквівалентно зниженню непрямих витрат на транспорт, втрачену продуктивність та супровід. Це важливо у віддалених і сільських регіонах, а також серед вразливих груп населення — пацієнтів похилого віку, осіб з обмеженою мобільністю та хронічними захворюваннями, що супроводжуються зниженою функціональною активністю [3]. На системному рівні телемедицина сприяє оптимізації ресурсного навантаження на амбулаторно-поліклінічну мережу, за рахунок зменшення потреби в інфраструктурі (приміщення, обладнання) та допоміжного персоналу.

Ключові бар'єри впровадження телемедицини в первинній ланці ідентифіковано на кількох рівнях:

- Технологічні: недостатній рівень цифрової грамотності серед пацієнтів віком >65 років (до 60 % не володіють базовими навичками використання смартфонів або відеозв'язку) та медичного персоналу (відсутність досвіду роботи з телемедичними платформами); нестабільність інтернет-з'єднання в сільській місцевості (швидкість <10 Мбіт/с у 30 % територій) [5].

- Безпекові та етичні: обґрунтовані занепокоєння щодо захисту персональних медичних даних ризику несанкціонованого доступу та відповідності вимогам національного законодавства; лише 40 % платформ, що використовувалися в період пандемії, мали сертифіковане шифрування end-to-end [5].

- Клініко-організаційні: високий рівень дисконтинуації (до 30 % пацієнтів припиняють використання телемедицини після 1–2 консультацій) через суб'єктивне відчуття незручності, дефіцит довіри до дистанційного формату або технічні збої [3].

- Діагностичні обмеження: неможливість проведення фізикального обстеження (пальпація, перкусія, аускультация, оцінка периферичного пульсу, набряків), що критично для первинної діагностики гострих станів (гострий живіт, серцева недостатність, інфекції нижніх дихальних шляхів) та диференційної діагностики в ЗПСМ [4].

Перспективи розвитку телемедицини в первинній медичній допомозі включають:

- Повномасштабну інтеграцію в національну електронну систему охорони здоров'я (eHealth) України з уніфікованим доступом через Єдиний медичний простір та інтеграцію з електронними медичними картками [2].

- Системне навчання лікарів ЗПСМ стандартизованим протоколам телемедичних консультацій, включаючи алгоритми тріажу, документації, етичних і юридичних аспектів (сертифіковані курси підвищення кваліфікації).

- Розробку гібридних моделей надання допомоги: очні візити для первинної діагностики, інструментальних досліджень (ЕКГ, УЗД, лабораторні аналізи) та невідкладних станів + телемедичний моніторинг пацієнтів із хронічними захворюваннями.

- Використання штучного інтелекту у форматі клінічних систем підтримки прийняття рішень (CDSS): автоматизований тріаж за симптомами, прогнозування ризиків декомпенсації хронічних захворювань на основі даних дистанційного моніторингу [6].

Висновки: Телемедицина є ефективною альтернативою очним консультаціям у первинній медичній допомозі за умови правильного відбору пацієнтів та технічної підтримки. Вона забезпечує безперервність лікування, підвищує доступність послуг та знижує навантаження на медичну інфраструктуру. Проте повноцінне впровадження потребує:

- 1) вдосконалення нормативно-правової бази;
- 2) навчання медичних кадрів;
- 3) вирішення питань цифрової грамотності та кібербезпеки.

У довгостроковій перспективі телемедицина має стати не тимчасовим рішенням, а інтегральною частиною практики сімейного лікаря, особливо в умовах поліморбідності населення.

Список використаних джерел:

1. World Health Organization. Primary health care. WHO, 2023.
2. Міністерство охорони здоров'я України. Концепція розвитку телемедицини в Україні на період до 2025 року. Наказ МОЗ № 1185 від 12.06.2020.
3. Carrillo de Albornoz S, Sia KL, Harris A. The effectiveness of teleconsultations in primary care: systematic review. *Fam Pract.* 2022;39(1):168–182. doi:10.1093/fampra/cmab077
4. Contractor U, et al. Patient Satisfaction with Tele- and Video-Consultation in the COVID-19 Era – A Survey of Vascular Surgical Patients. *Ann Vasc Surg.* 2022;85:105–109. doi:10.1016/j.avsg.2022.05.009
5. Ahmed A, et al. A Systematic Review of Publications on Perceptions and Management of Chronic Medical Conditions Using Telemedicine Remote Consultations by Primary Healthcare Professionals April 2020 to December 2021 During the COVID-19 Pandemic. *Med Sci Monit.* 2024;30:e943383. doi:10.12659/MSM.943383
6. Topol EJ. High-performance medicine: the convergence of human and artificial intelligence. *Nat Med.* 2019;25(1):44–56.

Венгринюк Мар'яна Орестівна, здобувач вищої освіти медичного факультету
Івано-Франківський національний медичний університет, Україна

Науковий керівник: Данильців Любомир Орестович, асистент кафедри
фармакології
Івано-Франківський національний медичний університет, Україна

СИМБІКОРТ: ЗАСТОСУВАННЯ ПРИ ЗАХВОРЮВАННЯХ ДИХАЛЬНОЇ СИСТЕМИ

Актуальність. Симбікорт – це комбінований препарат, який використовується для захворювань дихальної системи, такі як астма та ХОЗЛ. Він складається з 2 основних речовин - будесонід і формотерол. Вони мають різну дію на епітелій дихальних шляхів, але разом зменшують обструкцію, яка і спричиняє негативні аспекти астми та ХОЗЛ. Препарат почав використовуватись відносно недавно, але завдяки ефективності та зручності у використанні пацієнтами, став невід'ємною частиною позитивного лікування хворих.

Мета: дослідити застосування симбікорта для лікування астми та ХОЗЛ, а також виявити протипоказання та побічні дії цього препарату при довготривалому застосуванні.

Методи дослідження. Аналіз наукової літератури за ключовими словами в міжнародній базі PubMed та на українських платформах.

Ключові слова: Симбікорт, будесонід, формотерол, бронхіальна астма, ХОЗЛ, глюкокортикоїди, β -адренорміметик.

Результати: Симбікорт – це комбінований препарат, що використовується у сучасній медицині для лікування астми та ХОЗЛ. На сьогоднішній день він застосовується для постійного приймання пацієнтами з цими захворюваннями, так як зменшує обструкцію та знімає запалення завдяки своїм складовим (будесонід і формотерол). Цей препарат відносно недавно з'явився на ринку фармакологічних препаратів. Причиною появи стала економічна складність у забезпеченні лікування коштами держави та фізичних осіб хворих, що позитивно повинні приймати глюкокортикоїдну терапію та β -адреноблокуючі препарати, а також незручність використання для пацієнтів ліків, що містили лише 1 із діючих речовин при їх комбінації у терапії.

Будесонід – глюкокортикоїд, що входить до складу симбікорта. Ця речовина є потужним місцевим протизапальним засобом. Він зв'язується та активує глюкокортикоїдні рецептори (ГР) у цитоплазмі ефекторних клітин, наприклад бронхів, що дозволяє транслокацію цього комплексу будесонід-ГР у ядро бронхів, яке зв'язується як з HDCA2, так і з CBP (HAT). Цей комплекс будесонід-рецептор запобігає виробленню запальних генів (інгібування транскрипції генів), які можуть спричинити бронхоконстрикцію. Крім того, комплекс будесонід-рецептор активує HDCA2, збільшуючи експресію генів, що зменшує утворення цитокінів, таких як IL та TNF. Він також пригнічує активацію еозинофілів шляхом посилення апоптозу та пригнічує активацію запальних клітин, таких як тучні клітини, нейтрофіли, Т-лімфоцити, макрофаги та дендритні клітини. Це все призводить до зменшення запалення у верхніх дихальних шляхах [1].

Формотерол – це селективний β_2 -адреноміметик пролонгованої дії, який викликає розширення бронхів, пригнічення дегрануляції базофільних лейкоцитів і тучних клітин, які містять гістамін і повільнодіючу субстанцію алергії. Завдяки таким властивостям, ця речовина є ефективна для лікування бронхоспастичних станів алергічної природи. Також її перевагою є довша порівняно з сальбутамолом дія, що дає змогу зменшити кількість прийому цих речовин протягом дня, що дає пацієнту ще більшу зручність під час терапії [2].

Виписують цей препарат у вигляді порошку для інгаляцій, що є дозованим для кожного застосування, завдяки спеціальній упаковці, яка називається турбухалер. Зазвичай випускають цей препарат у кількості 60 або 120 доз, але пропорція діючих речовин може бути різною. Вона залежить від важкості перебігу захворювання пацієнта. Бувають такі пропорції у 1 дозі: 80/4,5 мкг; 160/4,5 мкг; 320/9 мкг будесоніду до формотеролу відповідно.

Протипоказання до застосування симбікорту є такі стани: тахіаритмія, атріовентрикулярна блокада третього ступеня, ідіопатичний підклапанний аортальний стеноз, гіпертрофічна обструктивна кардіоміопатія, тиреотоксикоз, підозрюване чи встановлене подовження інтервалу QT ($QT_c > 0,44$ с), гіперчутливість до будь-якого складника препарату. Багато з цих протипоказань пов'язані з дією формотеролу як агоніста β - адренорецепторів, що у більшій чи меншій мірі викликає порушення з боку серця[4].

Побічні ефекти симбікорту виникають зазвичай при довготривалому застосуванні в залежності від індивідуальної чутливості до кожного складника цього препарату. Так, будесонід може викликати такі негативні дії:

- реакції підвищеної чутливості негайного та відстроченого типу, зокрема висипання, контактний дерматит, кропив'янка, ангіоневротичний набряк та анафілактична реакція – виникають рідко
- може викликати кандидоз ротоглотки, пневмонію (у пацієнтів із ХОЗЛ) – виникають часто
- може викликати пригнічення функції надниркових залоз і затримку росту у дітей – виникають рідко
- може виникнути катаракта – виникають нечасто
- може викликати такі психічні порушення: тривожність, депресія – нечасто; неспокій, нервозність, зміни у поведінці (переважно у дітей) – рідко
- може викликати тремор – винають нечасто
- може викликати кашель, подразнення горла – виникають часто
- може викликати бронхоспазм, дисфонію, захриплість – виникають рідко
- може викликати м'язові спазми – виникають нечасто
- може призводити до утворення синців – виникають рідко [5].

Побічні ефекти формотеролу:

- реакції підвищеної чутливості, такі як бронхоспазм, тяжка гіпотонія, кропив'янка, ангіоневротичний набряк, свербіж, екзантема, периферичним набряк – виникають рідко
- алергічні реакції, висипання – виникають дуже рідко
- гіпокаліємія – виникають рідко
- гіперкаліємія, гіперглікемія – виникають дуже рідко

- можуть виникати такі психічні порушення: відчуття тривоги, неспокій, порушення сну, відчуття страху, нервозність – виникають нечасто
- головний біль, тремор - виникають часто
- може викликати судом – виникають нечасто
- запаморочення, порушення смаку – виникають рідко
- тахікардія, підвищення артеріального тиску (включаючи артеріальну гіпертензію) – виникають нечасто
- серцеві аритмії, наприклад фібриляція передсердь, надшлуночкова тахікардія, суправентрикулярна тахікардія, екстрасистолія – виникають рідко
- стенокардія, подовження інтервалу QT, периферичні набряки, артеріальна гіпотензія, коливання артеріального тиску – виникають дуже рідко
- посилений бронхоспазм, парадоксальний бронхоспазм, подразнення слизової оболонки порожнини рота і глотки – виникають рідко
- може викликати кашель – виникають нечасто
- може призводити до нудоти – виникають рідко
- м'язові судом, міалгія – виникають нечасто
- сухість в роті, подразнення слизової оболонки очей, набряк повік – частота виникнення невідома.

Частота цих реакцій визначається тиким чином: дуже рідко ($\geq 1/10$); часто (від $\geq 1/100$ до $< 1/10$); нечасто (від $\geq 1/1000$ до $< 1/100$); рідко (від $\geq 1/10000$ до $< 1/1000$); дуже рідко ($< 1/10000$) [4].

Висновок: Симбікорт – це комбінований препарат, що активно застосовують при лікуванні бронхоспастичних станів, таких як бронхіальна астма та ХОЗЛ, але його використання повинне бути виважене, враховуючи всі особливості застосування та негативних ефектів цих ліків.

Список використаних джерел:

1. Adcock IM, Mumby S. 2017. Glucocorticoids. [PubMed]
2. І.С. Чекман. 2016. Фармакологія
3. Інструкція до застосування препарату формотеролу [<https://surl.li/zzvgkn>]
4. Інструкція до застосування препарату будесоніду [<https://surl.li/qirezo>]

Жир Юлія Олександрівна, здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні
факультету публічного управління
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

СТРАХУВАННЯ МЕДИЧНИХ РИЗИКІВ ДЛЯ ПОДОЛАННЯ НЕСТАБІЛЬНОСТІ У ФУНКЦІОНУВАННІ МЕДИЧНОЇ УСТАНОВИ

Актуальність. У сучасних умовах медичні установи стикаються з численними ризиками, що призводить до нестабільності їхнього функціонування, в свою чергу це загрожує якості медичної допомоги. Страхування медичних ризиків виступає ефективним інструментом для мінімізації цих загроз, забезпечуючи швидке відшкодування збитків і стабільність бюджетування.

Метою цього дослідження є розробка та обґрунтування механізмів страхування медичних ризиків, спрямованих на подолання нестабільності у функціонуванні медичних установ шляхом аналізу типових загроз, оцінки їхнього впливу та пропозиції оптимальних страхових продуктів.

Ступінь досліджуваності проблеми. Питання страхування медичних ризиків активно вивчається у працях Трегубової І.І., Добродзій О.М., Гайкової О.О. та інших.

Медичні ризики — це ймовірність настання подій, які можуть призвести до шкоди здоров'ю пацієнтів або до фінансових втрат медичної установи, пов'язаних із наданням медичних послуг. Страхування медичних ризиків набуває особливої важливості для закладів охорони здоров'я через високий рівень непередбачуваності та потенційних загроз, притаманних медичній діяльності. Помилки при діагностиці, негативні наслідки терапії або ризики інфікування становлять постійну небезпеку для пацієнтів і працівників медичної сфери. Страхові механізми допомагають мінімізувати фінансовий тягар від подібних інцидентів та гарантують наявність коштів для компенсації збитків. Це забезпечує безперебійне функціонування медичної установи та підтримку належної якості медичного обслуговування.

Крім того, страхування медичних ризиків відіграє ключову роль у захисті професійної репутації лікарів і зміцненні впевненості пацієнтів у надійності закладу. Оформлене страхування професійної відповідальності демонструє серйозний підхід до якості медичних послуг і турботу про безпеку пацієнтів. Це набуває особливого значення в сучасних реаліях, коли пацієнти ставлять високі вимоги та розраховують на дотримання найвищих стандартів медичного обслуговування. Страхування також функціонує як ефективний механізм контролю ризиків, що забезпечує для медичних установ адекватну відповідь на можливі небезпеки. Страхове покриття дозволяє медичним закладам направляти ресурси на превентивні програми, які зменшують ймовірність настання страхових подій, що робить його невід'ємною складовою сучасного менеджменту у сфері охорони здоров'я [1, с.8].

Відомо, що медичні ризики поділяють на: клінічні — пов'язані з діагностикою, лікуванням, хірургічним втручанням; організаційні — зумовлені недоліками в управлінні та організації медичної практики; технічні — пов'язані з використанням

медичного обладнання. Окрім того, ризики ще можуть виникати під час або одразу після лікування, або через деякий час після надання медичних послуг. Виокремлення їх за певною класифікацією дозволяє знизити ймовірність негативних наслідків для пацієнтів, медичного персоналу та самого закладу [2, с.58].

Проблематика, що стосується страхування медичних ризиків в Україні, вимагає всебічного та системного підходу до її розв'язання. Гайкова О.О. у своїй праці запропонувала такі шляхи покращення механізму страхування медичних ризиків:

- зміна пріоритетів покриття, тому що під час воєнного стану може виникнути потреба в розширенні покриття медичного страхування для включення витрат, пов'язаних із травмами або ускладненнями;

- мобілізація медичних ресурсів для забезпечення ефективного лікування поранених чи тих, хто потребує невідкладної медичної допомоги;

- зміни в управлінні ризиками, аби страхові компанії переглядали та адаптовували свої стратегії управління ризиками для врахування специфічних ризиків;

- гнучкі страхові продукти [3, с.36-37].

Трегубова І.І. зазначає про важливість регулювання прав пацієнтів і відповідальності медпрацівників. Науковиця наголошує, що на законодавчому рівні необхідно чітко закріпити поняття «лікарська помилка», визначивши її правові наслідки та механізми компенсації шкоди пацієнтові. Це дозволить уникнути правової невизначеності у випадках спірних ситуацій та забезпечить справедливий баланс між захистом інтересів пацієнтів і медичних працівників [1, с.15].

Отже, страхування медичних ризиків є важливим елементом сталого функціонування медичних установ. Його розвиток сприятиме підвищенню фінансової стійкості системи охорони здоров'я, зниженню навантаження на державний бюджет і забезпеченню соціального захисту населення. Особливої уваги потребує адаптація страхових механізмів до викликів воєнного часу, розробка гнучких страхових продуктів, встановлення захисного механізму через нормативно-правову базу.

Список використаних джерел:

1. Трегубова І.І. Страхування медичних ризиків в діяльності закладу охорони здоров'я. Тернопіль - 2024. 50 с. Режим доступу: <https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/54029/1/Tregybova%20I.I.%20%D0%9C%D0%97%D0%9E%D0%97%D0%B7%D0%BC.pdf>
2. Добродзій О.М. Класифікація ризиків у медичному страхуванні: медичні, соціальні та актуарні аспекти. 2025. с.56-60. Режим доступу: https://journals.kpdi.in.ua/index.php/inclusive_economics/article/view/272
3. Гайкова О.О. Аналіз розвитку ринку медичного страхування в Україні. 2023. с.51. Режим доступу: <https://essuir.sumdu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9ca4d9d1-9e49-48b4-b565-2dde7335cb8b/content>

Пацьо Валерія Валеріївна, здобувач вищої освіти медичного факультету
Ужгородський національний університет, Україна

Науковий керівник: Грига Василь Іванович, доцент кафедри біохімії та
фармакології, доктор філософії
Ужгородський національний університет, Україна

СУЧАСНИЙ ПІДХІД ДО ПРОФІЛАКТИКИ ТРОМБОЕМБОЛІЙ: РОЛЬ НОВИХ ОРАЛЬНИХ АНТИКОАГУЛЯНТІВ

Вступ: Тромбоемболічні ускладнення (ТЕУ) залишаються однією з провідних причин захворюваності та смертності у пацієнтів із серцево-судинною патологією. Тривалий час основним засобом профілактики ТЕУ залишались антагоністи вітаміну К (варфарин), однак вони характеризуються численними фармакокінетичними взаємодіями, необхідністю частого лабораторного моніторингу та вузьким терапевтичним вікном. У зв'язку з цим актуальним є впровадження нових оральних антикоагулянтів (NOAK/DOAC) — дабігатрану, ривароксабану, апіксабану, едоксабану, які діють безпосередньо на певні фактори згортання крові (тромбін або фактор Ха) і мають більш передбачуваний фармакологічний профіль.

Матеріали та методи: використано огляд літератури сучасних наукових джерел, присвячених застосуванню нових оральних антикоагулянтів (NOAK) у профілактиці тромбоемболічних ускладнень. Проаналізовано публікації у вітчизняних і міжнародних медичних журналах, клінічні настанови Європейського товариства кардіологів (ESC), Американського коледжу кардіологів (ACC), Американської асоціації серця (AHA), а також матеріали баз даних PubMed, Medline і Cochrane Library за період 2015–2025 років. Особливу увагу приділено результатам багатоцентрових рандомізованих клінічних досліджень — RE-LY, ROCKET-AF, ARISTOTLE та ENGAGE AF-TIMI 48, які стали основою для формування сучасних рекомендацій щодо застосування NOAK. У роботі використано методи систематизації та порівняльного аналізу клінічних даних, контент-аналіз літературних джерел і статистичне узагальнення отриманої інформації. Також проведено оцінку фармакокінетичних та фармакодинамічних властивостей основних представників групи NOAK — дабігатрану етексилату, ривароксабану, апіксабану та едоксабану. Порівнювались їх біодоступність, період напіввиведення, шляхи елімінації, ризики розвитку кровотеч, взаємодії з іншими препаратами, а також особливості дозування у пацієнтів різного віку, з нирковою недостатністю чи супутньою патологією. Отримані результати аналізу дозволили сформулювати узагальнену характеристику ефективності та безпечності нових оральних антикоагулянтів, визначити переваги порівняно з традиційною антикоагулянтною терапією антагоністами вітаміну К, а також оцінити перспективи їх подальшого застосування у клінічній практиці.

Результати: Аналіз даних клінічних досліджень свідчить, що нові оральні антикоагулянти демонструють високу ефективність у профілактиці інсультів та системних емболій у пацієнтів із фібриляцією передсердь, не поступаючись

антагоністам вітаміну К, а за показниками безпеки навіть перевершуючи їх. У дослідженні RE-LY (2009) дабігатран у дозі 150 мг двічі на добу знижував ризик інсульту та системних емболій на 34 % порівняно з варфарином, а частоту внутрішньочерепних кровотеч — на 59 %. У дослідженні ARISTOTLE (2011) апіксабан показав зниження частоти інсультів на 21 % і загальної смертності на 11 %, а у ROCKET AF (2011) ривароксабан продемонстрував не меншу ефективність при значно нижчому ризику фатальних кровотеч. Едоксабан у дослідженні ENGAGE AF-TIMI 48 (2013) знижував частоту великих кровотеч на 20 % при збереженні антикоагулянтного ефекту. У пацієнтів після ортопедичних операцій на кульшових і колінних суглобах NOAK значно знижували ризик венозних тромбозів і легеневої емболії. Ривароксабан у дозі 10 мг на добу зменшував частоту тромбоемболічних подій на 50 % у порівнянні з еноксапарином, а апіксабан забезпечував надійний профілактичний ефект без підвищення ризику великих кровотеч. Щодо безпеки, застосування NOAK супроводжується значно нижчою частотою внутрішньочерепних крововиливів (на 40–60 % нижче, ніж при терапії варфарином), меншою варіабельністю ефекту та кращою переносимістю. Завдяки відсутності необхідності регулярного контролю МНВ зменшується навантаження на медичну систему та підвищується комфорт пацієнтів. Економічні аналізи, проведені у Великій Британії, Канаді та країнах ЄС, показують, що попри вищу вартість препаратів, загальні витрати на лікування із застосуванням NOAK менші завдяки скороченню кількості госпіталізацій, ускладнень і повторних тромбоемболій. Поява специфічних антидотів, таких як ідаруцизумаб для дабігатрану та андаксанет альфа для інгібіторів фактора Ха, значно підвищила безпечність терапії, дозволивши швидко нейтралізувати антикоагулянтний ефект у випадках масивних кровотеч або перед хірургічними втручаннями. Сучасні тенденції свідчать про розширення показань до застосування NOAK: вони використовуються не лише при фібриляції передсердь, а й у лікуванні венозної тромбоемболії, легеневої емболії, гострого коронарного синдрому та в онкологічних пацієнтів. Особливо цінним є зручний режим дозування (1 раз на добу для ривароксабану та едоксабану), що підвищує прихильність до терапії.

Висновки: Нові оральні антикоагулянти (NOAK) стали важливим етапом розвитку антикоагулянтної терапії, забезпечивши ефективну профілактику тромбоемболічних ускладнень при значно кращому профілі безпечності, ніж традиційні антагоністи вітаміну К. Пряме інгібування тромбіну або фактора Ха забезпечує стабільний та прогнозований антикоагулянтний ефект без необхідності регулярного моніторингу МНВ. Використання NOAK супроводжується нижчим ризиком кровотеч, більшою прихильністю пацієнтів до лікування та доведеною фармакоекономічною доцільністю. Подальші дослідження мають бути спрямовані на розширення показань, тривалу оцінку безпеки та оптимізацію використання антидотів у клінічній практиці.

СЕКЦІЯ 25.

ФАРМАЦІЯ ТА ФАРМАКОТЕРАПІЯ

Dzyubenko Viktoria Viktorivna, student of the Faculty of Chemical and Biopharmaceutical Technologies
Kyiv National University of Technologies and Design, Ukraine

Scientific supervisor: Denisenko Vitalina Mykolayivna, senior Lecturer, Department of Philology and Translation Technologies
Kyiv National University of Technologies and Design, Ukraine

RESEARCH ON THE EFFECT OF FOOD PRODUCTS ON THE PHARMACOKINETICS OF DRUGS

When taken with food or on an empty stomach, the time it takes to pass through the gastrointestinal tract may vary, making it difficult to predict oral absorption. Therefore, it is necessary to evaluate the effect of food on the pharmacokinetics of compounds of different classes of the biopharmaceutical classification system (BCS). Food intake leads to physiological changes, including fluctuations in gastric and intestinal pH, delayed gastric emptying, increased bile secretion, and increased blood flow in the abdominal and hepatic regions. Despite its significant impact on drug absorption and dissolution, the effect of food has not been fully studied and is often ignored.

The purpose of this study is to analyze the literature to examine the effect of food, particularly dairy products, on the bioavailability of drugs using the example of ciprofloxacin, as well as to summarize current approaches to predicting drug interactions using physiologically based pharmacokinetic (PBPK) models and regulatory recommendations from the FDA and EMA.

Currently, complex physiologically based pharmacokinetic models (PBPK) are used for mechanistic prediction of drug effects, such as drug interactions and the influence of food.

PBPK models aim to mimic human anatomy and physiology through a series of interconnected compartments representing physiological organs or tissues connected by systemic blood flow. These mathematical models mechanistically predict the pharmacokinetics of a drug (absorption, distribution, metabolism, and excretion) after administration. Different conditions can be modeled by manipulating the input parameters. Plasma concentration–time curves can be generated, and relevant pharmacokinetic parameters, such as the rate of absorption and elimination, can be estimated. These results help medicinal chemists optimize drug dosages and provide recommendations for dosing regimens for early and later phases of clinical trials [1].

Since the degree of food influence on bioavailability when taken orally depends largely on the type and composition of food, as well as on the dietary protocol during the study, the US Food and Drug Administration (FDA) issued recommendations in 2002 for conducting bioavailability and bioequivalence studies after food intake (FDA, 2002). This has led to a higher level of standardization in clinical trials, allowing for a better understanding of the observed effects. In recent years, the European Medicines Agency (EMA) has largely adapted its relevant recommendations to those of the FDA. Current FDA and EMA recommendations require the use of a high-calorie (800–1000 kcal) and

high-fat (500–600 kcal of total calories from fat) test meal to study the effect of food on the bioavailability of a drug when taken orally (EMA, 2012; FDA, 2002). This food is designed to elicit the maximum physiological response and thus represents a worst-case scenario [2].

As stated in the instructions, the study drug is administered 30 minutes after the start of a meal, with 240 ml of water. The final assessment of the effect of food is based on 90% confidence intervals of the AUC and C_{max} ratios obtained after administration of the drug on an empty stomach and after a meal. Depending on the AUC coefficient determined after administration of the drug on an empty stomach and after a meal, a distinction is made between positive (increased bioavailability when taken orally) and negative (decreased bioavailability when taken orally) effects of food (FDA, 2002) [2].

The effect of dairy products on the absorption of ciprofloxacin was considered as an example of the effect of food on the bioavailability of drugs.

The effect of milk and yogurt on the bioavailability of ciprofloxacin was studied in seven healthy volunteers in a randomized crossover study. After an overnight fast, participants were given 500 mg of ciprofloxacin with 300 ml of water, milk, or yogurt. The concentration of ciprofloxacin in plasma was significantly lower ($p < 0.05$) during the milk and yogurt phases from 1/2 to 10 hours; after 1/2 hour, the concentration decreased by 70% when milk was consumed and by 92% when yogurt was consumed. Milk reduced the peak plasma concentration by 36% ($p < 0.05$) and yogurt by 47% ($p < 0.05$). The degree of bioavailability, measured as the total area under the plasma concentration curve over time and 24-hour urinary excretion of ciprofloxacin, decreased by 30–36% when milk and yogurt were consumed ($p < 0.05$) [3].

In conclusion, it can be said that the absorption of ciprofloxacin may be reduced when consumed with milk or yogurt, and therefore, in order to avoid therapeutic ineffectiveness in infections where the pathogen is only moderately sensitive, it is not recommended to consume large amounts of dairy products in liquid form together with ciprofloxacin.

Conclusion: Physiologically based pharmacokinetic (PBPK) models are an effective tool for mechanistic prediction of the effects of food-drug interactions on drug pharmacokinetics. The implementation of standardized approaches to assessing bioavailability after food intake, proposed by the FDA and adapted by the EMA, has led to increased reproducibility and comparability of clinical trial results. The example of the effect of milk and yogurt on the absorption of ciprofloxacin demonstrates that dietary factors can significantly reduce the effectiveness of therapy and should be taken into account when developing dosing recommendations. Thus, the combination of mathematical modeling, regulatory standards, and experimental data provides more accurate predictions of drug interactions and contributes to the safety and effectiveness of pharmacotherapy.

References:

1. Cheng, L., & Wong, H. (2020). Food effects on oral drug absorption: Application of physiologically-based pharmacokinetic modeling as a predictive tool. *Pharmaceutics*, 12(7), 672. <https://doi.org/10.3390/pharmaceutics12070672>
2. Koziolk, M. (2019). The mechanisms of pharmacokinetic food–drug interactions: A perspective from the UNGAP working group. *European Journal of Pharmaceutical Sciences*, 134, 73–84. <https://doi.org/10.1016/j.ejps.2019.04.003>
3. Neuvonen, P. J., Kivistö, K. T., & Lehto, P. (1991). Interference of dairy products with the absorption of ciprofloxacin. *Clinical Pharmacology & Therapeutics*, 50(5), 498–502. <https://doi.org/10.1038/clpt.1991.174>

Коціпак Оксана Василівна, здобувач вищої освіти медичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Україна

Науковий керівник: Грига Василь Іванович, доктор філософії, доцент кафедри
біохімії та фармакології
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Україна

ФАРМАКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЛІКУВАННЯ ОЖИРІННЯ: СУЧАСНІ ПРЕПАРАТИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Ожиріння є пандемією XXI століття та ключовим фактором ризику розвитку численних коморбідних станів: цукрового діабету 2 типу, серцево-судинних захворювань, деяких видів раку та остеоартриту [1]. Незважаючи на те, що базовим лікуванням залишається зміна способу життя (дієта та фізичні навантаження), частота успіху виключно цих заходів у довгостроковій перспективі залишається низькою через складну патофізіологію енергетичного гомеостазу та гормональні зміни, що сприяють відновленню втраченої ваги [2]. Фармакотерапія, яка впливає на регуляцію апетиту та обміну речовин, є критично важливим компонентом комплексного лікування, що дозволяє досягти клінічно значущої та стійкої втрати ваги. Тому вивчення сучасних препаратів та перспективних напрямків їх розробки є надзвичайно актуальним для майбутньої клінічної практики [3].

Ожиріння – це хронічне рецидивуюче захворювання, пов'язане з надлишковим накопиченням жирової тканини. Сучасна фармакологія прагне створити препарати, які б не лише сприяли зниженню ваги, але й мали сприятливий вплив на кардіометаболічні ризики. Лікування орієнтоване на вплив на центральні (регуляція апетиту та насичення у гіпоталамусі) та периферичні (абсорбція жирів, метаболізм глюкози та інсулінорезистентність) механізми [4]. Значний прогрес досягнуто завдяки препаратам, що імітують дію природних інкретинів.

Метою даної наукової роботи є аналіз фармакологічних механізмів дії сучасних препаратів для лікування ожиріння та оцінка клінічного потенціалу нових класів лікарських засобів, що знаходяться на стадії розробки.

Був проведений оглядовий аналіз наукових публікацій та даних клінічних випробувань (Фаза III) за останні 10 років, доступних у медичних базах даних (PubMed, Cochrane Library). Основна увага була приділена препаратам, схваленим FDA (Управління з контролю за продуктами і ліками США) та ЕМА (Європейське агентство з лікарських засобів) для довгострокового лікування ожиріння.

Фармакотерапія ожиріння включає кілька основних груп препаратів, що впливають на різні ланки патогенезу:

1. Сучасні класи препаратів

1) Препарати, що впливають на центральну нервову систему (ЦНС)

А) Ліраглутид та Семаглутид (Агоністи рецепторів глюкагоноподібного пептиду-1, GLP-1 RA) – це клас препаратів, що спочатку використовувався для лікування цукрового діабету 2 типу, але виявив потужний вплив на вагу [5]. Вони стимулюють рецептори GLP-1 у гіпоталамусі, що призводить до зниження апетиту та посилення відчуття насичення. А також уповільнюють спорожнення шлунка [6].

Ці препарати забезпечують стійку втрату ваги (до 15-20% від початкової маси) та значне покращення глікемічного контролю.

Б) Фентермін/Топірамат (Комбінований препарат). Фентермін є симпатоміметичним аміном, що пригнічує апетит. Топірамат (антиконвульсант) має додатковий механізм впливу на нейротрансмітери, що знижують апетит [4]. Використовується для довгострокового лікування, демонструючи помірну ефективність.

В) Налтрексон/Бупропіон (Комбінований препарат). Впливає на мезолімбічну систему винагороди ("центр задоволення") у мозку. Налтрексон (антагоніст опіїдних рецепторів) та Бупропіон (інгібітор зворотного захоплення дофаміну/норадреналіну) синергічно зменшують тягу до їжі [4].

2) Препарати, що впливають на периферичні механізми

Орлістат (Інгібітор ліпаз) - блокує шлунково-кишкові ліпази, що призводить до зниження абсорбції жирів з кишечника (до 30%) та їх виведення з калом [3]. Демонструє меншу ефективність порівняно з ЦНС-активними препаратами, часто обмежується побічними ефектами з боку ШКТ.

2. Подвійні та потрійні агоністи

Таблиця 1

Препарат	Клас	Ефективність	Перспектива
Тірзепатид	Подвійний агоніст GIP та GLP-1 рецепторів (GIP/GLP-1 RA) [7]	До 22.5% від початкової ваги (за результатами клінічних досліджень) [7]	Високий потенціал стати "золотим стандартом" через безпрецедентну ефективність
Ретатрутид	Потрійний агоніст GIP, GLP-1 та Глюкагонових рецепторів (GIP/GLP-1/GCG RA)	Очікується ще вища ефективність, що наближається до хірургічних методів	"Наступне покоління" препаратів, що поєднують синергічні ефекти

Подвійні та потрійні агоністи мають переваги, оскільки вони відтворюють складний фізіологічний механізм регуляції, за якого глюкагоноподібний пептид-1 (GLP-1), глюкозозалежний інсулінотропний поліпептид (GIP) та Глюкагон (GCG) діють синергічно [8]. Наприклад, додавання ефекту GIP може посилювати інсулінотропну дію та потенційно зменшувати побічні ефекти, тоді як вплив GCG може посилювати витрату енергії.

Фармакологічне лікування ожиріння перейшло від препаратів, що мають лише помірний вплив, до високоефективних біологічних молекул, зокрема, агоністів рецепторів інкретинів. Препарати, що впливають на центральні механізми регуляції апетиту, зокрема, подвійні та потрійні агоністи рецепторів кишкових гормонів (GIP/GLP-1/GCG RA), демонструють клінічно значущу втрату ваги, яка може наблизитися до результатів бариатричної хірургії. Це відкриває нову еру у лікуванні ожиріння як хронічного метаболічного захворювання, що вимагає тривалої та ефективної фармакологічної підтримки.

Список використаних джерел:

1. World Health Organization. Obesity and overweight. (Офіційний сайт).

2. Ryan D. H., Kahan S. Guideline Recommendations for the Pharmacological Management of Obesity // The Medical Clinics of North America. – 2018. – Vol. 102, N 1. – P. 49-65.
3. Apovian C. M., Aronne L. J. A. P. L., Pharmacological management of obesity, The Lancet. – 2021. – Vol. 397, N 10271. – P. 408-422.
4. Wilding J. P. H. New drugs for the treatment of obesity // British Journal of Clinical Pharmacology. – 2020. – Vol. 86, N 8. – P. 1546-1555.
5. Wadden T. A., et al. Semaglutide after intensive lifestyle intervention in adults with overweight or obesity: the STEP 3 trial // JAMA. – 2021. – Vol. 325, N 14. – P. 1414-1423.
6. Meier J. J., GLP-1 receptor agonists for the treatment of type 2 diabetes mellitus and obesity, International Journal of Molecular Sciences. – 2021. – Vol. 22, N 14. – 7751.
7. Jastreboff A. M., et al. Tirzepatide Once Weekly for the Treatment of Obesity // New England Journal of Medicine. – 2022. – Vol. 387, N 3. – P. 205-216.
8. Coskun T., et al. Tirzepatide, a GIP and GLP-1 receptor co-agonist, is an investigational drug for the treatment of type 2 diabetes and obesity // Endocrinology and Metabolism Clinics of North America. – 2022. – Vol. 51, N 3. – P. 555-573.

СЕКЦІЯ 26.

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА, СПОРТ ТА ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ

Роман Мельник, здобувач вищої освіти факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності

Національний університет «Одеська Юридична академія», Україна

Науковий керівник: Антіпова Жанна Ігорівна, старший викладач кафедри
військової та фізичної підготовки

Національний університет «Одеська Юридична академія», Україна

ВПЛИВ РІЗНИХ ЗАСОБІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ НА ФОРМУВАННЯ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ МОТИВАЦІЇ ДО ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

Фізичне виховання є важливим аспектом підготовки здобувачів вищої освіти до дорослого життя. Воно сприяє розвитку звички до здорового способу життя, а також допомагає формувати такі професійні якості, як лідерство, самоконтроль, здатність долати стрес і витривалість.

Фізичне виховання у вищих навчальних закладах являє собою важливий елемент освітнього процесу, що сприяє всебічному розвитку особистості, зміцненню морально-вольових якостей, покращує працездатність та запобігає профілактиці захворювань [1,с.55]. Різноманітні засоби фізичного виховання допомагають формувати мотивацію до ведення здорового способу життя. При цьому:

1) Засоби фізичного виховання є дієвим інструментом у формуванні ціннісного ставлення до здорового способу життя.

2) Різноманітні форми рухової активності, такі як ігрові заходи, фітнес-програми чи туризм, сприяють зростанню мотивації студентів до регулярних занять [2].

3) Високий рівень мотивації переважно залежить від внутрішніх стимулів студентів, таких як прагнення до здоров'я, доброї фізичної форми чи самореалізації, а не лише від зовнішніх факторів, таких як оцінки чи обов'язок [3].

4) Інтенсивність рухової активності студентів безпосередньо впливає на вироблення у них навичок здорового способу життя.

5) Мотивація до фізичних занять за час навчання у вищому закладі змінюється: зниження інтересу від молодших курсів до старших може свідчити про ризик втрати зацікавленості у веденні здорового способу життя [4].

6) Використання сучасних інноваційних підходів, таких як

- гейміфікація - застосування ігрових елементів та механік у неігровій сфері,
- інтерактивні вправи,
- самостійна рухова активність, має великий потенціал для підвищення

зацікавленості студентів у здоровому способі життя.

7) Формування міцної мотивації до здорового способу життя потребує комплексного підходу, що охоплює теоретичну підготовку, регулярні практичні заняття, підтримку з боку викладачів і створення сприятливих умов навчання.

8) Цифровізація фізичного виховання ставить перед собою низку викликів, зокрема необхідність якісного контенту, фінансових ресурсів і перепідготовки викладачів. Однак перспективи розвитку полягають у стратегічному застосуванні цифрових технологій, що сприятиме вдосконаленню освітнього процесу та посиленню конкурентоспроможності студентів.

Висновки: Для досягнення бажаних результатів у фізичному вихованні необхідно дотримуватися комплексного підходу, який гармонійно поєднує теоретичну підготовку з практичними заняттями. Ключову роль у цьому процесі відіграє підтримка викладачів та створення комфортного й мотивуючого освітнього середовища. Незважаючи на певні виклики, цифрові технології відкривають нові перспективи для посилення мотивації студентів і підвищення ефективності навчального процесу. Така інтеграція є критично важливою для формування конкурентоспроможних, здорових професіоналів, готових активно сприяти прогресу сучасного суспільства.

Список використаних джерел:

1. Данько В., Кравченко Т. Formation of university students' healthy lifestyle by means of physical education. *Theory and Practice of Physical Culture and Sports*. 2023. Vol. 2, No. 1. С. 55–61. URL: <https://tpcs.com.ua/journals/vol-2-no-1-2023/formation-of-university-students-healthy-lifestyle-by-means-of-physical-education>
2. Школа О. Fitness exercises as a means of motivation for physical culture classes. *Repository of Poltava State Medical University*. 2022. URL: https://repository.pdmu.edu.ua/bitstream/123456789/18769/3/Fitness_exercises_as_a_means_of_motivation.pdf
3. Особливості внутрішньої мотивації сучасних студентів до занять фізичними вправами. *Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series: Pedagogy and Psychology*. 2021. Т. 7, № 2. URL: <https://pp-msu.com.ua/uk/article/read/osoblivosti-vnutrishnoyi-motivatsiyi-suchasnikh-studentiv-do-zanyat-fizichnimi-vpravami>
4. Грибан Г. П. Motor activity as the basis of a healthy lifestyle of student youth in the process of physical education. *World Literature Studies*. 2020. Vol. 73, No. 6. С. 1199–1206. URL: https://ir.polissiauniver.edu.ua/bitstream/123456789/11077/1/WL_2020_73_6_1199-1206.pdf

Олена Коваль, здобувач вищої освіти факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності

Національний університет «Одеська Юридична академія», Україна

Науковий керівник: Антіпова Жанна Ігорівна, старший викладач кафедри
військової та фізичної підготовки

Національний університет «Одеська юридична академія», Україна

ЗАСОБИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ, ЯКІ СПРИЯЮТЬ ФОРМУВАННЮ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті розглядається проблема раціонального застосування різних способів фізичного захоплення, які сприяють формуванню мотивації до здорового способу життя у здобувачів вищої освіти на ФААД Національного університету "Одеська юридична академія".

На сучасному етапі реформування вищої освіти в Україні актуальною залишається проблема формування здорового способу життя серед здобувачів вищої освіти. Цей життєвий період є вирішальним для становлення особистості, професійної самореалізації, соціалізації та інтенсивного інтелектуального розвитку. Саме в цей час закладаються основи професійних знань та навичок, формується ставлення до власного здоров'я, фізичної активності та загального способу життя. Важливим завданням у цьому контексті є забезпечення умов для фізичного, психологічного та соціального благополуччя студентів шляхом впровадження ефективних засобів фізичного виховання.

Фізичне виховання у закладах вищої освіти є невід'ємною складовою освітнього процесу, яка сприяє гармонійному розвитку особистості, формуванню морально-вольових якостей, підвищенню працездатності та запобіганню захворюванням. Науковці, серед яких О. Мазурчук, О. Митчик, І. Кліш, О. Панасюк, М. Цимбал та О. Якименко, зазначають, що фізичне виховання не лише обов'язковий елемент навчальної програми, але й важливий соціально-педагогічний інструмент для створення ціннісного ставлення до здоров'я. Регулярна фізична активність позитивно впливає на когнітивні функції, емоційний стан, підвищує мотивацію до навчання і сприяє формуванню корисних поведінкових звичок, які зберігаються протягом усього життя.

Основні засоби фізичного виховання, які сприяють формуванню здорового способу життя у студентів, включають фізичні вправи, оздоровчі тренування, спортивно-масові заходи, самостійні заняття фізичною культурою, туризм, рекреаційну діяльність, ігрові види спорту, гімнастику, фітнес-програми, а також сучасні інноваційні форми рухової активності. Їх застосування має комплексний вплив, оскільки вони не лише покращують рівень фізичної підготовленості й стимулюють мотивацію до регулярних занять, але й сприяють психологічному розвантаженню та розвитку ефективної міжособистісної взаємодії.

У багатьох університетах України нині активно впроваджуються інноваційні форми занять, які включають фітнес, пілатес, стретчинг, йогу, зумбу, кросфіт та елементи бойових мистецтв [1, с. 304]. Такі види фізичної активності спрямовані на

покращення фізичних показників, розвиток гармонії особистості, емоційного балансу та внутрішньої мотивації. Як підтверджують дослідження О. Мазурчука, використання сучасних фітнес-технологій підвищує зацікавленість студентів у фізичному вихованні, адже надає можливість обирати заняття відповідно до власних інтересів, формуючи потребу у регулярних тренуваннях.

Ефективність фізичного виховання у закладах вищої освіти багато в чому залежить від педагогічно організованих умов занять. Однією з таких умов є особистісно орієнтований підхід, який передбачає врахування фізичних можливостей, рівня підготовленості, мотивації та індивідуальних потреб кожного студента. Такий підхід сприяє індивідуалізації навчального процесу, підвищує задоволення від занять і зменшує ризик перенавантаження. Як зазначають О. Митчик, І. Кліш та О. Панасюк, врахування особливостей кожного студента дає змогу формувати позитивне ставлення до фізичного виховання та робити його невід'ємною частиною особистісного розвитку [2, с. 153].

Важливу роль у формуванні здорового способу життя відіграють спортивно-масові заходи, що організовуються у закладах вищої освіти. До них належать спартакіади, універсіади, дні здоров'я, туристичні походи та змагання з популярних видів спорту. Ці заходи сприяють створенню атмосфери командної взаємодії, стимулюють дух суперництва, підвищують мотивацію до фізичної активності та зміцнюють студентські колективи. Як свідчать дослідження М. Цимбал і О. Якименко, участь студентів у спортивних змаганнях справляє позитивний вплив на розвиток їхніх лідерських якостей, комунікативних навичок та соціальної активності [3, с. 76].

Самостійне заняття фізичними вправами дає студентам можливість обирати власний режим та види активності. Така фізкультурна діяльність сприяє формуванню відповідальності за стан свого здоров'я, покращує навички самоконтролю та допомагає ефективно організовувати вільний час. Самостійність у тренуваннях свідчить про наявність мотивації до здорового способу життя. Завдання викладача полягає у тому, щоб навчити студентів грамотно підбирати фізичне навантаження, контролювати своє самопочуття та отримувати задоволення від фізичної активності. Варто звернути увагу на використання оздоровчо-рекреаційних форм активності, таких як скандинавська ходьба, плавання, лікувальна гімнастика, велосипедні прогулянки та спортивний туризм. Ці види занять мають помірне навантаження, доступне для багатьох студентів, включно з тими, хто має медичні обмеження. Згідно з дослідженнями О. Сидоренка, рекреаційні форми фізичної активності володіють високим психоемоційним потенціалом. Вони сприяють зняттю напруги, підвищують працездатність, нормалізують якість сну та покращують емоційний стан студентів [4, с. 162].

Серед засобів фізичного виховання важливе місце займають ігрові форми занять, які поєднують елементи спорту, змагання та відпочинку. Командні ігри, такі як футбол, волейбол, баскетбол чи бадмінтон, формують почуття колективізму, взаємопідтримки, здатність приймати рішення в нестандартних ситуаціях, а також розвивають витривалість і координацію. Такі види діяльності значно сприяють соціалізації студентів і створюють позитивний емоційний клімат у навчальному процесі.

Формування здорового способу життя серед здобувачів вищої освіти включає просвітницьку роботу, спрямовану на підвищення обізнаності щодо здоров'я,

гігієни, раціонального харчування, дотримання режиму дня та запобігання шкідливим звичкам. Навчання свідомого ставлення до власного здоров'я як найвищої цінності є одним із ключових завдань сучасного фізичного виховання. Поєднання теоретичних знань із практичними навичками допомагає студентам усвідомити важливість здорового способу життя та ефективно застосовувати ці знання в повсякденному житті та майбутній професійній діяльності.

Ефективність фізичного виховання значною мірою залежить від стану матеріально-технічної бази: наявності спортивних споруд, тренажерних залів, інвентарю й рівня професійності викладачів. Майстерність викладача фізичного виховання, його педагогічна компетентність та здатність мотивувати студентів до активного способу життя є ключовими факторами успіху. Викладач виступає прикладом для наслідування, організатором спортивного життя університету та наставником у межах навчальної й позанавчальної діяльності студентів.

Отже, засоби фізичного виховання, які сприяють формуванню здорового способу життя студентів, мають значний потенціал у зміцненні здоров'я. Вони не лише укріплюють фізичне здоров'я, а й розвивають духовну стійкість, відповідальність, цілеспрямованість і внутрішню культуру здоров'я. Здоров'я молоді є важливим чинником розвитку держави, а фізичне виховання — фундаментом, на якому будується фізичне, психічне й моральне благополуччя майбутнього покоління фахівців.

Список використаних джерел:

1. Аніпова Ж.І. Мотивація студентської молоді до рухової активності – завдання фізичного виховання в період навчання у юридичних закладах вищої освіти /*Здобутки та досягнення прикладних та фундаментальних наук XXI століття*: Україна, Черкаси, МЦНД., 29 липня 2022р., С. 304-307. <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/download/191>
2. Митчик О. П., Кліш І. С., Панасюк О. О. Фізична культура в здоровому способі життя студента. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: збірник наукових праць*, 2015. № 3 (31). С. 153-156. URL: <https://sport.vnu.edu.ua/index.php/sport/article/view/150>
3. Цимбал М. М., Якименко О. С. Фізичне виховання як засіб формування здорового способу життя студентів. *Сучасні досягнення фізичного виховання: матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю, присвячена Дню працівників освіти (19 жовтня 2021 року, Харків). Харків, 2021. С. 76-78. URL: <https://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/29736>*
4. Сидоренко О. Р. Фізичне виховання як чинник формування здоров'язбережувальних цінностей у студентів ВНЗ гуманітарних факультетів. *Актуальні проблеми фізичного виховання різних верств населення*, 2024. С. 160-166. URL: <https://journals.urau/hdafk-tmfv/article/view/71797>

Фолкуян Діана Дмитрівна, бакалаврант 1 курсу спеціальності “Психологія”
Національний університет “Одеська юридична академія”, Україна

Науковий керівник: Барсукова Тетяна Олександрівна, старший викладач
кафедри воєнної та фізичної підготовки
Національний університет “Одеська юридична академія”, Україна

МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТИ

Сучасний етап розвитку освіти характеризується активною цифровізацією всіх сфер суспільного життя, зокрема й системи фізичного виховання. Традиційна модель організації фізкультурно-оздоровчої діяльності молоді, яка базувалася на безпосередньому відвідуванні занять, поступово трансформується під впливом нових технологічних можливостей. Використання онлайн-форматів, мобільних фітнес-додатків, гаджетів для моніторингу активності та дистанційних освітніх платформ створює умови для індивідуалізації навчання, підвищення мотивації та формування культури здорового способу життя в цифровому середовищі.

Модернізація системи фізичного виховання в умовах цифровізації передбачає інтеграцію інформаційно-комунікаційних технологій у процеси планування, контролю та оцінювання фізичної активності студентів. Під час пандемії COVID-19 було започатковано нові форми навчання, які сьогодні активно розвиваються – зокрема, онлайн-заняття з фізичної культури, інтерактивні відеоуроки, дистанційні марафони здоров'я та використання фітнес-додатків (MyFitnessPal, Strava, Nike Training Club тощо) [1].

Такі технології дають можливість викладачам відстежувати динаміку фізичної підготовленості студентів, а молоді – самостійно контролювати свої результати, порівнювати досягнення з іншими та формувати індивідуальні траєкторії розвитку. Використання гаджетів (фітнес-браслетів, розумних годинників) сприяє формуванню звички до щоденної активності та усвідомленого ставлення до власного здоров'я [2].

Одним із ключових аспектів модернізації є переорієнтація з примусової участі у заняттях на мотиваційно-ціннісний підхід. Молодь стає більш зацікавленою у власних досягненнях, якщо навчальний процес поєднується з елементами гейміфікації – системою балів, рейтингів, віртуальних змагань. Такий підхід відповідає психологічним особливостям покоління Z, яке сприймає інформацію переважно через інтерактивний, візуальний і цифровий формат [3].

Висновки: Водночас цифровізація фізичного виховання потребує педагогічного супроводу та наукового обґрунтування. Надмірна орієнтація на онлайн-режим може знизити рівень реальної фізичної активності, тому важливо поєднувати дистанційні форми з практичними заняттями, спортивними подіями та командними змаганнями. Оптимальна модель сучасної фізичної освіти – це гібридна система, яка поєднує цифрові інструменти з живою міжособистісною взаємодією.

Модернізація фізичного виховання молоді в умовах цифровізації освіти є необхідною складовою сучасного освітнього процесу. Вона сприяє підвищенню

мотивації студентів, розвитку саморегуляції, формуванню цифрової культури здоров'я та створенню умов для індивідуалізації навчання. У майбутньому цифрові технології не замінять традиційні форми занять, але доповнять їх, роблячи систему фізичного виховання більш гнучкою, доступною та ефективною.

Список використаних джерел:

1. Смирнов В. А. Сучасні технології в спорті: потенціал і напрямки використання // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. – 2020. – 45 с.
2. Кужель М. М. Використання інформаційних технологій у фізичному вихованні студентів [Електронний ресурс] // Vspu.net. – 2022. – Режим доступу: <https://vspu.net>
3. Качан О. А. Упровадження інноваційних технологій у фізкультурно-оздоровчу та спортивну діяльність закладів освіти : навч.-метод. посіб. – Слов'янськ : Витоки, 2017. – 138 с.

Попчук Марія Олександрівна, здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту цивільного захисту

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, Україна

Науковий керівник: Бушуєв Олександр Анатолійович, старший викладач кафедри рятувальної підготовки та фізичного виховання

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, Україна

ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА ЯК ОСНОВА ЯКІСНОГО ПРОВЕДЕННЯ АВАРІЙНО-РЯТУВАЛЬНИХ РОБІТ

Професійна діяльність особового складу Державної служби України з надзвичайних ситуацій пов'язана з фізичними та психологічними навантаженнями, які зустрічаються під час реагування на небезпечні події. Війна, яка триває на території нашої держави, стала однією з основних причин збільшення кількості подій, на які реагують рятувальники. Надзвичайні ситуації, в свою чергу часто супроводжуються високим рівнем стресу, необхідністю швидкої реакції та виконання фізично складних завдань.

Загартовування надзвичайників здійснюється шляхом проведення службової підготовки. Службова підготовка - система заходів, спрямованих на набуття, оновлення, закріплення професійних теоретичних і практичних знань, умінь та навичок особовим складом з метою успішного та ефективного виконання завдань за призначенням з урахуванням специфіки і профілю службової діяльності та є обов'язковою для особового складу органів та підрозділів цивільного захисту.[1]

Основними завданнями службової підготовки є:

- підвищення рівня знань, умінь, навичок та професійних якостей особового складу з метою забезпечення його здатності до виконання завдань;
- підвищення рівня компетентності особового складу органів та підрозділів цивільного захисту під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;
- вивчення нормативно-правових актів та інших документів, необхідних для виконання завдань за призначенням та які регламентують діяльність органів та підрозділів цивільного захисту.[1]

З метою підтримання хорошої фізичної форми, а також для готовності виконувати дії за призначенням до службової підготовки входить спеціальна фізична та загальна фізична підготовки.

На проведення занять із загальної фізичної підготовки рядового та молодшого начальницького складу рекомендується певна кількість годин упродовж начального року.

Спеціальна фізична підготовка - передбачає виконання спеціальних вправ залежно від виконання професійно-службових завдань та професійного спрямування підрозділу (відпрацювання рухомих дій, розвиток загальної силової та швидкісної витривалості в підлеглих).

В сьогоденнішніх реаліях рятувальники все частіше проводять аварійно-рятувальні роботи, пов'язані з пошуком потерпілих під завалами, гасіння пожеж, спричинених ракетними обстрілами, а також до цього переліку можна віднести гасіння сухої трави та чагарників, які стали дуже поширеними на території нашої держави.

Отже, важливим аспектом ефективної роботи рятувальників є їхня фізична підготовка, яка на пряму впливає на оперативність, безпеку та здатність ефективно виконувати завдання в складних умовах.

Список використаних джерел:

1. Наказ МВС від 15 червня 2017 року № 511 «Порядок організації службової підготовки осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту» [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0835-17#Text>

Кравчук Сергій Сергійович, студент факультету судового та міжнародного права
1 курс 2 потік 6 група

Національний університет «Одеська юридична академія», Україна

Науковий керівник: Фісун Олександр Вікторович

Національний університет «Одеська юридична академія», Україна

ФУТЗАЛ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНЕ ТА СПОРТИВНЕ ЯВИЩЕ СУЧАСНОСТІ

Футзал є одним із найдинамічніших і найпопулярніших видів спорту сучасності, який поєднує елементи класичного футболу, гімнастики, легкої атлетики та командної стратегії. Його розвиток став відображенням тенденцій урбанізації, інновацій у тренувальному процесі та соціокультурних змін у світовій спортивній спільноті. Футзал сформувався як гра, що поєднує швидкість, технічну майстерність і колективну взаємодію, тому нині він розглядається не лише як вид спорту, а як цілісне соціальне явище, яке впливає на фізичний, інтелектуальний та культурний розвиток особистості. Історично футзал виник у 1930-х роках у Уругваї, коли викладач фізичного виховання Хуан Карлос Серіані адаптував правила футболу для гри у спортивних залах. Метою було створення змагального формату, придатного для будь-яких погодних умов і придатного до шкільної програми. Уже на початку 1970-х років у Бразилії та Південній Америці з'явилися перші організації, що сприяли популяризації гри, а в 1971 році створено Міжнародну федерацію футзалу (FIFUSA), яка започаткувала перші міжнародні чемпіонати.

Згодом у 1989 році FIFA офіційно визнала футзал окремою дисципліною, провівши перший чемпіонат світу в Нідерландах, що стало поштовхом до глобальної стандартизації правил. Розвиток футзалу в Європі та Україні має свої особливості. У 1993 році була створена Асоціація футзалу України (АФУ), яка увійшла до складу UEFA та FIFA. Відтоді національні чемпіонати України проводяться щорічно, а українські клуби, зокрема «Інтеркас», «Шахтар», «Продексім» і «Енергія», досягали значних успіхів на європейському рівні. За даними UEFA Futsal Development Report (2024), Україна входить до першої десятки країн Європи за кількістю зареєстрованих футзалістів серед молоді віком до 18 років [1, с. 34]. Футзал відрізняється від класичного футболу своїми параметрами поля, кількістю гравців і тривалістю гри. Ігровий майданчик має довжину від 25 до 42 метрів і ширину від 16 до 25 метрів. У кожній команді одночасно перебуває п'ять гравців, включаючи воротаря. Тривалість матчу — два тайми по 20 хвилин чистого часу, а у разі нічиєї можуть призначатися додаткові п'ятихвилинні періоди. Такі умови стимулюють інтенсивність гри, швидке прийняття рішень і високу динаміку, що, за даними Barbero-Alvarez та ін. (2023), призводить до частоти серцевих скорочень понад 85 % від максимальної [2, с. 119]. Тактична складова футзалу є надзвичайно важливою. Серед найпоширеніших ігрових схем — 2–2, 3–1 і 4–0, які дозволяють варіювати співвідношення між обороною й атакою залежно від стилю команди. Тактична грамотність команди є результатом комплексної підготовки, що включає відеоаналіз, аналітичні тренування та психологічне моделювання ігрових ситуацій.

Значний вплив на сучасний футбол має розвиток цифрових технологій. В останні роки активно впроваджуються GPS-системи моніторингу рухів, відеоаналітика та штучний інтелект для оцінки ефективності гри.

Згідно з дослідженням SportsTech Analytics (2024), використання алгоритмів машинного навчання у футболі дозволяє прогнозувати результати атак із точністю до 83 % [4, с. 41]. Це свідчить про тісну інтеграцію науки й технологій у спортивну практику. Психологічний аспект футболу займає окреме місце в наукових дослідженнях. За результатами роботи Silva & Costa (2023), участь у футболі сприяє розвитку лідерства, стресостійкості, комунікативних навичок і здатності приймати рішення під тиском часу [5, с. 128]. Постійна зміна фаз гри — від оборони до атаки — тренує когнітивну гнучкість гравців, а також формує впевненість у власних силах. Суспільне значення футболу виходить за межі спортивної сфери. У багатьох країнах він використовується як інструмент соціалізації молоді, профілактики девіантної поведінки та зміцнення громадських зв'язків. За даними UNESCO Sport and Society Report (2024), участь у командних видах спорту, таких як футбол, знижує рівень підліткової агресії на 22 % [8, с. 58]. Тому в освітніх закладах України дедалі частіше впроваджують програми з елементами футболу для розвитку соціальної активності студентів.

З позицій педагогіки та психології, футбол є ефективним засобом формування особистісної зрілості. Гравці навчаються співпраці, дотриманню правил, відповідальності за командний результат. Такі якості безпосередньо корелюють із поняттям правової культури та громадянської свідомості, що робить футбол особливо актуальним для студентів юридичних спеціальностей. Згідно з результатами дослідження National Sport Science Institute of Ukraine (2023), регулярні заняття футболом покращують когнітивні показники студентів на 12 % і підвищують рівень навчальної мотивації [9, с. 91]. Сучасний етап розвитку футболу характеризується інтенсивною комерціалізацією.

Світові ліги створюють нові формати змагань, упроваджують технологію VAR, а також розвивають медіа-контент — трансляції, короткі відео-формати, статистичні платформи. Це сприяє зростанню популярності спорту серед молоді, формуючи навколо нього потужну фан-культуру. Отже, футбол є складним соціокультурним і спортивним феноменом, що об'єднує фізичну підготовку, інтелектуальний розвиток, командну взаємодію та виховну функцію. Його вплив поширюється на освітню, культурну та навіть правову сфери. Розвиток футболу в Україні демонструє позитивну динаміку, що ґрунтується на інтеграції міжнародних стандартів, цифрових технологій і гуманістичних цінностей. Як універсальна форма фізичної активності, футбол сприяє зміцненню здоров'я, розвитку лідерства, формуванню соціальної відповідальності та є невід'ємною частиною сучасного спортивного та культурного простору.

Список використаних джерел:

1. UEFA. Futsal Development Report 2024. Nyon: UEFA Publications, 2024. — 78 p.
2. Barbero-Alvarez, J. C., et al. Physiological Demands of Futsal Match Play. *Journal of Sports Sciences*, 41(2), 2023. — pp. 115–123.
3. UEFA. Tactical Handbook for Futsal Coaches. London: UEFA Press, 2023. — 126 p.
4. SportsTech Analytics. AI Applications in Futsal Coaching. *Sports Technology Journal*, 2024. — pp. 39–44.

5. Silva, D. F., & Costa, I. Psychological Effects of Futsal Training on Youth Players. *Journal of Human Kinetics*, 74(1), 2023. — pp. 121–134.
6. Milanović, Z., et al. Energy Expenditure and Recovery in High-Intensity Futsal. *International Journal of Sports Physiology and Performance*, 17(3), 2022. — pp. 199–207.
7. UEFA. Women's Futsal Development Strategy 2023–2027. Nyon: UEFA Publications, 2023. — pp. 60–68.
8. UNESCO. Sport and Society Report 2024. Paris: UNESCO, 2024. — pp. 55–63.
9. National Sport Science Institute of Ukraine. Student Cognitive Development through Team Sports. Kyiv, 2023. — pp. 88–94.
10. Асоціація футзалу України. Програма «Futsal for Future» 2025. Київ: АФУ, 2025. — 16 с.
11. European Commission. European Sports Inclusion Report 2024. Brussels: EC Press, 2024. — pp. 45–52.

СЕКЦІЯ 27.

ІСТОРІЯ, АРХЕОЛОГІЯ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЯ

Варенюк Ангеліна Віталіївна, здобувачка вищої освіти факультету публічного управління

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

Науковий керівник: Лукашук Валентина Сергіївна

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

АСКАНІЯ-НОВА ЯК КУЛЬТУРНА ТА ПРИРОДНА СПАДЩИНА: ІСТОРІЯ, РІЗНОМАНІТНІСТЬ, ВИКЛИКИ ТА ВІДНОВЛЕННЯ

Унікальний природний комплекс Асканія-Нова (Херсонська область, Україна) є не лише заповідником степу, а й важливою складовою культурної спадщини та наукової бази. Заснований наприкінці XIX століття бароном Фрідріх Фальц-Фейн з метою збереження дикої природи, він згодом набув статусу національного заповідника, а пізніше - біосферного резервату в мережі UNESCO. Він поєднує цінність природного степу, рідкісної флори та фауни, архітектурного садово-паркового мистецтва та науково-освітньої діяльності[1].

Історія цього заповідника починається з приватної ініціативи, коли під патронатом Фальц-Фейну створювався оазис у серці таврійського степу: ботанічний сад та дендропарк, де були висаджені сотні видів дерев та кущів, а також зоологічний парк із акліматизованими тваринами. Далі у XX столітті Асканія-Нова стала базою для вивчення та збереження дикої природи, зокрема проводилися дослідження зоофауни степів, рідкісних видів. Резерват отримав міжнародне визнання як приклад неторканого степового ландшафту Європи - територія понад 30 000 гектарів включає зони ядра, буферну зону та транзитну зону, що дозволяє поєднувати охорону природи та науково-освітню роботу.

Природна та біологічна різноманітність Асканія-Нова є справді вражаючою. Тут збережено справжній степовий масив, який майже не зазнавши пахоти, а тому слугує "островом" природної екосистеми серед аграрного ландшафту регіону. Резерват налічує сотні видів рослин, серед яких - рідкісні для Євразії; багато видів тварин, зокрема копитні стада, водоплавні птиці та акліматизовані екзотичні види. Дендрологічний парк вирізняється своєю озелененою зоною біля степу, що створює контраст «оази» серед сухого ландшафту, а дендропарк демонструє майстерність поєднання науки, садово-паркового мистецтва та природної середовища.

Водночас, Асканія-Нова має потужний культурний вимір. Вона є символом історії охорони природи на території України, пам'яткою садово-паркового мистецтва, науковим центром та туристичним брендом. Як об'єкт, включений до мережі біосферних резерватів UNESCO, вона має міжнародне значення як еталон збереження степового біорізноманіття. Через туристичну активність, екскурсії,

освітні програми, участь у міжнародних проектах резерват посилює імідж регіону та країни.

Окупація та військові дії, що тривають в Україні, створили для заповідника Асканія-Нова серйозні виклики. Нині територія заповідника все ще перебуває під контролем окупаційних сил, що спричинило нестабільність у забезпеченні, різке зниження рівня наукової діяльності та порушення режиму охорони природи. За наявними повідомленнями, з резервату було вивезено частину тварин, знищено окремі ділянки степу внаслідок пожеж, спричинених бойовими діями, а інфраструктура зазнала пошкоджень. Резервна структура потерпає від обмеженого доступу до ресурсів, що ставить під загрозу не лише екологічну, а й культурну та наукову місію заповідника.

Втрата фінансової стабільності та доступу до необхідних ресурсів стала ще однією серйозною проблемою. Заповідник фактично втратив можливість закуповувати їжу та ліки для тварин, оскільки банківські рахунки, на які надходили кошти на утримання, були заблоковані. Запаси кормів закінчилися вже до кінця зими, тож працівники та волонтери взяли всі витрати на себе. Згодом вдалося налагодити мінімальні постачання продуктів із навколишніх сіл, попри те, що вони також перебувають під окупацією. Через бойові дії на території неодноразово спалахували пожежі, спричинені влученням ракет, що призвело до загибелі частини рослин, занесених до Червоної книги України, та травмування тварин. Окрім цього, нерозірвані боєприпаси створюють постійну небезпеку для всього живого, а психологічний стан тварин різко погіршився — через постійні звуки вибухів вони переживають сильний стрес. Обговорювалося питання евакуації, проте більшість видів неможливо вивезти, адже вони все життя мешкали у вільному природному середовищі, не пристосованому до кліток [2].

Післявоєнний період може стати для Асканії-Нової часом відродження. Відновлення інфраструктури, повернення тварин, реставрація ботанічних та дендрологічних колекцій, реабілітація степових масивів - все це стане основою нового етапу. При цьому захист культурної спадщини- садово-паркового комплексу, історичних споруд, та інтеграція з туристичною економікою мають забезпечити стале розвиток. Інвестування в наукові дослідження, міжнародні програми збереження, екотуризм та співпраця зі світовими резерватами відкриють перспективи для відновлення та зростання. Таким чином, Асканія-Нова не просто переживе кризу, а може стати прикладом трансформації культурно-природної спадщини в умовах післявоєнного відновлення[3].

Отже, Асканія-Нова як культурна та природна спадщина виступає багатовимірним ресурсом: історичною пам'яткою, науковою платформою, туристичним брендом та символом стійкості. Її різноманітність і значущість підкреслюють потребу в міжнародній підтримці, збереженні та ефективному використанні в післявоєнному контексті.

Список використаних джерел:

1. Trip Must Go On. Асканія-Нова-заповідник дикої природи у степу України [Електронний ресурс]. - URL: <https://tripmustgoon.com/askania-nova>
2. Detectives.org.ua. Асканія-Нова під час війни [Електронний ресурс]. - URL: <https://detectives.org.ua/publications/askan-ia-nova-pd-chas-v-ini/>
3. Україна Інкогніта. Асканія-Нова- найстаріший та найвідоміший заповідник [Електронний ресурс]. -URL:<https://ukrainaincognita.com/khersonska-oblast/chaplynskyi-raion/askaniya-nova/askaniya-nova-naistarishi-ta-naividomishi-y-zapovi>

Гудзь Софія Олександрівна, здобувачка фахової передвищої освіти,
спеціальність 123 Комп'ютерна інженерія
Вінницький технічний фаховий коледж, Україна

Науковий керівник: Мельник Наталія Миколаївна, викладачка історії
Вінницький технічний фаховий коледж, Україна

КУЛЬТУРНИЙ ФРОНТ: РОЛЬ МУЗИКИ, МИСТЕЦТВА І КІНО У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ

У ХХІ столітті культура виконує роль стратегічного ресурсу державної безпеки та консолідації суспільства. Особливо актуальною ця роль стала для України після початку російсько-української війни. Мистецтво, музика та кіно формують цінності, образи, символи та наративи, які визначають національну свідомість і підтримують суспільну стійкість. Це явище отримало назву культурний фронт, який охоплює як особисту, так і колективну творчість у відповідь на загрози.

У цьому контексті важливо дослідити, як культурні практики мобілізують суспільство, конструюють історичну пам'ять та формують уявлення про націю [1; 2].

1. Музика як інструмент національної консолідації

1.1. Музика і соціальна мобілізація

Згідно з дослідженнями соціальної психології, музика може посилювати відчуття колективної ідентичності та об'єднувати людей у кризові моменти [3]. Пісні спротиву, марші та сучасні композиції швидко поширюються завдяки медіа та соціальним мережам, створюючи масштабні культурні хвилі, що впливають на ментальність суспільства.

1.2. Українська музична культура періоду війни

В українському контексті музика після 2014 та 2022 років стала прикладом культурної мобілізації та психологічної підтримки.

Приклади:

- «Стефанія» (Kalush Orchestra) — перетворилася на глобальний символ української стійкості та материнської любові [5].
- «1944» Джамали — акт музичного протесту, який привернув увагу до історичних травм кримськотатарського народу.
- Волонтерські концерти та виступи на передовій — приклад музичної підтримки військових і цивільних [7].
- Фольклорні колективи на кшталт ДахаБраха виконують культурно-дипломатичну місію в Європі та США, популяризуючи українську ідентичність.

Таким чином, музика формує не лише емоційний простір, а й міжнародний імідж України як держави з потужною культурною традицією.

2. Візуальне мистецтво як засіб культурної пам'яті та опору

2.1 Образотворчість і колективна пам'ять

За теорією Моріса Гальбвакса, саме мистецтво структурує колективну пам'ять, надаючи історичним подіям символічних форм [2]. Плакати, графічні серії, мурали та публічні інсталяції стисло передають емоційні смисли й стають маркерами часу.

2.2 Сучасні українські мистецькі практики

Після 2014 року мистецтво стало інструментом мирного опору.

Приклади:

- Графіка Нікіти Тітова (серії «Паляниця», «Мамо, я бачу війну») стала міжнародно впізнаваною, активно поширюється культурними інституціями [7].
- Мурали Гамлета Зінковського на Харківщині, роботи Banksy у Києві та Бородянці 2022 року посилили глобальну увагу до теми війни.
- Мистецькі проекти «ArtArmor» та благодійні аукціони об'єднали художників України й діаспори у підтримці ЗСУ.
- Інсталяції Алевтини Кахідзе та інших сучасних художників формують критичне осмислення досвіду війни [8].

Візуальне мистецтво зберігає емоційно-історичний досвід і формує символічний вимір ідентичності.

3. Кінематограф як простір формування національних наративів

3.1 Кіно як інструмент уявленої спільноти

Бенедикт Андерсон у своїй теорії «уявлених спільнот» підкреслює роль культурних наративів у творенні нації [1]. Кіно — один з найпотужніших інструментів такого наративотворення, адже здатне відтворювати історію у доступній емоційній формі.

3.2 Українське кіно як відтворення воєнного досвіду

Українські фільми останнього десятиліття формують цілісний образ сучасної боротьби:

- «Кіборги» (2017) — один із найвпливовіших фільмів, який сформував героїчний наратив оборони Донецького аеропорту [6].
- «Черкаси» — історія морського опору 2014 року.
- «20 днів у Маріуполі» (2023) — документальний фільм, що здобув світове визнання та став яскравим прикладом культурної дипломатії.
- «Зима у вогні» (2015) — фільм, який допоміг сформувати міжнародне розуміння Революції Гідності.

Завдяки кіно вибудовується чітка система цінностей: свобода, гідність, стійкість, солідарність.

4. Культурний фронт як інструмент гуманітарної та інформаційної безпеки

4.1 Культурна дипломатія

Українські митці та культурні інституції активно беруть участь у міжнародних проєктах, зміцнюючи підтримку України у світі. Український інститут організовує програми популяризації культури за кордоном, інформаційні кампанії та міжнародні арт-події [5].

4.2 Психологічна стійкість суспільства

Мистецтво також має терапевтичний вплив. За теорією посттравматичного зростання, культура допомагає адаптуватися до стресу та трансформувати травматичний досвід у нові смисли [4].

У цьому сенсі культурний фронт підтримує моральну силу населення і стає фактором довгострокового відновлення.

Висновок

Культурний фронт є ключовим елементом гуманітарної безпеки та національної стійкості. Музика мобілізує і консолідує суспільство; мистецтво

фіксує історичний досвід у символічній формі; кіно створює наративні моделі, що допомагають осмислювати минуле та уявляти майбутнє.

У період війни культурний фронт перетворюється на засіб спротиву, дипломатії та психологічної підтримки населення. Він формує образ України як держави, що виборює свободу не лише на полі бою, а й у сфері культури.

Список використаних джерел:

1. Anderson, B. Imagined Communities. URL: <https://www.versobooks.com/products/2443-imagined-communities>
2. Halbwachs, M. On Collective Memory. URL: <https://press.uchicago.edu/ucp/books/book/chicago/O/bo3624363.html>
3. Tajfel, H., Turner, J. "Social Identity Theory. URL: <https://www.simplypsychology.org/social-identity-theory.html>
4. Tedeschi, R., Calhoun, L. "Posttraumatic Growth Theory. URL: https://doi.org/10.1207/s15327965pli1501_01
5. Ukrainian Institute — Cultural Diplomacy Reports. URL: <https://ui.org.ua/research/>
6. Довженко-центр: Аналітика українського кіно. URL: <https://dovzhenkocentre.org>
7. Міністерство культури та інформаційної політики України. URL: <https://mkp.gov.ua>
8. ArtHuss: сучасне українське мистецтво. URL: <https://arthuss.com.ua>

Козяк Соломія Орестівна, здобувачка вищої освіти факультету історії, педагогіки та психології

*Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка, Україна*

Науковий керівник: Горбачик Оксана Олександрівна, кандидатка історичних наук, доцентка кафедри всесвітньої історії та спеціальних історичних дисциплін
*Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка, Україна*

МАНЬЧЖУРИ І ТАЙПІНСЬКЕ ПОВСТАННЯ: ПРИЧИНИ ПРОТИСТОЯННЯ ТА НАСЛІДКИ

Тайпінське повстання, що охопило Китай у 1850-1864 роках, стало одним із наймасштабніших соціально-політичних вибухів у світовій історії. Його перебіг і наслідки неможливо зрозуміти без урахування ролі маньчжурів, тобто правлячої етнічної еліти династії Цін. Саме політика маньчжурів, їхня етнічна зверхність, бюрократична корупція та нездатність протистояти тиску західних держав, стала головною передумовою вибуху народного невдоволення. Це протистояння мало не лише соціальний, а й виразно етнічний характер, оскільки Тайпінський рух від самого початку виступав під гаслом знищення маньчжурського панування і відновлення «справжнього китайського порядку» [4].

Династія Цін, що правила Китаєм із 1644 р., була чужоземного походження, а саме маньчжурського. Після завоювання Піднебесної маньчжури утвердили жорстку централізовану систему влади, зберігши традиційні китайські інститути, але підпорядкувавши їх своїм інтересам [2]. Усі вищі посади в державі та армії займали представники маньчжурської знаті, які протягом XVIII-XIX ст. перетворилися на замкнену касту, відірвану від китайського народу. Вони зберігали зовнішні ритуали конфуціанської держави, проте фактично правили як завойовники; це лише посилювало антагонізм між етнічними китайцями (*хань*) та правлячою меншиною.

Наприкінці XVIII - на поч. XIX ст. політика Цін набула ізоляціоністського характеру. Китай залишався закритим для більшості іноземних держав, що обмежувало розвиток торгівлі та сприяло економічній стагнації. Єдиним відкритим портом для європейців залишався Гуанчжоу, де активно діяли британські купці. Нерівноправні торговельні відносини з Великою Британією, зростання контрабанди опіуму та відтік срібла спричинили економічну кризу, яка вдарила передусім по нижчих верствах населення. Опіумні війни (1840-1842, 1856-1860 рр.) завершилися поразкою Китаю та підписанням «нерівноправних договорів», що зобов'язали імперію відкривати свої порти для іноземців і сплачувати великі контрибуції. Це не лише підірвало фінансову систему держави, а й принизило її міжнародний статус, посилюючи загальне відчуття кризи й безсилля маньчжурської влади [1].

Унаслідок поразок у війнах та зростання зовнішнього тиску уряд Цін змушений був збільшувати податки, щоб покривати виплати контрибуцій і витрати на утримання роздутого чиновницького апарату. Це призвело до ще більшого зубожіння селян, розорення ремісників і зростання соціального невдоволення, яке

дедалі частіше спрямовувалося проти маньчжурів, що у свідомості китайців асоціювалися з «чужоземним гнітом» і приниженням.

Релігійно-ідеологічний чинник також мав антиманьчжурський характер. Засновник Тайпінського руху, Хун Сюцюань, який називав себе «молодшим братом Ісуса Христа», вважав маньчжурів «демонами», що узурпували владу над Китаєм. Його метою було створення нового справедливого суспільства, що називалося «Тайпінського Небесного Царства» (*Тайпін тяньго*), де всі люди мали бути рівними перед Богом. Гасла тайпінів поєднували релігійні ідеї з політичним заклик до ліквідації «варварської династії Цін». Саме тому рух швидко набув масового характеру, охопивши Південний і Східний Китай[3].

Реакція маньчжурів на повстання виявила їхню слабкість і політичну кризу. Центральна влада не мала достатньо ресурсів, щоб самотійно придушити тайпінів, тому спиралася на місцеві китайські еліти та підтримку західних держав. Армія Цін складалася переважно з найманців і етнічно строкатих підрозділів, що часто переходили на бік повсталих. Маньчжурські війська "Восьми знамен" виявилися небоєздатними. Лише завдяки створенню ханьськими провінційними елітами нових, приватних військових формувань (таких як Сянська та Хуайська армії, котрі очолювали Цзен Гофань та Лі Хунчжан), урядові сили зуміли поступово відновити контроль над країною. Проте остаточна перемога маньчжурів у 1864 р. у великій мірі була забезпечена іноземною військовою допомогою Великої Британії та Франції, які побоювалися встановлення у Китаї незалежної «божевільної теократії».[4]

Таким чином, роль маньчжурів у Тайпінському повстанні була подвійною. З одного боку, саме їхня деспотична влада, етнічна зверхність і соціальна політика стали головними причинами вибуху народного невдоволення. А з іншого у процесі придушення повстання маньчжури фактично були змушені спиратися на військову та фінансову допомогу Заходу, що прискорило втрату Цінською імперією реального суверенітету і посилило її залежність від іноземних держав. Тайпінське повстання виявило глибоку внутрішню кризу Цінської імперії та істотно ослабило її, створивши передумови для подальшого занепаду, який завершився революцією 1911 р. і падінням маньчжурської монархії.

Таким чином, маньчжури не лише стали об'єктом ненависті для повсталих, але й самі заклали основи тієї катастрофи, яка зруйнувала їхню династію. Тайпінський рух став не лише соціальним вибухом, а й національно-визвольною боротьбою китайського народу проти чужоземного ярма, що було уособлене Цінською владою.

Список використаних джерел:

1. Булик М., Гаврилова Н. Міжнародні відносини та зовнішня політика Китаю в історичній ретроспективі : навчальний посібник. Маріуполь : МДУ, 2019. 233 с.
2. Бродський Р. М. Нова історія країн Азії і Африки (1642–1870). Львів : Вища шк., 1979. 284 с.
3. Набока О. В. Політика США в Східній Азії в 30–70-х рр. XIX ст. : монографія. Ужгород : ВДНЗ «Ужгородський національний університет» – Видавництво «Гражда», 2016. 284 с.
4. Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки: Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.). Київ : Либідь, 2007. 560 с.

Децик Анна Василівна, здобувач вищої освіти факультету післядипломного та заочного навчання

Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського, Україна

Науковий керівник: Труба Руслана Іванівна, кандидат історичних наук, доцент кафедри гуманітарних дисциплін та олімпійської освіти

Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського, Україна

УКРАЇНСЬКА КУХНЯ ЯК ПРОСТІР ПАМ'ЯТІ, ІДЕНТИЧНОСТІ ТА КУЛЬТУРНОГО ВІДРОДЖЕННЯ: СУЧАСНІ ГАСТРОНОМІЧНІ ВИДАННЯ

Кулінарна культура — це дзеркало історії, спосіб пізнати себе та власну землю. Українська кухня упродовж століть була не лише засобом виживання, а й виявом творчості, тяглості традицій і родинного тепла. Сьогодні, у добу глобалізації, вона переживає справжнє відродження. З'являються книжки, які не просто пропонують рецепти, а розповідають про людей, регіони, історії та долі, що стоять за кожною стравою. Сучасна українська кулінарна література — це явище на межі гастрономії, антропології, історії та мистецтва. Вона відкриває шлях до глибшого розуміння власної культури, допомагає осмислити локальні традиції та водночас презентує Україну світові. Саме тому аналіз таких видань стає важливою складовою гуманітарних досліджень.

Метою дослідження є осмислення сучасних гастрономічних видань як інструментів формування культурної пам'яті та національної ідентичності. Особлива увага приділена тому, як автори через кулінарні тексти поєднують наукове дослідження, художнє бачення та особисту пам'ять, перетворюючи кухню на повноцінний історико-культурний феномен.

Сучасна українська гастрономічна література відкриває цілий світ смаків, спогадів і символів, у якому поєднуються минуле й сучасність. Так, Вікторія Попін у книзі «Сучасна українська кухня» переконує, що національні традиції можуть бути модерними. Авторка поєднує знайомі інгредієнти у несподіваних комбінаціях, пропонуючи не лише рецепти, а й нове бачення українського смаку. Її книга створює образ кухні як простору свободи, де пам'ять дитинства поєднується з натхненням сьогодення[1].

У книжці Дарії Крікунової «Осінь» із серії «Сезони української кухні» кулінарія постає як мистецтво жити в гармонії з природою. Авторка пропонує готувати з локальних сезонних продуктів, перетворюючи кулінарний процес на медитацію й вияв любові до землі. Ідея сезонності стає метафорою тяглості, циклічності та вдячності — рис, які притаманні українській культурі загалом[1].

Для молодшої аудиторії цікавою є книга Оксани Снігур «Як упіймати сніданок. Коротка історія їжі». Вона перетворює історію харчування на захопливу подорож у часі — від княжих бенкетів до сучасних столів, розповідаючи дітям і підліткам про те, як формувалася гастрономічна культура українців. Через легку

форму авторка вчить сприймати їжу як частину історії та культури свого народу [1].

Плавно переходячи від сучасного бачення до міжкультурного виміру, варто згадати авторів, які осмислюють кухню як мову спілкування народів і як простір культурної взаємодії. Аліса Тимошкіна у книзі «Капуста. Кулінарна подорож Східною Європою» досліджує спільну кулінарну спадщину регіону — через капусту, буряк, картоплю, гриби тощо. Вона демонструє, що прості продукти можуть об'єднувати людей сильніше, ніж політичні кордони. Її тексти поєднують етнографічну спостережливість із сучасним баченням кухні як культурного коду [1].

В своїй англomовній книзі «Sour Cherry & Sunflowers» Анастасія Золотарьова створює своєрідний міст між Україною та світом. Вона поєднує ностальгію за родинними рецептами з сучасними гастрономічними практиками, утверджуючи українську ідентичність у глобальному контексті. Її підхід водночас теплий і універсальний: їжа стає символом дому, який можна взяти з собою будь-куди [1].

У виданні «Бессарабська кухня Олени» Олена Беседовська презентує результат п'ятирічних етнографічних подорожей. Це не просто збірка рецептів, а розповідь про багатокультурну Бессарабію — регіон, де співіснують десятки національних традицій. Книга зберігає не лише смакову палітру, а й живу пам'ять про людей, які створюють ці страви, перетворюючи кулінарію на простір миру, співжиття і взаємоповаги [1].

Вивчаючи кулінарну спадщину, неможливо оминати викривлення, яких вона зазнала під тиском імперських і радянських наративів. Саме тому книга Всеволода Поліщука «Фантастична історія української кухні» має особливе значення. Це не просто збірка текстів про їжу, а своєрідне журналістське розслідування, побудоване на архівних джерелах. Автор розвінчує популярні гастрономічні міфи, повертає автентичні рецепти та показує, що кухня може бути полем культурного спротиву, способом відновлення історичної гідності й національної пам'яті [2].

Після історичних реконструкцій природно перейти до сучасних інтерпретацій локальних світів, у яких кулінарія набуває рис інтимної пам'яті та повсякденного досвіду. Маріанна Душар, znana як Пані Стефа, у книзі «Львівська кухня. Моя кулінарна подорож Галичиною» занурює читача у атмосферу галицького побуту, де кожна страва має власну історію, аромат і родинний спогад. Її розповіді поєднують уважність до деталей із щирістю живого слова, роблячи кухню метафорою дому й душевного тепла [3].

А Дмитро Бахта та Ігор Мезенцев у книзі «Cooking in the Wild» поєднують кулінарію, фотографію й природу, створюючи естетику простоти та автентики. Через карпатські пейзажі автори передають філософію повернення до витоків, до гармонії між людиною і землею, показуючи, що українська кухня — це насамперед зв'язок зі своїм корінням і силою природи [1].

Таким чином, сучасна українська кулінарна література давно вийшла за межі збірок рецептів. Вона стала документом часу, способом осмислення національної пам'яті та виявом культурного відродження. Різні автори — від науковців до практиків — поєднують дослідження, емоцію і традицію, створюючи багатоголосий портрет української гастрономії. Ці книжки не лише надихають готувати, а й навчають мислити: через смак — про історію, через їжу — про культуру, через родинний стіл — про Україну.

Список використаних джерел:

1. «10 найкращих українських книжок 2024 року про їжу та насолоду, що розігрівають апетит». NV Food. 31 грудня 2024. URL: <https://nv.ua/ukr/food/eat/knizhki-pro-jizhu-ta-vino-yaki-kulinarni-zbirki-viyshli-u-2024-roci-50478154.html> (дата звернення: 31.102025).
2. Всеволод Поліщук: українська кухня не потребує міфів, аби вражати. URL: <https://horeca-ukraine.com/vsevolod-polishhuk-ukrainska-kuhnja-ne-potrebuie-mifiv-abi-vrazhati/> (дата звернення: 31.102025).
3. Маріанна Душар. Львівська кухня. Моя кулінарна подорож Галичиною. URL: <https://starylev.com.ua/knyga-lvivska-kuxnya?srsId=AfmBOooTnlwFWCU23wBcnM76ELZ3yCsLAHHJAKG95ErWsRVtHyCZRhvA> (дата звернення: 29.102025).

Козяк Соломія Орестівна, здобувачка вищої освіти
здобувачка вищої освіти факультету історії, педагогіки та психології
*Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка, Україна*

Науковий керівник: Горбачик Оксана Олександрівна, кандидатка історичних
наук, доцентка кафедри всесвітньої історії та спеціальних історичних дисциплін
*Дрогобицький державний педагогічний університет
Імені Івана Франка, Україна*

ШЛЯХ АНГЛІЙСЬКОЇ ОСТ-ІНДСЬКОЇ КОМПАНІЇ ДО ПАНУВАННЯ В ІНДІЇ

Історія Англійської Ост-Індської компанії (East India Company, EIC) є унікальним прикладом того, як приватна торговельна корпорація зуміла перетворитися на інструмент британського колоніального панування в Азії. Заснована наприкінці XVI століття з метою торгівлі зі Сходом, компанія поєднувала комерційний прагматизм, військову силу та політичне маніпулювання. Уже в середині XVIII століття вона фактично перетворилася на правителя значної частини Індії. Українські дослідники зазначають, що діяльність компанії охоплювала не лише торгівлю, а й політичне управління та військову експансію [1]. Ключовими віхами цього процесу стали 1757 рік, коли після битви при Плессі компанія здобула політичний контроль над Бенгалією, та 1858 рік, коли після повстання сипаїв її було ліквідовано, а влада перейшла до британської корони [4].

Початково EIC діяла лише як торговельна структура, основною метою якої було отримання прибутків від торгівлі прянощами, шовком, бавовною, чаєм та іншими товарами, що мали високий попит у Європі. Для цього компанія створювала факторії (укріплені бази на узбережжі Індії), серед яких найвідомішими були Калькутта, Мадрас і Бомбей. На цьому етапі вона зіштовхувалася з конкуренцією Португалії, Голландії та Франції, але скористалася ослабленням влади Імперії Великих Моголів і політичною роздробленістю регіону. Застосовуючи дипломатичні методи, підтримку місцевих князів і військову силу, компанія поступово зміцнювала свої позиції. Перемога англійців у Карнатікських війнах (1746-1763 рр.) остаточно усунула французький вплив, відкривши шлях до британського домінування на субконтиненті [5].

Після 1757 року діяльність компанії вийшла далеко за межі торгівлі. Битва при Плессі, де війська Роберта Клайва розгромили армію наваба Бенгалії, стала поворотним моментом. Отримавши право збирати податки (Дівані) від імені Могольського імператора у 1765 році, компанія фактично стала фіскальним правителем регіону. Вона збирала податки, утримувала власну армію та впливала на політичні процеси, перетворившись на гібрид держави й корпорації, який нагадував компанію-державу. Отримані прибутки дозволяли фінансувати військові кампанії та підкуповувати місцевих правителів, що сприяло подальшому розширенню британського впливу.

Упродовж кінця XVIII - середини XIX століття EIC розгорнула активну експансію, розгромивши державу Майсур, а згодом Маратхську конфедерацію.

Основною військовою силою компанії була армія сипаїв (індійських солдатів під британським командуванням). Приватна армія налічувала 200 000 осіб і Компанія змогла використовувати насильство заради досягнення своїх цілей [2]. Компанія впровадила нові адміністративні та податкові системи, серед яких відома система заміндарі, що передбачала орендну сплату податків великими землевласниками[3].

Ці реформи призвели до зростання податкового тиску, розорення селян і занепаду традиційного господарства. Українські дослідники підкреслюють колоніальний характер цієї економічної трансформації: Індія завдяки політиці ЕІС перетворилася на аграрно-сировинний придаток британської метрополії, з якого масово вивозили бавовну та опій, а місцеві ремесла, не витримуючи конкуренції, занепадали, викликаючи соціальну кризу. Натомість завозили готові англійські товари, що руйнувало місцеві виробництва.

Таке господарювання викликало глибоку соціальну кризу. До середини XIX століття невдоволення жорсткою економічною політикою, а також релігійні й етнічні конфлікти призвели до Повстання сипаїв 1857-1859 років, яке охопило значну частину Північної Індії та продемонструвало неспроможність компанії ефективно управляти територіями. У 1858 році британський парламент ухвалив рішення ліквідувати ЕІС, а її володіння передати під пряме управління британської корони, що призвело до утворення Британського Раджу. Придушення повстання сипаїв стало фінальним акордом діяльності ЕІС, а ухвалення Акта 1858 року започаткувало епоху Британського Раджу.

Спадщина компанії виявилася суперечливою. Вона сприяла інтеграції Індії у світову економіку, розвитку адміністративних структур і транспортної системи; водночас, стала символом колоніального визиску та руйнації місцевих економічних і культурних традицій.

Список використаних джерел:

1. Криворучко О. В. Індійська цивільна служба Ост-Індської компанії. *Проблеми законності* : акад. зб. наук. пр. Харків, 2011. Вип. 115. С. 3–11. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/8181>
2. Малишко В. М. Правова основа функціонування приватного військового флоту Британської Ост-Індської компанії (XVII – перша половина XIX століття). URL : <http://apnl.dnu.in.ua/2019/5.pdf>
3. Малишко В. М. Правові засади каперської політики Британської Ост-Індської компанії (XVII – перша пол. XIX ст.). *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2018. № 12. С. 38–43: URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmju_2018_12_18
4. Мохуренко О. Ю., Іржавська А. П. Індійське народне повстання 1857–1859 рр. *Актуальні проблеми природничих і гуманітарних наук у дослідженнях молодих учених «Родзинка – 2023»*. 2023. С. 54–56. URL : <https://eprints.cdu.edu.ua/5682/>
5. Савенкова І. Ю. «Амбойнська різанина» – Епізод з історії боротьби англійської Ост-Індської компанії за монопольне опанування східних ринків у XVII ст. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Savenkova_Inna/Amboinska_rizanyina_Epizod_z_istorii_borotby_anhliiskoi_Ost-Indskoi_kompanii_za_monopolne_opanuvanni.pdf

СЕКЦІЯ 28.

АРХІТЕКТУРА ТА БУДІВНИЦТВО

Лущик Вероніка Олександрівна, здобувач фахової передвищої освіти спеціальності «Дизайн середовища»

ВСП «Рівненський економіко-технологічний фаховий коледж

*Національного університету водного господарства та природокористування»,
Україна*

Науковий керівник: Вознюк Юрій Володимирович, викладач спецдисциплін циклової комісії дизайну ВСП РЕТФК НУВГП, архітектор, член Національної Спілки Архітекторів України

ВСП «Рівненський економіко-технологічний фаховий коледж

*Національного університету водного господарства та природокористування»,
Україна*

ОЦІНКА ВПЛИВУ ЕКОЛОГІЧНИХ БУДІВЕЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ НА ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО МІКРОКЛІМАТУ ПРИМІЩЕНЬ ТА ЖИТТЄВИЙ ЦИКЛ БУДІВЛІ (LCA)

1. Вступ

Сучасне будівництво переживає трансформацію, зумовлену зростанням екологічної свідомості та підвищенням вимог до якості внутрішнього середовища. Тривала концентрація індустрії на здешевленні процесів призвела до масового використання синтетичних матеріалів (пінополістирол, ПВХ), що часто мають високу емісію летких органічних сполук (ЛОС).

Актуальність теми зумовлена тим, що людина проводить у приміщеннях до 90% часу. Дослідження пов'язують низьку якість повітря із поширенням "синдрому хворої будівлі" (SBS) та респіраторних захворювань. Традиційні матеріали (залізобетон, синтетичні утеплювачі) створюють герметичні "коробки", що потребують складних систем примусової вентиляції.

Проблема полягає у розриві між декларованою "екологічністю" матеріалів (часто маркетинговою) та їхнім реальним впливом на здоров'я і довкілля протягом усього життєвого циклу – від видобутку до утилізації.

Метою роботи є аналіз та систематизація екологічних будівельних матеріалів та обґрунтування їх пріоритетності на основі подвійного критерію: (1) здатності до створення здорового мікроклімату та (2) показників оцінки життєвого циклу (Life Cycle Assessment, LCA).

Використання натуральних, "дихаючих" паропроникних матеріалів (дерево, глина, вапно, конопля) мінімізує емісію ЛОС і створює ефект «пасивної регуляції вологості» у приміщенні. Це знижує ризики розвитку плісняви, покращує сприйняття комфорту та водночас забезпечує значно нижчий вуглецевий слід порівняно з синтетичними аналогами.

2. Основна частина: Класифікація та аналіз матеріалів

2.1. Критерії "екологічності" будівельного матеріалу

Поняття "екологічний" є багатограним. Пропонуємо оцінювати матеріали за трьома векторами:

1. Вплив на здоров'я: Нульова/низька емісія ЛОС, відсутність токсичних компонентів (формальдегіду, азбесту), гіпоалергенність.

2. Вплив на мікроклімат: *Паропроникність* (здатність пропускати водяну пару) та *гігроскопічність* (здатність поглинати/віддавати вологу), що забезпечує природний буфер вологості.

3. Вплив на довкілля (LCA): Низька "втілена енергія" (embodied energy) – витрачена на видобуток, виробництво, транспортування. Можливість біорозкладання або рециклінгу.

2.2. Аналіз ключових груп екологічних матеріалів

1. Конструкційні матеріали (деревина): Масивна деревина та CLT-панелі є відновлюваним ресурсом з негативним вуглецевим слідом (поглинають CO₂) та високими естетичними якостями. Проблематикою залишається захист від вогню та біокорозії (потреба у нетоксичних антипіренах/антисептиках).

2. Натуральні утеплювачі (альтернативи EPS/мінваті):

○ *Конопляні/ляні мати*: Висока паропроникність та гігроскопічність (вбирають до 20% вологи без втрати теплоізоляційних властивостей), гіпоалергенні, не потребують пароізоляції.

○ *Целюлозний утеплювач (ековата)*: Виробляється з макулатури, має високі звукоізоляційні властивості.

○ *Коркове дерево*: Ефективний утеплювач та звукоізолятор.

3. Матеріали для оздоблення (регулятори мікроклімату):

○ *Глиняні та вапняні штукатурки*: На відміну від цементних та гіпсокартону, є високопаропроникними та гігроскопічними. Вони активно "забирають" надлишкову вологу з повітря (пікові навантаження) і повільно віддають її назад при сухості.

○ *Натуральні фарби*: На основі вапна, казеїну, олій (без ЛОС).

2.3. Обґрунтування гіпотези: Пасивна регуляція вологості

• Теза 1: Традиційна "герметична" будівля (бетон + EPS + вініл) покладається на механічну вентиляцію. При збоях або недостатній потужності виникає надлишкова вологість, конденсат на холодних поверхнях (кути, відкоси) і, як наслідок, *розвиток плісняви*.

• Теза 2: Будівля з паропроникних матеріалів (каркас з конопляним утепленням, глиняна штукатурка) створює "дихаючу" оболонку. Стіни стають активними учасниками мікроклімату, стабілізуючи вологість в комфортному діапазоні 40-60%.

• Теза 3: Цей гігроскопічний буфер не скасовує потреби у вентиляції (для кисню), але робить систему *стійкішою до пікових навантажень вологості* та помилок експлуатації, що критично важливо для здоров'я.

3. Оцінка життєвого циклу (LCA)

Для коректного порівняння матеріалів недостатньо аналізувати лише вартість чи теплопровідність. Необхідно застосовувати методологію LCA, що враховує "втілену енергію" та вуглецевий слід.

Порівняльний аналіз:

1. Мінеральна вата vs. Конопляний утеплювач:

○ *Мінвата*: Виробництво потребує плавлення порід при $t^{\circ} > 1400^{\circ}\text{C}$ (надзвичайно енергоємно). Утилізація практично неможлива (захоронення).

○ *Коноплі*: С/г культура, що поглинає CO_2 (секвестрація вуглецю). Виробництво потребує значно менше енергії. Матеріал біорозкладний (компостується).

2. Цементна штукатурка vs. Вапняна штукатурка:

○ *Цемент (Портландцемент)*: Дає 5-8% світових викидів CO_2 .

○ *Вапно*: Хоча випал вапняку теж виділяє CO_2 , впродовж експлуатації вапняна штукатурка повільно *карбонізується*, поглинаючи CO_2 з повітря і знову перетворюючись на камінь. Це створює частково замкнений вуглецевий цикл.

Отже, матеріали, корисні для мікроклімату (коноплі, вапно), одночасно демонструють значно кращі показники LCA, доводячи їхню комплексну перевагу.

4. Висновки та перспективи подальших досліджень

1. Вибір будматеріалів має прямий, вимірюваний вплив на якість повітря та здоров'я мешканців.

2. Дослідження підтвердило гіпотезу: натуральні паропроникні та гігроскопічні матеріали (глина, вапно, конопля) створюють *ефект пасивного буфера вологості*, стабілізуючи мікроклімат та мінімізуючи ризики плісняви.

3. Методологія LCA доводить, що екологічні матеріали мають значно нижчий вуглецевий слід та "втілену енергію" порівняно з поширеними синтетичними аналогами.

4. Перехід до екологічних матеріалів – необхідна умова сталого розвитку галузі та досягнення цілей декарбонізації.

Перспективи досліджень:

• Проведення натурних експериментів в Україні для кількісного порівняння мікроклімату в ідентичних будинках з традиційних та екологічних матеріалів.

• Розробка економічних моделей, що враховують не лише початкову вартість, але й *медицинні витрати* (зниження захворюваності) та *вартість життєвого циклу (LCC)*.

• Дослідження та стандартизація локальних матеріалів (солома, очерет).

Список використаних джерел:

1. ДСТУ EN 15804:2022 (EN 15804:2012+A2:2019, IDT) Екологічність будівельних робіт. Екологічні декларації продукції. Основні правила для категорії будівельних виробів. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2022. 121 с.
2. Arıkoğlu E., Asan A. Modelling of hygrothermal properties of clay and lime plaster composites for passive building applications. *Journal of Building Engineering*. 2021. Vol. 44. P. 102987. DOI: 10.1016/j.jobbe.2021.102987.
3. Pacheco-Torgal F., F. D. S., Jalali S. Properties of building materials and components. *Eco-efficient construction and building materials*. Cambridge : Woodhead Publishing, 2013. P. 20–52.
4. Sharma A., Mittal S. K., Sadhu A. Embodied energy and carbon: the twin metrics for sustainable materials in construction – a review. *Journal of Cleaner Production*. 2023. Vol. 385. P. 135677. DOI: 10.1016/j.jclepro.2022.135677.
5. Mishra A., Sharma M. Impact of building materials on indoor air quality: A review. *Materials Today: Proceedings*. 2021. Vol. 46. P. 3267–3271. DOI: 10.1016/j.matpr.2020.11.458.

СЕКЦІЯ 29.

КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО

Пушка Кирило Вікторівич, курсант кафедри музичного мистецтва

Інституту психологічної підтримки персоналу

Національна академія сухопутних військ імені гетьмана

Петра Сагайдачного, Україна

Науковий керівник: Ваврик Руслана Василівна, канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри музичного мистецтва Інституту психологічної підтримки персоналу

Національна академія сухопутних військ імені гетьмана

Петра Сагайдачного, Україна

КОМУНІКАТИВНА ПІДГОТОВКА ВІЙСЬКОВОГО ДИРИГЕНТА ДО РОБОТИ З ДУХОВИМ ОРКЕСТРОМ

Професійна підготовка військового диригента Збройних сил (ЗС) України на кафедрі музичного мистецтва Інституту психологічної підтримки персоналу (ІППП) Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (НАСВ) в умовах воєнного часу охоплює різні види: військово-спеціальну, музично-професійну, морально-психологічну, фізичну.

Військовий диригент повинен розуміти військову справу, вміти передавати підлеглим знання й досвід, які необхідні для ведення сучасного бою, війни, а також організації і проведення навчально-бойової, бойової і морально-психологічної підготовки у військах. Проте, на кафедрі музичного мистецтва майбутній військовий диригент вчиться здобувати музично-професійний досвід і, зокрема, працювати з колективом військового духового оркестру, тобто під час навчання на кафедрі музичного мистецтва НАСВ розвинути достатньо високий рівень культури спілкування. Особливо важливою є здатність до толерантного спілкування з військовими музикантами під час репетицій в роботі над оркестровим твором.

Підґрунтям формування комунікативної культури майбутнього військового диригента визнають «професійну педагогічну комунікацію (лат. *communicatio* – зв'язок, звістка), тобто систему зв'язків, що набувають утілення за допомогою вербальних і невербальних засобів, моделювання й управління загальним процесом комунікації, а також регулювання педагогічних взаємин» [1, с. 56]. Над розвитком комунікативної культури на теренах музичного виконавства плідно працював І. Макарчук, який вважав, що під час роботи над музичним твором необхідно розвинути збільшення тривалості музичного сприйняття й розширити аналітичну сторону музичної свідомості. Тобто мова йде про здатність запам'ятовувати, впізнавати, розрізняти схожість і виокремлювати різницю між ними [3, с. 51–59.]

Отже, музично-професійна готовність диригента до репетиційної діяльності вимагає теоретичних знань і практичного досвіду комунікації. Робота з колективом музикантів вимагає високого рівня комунікативної культури диригента, спроектованих на професійні характеристики останнього. Таким чином, вагоме місце належить наступним чинникам:

- особистісний, який передбачає особисті якості, що відповідають за рівень комунікації;

- діяльнісний, визначає загальний обсяг знань зі сфери професійної культури спілкування (який буде використовуватися під час репетицій з духовим оркестром);

- аксіологічний (дотичний до індивідуальних установок диригента, до яких він апелює у процесі спілкування) [4, с. 38].

Таким чином, комунікативна культура військового диригента виявляється через уміння організувати спільну творчу роботу на репетиції в процесі опрацювання оркестрового твору. Під час спілкування майбутній диригент розвиває уміння, пов'язані з управлінням як своєю поведінкою, увагою, дикцією, так і мистецтвом комунікативної взаємодії з іншими музикантами. Тривала робота завжди має працювати на отримання позитивного результату під час концертного виступу.

Список використаних джерел:

1. Гершковіч М. Диригування як мистецтво. Київ: Фенікс, 2011. 198 с.
2. Єрмакова Н. С. Культура диригента як передумова виконавської майстерності в контексті підготовки фахівців з музичної мистецькості. *Інноваційні процеси в сучасному світі: наука, освіта, практика*. 2018. Вип. 3. С. 44–47.
3. Макачук І. О. Методичні основи виконавської діяльності диригента сучасного академічного оркестру: автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.03. Львів, 2018. 208 с.
4. Туркот Т. І. Зміст та структура комунікативної культури педагога. Педагогіка вищої школи. URL: <http://westudents.com.ua/glavy/50551-zmst-ta-struktura-komunkativno-kulturi-pedagoga.html> (дата звернення 08.11.2025)

Петренко Данііл Валерійович, курсант кафедри музичного мистецтва
Інституту психологічної підтримки персоналу
*Національна академія сухопутних військ імені гетьмана
Петра Сагайдачного, Україна*

Науковий керівник: Ваврик Руслана Василівна, канд. пед. наук, доцент, доцент
кафедри музичного мистецтва Інституту психологічної підтримки персоналу
*Національна академія сухопутних військ імені гетьмана
Петра Сагайдачного, Україна*

ОРКЕСТРОВИЙ ТВІР «ВЕЗУВІЙ» Ф. ТІЧЕЛЛІ В РЕПЕРТУАРІ ДУХОВОГО ОРКЕСТРУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Необхідність інтеграції високохудожніх зразків світової сучасної музики у виконавську практику військових духових оркестрів Збройних Сил (ЗС) України є нагальною потребою часу. У такому контексті творчість американського композитора Френка Тічеллі (*Frank Ticheli*, 1958) є еталоном сучасної музики для духових ансамблів та оркестрів. Проте, попри на широке визнання його творчого доробку у світовій оркестровій виконавській практиці, в Україні твори Ф. Тічеллі, зокрема, обраний нами для дослідження «Везувій» (*Vesuvius*, 1999), залишається маловідомим та залишається поза увагою музикознавчої спільноти.

Процес осучаснення репертуарної політики військових духових оркестрів України відбувається повільно та супроводжується низкою об'єктивних труднощів. Серед них – відмінності в інструментальному складі між академічним концертним духовим оркестром і військовим духовим оркестром ЗС України, структура якого є суворо унормованою. Така розбіжність зумовлює необхідність створення якісного інструментування, що водночас зберігає художній задум композитора та забезпечують виконавську ефективність. Репертуар військового духового колективу має відповідати концертній ситуації, про що зазначав професор кафедри музичного мистецтва НАСВ І. Гишка: «під час проведення концертного виступу найкраще проявляється творче обличчя колективу та його потенціал» [1, С. 113]. Додатковим стримувальним чинником є недостатня кількість кваліфікованих аранжувальників (зі знанням специфіки військового оркестру), готових долучатися до роботи над технічно складними й концептуально новаторськими творами, які потребують пошуку нових методичних рішень. Саме тому доречність детального дослідження оркестрового твору «Везувію» Ф. Тічеллі не викликає сумнівів. Твір відзначається складною драматургією, яскравою образною системою та сучасною музичною мовою, що вимагає осмисленого підходу до питань інтерпретації, оркестрування та виконавської підготовки, зокрема, оркестром Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (НАСВ).

Зазначимо, що теоретичний аналіз оркестрового твору і його адаптація у виконавському просторі колективу військового духового оркестру НАСВ відкривають нові перспективи у виконавській практиці, сприяють формуванню

сучасного репертуару та становлять важливий крок до інтеграції українських духових колективів у світовий культурний контекст.

Список використаних джерел:

1. Гишка І. Новітні виконавські технології на службі у військовому оркестрі. *Військова освіта: збірник наук. праць*. Київ: Науково-методичний центр військової освіти Міністерства оборони України, 2007. №2 (20). С. 111–117.

Іваночко Святослав, студент

Національний університет «Львівська політехніка», Україна

ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ ГРАФІЧНОГО ДИЗАЙНУ ГЕРОЯ В УМОВАХ МУЛЬТИПЛІКАЦІЙНОГО ТВОРУ

Персонажі є ключовими та провідними елементами анімаційних творів, оскільки вони відповідають за візуальну репрезентацію стрічки безпосередньо під час її перегляду, при використанні у маркетингу та продукції за мотивами фільму, допомагають глядачеві краще зрозуміти наративні посили закладені у сценарій та емоційно прив'язатися й зрезонувати на психологічному рівні [1].

У анімації зовнішній вигляд персонажа часто базується на основі простих геометричних форм, які виступають візуальними символами його психологічних і емоційних рис [2]. У дизайнерській теорії зазвичай виділяють три ключові форми — квадрат, коло та трикутник, які сприймаються як універсальні архетипи.

Квадрат асоціюється зі стабільністю, впевненістю, впертістю та надійністю. На рівні візуальної культури він уособлює міцність і сталість, що робить його ідеальним вибором для створення персонажів із сильним, витривалим або навіть консервативним характером. Яскравим прикладом є образ містера Невразливого зі студії Pixar, чий ґрунтовний і стійкий характер підкреслюється масивними пропорціями, що нагадують квадрат. (Рис.1).

Рис. 1 концептуальна ілюстрація містера Невразливого із мультфільму «Суперсімейка» (Pixar, 2004)

Коло, як одна з найгармонійніших і збалансованих форм, символізує дружелюбність, доброзичливість, ніжність і тепло. Його візуальна «м'якість» викликає асоціації з відкритістю та позитивними емоціями. Ці характеристики чітко проявляються у дизайні персонажів, таких як Міккі Маус, де округлі форми сприяють створенню відчуття близькості та викликають симпатію. (Рис.2).

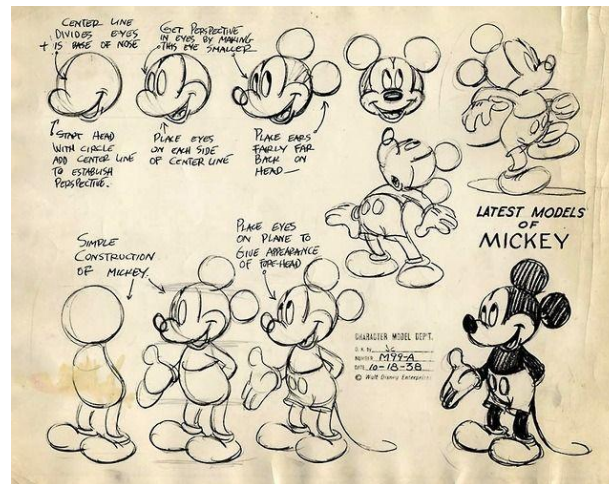

Рис. 2 концептуальна ілюстрація Міккі Мауса, автор Ф.Мур (Walt Disney Studios, 1938)

Трикутник, завдяки своїй динамічній та різко окресленій формі, часто асоціюється з енергійністю, високою швидкістю, агресивністю або потенційною небезпекою. У візуальному сприйнятті ця фігура вважається однією з найбільш напружених і загрозливих форм, що знаходить підтвердження у прикладі персонажа Джафара з анімаційного фільму «Аладдін» студії Disney (Рис. 3). Його образ навмисно акцентований через геометричні особливості силуету та виразні деталі костюма, які посилюють відчуття загостреності й ворожості.

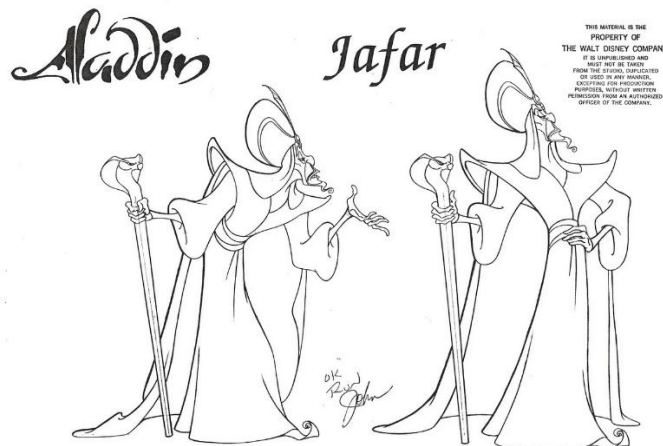

Рис. 3 концептуальна ілюстрація Джафара із мультфільму «Аладдін» (Walt Disney Studios, 1992)

Таким чином, використання простих геометричних форм у дизайні персонажів слугує не лише естетичним прийомом, а й ефективним засобом передачі психологічних та емоційних особливостей. Такий підхід гармонійно вписується в концепцію візуальних метафор у графічному дизайні, де форма стає носієм смислового навантаження і ключовим компонентом у взаємодії між образом та глядачем.

Важливим аспектом у процесі створення анімаційного персонажа є вибір кольорової палітри, яка відіграє важливу роль у формуванні його візуального сприйняття. Кольори виконують не лише естетичну функцію, але й мають глибоке

семантичне значення: вони допомагають відобразити характер персонажа, передати його емоційний стан та забезпечити впізнаваність через унікальну гармонію відтінків. Правильно підібрані кольорові рішення дозволяють створити цілісний образ персонажа, який можна легко ідентифікувати навіть без детального аналізу його форми чи виразів обличчя[3].

Яскравим прикладом застосування символічного значення кольору є анімаційна стрічка студії Pixar «Думками навиворіт» (2015), в якій кожна емоція отримує чітко визначену колірну асоціацію: жовтий позначає радість, синій виступає символом смутку, червоний уособлює гнів, фіолетовий представляє страх, а зелений — відразу (Рис. 4). Застосування такої кольорової системи сприяє спрощенню сприйняття складних психологічних станів, забезпечуючи швидке і точне ідентифікування емоційних образів.

Рис. 4 Дизайн персонажів емоцій із мультфільму «Думками навиворіт» (Pixar, 2015)

Ще одним ключовим аспектом у дизайні персонажа є експресивність, яка визначає рівень виразності його емоційних проявів. В анімації цей аспект посилюється через свідоме перебільшення жестів, міміки та рухів, що дозволяє образу стати максимально зрозумілим і емоційно насиченим для глядача (Рис. 5). У цьому контексті анімація вирізняється своєю умовністю та специфічною візуальною мовою, де гіперболізація використовується як засіб ефективної комунікації з публікою [4].

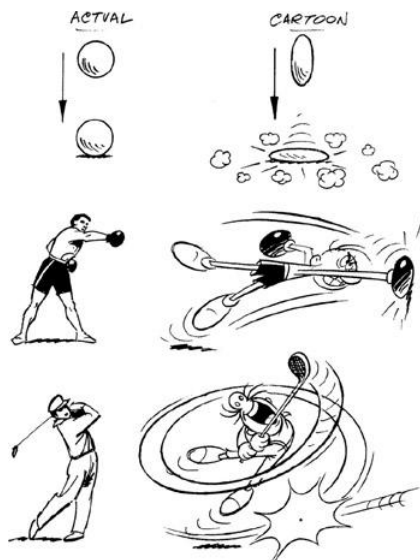

Рис. 5 ілюстрація принципу перебільшення із книги «Disney Animation: Ілюзія Життя» О. Джонстон, Ф.Томас, 1981

Серед основоположних «принципів анімації», розроблених Френком Томасом і Оллі Джонстоном із студії Disney у 1981 році, особливе значення має принцип «стиснення і розтягування» (Рис.6). Цей прийом додає персонажам пластичності та водночас дає змогу значно перебільшувати їхні рухи, створюючи динамічний і виразний ефект. Він охоплює не лише фізичні рухи, але й міміку: різко збільшені очі, надмірні гримаси чи акцентовані пози здатні передати емоційний стан героїв навіть без використання слів.

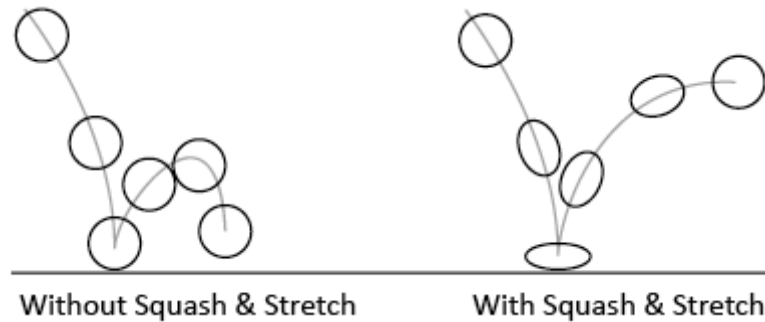

Рис. 6 ілюстрація принципу «стиснення та розтягнення» із книги «Disney Animation: Ілюзія Життя» О. Джонстон, Ф.Томас, 1981

Перебільшення емоцій у анімаційних творах виконує дві кардинально важливі функції. Перша з них полягає у спрощенні процесу когнітивного сприйняття: глядачеві значно легше зчитувати внутрішній емоційний стан персонажа завдяки наявності чітко підкреслених, зримих сигналів. Друга ж функція спрямована на підсилення драматургічної складової та формування ритмічної динаміки твору, що сприяє створенню більш насичених емоційних і візуально ефектних сцен[5].

З цього випливає, що експресивність у дизайні персонажа є не лише художнім прийомом, а й комунікативною стратегією, яка забезпечує емоційну доступність образу та посилює взаємодію між твором і глядачем. Графічний дизайн персонажів у мультфільмах вдало комбінує форму, колір і експресивність, виступаючи ключовими засобами комунікації та впливу на емоції глядачів. Геометричні форми, такі як квадрат, коло чи трикутник, передають характерні риси героїв, а ретельно підібрана кольорова палітра виражає їхні емоційні стани й забезпечує простоту впізнаваності. Перебільшені жестика, міміка та рухи додають персонажам емоційної відкритості, створюючи більш сильний зв'язок із аудиторією. Завдяки цьому комплексному підходу вдається формувати цілісні та психологічно переконливі образи, які ефективно впливають на сприйняття наративу і змісту мультфільму.

Список використаних джерел:

1. Вільямс Р., 2001. Анімація: Посібник з виживання. ArtHuss [друковане джерело]
2. Lasseter J.,(1987). Principles of character design in animation. In SIGGRAPH Conference Proceedings [online] Режим доступу: <https://dl.acm.org/doi/10.1145/37402.37407>
3. Wang Q. (2025). The Impact of Color in Animation Scenes on Emotional Expression [online] Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/393382484_The_Impact_of_Color_in_Animation_Scenes_on_E_motional_Expression
4. Thomas F., Johnston, O. (1981). Disney animation: The Illusion of life. Abbeville Press [друковане джерело]
5. Furniss, M. (1998). Art in motion: Animation aesthetics. John Libbey Publishing [online] Режим доступу: <https://archive.org/details/artinmotionanima0000furn>

СЕКЦІЯ 30.

ГЕОГРАФІЯ ТА ГЕОЛОГІЯ

Куца Ірина Володимирівна, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти

Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка, Україна

Бондар Ігор Богданович, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка, Україна

ВПЛИВ УРБАНІЗАЦІЇ НА ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН МІСТ УКРАЇНИ

Урбанізація в Україні має складний характер, який формується під впливом як природних, так і соціально-економічних факторів. Протягом XX–XXI століть спостерігалось інтенсивне зростання кількості міського населення, розширення меж населених пунктів, збільшення транспортних потоків і розбудова промислових зон [3]. Такий стрімкий розвиток урбаністичних процесів супроводжується помітними змінами у природному довкіллі [4].

Одним із ключових негативних наслідків урбанізації є порушення природної рівноваги. На територіях міст відбувається значне скорочення площ зелених насаджень, які слугують важливим компонентом екосистеми [5]. Додатково посилюється забруднення атмосферного повітря, водних ресурсів і ґрунтів, що стає серйозним викликом для екологічної стабільності.

Серед екологічних проблем урбанізованих територій найбільш гостро постає питання забруднення повітря. Основну небезпеку створюють викиди промислових підприємств, автотранспорту та теплоенергетичних установок. За інформацією Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, найвищий рівень забруднення повітря зафіксовано в таких великих промислових центрах, як Дніпро, Кривий Ріг, Маріуполь, Київ і Запоріжжя. Забруднення повітря в цих містах часто перевищує гранично допустимі концентрації таких шкідливих речовин, як діоксид азоту, формальдегід, оксид вуглецю та пилові частинки [2].

Не менш важливою проблемою є погіршення якості водних ресурсів. Забруднення річок і водойм внаслідок скидів неочищених або недостатньо очищених стічних вод спричиняє деградацію водних екосистем. Особливо критична ситуація спостерігається у великих містах України, де стан річок, зокрема Дніпра, Інгульця, Сіверського Дінця та Південного Бугу, часто не відповідає діючим санітарним нормам. Це створює додаткову загрозу для біорізноманіття та здоров'я людей [4].

Ще однією серйозною проблемою є накопичення твердих побутових відходів. Багато полігонів твердих відходів у країні вже перевантажені або не відповідають сучасним екологічним стандартам. При цьому питання належного сортування й перероблення сміття залишається невирішеним у більшості великих та малих міст України, що впливає на загальний санітарний і екологічний стан територій [3].

Додатково варто зазначити проблему зменшення площ зелених зон у міських агломераціях. Зелені насадження виконують важливу роль у підтримці екологічного балансу, адже вони забезпечують очищення повітря, зниження температурного нагріву територій та створення комфортного мікроклімату. Втрата подібних зон фактично позбавляє міста їх “легенів” – життєво необхідного елемента для підтримки екологічної рівноваги [4].

Для вирішення вказаних проблем та покращення загального екологічного стану міських територій слід активно впроваджувати концепцію сталого розвитку. Її основна ідея полягає у досягненні гармонійного балансу між економічним зростанням і збереженням довкілля. Це означає раціональне використання природних ресурсів, модернізацію виробничих процесів із застосуванням екологічно чистих технологій, розвиток громадського транспорту та розширення програм зі збільшення зелених зон. Таким чином, лише інтегрований підхід до вирішення екологічних проблем може забезпечити сталий розвиток міст та створити сприятливі умови для життя їхнього населення [1].

Висновки. Урбанізація є важливою складовою розвитку суспільства, адже сприяє підвищенню рівня життя та економічних можливостей. Проте, без належного екологічного контролю, вона може призвести до деградації природного середовища, забруднення та втрати біорізноманіття. Для України важливо поєднувати економічне зростання міст із заходами сталого розвитку, включаючи екологічну свідомість громадян, інноваційні технології та відповідальність підприємств. Це дозволить зберегти природний баланс, покращити умови життя та забезпечити стабільний розвиток для майбутніх поколінь.

Список використаних джерел:

1. United Nations. World Urbanization Prospects: The 2022 Revision. New York: UN, 2022.
2. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. Щорічна національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні. Київ, 2023.
3. Мороз Євгенія Актуальні дослідження сучасних міських процесів: навч. посіб.-К., 2023. 142 с.
4. Нажмудінова О. М., Маковей Д. А. Захист довкілля у сучасному світі. Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Екологічні виклики та інновації». Черкаси, 2025. С. 98–100.
5. Vasyl Faifura. Oleksandr Bondar. Vasyl Faifura Ecological-spatial aspects of pollution in the region by elastoplastic micromasses. THE ECONOMIC DISCOURSE International electronic scientific journal. Issue 1-2. 2024. P. 44–51

Варенюк Ангеліна Віталіївна, здобувачка вищої освіти факультету публічного управління

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

Науковий керівник: Арзянцева Дар'я Андріївна, канд. екон. наук, доцент кафедри
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

ІННОВАЦІЇ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ

У сучасних умовах глобалізації та екологічних викликів зелений туризм виступає одним із ключових напрямів сталого розвитку, що поєднує економічну вигоду, соціальну відповідальність і дбайливе ставлення до природи. Його інноваційний потенціал формується на перетині технологічних, управлінських і соціокультурних трансформацій, які забезпечують ефективне використання природних ресурсів без шкоди для екосистем[1].

Інновації в зеленому туризмі охоплюють широкий спектр практик - від цифрових технологій до концептуальних підходів управління туристичними дестинаціями. Вони спрямовані на підвищення екологічної ефективності, зменшення вуглецевого сліду, удосконалення сервісу та підвищення рівня обізнаності туристів. Сучасні дослідження окреслюють, що поняття «інновації у сталому туризмі» органічно поєднує стійкість і новаторство, створюючи нові моделі й підходи[2].

Особливу роль відіграють цифрові інновації - онлайн-платформи для бронювання екотурів, мобільні додатки для навігації в природних парках, системи віртуальної чи доповненої реальності, що дозволяють знизити антропогенне навантаження на природні об'єкти. Важливим інструментом стає «зелена» аналітика, що дає змогу відстежувати туристичні потоки та прогнозувати вплив діяльності на екосистеми.

Не менш значущими є управлінські інновації - розробка екосертифікацій, екостандартів для готелів і туроператорів, створення кластерів сталого розвитку, розвиток партнерств між місцевими громадами, державними структурами та бізнесом. Саме завдяки інтеграції таких інновацій формуються стійкі моделі розвитку територій, де туризм виступає каталізатором економічного зростання та збереження природної спадщини.

Важливою складовою інноваційного розвитку зеленого туризму є фінансові механізми підтримки - гранти, зелені кредити, інвестиційні фонди сталого розвитку. Вони дозволяють реалізовувати енергозберігаючі проекти, модернізувати інфраструктуру, запроваджувати системи управління відходами та впроваджувати відновлювані джерела енергії у туристичних об'єктах. Такі фінансові інструменти сприяють підвищенню конкурентоспроможності регіонів та стимулюють розвиток малого та середнього бізнесу у сфері туризму.

Крім того, зростає роль освітніх та комунікаційних інновацій, спрямованих на формування екологічної компетентності як серед туристів, так і серед працівників галузі. Екологічні тренінги, онлайн-курси, екофестивалі та волонтерські програми стають ефективними платформами для поширення знань про принципи сталого туризму. Завдяки цьому формується нове покоління туристів, орієнтованих на свідоме споживання та відповідальне ставлення до довкілля.

Соціокультурний вимір інновацій зеленого туризму проявляється через залучення місцевих громад до управління туристичними процесами, популяризацію екоосвіти, розвиток волонтерських програм та етичного споживання. Це сприяє не лише формуванню екологічної свідомості, а й створенню нової туристичної культури - культури відповідального відпочинку.

Отже, інновації зеленого туризму - це не лише сукупність технологічних або організаційних рішень, а комплексна система, що забезпечує перехід до сталого розвитку туристичної галузі. Вони дозволяють збалансувати потреби людини, економіки та природи, формуючи майбутнє, у якому подорожі стають не джерелом шкоди, а засобом збереження і примноження природної краси планети.

Список використаних джерел:

1. OECD. Green Innovation in Tourism Services [Електронний ресурс]. – Paris : OECD Publishing, 2013.- URL: https://www.oecd.org/en/publications/green-innovation-in-tourism-services_5k4bxkt1cjd2-en.html
2. Kaur, H., Singh, S., & Chen, C. A Bibliometric Review of Innovations in Sustainable Tourism Research [Електронний ресурс] // Sustainability . - 2024. - Vol. 16, № 16. - Article 7124. - DOI: 10.3390/su16167124.- URL: <https://www.mdpi.com/2071-1050/16/16/7124>

НОТАТКИ

[illegible]

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

МАТЕРІАЛИ ІХ МІЖНАРОДНОЇ
СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«МОДЕРНІЗАЦІЯ ТА СУЧАСНІ УКРАЇНСЬКІ
І СВІТОВІ НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ»**

14 листопада 2025 рік • м. Житомир, Україна

Українською, англійською та німецькою мовами

*Всі матеріали пройшли перевірку на плагіат та експертизу за формальними ознаками
(форматування, стиль мови, оформлення цитувань та списку використаних джерел).
За точність викладеного матеріалу відповідальність несуть автори та їх наукові керівники.
Організаційний комітет не завжди поділяє позицію авторів.*

Підписано до друку 14.11.2025.

Папір офсетний. Цифровий друк. Формат 60×84/16.

Гарнітура Times New Roman, Poiret One та Arial.

Умовно-друк. арк. 31,39. Замовлення № 25/011.

Тираж: 100 екземплярів. Віддруковано з готового оригінал-макету.

Контактна інформація організаційного комітету:

Громадська організація «Молодіжна наукова ліга»
21005, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 40, офіс 103
Телефони: +38 098 1948380; +38 098 1526044
E-mail: info@liga.science | URL: www.liga.science

Видавець: ТОВ «УКРЛОГОС Груп».

21005, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 18, офіс 81. E-mail: info@ukrlogos.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: ДК № 7860 від 22.06.2023.